

Ўзбекистон Республикасининг 2035 йилгача ривожланиш Стратегиясининг концепцияси

18 феврал 2019 й.

"BUYUK KELAJAK" халқаро нодавлат нотижорат ташкилоти (кейинчалик "ХННТ") 2018 йил 14 апрелда Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигида рўйхатга олинган. ХННТ нинг асосий таҳлилий органи - Экспертлар кенгашидир – 30 дан ортиқ мамлакатда тажриба орттирган 240 дан ортиқ тажрибали юртдошларимизни бирлаштирган. Ташкилотнинг мақсади – бу иқтисодий ва ижтимоий соҳаларда амалга оширилаётган ислохотларга кўмак бериш, ислохотларнинг самарадорлигини ошириш, давлат ва жамиятни жадал ривожлантириш йўлида эксперт маслаҳатлари билан қўллаб-қувватлашдир.

Ушбу ҳужжатда келтирилган маълумотлар умумий хусусиятга эга бўлиб, у ёки бу шахс ташкилотнинг ўзига хос ҳолатини ҳисобга олмасдан тайёрланган. Биз доимо ўз вақтида ва аниқ маълумотни тақдим этишга интиламиз, аммо биз ушбу маълумотни олиш вақтида аниқ бўлиши ёки келажакда аниқ бўлиб қолишига кафолат бера олмаймиз. Ушбу маълумотларга асосланган ҳолда бирон бир ҳаракатни фақат тегишли мутахассислар билан маслаҳатлашиб ва аниқ вазиятни батафсил таҳлил қилиш асосида амалга ошириш мумкин.

Ҳужжатда тақдим этилган маълумотлар оммавий манбаларда мавжуд маълумотларга ва “BUYUK KELAJAK” ХННТ лойиҳа иш гуруҳига тақдим этилган маълумотга асосланган. Ушбу тадқиқот муддат давомида мавжуд бўлган қарашлар ва шарт-шароитларни акс эттиради, ва улар вақт ўтиши билан ўзгариши мумкин. Тадқиқотни тайёрлашда лойиҳа ишчи гуруҳ ҳужжатнинг асосини ташкил этувчи маълумотларни, шу жумладан, жамоатчилик манбаларининг маълумотлари ва учинчи томонлар¹ томонидан тақдим этилган маълумотларнинг тўлиқлигини, аниқлигини ва ишончлилигини қўшимча мустақил баҳо бермасдан назарда тутган. Лойиҳанинг ишчи гуруҳи учинчи томонлардан олинган, ҳамда очиқ манбалардан олинган маълумотларнинг нотўлиқлиги, ноаниқлиги, нотўғрилиги сабабли ҳужжатдаги хатолар ва / ёки ноаниқликлар учун жавобгарликни ўз зиммасига қабул қилмайди ва олмайди.

Ҳужжатда ишчи гуруҳ томонидан келтирилган у ёки бу тенденция ёки ҳолатнинг келажакда ривожланиши бўйича тахминлар умумий маълумот учун тайёрланган – берилган кўрсаткичларнинг қийматлари 2035 йилгача Ўзбекистон Республикасининг ривожланиш стратегиясининг концепциясида тасвирланган сценарийлар, вариантлар ва стратегик ташаббусларнинг сон сифатида миқдорини акс эттиради ва стратегия ташаббусларини амалга ошириш доирасида қабул қилинган ёки қилинмаган сиёсий ва бошқарув қарорларига боғлиқ.

Лойиҳа ишчи гуруҳи таҳлилни виждонан бажаргани билан тахминлар, ҳисоблар ва натижаларнинг аниқлиги, тўлиқлиги ва тўғрилиги ҳақида ҳеч қандай аниқ ёки назарда тутилган кафолат берилмайди. Лойиҳа ишчи гуруҳи ҳужжатда келтирилган маълумотларга асосланган ҳар қандай ҳаракатлар, қарорлар, фикрлар учун жавобгар эмас. Барча томонларга ушбу ҳужжатда келтирилган маълумотларга асосланган ҳолда бирон бир қарор қабул қилишдан олдин ёки ўзига қанақадир мажбуриятни қабул қилишдан олдин ўз таҳлилларини ва зарурий текширувларини ўтказиши тавсия қилинади.

Стратегия концепцияси	7
• Ўзбекистон Республикасининг жорий ривожланиш даражасини баҳолаш	8
• Ўзбекистон Республикасининг ривожланиш сценарийси	10
• Ўзбекистон Республикасининг ривожланишига таъсир кўрсатадиган глобал трендлар	18
• Ўзбекистон Республикасининг асосий ривожланиш муаммолари	22
• Ўзбекистон Республикасининг 2035-йилгача ривожланиш стратегиясининг концепцияси	25
• Ўзбекистон Республикасининг ислохотларни бошқариш марказини яратиш	29
• Макроиқтисодиёт ва Ўзбекистон Республикаси ривожланишини молиявий таъминлаш	30
- Макроиқтисодий параметрлар	30
- Солиқ тизими	33
- Инвестициялар	38
- Давлат бюджети	40
- Капитал амнистияси	41
- Хусусийлаштириш ва ягона миллий фонд	47
• Савдо-сотиқни ривожлантириш	50
• Урбанизация	52
• Ўзбекистон Республикасининг 2035-инчи йилда мақсадли ривожланиш кўрсаткичлари	53
• “Стратегик роҳоналар” Стратегияни амалга оширишнинг асосий босқичлари	57
• 2019-2020 йилларда Стратегияни амалга ошириш учун лозим бўлган қадамлар	58
• Миллий хавфсизлик	59
• Миллий ғоя	67

1. Давлат бошқарувини ривожлантириш

71

1.1 Ижрочи ҳокимият	72
1.2 Қонун чиқарувчи ҳокимият	84
1.3 Суд ҳокимияти	96

2. Иқтисодиётни ривожлантириш

104

2.1 Қишлоқ хўжалиги	105
2.2 Саноат	122
2.2.1 Тўқимачилик саноати	123
2.2.2 Ёқилғи-энергетика мажмуаси	130
2.2.3 Кон-металлургия мажмуаси	155
2.2.4 Автомобиль саноати	174
2.2.5 Кимё саноати	180
2.2.6 Транспорт	187
2.3 Қурилиш соҳаси ва муҳандислик-коммуникацион инфратузилмаси	206
2.4 Туризм	227
2.5 Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик	234
2.6 Молиявий тизим	256
2.6.1 Банк тизими ва қонунларга риоя қилиш	257
2.6.2 Суғурта ва пенсия тизими	282
2.6.3 Капитал бозорлари	291

3. Ижтимоий соҳани ривожлантириш

299

3.1 Соғлиқни сақлаш	300
3.2 Ижтимоий сиёсат	327
3.3 Инсоний капитал	342
3.4 Маданият	354
3.5 Экология	362

4. Технология ва инновациялар ривожланиши

392

4.1 Илм-фан, технология ва инновациялар	393

Батафсил маълумотга илова

419

Солиқ тизими	420

2.1 Прогнозли моделни яратиш мақсади	450
2.2 Прогнозли моделни тузиш тамойиллари	451
2.3 Прогнозли моделнинг асосий параметрлари	452
2.4 Прогнозли моделнинг асосий блоклари	453
2.5 Ҳисоб-китоб натижалари	454
2.6 Қўшимча ҳисоб-китоблар	460
2.6.1 Ўзбекистон Республикасининг 2018-35 йиллардаги бюджети	467
2.6.2 Инвестициялар: йўналишлар ва манбалар	471
2.6.3 Давлат активларини хусусийлаштириш бўйича аналитик маълумот	479

Стратегия концепцияси

Ўзбекистон Республикасининг 2035-йилгача
ривожланиш Стратегиясининг концепцияси

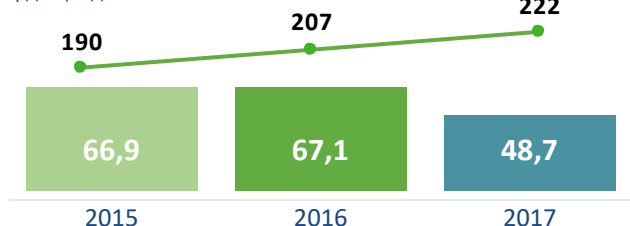
Ўзбекистон Республикасининг жорий ривожланиш даражасини баҳолаш

Иқтисодиёт тузилмаси, 2017

Номинал ЯИМ,
млрд АҚШ долл.

ЯИМ ҲҚП бўйича¹

Соҳаларда иш бандлиги

Иқтисодий кўрсаткичлар², 2017

Ижтимоий кўрсаткичлар³, 2017

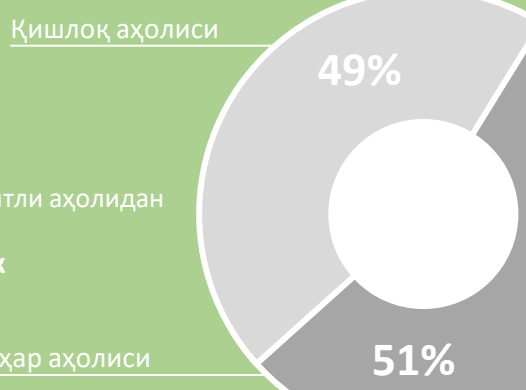
32,8 млн. одам
Аҳолининг умумий сони

1,6%
Аҳолининг ўсиш суръати

70%
25 ёшдан кичик

72,3 ёш
Туғилганда ўртача умр кўриш давомийлиги

8,9% меҳнатга қобилиятли аҳолидан
Рўйхатга олинган ишсизлик

Халқаро рейтинглар, 2017

Эслатма: 1 – ЯИМ ҲҚП бўйича – ЯИМни харид қилиш қобилияти паритети бўйича ҳисоблаш, яъни миллий валюта харид қилиш кучини инобатга олган ҳолда
Манбалар: 2 – Жаҳон банки, 3 – Давлат статистика қўмитаси

Ўзбекистон Республикасининг жорий ривожланиш даражасини баҳолаш

Ўзбекистон Республикасининг жорий кўрсаткичлари бошқа мамлакатлар билан таққосланган ҳолда, 2017

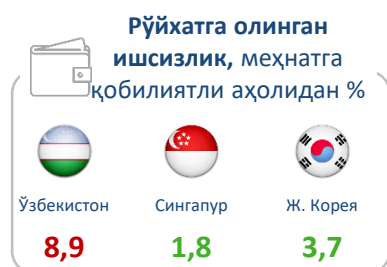
Иқтисодиёт ривожланиши

Иқтисодиёт маҳсулдорлиги

Ҳаёт сифати

Ўзбекистон Республикасининг ривожланиш сценарийларининг дастлабки шартлари

Қулай ташқи шароитлар, инқирозлар йўқлиги

Эволюцион сценарий

Қулай ташқи шароитларда
ислохотлар муваффақиятсиз амалга оширилганда

- Қулай ташқи шароитлар **ЎЗР ривожланиш суръатларининг** ҳозирги ҳолатга нисбатан **секин тезлашишига** олиб келади
- Иқтисодийнинг қулай бозор шароитида ривожланиши **инвестицияларни жалб қилишига олиб келади** (515-623 млрд АҚШ доллари)
- **Инфляция:** 2018 йилда 19,2% дан 2025 йилда 10% гача бир маромда пасайиш ва кейинчалик 2033 йилда 4,5% гача бир маромда пасайиши (2018-19-йиллар учун ХВФ прогнозига асосланган.)
- **Доллар курси:** 2018 даражасида барқарор - \$ 1 учун 8,065 сўм (курснинг ўртача тортилган қиймати, ташқи шароитлар туфайли кескин ўзгаришларнинг йўқлиги)
- **Аҳолининг ўсиш суръати** - йилига 1,55% (жорий ўсиш суръати (2012-17) ва динамик сценарийдаги ўсиш суръати орасидаги ўртача қиймат)
- **Номинал ЯИМ** Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги, Euromonitor, ХВФ консенсус-прогноз асосида ва Жаҳон банки маълумотлари “Early-demographic dividend” тоифаси мамлакатларининг тарихий ўсиш суръатлари асосида бўйича (шу жумладан, Ҳиндистон, Мексика, Аргентина, Туркия ва бошқалар) аниқланади.

Динамик сценарий

Ислохотларни қулай ташқи шароитларда ва катта
ҳажмдаги инвестициялар билан амалга ошириш

- Қулай ташқи шароит ва ислохотларнинг муваффақиятли амалга оширилиши номинал ЯИМ бўйича Топ 50 та мамлакатлар қаторига кириш мақсадига эришишга имкон беради.
- Жалб қилинган **инвестицияларнинг сезиларли миқдори** таъкидланади- 993-1213 млрд АҚШ доллари
- **Инфляция:** ислохотларни амалга ошириш, шу жумладан, мустақил ва самарали МБ, инфляция даражасини 2026 йилда 5% га, 2031 йилда 4,5% га муваффақиятли таргетлашга имкон беради
- **Доллар курси:** 2018 йил даражасида барқарор - \$ 1 учун 8,065 сўм (курснинг ўртача тортилган қиймати, барқарорлик бир маромдаги чиқиш ва кириш оқими билан таъминланади)
- **Аҳолининг ўсиш суръати** - йилига 1,4% (аҳоли ўсиш суръатларининг ҳаёт сифати яхшиланиши ҳисобига жорийларга нисбатан пасайиши, Euromonitor прогнозига асосланган ўсиш суръати)
- **Номинал ЯИМ** топ 50 мамлакат сафига кириш мақсади асосида ҳисобланади (Euromonitor ва EIU прогнозлари асосида)

Пессимистик сценарий

Салбий ташқи шароитлар ва ташқи инқирозлар шароитида
ислохотлар муваффақиятсиз амалга оширилганда

- Салбий ташқи шароитлар ва ислохотларнинг йўқлиги ёки муваффақиятсиз амалга оширилиши **ЎЗР ривожланиш суръатининг** ҳозирги ҳолатига нисбатан **секинлашишига** олиб келади, **инвестицияларни жалб қилиш мурракабланади** (222-272 млрд АҚШ доллари)
- Ҳар 6 йилда инқирозлар қайд этаилади ва ЯИМ ўсиш суръатига салбий таъсир кўрсатади (инқироз йилида минус 5,4% - 2015 йилги инқирозда жаҳон ЯИМ тушишига ўхшайди, энг консерватив қиймат олинди, 6 йил - 1982-2015 йиллар жаҳон инқирозлари ўртасида ўртача вақт олинди)
- Самарасиз давлат бошқаруви туфайлиги инқироздан олдинги ўсиш суръатлари **2 йил давомида тикланади.**
- **Инфляция:** 2018 йилда 19,2% дан 2025 йилда 10% гача бир маромда пасайиш ва кейинчалик 2033 йилда 4,5% гача бир маромда пасайиши (2018-19-йиллар учун ХВФ прогнозига асосланган.)
- **Доллар курси:** 2018 йил даражасида барқарор - \$ 1 учун 8,065 сўм (курснинг ўртача тортилган қиймати, барқарорлик капиталнинг чиқиш ва кириш оқимлари йўқлиги билан таъминланади)
- **Аҳолининг ўсиш суръати** - йилига 1,7%, (жорий ўсиш суръати 2012-17 йилларда сақланиб туради, ўсиш суръати секинлашиши турмуш даражаси паст бўлган ривожланаётган мамлакатларга ўхшаб мавжуд эмас)
- **Номинал ЯИМ** инқирозларни ҳисобга олган ҳолда эволюцион сценарий асосида ҳисобланади

Прогрессив сценарий

Салбий ташқи шароитлар ва ташқи инқирозлар пайтида
ислохотларни амалга ошириш

- Ислохотларнинг муваффақиятли амалга оширилиши иқтисодий ривожланиш суръатларини ҳозирги ҳолат билан солиштирганда тезлашишига ва инвестицияларни жалб қилишга эришиш имкониятини беради (600-733 млрд АҚШ доллари)
- Ҳар 6 йилда 1 марта инқирозлар қайд этилади ва ЯИМ ўсиш суръатининг ўсишига салбий таъсир кўрсатади (инқироз йилида минус 5,4% - 2015 йилги инқирозда жаҳон ЯИМ тушишига ўхшайди, энг консерватив қиймат олинди, 6 йил - 1982-2015 йиллар жаҳон инқирозлари ўртасида ўртача вақт олинди)
- Самарали давлат бошқаруви туфайли инқироздан олдинги ўсиш суръатлари **1 йил давомида тикланади**
- **Инфляция:** ислохотларни амалга ошириш, шу жумладан, мустақил ва самарали МБ, инфляция даражасини 2026 йилда 5% га, 2031 йилда 4,5% га муваффақиятли таргетлашга имкон беради
- **Доллар курси:** 2018 йил даражасида барқарор - \$ 1 учун 8,065 сўм (курснинг ўртача тортилган қиймати, барқарорлик ўз вақтидаги чиқиш ва кириш оқимларини тартибга солиш чоралари орқали таъминланади)
- **Аҳолининг ўсиш суръати** - йилига 1,55% (жорий (2012-17) ва динамик сценарийдаги ўсиш суръати ўртача қиймати)
- **Номинал ЯИМ** инқирозларни ҳисобга олинган ҳолда динамик сценарий асосида ҳисобланган

Ноқулай ташқи бозор шароитлари, инқирозлар мавжудлиги

Ислохотлар йўқ ёки муваффақиятсиз амалга оширилди

Ислохотларни муваффақиятли амалга ошириш

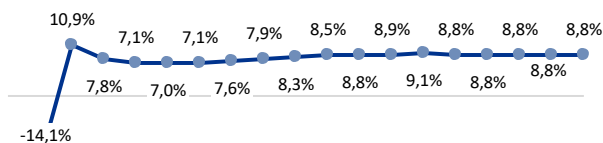
Ўзбекистон Республикасининг ривожланиш сценарийлари

Ўзбекистон Республикасининг номинал ЯИМи

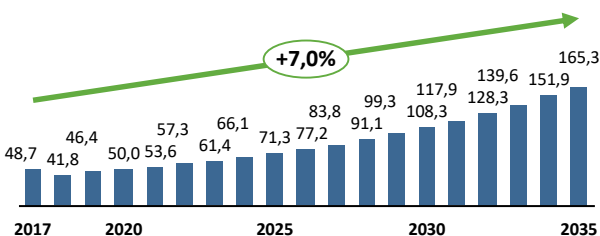
Қулай ташқи шароитлар, инқирозлар йўқлиги

Эволюцион сценарий

Номинал ЯИМнинг ўсиш суръати, %

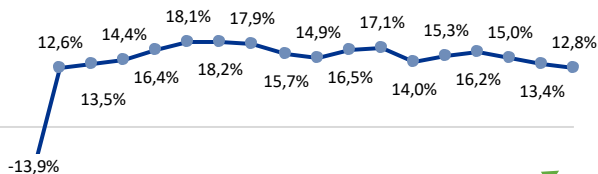

Номинал ЯИМ ҳажми, млрд доллар

Динамик сценарий

Номинал ЯИМнинг ўсиш суръати, %

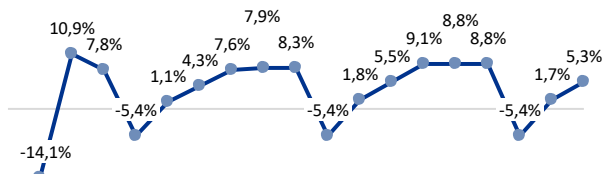

Номинал ЯИМ ҳажми, млрд доллар

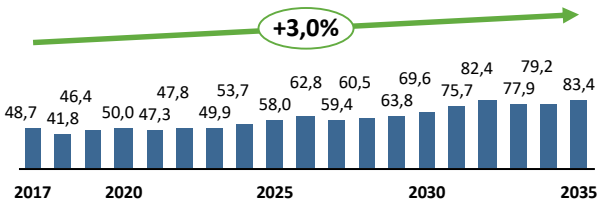

Пессимистик сценарий

Номинал ЯИМнинг ўсиш суръати, %

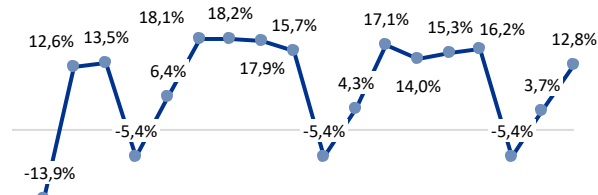

Номинал ЯИМ ҳажми, млрд доллар

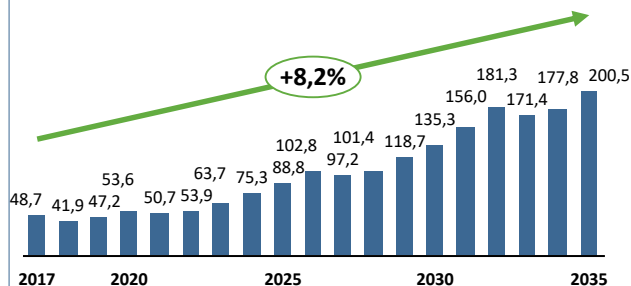

Прогрессив сценарий

Номинал ЯИМнинг ўсиш суръати, %

Номинал ЯИМ ҳажми, млрд доллар

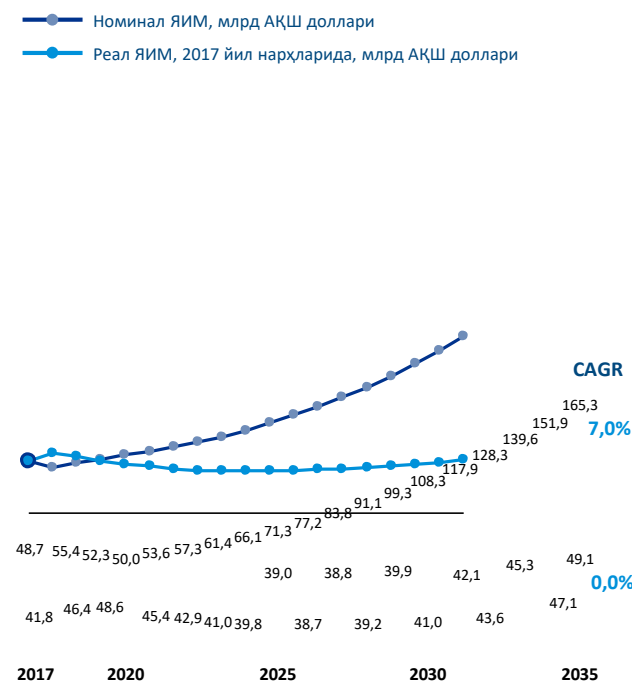
Ноқулай ташқи бозор шароитлари, инқирозлар мавжудлиги

Ўзбекистон Республикасининг ривожланиш сценарийлари

Ўзбекистон Республикасининг номинал ва реал ЯИМини таққослаш

Қулай ташқи шароитлар, инқирозлар йўқлиги

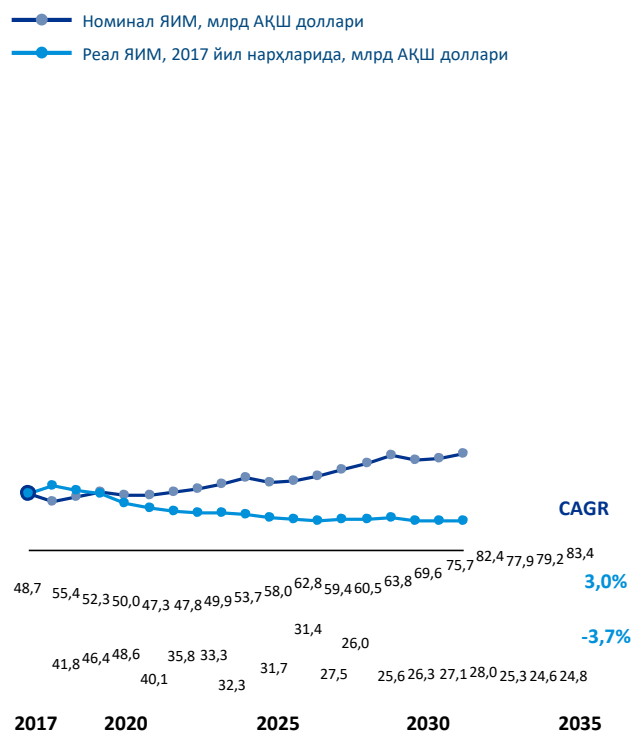
Эволюцион сценарий

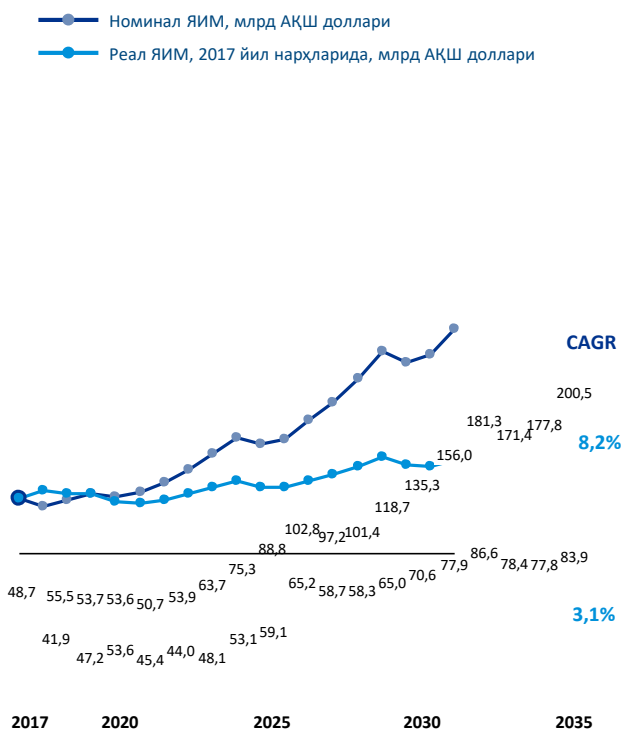
Динамик сценарий

Пессимистик сценарий

Прогрессив сценарий

Ноқулай ташқи бозор шароитлари, инқирозлар мавжудлиги

Ўзбекистон Республикасининг ривожланиш сценарийлари

Ўзбекистон Республикасининг макроиқтисодий кўрсаткичлари

Қулай ташқи шароитлар, инқирозлар йўқлиги

Эволюцион сценарий			Динамик сценарий		
	2017	2035		2017	2035
Номинал ЯИМ, млрд доллар	48,7	165,3	Номинал ЯИМ, млрд доллар	48,7	478,5
Реал ЯИМ, млрд доллар	48,7	49,1	Реал ЯИМ, млрд доллар	48,7	200,3
Инвестициялар йиғилган натижада, млрд доллар	-	515-623	Инвестициялар йиғилган натижада, млрд доллар	-	993-1213
Аҳоли, млн киши	33,3	43,2	Аҳоли, млн киши	33,3	42,1
ЯИМ аҳоли жон бошига, минг АҚШ доллар	1,5	3,8	ЯИМ аҳоли жон бошига, минг доллар	1,5	11,4
Дунёда номинал ЯИМ ҳажми бўйича ўрни	85	67	Дунёда номинал ЯИМ ҳажми бўйича ўрни	85	50
ЯИМ ХҚП бўйича, млрд доллар	222	528	ЯИМ ХҚП бўйича, млрд доллар	222	701
ЯИМ ХҚП бўйича аҳоли жон бошига, минг доллар	6,8	12,2	ЯИМ ХҚП бўйича аҳоли жон бошига, минг доллар	6,8	16,7
Пессимистик сценарий			Прогрессив сценарий		
	2017	2035		2017	2035
Номинал ЯИМ, млрд доллар	48,7	83,4	Номинал ЯИМ, млрд доллар	48,7	200,5
Реал ЯИМ, млрд доллар	48,7	24,8	Реал ЯИМ, млрд доллар	48,7	83,9
Инвестициялар йиғилган натижада, млрд доллар	-	222-272	Инвестициялар йиғилган натижада, млрд доллар	-	601-735
Аҳоли, млн киши	33,3	44,4	Аҳоли, млн киши	33,3	43,2
ЯИМ аҳоли жон бошига, минг доллар	1,5	1,9	ЯИМ аҳоли жон бошига, минг АҚШ	1,5	4,6
Дунёда номинал ЯИМ ҳажми бўйича ўрни	85	78	Дунёда номинал ЯИМ ҳажми бўйича ўрни	85	66
ЯИМ ХҚП бўйича, млрд доллар	222	303	ЯИМ ХҚП бўйича, млрд доллар	222	346
ЯИМ ХҚП бўйича аҳоли жон бошига, минг доллар	6,8	6,84	ЯИМ ХҚП бўйича аҳоли жон бошига, минг доллар	6,8	8,01

Ноқулай ташқи бозор шароитлари, инқирозлар мавжудлиги

Манбалар: лойиҳа Ишчи гуруҳининг таҳлили

Ўзбекистон Республикасининг ривожланиш сценарийлари

Стратегияда мақсадли сценарий сифатида
Ўзбекистон Республикасининг динамик ривожланиш сценарийси танланди

ЯИМ динамикаси

CAGR

Асосий хусусиятлари

Млрд АҚШ долл

— Номинал ЯИМ

— Реал ЯИМ, 2017 йил нархларида

48,7

2020

2025

2030

2035

478,5

+13,5%

200,3

+8,2%

- Қишлоқ хўжалиги ва саноат ривожланиши, инфратузилмани такомиллаштириши ўсишнинг асосий омиллари бўлиб қолади
- Ривожланиш инсоний капитал ўсишига асосланади
- Хусусий маблағлар - инвестицияларнинг асосий манбаи
- Инвестициялар ҳажми 993-1213 млрд АҚШ долл. ташкил этади

Жаҳондаги ўрни¹

2017

2035

84

Словения

48,9

49

Дания

525,8

85

Ўзбекистон

48,7

50

Ўзбекистон

478,5

86

Литва

47,3

51

Янги Зеландия

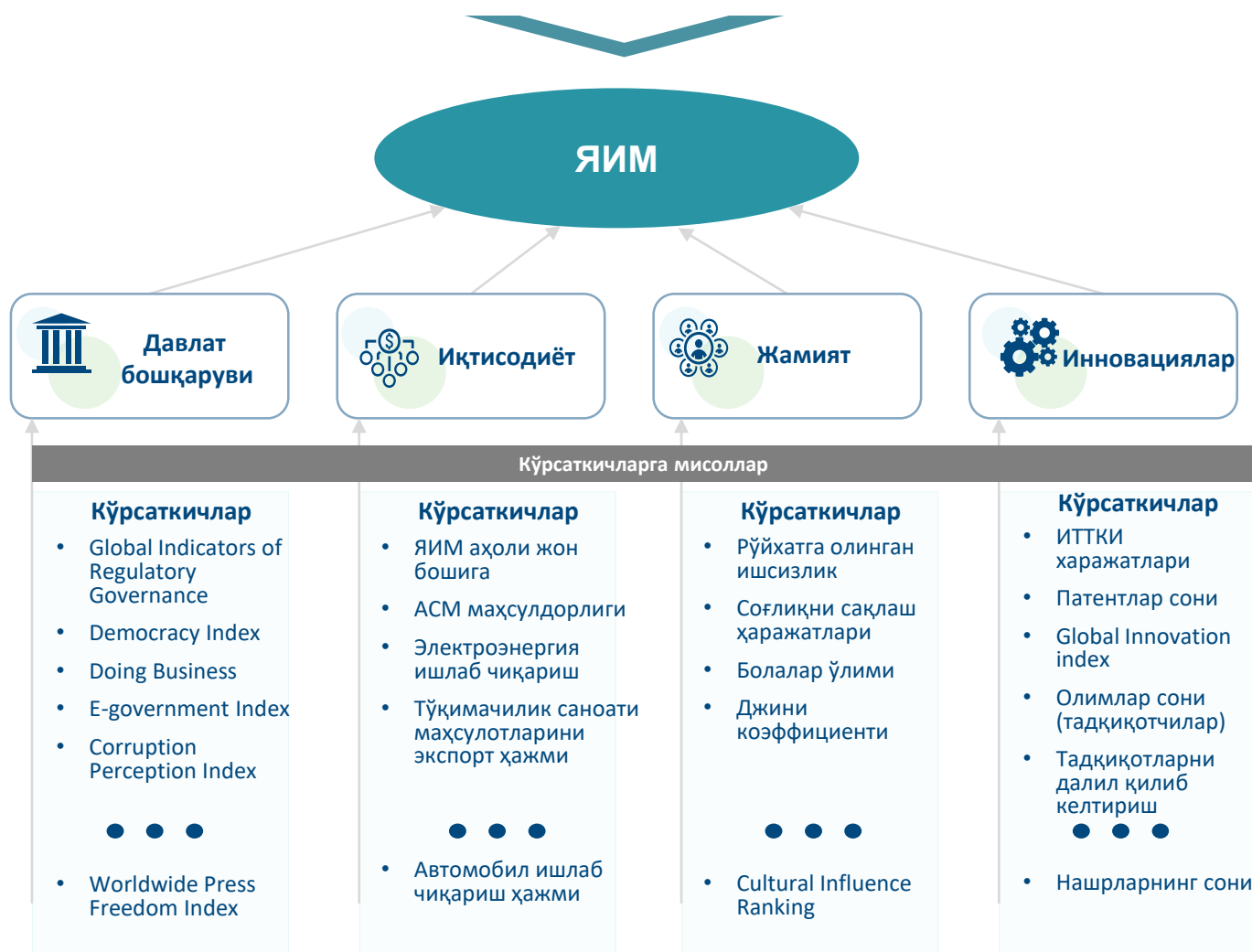
477,9

Ўринга
ўсиш

Ўзбекистон Республикасининг ривожланиш сценарийлари

Ўзбекистон Республикасининг 2035 йил учун стратегик мақсади - дунёнинг **Топ 50** мамлакатлар сафига кириш

- ЯИМ - ягона мақсадли ориентир
- Мақсад SMART тамойилларига мос келади

S ✓ Аниқ

M ✓ Ўлчанадиган

A ✓ Эришиш мумкин

R ✓ Муҳим

T ✓ Вақти чекланган

Ўзбекистон Республикасининг ривожланиши кўрсаткичлари динамик ва пессимистик сценарийларда

Кўрсаткич	Ҳақиқий, 2017	Динамик сценарий, 2035	Пессимистик сценарий, 2035
Барқарор макроиқтисодиёт			
ЯИМ (номинал), млрд АҚШ долл.	48,7	479	83
ЯИМ (ҳққп бўйича), млрд АҚШ долл.	222	701	303
ЯИМ аҳоли жон бошига, млрд АҚШ долл.	1 486	11 362	1 879
Бюджет даромадларининг ҳажми, млрд АҚШ долл.	8	147	26
АСМнинг ЯҚҚдаги ҳиссаси, млрд АҚШ долл.	8	36	14
Саноатнинг ЯҚҚдаги ҳиссаси, млрд АҚШ долл.	15	148	25
Хизматлар соҳасининг ЯҚҚдаги ҳиссаси, млрд АҚШ долл.	20	242	35
АСМнинг ЯҚҚдаги улуши, %	19	8	19
Саноатнинг ЯҚҚдаги улуши, %	33	35	33
Хизматлар соҳасининг ЯҚҚдаги улуши, %	47	57	47
АСМ маҳсулдорлиги, АҚШ доллари/банд.	2 247	15 585	3 049
Саноат маҳсулдорлиги, АҚШ доллари/банд.	4 672	27 046	6 421
Хизмат соҳасининг маҳсулдорлиги, АҚШ доллари/банд.	3 452	21 968	4 604
Ишсизлик, % меҳнатга лаёқатли аҳолидан	8,9	6,2	7,0
АСМда бандлик, бандлардан %	29,0	12,2	29
Саноатдаги бандлик, бандлардан %	23,9	29,1	23,9
Хизматлар соҳасида бандлик, бандлардан %	47,1	58,7	47,1
Аҳолининг умумий сони, млн киши	33	42,1	44
Давлат қарзининг ЯИМдаги улуши, %	16,0	38,7	23,9
Инфляция, %	14,4	4,5	4,5
КўК тарқалиши, дона/ 1000 киши	7,1	25	7,9
Қўшилган қиймат 1 КўКга, минг АҚШ доллари/КўК	113	273	127
Йиллик инвестициялар ҳажми, млрд АҚШ долл.	12	129	23
Товар ва хизматлар экспорти, млрд АҚШ долл.	13,9	136,5	23,8
Товар ва хизматлар импорти, млрд АҚШ долл.	14,4	116,7	20,3

Ўзбекистон Республикасининг ривожланиши кўрсаткичлари динамик ва пессимистик сценарийларда

Кўрсаткич	Ҳақиқий, 2017	Динамик сценарий, 2035	Пессимистик сценарий, 2035
Коррупцияни идрок қилиш бўйича халқаро рейтингда ўрни, ўрин	157	46	81
Умумжаҳон матбуот эркинлиги индекси халқаро рейтингда ўрни, ўрин	165	43	102
Бизнесни юритиш қулайлиги бўйича халқаро рейтингда ўрни, ўрин	74	<20	<50
Аҳоли турмуши сифати			
Камбағаллик чегарасида яшаётган аҳолининг улуши (1,95 АҚШ доллари/кунига), %	10	0,5	10
Джини кўрсаткичи, %	35,3	31,6	35,3
Болалар ўлими кўрсаткичи, 1000 нафар туғилганга	31,3	6	31,3
Мажбурий меҳнатга жалб қилинган болалар сони, млн киши	2	0	0
Аҳоли ўсиш суръати, ўрта йиллик %	1,6	1,4	1,7
Туғилганда кутилган умр давомийлиги, йил	70	81	70
Халқаро мигрантлар оқими, умумий аҳолидан %	3,9	1,6	3,9
Соғлиқни сақлаш ҳаражатлари, % ЯМДдан	5,8	10	5,8
Таълим ҳаражатлари, % ЯИМдан	6,4	7,5	6,4
Бошланғич мактабга кирган болаларнинг улуши, 100 кишига	100	100	100
Ўрта мактабга кирган болаларнинг улуши, 100 кишига	95	100	95
ОТМга кирган битирувчилар улуши, 100 кишига	9	80	21
БМТ Human Development index рейтингдаги ўрни, ўрин	105	Топ 50	Топ 100
Ичимлик суви билан таъминланган аҳоли, шаҳар/қишлоқ, %	98/81	100/100	98/81
Инфратузилма ва ресурслар самарадорлиги			
Сув ресурсларининг маҳсулдорлиги, ЯИМ/м³ тоза сувга	0,53	35,0	0,91
Қишлоқ хўжалиги эҳтиёжлари учун йиллик сув олинishi, умумий сондан %	90	70	90
Мобиль алоқага уланган абонентлар, абонент 100 кишига	73	120	105
БМТ Барқарор Ривожланиш Мақсадлари бўйича тараққиёт индекси, балл (100дан)	71,2	80,2	71,2
ИТТКИ ҳаражатлари, % ЯМДдан	0,2	4	0,6

Ўзбекистон Республикасининг ривожланишига таъсир кўрсатадиган глобал трендлар

Мегатрендлар

Демография

Шахсият ривожланиши

Технологик потенциал

Иқтисодий ўзаро муносабатлар

Давлат қарзи

Иқтисодий марказларнинг алмашиши

Иқлим ўзгаришлари

Ресурсларнинг чекланганлиги

Урбанизация

Демография

Давлат пенсионерларни муносиб маблағ билан таъминлайдими?

Умр давомийлиги ва туғилишлар сони камайиши бутун дунёда **кекса одамларнинг улушини** оширмоқда, ва бу **ижтимоий таъминот тизимларининг**, жумладан, пенсия ва соғлиқ сақлаш тизимларининг **тўлов қобилиятини** пасайтиради.

2011-2035 йиллар мобайнида дунёдаги пенсиялар қуйидагича ўсади:

Баъзи ҳудудлар кўплаб ёшларнинг тўйинган меҳнат бозорларига киритиш муаммосига дуч келади.

Шахсият ривожланиши

Хизмат кўрсатишни такомиллаштириш учун давлат нима қилади? Мен бунга қандай таъсир қила оламан?

Таълим, соғлиқни сақлаш ва технология соҳасидаги ютуқлар **очиқ ва юқори талабларни** қўядиган ва қарор қабул қилиш жараёнида **иштирок этмоқчи бўлган янги авлодни** тарбиялашга ёрдам берди. Бу **ўзгаришлар давом этади** ва 2035 йилда **кўпроқ одамлар** камбағаллар қаторидан, **ўрта синфга** кириб қолади.

Технологик потенциал

Болаларим 2035-йилда нима билан шуғулланади?

Жаҳон ахбороти сўнги икки йилда яратилган

Ахборот (АКТ) технологиялари **охирги 30 йил** ичида жамиятни ўзгартирди. Ҳозирги пайтда технологик ютуқларнинг янги тўлқини **янги имкониятлар яратиб**, шу билан бир пайтда **давлатнинг технологик афзалликлардан фойдаланиш ва технологиялар ривожланишини оқилона назорат қилиш қобилиятини** синовдан ўтказмоқда.

Пенсионерлар сони ўсиши

Агар **жорий аҳоли ўсиш суръати** сақланса, 2035 йилгача Ўзбекистонда **42,1 млн. киши** яшайди, шу билан бирга 1 нафар пенсионерга **ишлаётганлар сони камайд**. 2017 йилда бир пенсионер¹ учун **6 ишга лаёқатли киши²** туғри келган бўлган бўлса, 2035 йилга келиб бу нисбат **1 пенсионерга 4 кишигача** пасаяди. Ўзбекистон Республикаси пенсия жамғармасининг бир пенсионер учун миқдори - 743 АҚШ доллари ташкил этади (Жанубий Корея - 1 пенсионер учун 80 минг АҚШ доллари).

Эслатмалар: 1 - ёши 60 дан ошган эркак ва 55 ёшдан ошган аёллар; 2 - ёши 15 ёшдан 59 ёшгача бўлган эркаклар ва 15 ёшдан 54 ёшгача бўлган аёллар

Ўрта синф заҳираси

Ўзбекистонда ўрта синф **кенг тарқалган эмас - ўрта синфнинг жорий улуши** Ўзбекистонда тахминан **28-30%**. Бироқ, аҳолининг энг катта гуруҳи (45-48%) ўрта синф заҳирасидан ташкил топган - бу фуқаролар фаровонлик ва иқтисодий ўсиш давом этган ҳолда мамлакатдаги ҳал қилувчи синфга айланади. Ўрта синф **заҳирасини ривожлантиришнинг** асосий **муаммоларидан** бири - бу **ижтимоий лифтлар** йўқлигидир.

Инновациялар ва АКТ

Ўзбекистонда инновацион ривожланиш ва АКТ ривожланишига ёрдам берадиган экотизим мавжуд эмас. Хусусан, технопарклар, бизнес-инкубаторлар, краудфандинг майдончалари ва **инновацион инфратузилманинг** бошқа керакли элементлари **ривожланишнинг дастлабки босқичида** туришибди. АКТдан фойдаланиш ҳам ривожланишнинг дастлабки босқичида турибди: Ўзбекистон АКТ ривожланиши Индекси бўйича рейтингда 95-чи жой олган.

Иқтисодий ўзаро муносабатлар

Давлат қандай қилиб халқаро алоқалар ривожланишига ёрдам беради?

Ўзаро боғланган глобал иқтисодиётда халқаро савдо ва инвестициялар ўсишининг давом этиши кузатилади, бироқ бу тараққиёт ва ўзаро иқтисодий манфаатлар учун халқаро ҳамкорликнинг ривожланишини талаб қилади.

2035 йилгача
осиёдан экспорт
ҳажми 2 баробар
ўсиши ва
умумжаҳон
экспортининг :

39%

ташқил қилиши

Давлат қарзи

Давлат қандай қилиб ташқи қарзни камайтиришни ва иқтисодиёт ўсишни рағбатлантиришни мувозанатлаштиради?

Жорий трендлар давом этган ҳолда жаҳондаги давлат қарзлари қуйидагича бўлади

ЯИМ 2035 йилгача

Давлат қарздорлиги давлатлар учун муҳим чеклов сифатида амал қилиши кутилади. Ҳукуматнинг ташқи қарздорлигини назорат қилиш билан бир пайтда давлат хизматларини тақдим қилишнинг янги усулларини топиш қобилияти ушбу мамлакатлар ҳукуматлари асосий ижтимоий, иқтисодий ва экологик муаммоларга жавоб қайтаришининг муваффақиятлигини белгилайди.

Иқтисодий марказларнинг алмашиши

Давлат қандай қилиб янги иқтисодий тартибга мослашади?

Ривожланаётган мамлакатларда фаровонлик даражаси кўтарилиб бомоқда, бу жаҳон иқтисодиётига қаттиқ таъсир қилиб бормоқда. Иқтисодий ўсиш нуқталарининг баланси ўзгарганлиги сабабидан миллий ҳукуматлар фаолият ошқоралигини қўллаб-қувватлаш ва инклюзивликни кўтаришга кўпроқ эътибор қаратиши керак бўлади.

Ривожланаётган мамлакатларда 440 кластер йиғилган бўлиб улар 2035 йилдаги жаҳон ЯИМ ўсишининг

47%

учун жавобгар бўлади.

Ҳалқаро савдонинг ўсиши

2017 йил натижалари бўйича Ўзбекистон 160-тадан ортиқ мамлакатлар билан савдо муносабатларини юритмоқда. Савдо баланснинг сальдоси ижобий – 880 млн АҚШ доллари. Республиканинг ташқи савдо айланмаси 2017 йилда 11%га ўсиб 26,9 млрд АҚШ долларини ташқил этди. Ўзбекистондан экспорт 13,9 млрд АҚШ долларини ташқил қилди ва 2010 йилдан бери барқарор бўлиб келмоқда. ЖСТга аъзо бўлишга тайёргарлик кўриш бўйича режали ишлар амалга оширилмоқда, тегишли йўл харитаси қабул қилинди.

Ташқи қарз

Ўзбекистоннинг ташқи қарзи 2017 йил охирида тахминан 16,9 млрд АҚШ долларини ташқил этди. Ташқи қарзнинг ялпи ҳажми бўйича Ўзбекистон Республикаси жаҳонда 99-чи ўринда жойлашган. Давлат қарзи ЯИМга нисбати паст - 16%. Ўсиш эҳтимоли бор, бу халқаро кредитларни жалб қилиш ҳисобига кредитлаш қийматини туширишга имкон беради.

Давлат бошқ. самарадорлиги

Ўзбекистон Республикасида ижрочи ҳокимият тизимининг самарадорлигига салбий таъсир қилувчи омиллар мавжуд, уларнинг орасида юқори даражали коррупция, мақсадларга эришишни назорат қилиш комплекс тизимининг йўқлиги, парламент назоратининг паст натижаллиги, ОАВ ортиқча назорат, бошқарув кадрларини тайёрлашда ривожланган тизим йўқлиги, ва бу нарсалар давлат лойиҳалари натижаллигининг пасайишига ва маблағларнинг самарасиз ишлатилишига олиб келади.

Иқлим ўзгаришлари

Давлат шахсий ва бизнес активларини иқлим ўзгариши таъсиридан қандай ҳимоя қилади?

Иссиқхона газларининг чиқиши, ўртача йиллик ҳарорат кўтарилиши, шунингдек унумдор тупроқларда **чўлланиш жараёнлари** ва бошқа иқлим ўзгаришлари давлатга қўшимча **ҳаражатларни** солади.

2035 йилгача иқлим ўзгариши оқибатларига қарши кураш учун сарфланадиган жаҳон давлат ҳаражатлари йиллик жаҳон ЯИМ-дан

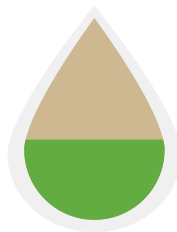
1% етиши мумкин

Кўп давлатлар учун 2035 йилгача **иқлим ўзгаришларига мослашиш ва оқибатларни юмшатиш сиёсатининг тўғри бирикмасини топиш** қийин вазифага айланади.

Ресурсларнинг чекланганлиги

Болаларни етарли озиқ-овқат, ичимлик суви ва энергия билан етарли даражада қандай таъминлаш мумкин?

Аҳолининг ўсиши, иқтисодиёт ўсиши ва **иқлим ўзгариши** асосий **табiiй ресурсларга**, шу жумладан, сув, озиқ-овқат, экин майдонлари ва энергияга **бўлган босимни** оширади. **Ресурсларни барқарор бошқариш** ҳукуматнинг янги дастурлари марказида туради.

40%

Ичимлик сувининг 2030 йилда прогноزلанган етишмовчилиги.

Урбанизация

Замонавий, самарали ва атроф муҳитга зарар етказмайдиган инфратузилмани қандай режалаштириш керак?

2035 йилгача дунё **аҳолисининг деярли учдан икки қисми** шаҳарларда яшайди. Урбанизация ижтимоий-иқтисодий ривожланиш ва барқарор турмуш учун **муҳим имкониятлар яратади**, бироқ айти пайтда **инфратузилмага ва ресурсларга**, айтиқса, сув ва энергия соҳасида, **юклама** кўтарилапти.

Ҳаво ҳарорати кўтарилиши

Ўзбекистонда ҳаво ҳароратининг ўсиш суръати глобал суръатдан **икки баробар кўп** ва 1950-йиллардан буён ҳар ўн йиллик учун **0,29 градус ташкил қилди**. Ҳаддан ташқари **об-ҳаво ҳодисаларининг такрорланиши** Қорақалпоғистон Республикасида кузатилмоқда. Орол фожиаси минтақада иқлим шароитларини оғирлаштирди: Оролбўйида 40 даражадан юқори ҳароратли кунлар сони **2 баробар** ортди (ЎзР-да ўртача 1,5 баробар).

Ичимлик сув имконияти

Уй **хўжаликларининг 30%** сифатли ичимлик сувига имконияти йўқ ва **1000 дан зиёд аҳоли яшайдиган** пунктларда ичимлик сувига имкониёт йўқ. Оқава сувларни қайта ишлаш ва сувни тозалаш инфратузилманинг етарли эмаслиги сабабли сув сифати паст, сув микроблар ва кимёвий моддалар билан ифлосланган. Юқори ҳарорат шароитларида ифлосланиш ошади ва ёзда ошқозон-ичак касалликлари сонининг кўпайишига олиб келади.

Шаҳар аҳолисининг улуши

Сўнги йилларда аҳолининг умумий сониди шаҳар аҳолисининг улуши **бир оз камайди** (2011 йил - 51,2%, 2017 - 50,6%). Бу қишлоқ аҳолисининг шаҳар аҳолига нисбатан **табiiй ўсиши** и ва қишлоқ аҳоли пунктларини шаҳар даражасига сунъий ўтказишнинг йўқлиги билан боғлиқ.

Ҳокимиятни тақсимлаш
тамойилининг бузилиши

Давлат маблағларининг самарасиз
сарфланиши

Давлат бошқарувининг ва
ижтимоий ҳаётнинг барча
даражаларида юқори даражадаги
коррупция

Қонун чиқариш
актларининг паст
сифати

Инсон ҳуқуқларига,
шу жумладан, сўз
эркинлиги адолатли
судларга риоя
қилмаслик

Давлат бошқаруви

Инфратузилма эскиргани ва унга
уланишининг мураккаблиги

Инвестициялар етишмовчилиги

Норасмий иқтисодиётнинг
катта улуши

Иқтисодиётда давлат
иштирокининг катта улуши

Компетенцияларнинг
иқтисодий
ривожланишининг
стратегик мақсадларига

Иқтисодиёт

Инновациялар

ИТТКИ
молиялаштириш
чекланганлиги

Олий маълумотли
мутахассисларнинг
эмиграцияси

Интеллектуал мулкни ҳимоя
қилиш муаммолари

Олий маълумот олиш
имкониятлари чекланганлиги

Юқори технология ва илм-фан
ассосида ишлаб-чиқариш
ривожланмаганлиги

Жамият

Катта меҳнат
миграцияси

Соғлиқни сақлаш тизимида
тенгсиз имконият

Ривожланмаган ижтимоий
инфратузилма

Камбағалчилик ва ишсизлик юқори
даражаси

Сув етишмовчилиги

Ўзбекистон Республикасининг асосий муаммолари

Сиёсий муаммолар

- 01** Ҳокимиятни тақсимлаш тамойилининг бузилиши
 - Демократия индекси бўйича Ўзбекистон 2017 йилда жами **165 ўриндан** 158-ўринни эгаллади
- 02** Давлат маблағларининг самарасиз сарфланиши
 - Замонавий лойиҳавий бошқариш тизимлари йўқ
- 03** Давлат бошқарувининг ва ижтимоий ҳаётнинг барча даражаларида юқори даражадаги коррупция
 - Коррупцияни идрок қилиш индексида Ўзбекистон 2017 йилда жами **180 ўриндан** 157-ўринни эгаллади
- 04** Қонун чиқариш актларининг паст сифати
 - Паст аниқлик, ноаниқ шарҳлар
- 05** Инсон ҳуқуқларига, жумладан, сўз эркинлиги, адолатли судларга риоя қилмаслик
 - Умумжаҳон матбуот эркинлиги индексида 2018 йилда **180 мамлакатдан** 165-ўрин

Иқтисодий муаммолар

- 01** Инфратузилма эскиргани ва унга ўланишининг мураккаблиги
 - 35%-дан ортиқ** сув қувурларини ва сув таъминоти тармоқларини тезкор таъмирлаш керак, дунё ўртача кўрсаткичи **9 Мб/сон** бўлиб турганда, интернет тезлиги - **1 Мб/сон**, электр энергияни узатиш давомида йўқотиш даражаси **15%**
- 02** Инвестициялар етишмовчилиги
 - 2017 йилда асосий капиталнинг умумий ҳажми **12 АҚШ долл.** ташкил этди ва бу **ЯИМнинг 25% ташкил қилган**, бошқа мамлакатларда эса, шу жумладан, Туркия ва Ж. Кореяда, инвестициялар ҳажми **ЯИМдан 30% ва ундан юқори.**
- 03** Норасмий иқтисодиётнинг катта улуши
 - Мутахассислар ва давлат муассасалари вакилларининг фикрича, норасмий иқтисодиётнинг баъзи тармоқлардаги улуши **50%-гача** етиши мумкин
- 04** Иқтисодиётда давлат иштирокининг катта улуши
 - Давлат иштирокининг улуши қуйидаги соҳаларда **50%-дан ортади**: банк, кон қазилар, энергетика, озиқ-овқат саноати, пахта саноати
- 05** Иқтисодий ривожланишнинг стратегик мақсадлари ва компетенция бир-бирига тўғри келмаслиги
 - Мухандислик, иқтисодиёт ва бизнес соҳасида малакага эга меҳнатга лаёқатли аҳоли улушининг етишмовчилиги – 36%
 - Меҳнатнинг паст унумдорлиги

Ижтимоий муаммолар

- 01** Катта меҳнат миграцияси
 - Мамлакатдаги меҳнатга лаёқатли аҳолининг катта қисми (**деярли учдан бир қисми**) чет элда ишляпти (**уларнинг 85% Россия Федерациясида**)
- 02** Соғлиқни сақлаш тизимига тенгсиз имкониятлар
 - Соғлиқни сақлашни молиялаштириш тизими юксак даражада хусусий тўловларга асосланади. Соғлиқни сақлаш тизимидаги шахсий харажатлар **45% ташкил қилади**
- 03** Ривожланмаган ижтимоий инфратузилма
 - Ўзбекистон капитал инвестициялари рейтинги бўйича соғлиқни сақлаш соҳасида аутсайдер бўлиб турибди, ахборот-коммуникация технологиялари кенг жорий этилмаган
- 04** Камбағалчилик ва ишсизлик юқори даражаси
 - **Тахминан** Ўзбекистоннинг **10% аҳолиси** экстремал камбағалчилик шароитларида яшайди (1,95 АҚШ долл. кунига), рўйхатдан ўтмаган ишсизлик даражаси баҳоланиши **35% етиб боради**.
- 05** Сув етишмовчилиги
 - **10% ортиқ** қишлоқ аҳолисининг **ичимлик сувига** имконияти йўқ

Технологик муаммолар

- 01** Олий маълумотли мутахассисларнинг етишмовчилиги
 - Ўзбекистон Республикасида **иш билан таъминланган** аҳолисида тадқиқотчилар ва олимлар **0,12%** ташкил этади, етакчи мамлакатлардаги медиана эса **0,65%**
- 02** ИТТКИ молиялаштиришнинг чекланганлиги
 - ИТТКИ молиялаштириш ЎзР-да 2015 йилда **133 млн АҚШ долл.** ташкил қилган (Швецияда – 16,2 млрд АҚШ долл., АҚШда – 599 млрд АҚШ долл.).
- 03** Интеллектуал мулкни ҳимоя қилишдаги муаммолар
 - Интеллектуал мулк соҳасида **адолатсиз рақобат** ривожланган, жумладан, халқаро компаниялар **маҳсулотларининг дубликатлари мавжуд**
- 04** Олий маълумот ва мактабдан олдин таълим имкониятлари чекланганлиги
 - Олий маълумот тизимидан фойдаланиш имкониятининг даражаси паст - аҳолининг **9,2%** (Японияда - 63%)
- 05** Юқори технология ва юқори илм-фан ишлаб чиқариш ривожланмаганлиги
 - 2016 йилда инновацион корхоналарнинг улуши **компаниялар умумий сонининг 0,85% ни ташкил этади** (Европа Иттифоқида - 49% атрофида)

Ўзбекистон Республикасининг 2035-инчи йилгача ривожланиш стратегиясининг концепцияси

Ўзбекистон Республикасининг 2035-йилгача ривожланиш стратегияси

Давлат бошқарувини ривожлантириш

- Ижрочи ҳокимият: қонунни қатъий қўллаш ва натижага йўналиш
- Мустақил қонун чиқарувчи ва суд ҳокимияти

Иқтисодий ривожлантириш

- Юқори технологиялик ва экспортга йўналтирилган АСМ
- Саноат: 4.0 индустриясига барқарор ўтиш
- Чекловларсиз туризм
- Замонавий инфратузилма
- КЎК¹ қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш
- Эркин молиявий бозор

Ижтимоий соҳани ривожлантириш

- Давлат-хусусий соғлиқ сақлаш
- Манзилли ижтимоий сиёсат
- Инсоний капитал ўсишнинг асосий омили сифатида
- Маданият: авлодни тарбиялаш
- Экология – парадигма алмашиши ва қарашларнинг ўзгариши

Инновациялар ва технологияларни ривожлантириш

- Фан, технологиялар ва инновациялар: инновацион ривожланиш йўли

Макроиқтисодий ва молиявий таъминот

- Фискал сиёсат бизнесни устиришга мўлжалланган
- Оқилона монетар сиёсат
- Эркин курс валюта сиёсати
- Инвестициялар учун ноёб имкониятлар
- Босқичма-босқич хусусийлаштириш

Стратегияни амалга оширишнинг асосий босқичлари

Тайёрлов босқичи
(2019–2020)

ва

3 беш йиллик босқич
(2020 – 2025 – 2030 – 2035)

Ўзбекистон Республикасининг 2035-йилгача ривожланиш Стратегиясининг концепцияси

Ўзбекистон Республикасининг 2035-йилгача ривожланиш Стратегияси

Давлат бошқарувини ривожлантириш

- **Ижрочи ҳокимият:** «top-down» ташаббусларини амалга ошириш, қонунларга қатъий риоя қилиш ва натижага йўналтириш, шаффофлик ва назорат, Ўзбекистон Республикасининг ислохотларни бошқариш марказини ташкил этиш (Президент маъмурияти таркибида)
- **Қонун чиқарувчи ҳокимият:** Ҳокимият тармоқларининг мустақиллиги, қонунчилик базасини оптималлаштириш
- **Суд ҳокимияти:** инсон ҳуқуқларига риоя қилиш ва қонун устуворлигини таъминлаш

Иқтисодиётни ривожлантириш

- **Қишлоқ хўжалиги:** иқлим ўзгариши инobatга олган ҳолда ўрта хўжаликлар ва агрокластерларни ривожлантириш орқали юқори технологияли қишлоқ хўжалиги
- **Саноат:**
 - **Тўқимачилик саноати:** мавжуд хомашёдан фойдаланиб бренд маҳсулотларда ихтисослашиш
 - **Энергетика:** ҚТЭ улушини ошириш ва сув ва энергия консорциумини яратиш
 - **Ёқилғи соҳаси ва КММ:** халқаро иштирокчиларни жалб қилиш
 - **Автомобиль соҳаси:** кўп сонда халқаро автоконцернларни жалб қилиш ва экспортга йўналтирилган ва янги технологиялардан фойдаланадиган ишлаб чиқариш
 - **Транспорт:** хусусий иштирокчиларнинг келиши, профилланмаган активларни хусусийлаштириш ва логистика қийматини пасайтириш
 - **Кимё саноати:** юқори технологияли полимер маҳсулотларини, косметика ва дори-дармонларни ишлаб чиқариш ва экспорт қилиш
- **Инфратузилма:** ДХХ орқали янгилаш ва қуриш
- **Туризм:** виза тартибини соддалаштириш ва ДХХ орқали инфратузилма яратиш асосида туристик салоҳиятни рўёбга чиқариш
- **КўК ва хусусий тадбиркорлик:** яширин иқтисодиётини қисқартириш, корхоналар сонини кўпайтириш ва уларнинг ўсишини таъминлаш учун қўшма молиявий ва номолиявий қўллаб-қувватлаш
- **Молиявий тизим:**
 - **Банк тизими:** банк секторини босқичма-босқич либераллаштириш ва ушбу равишда оралиқ босқичда ривожланиш институтларини ташкил этиш
 - **Пенсия тизими:** Австралия ва АҚШга ўхшаш уч босқичли пенсия тизимига ўтиш
 - **Суғурта тизими:** фуқароларнинг умумий фаровонлигини ошириш ва давлат таъсирини камайтириш учун мажбурий суғурталаш турларини ривожлантириш

Ўзбекистон Республикасининг 2035-инчи йилгача ривожланиш Стратегиясининг концепцияси

Ўзбекистон Республикасининг 2035-инчи йилгача ривожланиш Стратегияси

Ижтимоий соҳани ривожлантириш

- **Соғлиқни сақлаш:** аралаш давлат-хусусий модел - МТС, хусусий хизматларни ривожланиши, давлат томонидан муҳтож одамларга эътибор
- **Ижтимоий сиёсат:** номолиявий чоралар ва КИЖ ривожланиши орқали юқори манзилли қамров
- **Инсоний капитал:** хусусий етказиб берувчиларни ривожлантириб имконли давлат таълимини сақлаб қолиш, юқори малакали ишчи кучи экспорти
- **Маданият:** интеллектуал хизматларга, санъат ва ижодга бўлган олий даражали талабнинг ривожланиши ҳисобидан маданиятли авлодни тарбиялаш ва мамлакатнинг миллий брендини шакллантириш
- **Экология:** чеклайдиган давлат бошқарув чораларини жорий этиш ва аҳолининг онгини экологияга қаратиш ҳисобига тўпланган зарарни бартараф этиш ва табиатдан тежамкор фойдаланишга ўтиш

Инновациялар ва технологияларни ривожлантириш

- **Илм-фан, технология ва инновациялар:** халқаро компаниялар ва мутахассисларни жалб қилиш орқали Ўзбекистон иқтисодий ривожланишининг илғор секторларида инновацион марказларни яратиш ва ривожлантириш

Макроиқтисодиёт ва молиявий таъминот

- **Фискал сиёсат:** билвосита солиқлар улушини қисқартириш ва узоқ муддатли солиқ маъмуриятчилигига ўтиш
- **Монетар сиёсат:** асосий фоиз ставкасини 16%-дан 9%- гача камайтириш ва қарзни 16% дан 38,7% гача кўтариш
- **Валюта сиёсати:** эркин айирбошлаш курси
- **Инвестициялар:**
 - **Умумий ҳажми:** 17 йил ичида 993 - 1213 млрд АҚШ долл.
 - **Асосий манбалар:** тўғридан-тўғри инвестициялар, шу жумладан, ДХХ, давлат инвестициялари ва корпоратив қимматли қоғозлари орқали инвестициялар
 - **Асосий қаражатлар:** қишлоқ хўжалиги ва саноат, инфратузилма, таълим, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий соҳа
- **Хусусийлаштириш:** босқичма-босқич тўлиқ хусусийлаштириш ва давлат операторини (ягона миллий фонд) ташкил этиб молиявий холдингга ўтиш
- **Бюджет сиёсати** : бюджет харажатларининг ўсиш суръатларини 13,5%гача чеклаш, солиқ ислохотларини амалга ошириш, 2024 йилдан бошлаб бюджет профицити

Ўзбекистон Республикасининг 2035-инчи йилгача ривожланиш Стратегиясининг концепцияси

Ўзбекистон Республикасининг 2035-инчи йилгача ривожланиш Стратегияси

Асосий бошқарув қарорларининг матрицаси доирасида ташаббуслар дунёдаги 50 та иқтисодиёт доирасига кириш мақсадига эришишга ёрдам беради.

2017-2021 йилларда ҳаракатлар стратегияси

	2025-йилгача	2030-йилгача	2035-йилгача
Иқтисодиётни ривожлантириш	- Узоқ муддатли ер ва кўчмас мулк ҳуқуқларини таъминлаш, шунингдек барча мулк ҳуқуқлари, шу жумладан кўчмас мулкнинг дахлсизлигини кафолатлаш - Қишлоқ хўжалиги ва тўқимачиликда «Made in Uzbekistan» бренди - Инфратузилмани замонавийлаштириш - Тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш - Ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш - Қайта тикланадиган электр энергия манбалари - Асосий кончилик ва металлургия компаниялари дастлабки оммавий жойлашишга чиқиши	- Ерларни хусусийлаштириш - Меҳнат самарадорлигини ошириш (қ/х) - Қайта ишлаш чуқурлиги (қишлоқ хўжалиги, КММ¹, ЁЭМ²) - Сўғурталашни ривожлантириш - Энергосамарадорлик - Экспортга йўналтирилган кластерлар - Сув ва энергия мувозанати - Электромобиллар ва газли двигател ёқилғиси	- Иқтисодиётни рақамлаштириш - Қ/х автоматлаштириш - Атроф муҳитга салбий таъсирни минималлаштирдиган барқарор ишлаб чиқариш
Иновацияларни ва технологияларни ривожлантириш	- Фундаментал фан - Интеллектуал мулкни ҳимоя қилиш - Халқаро компанияларни илмий-тадқиқот марказларини ва конструкторлик бюроларни яратиш учун жалб қилмиш	Иновацияли экотизимни яратиш	Технологияларни ишлатишни қўллаб-қувватлайдиган инфратузилма (технологиялар трансфери марказлари)
Ижтимоий соҳани ривожлантириш	- Мажбурий тиббий сўғурта - Хусусий таълимни ривожлантириш "Сув" миллий лойиҳаси - Иқлим ўзгаришлари оқибатларининг олдини олиш чораларини амалга ошириш	- Пенсия ислоҳотини амалга ошириш - Манзилли ижтимоий қўллаб-қувватлаш - Аҳоли урбанизацияланиши	Онгни экологизациялаштириш
Давлат бошқарувини ривожлантириш	- Ислохотларни бошқариш маркази - Ривожланиш институтлари - Миллий хусусийлаштириш фонди - Демократик ислохотларни давом эттириш	- Меритократия - Коррупцияга чидамсизлик "Ақлли тартибга солиш" - Сўз эркинлиги ва мустақил ОАВ	- Электрон ҳукумат - Фикрларнинг хилма-хиллиги - Демократик институтларнинг ролини кучайтириш
Молиялаш тириш	- Хусусийлаштириш - Капитал амнистияси - Солиқ ислоҳотини амалга ошириш	- Давлат-хусусий ҳамкорлик - Хусусий инвестициялар - Капитал бозорларини ривожлантириш	Хусусий инвестициялар

Эслатма: 1 - кон- металлургия комплекси; 2 - ёқилғи-энергетика комплекси
Манба: халқаро бенчмаркинг, Ишчи гуруҳининг таҳлили

✓ Ҳозирги вақтда амалга оширилмоқда

Ўзбекистон Республикаси ислохотларни бошқариш марказини яратиш (Президент Маъмуриятининг таркибида)

Ўзбекистон Республикаси ислохотларни бошқариш марказининг тузилмаси

Ўзбекистон Республикасининг Президенти

Ўзбекистон Республикаси ислохотларни бошқариш маркази
(Президент Маъмурияти асосида яратилади)

Бошқарувчи

"Давлат ва ҳуқуқ"
йўналиши

«Иқтисодиёт»
йўналиши

«Ижтимоий соҳа»
йўналиши

«Технология ва
инновациялар»
йўналиши

Яратиш учун қўшимча ҳаражатларни талаб қилмайди: Президент Маъмурияти асосида ташкил этилган бўлиб, ишни бошлаш учун жорий ваколати етарли

АСК ўрнатиш тизими

ЎзР Президентининг
дэшборди
10 АСК назорати

Ҳукумат

Бош вазир
10 АСК учун жавобгарлик

Вазирлар ва
давлат компаниялар бошқарувчилари
Каскадли АСК
(1 бошқарувчига 5-7 АСК)

Минтақавий ҳокимиятлар
Каскадли АСК
(барча Ҳукумат АСК-лари минтақавий кесимда)

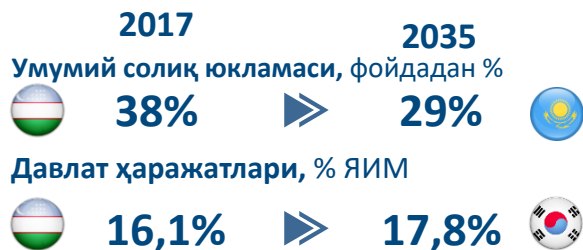
Ҳукуматнинг 10 АСКси

1. ЯИМ
2. ЯИМ аҳоли жон бошига
3. Инфляция
4. Инвестициялар ҳажми
5. Ишсизлик
6. Кам таъминланган аҳолининг улуши
7. Бизнес юритиш қулайлиги рейтинги
8. Коррупцияни идрок қилиш индекси
9. Соғлиқни сақлаш ҳаражатлари
10. Таълим ҳаражатлари

Умумий АСК базаси 1000 АСКдан ортиқ –Ўзбекистон Республикаси Президентининг 10 АСКсидан каскадли АСК

Макроиқтисодий параметрлар

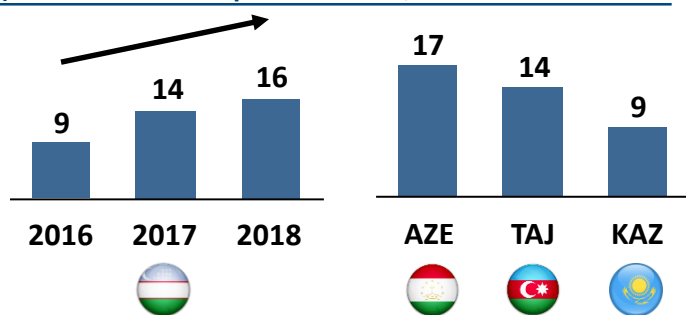
Фискал сиёсат

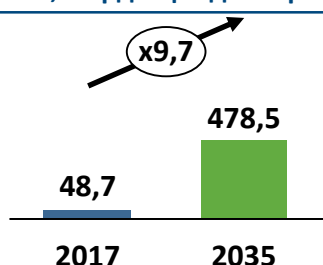
- Хусусий сектор ўсишини рағбатлантириш учун Ўзбекистонда бизнеснинг солиқ юкини камайтириш керак
- Шу билан бирга жамиятнинг турмуш даражасини кўтариш учун давлат трансфертларини ошириш керак

Монетар сиёсат

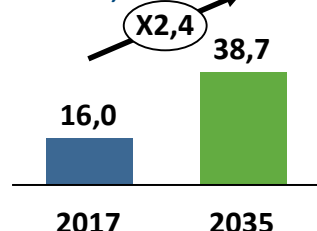
Қайта молиялаштириш ставкаси, 2018

ЯИМ, млрд АҚШ доллари

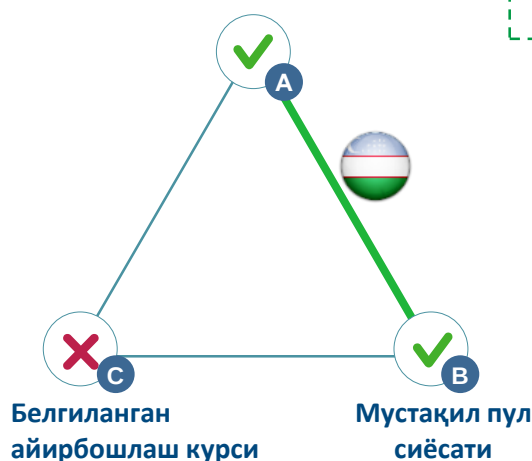
Дав. қарзининг ЯИМга нисбати, %

- ЎзР аста-секин қайта молиялаштириш ставкасини пасайтириши керак, чунки баланд ставка бизнес ривожланишини ва уй хўжаликлари истеъмолини сезиларли даражада чеклайди. Қайта молиялаштириш ставкасининг 16% дан 2016 йилдаги 9% даражасигача аста-секин пасайиши - иқтисодиёт ўсиши ва миллий валюта курси ўзгарувчанликни камайиши билан бирга
- Кредитлаш қийматини халқаро кредитларни жалб қилиш ҳисобига пасайтириш мумкин. Қарз юкини 16 %дан 38,7% га ошириш керак. Номинал ЯИМ ўсиб бориши билан давлат қарзини ошириш учун ЎзР имкониятлари кенгаяди

Валюта сиёсати

Капитал эркин ҳаракатланиши

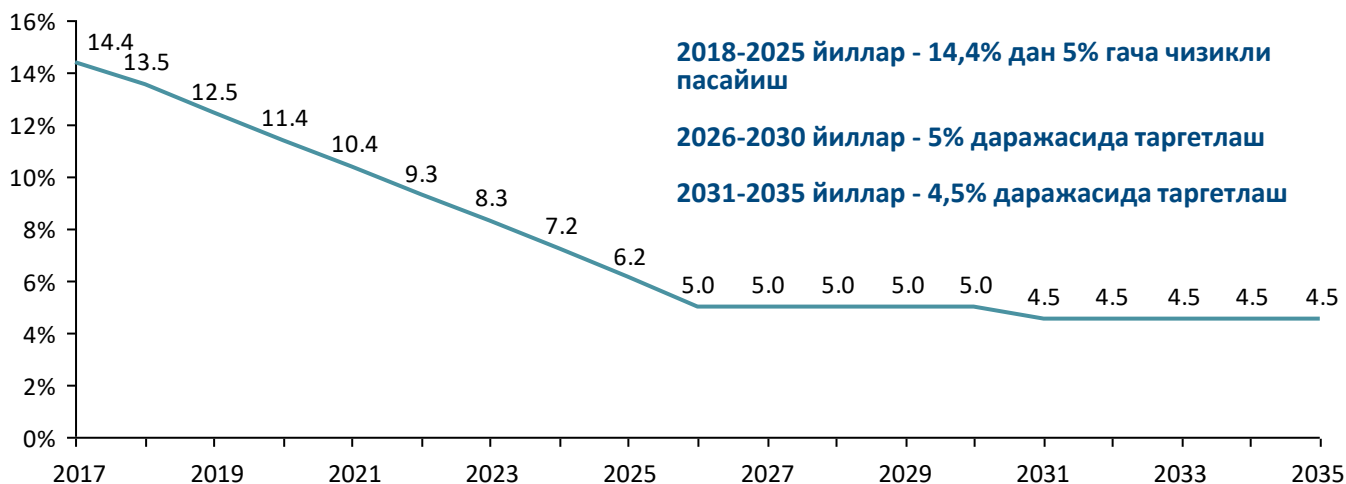

- **A + B** Айирбошлаш курси устидан назоратнинг йўқлигида инвестицияларнинг нисбатан жозибadorлигини тартибга солиш натижасида эркин капитал кириб келишди
- **B + C** Мамлакатнинг айирбошлаш курсини ва ПКСни назорат қилиш, лекин ПКСнинг шартларига нисбатан рақобатбардошлик даражаси билан мос келмаса, капиталнинг чиқиб кетиши
- **A + C** Айирбошлаш курси ва капитал оқимини назорат қилиш, лекин мамлакатнинг пул-кредит сиёсатига таъсир ўтказиш имкони йўқ
- Ўзбекистон эркин айирбошлаш курсини сақлаб қолиши керак, чунки бу хорижий капитал оқимига ёрдам беради ва айти пайтда мустақил ПКС амалга ошириш имкониятини сақлаб қолади

Таргетлаш сиёсати шароитида инфляциянинг мўлжалланган даражалари

Ўзбекистонда мўлжалланган инфляция даражалари

ҳ.й. учун %

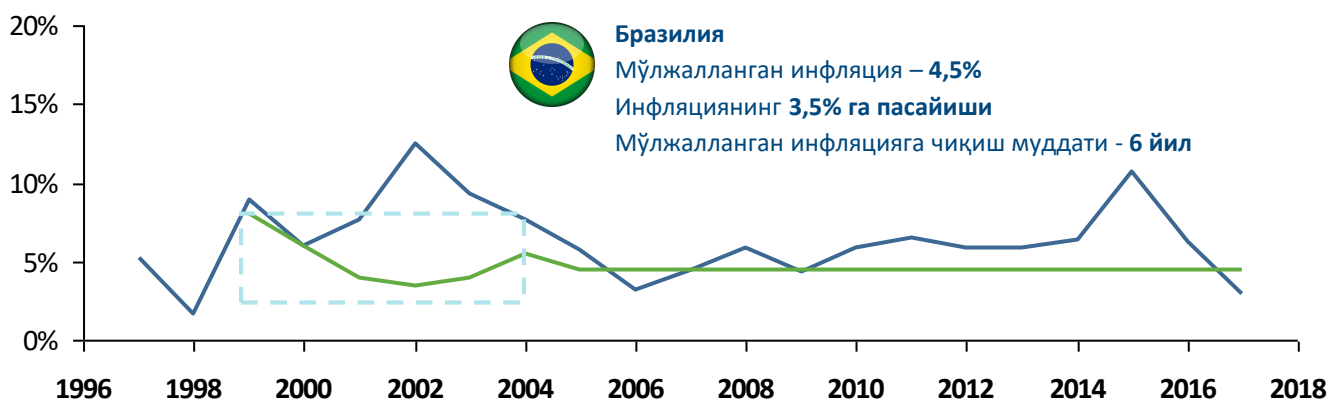
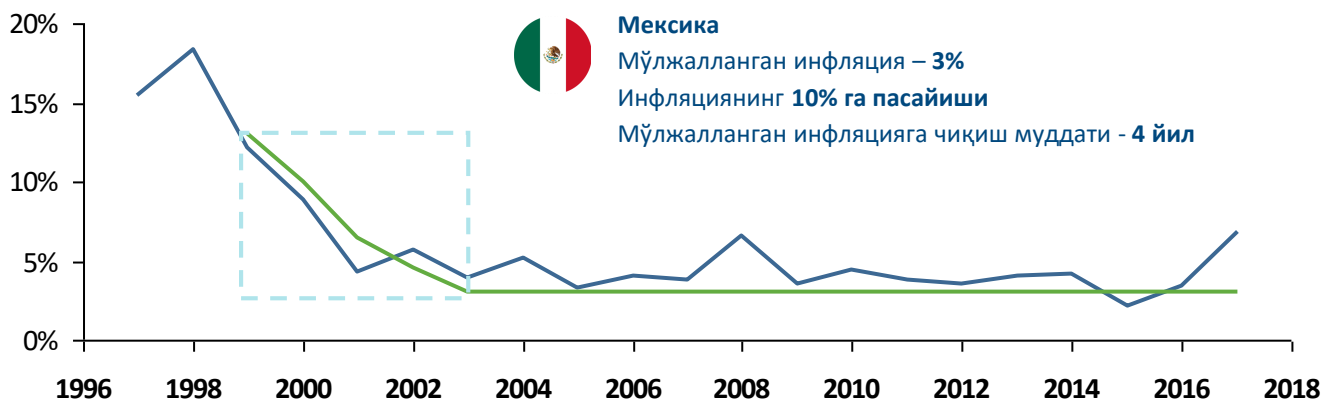
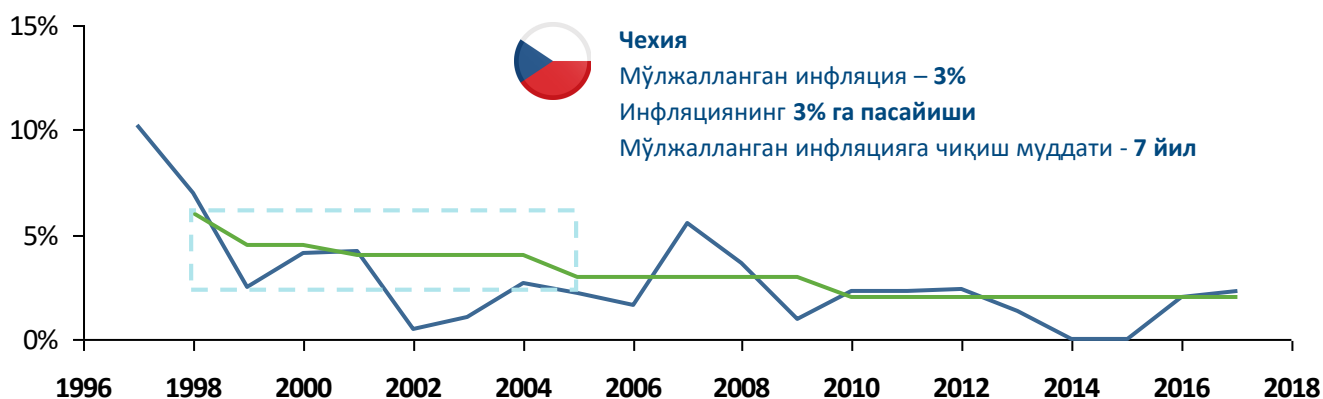

- 2035 йилга бориб, мақсадли инфляция 4,5 фоизни ташкил этади. Ушбу индикатор халқаро мезонларга асосланган, шу жумладан Сингапур ва Бразилия
- Узоқ муддатда инфляция бўйича мўлжалланган кўрсаткич 2-3 фоиз бўлиши мумкин, бу барқарор иқтисодиётда оптимал қийматдир
- Ўзбекистон Республикасида мўлжалланган инфляцияга эришиш даври таргетлаш сиёсати бошлангандан тахминан 7 йилни ташкил этади. Чехия ва Бразилияда ўхшаш инфляция даражасининг пасайиши кузатилди.
- Мақсадли инфляцияга эришиш учун тавсия этилган сценарий Мексиканинг мисолига қараганда консерватив бўлиб у ерда мақсадли кўрсаткич 3 йил ичида эришилган
- Таргетлашнинг асосий воситаси марказий банкнинг қисқа муддатли кредитлар бўйича фоиз ставкаси бўлиб қолмоқда. Ушбу ставканинг ўсиши ҳолатида иқтисодиётнинг реал секторига кредит бериш қисқаради. Натижада, аҳоли ва бизнес харажатларини камайтиради, товарлар ва хизматларга талаб камади, бу эса ўз навбатида нарх ўсишини секинлаштиради
- Шу билан бирга, юқори фоиз ставкасини сақлаб қолиш мамлакат иқтисодиётига салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Бразилия мисолида, инфляцияни юқори ликвидли фоиз ставкалари орқали таргетлаш иқтисодий ўсишнинг қисқаришига ва бир қатор макроиқтисодий кўрсаткичлар, жумладан давлат қарзларининг ёмонлашувига олиб келди
- Реал секторга кредит беришни қисқартиришга олиб келадиган қўшимча инфляцияни таргетлашнинг қўшимча воситалари сифатида мажбурий захиралар миқдорини ошириш ва молия бозорида давлат қимматли қоғозларини сотиш йўли билан молиявий бозорлардан пул маблағларини олиш бўлиши мумкин.
- Муваффақиятли таргетлаш учун инфляцияга таъсир кўрсатадиган бир қатор ташқи омилларни ҳисобга олиш керак:
 - Импорт қилинадиган асосий товарлар нархларининг кўтарилиши
 - Ҳосилсизлик туфайли қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари нархларининг ўсиши
 - Айрим товарлар нархларини давлат томонидан тартибга солиш
 - Давлат харажатларининг кўтарилиши
 - Айрим соҳаларда монополиялар мавжудлиги

Макроиқтисодий параметрлар

Инфляция даражасини таргетлашнинг халқаро мисоллари

— Тарихий инфляция х.й. учун — Мўлжалланган инфляция — Инфляция пасайиши муддати

Муҳим муаммолар

- Солиқ юкининг оғирлиги
- Солиқ ставкаларининг тез-тез ўзгариши
- Солиқ қонунчилигининг мураккаблиги ва беқарорлиги (Солиқ кодекси тўғри амал қилиш қонуни эмас)
- ССТТ ва АСТТ ўртасидаги солиқ юки даражасида сезиларли фарқ
- Солиқдан қочиш учун "солиқ схемаларини" кенг қўллаш
- Солиқ ва божхона имтиёзлари орқали бизнесни қўллаб-қувватлашнинг кенг қамровли амалиёти
- Халқаро миқёсда эътироф этилган солиқ концепциялари йўқлиги
- Солиқ назорати ва бошқарувининг мукамал эмаслиги

Муҳим хулосалар

- Билвосита солиқлар бюджетнинг 54 фоизини таъминлайди, лекин уларнинг даромадлардаги улуши тўғри солиқларнинг улуши қисқариши билан ошади (ҚҚС бюджетнинг 1/3 қисмидан кўпини таъминлайди)
- Асосий солиқ тўловчи йирик корхоналар ўртасида солиқ тўловларининг 65,7 фоизини таъминлайдиган саноатдир, унинг таркибида озиқ-овқат ва ёқилғи саноати эса солиқларнинг 52 фоизидан кўпроғини таъминлайди
- Солиқ ставкалари тез-тез ўзгариб туриши таъкидланади, бу эса инвестиция муҳитига салбий таъсир кўрсатмоқда.
- Солиқ кодекси тўғри амал қилиш қонуни эмас, бу жуда кўп сонли қонуности актлар тузилишига олиб келади. Солиқ ставкалари ҳар йили Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарорлари билан белгиланади
- Ўзбекистон Республикасида иқтисодиётнинг ривожланишига тўсқинлик қиладиган юқори солиқ юки таъкидланади, жумладан, инвестицияларнинг маржинал ставкаси 49% ташкил этади (Грузияда - 23%),
- Иш ҳақи фондига юқори солиқ ставкаси солиқ тўловчиларга ҳақиқий ишчи ва иш ҳақи миқдорини (номинал иш ҳақи даражасидан тахм. 50%) яшириш ҳолларига олиб келади
- Солиқ ва божхона имтиёзлари ҳисобидан хўжалик субъектларини қўллаб қувватлашнинг кенг тарқалган амалиёти, шу жумладан индивидуал ҳолатлар, бу тақдим этилаётган имтиёзларнинг самарадорлигини мониторинг ва назорат қилишнинг самарали тизимининг йўқлиги туфайли соғлом рақобатни таъминлашга салбий таъсир кўрсатмоқда (манзилли фискал имтиёзлар умумий миқдори 2017 йилда - 48 трлн сўмдан ортиқ).
- Солиққа тортишнинг соддалаштирилган ва умумий тизими бўйича солиқ тўлаётган хўжалик юритувчи субъектлар ўртасида солиқ юки даражасида фарқи катта;
- Солиқни камайтириш учун "солиқ схемаларини" кенг ишлатиш, асосан бизнесни кичик корхоналарга сунъий равишда бўлишдан иборат, улар фойдалироқ солиққа тортиш тизимини қўллаши мумкин ("соддалаштирилган" схемани қўллайдиган корхоналар сонининг стандарт тартибни қўлаган корхоналар сонига нисбати 10гача)
- Соя иқтисодининг сезиларли қисми, шунингдек, ривожланган коррупциялашган амалиётлар
- "Doing Business" рейтингда Ўзбекистон "Солиққа тортиш тизимининг самарадорлиги" бўлимида 190 мамлакат орасида 64-ўринни эгаллади.
- Давлат идоралари ва ташкилотлари ўртасида ахборот алмашиш механизмларининг, солиқларни электрон бошқариш шакллари ва усуллари ва солиқ назоратини амалга ошириш мукамал эмаслиги

Солиқ сиёсатини ислоҳ қилиш концепцияси

2018 йил 29 июн Ўзбекистон Республикаси Президенти ПФ-5468-сонли фармони билан Ўзбекистон Республикаси солиқ сиёсатини ислоҳ қилиш концепциясини тасдиқлади.

Президентнинг фармонига мувофиқ 2019 йил 1 январидан бошлаб:

- иш ҳақи фондига солиқ юки камаяди
- одатий ва соддалаштирилган солиқ тўловчиларни солиққа тортиш такомиллаштирилади ва айланмадан (даромаддан) солиқлар оптималлаштирилади, шунингдек соддалаштирилган солиққа тортиш тартибига ўтиш мезонлари ҳам
- солиқ сиёсатининг такомиллаштирилиши соддалаштирилган солиқ режимидаги солиқ тўловчиларга салбий таъсирини камайтириш бўйича чора-тадбирлар амалга оширилади
- қўшилган қиймат солиғи ва акциз солиғини ҳисоблаш ва тўлаш тартиби такомиллаштирилади

Президентимиз фармонига мувофиқ солиқ сиёсатини такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари қуйидагилардан иборат:

- иқтисодиётга солиқ юки даражасини камайтириш;
- солиққа тортишнинг соддалаштирилган ва умумий солиққа тортиш тизими бўйича солиқ тўлаётган хўжалик юритувчи субъектлар ўртасида солиқ юки даражасида номутаносибликларни бартараф этиш;
- уларнинг бирлашиши ва қўшилиши орқали солиқлар сонини оптималлаштириш
- макроиқтисодий барқарорликни таъминлаш;
- солиқ қонунчилигини соддалаштириш, қарама-қаршилик ва низоларни бартараф этиш;
- солиқ қонунчилигининг барқарорлигини ва Солиқ кодексининг нормаларини бевосита амал қилишини таъминлаш;
- хорижий инвесторлар учун қулай шарт-шароитлар яратиш;
- солиқ назорати шакллари ва механизмларини такомиллаштириш

- Концепция узоқ муддатли солиқ маъмуриятчилигининг тамойилларини ўрнатмайди (солиқ ставкаларининг ўзгартириш эҳтимоллиги)
- Солиқ ва божхона имтиёзларининг камайтирилишига доир аниқ муддат ва ҳажмлар йўқ.
- Бюджетнинг солиқ тушумлари таркибида билвосита солиқлар устунлиги сақланмоқда
- Тўловларни бекор қилгандан сўнг бюджетдан ташқари жамғармалар харажатларини молиялаштириш манбаи йўқ

Жорий ва таклиф қилинган солиқ ставкалари ва бошқа мажбурий тўловларни таққослаш

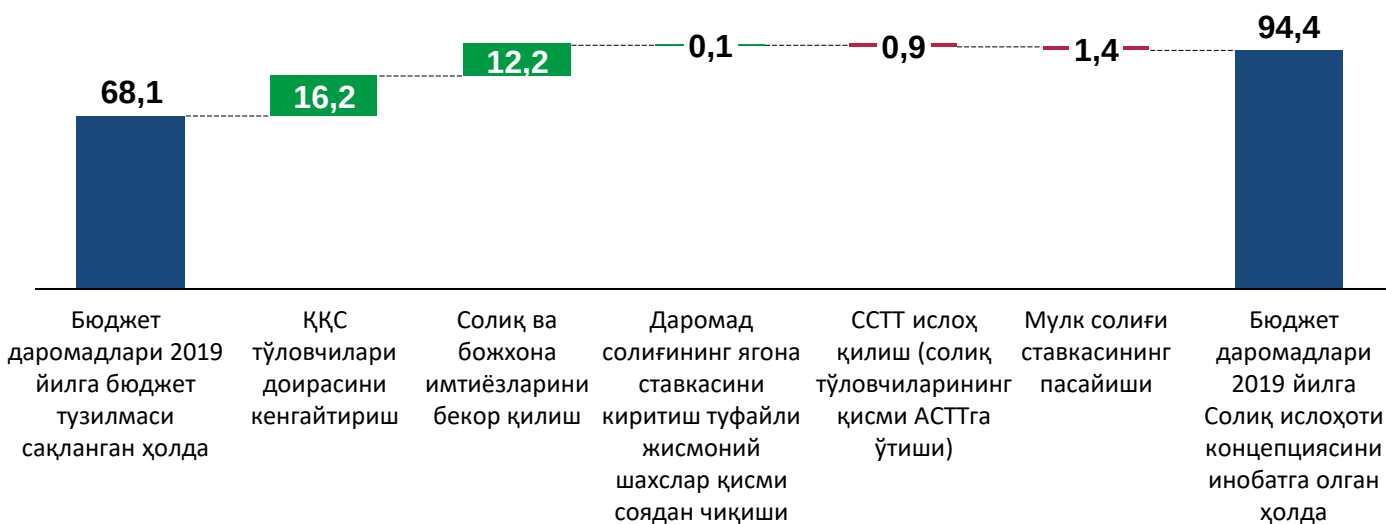
Солиқ / мажбурий тўлов	Жорий ставкалар	Таклиф этилган ставкалар	Фарқи
Фойда солиғи	14%	12%	-2%
Дивидендлар ва фоизлар шаклидаги даромад солиғи	10%	5%	-5%
Ягона солиқ тўлови	5%	4%	-1%
Давлат мақсадли жамғармаларига мажбурий ажратмалар	3,2%	0%	-3,2%
ҚҚС	20%	20%	0%
Мулк солиғи	5%	2%	-3%
Жисмоний шахслар даромад солиғи	7,5% - 22,5%	12%	
Ягона ижтимоий тўлов	25% / 15%	12%	-3%
Фуқароларнинг сўғурта бадаллари	8%	0%	-8%

Манбалар: очиқ манбалар маълумотлари, ишчи гуруҳнинг таҳлили

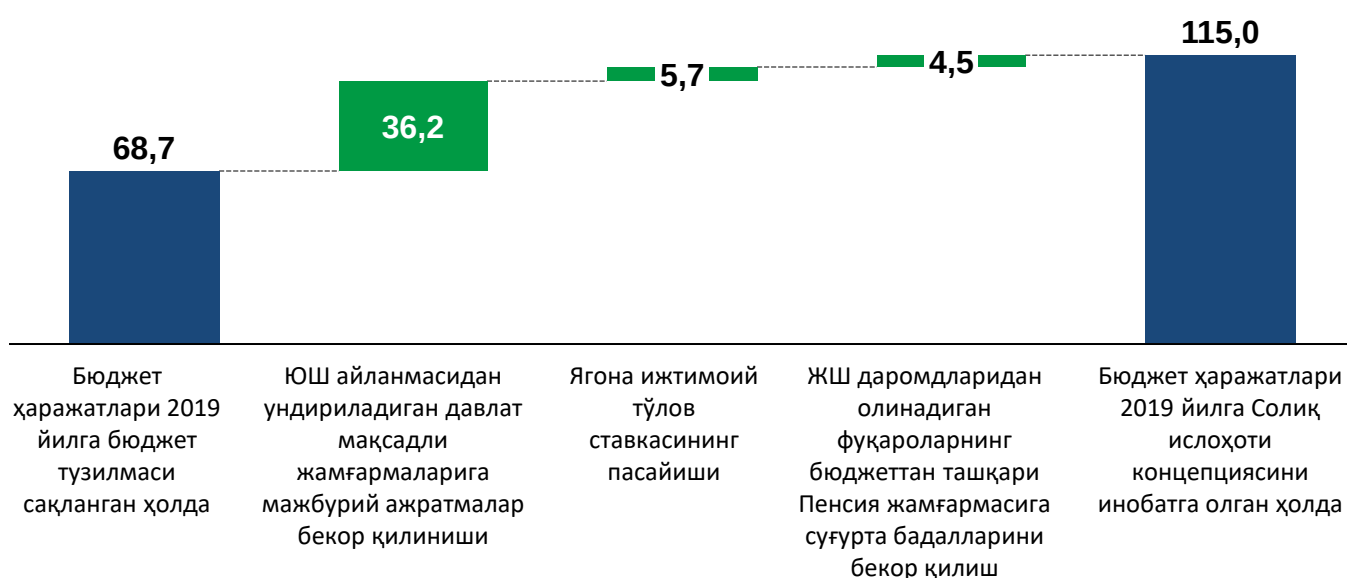
Солиқ ислоҳоти концепциясининг бюджетга таъсири

Солиқ ислоҳотлари концепциясини амалга ошириш 2019 йилда бюджетнинг даромад қисмини 26,3 трлн сўмга оширишга имконият беради; шу билан бирга, ўша даврда харажатларни 46,3 трлн сўмга кўпайтиришни талаб қилади

ЎзР Давлат бюджетининг даромадлари мақсадли жамғармаларни инobatга олмаган ҳолда, трлн сўм

ЎзР давлат бюджети харажатлари, мақсадли жамғармаларни инobatга олмаган ҳолда, трлн сўм

Стратегик вариантлар

1

Англо-Саксон варианты

Хусусиятлари: Тўғри солиқларнинг устуворлиги

Мамлакатлардан мисоллар:

АҚШ

Буюк Британия

- Нисбатан барқарорлик ва прогнозлашувчанлик

- Солиқ юки фуқароларга юкланган

2

Қўшма вариант

Хусусиятлари:

- Турли моделларнинг хусусиятларини бирлаштиради
- Давлат бюджети даромадлари таркибининг диверсификацияси

Ривожланиш мақсадининг варианты

Мамлакатлардан мисоллар:

Жанубий Корея

Япония

- Бюджет даромадларининг муайян солиқлардан ёки солиқларнинг бир гуруҳидан мустақиллиги, бунинг натижасида мослашувчан бюджет-солиқ сиёсати

- Норматив-ҳуқуқ базасида тез-тез ўзгаришлар бўлиши мумкин.
- Солиқ бошқаришининг потенциал жиҳатдан юқори ҳаражатлари

- Аралаш модел бюджет даромадлари ташқи бозор шароитларига жуда боғлиқ бўлган иқтисодиёт учун оптимал бўлади
- Аралаш модел фоиз ставкаларини ўзгартириш, солиқ тўловчилар базасини кенгайтириш, имтиёзларни тақдим қилиш/бекор қилиш ва ҳоказолар орқали ташқи омилларнинг ўзгаришига тез мослашувни таъминлайди.

3

Континентал вариант

Хусусиятлари:

- Билвосита солиқларнинг устуворлиги
- Ижтимоий сўғурта бўйича юқори ажратмалар

Мамлакатлардан мисоллар:

Германия

Голландия

- Нисбатан барқарорлик ва прогнозлашувчанлик
- Аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишнинг юқори даражаси

- Баланс солиқ юки даражаси

4

Лотин Америка варианты

Хусусиятлари:

- Инфляция иқтисодиёти учун хос
- Билвосита солиқларнинг катта улуши

Мамлакатлардан мисоллар:

Чили

Перу

- Инфляциявий ҳодисалардан ҳимояланганлик

- Билвосита солиқлар йиғимининг моҳиятидан - солиқ маъмурчилигида тежамкорлик

Солиқ тизими мақсадларига қараш 2035

Мақсад:

Инвестицияларнинг ва Ўзбекистон Республикаси бюджети даромад қисми ўсиб боришини рағбатлантирадиган замонавий юмшоқ солиқ тизимини яратиш

Вазифалар:

- Солиқ юкини билвосита солиқлар улушини 35 фоизга қисқартириш билан оптималлаштириш
- Чет эл инвестицияларини жалб қилиш мақсадида бюджетга солиқ тушумларининг ўсишини таъминловчи ва капитал бозорларида рақобатлашишга имкон берадиган солиқ режимига риоя қилиш
- Узоқ муддатли солиқ маъмуриятчилиги тамойилларига ўтиш
- Инвесторлар учун солиқ ставкаларини музлатиш махсус механизмини ишлаб чиқиш
- Ўзбекистон иқтисодиётининг устувор тармоқларида ишлайдиган солиқ тўловчиларга имтиёзлар беришнинг самарали механизмини ишлаб чиқиш
- Солиқ тўловчилар учун барқарорликни ва прогноزلашувчанлигини таъминлаш мақсадида солиқ қонунчилигини янада оптималлаштириш ва соддалаштириш

Солиқ тизимини ислоҳ қилиш йўналишлари:

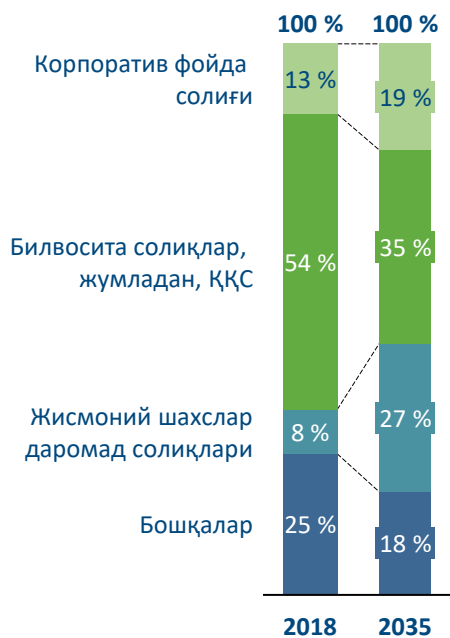
- **Солиқ тизимининг умумий тузилмаси:** узоқ муддатли солиқ маъмуриятчилигига ўтиш ва солиққа тортиш ва солиқ тизимини ҳуқуқий тартибга солиш тамойилларини такомиллаштириш
- **Солиқлар тузилмаси:** билвосита солиқлар улушини қисқартириш, узоқ муддатда жисмоний шахслар даромад солиғининг улушини кўпайтириш
- **Солиқлар ва тўловлар тизими:** алоҳида солиқлар бўйича концептуал муаммоларни аниқлаш, аъло жаҳон амалиётларини ва солиққа тортиш соҳасидаги глобал тенденцияларни жорий қилиш (BEPS, солиқ маълумотларини автоматик алмаштириш, MLI, CbCr, НХК, ТНТ ва бошқалар)
- **Солиқ ва божхона имтиёзлари:** мақсадли имтиёзларни бекор қилиш, саноатнинг айрим тармоқларини рағбатлантириш учун саноат имтиёзларини жорий этиш
- **Инвесторлар учун махсус механизмлар:** махсус механизмларни ишлаб чиқиш (МИШга ўхшаш) ** инвесторлар учун узоқ муддатли инвестицияларни жалб қилиш учун солиқ ставкаларини музлатиш билан
- **Солиқ назорати ва маъмуриятчилиги:** солиқ назоратини такомиллаштириш ва солиқ низоларини кўриб чиқиш жараёнларини АКТ ва автоматлаштириш воситаларини жорий этиш, шунингдек, солиқ органлари ходимларини малакасини ошириш орқали такомиллаштириш
- **Юридик жавобгарлик тизими:** солиқ қонунчилигини бузганлик учун юридик жавобгарлик тизимини такомиллаштириш

Рақамли кўрсаткичлар

	2017/18	2035
“Бизнесни юритиш” рейтингдаги ўрин	74	Топ-20
“Солиққа тортиш” рейтингда ўрин (Бизнесни юритиш, ЖБ)	64	Топ-20
Ҳисоботларни топшириш ва солиқ тўлашдан кейин процедуралар индекси (0 - энг паст, 100 - энг юқори)	48,17 балл	>80 балл
Бюджет солиқ тушумларида билвосита солиқлар улуши	54%	<35%

Солиқлар таркиби

бюджет солиқ тушумларидан %

Тузилманинг ўзгариши:

- Мақсадли ҳолат Япония ва Жанубий Кореянинг мезонлари асосида ҳисобланган
- Жисмоний шахслардан олинadиган даромад солиғи ставкаси 2035 йилга бориб, 1,4 мартага кўпайиши, даромадларни қонунлаштириш ва иш ҳақи даражасининг ошиши (шахсий даромад солиғининг ортиши - ривожланган мамлакатлар тажрибаси бўйича)

Инвестициялар: асосий йўналишлар

Ҳаражатлар манбалари

		2019-2035 Млрд АҚШ долл
1	Ижрочи ҳокимият	0,5 – 0,6
2	Қонун чиқарувчи ҳокимият	0,4 – 0,5
3	Суд ҳокимияти	-
4	Қишлоқ хўжалиги	67,9 – 83,0
5	Тўқимачилик саноати	21,0 – 25,6
6	ЁЭК	70,2 – 85,8
7	КММ	43,2 – 52,8
8	Автомобил саноати	41,6 – 50,9
9	Кимё саноати	40,6 – 49,6
10	Транспорт	28,7 – 35,0
11	Курилиш саноати ва инфратузилма	129,9 – 158,7
12	Туризм	39,6 – 48,4
13	КБваХТ	30,0 – 36,8
14	Банклар ва мувофиқлик	17,4 – 21,2
15	Суғурта тизими	4,8 – 5,8
16	Пенсия тизими	0,6 – 0,8
17	Капитал бозорлари	10,8 – 13,1
18	Соғлиқни сақлаш	132,2 – 161,5
19	Ижтимоий сиёсат	44,7 – 54,6
20	Инсоний капитал	145,6 – 178,0
21	Маданият	10,3 – 12,6
22	Экология	5,9 – 7,2
23	Илм-фан, технология, инновациялар	50,9 – 62,2

Умумий ҳаражатлар:
(млрд АҚШ долл. нисбатан)

940 – 1 149

Инвестициялар: асосий манбалар

Молиялаштириш манбалари

1	Хусусий инвестициялар, ДХХ билан бирга (тўғридан-тўғри хорижий, корпоратив ва хусусий инвестициялар, ДХХ)
2	Давлат маблағлари
3	Капитал бозорлари (Корпоратив қимматли қоғозларга инвестициялар)
4	Юридик шахсларнинг бошқа маблағлари (суғурта маблағлар ва юридик шахсларнинг депозитлари)
5	Жисмоний шахсларнинг бошқа маблағлари (жисмоний шахсларнинг депозитлари ва халқаро пул ўтказмалари)
6	Давлат қарзлари (ташқи бозорда қарз олиш)
7	Хусусийлаштиришдан маблағлар (давлат мулкани сотишдан тушган тушум)
8	ХТВ дастурлари бўйича маблағлар (Трансфертлар ва ХТВ дастурлари бўйича грантлар)

Млрд АҚШ долл.

2019

4,0
жумладан
ДХХ

4,8

0,082

1,1

1,7

0,9

5,4

0,004

Динамик
сценарий

2019-2035

Млрд АҚШ долл.

263- 322
157- 191

166- 202

192- 234

112- 137

113- 138

122- 149

25- 31

0,05- 0,06

ЯИМнинг ўсиш суръатларининг ўртача даражаси:

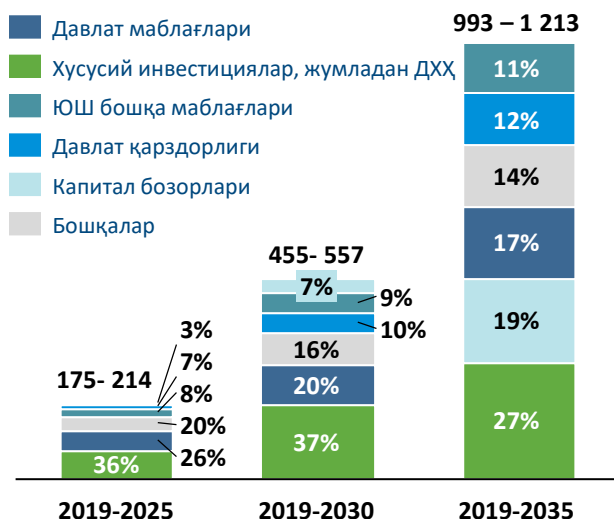
13,5%

Ялпи инвестициялар оқими:

993 – 1 213

Давр давомида инвестицияларни жалб қилиш динамикаси

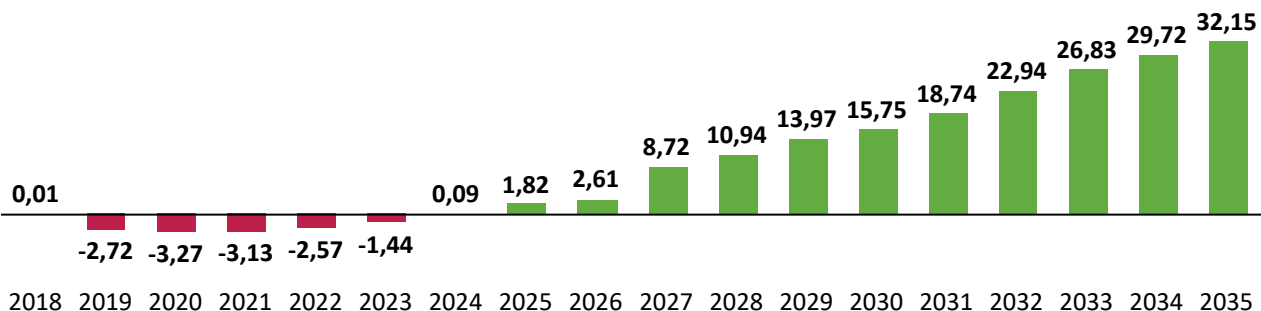
Млрд АҚШ долл.

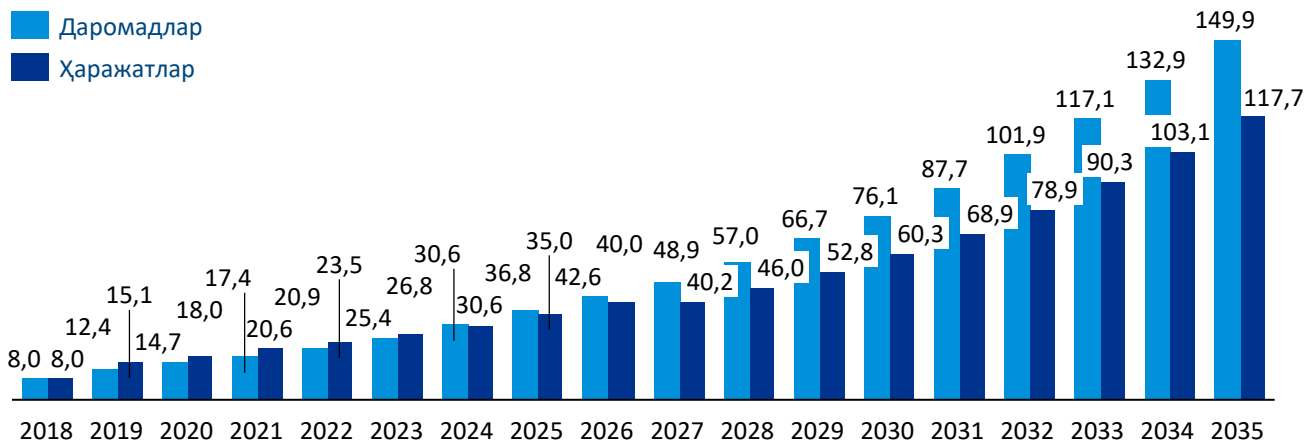
- 2020-2025 йиллар бошида **катта инвестициялар кириши** кузатилади, жумладан, **ДХХ дастурларидан** ҳам, **халқаро компаниялар бозорга кириши** сабабидан ҳам. Юқори **иқтисодий ўсиш давлат кредитларини** нисбатан арзон нархларда олиш имконини беради
- 2026-2030 йилларда **давлат кичикроқ роль ўйнайди**. **Маҳаллий банклар ва капитал бозорлари** аста-секин таъсир кўрсатишни бошлайди, улар корпоратив инвесторлар билан биргаликда иқтисодий ўсишга ёрдам беради
- 2031-2035 йилларда бозор механизмларининг фаол ривожланиши ва молиявий тизимнинг шаклланиши туфайли **лойиҳавий молиялаштириш** ва **корпоратив секторда капитал бозори ҳисобидан билвосита инвестициялар тобора кучаймоқда**

Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети прогнози

Давлат бюджетининг профицити/дефицити прогнози бюджет таркиби сақланган ҳолда*
ва солиқ ислоҳотлари концепцияси инobatга олган ҳолда, млрд АҚШ долл.

Давлат бюджетининг профицити/дефицити прогнози бюджет таркиби сақланган ҳолда*
ва солиқ ислоҳотлари концепциясини инobatга олган ҳолда, млрд АҚШ долл.

- 2024 йилгача **бюджет дефицити** кузатилади
- Солиқ ислоҳоти **бюджет харажатларини** 2019 йилда сезиларли даражада оширади.
- 6 йил мобайнида профицитга чиқиш учун, 2025 йилдан бошлаб, **бюджет харажатларининг ўсиш** суръати йилига 13,5% гача **чекланиши керак**.
- Солиқ ислоҳоти концепцияси **давлат бюджетининг юкини сезиларли даражада оширишни**, хусусан, юридик шахсларнинг айланма маблағлари (даромадлари) дан тушган давлат мақсадли жамғармаларига мажбурий ажратмаларнинг бекор қилиниши ҳисобидан назарда тутати; фуқароларнинг бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига суғурта бадалларини бекор қилиш; тадбиркорлик субъектлари учун ягона ижтимоий тўловлар ставкасини 25% дан (15%) 12% гача қисқартириш; бу олдин бюджетдан ташқари маблағлар билан қопланган харажатларни қоплаш учун бюджетдан 46,3 триллион сўм (6 млрд. АҚШ доллари) талаб қилади
- Шу билан бирга, **бюджет даромадларининг асосий ўсиши** ҚҚС тўловчилари доирасини кенгайтириш (2019 йилда +16,2 триллион сўм ёки 2,1 миллиард доллар) ва манзилли фискал имтиёзларини бекор қилиш (агар имтиёзларнинг 25 фоизи бекор қилинса, бюджетга ялпи тушумлар ўсиши +12,2 триллион сўм ёки +1,6 миллиард АҚШ доллари ташкил қилади) ҳисобидан кўзда тутилган

Жорий ҳолат

Муҳим муаммолар

- Иқтисодиётнинг норасмий таркибий қисмининг юқори улуши - ЯИМнинг **50%** гача
- Чет эл инвестицияларининг кам келиши - **0,91** млрд доллари (2017 йил учун)
- Импортнинг экспортдан юқорилиги - соф экспорт - **1,7** млрд доллар. доллари (2017 йил учун)
- Банк сектори томонидан паст кредитлаш ҳажми - асосий капиталга киритилган инвестицияларнинг фақат **11%** тижорат банклари томонидан молиялаштирилади (2017 йилга)

Муҳим хулосалар

- Ўзбекистон Республикасида норасмий иқтисодиётнинг улуши катта - бу ҳуқуқ майдонидан ташқарида амалга ошириладиган ва солиқлар ва йиғимлар қўлланилмайдиган тадбиркорлик фаолияти. Иқтисодиёт вазирлигининг баҳолашига кўра, норасмий иқтисодиётнинг улуши жорий ялпи ички маҳсулотнинг 50 фоизига етиши мумкин ва бу кўрсаткич бўйича дунёда 152-ўринда (ХВФ рейтинги)
- Норасмий иқтисодиётнинг бундай катта улуши молиявий тизимнинг ва умуман иқтисодиётнинг ривожланишига жиддий тўсиқлар келтириб чиқаради, чунки у банк активларининг миқдори ва солиққа тортиладиган базага ҳисса қўшмайди
- Норасмий иқтисодиётнинг юқори улуши бир қатор омилларга боғлиқ, жумладан қуйидагиларга:
 - Давлат органлари ва молиявий тизимга паст ишонч даражаси
 - Юқори даражали коррупция
 - Ҳуқуқий ниғилизмнинг юқори даражаси
 - Банк тизимида ва солиқ органларида махфийликнинг йўқлиги
 - Юқори солиқлар ва мажбурий тўловлар

Норасмий иқтисодиётнинг ҳажми ЯИМдан % ва дунё миқёсида (рўйхатдаги 159 давлатдан)

1	Швейцария	7%
10	Япония	8%
57	Италия	25%
107	Қозоғистон	33%
114	Россия	38%
145	Озарбайжон	44%
152	Ўзбекистон	50%
157	Нигерия	51%
158	Грузия	53%

ХВФ норасмий иқтисодиётнинг ҳажмини ҳисоблаб чиқади ва ўзгаришларнинг йиллик динамикасини нашр этади. ХВФ ихтисослашган БМТ агентлиги сифатида макроиқтисодий статистика маълумотларини баҳолаш ва прогнозлаш соҳасида нуфузли манба ҳисобланади

- Ўзбекистон Республикаси норасмий иқтисодиёт бўйича мамлакатлар рўйхатига расман кирмаган ва Иқтисодиёт вазирлигининг баҳолашига асосан ХВФ рейтингига киритилган
- Норасмий иқтисодиётнинг улуши ЯИМнинг 50% ни ташкил этади, 159 давлат баҳоланишига асосланган ўртача қиймат 32% ни ташкил этади

2018 й. бошига ҳ/р ва депозитларда пул маблағларининг улуши ва нақд маблағларининг улуши пул массасидан %

	Нақд пулсиз маблағлар	Нақд пул маблағлари	Коэффициент
	15%	27%	0,55
	49%	20%	2,45
Нақд пул айланишини камайтириш орқали банк тизимидаги маблағларнинг ўсиш салоҳияти			x4,45

- Ўзбекистон Республикасида пул маблағлари таркибида нақд пулнинг улуши катта, нақд пулсиз маблағлар улуши эса етарли даражада эмас.
- Нақд пулнинг катта қисми коррупцияга, норасмий иқтисодиёт ва солиқларни тўлашдан бош тортишга қарши кураш чораларини амалга оширишга тўсқинлик қилади
- ХВФ методологияси бўйича норасмий иқтисодиёт юқори улушининг энг муҳим кўрсаткичларидан бири бўлган нақдсиз пул нақд пулга (0,55) нисбати Россия Федерациясига (2,45) нисбатан ҳам анча паст.

Стратегик вариантлар

1

Пул маблағларининг махфий амнистияси

Активларнинг қийматидан 2,5% миқдорида солиқни тўлаш ёки қиймати 12% миқдорида давлат қимматли қоғозларини сотиб олиш йўли билан капитални қонунлаштириш. Давлат тўлиқ махфийликни ва солиқ органлари томонидан таъқиблирни тўхтатишни кафолатлайди

- Амнистия дастурининг юқори натижалилиги

- Жиноят йўли билан олинган маблағларни қонунлаштириш имконияти яратилади.
- Жамоат томонидан юқори даражали танқид, жумладан демонстрациялар

Мамлакатлардан мисоллар:

Италия

Мамлакат ичида капитални қонунлаштириш ва оффшор капитални қайта тиклаш бўйича дастурларнинг юқори самарадорлиги

2

Пул маблағларига ва мол-мулкга мажбурий тарзда олиш манбаларини таъкидлаш шарти билан амнистия

Пул маблағларини, кўчмас мулкни ва бошқа активларга тегишли капитални қонунлаштириш. Миллий банк тизимида пул маблағларини қайтариш - солиққа тортилмайди (5 йиллик муддат ичида ҳисоб-рақамларда маблағларни сақлаб туриш шарти билан), кўчмас мулкдан нархидан 10% миқдорида бир маротабалик тўлов олинади. Ҳукумат ходимлари таъқибдан озод қилинади. Пул маблағларининг манбасини ошкор қилиш талаб этилади

- Мамлакат ичида капиталнинг амнистия дастурининг юқори натижалилиги

- Чет элдан капитални қайтариб олиш дастурининг самарадорлиги паст

Мамлакатлардан мисоллар:

Қозоғистон

Мамлакат ичида капитални қонунлаштириш дастурларининг юқори самарадорлиги

3

Мансабдор шахсларга нисбатан қўлланилмайдиган мажбурий таъкидлаш билан капитални амнистия қилиш

Банк тизимида пул маблағларини 1 фоиз миқдорида давлат бюджетига ўтказиб жойлаштириш имконияти. Пул маблағларининг келиб чиқиш манбаларини мажбурий равишда билдириш. Даромадларни жиноий йўл билан йиққан шахслар ва мамлакатнинг мансабдор шахслари амнистияга тушмайди

- Жиноий йўл билан йиғилган маблағларни қонунлаштиришга йўл қўйилмайди.

- Амнистия дастурининг паст самарадорлиги (йиғилган маблағлар прогноз қилинган ҳажмдан 100 баравар кам)

Мамлакатлардан мисоллар:

Грузия

Даромад манбаларини мажбурий тарзда билдиришни талаб қиладиган ва мансабдор шахсларни қонунлаштиришга киритмайдиган дастурнинг самарадорлиги паст

Ўзбекистон Республикасида капитал амнистиясини ўтказиш мақсади

Феврал-Март
2019 й.

Умумий капитал амнистияси эълон қилинди

Қўшимча маълумотга
ҳеч қандай сўров йўқ

Декабр
2019 й.

"Нол даражадаги
чидамлилик"¹

2020-йил
январ ойидан

Капитал учун муваффақиятли амнистия учун асос - махфийлик ва жиноятсизлантириш, шунингдек, солиқларни тўлашдан бўйин товлаш учун жавобгарликнинг бир неча бор кўпайиши тўғрисида

Ечим

- 2019 йил март ойидан декабр ойигача давом этадиган солиқ амнистияси ва капитални репатриация қилиш тўғрисидаги қонунни имзолаш
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг капитал амнистияси эълон қилиниши муносабати билан сўзлаган нутқи

Қонунлаштириш босқичлари ва усуллари

Амнистия дастури бўйича капитални қайтариш қўйидаги ҳолларда амалга оширилиши мумкин:

- Ўзбекистон Республикаси **резидент-банкларига маблағларни** камида 5 йил давомида қолган маблағларга фоизларни ҳар қандай валютада олиш ҳуқуқи билан **жойлаштириш**
- Ўзбекистон Республикасининг эмитентлари (жумладан, евробондлар) ёки марказий ҳукумат **қимматли қоғозларини** камида 3 йил сақлаб туриш шарти билан **сотиб олиш**
- **Давлат хусусийлаштириш дастурига мувофиқ** активларни сотиб олиш
- Ёки юқорида кўрсатилган чора-тадбирларни амнистияга тушган мол-мулкнинг/актив қийматидан 5% миқдорида компенсация билан алмаштириш

Қўйидагиларни кафолатлаш талаб қилинади:

- **Декларация топширишдан озод қилиш**, солиқ қарзларини тўлаш ва қонунлаштиришдан олдин олинган маблағларни текшириш
- **солиқ қарздорлиги**, жарима ва қонунлаштириш учун тақдим этилган активлар бўйича жарималар **ёзувларини йўқ қилиш**
- барча активлар трансферларининг солиқ органлари ва бошқа давлат органлари ва бошқа шахслар учун **тўлиқ махфийлиги**

Ўзбекистон Республикасининг барча жорий ва собиқ фуқаролари, шу жумладан ўз-ўзини иш билан таъминлаганлар, тадбиркорлар ва мансабдор шахслар **капитални қонунлаштириш дастурига кириш ҳуқуқига эга**

ФАТФнинг тавсияларига биноан, капиталнинг амнистия дастури жиноят йўли билан олинган ёки терроризмни молиялаштиришга қаратилган маблағларга тегишли бўлмайд

Дўстона юрисдикциялар (Люксембург, Швейцария ва бошқалар) билан солиқ тўғрисидаги ахборотни алмашиш ва солиқ фирибгарлигига қарши кураш соҳасида ҳамкорлик қилиш битимини имзолаш бўйича ишни бошлаш керак

Мақсадли натижа

- Ўзбекистон банк тизими ва капитал бозорларига 15-25 млрд АҚШ долл. миқдорида қўшимча маблағ жалб қилиш.
- Норасмий иқтисодиётнинг ҳажмини ва коррупция даражасини пасайтириш

Эслатма. 1 - Ўзбекистон Республикасида ижтимоий аҳамиятга эга лавозимларни эгаллаш ва мулкни жиноят миқёсига мос келадиган миқдорда қисман мусодара қилиш назарда тутадиган коррупцияга, ноқонуний бойиш ва солиқ тўлашдан бош тортишга чидамсизлик сиёсати.

Жаҳонда ва Марказий Осиёда энг яхши амалиётлар

Италия

Вазият ва муаммо таърифи

- Солиққа тортишдан яшириладиган даромадларнинг юқори даражаси
- Экспатриация қилинган капиталнинг сезиларли миқдори
- Давлат бюджетининг қўшимча молиялаштирилиш эҳтиёжи
- Бошқарув органларида коррупциянинг юқори даражаси

Ечим

Италия Сенати 2014 йил 15 декабрдаги 186-сонли қонунни тасдиқлади, унда ахборотни ихтиёрий равишда ошкор этиш, чет элдаги активларни қонунийлаштириш имконияти ва жарима миқдори сезиларли даражада қисқариши кўзда тутилган.

Қонунлаштириш босқичлари ва усуллари

2014-йилги дастур (2014 йил 186-сонли қонун) чет элдан капитални қайтариб олиш, шунингдек, оффшор орқали солиқлардан қочиш ва маблағларни ноқонуний равишда олишга қарши курашиш учун мўлжалланган. Ушбу дастур **бир йил давом этди** ва энг **илғор ва кенг қамровли** деб ҳисобланиши мумкин

Ушбу қонунга биноан ошкор қилинган активлар эълон қилинмаган солиқлар учун пулли санкцияларнинг катта истиснолари билан ва солиққа оид ҳуқуқбузарлик учун жиноий таъқибдан иммунитет билан тўла ставкали солиққа тортилди.

Бироқ, иштирок этувчи солиқ тўловчилар ўзларининг номларини, банк маълумотларини тақдим этишлари ва воситачиларни маълум қилиши керак эди, шундай қилиб ҳукумат активлар келиб чиқишини текшириши мумкин бўлиши керак эди.

2015-йилда Италия солиқдан қочган шахслар учун имтиёзли жой бўлган **Швейцария билан битим имзолади**, унда солиқ **маълумотларини алмашиш ва солиқ фирибгарлиги билан курашиш соҳасида ҳамкорлик қилиш бўйича чоралар** ҳам бор. 2018 йилдан бошлаб икки мамлакатлар ўртасида солиқ масалалари бўйича ахборот алмашув тизими жорий этилди. Ушбу битимга асосан, Италия Швейцарияни компаниялари билан тузилган битимлар бўйича қўшимча далиллар тақдим этишлари керак мамлакатларнинг қора рўйхатидан олиб ташлади.

Мақсадли натижа

- 2014 йил охирига келиб дастур бўйича репатриация қилинган активлар ва эълон қилинган солиқлардан даромад 4 миллиард евро ни ташкил қилди
- Жами капитал қонунлаштириш дастурлари доирасида 70 миллиард евродан ортиқ маблағ йиғилди

Жаҳонда ва Марказий Осиёда энг яхши амалиётлар

Қозоғистон

Вазият ва муаммо таърифи

- Иқтисодиёт норасмий қисмининг катта улуши
- Ҳорижий инвестициялар оқимининг қисқариши
- Савдо балансининг ва жорий операциялар ҳисоби сальдосининг пасайиши
- Банк сектори томонидан кредитлашни қисқартириш

Ечим

30-июн, 2014 йил Президент "Қозоғистон Республикаси фуқароларининг, оралманлар¹ ва Қозоғистон Республикасида доимий яшаш ҳуқуқи бор шасларга мол-мулк қонунлаштиришга муносабати билан амнистия ҳақида" қонунни имзолади

Қонунлаштириш босқичлари ва усуллари

Легализация **2014 йил 1 сентябрда бошланган ва 2015 йил 31 декабрда тугаши керак эди, лекин муддати 2016 йил 31 декабригача узайтирилди.** Деярли барча асосий моддий бойликлар - пул, қимматли қоғозлар, компаниялардаги акциялар, кўчмас мулк қонунлаштирилиши керак

Қонунлаштиришнинг **биринчи босқичида соя пулларнинг эгаси уларни иккинчи даражадаги банклардаги** ёки "Казпочта" махсус омонат ҳисоб-рақамларига ўтказиши ва кейин яна Амнистия сценарийсини танлаши керак

Асосий сценарийда **қонунлаштириладиган маблағлар банк ҳисоб-рақамларида** ёки "Казпочтада" да беш йил сақланиши кўзда тутилган.

Агар мулк эгаси беш йил муддатга маблағларни қўйишни хоҳламаса, **Қозоғистон фонд биржасида** хоҳлаган қимматли қоғозларни сотиб олиш мумкин

Учинчи сценарийга кўра, **давлат хусусийлаштиришнинг иккинчи тўлқинида объектларни сотиб олиш орқали пулни қонунлаштириш мумкин**

Тезлаштирилган вариант бўйича қонунлаштириш мумкин: давлатга қонунлаштириладиган мол-мулк қийматининг 10 фоизини тўлаш орқали капитални амнистия қилиш

Давлат хизматчилари ҳам мулк ва даромадларни декларация қилиш қоидаларини бузганликлари учун **интизомий жавобгарликдан озод қилинади**

Мақсадли натижа

- Қонунлаштирилган мулкнинг умумий қиймати 20 миллиард АҚШ долларга етди, улардан 7,8 млрд пул маблағлари эди
- Мамлакат ичида мулкни қонунлаштиришда муҳим натижаларга эришилди, аммо чет элга олиб кетилган мол-мулкни қайтаришда эмас.

Жаҳонда ва Марказий Осиёда энг яхши амалиётлар

Грузия

Вазият ва муаммо таърифи

- Солиқлар катта сони ва қонунчиликнинг паст шаффофлиги
- Жорий бошқарувга ишонч даражаси паст
- Бюджетни қўшимча молиялаштиришга эҳтиёж

Ечим

2014 йил 24-декабр куни, Грузия президенти «Декларация қилинмаган солиқ мажбуриятлари ва мол-мулкларини амнистия қилиш ва қонунлаштириш тўғрисида»ги қонунга имзо чекди

Қонунлаштириш босқичлари ва усуллари

Амнистия ихтиёрий равишда ушбу дастурда иштирок этган шахсларга солиқ қонунчилиги бузилиши билан боғлиқ бўлган барча очилган тергов органлари ишлари тўхтатилишини назарда тутган Шунингдек, у солиқ бўйича жиноят содир этганлик учун **судланганликдан** қонунда назарда тутилган тартибда **озод этилиши** ҳақида эълон қилинди.

Амнистияда иштирок этган шахсга йилнинг охиригача қуйидагилар учун ҳуқуқ берилди:

- **солиқ органларига уларнинг мулкий ҳолатини акс эттирувчи декларация тақдим этиш ва давлатга яширилган мулкнинг бозор қийматининг 1 фоиз миқдорида жарима тўлаш**
- **Грузиядаги тижорат банкларига нақд пул маблағларини бериш ёки чет элдан ўз пул маблағларини ўтказиш йўли билан миллий ёки хорижий валютадаги муддатли ёки жамғарма депозитларига пул ўтказиш**

Қонун қуйидагиларга амал қилмади:

- а) бундай наркотик ва қурол-аслаҳа, терроризм, одам савдоси ва бошқа трансмиллий жиноятлар каби **жиноий йўллар билан даромадни (мулкни) йиғган бўлган шахслар**
- б) **мансабдор шахсларга**

Мақсадли натижа

- **Кутилган 4 миллион доллар ўрнига** Бюджет солиқдан қочган тадбиркорлардан атиги 35 минг доллар олган.
- **Амнистия** тегишли қонун тўлиқ бўлмаганлиги учун эмас, балки ишбилармонларнинг давлатга ишонмаслиги туфайли **амалга ошмади**

Хусусийлаштириш ва ягона миллий фонд

Давлат мулки

- Хусусийлаштириш ва ягона миллий фонд

Ликвид активлар

- Юқори ликвидли активлар, масалан, корхоналарда акциялар ва улушлар, айниқса ёқилғи-энергетика мажмуасида, ресурсларни қазиб олиш ва қайта ишлашда

Ноликвид активлар

- Паст ликвидли ёки ноликвидли активлар, масалан, эскирган бинолар, ишламайдиган мулк мажмуалари

Стратегик активлар

Ностратегик активлар

- ЎЗР ривожланиш стратегияси учун муҳим аҳамиятга эга бўлган активлар: саноат, ёқилғи-энергетика мажмуаси, инфратузилма

- Ривожланиш стратегиясининг доирасидан ташқарида бўлган активлар

- Активларни энг кам нарх бўйича сотиш
- Активнинг ишлаб чиқариш профилини хусусий инвесторга сотилганидан кейин 3-5 йил давомида сақлаб туриш
- Инвестор томонидан сотиб олинган актив билан боғлиқ инвестиция мажбуриятларини қабул қилиш. Масалан, Ўзбекистон фуқаролари учун иш ўринларини яратиш ва таъминлаш

Иқтисодиётнинг асосий соҳаларида давлат улуши 2018-2035

Асосий мақсад:

Ўзбекистон иқтисодиётининг ўсиши ва ривожланиши, давлат улушини камайтириш

Асосий мақсад: Ўзбекистон

Республикасининг бюджетига пул оқими, давлат бюджети харажатларининг қисқариши

Тавсия этилган қадамлар:

- Фаол инвесторларни биргаликда инвестиция қилишга жалб қилиш
- Уч босқичда хусусийлаштириш (25%+25%+50%-1)
- Хусусийлаштиришда иштирок этишга рухсат берилган шахсларни назорат қилиш

Тавсия этилган қадамлар:

- Стратегик/портфелли инвесторларни жалб қилиш
- Босқичма-босқич хусусийлаштириш
- Хусусийлаштиришда иштирок этишга рухсат берилган шахсларнинг қатъий назорати йўқлиги

Стратегик инвестор учун мезонлар

- Халқаро компания
- Мазкур соҳада катта тажрибага эга бўлиш
- Стратегик портфелда тегишли активларнинг мавжудлиги (горизонтал ёки вертикал интеграция)
- Ривожланган КИМ
- Барқарор ривожланиш тамойилларига риоя қилиш
- Молиялаштириш манбалари ва экспертизадан фойдаланиш
- "Муваффақият ҳикояси"

2018

70-80%

2035

10-15%

Хусусийлаштириш ва ягона миллий фонд

Хусусийлаштириш босқичлари

Босқичма-босқич хусусийлаштиришни амалга ошириш учун **давлат активларини бошқариш ва хусусийлаштиришни ўтказиш бўйича Ягона миллий фондни яратиш керак**, бу мамлакатга индивидуал ва корпоратив инвесторларни жалб қилиш ва саноат маслаҳатчилари билан ишлашни мувофиқлаштириш имконини беради

Давлат активларини бошқариш ва хусусийлаштириш бўйича ягона миллий фонднинг таркиби ва функциялари

Асосий стратегик ташаббуслар

2025

2030

2035

- Давлат мулкани хусусийлаштиришни амалга ошириш
- Капитал амнистиясини амалга ошириш
- Юридик шахсларни рўйхатдан ўтказишнинг соддалаштирилган тартибини таъминлайдиган махсус маъмурий ҳудудларни (ММХ) шакллантириш
- Ўзбекистон Республикаси ҳудудида хорижий тижорат банкларининг филиалларини очиш тақиқининг бекор қилиниши
- Солиқ-бюджет ва пул-кредит сиёсатининг мувофиқлиги амалиётини такомиллаштириш
- Давлат бюджетининг Ягона ғазначилик ҳисобининг ликвидлигини бошқариш орқали Давлат бюджетининг ғазна томонидан ижросини такомиллаштириш
- Давлат қарзлари, давлат қарзларини ва давлат молиявий активларини бошқариш соҳасидаги муносабатларни ҳуқуқий тартибга солишни такомиллаштириш

● Солиқ тизимини ислоҳ қилиш

● ДХХни ривожлантириш

кадрлар

молия

технологиялар

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфратузилма

Савдони ривожлантириш

Ички ва ташқи савдони рағбатлантириш

Ички ва ташқи савдони рағбатлантириш воситалари

Савдо

Ички

Ташқи

Институционал муҳит ривожланиши
Инвестиция оқимларини
рағбатлантириш

Аҳолининг бизнес фаоллигини
қўллаб-қувватлаш

Экспорт учун қулай шароит яратиш
Маҳаллий экспортчиларни қўллаб-
қувватлаш

Ташқи иқтисодий фаолиятни
ривожлантириш институтларини
ташкил этиш

Экспорт ривожланишини рағбатлантириш

Молиявий қўллаб-қувватлаш

1 Суғурталаш

2 Молиялаштириш

3 Кафолатлар

4 Ҳисоб-китоб/валюта

Номолиявий қўллаб-қувватлаш

1 Ахборот-таълим блоки

2 Ҳамкорларни қидириш

3 Тадқиқотлар

4 Экспортни қўллаб-қувватлаш (божхона, ИС,
логистика, мослашув)

Ягона экспортни қўллаб-қувватлаш маркази

ЁКИ

Экспорт-импорт
банки

Экспорт
кредитларини
суғурталаш
бўйича агентлик

Кичик бизнес ва хусусий
тадбиркорлик
субъектларининг
экспортини қўллаб-
қувватлаш жамғармаси

«Узимпэкс-
алока»

Экспортни
ривожлантириш
бўйича миллий
агентлик

Савдони ривожлантириш

Ички ва ташқи савдони рағбатлантириш

Экспорт циклининг босқичлари ва номолиявий қўллаб-қувватлаш чораларини блоклари кесимида қўллаб-қувватлаш воситалари

	1-босқич	2-босқич	3-босқич	4-босқич	5-босқич
Қўллаб-қувватлаш чоралари блоклари	Экспортнинг афзалликлари тўғрисида маълумот бериш, экспортга тайёргарлик ташхиси	Экспортни режалаштириш, бозор ва ҳамкорларни қидириш, стратегияни ишлаб чиқиш	Шартнома тузиш, маҳсулотни, ишлаб чиқаришни мослаштириш	Маҳсулотни сертификатлаш, лицензиялаш, етказиб бериш	Якуний тартиб ва ҳисобот
1 Компетенцияларни шакллантириш	Таълим маҳсулотлари				
2 Янги бозорларга кириш		Потенциал ҳамкорларни қидириш		Давлат органларида экспортчининг манфаатларини тақдим этиш	
3 Тадқиқотлар	Соҳа таҳлили Мамлакат таҳлили Жаҳон савдоси таҳлили	Экспорт стратегиясини шакллантиришга кўмаклашиш Интернет-майдончаларга киришни таъминлаш			
4 Экспорт етказиб беришларини қўллаб-қувватлаш	Патент тадқиқотларини амалга ошириш	Интеллектуал мулкни ҳимоя қилиш	Логистик ёрдам		
		Маслаҳат			Давлат органларида экспортчининг манфаатларини тақдим этиш
		Тендерда иштирок этишни кузатиш	Сертификатлаш ва мослаштириш		
		Сертификатлаш ва мослаштириш бўйича маслаҳат	Ҳужжат айланмасига ёрдам	Божхона бошқаруви	
Экспортчилар учун акселератор					

Молиявий қўллаб-қувватлаш воситалари

Суғурталаш	Молиялаштириш	Кафолатлар
• Етказиб берувчи кредитини суғурталаш • Экспортга йўналтирилган ишлаб чиқариш кредитини суғурталаш • Ўзбекистон инвестицияларини чет элда суғурталаш • Ҳаридор кредитини суғурталаш • Тасдиқланган аккредитивни (CP) суғурталаш • Экспорт факторингини суғурталаш • Экспортчининг айланма маблағларини тўлдириш учун кредитни суғурталаш • Кафолатларни суғурталаш • Таъминловчи тўловларни суғурталаш • Тасдиқланган аккредитивни суғурталаш (бир нечталиқ) • Лизинг объектларини қайтарилмаслик хавфини суғурталаш • Товарларни қайтармаслик хавфини суғурталаш • Кафилни суғурталаш (контракфолат) • Хорижий харидорга боғлиқсиз кредитни суғурта қилиш	• Экспорт контракти бўйича ҳаражатларни молиялаштириш • Экспорт етказиб беришлари бўйича жорий ҳаражатларни молиялаштириш • Экспортчи тижорат кредитини молиялаштириш • Чет эл харидорлари билан савдо айланмасини молиялаштириш • Хорижий харидорга тўғридан-тўғри кредит • Тасдиқланган аккредитив орқали молиялаштириш • Хорижий харидор банкига кредит • Экспортчи тижорат кредитини молиялаштириш • Факторингни молиялаштириш • Экспортчиларнинг қарз воситаларига инвестициялар • Маҳаллий ривожланиш учун инвестицион кредитлар	• Тендер кафолати • Аванс тўловни қайтариш кафолати • Экспорт шартномаси бўйича мажбуриятларнинг тегишли равишда бажарилишини кафолатлаш • Тўлов кафолати • Бошқа кафолатлар • Қарз воситаларини чиқариш кафолати
Ҳисоб-китоб/валюта		
• Валюта хавфларини хеджинг қилиш		

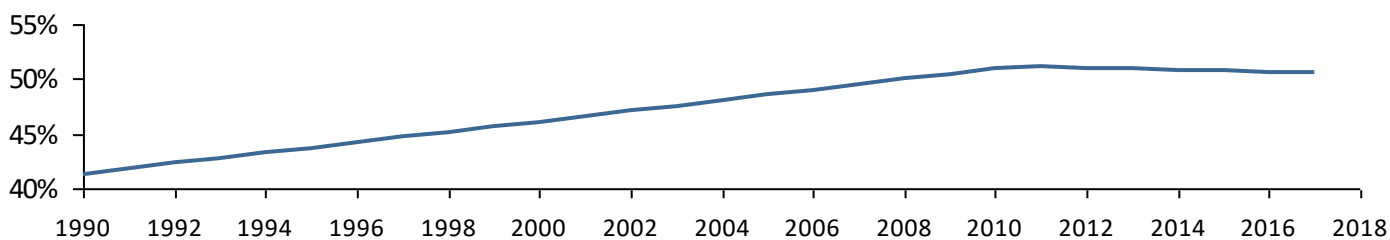
Манбалар: лойиҳа ишчи гуруҳининг таҳлили

Урбанизация

БМТ ҳисоб-китобларига кўра, 2050 йилга бориб дунё аҳолисининг 68 фоизи шаҳарларда яшайди, Осиё ва Африкада эса шаҳар аҳолиси 90 фоизга ошиши мумкин. Ўзбекистон аҳолисига урбанизация таъсир қилиши кутилмоқда, бу эса мамлакат иқтисодиётига ижобий таъсир кўрсатади

Ўзбекистонда урбанизация даражасини ошириш учун дастлаб шартлар мавжуд

Шаҳар аҳолисининг улуши, %

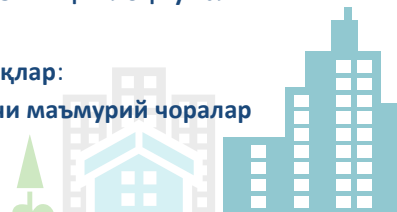

- 2017 йилга ҳолатига, Ўзбекистон урбанизация даражасини оширишга ёрдам берадиган **учта асосий дастлаб шартларга жавоб беради:**

- Урбанизация даражаси паст - **шаҳар аҳолисининг улуши 51% ташкил қилади**
- Аҳоли жон бошига тўғри келадиган ЯИМ даражаси паст харид қобилияти паритети бўйича - **6 865 АҚШ долл. ташкил қилади**
- Иқтисодиётнинг индустриалланиш даражаси паст - **иқтисодиётнинг 19,2 фоизини қишлоқ хўжалиги эгаллайди**

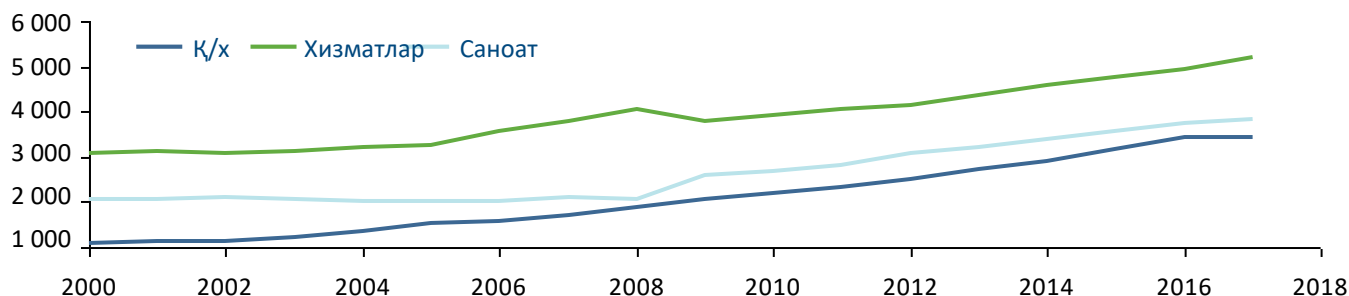
- Шу билан бирга, Ўзбекистонда **урбанизацияга тўсқинлик қилувчи асосий тўсиқлар:**

- Ички миграция учун тўсиқлар яратадиган рўйхатга олиш тизими каби **чекловчи маъмурий чоралар**
- Шаҳарларда **кўплаб карьера имкониятлари йўқлиги**
- Шаҳарларда **индустриалланиш даражаси паст**

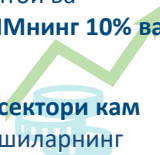

Урбанизация иқтисодий ўсишнинг асосий омилларидан бири бўлиши мумкин

Бир иш билан таъминланган кишига реал қўшилган қиймат, АҚШ доллари, 2010 йил нархларида

- Урбанизация **ЯИМнинг тузилмасини меҳнат самарадорлиги юқори бўлган саноат улушини** ошириш йўналишида ўзгаришига олиб келади ва бу ўз навбатида иқтисодий ўсишни рағбатлантиради. Хитой ва Ҳиндистон мисолида **урбанизациянинг 1 фоизга ўсиши, аҳоли жон бошига тўғри келадиган ЯИМнинг 10% ва 13% га ўсишига олиб келди**
- Давлат субсидиялари юқори даражада бўлишига қарамасдан, **Ўзбекистонда қишлоқ хўжалиги сектори кам самарадор бўлиб қолмоқда**. Хусусан, 2017 йилда қишлоқ хўжалигида иш билан банд бўлган кишиларнинг қўшимча қиймати хизмат кўрсатиш соҳасидан **1 800 АҚШ доллар кам ташкил этди**.

Ўзбекистон Республикасининг 2035-инчи йилда мақсадли ривожланиш кўрсаткичлари

Барқарор макроиқтисодиёт

ЯИМ (номинал),
млрд АҚШ долл.

CAGR = 13,5%

ЯИМ аҳоли жон
бошига, АҚШ долл. /
аҳоли жон бошига

CAGR = 12,7%

Бюджет
даромадларининг
ҳажми, млрд АҚШ
долл.

CAGR = 18,7%

АСМнинг ЯҚҚдаги
ҳиссаси¹, млрд
АҚШ долл.

CAGR = 8,4%

Саноатнинг ЯҚҚдаги
ҳиссаси, млрд АҚШ
долл.

CAGR = 13,9%

Хизматлар соҳасининг
ЯҚҚдаги ҳиссаси, млрд
АҚШ долл.

CAGR = 14,6%

АСМнинг ЯҚҚдаги
улуши, %

CAGR = -4,5%

Саноатнинг ЯҚҚдаги
улуши, %

CAGR = 0,3%

Хизматлар соҳасининг
ЯҚҚдаги улуши, %

CAGR = 1%

АСМ маҳсулдорлиги,
АҚШ долл. / иш билан
таъминланганлар

CAGR = 10,6%

Саноат
маҳсулдорлиги, АҚШ
долл./бандлардан

CAGR = 10,9%

Хизмат соҳасининг
маҳсулдорлиги, АҚШ
долл. / бандлардан

CAGR = 11,5%

Хизматлар
соҳасида бандлик,
% бандлардан

CAGR = 1,2%

АСМ бандлик, %
бандлардан

CAGR = -4,7%

Саноатдаги бандлик,
% бандлардан

CAGR = 1,1%

Ўзбекистон Республикасининг 2035-инчи йилда мақсадли ривожланиш кўрсаткичлари

Барқарор макроиқтисодиёт

Аҳолининг
умумий сони, млн
киши

32,79 → 42,1

CAGR = 1,4%

Ишсизлик, %
меҳнатга
лаёқатлилардан

8,9 ↓ 6,2

CAGR = -2%

Давлат қарзининг
ЯИМдаги улуши, %

16 > 38,7

CAGR = 5,0%

Инфляция, %

14,4 ↓ 4,5

CAGR = -6%

КўК сингиши, дона/
1000 киши

7,1 → 25

CAGR = 7,2%

Қўшилган қиймат 1
КўКга, минг АҚШ
доллари/КўК

113 → 273

CAGR = 5,0%

Йиллик
инвестициялар¹
ҳажми, млрд АҚШ

12 → 129

CAGR = 14%

Товар ва хизматлар
экспорти, млрд АҚШ
долл.

13,9 → 136,5

CAGR = 13,5%

Товар ва хизматлар
импорти, млрд АҚШ
долл.

14,4 → 116,7

CAGR = 12,3%

Коррупцияни идрок
қилиш бўйича халқаро
рейтингда ўрни, ўрин

157 → 46

CAGR = M/й

Умумжаҳон матбуот
эркинлиги индекси
халқаро рейтингда
ўрни, ўрин

165 → 43

CAGR = M/й

Бизнесни юритиш
қулайлиги бўйича
халқаро рейтингда
ўрни, ўрин

74 ↓ <20

CAGR = M/й

Ўзбекистон Республикасининг 2035-инчи йилда мақсадли ривожланиш кўрсаткичлари

Аҳоли турмуши сифати

Камбағаллик чегарасида
яшаётган аҳолининг
улуши (1,95 АҚШ
доллари/кунига), %

CAGR = -100%

Джини
коэффициентининг
кўрсаткичи¹, %

CAGR = -0,6%

Болалар ўлими
кўрсаткичи, 1000
туғилганга

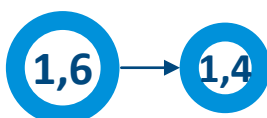
CAGR = -8,8%

Мажбурий меҳнат
билан
шуғулланадиган
болалар сони, млн
киши

CAGR = -100%

Аҳоли ўсиш суръати,
ўрта йиллик %

CAGR = -0,7%

Шаҳар аҳолисининг
улуши, умумий
аҳолидан %

CAGR = 2,3%

Шаҳар аҳолисининг
ўсиш суръати,
умумий аҳолидан %

CAGR = 3,7%

Туғилганда кутилган
умр кўриш
давомийлиги, йил

CAGR = 0,8%

Халқаро мигрантлар
оқими, умумий
аҳолидан %

CAGR = -4,8%

Соғлиқни сақлаш
ҳаражатлари, %

CAGR = 3,1

Шифокорлар билан
таъминланганлик,
шифокор 1000
кишига

CAGR = 0,6

Таълим ҳаражатлари,
% ЯИМдан

CAGR = 0,9

Ўзбекистон Республикасининг 2035-инчи йилда мақсадли ривожланиш кўрсаткичлари

Аҳоли турмуши сифати

Бошланғич мактабга
кирган болаларнинг
улуши, 100 кишига

CAGR = 0%

Ўрта мактабга кирган
болаларнинг улуши,
100 кишига

CAGR = 0,3%

ОТМга кирган
битирувчилар улуши,
100 кишига

CAGR = 12,9%

БМТнинг рейтингида
жойлашув
Human Development
Index, ўрни

Ичимлик суви билан
таъминланган аҳоли,
шаҳар / қишлоқ, %

CAGR = 1,2%

Инфратузилма ва ресурслар самарадорлиги

Сув ресурсларининг
маҳсулдорлиги,
ЯИМ/м³ тоза сувга

CAGR = 26,2%

Қишлоқ хўжалиги
эҳтиёжари учун йиллик
сув олиниши, умумий
сондан %

CAGR = -1,4%

Мобиль алоқага
уланган абонентлар,
абонент 100 кишига

CAGR = 2,8%

БМТ Барқарор
Ривожланиш
Мақсадлари бўйча
тараққиёт индекси, балл
(100дан)

CAGR = M/Й

Мобил Интернетдан
фойдаланаётган алоқа
абонентлари, абонент
100 кишига

CAGR = 3,9%

ИТТКИ ҳаражатлари,
% ЯМДдан

CAGR = 18,1%

Стратегияни амалга оширишнинг асосий босқичлари: “Стратегик поғоналар”

01

Институтлар

- Ўзбекистон Республикаси ислохотларни бошқариш марказини яратиш (Президент маъмуриятининг таркибида)
- Ривожланиш институтларини яратиш:
 - КЎКни қўллаб-қувватлаш бўйича ягона институт
 - Ривожланиш банки
 - БК “Invest in Uzbekistan”
- Хусусийлаштиришни амалга ошириш учун ягона миллий жамғармани яратиш

02

Молия

- Хусусийлаштиришни амалга ошириш
- Капитал амнистияси
- Солиқ ислохотини амалга ошириш

03

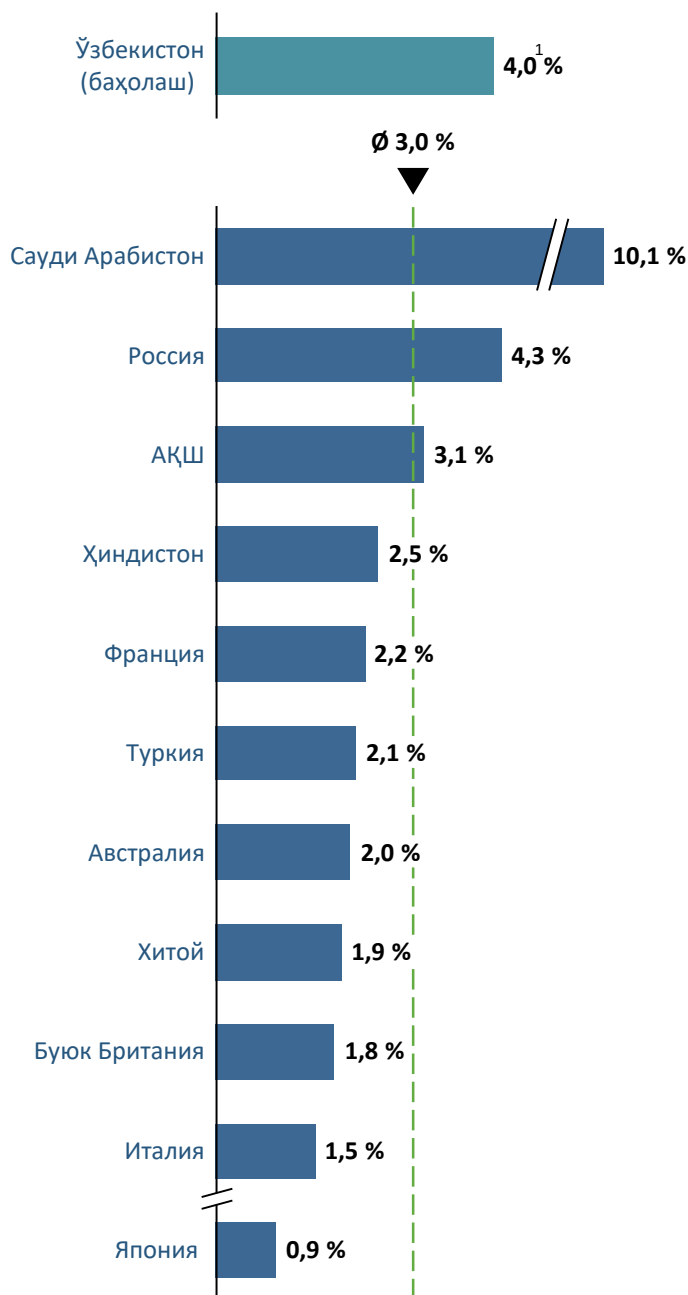
Жамият

- МТС киритиш
- Пенсия ислохотини амалга ошириш
- Давлат таълимини ислох қилиш ва хусусий таълимни ривожлантириш
- "Сув" миллий лойиҳаси
- Сиёсий ва ҳуқуқий ислохотларни давом эттириш

Ўзбекистонда мудофаа саноати мажмуаси учун сарфланадиган харажатлар бошқа мамлакатларга нисбатан анча юқори.

Ҳарбий харажатларнинг мамлакат ЯИМдаги улуши, 2017 й

Ўзбекистон ЯИМдаги ҳарбий харажатларнинг улуши дунёдаги ҳарбий сарф-харажатлар бўйича Топ-15 мамлакатлари қаторида ўртача қийматдан ортади

Млрд АҚШ
долл.

1,4

69

66

610

64

58

18

28

228

47

29

45

Шарҳлар

Ўзбекистонда ҳарбий харажатларнинг юқори даражаси қуйидаги мақсадларга эришишга имкон беради:

- Жанговар тайёргарликни ошириш ва қўшинларнинг жанговар салоҳиятини ошириш
- Қўролли кучларни замонавий қўроллар ва ҳарбий техника билан жиҳозлаш
- Мавжуд қўролларни модернизация қилиш
- Ҳарбий ва ҳарбий-техникавий ҳамкорликни минтақа мамлакатлари ва бутун дунё билан фаоллаштириш
- Ҳарбий шаҳарчаларнинг инфратузилма объектларини, қўшинларни техникавий ва фронт орқа таълимот тизимларини ривожлантириш
- Ҳарбий хизмат ходимлари, уларнинг оила аъзолари ва Қўролли Кучлар фахрийларининг ижтимоий таъминоти

○ Ҳарбий харажатлар, млрд. АҚШ долл., 2017

--- Ялпи ички маҳсулотда ҳарбий харажатлар улушининг ўртача қиймати

Манбалар: Statista, IMF, очиқ манбалар, ишчи гуруҳнинг таҳлили

Эслатма: 1 – Давлат бюджети бош бошқармасининг бошлиғи ўринбосари Исмоянжон Мамажонов баҳоси бўйича

Мудофаа доктринасида қайд этилганидек Ўзбекистоннинг миллий хавфсизлигининг асосий тамойиллари бу мудофаа етарлилигини ва бетарафликни сақлаб қолишдир, бироқ бир қатор муҳим ҳужжатларни такомиллаштириш зарурати мавжуд.

Миллий хавфсизлик бўйича асосий ҳужжатлар

1. Миллий хавфсизлик концепцияси

Ҳолати: ҳужжатнинг жорий версияси 1997 йил, янги концепция ишлаб чиқилмоқда

2. Мудофаа доктринаси

Ҳолат Ўзбекистон Республикасининг 09.01.18-сон, № ЗРУ-458-сонли Қонуни билан тасдиқланган

3. Иқтисодий хавфсизлик доктринаси

Ҳолат: маълумот йўқ

4. Озиқ-овқат хавфсизлиги доктринаси

Ҳолат: маълумот йўқ

5. Кибер хавфсизлик доктринаси

Ҳолат: маълумот йўқ

Ўзбекистоннинг мудофаа сиёсатини белгиловчи асосий тамойиллар

- Ҳарбий кучларни бошқа давлатларга қарши қўлласлик, ҳарбий тажовузни тўхтатиш ва қайтариш ҳоллари бундан мустасно
- Хавфсизликнинг бўлинмаслиги, бошқа давлатларнинг хавфсизлиги ҳисобидан ўз хавфсизлигини мустақкамлашга йўл қўйилмаслик
- Бошқа давлатларнинг ички ишларига аралашмаслик, юзага келадиган низоларни тинч йўл билан ҳал қилиш
- Ҳарбий-сиёсий блокларда иштирок этмаслик, ҳарбий-сиёсий блокга айланган тақдирда ҳар қандай давлатлараро тизимдан чиқиб кетиш ҳуқуқини ўзида сақлаб қолиш
- Мудофаавий етарlilik
- Ҳарбий қурилиш замонавий ҳарбий можаролар хусусиятларига мувофиқлиги
- Ядро ва бошқа оммавий қирғин қуролларини ишлаб чиқариш, сотиб олиш, сақлаш, тарқатиш ва ўрнатишни рад этиш
- Марказий Осиёда ядро қуролидан холи зона тўғрисидаги шартнома тамойилларига риоя қилиш
- Хорижий ҳарбий базалар ва объектларни ўз ҳудудида жойлаштиришнинг олдини олиш
- Қуролли Кучларнинг тинчликпарвар амалиётларга ва хориждаги ҳарбий низоларга қўшилмаслиги
- Халқнинг маънавий ва ахлоқий қадриятларига, маданий ва цивилизация хусусиятларига таяниш

тасдиқланди

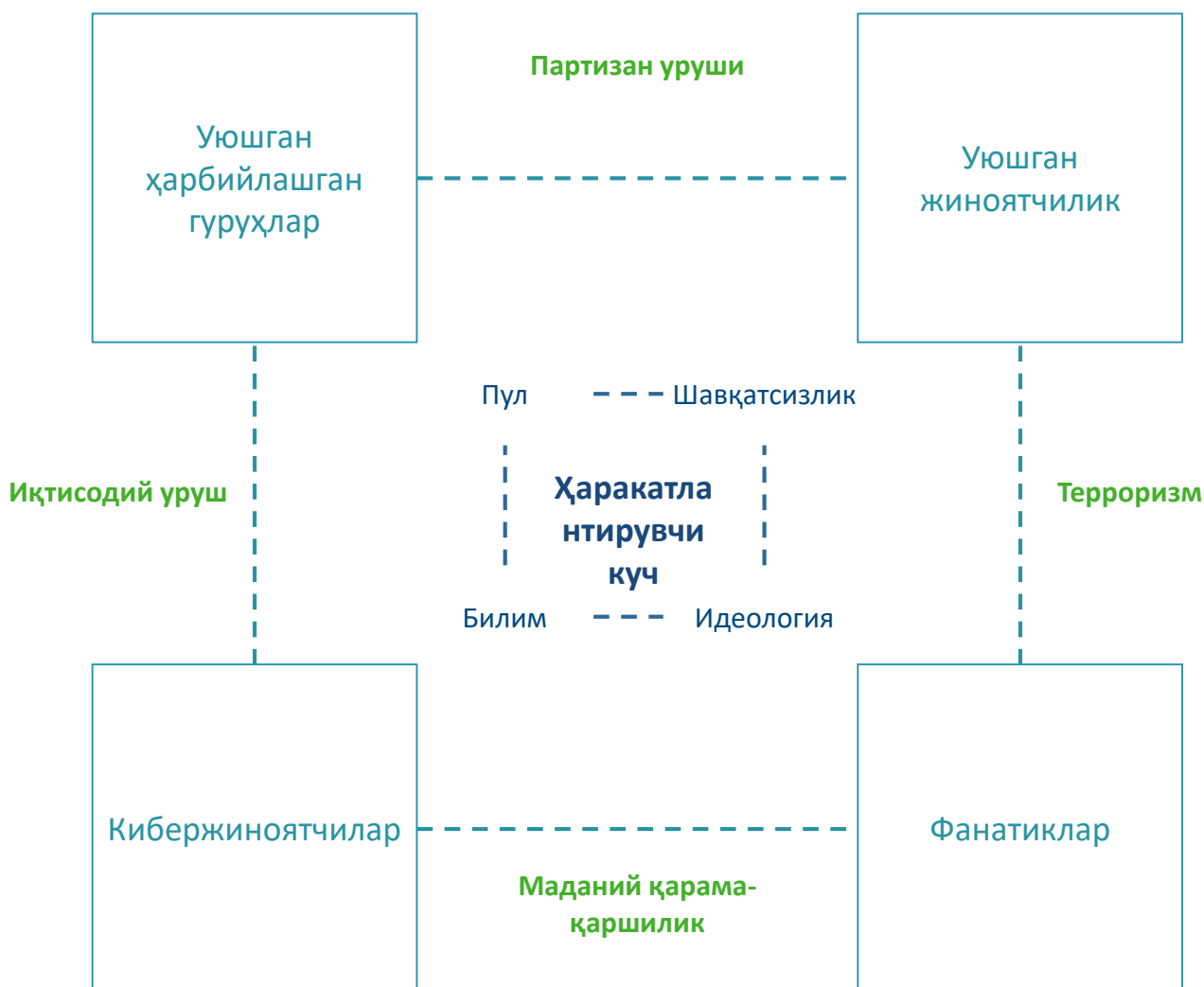
Ишлаб чиқиш
жараёнида

Очиқ манбаларда
маълумот йўқ

Ўзбекистон миллий хавфсизлигининг асосий тамойилларини амалга ошириш таҳдидларни ўз вақтида аниқлаш ва уларга жавоб бериш имконини беради. Ҳаракатлантирувчи кучларга қараб турли хил таҳдидлар комбинацияси бўлиши мумкин: партизанлар урушидан маданий қарама-қаршиликкача, терроризмдан иқтисодий урушгача

Миллий хавфсизлик таҳдидлари

Кибержиноятлар мисоллари

Ҳозирда кибержиноятлар Ўзбекистон учун янги таҳдид солмоқда. Бундай жиноятлар мисоллари ичидан қуйидагиларни эслатиб ўтиш мумкин:

- 2014-йилда "Home Depot" Америка савдо тармоғининг тизими бузилди ва 50 миллион кредит карталар маълумотлари ошкор қилинди
- 2015 йилда АҚШ солиқ хизмати тизимини бузиш 700 мингдан ортиқ ижтимоий суғурта рақамини ва бошқа махфий маълумотларни ўғирлашга олиб келди
- 2017 йилнинг ўрталарида WannaCry вируси 500 мингдан ортиқ компьютерга зарар етказган, Буюк Британиянинг Миллий Соғлиқни сақлаш хизматининг компьютер тизими зарарланди

Динамик сценарий

Потенциал таҳдидлар кенг диапазони миллий хавфсизликнинг турли элементларига таъсир қилади.

Миллий хавфсизликка потенциал таҳдидларнинг мисоли

- ⚠ Масофавий ҳарбий ҳаракатлар, шу жумладан, ПСУА ёрдамида
- ⚠ Ресурслар учун қуролли низолар
 - Фуқаролар уруши
 - Партизан уруши
 - Бошқа мамлакат қуролли кучларининг босиб келиши
 - Мамлакат аҳолисига ва асосий инфратузилмаларга қаратилган терроризм
 - Уюшган жиноятчилик ва наркотрафикнинг ўсиши
 - Экологик ва табиий офатлар

Миллий хавфсизлик элементлари

**Жисмоний
хавфсизлик**

- ⚠ Миллий молиявий тизимни нишонга олган кибер ҳужум
- Ишсизликнинг ўсиши ва мамлакат аҳоли даромадларининг қисқариши
- Миллий валютанинг қадрсизланиши
- Асосий соҳаларнинг иқтисодий беқарорлиги
- Иқтисодий санкциялар, жумладан, миллий маҳсулотларга эмбарго жорий қилиш орқали

**Иқтисодий
хавфсизлик**

- ⚠ Сиёсий тизимни саботажлашга қаратилган кибер ҳужумлар
- Бошқа мамлакатдан сиёсий босим
- Радикал сиёсий гуруҳларнинг пайдо бўлиши
- Диний тўқнашувлар
- Ахборот уруши
- Жосуслик

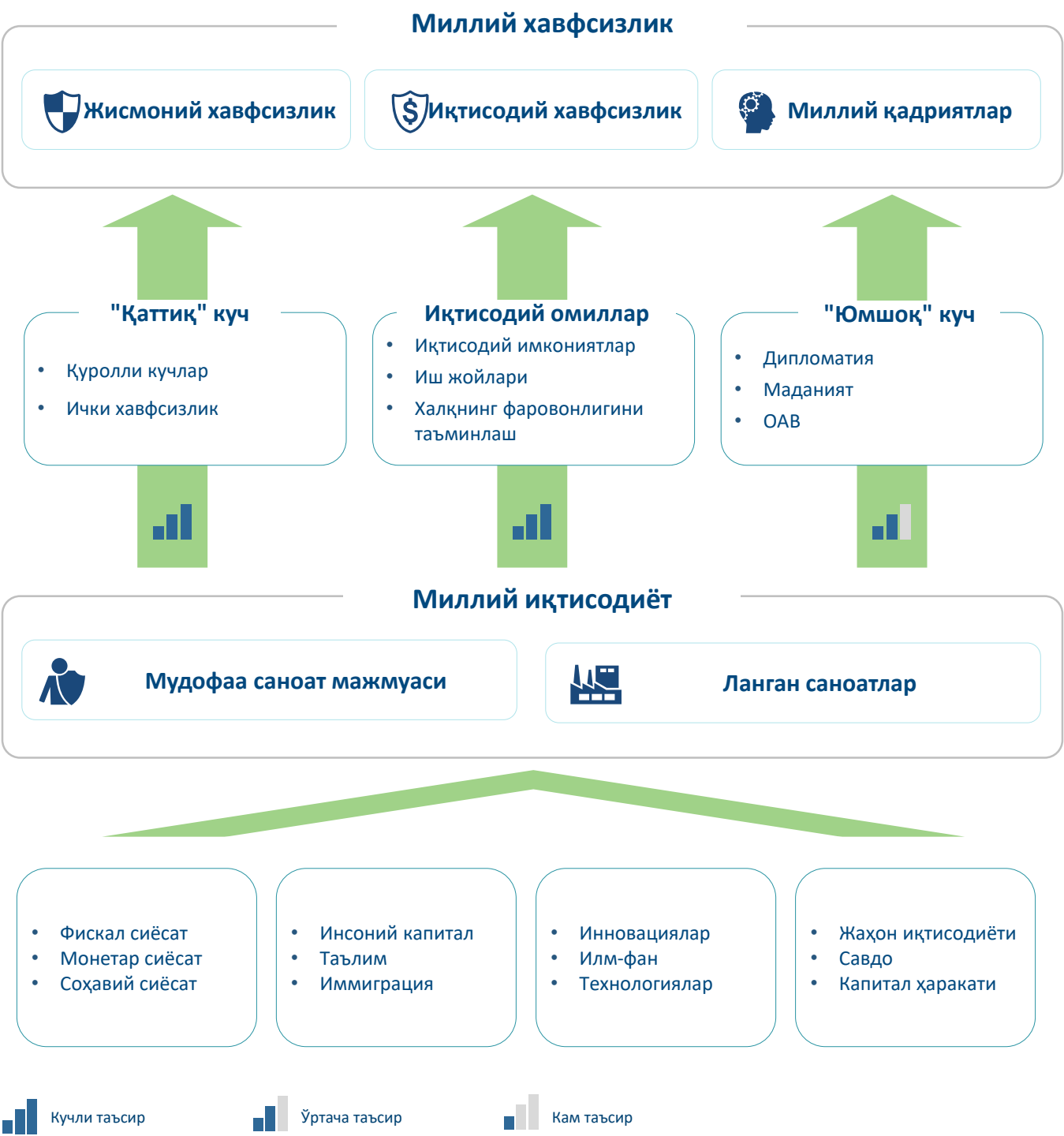

**Миллий
қадриятлар**

- ⚠ Ўзбекистонга нисбатан энг долзарб таҳдидлар

Миллий хавфсизлик

Барқарор иқтисодиёт миллий хавфсизликни белгиловчи асосий элементларни қўллаб-қувватлашга имкон беради.

Миллий хавфсизлик

Ривожланган ва ривожланаётган мамлакатларда иқтисодий хавфсизлик доктриналарининг асосий эътибори

Ривожланган мамлакатлар ўзларининг иқтисодий доктриналарида ташқи таҳдидларга қарши курашиш учун кўпроқ эътибор беришади, ривожланаётган мамлакатлар эса ички таҳдидларга қарши курашишга эътибор беришади.

Ички таҳдидлар

- Иқтисодий ўсиш беқарорлиги
- Аҳоли камбағаллиги
- Юқори даражали коррупция
- Юқори даражали ишсизлик
- Паст таълим даражаси
- Бизнесни ривожлантириш учун маъмурий ва молиявий тўсиқлар
- Паст инвестицион фаоллиги

Ташқи таҳдидлар

- Чет мамлакатлардан сотиш бозорлари учун рақобат
- Ташқи савдо шароитларига юқори даражада боғлиқлик
- Илғор технологияларни ишлаб чиқишда ва амалга оширишда кечикиш
- Хорижий давлатларнинг чекловчи иқтисодий чоралари

Мамлакатлардан мисоллар:

Россия
Федерацияси

Қозоғистон

АҚШ

Япония

Франция

Иқтисодий хавфсизлик доктринасининг таркибий қисмлари

Халқаро иқтисодий хавфсизлик амалиётларига мувофиқ, доктриналар қуйидаги асосий қисмларни ўз ичига олади:

Ички иқтисодий барқарорликка эришиш ва халқаро даражадаги позицияларни мустаҳкамлаш

- Ички **иқтисодий барқарорлик** барқарор ўсиш ва инқирознинг олдини олишга кўмаклашиб иқтисодий хавфсизликнинг муҳим таркибий қисми ҳисобланади
- Халқаро бозорларда позицияларни мустаҳкамлаш мамлакат иқтисодиётининг рақобатбардошлиги ошганини кўрсатади

Миллий ресурсларнинг ҳаракатланиши ва улардан фойдаланиш устидан давлат назоратини ўтказиш имконияти

- **Ресурслардан** самарали **фойдаланиш** иқтисодиётнинг самарали фаолият юритишининг асоси бўлиб, фойдаланишнинг жиддий бузилишлари инқирозга олиб келади
- **Хорижга ресурсларни сотиш устидан назорат** қилиш халқаро бозорларда ўзгаришларга ва стратегик ресурсларнинг йўқолишига **боғлиқлигини камайтириш** учун зарур

Аҳолининг иқтисодий эҳтиёжларини қондириш

- **Инсоний капитал** иқтисодиётнинг асосидир ва ушбу ресурсларнинг ривожланиши **мамлакат салоҳиятини** сезиларли даражада **ошириши** мумкин
- **Барқарор ижтимоий муҳитни** яратиш - мамлакатнинг иқтисодий фаровонлиги учун зарур шартлардан бири.

Иқтисодий хавфсизлик. АҚШ National Security Strategy of the United States of America доирасида, декабрь 2017 г.

Мақсадлар	Фаолият йўналишлари
Миллий иқтисодиётни рағбатлантириш	• Норматив тартибга солишни • Солиқ ислохотини қўллаб-қувватлаш • АҚШ инфратузилмасини такомиллаштириш ва янгилаш • Фискал сиёсатдаги ўзгаришлар натижасида қарздорликни пасайтириш • Стипендияли таълим дастурларини қўллаб-қувватлаш
Эркин, адолатли ва ўзаро манфаатли иқтисодий муносабатларни ривожлантириш	• Янги савдо ва инвестиция битимларини қабул қилиш ва жорийларини янгилаш • Инсофсиз савдо амалиётларига қарши ҳаракат қилиш • Хорижий коррупцияга қарши курашиш • Ҳамкор мамлакатлар билан ишлаш • Янги бозор имкониятларининг пайдо бўлишига қўмаклашиш
Тадқиқот, технологиялар, ихтиролар ва инновацияларда етакчилик	• Фан ва техника соҳасидаги жаҳон тенденцияларини тушуниш ва прогнозлаш • Ихтирочилар ва инноваторларни жалб қилиш ва ушлаб қолиш • Инновацияларни яратиш ва жорий этиш учун хусусий капитал ва тажрибаларни қўллаш • Ихтиролар ва инновацияларни тезкор жорий этиш
АҚШ инновацион базасини ривожлантириш ва ҳимоя қилиш	• Инновацион базага таҳдидларни аниқлаш ва мониторинг қилиш • Интеллектуал мулкни ҳимоя қилиш • Интеллектуал мулкни сақлаб қолиш учун чет элликлар учун виза режасини қатъийлаштириш • Маълумотлар ва тегишли инфратузилмани ҳимоя қилиш
Миллий иқтисодиётни рағбатлантириш	• Тартибга солувчи тўсиқларни камайтириш • Экспортни рағбатлантириш • Энергия хавфсизлигини таъминлаш • Аҳоли ва бизнес учун энергия манбаларидан фойдаланиш имкониятига эришиш • Энергетикада АҚШнинг технологик афзалликларини ошириш

Иқтисодий хавфсизлик. Япония жорий National Security Strategy-да доирасида, 2013 йил декабр

Мақсадлар	Фаолият йўналишлари
Иқтисодий тараққиёт йўли билан Япония ва унинг фуқароларининг фаровонлиги	• Эркин савдо ва рақобат орқали иқтисодий ривожланишни амалга ошириш учун эркин савдо режимини мустаҳкамлаш • Барқарорлик, шаффофлик ва прогнозлашга мойиллигини таъминлайдиган муҳитни сақлаш
Япония дунёдаги роли ва салоҳиятини мустаҳкамлаш ва кенгайтириш	• Киберхавфсизликни кучайтириш • Мудофаа қуrollари ва технологиялар соҳасида халқаро ҳамкорлик • Космосдан барқарор фойдаланишни таъминлаш ва хавфсизлик учун уни қўллаб-қувватлаш • Технологик имкониятларни кучайтириш
Миллий хавфсизликни ва ички ва глобал тинчликни сақлаш ҳаракатларини қўллаб-қувватловчи асосни мустаҳкамлаш	• Мудофаа саноати ва технологик базаларни қўллаб-қувватлаш ва мустаҳкамлаш • Интеллектуал базани ривожлантириш (хусусан, давлатнинг, олий таълим муассасаларининг ва тадқиқот марказларининг ўзаро ҳаракатлари орқали)

Ўзбекистон Республикаси иқтисодий хавфсизлиги доктринасининг тезислари

Иқтисодий хавфсизлик миллий хавфсизликнинг ажралмас қисми ҳисобланади. Мақсадларни амалга ошириш ички ва ташқи таҳдидлардан қатъий назар барқарор ва мустақил иқтисодий ривожланишга эришишга имкон беради

Мақсадлар

Ички иқтисодий барқарорликка эришиш ва халқаро даражадаги позицияларни мустаҳкамлаш

Миллий ресурсларнинг ҳаракатланиши ва улардан фойдаланиш устидан давлат назоратини ўтказиш имконияти

Аҳолининг иқтисодий эҳтиёжларини қондириш

Фаолият йўналишлари

- Узлуксиз иқтисодий ўсиш ва оптимал иқтисодий тузилма
 - Самарали монетар ва фискал сиёсат
 - Ижтимоий-сиёсий барқарорлик ва иқтисодий суверенитет
 - Халқаро савдода чеклов йўқлиги
 - Юқори илмий ва техник салоҳият
 - Экспортни ва экспортчиларни қўллаб-қувватлаш
-
- Самарали давлат бошқарув тизими
 - Ресурсларни оқилона тақсимлаш
 - Озиқ-овқат хавфсизлиги
 - Ресурс базасининг етарли даражаси ва манбаларни диверсификация қилиш
-
- Барқарор аҳоли бандлиги
 - Ижтимоий таъминотдан фойдаланиш имконияти
 - Инсоний капитал ривожланишининг жорий баланд даражаси

Миллий ғоя ўзбекистонликларни бирлаштириши ва бирлашган мақсадли ориентир бериши керак.

- Энг яхши 50 мамлакатга кириш муаммосини ҳал қилиш миллий мақсад ҳисобланади
- Бутун мамлакат учун мотивация ва бирлаштирувчи ғоя керак
- Миллий ғоя - бу ҳар бир ўзбекистонлик учун тушунарли ва қадрли ягона мақсадли ориентир.
- "2035 стратегияси"нинг вазифаси - бу ҳар бир ўзбекистонлик учун бахтни таъминлашдир

Мирзиёев Ш.М.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти

Бой халқ - бой давлат: "Мамлакатнинг барқарор ривожланишини таъминлаш мақсадида ва" Агар халқ бой бўлса, давлат бой ва кучли бўлади" тамойили асосида бугунги кунда тадбиркорликни ривожлантириш ва бизнес муҳитини тубдан яхшилаш учун янги имкониятлар ва имтиёзлар яратилмоқда.

Давлат фуқаролар учун: "Биз мамлакат ҳаётига оид ҳар қандай қарорни халқнинг фикрларини инобатга олган ҳолда, халқ билан бевосита музокаралар асосида қабул қиламиз. Халқ давлат органларига эмас, балки давлат органлари халққа хизмат қилишлари керак" тамойили бизнинг фаолиятимизнинг пойдевори бўлиб қолади.

Макроиктисодий барқарорлик ва тадбиркорлик: "Макроиктисодий барқарорликни янада мустаҳкамлаш ва иқтисодий ўсишнинг юқори суръатларини таъминлаш, жумладан, барча даражадаги давлат бюджетини мувозанатлаштириш, миллий валютанинг барқарорлиги ва ички бозорда нархларнинг даражасини сақлаб қолиш энг муҳим ўстувор вазифалардан бири ҳисобланади ... бутун макроиктисодий комплекс учун ҳар бир оиланинг бизнесни амалга ошириш имкониятини ўрганиш учун доимий ташрифлар, молиялаштиришни кенгайтириш муаммоларини ечиш ва тадбиркорларга амалий ёрдам кўрсатиш масалаларини ҳал қилиш нормага айланиши керак."

Хавфсизлик ҳар бир инсон учун: "Хавфсиз шаҳар - хавфсиз мамлакат" концепцияси асосида биз ҳозирда мамлакатда жамоат тартибини таъминлашга қаратилган кенг кўламли ишларни амалга оширмоқдамиз. Шунинг учун янги тузилма - Миллий гвардия яратилди."

Баркамол авлодни тарбиялаш: "Соғлом ва баркамол ривожланган авлодни, Ватан тақдири ва келажаги учун масъулиятни ўз зиммасига олишга қодир мақсадли ва ғайратли ёшларни тарбиялаш, барча билимларимизни ва салоҳиятимизни уларга йўналтириш биз учун жуда муҳим, асосий масала".

Тиббиёт ва соғлиққа ишонч: "Соғлиқни сақлаш соҳасига келганда, биз бир ҳақиқатни ёдда тутишимиз керак: тиббий мутахассислар бизнинг соғлигимиз ҳимоячиларидир. Халқ уларга ишониши керак ва улар халқнинг ишончини қозониши керак"; "Энг катта бойлигимиз бўлган фуқаролар соғлигини ҳимоялаш соҳасида конституциявий нормаларни амалга оширишни таъминлаш давлат сиёсатининг ўстувор йўналиши бўлиши керак".

Ҳамкорлик ва интеграция: "Ўзбекистоннинг минтақамиз давлатлари билан очиқ, ўзаро манфаатли ва яқин ҳамкорликни кенгайтириш ва чуқурлаштиришга тайёрлигини яна бир бор тасдиқлашни лозим деб биламан. Бу бизнинг ташқи сиёсатимизнинг асосий ўстувор вазифасидир".

"Ўзбекистон 2035" стратегияси Президент томонидан белгилаб қўйилган давлат бошқарувининг асосий тамойилларини амалга оширишга қаратилган

Давлат фуқаролар учун

Макроиқтисодий барқарорлик ва
тадбиркорлик

Хавфсизлик
ҳар бир киши учун

Бой халқ -
бой давлат

Баркамол авлодни тарбиялаш

Тиббиётга ишониш ва соғлиқ

Ҳамкорлик ва интеграция

Ўзбекистон 2035

Йўналишлар бўйича батфасил маълумот

Ўзбекистон Республикасининг 2035-йилгача
ривожланиш стратегиясининг концепцияси

1. Давлат бошқарувини ривожлантириш

Ўзбекистон Республикасининг 2035-йилгача
ривожланиш стратегиясининг концепцияси

Ижрочи ҳокимият

Давлат бошқарувини ривожлантириш

Жорий ривожланиш даражаси

Муҳим муаммолар

- Кадрлар етишмовчилиги, заиф кадрлар тайёрлаш ва мотивация стимулларнинг йўқлиги
- Ижрочи ҳокимият органларининг ички назорати етарлича ривожланмаган
- Ижрочи ҳокимият органларининг устидан қонун чиқарувчи ҳокимият ва жамиятнинг ташқи назорати етарлича ривожланмаган
- Аҳоли учун электрон давлат хизматларидан фойдаланиш имконияти камлиги
- Давлат дастурлари ва лойиҳаларини амалга оширишдаги самарасизлик
- Юқори даражали коррупция

Муҳим хулосалар

- Ўзбекистон Республикасида давлат органлари учун **стратегик режалаштириш** ва узоқ муддатли ва ўрта муддатли мақсадларни белгилашнинг комплекс **тизими** мавжуд эмас.
- **Ижрочи ҳокимият тизимининг самарадорлигига салбий таъсир кўрсатадиган** омиллар мавжуд, жумладан:
 - Давлат органлари ва уларнинг раҳбарлари олдига қўйилган мақсадларга эришиш учун комплекс **назорат тизими** мавжуд эмас
 - **Қонун чиқариш ҳокимиятининг етарлича мустақилликка эга эмаслиги сабабли парламент назоратининг самарадорлиги паст**
 - **Оммавий ахборот воситалари учун эркинлик етишмовчилиги** ижрочи ҳокимият органлари фаолияти устидан **жамоатчилик назоратини чеклайди**
 - **Бошқарув кадрларни тайёрлаш тизими етарлича ривожланмаган**
 - **Лойиҳа бошқарув тизимидаги камчиликлар** давлат лойиҳаларининг самарадорлиги пасайтириб **маблағларнинг самарасиз ишлатилишига олиб келади**
- **Умуман олганда**, коррупциянинг юқори даражасидан келиб чиқадиган **ноқулай инвестицион муҳит кузатилиб**, бу ҳам иқтисодиётнинг ривожланишига тўсқинлик қилади

Ҳукумат самарадорлигининг индекси

Жаҳон банки

Давлат бошқарувининг самарадорлиги рейтинги, 2016 йил

150

214 мамлакат орасида

- Бу индекс давлат хизматлари сифатининг идрок этилишини, давлат хизматининг сифатини, давлат сиёсати ишлаб чиқишининг ва амалга оширилишининг сифатини ва ҳукуматнинг ишлаб чиқилган сиёсатларга содиқлигини кўрсатади.
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг 08.09.1917 йилдаги УП-5185-сонли Фармони билан жорий этилган маъмурий ислохот концепцияси юқорида келтирилган муаммоларга жавоб беради ва давлат бошқарув тизимини оптималлаштириш учун керакли элементлар тўпламини ўз ичига олади. Бироқ, концепцияни амалга ошириш кечикиб турибди. Маъмурий ислохот концепциясини амалга оширишни тезлаштириш механизмини яратиш ва ишга тушириш зарур.

Коррупцияни идрок қилиш индекси

Коррупцияни идрок қилиш индекси, 2017 й.

157

180 мамлакат орасида

- Бу индекс коррупцияни идрок қилиш даражасини кўрсатади
- 2017-2018 йилларга мўлжалланган коррупцияга қарши амалдаги дастур коррупцияга қарши курашишнинг бошланидир, аммо бу йўналишда узоқ муддатли сиёсатни амалга ошириш учун кенг қўламли чора-тадбирлар талаб қилинади

Жорий ривожланиш даражаси

Матбуот эркинлиги индекси

Умумжаҳон
матбуот эркинлиги
индекси, 2018 йил

165

180
мамлакат
орасида

- Бу индексда оммавий ахборот воситаларининг эркинлиги даражаси, оммавий ахборот воситалари соҳасидаги қонунчилик базасининг сифати, журналистларга босим даражаси кўрсатилган
- Оммавий ахборот воситалари ижрочи ҳокимият органларининг фаолияти устидан жамоатчилик назоратининг муҳим институти ҳисобланади. Ўзбекистон Республикасида эркин ва мустақил оммавий ахборот воситаларининг йўқлиги жамоатчилик назорати орқали ижрочи ҳокимият самарадорлигини ошириш механизмнинг ишига тўсқинлик қилади

Телекоммуникация инфратузилмасини ривожлантириш индекси

БМТ
телекоммуникациялар
инфратузилмасини
ривожлантириш
рейтинги (ТII), 2018 й

114

193 мамлакат
орасида

- Бу индекс электрон ҳукумат ривожланиш индексининг (E-government Index) таркибига киради ва мамлакатда телекоммуникацион инфратузилманинг ривожланиш даражасини кўрсатади
- Ўзбекистон Республикасида телекоммуникация инфратузилмаси кам ривожланганлиги (мамлакатда Интернет тезлиги МДХ мамлакатлари учун ўртача кўрсаткичдан 10 баравар паст) аҳоли томонидан электрон давлат хизматларидан кенг фойдаланишга тўсқинлик қилмоқда

Бизнес юритиш қулайлиги индекси

Бизнес юритиш
қулайлиги рейтинги
(рейтингдаги ўрни),
2018 й.

74

190
мамлакат
орасида

- Ҳар бир мамлакатга бизнес юритиш учун қулай шарт-шароитлар мавжудлиги бўйича тегишли ўрин берилади. Бизнес юритиш учун шарт-шароитлар рейтингда мамлакатнинг ўрни қанчалик юқори бўлса, корхона очилиши ва фаолият юритиши учун ишбилармонлик шароитлари шунчалик қулай ҳисобланади. Ҳар бир мамлакатнинг ўрни ўнта йўналиш бўйича олинган ялпи баҳони тартибга солиш орқали аниқланади.
- Ўзбекистон "Қурилиш учун рухсатномаларни олиш" ва "Халқаро савдо" йўналишлари бўйича энг паст рейтингга эга.

Телекоммуникация инфратузилмасини ривожлантириш индекси

Электрон
ҳукуматни
ривожлантириш
индекси, 2018 й.

81

193
мамлакат
орасида

- Электрон ҳукуматни ривожлантириш индекси (ЭГДИ) ҳар икки йилда БМТнинг Иқтисодий ва ижтимоий ривожланиш департаменти томонидан тайёрланади. Индекс ахборот-коммуникация инфратузилмаси, инсоний капитални ва онлайн давлат хизматлари ҳолатини тавсифловчи учта кичик индекслардан иборат.
- Рейтингнинг барча кичик индекслари орасида Ўзбекистонда телекоммуникация инфратузилмасини ривожлантириш даражаси энг паст кўрсаткичга эга.

Ижрочи ҳокимият тизимида олий маълумотли кадрлар етишмовчилиги муаммоси мавжуд.

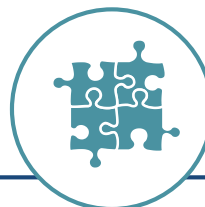

Сўнгги 2 йил мобайнида Ўзбекистон Республикасида фақат республика миқёсида:

- **3** вазирлик
- **4** давлат қўмитаси
- **3** агентлик ташкил топган

Янги ҳокимият органлари учун юқори малакали кадрларни шакллантириш зарур.

Интервью жараёнида вазирлик ва идораларнинг **80%** кадрлар муаммосини энг кескин масалалардан бири сифатида қайд этди

бошқармаларнинг¹ **15%**-да бошлиқ ўринбосари даражасида вакансиялар мавжуд

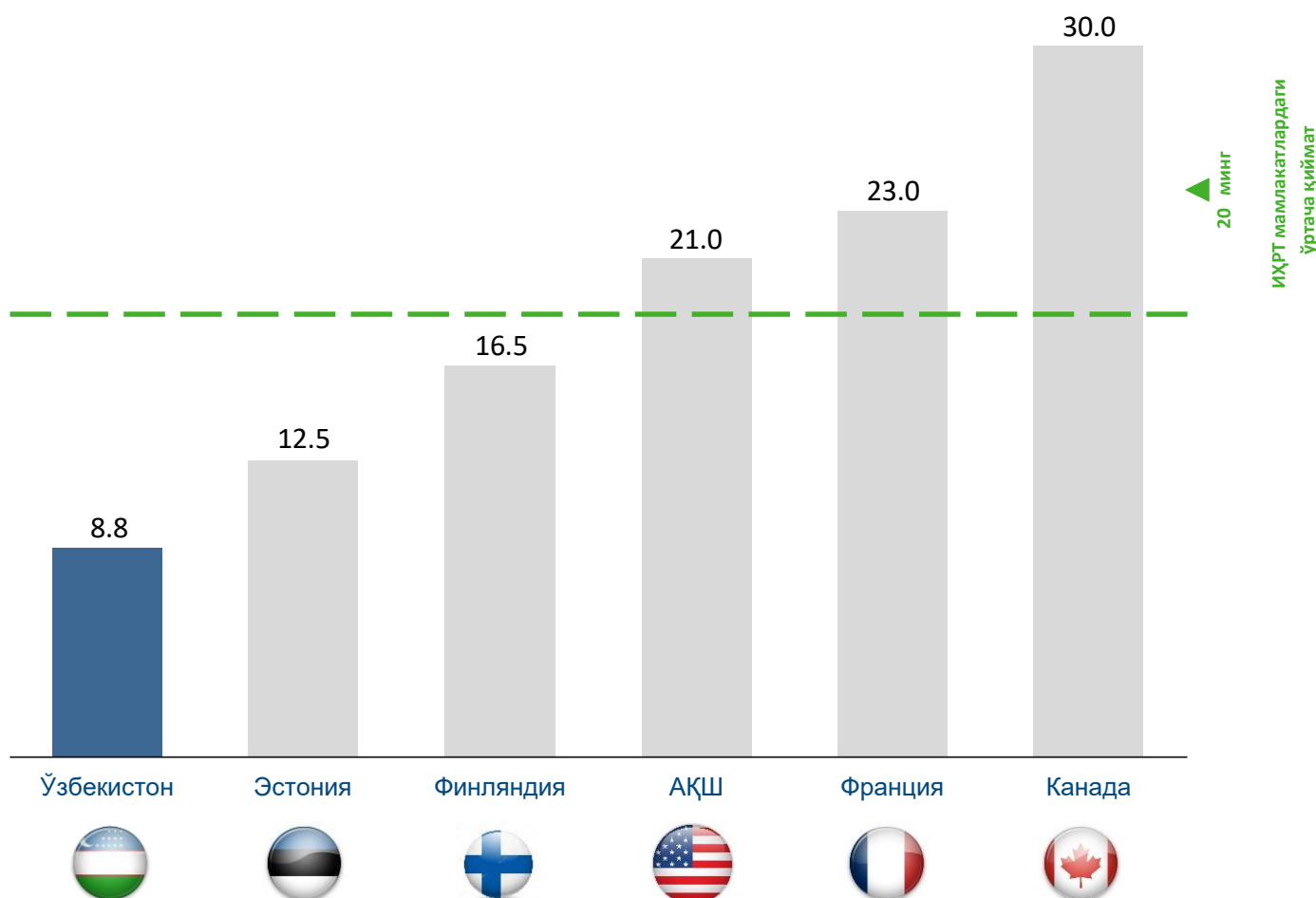
Олий маълумотли кадрлар етишмовчилиги туфайли амалдорлар бошқармалар² орасида жуда **тез** алмашмоқда

Жорий ривожланиш даражаси

Давлат хизматчиларнинг моддий таъминотнинг паст даражаси юқори малакали кадрларни жалб қилишга тўсқинлик қилади

Юқори поғона бошлиқларининг ойлик иш ҳақи даражаси¹

минг номинал доллар ҲҚП бўйича

- Ўзбекистон Республикаси Президентининг 08.09.2017 санасидаги УП-5185-сонли Фармонида давлат органлари ходимларининг иш ҳақи даражаси пастлиги муаммоси таъкидланди.
- Ўзбекистондаги давлат хизматчиларининг иш ҳақи харид қилиш қобилиятининг паритети бўйича ривожланган мамлакатларда ўртача иш ҳақининг **икки баробар камини** ташкил этади, ва бу:
 - Давлат хизматчиларининг ижтимоий мавқеи ва уларга юкланган маъсулият даражаси орасидаги тенгсизликни ҳосил қилади
 - Давлат хизматининг "обрўсини" пасайтиради ва малакали кадрларни жалб қилишга тўсқинлик қилади
 - Кадрлар чиқиб кетишига олиб келади
 - Коррупция хавфини оширади
- Бир даражадаги лавозимларда турли муассасаларда иш ҳақида ҳам фарқи кузатилади.

Эслатмалар: 1 – Government at a Glance (2017 edition) маълумотлари бўйича, Ўзбекистон бўйича маълумотлар давлат органлари билан суҳбат асосида берилган (2 минг АҚШ доллари, ҲҚП бўйича)

Манба: OECD, ЎзР давлат органлари вакилларининг баҳолари асосида

Жорий ривожланиш даражаси

Давлат хизматчиларининг таълим тизими танлаш асосида мавжуд ва давлат аппаратининг малакасини оширишда тезда "сифатли" ютуқларга эришишга йўл қўймайди (1/2)

Давлат хизматчиларининг таълим муассасалари

Жаҳон тажрибаси

Civil Service College (CSC)

Сингапурда 468 ўқув дастури тақдим этилган ва 43 мингдан ортиқ киши таълим олади

Сингапур

ANZSOG

Австралия ва Янги Зеландия Ҳукумат мактаби
2017 ўқув йилида АЯЗҲМда

7,3 минг киши таълим олди

Янги Зеландия

Австралия

Ўзбекистон

АКАДЕМИЯ
ГОСУДАРСТВЕННОГО
УПРАВЛЕНИЯ ПРИ ПРЕЗИДЕНТЕ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

- ✓ Ўзбекистон Республикасида ЎЗР Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси мавжуд
- ✗ Академияда фақат 3-та дастур бўйича ўқишлар ўтказилади
- ✗ Йилига 180 киши ўқитилади, бу давлат хизматчиларининг сонидан 0,1% дан кам
- ✗ Хорижий ҳамкорлик ривожланмаган
- ✗ Давлат органлари учун консалтинг хизматларини тақдим этиш ривожланмаган.

Ушбу муассасалар давлат органлари учун маслаҳат хизматларни ҳам фаол равишда тақдим этмоқда.

Ижобий омиллар

Салбий омиллар

Жорий ривожланиш даражаси

Давлат хизматчиларининг таълим тизими танлаш асосида мавжуд ва давлат аппаратининг малакасини оширишда тезда "сифатли" ютуқларга эришишга йўл қўймайди (2/2)

Давлат хизматчиларининг таълим муассасалари

Жаҳон тажрибаси

Сингапур

Сингапурда Public Service Commission давлат хизматида истеъдодларни ривожлантиради ва қўллаб-қувватлайди:

- Комиссия Сингапурда ва чет элда ўқиш учун 16 тур стипендияларни тақдим этади, шу жумладан: ўқиш, турар жой ва транспорт харажатлари учун.
- Ўқиш тугагандан сўнг давлат органларида мансаб сарида тезкор ўқиш дастурлари

АҚШ

- Mayor's Graduate Scholarship Program (New York City)
- Federal Employee Education and Assistance Fund Scholarship Program

Дастурлар давлат хизматчиларининг сиртқи ва қатнаб ўқиш таълим харажатларини қоплайди

БАА

Study Leave Program for Abu Dhabi Government Employees

- Бу дастур чет элда давлат хизматчиларининг қатнаб ўқиш харажатларини қоплайди.

Ўзбекистон

- ✓ Ўзбекистонда давлат хизматчиларининг таълим олишини қўллаб-қувватлаш учун баъзи дастурлар мавжуд.
Мисол: JDS дастури. Давлат хизматчиларига Япония университетларида магистр ва докторлик даражасини олиш имконияти тақдим этади. 2018 йилда Япония 2,4 миллион АҚШ долларини ушбу дастурни молиялаштириш учун ажратди. Дастурнинг фаолиятининг 18 йили мобайнида 311 нафар мансабдор шахс ўқитилди.
- ✓ Айрим вазирликлар ва муассасалар мустақил равишда қисқа муддатли малака ошириш курслари каби ўқув дастурларини жорий этмоқдалар.
- ✗ Маҳаллий ва/ёки чет эл университетлари базасида давлат хизматчиларининг таълимини қўллаб-қувватлаш комплекс тизими мавжуд эмас
- ✗ Таълим олгандан сўнг мансаб сарисида тезкор ривожланиш дастурлари мавжуд эмас

Ижобий омиллар

Салбий омиллар

Жорий ривожланиш даражаси

Ўзбекистонда кадрлар ривожлантириш тизими ривожланмоқда, аммо зарур қонунлар қабул қилиниши кечикмоқда

Миллий кадрлар заҳирасини яратиш

Кадрлар заҳираси - бу давлат хизмати ходимларини марказлаштирилган ҳолда танлаш, тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини оширишни, шунингдек, давлат хизматчиларининг мансаб пиллапоясида кўтарилишини мониторинг қилишни ва қўллаб-қувватлашни таъминлайдиган муассасадир.

Миллий кадрлар заҳирасининг ўқув базаси давлат томонидан олий ўқув юртларига таълим хизматларига буюртмаси асосида шаклланади.

Давлат маблағлари ҳисобидан давлат хизматчиларининг мунтазам малака оширишини ташкил этиш

Кадрларни заҳирага тайёрлаш бўйича ўқув дастурларида магистрлик даражасини олиш мўлжалланади. Ўқиш тугатгандан сўнг, давлат хизматчиларидан давлат органларида муайян муддат ишлашлари ёки бажарилмаган мажбуриятларга мутаносиб равишда ўқиш харажатларини қоплашлари талаб қилинади.

Давлат хизмати миллий агентлигини ташкил этиш

Миллий агентлик кадрлар малакасини ошириш тузилмаларининг фаолиятини мувофиқлаштиради ва методик жиҳатдан бошқаради, ўқув дастурларини тасдиқлайди

Малака даражасини фақат тегишли ўқув дастурларини ўтгандан кейин бериш

Хизматдаги пиллапояда кўтарилиш бевосита давлат хизматчиларининг таълими ва малакасига боғлиқ бўлади

Қонун кадрлар таъминоти тизимидаги асосий муаммоларни ҳал қилишга қаратилган бўлса-да, тахминан бир йилдан буён лойиҳа даражасида қолмоқда!

Жорий ривожланиш даражаси

Ўзбекистон Республикаси раҳбарияти коррупция муаммосининг аҳамиятидан хабардор ва коррупцияга қарши курашда комплекс ёндашувни яратиш бўйича чоралар кўрмоқда.

Коррупцияга қарши кураш қонуни

2017 йилнинг 3 январида ЎРҚ-419 "Коррупцияга қарши кураш тўғрисида" қонуни қабул қилинди. Коррупцияга қарши курашнинг асосий йўналишлари:

- Жамиятдаги коррупцияга нисбатан чидамсиз муносабатни шакллантириш
- Коррупциянинг олдини олиш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш
- Коррупцион жиноятлар учун жавобгарликнинг муқаррарлиги тамойилини таъминлаш

2017-2018 йилларга мўлжалланган Коррупцияга қарши кураш давлат дастури

2017 йил 2-февралда 2017-2018 йилларга мўлжалланган Коррупцияга қарши кураш давлат дастури қабул қилинди.

- Дастурда 51 чора-тадбирдан иборат бўлган йўл харитаси мавжуд

Дастурнинг амалга ошириш ҳолати давлат органларидан маълумотларни олиш натижалари асосида аниқланади

Муассасаларо комиссиялар

Коррупцияга қарши кураш бўйича давлат дастурини амалга ошириш учун муассасаларо комиссиялар² ташкил қилинди:

- Республика муассасаларо комиссияси
- Қорақалпоғистон Республикаси муассасаларо комиссияси
- Тошкент шаҳридаги муассасаларо комиссия

Ижобий омиллар

Салбий омиллар

Ижрочи ҳокимият органлари фаолиятининг самарадорлигини оширишнинг стратегик вариантлари

1

Ривожланиш мақсадининг варианты

Юқоридан пастгача ташаббусларини амалга ошириш тамойили бўйича модел (Top-down)

Ушбу модел олий даражадаги ижрочи ҳокимият бошқарувчиларининг асосий йўналишларини аниқлашни, ҳар бир бўлинма учун мақсадларни ишлаб чиқишни, батафсил АСК ишлаб чиқишни, АСК амалга оширилишини ҳар ҳафтада қатъий мониторинг қилишни, ислохотлар натижаларини, мустақил текширишларни ва жамоатчилик назорати ишларини назорат қилувчи алоҳида ижрочи органи яратишни назарда тутди

- Юқори самарадорлик
- Юқори амалга ошириш даражаси
- Ривожланишнинг аниқ устувор йўналишлари
- Жаҳият учун очиқлик ва шаффофлик

- Назорат органида катта миқдорда ваколатларни жамлаш
- Фақат устувор деб белгиланган муаммоларни ҳал қилиш

Мамлакатлардан мисоллар:

Ҳукуматни ўзгартириш дастури (ҲҶД) - дастур 2010 йилда **Малайзияда** жорий этилди.

Ислохотларни амалга ошириш мониторингини амалга ошираётган ва олиб бораётган органдан фойдаланиб натижаларга тезкорлик билан эришиш

2

Пастдан юқорига ташаббусларини амалга ошириш томойилига асосланган модел (Bottom-up)

Ушбу модел қуйидагиларни назарда тутди: муассасалар орқали узоқ муддатли мақсадларни (5 йил), уларга эришишнинг йиллик режаларини ишлаб чиқиш ва йиллик ҳисоботларни тақдим этиш. Шу билан бирга, муассасалар ўзларига ўзи мақсадлар қўяди ва уларга эришиш йўллари аниқлайди. Тизим назоратини қонун чиқарувчи ва ижрочи ҳокимият амалга оширади. Ушбу модел жамоатчилик назорати элементларини назарда тутди.

- Натижаларга интилиш
- Комплекс ёндашув
- Жамоатчилик назорати
- Кичик меҳнат ҳаражатлари
- Назорат қилувчи органининг чекланган ваколатлари

- Дастурни амалга ошириш даражаси паст
- Назорат қаттиқлиги етарли эмас
- Мақсадларни белгилашда устунликларнинг йўқолиши хавфи
- Турли муассасалар мақсадларининг ва ишларининг мувофиқлик даражаси паст
- Номувофиқлик эҳтиомлиги

Мамлакатлардан мисоллар:

Ҳукуматнинг самарадорлиги ва натижалари тўғрисидаги қонуни (ҲСНҚ) - тизим 1997 йилда **АҚШда** жорий этилди.

Ривожланган иқтисодиётда вазирлик ва муассасалар натижаларга мустақил равишда эришишади

3

Аралаш модел

Тизим ижрочи ҳокимиятнинг назорат органи, ижрочи ҳокимият молиявий ва маъмурий органи ва тармоқ вазирликлари ўртасида келишувлар мажмуи бўлиб ўрта муддатли мақсадларни (3 йил), уларга эришиш кўрсаткичлари, зарур ресурслар ва “пул учун қийматнинг” баҳолашнишини ўрнатади. Мониторинг ҳар ярим йилда амалга оширилади. Мустақил аудит назарда тутилган

- Натижаларга интилиш
- Мустақил аудит
- Комплекс ёндашув
- Кичик меҳнат ҳаражатлари
- Ҳаражатлар самарадорлиқни баҳолаш

- Дастурни амалга ошириш даражаси паст
- Назорат қаттиқлиги етарли эмас
- Турли бўлимлар ишларининг номувофиқлиги

Мамлакатлардан мисоллар:

Давлат хизмати шартномалари - тизим 1998 йилдан 2010 йилгача **Буюк Британияда** амалга оширилди.

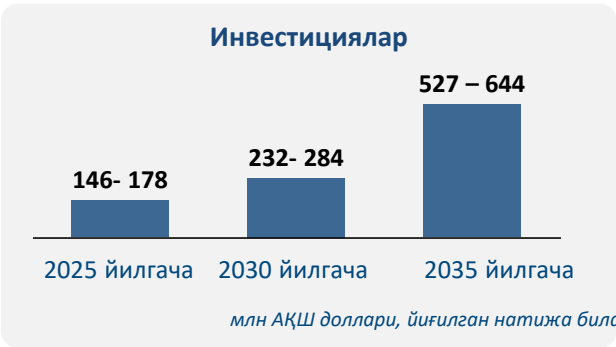
Мақсадларни белгилаш ва уларга эришиш йўллари ишлаб чиқишда ижрочи ҳокимият ва тармоқ вазирликлар юқори даражада биргаликда ишлаши

Мақсадларга қараш 2035

Ижрочи ҳокимият органлари учун мақсадларини ва вазифаларини белгилаш тизимини жорий этиш, давлат лойиҳалари ва дастурларининг самарадорлигини ошириш, ижрочи ҳокимият органларининг ички ва ташқи назорат тизимини ривожлантириш, кадрлар таъминотининг комплекс тизимини ривожлантириш, коррупцияга қарши курашиш, давлат хизматларининг аҳоли орқали фойдаланилишини ошириш, ҳокимият алмашуви тамойилларига риоя қилиш ва конституциявий асосларни сақлаб қолиш

- Давлат органлари фаолияти мақсадли кўрсаткичларига эришишининг устидан доимий мониторинг механизмини яратиш
- ОАВ мустақиллигини ва жамоатчилик назоратини ривожлантириш
- Кадрлар захирасини яратиш, давлат кадрларини сифатли тайёрлаш ва қайта тайёрлаш
- Давлат ходимларининг профессионал таркибини жамоатчилик учун муносиб ва етарлича компенсация даражасини яратиш орқали такомиллаштириш
- Телекоммуникация инфратузилмасини ривожлантириш, ижрочи ҳокимиятни рақамлаштириш
- Коррупцияга қарши дастурлар ва жараёнларни оптималлаштириш орқали коррупцияни камайтириш
- Давлат хизматининг нуфузи ва ижтимоий жозибадорлигини оширишга қаратилган чора-тадбирлар мажмуини қабул қилиш

Рақамли кўрсаткичлар		
	2016/17/18	2035
Давлат бошқарувининг самарадорлиги рейтинги (рейтингда ўрин)	150	Топ-50
Коррупцияни идрок қилиш индекси (рейтингда ўрин)	157	Топ-50
Умумжаҳон матбуот эркинлиги индекси (рейтингда ўрин)	165	Топ-50
Телекоммуникация инфратузилмасининг ривожланиши рейтинги (рейтингда ўрин)	114	Топ-50
Бизнес юритиш қулайлиги рейтинги (рейтингдаги ўрни)	74	Топ-20
Электрон ҳукумат ривожланиши индекси (рейтингда ўрин)	81	Топ-30

2025

- Мақсадларга эришиш учун дастурларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш ҳамда уларнинг бажарилишини назорат қилиш учун давлат органини яратиш (Ислохотларни бошқариш маркази)
- Давлат хизматчилари қайта тайёрлаш тизимини тубдан такомиллаштириш (тингловчилар сонини 180 нафардан 8 минггача ошириш, таълим дастурларини янгилаш ва сонини 3 дан 400 гача ошириш)
- Комплекс кадрлар таъминоти тизимини жорий қилиш (ишга олишда талабларни аниқлаш, халқаро тажрибага эга мутахассисларни жалб қилиш)
- Давлат органларида меритократиянинг маданиятини ривожлантириш (лавозимларга мослик мезонларини танлаш ва жорий этиш шаффоф босқичлари)
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг 02.02.2017 санасидаги ПФ-2752-сонли Фармони билан тасдиқланган Коррупцияга қарши кураш бўйича давлат дастурини амалга ошириш ва давлат ва йирик хусусий ташкилотлар ва корхоналарга коррупцияга қарши кураш дастурини амалга ошириш мажбуриятини яратиш
- Қонунчилик базасини такомиллаштириш, такрорий норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни бартараф этиш
- ОАВ орқали сўз эркинлиги ва жамоатчилик назоратини кучайтириш (Умумжаҳон матбуот эркинлиги индекси бўйича Топ 120 мамлакатига кириш)
- Солиқ тўловлари, давлат хизматларидан фойдаланиш ва бошқалар бўйича маълумотларни кузатишни соддалаштириш учун миллий идентификация рақамини киритиш
- Давлат статистика тизимини ислоҳ қилиш
- Ўзбекистон Республикасининг аҳолисини рўйхатга олиш

- Давлат хизматчиларининг таълим даражасини ошириш (халқаро амалиётларни жорий қилиш, таълим дастурларини халқаро амалиётга мослаштириш)
- Давлат хизматчилари учун up-out тизимни жорий этиш, лавозимларни тўлдириш учун ҳам, давлат органлари ичида ҳам рақобатни кучайтириш
- Бизнес ва давлат ходимлари учун коррупция фойдасиз бўладиган муҳитни шакллантириш
- Давлат хизмати тизимида янги кадрларни тарбиялаш, коррупцияни рад этишни шакллантириш, таълим дастурлари давлат органларининг орқали "имиджини" ўзгартириш, ички тренинглар ўтказиш, қонунчиликни қаттиқлаштириш ва оммавий ахборот воситалари билан ишлаш (Коррупцияни идрок қилиш индекси бўйича Топ-80 мамлакатлари сафига кириш)
- Жамоатчилик назоратининг мустақил институтларини шакллантириш (жамоатчилик ташкилотлари, мустақил оммавий ахборот воситалари учун грантлар ва ҳоказо) (Умумжаҳон матбуот эркинлиги индекси бўйича Топ-80 мамлакатлар сафига кириш)
- Давлат хизматларини кенг миқёсда рақамлаштириш, жумладан, сунъий интеллект ва блокчейн технологияларини қўллаш, вазирликлар ва идораларнинг ишини ташкил қилиш учун ИТ-технологияларни жорий этиш, катта маълумотларни таҳлил қилиш асосида қарор қабул қилиш (электрон ҳукуматни ривожлантириш индекси бўйича Топ 50 та мамлакатга кириш ва Телекоммуникацион инфратузилмани ривожлантириш рейтингига кўра Топ 70 та мамлакатлар сафига кириш)

2030

- Давлат хизматчиларини тайёрлайдиган таълим муассасалари учун халқаро аккредитацияни олиш
- Коррупцияга қарши ижтимоий чидамсизликни ривожлантириш, жамият менталитетини ўзгартириш (оммавий ахборот воситалари ва таълим муассасалари билан ишлаш) (Коррупцияни идрок қилиш индекси бўйича Топ-50 мамлакатлар сафига кириш)
- Давлат хизматларини кўрсатишнинг электрон усулига ўтиш, шу жумладан, лойиҳаларни бошқариш ва давлат хизматларини тақдим этишда сунъий интеллект ва блокчейн технологияларидан комплекс равишда фойдаланиш (электрон ҳукумат ривожланиши индекси бўйича Топ 30 ва телекоммуникация инфратузилмаси ривожланиш индекси бўйича Топ 50 мамлакатлар сафига кириш)
- Ижрочи ҳокимият самарадорлигини анча юқори кўтариш (давлат бошқаруви самарадорлиги бўйича Топ 50 мамлакатга кириш)
- Бизнесни юритиш учун қулай муҳит яратиш (Бизнесни юритиш қулайлиги индекси бўйича Топ-20 мамлакатларига кириш)
- Мустақил оммавий ахборот воситаларини, сўз эркинлигини таъминлаш, ижрочи ҳокимият органларнинг фаолиятининг устидан жамоатчилик назоратининг ривожланган тизимини яратиш (вазирлик ва идораларнинг жорий ишларини муҳофама қилишда ташкилотларни жалб қилиш, қонунларни қабул қилишда фикрларни ҳисобга олиш) (Умумжаҳон матбуот эркинлиги индекси бўйича Топ 50 мамлакатга кириш)

2035

Қонун чиқарувчи ҳокимият

Давлат бошқарувини ривожлантириш

Жорий ривожланиш даражаси

Муҳим муаммолар

- Ўзбекистон Республикасида қонун чиқарувчи ҳокимият тўлиқ мустақил эмас
- Ўзбекистон Республикасида сиёсий маданият даражаси демократик ривожланган давлатларнинг ортида қолмоқда
- Қонунчилик базасининг сифати барқарор эмас ва яхшиланишни талаб қилади
- Қонун чиқариш актларини ишлаб чиқишда далилларга асосланган сиёсат воситаларидан ва "оқилона тартибга солиш" тамойилларидан етарли даражада фйдаланмаслик уларнинг сифатини пасайтиради
- Давлат органларининг қонун чиқариш жараёнида ҳаракатлари мувофиқлаштирилмаганлиги ва давлат органларига илмий ёрдамнинг паст даражаси ҳуқуқий-меъёрий ҳужжатларнинг сифатини пасайтиради
- Парламент назоратининг паст даражаси
- Қонунчиликни муҳокама қилиш учун жамоатчилик платформаларининг фойдаланиш учун чекланганлиги

Муҳим хулосалар

- Ўзбекистон Республикасида **ҳокимият вакиллик органларини** шакллантириш ва **уларнинг ваколатларига** доир бир қатор тўсиқлар мавжуд. Ушбу чекловлар **қонун чиқарувчи ҳокимияти органининг мустақиллигини пасайтиради**.
- Қисман "тўғридан-тўғри амал қилувчи" қонунлар етишмовчилиги сабабли **қонунчилик базасининг сифати паст**. Бошланғич қонунчилик ҳужжатларида ҳуқуқий нормаларнинг етарли даражада аниқланмаганлиги уларни ижрочи ҳокимият органларини ҳужжатларида батафсил акс этишга мажбур қилади, улар эса иш кўплигидан масалани ҳар доим чуқур ўрганиб чиқа олмайди
- Парламент аъзоларига зарур дастлабки маълумотларни тақдим этаётганда қонун яратиш жараёнига давлат органларининг келишмовчилиги сабабли **қонунчиликдаги зиддият** мавжуд
- Тартибга солиш таъсирни баҳолаш (Regulatory Impact Analysis, RIA) ва «оқилона тартибга солиш» тамойиллари **каби далилларга асосланган сиёсат воситаларининг етарли даражада қўлланилмаслиги қонунчилик паст самарадорлиги ва натижаллиги**, шунингдек, аҳоли учун ноўрин маъмурий юкламага олиб келади
- Парламент депутатларига илмий ёрдам етмаганлиги, паст малака ва ресурслар таъминотининг етарли даражада бўлмаслиги сабабли **ишлаб чиқилган норматив ҳужжатларнинг сифати паст**
- Халқаро шартномаларнинг рақамли базасининг мавжуд бўлмаганлиги **қонунларни ишлаб чиқишда** ва амалдаги қонунчилик базасини баҳолашда уларнинг низомлари **ҳар доим ҳам эътиборга олинмаслигига** олиб келади.
- Телекоммуникация инфратузилмасининг етарли даражада ривожланмаганлиги ва қонунчилик жараёнини рақамлаштиришдаги камчиликлар барча манфаатдор томонлар билан **қонунчилик ташаббусларини жамоатчилик билан муҳокама қилишда тўсқинлик қилмоқда**.

Демократияни ривожлантириш индекси

Демократия индекси,
2017 й.

158

167 мамлакат
орасида

- Ушбу индекс мамлакатда демократияни ривожлантириш даражасини кўрсатади ва сайловлар, сиёсий плурализм, фуқаролик эркинликлари, ҳукуматнинг фаолияти, сиёсий жараёнларда иштирок этиш ва мамлакатда сиёсий маданият ривожланиши каби соҳаларни қамраб олади.
- Ўзбекистон Республикасида сиёсий маданиятни ривожлантиришни давом эттириш зарур. Мамлакатда сиёсий партияларни эркин рўйхатга олиш жараёни чекланган, ҳокимият вакиллик органларининг мустақиллиги чекланган, минтақавий даражада ижрочи ва қонун чиқарувчи ҳокимият раҳбарларининг лавозимларини бирлаштириш амалиёти олиб борилади, бу эса қонун чиқариш ҳокимиятига тўсқинлик қилмоқда

Давлат томонидан тартибга солиш сифатининг глобал кўрсаткичлари

Жаҳон банки

Давлат томонидан
тартибга солиш
сифатининг глобал
кўрсаткичлари, 2016 й

74-80

186
мамлакат
орасида

- Ушбу кўрсаткич қонунчилик жараёнининг сифати, қонунчилик базасининг сифати ва аҳоли учун фойдаланиш имкониятининг даражасини акс эттиради
- Қонунчилик жараёнига жамоатчиликни жалб қилиш, қонунчилик ҳужжатларини ишлаб чиқиш сифатини ошириш ва қонунчилик базасини оптималлаштириш зарур
- 08.08.18-йилда Ўзбекистонда энг яхши халқаро амалиётга мос келадиган ва, амал қилинган ҳолда, қонун ижодкорлиги жараёнини ва қонунчилик базасини яхшилашга илк қадам қўядиган норма ижодкорлиги фаолиятини такомиллаштириш Концепцияси қабул қилинди

Жорий ривожланиш даражаси

Ўзбекистон Республикасида қонун чиқарувчи ҳокимият тўлиқ мустақил эмас, ва бу қонун ижодкорлиги ва назорат функцияларининг сифатини пасайтиради

- Либерал демократик партияси
- Демократик партия
- Халқ Демократик партияси
- Социал-демократик партияси
- Ўзбекистон Республикасининг Экологик ҳаракати

- Қонунчилик палатаси 150 депутатдан иборат:
 - 135 нафар депутат умумий, тенг ва тўғридан-тўғри сайлов ҳуқуқи асосида ҳудудий бир мандатли сайлов округларида кўп партиявийлик асосида яширин овоз бериш йўли билан сайланади
 - 15 нафар депутат Ўзбекистон экологик ҳаракатидан сайланади
- Қонунчилик палатасининг тўлиқ сайланмаслиги таъминли 15 депутатни тайинлашга имконият беради ва ривожланган демократик давлатлар амалиётига зид келади¹
- Мустақил номзодларни кўрсатиш таъминланганлиги Қонунчилик палатасини фақат рўйхатга олинган партияларнинг номзодлари орасидан шакллантиришга имкон беради²
- Партияларни рўйхатга олиш жараёни ошқора эмас ва янги сиёсий партияларни рўйхатга олишга тўсқинлик қилиши мумкин³
- Президент Қонунчилик палатасини тарқатиб юбориш ҳуқуқига эгадир⁴

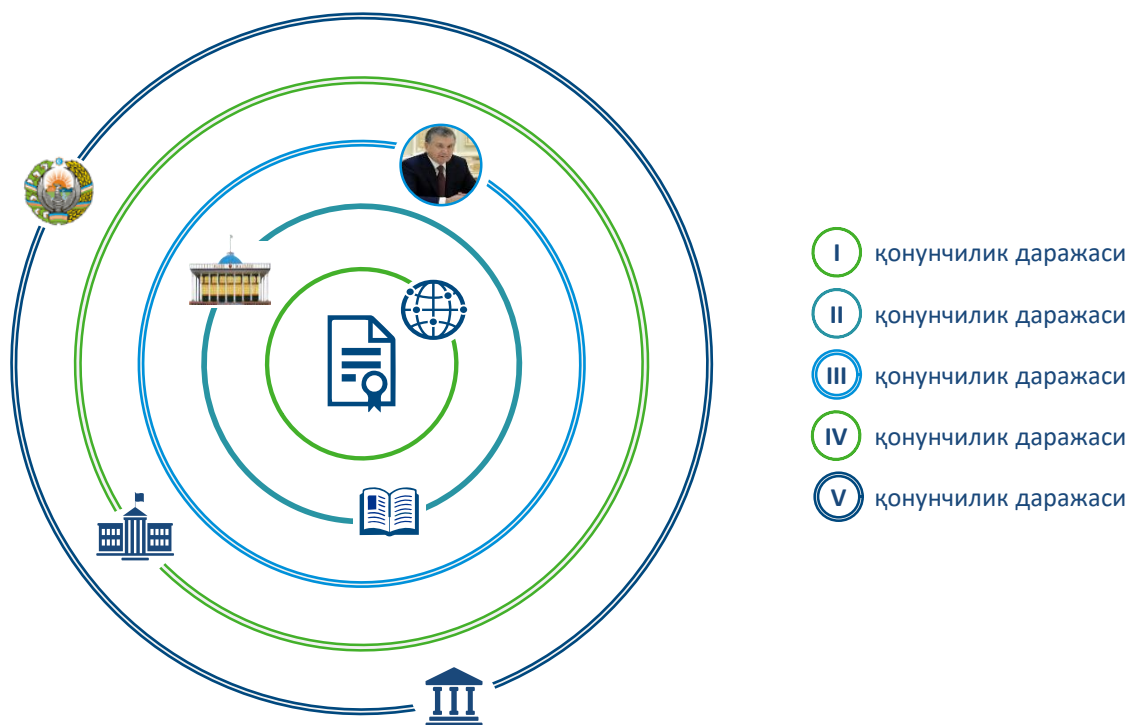
Мавжуд механизм Қонунчилик палатасининг мустақиллигига тўсқинлик қилади ва назорат ва қонун ижодкорлигига тегишли вазифаларни бажаришни қийинлаштиради.

Сенат таркибига 100 сенатор киради:

- 84 нафар сенатор вилоят ҳокимиятининг вакиллик органлари депутатлари овоз бериши орқали сайланади
- Ҳар бир минтақа 6 сенаторни юборади
- 16 нафар сенатор Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан тайинланади
- Вилоятлар, туманлар ва шаҳарлардаги вакиллик органлари (халқ депутатлари кенгашлари) ҳокимлар орқали бошқарилади, улар ҳокимиятни тақсимлаш таъминлигига зид келади ва маҳаллий вакиллик органларининг маҳаллий ижро этувчи органлари фойдасига заифланишига олиб келади
- Минтақалар ҳокимлари айна пайтда сенаторлар бўлади, бу эса Сенат фаолиятининг самарадорлигини назорат қилувчи ваколатларни амалга ошириш ва маҳаллий ижро этувчи ҳокимият органлари фаолиятига доир қарорларни қабул қилиш нуқтаи назаридан камайтиради.
- Сенатнинг 16 сенаторини тайинлаш таъминли Сенатнинг ижрочи ҳокимиятдан мустақиллигини оширади

Мавжуд механизм Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг ваколатли органи ва маҳаллий вакиллик органларининг мустақиллигига тўсқинлик қилади, шунингдек назорат ва қонун ижодиёти вазифаларнинг бажарилишини қийинлаштиради.

Ўзбекистон Республикаси норматив-ҳуқуқий ҳужжатларининг иерархияси

	Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари, Республика миқёсдаги вазирлик ва муассасаларнинг актлари		Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари
	Ўзбекистон Республикаси Конституцияси		Маҳаллий ҳокимият органларининг қарорлари
	Халқаро шартномалар ва битимлар		Ўзбекистон Республикасининг қонунлари
	Қорақалпоғистон Республикаси қонунлари ва фармойишлари		Ўзбекистон Республикасининг Кодекслари

Иерархияга риоя қилиш билан боғлиқ бир қатор муаммоли соҳалар мавжуд:

- Ижрочи орган томонидан чиқарилган низомлар кўпинча қонунлар ўрнини босади
- Ҳуқуқ ишлатишни амалга оширадиган органлар биринчи навбатда Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари ва Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари билан бошқарилади
- Халқаро шартномалар ва битимлар устуворлигига риоя қилинмаяпти

Жорий ривожланиш даражаси

Мавжуд тизим халқаро шартномаларнинг тўлиқ қўлланилишини таъминламайди, бу эса Ўзбекистон Республикаси халқаро интеграциясини мураккаблаштиради

Халқаро шартномаларни тўплайдиган асосий давлат органи Ташқи ишлар вазирлиги ҳисобланади

Ўзбекистон **4000**дан зиёд халқаро битимларда иштирок этмоқда

Ташқи ишлар вазирлиги бошқа давлат органлари ва жамият учун очиқ бўлган электрон, оммавий келишувлар базасини сақламайди.

Халқаро шартномаларнинг тўлиқ асосланмаган электрон базаси йўқлиги уларни давлат идоралари, депутатлар ва судлар томонидан ишлатилишини сезиларли даражада қийинлаштиради.

Халқаро битимлар қоидалари Ўзбекистоннинг қонунчилик базасида тўлиқ акс эттирилмайди, бу эса уларни амалга ошириш механизмига тўсқинлик қилади

Жорий ривожланиш даражаси

Муаммони ҳал қилиш учун Ўзбекистон Республикаси Президенти 08.08.18 кунги умуман олганда, энг яхши халқаро амалиётларга мос келадиган норма ижодкорлиги фаолиятини такомиллаштириш концепциясини маъқуллади

Норма ижодкорлиги фаолиятини такомиллаштириш элементлари

Амалга ошириш муддати

Қонунчилик
базаси

- Норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни қисқартириш, амал қилмаган ҳужжатларни қайта кўриб чиқиши, асоссиз чекловларни, ортиқча маъмурий тартиб-қоидаларни олиб ташлаш
- Тўғридан-тўғри амал қилувчи қонунларини қабул қилишнинг самарали механизмларини жорий қилиш

Батафсил маълумотлар
кўрсатилмаган
2018 йил 01 декабргача

Қонун ижодкорлиги
фаолияти

- «Ақлли тартибга солиш» моделини ишлатишга босқичма-босқич ўтиш, «тартибга солиш қумдони» ҳуқуқий режимини шакллантириш
- НХҚ лойиҳаларининг тартибга солиш таъсирини баҳолашни мажбурий баҳолаш тизимини жорий қилиш, шу жумладан манфаат ва ҳажаратлар таҳлили
- Давлат органлари томонидан ҳуқуқий меъёрларни белгилаш, ўзгартириш ёки бекор қилиш тўғрисида фуқаролик ташаббусларини қабул қилиш ва кўриб чиқиш тартибини янада такомиллаштириш ва аниқлаштириш
- Далилларга асосланган сиёсат ва "оқилona тартибга солиш" воситаларини жорий қилиш ва қўллашни мувофиқлаштириш бўйича ягона ташкилотни белгилаш

2019 йил 01 январгача

2019 йил 01 декабргача

2018 йил 01 октябргача

2019 йил 01 августгача

Шарҳлар

- Концепция ривожланган давлатлар амалиётига мос келадиган қонунчилик базасини ва қонун ижодкорлиги жараёнини такомиллаштиришнинг асосий элементларини ўз ичига олади. Концепция амалга оширилган ҳолда, қонун ижодкорлиги фаолиятига ва қонунчилик базасига ижобий таъсир кўрсатилиши кутилади
- Концепциянинг айрим элементлари декларатив тарзда ёзилган, аниқ қадамларни, муддатларни ва масъул шахсларни аниқлаш талаб этилади.

Қонун чиқарувчи ҳокимият

Жорий ривожланиш даражаси

Қонунларда нормаларининг аниқланиши етарли бўлмагани сабабли аниқлаш қонуности ҳужжатларнинг даражасида юзага келади, ва бу қонунчилик сифатини пасайтириб зиддик ва коррупцияга мойиллик пайдо бўлишига олиб келади

Ўзбекистонда сўз эркинлиги ва мустақил оммавий ахборот воситалари учун чекловлар қонун чиқарувчи ҳокимият органларининг фаолияти устидан жамоатчилик назоратини амалга оширишга ва қонунларнинг ижро этилишига тўсқинлик қилади.

Инглиз тилида қонунчилик базаси мавжуд эмас

- Инглиз тилида қонунчилик ҳужжатларининг йўқлиги хорижий инвесторларни жалб қилишни қийинлаштиради

Ҳуқуқий қўллаб-қувватлаш мавжуд эмас

- Lex.uz базаси фойдаланувчи қизиқтирган масаласини мустақил равишда тўлиқ тушуниб олиши учун интерактив режимда тегишли ҳужжатлар, қонуности ҳужжатлар, суд қарорларини тўлиқ рўйхатини тақдим этишга имкон бермайди

Электрон базада қонунчилик ҳужжатларининг барчаси ҳам мавжуд эмас

- Қонунчилик ҳужжатларининг тўлиқ рақамлаштирилмаганлиги аҳоли учун унга урганиш имкониятини қийинлаштиради, масалан, кўплаб халқаро шартномалар қонунчилик ҳужжатларининг электрон базасида мавжуд эмас.

Ривожланмаган ИТ-инфратузилмаси аҳоли қонунчилик электрон базаларига киришига тўсқинлик қилади

- Интернетнинг паст тезлиги ва унинг тарқалиши етарли даражада бўлмаганлиги аҳолининг ҳуқуқий саводхонлигини оширишга йўл қўймайди ва қонунларнинг самарадорлигини пасайишига олиб келади. 2018 йилда Ўзбекистон БМТнинг ИТ инфратузилмасини ривожлантириш индекси бўйича рейтингда 193 мамлакатдан 114-ўринни эгаллади

Ўзбекистон Республикасининг қонун ижодкорлиги жараёнининг муаммолари

Олий Мажлис қонун ижодкорлиги жараёни

❌ Олий Мажлис таркибида тадқиқот олиб борувчи ва депутатларга маслаҳат берувчи **махсус бўлинма** йўқ.

❌ **Далилларга асосланган сиёсат** инструментлари етарли даражада қўлланилмайди, жумладан тартибга солувчи таъсирини баҳолаш

(Regulatory Impact Analysis ,RIA)

❌ “Оқилона тартибга солиш”ни масалан қуйидаги тамойилларни қўллашнинг етарли даражада эмаслиги:

- «One in One out»
- «Regulatory guillotine»
- «Sunset clause»

❌ Олий Мажлис палаталарининг **ўзаро ҳамкорлигидаги муаммолар**¹

Ўзаро ҳамкорлик йўналишлари

Профилли ижрочи ҳокимият органлари билан ўзаро ҳамкорлик

❌ Қонун ижодкорлиги жараёнини ва далилларга асосланган сиёсат воситаларини қўллашни мувофиқлаштирувчи орган мавжуд эмас

❌ Муассасаларо ҳамкорлик учун АКТ платформаси мавжуд эмас

Илмий жамоатчилик билан муҳокамалар

❌ Илмий ва эксперт жамоаларининг етарли бўлмаган даражадаги иштироки

❌ Жамоатчилик фикрини инobatга олиш етарли даражада эмас (regulations.gov.uz порталидаги изоҳларнинг **53%** ҳисобга олинмаган)

Аҳоли билан ўзаро ҳамкорлик

❌ ИТ-инфратузилманинг ривожланмаганлиги онлайн-платформаларда жамоатчиликка қонун лойиҳаларини муҳокама қилиш учун киришни қийинлаштиради

Халқаро битимлар низомларини инobatга олиш

❌ Халқаро шартномаларнинг тўлиқ рақамли базаси йўқлиги уларнинг қонун лойиҳаларида ўз аксини топишга тўсқинлик беради.

Жорий ривожланиш даражаси

Ўзбекистонда парламент назорати сўровларни амалга оширишга кам эътибор қаратилганилиги ва тавсия равишда қўлланганилиги билан ажралади.

Парламент назорати тизимининг элементлари (халқаро тажриба)

Мисоллар

Ўзбекистондаги вазият¹

Субъектлар	Парламентнинг иккала палатаси, депутатлар (Сенат аъзолари), партиялар, фракциялар	 	 Халқаро амалиётларга мувофиқлик
	Йўналишлар бўйича парламент назорати учун масъул қўмиталарнинг таркиби ва ваколатлари белгиланди	 	 Қонунчилик асосида фақат Бюджет ва иқтисодий ислохотлар қўмитаси бор, назорат инструментлари аниқланмаган
Назорат турлари	Ҳукумат мажбурий ҳисоботларини эшитиш	 	 Ҳукумат вакилларининг мунтазам равишда ҳисоботларни тақдим этиш мажбурияти белгиланган
	Парламент сўровлари, текширувлар, тадқиқотлар ва ҳоказоларни ўтказиш	 	 Парламентнинг асосий эътибори парламент сўровларини ўтказишга йўналтирилган эмас ² , сўровлар сони тўғрисида ҳеч қандай маълумот йўқ
	Ишончсизлик билдириш	 	 Парламент қўйи палатасининг депутатлари Бош вазирга ишончсизликни билдиришлари мумкин
Масъулият	Суд ишини қўзғатиш имконияти, маълумот беришдан воз кечганлиги учун маъмурий ва жиноий жавобгарлик белгиланган	 	 Қонунчиликда назорат бўйича фармойишларнинг тавсия хусусияти кўзда тутилган, ижро этувчи органлар депутатлар ва фракциялар сўровларини эътиборсиз қолдиради

Шарҳлар

- Сўнгги икки йил мобайнида Олий Мажлис фақат 6-та парламент сўровларини жўнатди, бу парламент назоратининг паст даражасини билдиради. Ривожланган мамлакатлар билан таққослаганда, Франция ва Буюк Британия каби ривожланган мамлакатларда бу кўрсаткич 2015 йилда 25 минг ва 30 мингга тенг бўлган
- Бундан ташқари, белгиланган назорат жараёнлари йўқ, асосий эътибор текширишлар ва сўровларда эмас, “эшитишларда” бўлиб турибди, фармойишларнинг тавсия хусусиятига эгаллиги.
- Парламент назорати соҳасида ёритилган қўшимча масалалар:
 - Парламент назоратини амалга ошириш учун етарлича маъмурий ресурсларнинг йўқлиги (депутатларнинг сўровларни тайёрлашда ёрдам бериш учун ўз аппаратлари йўқ ва ҳоказо)
 - Республика даражасидаги ва вилоят даражасидаги парламент назоратининг мувофиқлашувнинг йўқлиги

Эслатма. 1 - "Парламент назорати тўғрисида" ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни, 2 - БМТ вакилларининг баҳоси асосида Манбалар Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси; Ўзбекистон Республикасининг "Парламент назорати тўғрисида" ги Қонуни, экспертлар сўхбати

Қонун чиқарувчи ҳокимият

Ижрочи ва қонун чиқарувчи ҳокимият соҳаларинг орасида мувозанат тақсимлашнинг стратегик имкониятлари

1

Ҳокимиятни тақсимлаганда ҳокимиятни кўпроқ қонун чиқарувчи соҳада тўплаш

Ваколатнинг энг катта миқдори парламент қўлида тўпланган. Парламент ҳукумат тузади ва унинг фаолиятини назорат қилади. Кўпинча давлат раҳбари парламент томонидан сайланади.

Ривожланган сиёсий маданият; фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларига ҳурмат; очиқ сайловлар; давлатни бошқариш қонуний халқ сайлаган кишилар билан амалга оширилади; ҳукуматнинг очиқлиги юқори даражада; ОАВ эркинлиги.

- Бир ҳукуматнинг қўлида узоқ муддат ҳокимият тўпланишининг хавфи паст
- Фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш
- Ижрочи ҳокимият фаолияти устидан кучли назорат

- Сиёсий йўналишнинг беқарорлиги бўлиши мумкин.
- Ҳукумат тез-тез ўзгариши мумкин.
- Мувофиқлаштириш мураккаблиги, айниқса инқироз даврида

Мамлакатлардан мисоллар:

Германия

Италия

Мамлакатда сиёсий маданият юксак даражада ривожланган ҳолдаги модел

2

Мустақил парламентга эга бўлган мувозанатлаштирилган тизим

Давлат раҳбари халқ томонидан сайланади. Давлат раҳбари ҳукуматнинг фаолиятини шакллантиради ва назорат қилади. Парламент ижрочи ҳокимият устидан парламент назоратини амалга оширади, жумладан, бюджет назорати, вето импичмент ҳуқуқига эга

Фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳурмат қилиш; очиқ сайловлар; давлатни бошқариш қонуний халқ сайлаган шахслар орқали амалга оширилади; ҳукуматнинг очиқлиги юқори даражада; ОАВ эркинлиги

- Юқори қарор қабул қилиш тезлиги ва барқарорлик
- Ижрочи ҳокимият устидан назорат
- Ҳокимиятни тақсимлаш
- Фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш

- Бир ҳукуматнинг қўлида узоқ муддат ҳокимият тўпланишининг хавфи
- Ижрочи ва қонун чиқарувчи ҳокимиятларнинг қарама-қаршилиги эҳтимоли
- Тизимнинг давлат бошлиғига қаттиқ боғлиқлиги

Ривожланиш мақсадининг варианты

Мамлакатлардан мисоллар:

АҚШ

Жанубий Корея

Қонунчилик соҳаси томонидан ижрочи ҳокимиятнинг фаолияти устидан юқори ташқи назорат

3

Қаттиқ марказлаштирилган тизим

Сиёсий плюрализмнинг йўқлиги; демократик маданиятнинг ривожланмаганлиги; оммавий ахборот воситаларининг чекловлари; сайлов эркинлигини чеклаш; ҳокимиятни тақсимлаш принципи амалга оширилмайди; ҳокимият жамият орқали назорат қилинмайди ва унга ҳисобот бермайди

- Қарорларни тезкор қабул қиладиган ва амалга оширадиган кучли ҳокимият
- Барқарорлик, тартиб ва хавфсизлик

- Фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларига риоя қилмаслик
- Ҳокимият фаолияти устидан назорат йўқлиги
- Авторитаризмнинг юқори эҳтимоли
- Юқори коррупция эҳтимоли

Мамлакатлардан мисоллар:

Хитой

Шимолий Корея

Мувозанат ва тийиб туриш тизимининг йўқлиги, ижрочи ҳокимият фаолиятига ташқи назоратнинг йўқлиги

Мақсадларга қараш 2035

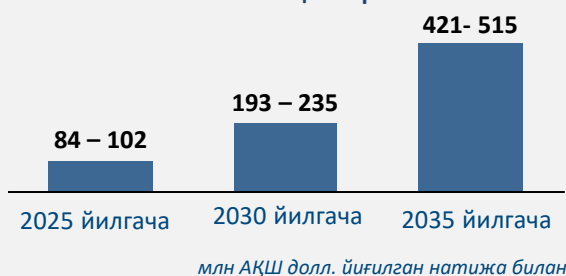
Давлат ҳокимияти қонунчилигининг мустақиллигини ошириш, Ўзбекистон Республикасида сиёсий маданиятни шакллантириш, қонунчилик базасини оптималлаштириш, қонунчилик жараёнининг сифатини ошириш, қонунчилик базасини рақамлаштиришув давом эттириш ва ундан аҳолининг фойдаланишини ошириш.

- Парламент сўрови амалиётини ривожлантириш ва кузатишлар ва таҳлил натижалари асосида парламент томонидан нашрларни яратиш йўли билан парламент назорат функциясини ривожлантириш
- Қабул қилинган ҳужжатларни тартибга солувчи таъсирини баҳолаш мажбурий амалиётини жорий этиш
- Қонунчиликдаги зиддикларни камайтириш
- Қонун ижодкорлиги жараёнини рақамлаштириш
- Фуқаролик жамиятини қонун ижодкорлиги жараёнига жалб этиш (жамоатчилик муҳокамаси)

Рақамли кўрсаткичлар

	2016/17/18	2035
Демократия индекси (рейтингда ўрин)	158	Топ-50
Давлат томонидан тартибга солиш сифатининг глобал кўрсаткичлари (баллар)	3,0	5,0

Инвестициялар

Қонун чиқарувчи ҳокимият

Асосий стратегик ташаббуслар

2025

- Ҳокимиятнинг вакиллик органларининг мустақиллигини ошириш (шу жумладан ҳокимиятлар даражасида ижрочи ҳокимият ва қонун чиқарувчи ҳокимият лавозимларини бирлаштирувчи амалиётидан воз кечиш)
- Сиёсий маданиятни ошириш, жумладан, янги партияларни рўйхатга олиш жараёнини эркинлаштириш ва шаффофлигини ошириш (Демократия индекси бўйича Топ 100 мамлакатга кириш)
- Мустақил номзодларни сайлаш амалиётини жорий қилиш
- Жамоатчилик назоратини кучайтириш ва қонун ижодкорлиги жараёнида жамоатчилик иштирокини кенгайтириш
- Ҳуқуқий базани такомиллаштириш, "Regulatory guillotine" тамойилини қўллаш (тўғридан-тўғри фойдаланилмайдиган қонунлардан воз кечиш)
- Қонунчилик базасини таҳлил қилиш соҳасида халқаро ташкилотлар билан ҳамкорликни кенгайтириш, парламент аъзолари экспертизасини ва уларнинг илмий-ресурс таъминотини кучайтириш
- Электрон қонунчилик базаларини ва телекоммуникацион инфратузилмани ривожлантириш орқали қонунчиликнинг фойдаланилишини ошириши
- Далилларга асосланган сиёсат ва "ақлли тартибга солиш" элементларини жорий қилиш, ЎзР ҳукуматини Давлат раёбатлантириш сифатининг глобал кўрсаткичлари бўйича рейтингини 3,8 га етказиш.
- Қонун ижодкорлиги жараёнида давлат органларининг ўзаро ҳамкорликнинг электрон тизимини яратиш
- Парламент назоратини кучайтириш (парламент текширувларини бошлаш, парламент ҳисоботларини тузиш), ижрочи ҳокимият органларининг парламентга ҳисобот беришнинг самарали механизмни яратиш
- Ҳокимият органлари томонидан халқаро шартномаларни қўллашнинг самарали механизмни яратиш

2030

- Қонун чиқарувчи ҳокимият фаолиятининг устидан ва қонун ижро этилишининг устидан жамоатчилик назоратини таъминлаш (жамоатчилик ташкилотлари учун грантлар)
- Далилларга асосланган сиёсатни кенг қўллаш, жумладан: "Regulatory Impact Analysis" инструментини барча норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга тақсимлаш
- "Оқилона тартибга солиш", жумладан, "One in one out" ва "Sunset clause" тамойилларини кенг қўллаш, ЎзР Давлат бошқаруви сифати глобал кўрсаткичларидаги баллини 4,4 гача кўтариш.
- Кенг қамровли мустақил парламент назоратини ўтказиш учун имконият яратиш (жамоатчилик муҳокамалари, учрашувлар, муҳокамалар учун ҳужжатларни юбориш)
- Қонун чиқарувчи ҳокимият органларининг сиёсий маданияти ва мустақиллигини янада ошириш (Демократия индекси бўйича Топ 90та мамлакатга кириш)
- Атрофлича мустақил парламент назоратини таъминлаш

2035

- Парламентда турли фикрлар муҳолифатни мавжудлигини таъминлаш
- Қонун чиқарувчи ва ижрочи ҳокимият органлари ўртасида ўзаро тийиб туриш ва манфаатлар мувозанатини ўрнатиш (Демократия индекси бўйича Топ 50 мамлакатга қўшилиш)
- Қонун чиқарувчи ҳокимият органининг фаолияти устидан тўлиқ жамоатчилик назоратини таъминлаш
- Тўлиқ ошқора сайловларни, шу жумладан, блокчейн технологиясидан фойдаланиш орқали жорий этиш
- Қонунчиликнинг барқарорлигини ва қонунларнинг юқори даражада ишлаб чиқилишини таъминлаш, ЎзР Давлат бошқаруви сифати глобал кўрсаткичларидаги баллини 5,0 гача ошириш.

кадрлар

молия

технологиялар

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфратузилма

Суд ҳоқимияти

Демократик институтларни ривожлантириш

Муҳим муаммолар

- Мустақил суд тизимига эга бўлишнинг асосий аҳамиятини тушунишнинг йўқлиги
- Адолатли жараёни таъминлаш қобилиятига жамоатчилик ва инвесторлар ишончининг йўқлиги
- Жазонинг муқаррарлигини англашнинг йўқлиги, ҳамда коррупциянинг мавжудлиги
- Адолатли суд жараёнини ўтказишда аъёнлар ва шаффофликнинг йўқлиги
- Қабул қилинаётган суд қарорларида шаффофлик йўқлиги, шунингдек, суд қарорларидан фойдаланишда очиқлик ва шаффофлик масаласи
- Ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга суд сифатида ҳаракат қилишни чуқур илдиз отган (Совет) анаънаси
- Суд тизимига тегишли моддий-техник, касбий кадрлар базаси, суд кадрларини тайёрлаш тизимининг йўқлиги
- Суд тизими айрим институтларининг расмийчилиги ва самарасизлиги: Халқ маслаҳатчилари, Конституциявий суд ва бошқалар.
- Ҳуқуқий нормаларда бириктирилган заиф ҳуқуқий этика.

Муҳим хулосалар

- Судлар куч ишлатувчи тузилмалардан мустақил эмас. Судьяларга босим тез-тез ташқаридан эмас, балки ичидан суд раислари ёки юқори суд органлари орқали амалга оширилади.
- Олий суд кенгашининг, судьяларни танлаш ва тайинлаш тизимининг мустақиллигини кафолатлаш, профессионал судьялар корпусини тайёрлаш ва малакасини ошириш ва Умумиллий ҳаққоният ягона имтиҳон тизимини ишлаб чиқиш.
- Судьялар қарор қабул қилиш учун интизомий жавобгарликка тортилиши мумкин, бу эса мустақил қарор қабул қилиш имкониятини чеклайди.
- Судлар камдан-кам ҳолатларда оқлаш қарорларини чиқаради ва статистика маълумотларига кейин бекор қилинган қарорлар ҳам киритилиши мумкин.
- Судьялар ортиқча иш билан юкланган ва бир иш учун ажратилган вақт ичида ишларни сифатли тарзда ҳал қила олмайди. Судьяларнинг ортиқча юклангани туфайли ҳуқуқбузарликлар, инсон ҳуқуқларининг бузилишлари ҳолатлари мавжуд.
- Ўзбекистонда ҳуқуқшунослик фанлари етарли даражада ривожланмаяпти, кадрларни тайёрлаш эски таълим тизимига асосланган ва назария ва амалиёт ўртасидаги фарқлар муаммоси ҳал қилинмаган.
- Коррупция ва судьяларга коррупцион усуллар орқали таъсири кенг тарқалган.
- Амалда суд жараёнининг жамоатчилик учун ошкоралиги паст, бу жараёнда иштирок этаётганлар бундан мустасно, кўриб чиқилган ҳолларда суд қарорларининг очиқ базаси йўқ
- Ўзбекистон суд тизими ҳозирги замон ахборот технологиялари ечимларидан етарли даражада фойдаланмайди, бу эса, ўз навбатида, "қоғобозлик"ни сезиларли даражада қисқартириш, шунингдек, вақт ва бошқа ресурсларни тежаш имконини берди.
- Суд амалиёти юридик аниқлик принципини етарлик даражада таъминламайди ва бир ҳил ҳолатларда турли қарорлар қабул қилинади
- Халқ судьялари институти фаолиятини ислоҳ қилиш, Ўзбекистон Республикаси Олий суди Президиуми ва Пленумининг, Олий суд кенгашининг, судьялар малакавий ҳайъатининг ва бошқа тузилмаларнинг фаолиятларини такрорлашни истисно этадиган ишларни тизимлаштириш.
- Адвокатура муассасаларининг ваколатлари ва мақомини ошириш жараёнда рақобатни, ишларни адолатли кўриб чиқиш ва тарафларнинг тенг ҳуқуқлилигини таъминлайди.
- Конституциявий суд иши уни ҳуқуқлари бузилган оддий одамлар мурожаат қила оладиган фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлайдиган самарали ва обрўли муассасага ислоҳ қилиш ва айлантиришни талаб қилади ва унинг асосий вазифаси - Конституцияни ҳурмат қилишга мажбурлаш ва уни ҳимоя қилишдир.

Жорий ривожланиш даражаси

Суд ҳокимиятининг жорий ривожланиш даражаси¹

- Судьяларни танлаш ва тайинлашда ноқонуний аралашувларнинг олдини олиш ва шаффоф ва рақобатбардош тизимни яратиш учун Судьялар Олий Кенгаши ташкил этилди. Кенгаш судьялар учун номзодларни танлаш ва тайинлаш борасида катта жамоатчилик назоратини амалга оширди
- Дунёнинг ривожланган мамлакатларининг кенг тажрибасига асосланиб, Ўзбекистон Республикаси тарихида биринчи марта судьяларни тайинлаш амалиёти жорий этилди. Шу муносабат билан судьяларнинг фуқароларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш учун мустақиллиги кафолатлари кучайтирилди
- Ўзбекистон Республикаси халқи олдида трибуналлар жавобгарлигини ошириш учун янги тайинланган судьялар тегишли жамоатчилик ва маҳаллий фаоллар билан маслаҳатлашади. Фақат фуқароларнинг ижобий фикри мавжудлигида, судьялар учун номзодлар тайинланади
- Суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминлаш принципига мустақил равишда риоя қилиш, судларнинг моддий, техник ва молиявий таъминланиши учун Ўзбекистон Республикаси Олий суди ҳузурида Судларди қўллаб-қувватлаш департаменти ташкил этилди. Департаментга судьялар ва суд амалдорларини моддий-техник жиҳатдан қўллаб-қувватлаш, судларга молиявий ва техник ёрдам кўрсатиш, судлар учун зарур шароитларни яратиш ва меҳнат шароитларини яхшилаш топширилди.
- Ривожланган давлатларнинг илғор тажрибаси доирасида "Хабеас Корпус" институтини янада такомиллаштириш тергов ва дастлабки терговнинг назоратини кучайтирди. Фуқароларнинг конституцион ҳуқуқларини ҳимоя қилишни кучайтириш мақсадида телефон орқали сўзлашувларни эшитиш учун рухсатнома бериш ваколатлари прокуратура органидан судга ўтказилди.
- Иқтисодий, маъмурий, фуқаролик ва жиноий ишлар бўйича судларга тақдим этилган даъволар онлайн, минтақавий ва марказлаштирилган онлайн мониторингни, аризалар (петициялар) ва суд ишларининг онлайн тарзда марказлаштрилган ҳисоботини, барча процессуал тартиб-қоидалар ва муддатларни мониторинг қилишни ўз ичига олди, Онлайн электро малумотлар базаси ишга туширилди
- Ягона электрон маълумотлар базаси орқали судга кирган ҳар бир ҳужжат олинган кундан бошлаб архивга топширилгунига қадар мониторинг ишнинг мазмунига тўсқинлик қилмасдан амалга оширилади. Қабул қилинган қарорлар томонларнинг эътиборига етказилади, суд ижрочилари ўз вақтида ижро этиши учун йўналтириш тизими жорий этилган. Кунлик онлайн ҳисоботни олиш имконияти яратилди.
- Фуқароларнинг судьяларга бўлган ишончини янада мустаҳкамлаш мақсадида судларнинг ички иши шаффофлиги ва ошкоралигини таъминлайдиган Олий суднинг ички тартиби ишлаб чиқилган. Ушбу келишув доирасида Олий суд веб-сайти интернетда онлайн сессияларни кузатиши мумкин. Сўрхондарё, Хоразм ва Наманган вилоятларида ушбу тизимга 12 та суд уланган, улар ҳозирги кунда энг чекка ҳудудлардир.
- Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Олий судининг интернет сайтида суд қарорларини мунтазам равишда эълон қилиш киритилди.
- Учга кирган суд буйруғини эълон қилгандан сўнг, унинг мазмунини суд жараёни иштирокчиларига талқин қилиш суд амалиётига киритилди.
- Жамоатчилик ва оммавий ахборот воситаларини суд иши ҳақида хабардор қилиш учун вилоят судларининг раислари ва уларнинг бошлиқлари барча вилоятларда чораклик учрашувлар ташкил этишади.

График/Диаграмма 1

86	Танзания	0.47
87	Ливан	0.47
88	Филиппины	0.47
89	Россия	0.47
90	Доминикана	0.47
91	Ўзбекистон	0.46
92	Мексика	0.45
93	Сьерра-Леоне	0.45

- Ўзбекистон қонунларининг устуворлиги индекси бўйича рейтинг - The World Justice Project: The Rule of Law Index 2017 91-ўринни эгаллади. 2018 йилда тадқиқот 113 давлат ва юрисдикцияларни қамраб олди, Қозоғистон 64-ўринни, Қирғизистон 82-ўринни эгаллайди.
- Ўзбекистонда аҳоли бошига нисбатан судьялар сони 23 810 кишига 1 нафарни (2018 йил), Францияда 11 мингга, АҚШда 9 мингга, Германияда 4 мингга тенг.
- 2012 йилдан 2016 йилгача бўлган даврда оқлаш қарорлари сони 7 бўлиб (оқлов эҳтимоли 0 фоиздан бир оз юқори) 2018 йилнинг 9 ойи мобайнида 590 тани ташкил этди.
- Ўзбекистонда суд қарорларидан фойдаланиш ва процессуал ишлар жадвалини кўриш имконияти мавжуд эмас. 2009 йилдан буён Қозоғистон интернетда барча турдаги суд қарорларини жойлаштирмоқда. Ушбу амалиёт узоқ вақтдан буён қўшни Россия ва Қирғизистонда ҳам бор.
- Ўзбекистонда юридик этика йўқ. Юридик этика тегишли ҳуқуқий нормалар орқали мустақамланиши керак.

Стратегик вариантлар

1

Суд ҳокимияти мустақиллигини таъминлаш

Суд ҳокимияти ичидан ҳам ва ташқаридан ҳам процессуал доирасидан ташқарида бўлган ҳар қандай таъсирдан суд мустақиллигини таъминлаши керак. Судьялар ўз қарорларида эркин ва мустақил бўлиши керак ва фақат қонунга бўйсунилари керак. Фақат судьялар инсоннинг айбини белгилайдиган орган бўлиши керак. Суд тизимини тартибга солувчи қонуннинг бир қисми ҳисобланмайдиган бирлаштирилган нормалари бор судьялик мақомига оид алоҳида қонун талаб этилади. Алоҳида қонун даражасида судьяларга босим ўтказиш воситаси сифатида турли талқинлардан фойдаланишни олдини олиш учун судьяларга номзодлар учун танлов ва талаблар, судьяларни таъқиб қилиш, интизомий ҳуқуқбузарликларни аниқлаш, санкциялар ва бошқа масалалар аниқланиши керак.

Суд тизими оддий фуқароларнинг мурожаатлари учун қулайлик тизимига асосланган бўлиши керак. Конституциявий суднинг иши ислохотни талаб қилади ва ҳуқуқларини бузган деб ҳисоблайдиган ҳар ким мурожаат қилиши мумкин бўлган инсон ва фуқаронинг қўзғалмас конституциявий ҳуқуқ ва эркинликлари устунига айлантиришни талаб қилади.

- Суд органлари жамиятдаги нуфузли ва самарали муассасалардир
- Фуқароларнинг ишончи ва ижтимоий барқарорлик
- Инвестицион жозибдорлик
- Турли жаҳон рейтингларида ўринни кўтариш
- Конституция - инсон ва фуқаронинг ҳуқуқлари ва эркинликлари кафолати

Мамлакатлардан
мисоллар: Буюк
Британия, Германия

- Суд ролини жиддий қайта кўриб чиқиш керак
- Узлуксиз ислохотлар жараёни талаб этилади
- Инвесторлар бу ўзгаришларни дарҳол кўришмайди

Бундай чора-тадбирлар судларга, албатта, мустақил муассаса бўлишига имкон беради, бу эса муваффақиятли суд ислохоти мисоли бўлиши мумкин

Тайёрлаш, танлов тизими сифатини ошириш, ҳамда лавозимга умрбод эгалик қилиш ва ўзгармаслик судьяларнинг юксак нуфуз ва мустақилликка эга бўлишини кафолатлайди

Мамлакатда юридик таълим тизимини ислоҳ қилиш, ҳуқуқшунослик фанларини ривожлантириш, таълим муассасаларининг ишлаб чиқариш билан яқин ҳамкорлиги ва шерикчилиги суд тизимини малакали ва юқори даражада рағбатлантирилган юридик кадрлар билан таъминлашга ёрдам беради.

Судьяларни ўқитиш ва шаффоф адолатли жараён орқали танлаш тизими ҳақиқат ва қонун асосида мустақил қарор қабул қилиш қобилияти билан ажралиб турадиган юқори малакали юристларнинг судья этиб тайинлашга олиб келади.

Судьяларнинг лавозимига умрбод эгалик қилиш тартиби қайта кўриб чиқиши керак: умрбод тайинлашдан олдин бирламчи синов муддати бўлиши керак. Алмашмаслик ҳам судьяларнинг мустақиллигини таъминлашнинг муҳим мезонидир.

Мамлакатлардан мисоллар:

Полша, АҚШ, ГФР, Франция, Буюк Британия, Япония

- Суд тизими юқори маънавий меъёрлар ва юридик этикага эга юқори малакали ходимларга эга бўлади
- Суд тизими ва судьялар жамиятда юксак нуфуз ва ишончга эга бўлади.
- Суднинг мустақиллиги таъминлаган, ҳуқуқ суд томонидан ҳимояланган

- Кадрлар тайёрлаш тизимини қайта кўриб чиқиш керак.
- Мезонларни ва умуман олганда, судья бўлиш учун номзодларни танлаш тизимини қайта кўриб чиқиш талаб этилади
- Қўшимча ресурслар, жумладан, вақтинчалик ресурслар талаб қилинади

Судьялар учун кафолатлар қонун ўстуворлигини, инсон ҳуқуқлари ва Ўзбекистон судлов тизимига аҳоли ва инвесторларнинг юксак ишончини таъминлашга қодир бўлган суд ҳокимиятини шакллантиришга имкон беради

График/Диаграмма 2

БИРИНЧИ МАРТА СУДЪЯЛИК ЛАВОЗИМИГА ТАЙИНЛАНАДИГАН ЗАҲИРАДАГИ ШАХСЛАРНИНГ СОНИ: 2018 ЙИЛ НОЯБР ОЙИДАГИ ҲОЛАТИГА КЎРА 756

КИШИ

2017 йил расмий маълумотлари бўйича Олий суд кенгаши 667 нафар судьяларнинг фаолиятини баҳолаган, улардан 500 нафари "лавозимларига мувофиқ судья" деб эътироф этилди, 390 таси лавозимларга тайинланди.

Судьялар учун юкни камайтириш, суд харажатларини ўртача миқдорда ошириш ва низоларни ҳал этишнинг муқобил усуллари ва арбитраж усуллари муваффақиятли қўллаш

Суд ишларини янада такомиллаштириш учун судьялар сонини кўпайтириш зарур. Бугунги кунда Ўзбекистон аҳолисининг сони 33 миллионга яқинлашгани билан ҳозирги судьяларнинг сони иш ҳажмининг кўпайиб бораётган сонини ҳал қилиб бўлмайди. Шу сабабли, судьялар сонининг кўпайиши судларда юкларни камайтиришга хизмат қилади, бу муаллақ ва адолатли қарорларни қабул қилиш учун асос бўлади. Судьялар юкламасининг нормалари ишлаб чиқиши керак.

Ўзбекистонда кўпинча суд ишини кўриб чиқиш жараёнидаги суд харажатларини қопланади, суд қароридан фойда олган томоннинг харажатлари эмас. Япония, Буюк Британия, Америка Қўшма Штатлари (штатга боғлиқ ҳолда) каби дунёнинг ривожланган мамлакатларида суд харажатлари юқори ва бу ҳолат томонларни келишиб олишга ёки келишмовчиликни муқобил воситалар орқали ҳал қилишга ундамоқда. Ўзбекистонда суд харажатларини белгилашда ҳақиқатда пайдо бўладиган харажатларни, ишнинг мураккаблигини ҳисобга олиш, даъвонинг минимал миқдорини белгилаш ва ҳоказолар керак.

Ўзбекистонда 2007 йилда "Ҳакамлик судлари тўғрисида"ги қонун қабул қилинди, 2018 йилда эса "Медиация тўғрисида"ги қонун қабул қилинди. Иқтисодий ва фуқаролик ишларининг бир қисми ҳакамлик судлари томонидан кўриб чиқишининг ортиши ҳам давлат судларининг иш юкни камайтиришга хизмат қилади. Шу билан бирга, бир неча сабабларга кўра, ҳакамлик судлари амалда барча ишларни ҳал қила олмайди, шунинг учун ЮНСИТРАЛ модели қонун асосида "Арбитраж тўғрисида" қонунни қабул қилиш ва шу қонунда ҳакамлик судларда ишни кўриш ва халқаро арбитраж масалаларини бирлаштириш талаб қилинади. Қонун бўйича мажбурий судгача бўлган тартибга риоя этилишини, шунингдек, низоларни ва арбитражни ҳал қилишнинг муқобил усулларида муваффақиятли фойдаланишни, яъни медиацияни қўллашни мажбурий тартибини жорий этишни, шунингдек, профессионал медиаторлар маҳаллий мактабини ривожлантиришни назарда тутадиган ишларнинг тоифаларини кўпайтириш зарур. Шу муносабат билан Сингапурнинг конвенциясини Ўзбекистон томонидан ратификация қилинишини кўриб чиқиш ҳам зарур.

Халқ маслаҳатчилари институти фаолиятини ислоҳ қилиш ва такомиллаштириш ишларнинг самарали коллегиял равишда кўриб чиқишнинг шаклланишига ва суд тизимининг обрўсига ва жамоатчиликнинг ишончини оширишга хизмат қилади

Мамлакатлардан мисоллар: Япония, Америка Қўшма Штатлари, Сингапур, Буюк Британия, Германия, Италия

- Судьялар сонининг кўпайиши ва низоларни ҳал қилишнинг муқобил усуллари ишлаб чиқиш қабул қилинган қарорларнинг сифатини оширишга хизмат қилади
- Судлов тажрибасида томонлар ўртасида судгача бўлган келишувлар сони ортади
- Ўзбекистонда инсон ҳуқуқлари суд томонидан яхши ҳимояланган

- Қўшимча ресурслар, шу жумладан, вақтинчалик ресурслар ҳам талаб қилинади
- Суд харажатларининг ортиши оддий фуқароларнинг бўйнига тушади
- Юқори малакали мутахассисларнинг етишмаслиги

Судьяларга юкни бир хил тақсимлаш ҳаққонийликни амалга оширишни, ишларни тўлиқ текширишни, қонунга, судьянинг бурч ва шарафига асосланган адолатли қарор чиқаришни таъминлайди

Стратегик вариантлар

4

Адолатли суд жараёни ва адолатли қарор - Ўзбекистондаги норма, суд тизимига замонавий АТ ечимларни кенг жорий этиш - шаффофликни оширади, коррупция ва ресурс харажатлари хавфини пасайтиради, бунинг натижасида инвесторлар ва фуқароларнинг ишонч даражаси юқори бўлади

Ўзбекистон жараёнларни ташкил қилиш ва амалга ошириш, ҳамда натижаларга нисбатан барча халқаро стандартларга жавоб берадиган суд жараёни яратиш учун ягона тарихий имкониятга эга. Судларга тинтувни ўтказиш ва гумон қилинувчиларнинг телефон сўхбатларини тинглашга санкция ҳуқуқини бериш, шунингдек, жиноий судловни инсонпарварлаштириш.

Қабул қилинган суд қарорларига очиқ кўриш имконияти ва аҳолига хизмат кўрсатиш учун электрон хизматни таъминлаш: судларда электрон ҳужжат топшириш, ишлаб чиқаришдаги ишларнинг ҳолатини кузатиш ва ҳ.к., қўғозбозликни анча камайтиради, фойдаланиш имконияти билан шаффофликни таъминлайди ва коррупция ҳавфларининг олдини олиш ўсули сифатида хизмат қилади.

Суд тизими учун илғор АТ – ечимларни ишлаб чиқиш ва жорий этиш (жумладан, қонунчилик базасини, қабул қилинган қарорлар ва бошқаларни ўзбек тилидан бошқа тилларга таржима қилиш учун сунъий интеллектни ривожлантириш), потенциал инвесторлар қонунчиликни тушунишига ва мамлакатнинг ишончли ва очиқ ҳамкор сифатида жозибадорлигини оширишга ёрдам беради.

Мамлакатлардан мисоллар:
Фақат Англия-Саксон ҳуқуқий тизимига тегишли бўлган давлатлар эмас, балки Франция, Германия ёки Испания каби қитъа ҳуқуқий тизимига асосланган давлатлар суд қарорларини мунтазам равишда жамоатчиликка тақдим этишади.

- Суднинг мақоми ва ишончилиги сезиларли даражада ошади
- Фуқароларнинг ҳуқуқлари тўлиқ ҳимояланган
- Инвестицион муҳит сезиларли даражада яхшиланди
- Судлар устидан жамоатчилик назорати таъминланган
- Судьялар юқори малакали бўлишга интилади.
- Ресурсларни тежаш, шу жумладан вақтинчали ресурсларни

- Қўшимча ресурслар талаб қилинади
- Жараёнда турли муаммоларни танқидий таҳлил қилиш талаб этилади
- Юқори малакали ходимлар талаб қилинади

Ўзбекистон самарали суд ислоҳотини амалга оширишга муваффақ бўлган, адолатли суд жараёни, коррупция хавфи паст даражасига эга ва ҳамма фойдалана оладиган ва тушунарли суд тизимига эга мамлакатга айланди

Мақсадлар қараш 2035

Ўзбекистонда ҳуқуқнинг устунлигини таъминловчи, инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилувчи ва фуқаролар ва инвесторлар орасида бекиёс обрўсига эга мустақил суд тизими мавжуд.

- Турли халқаро рейтингларда ҳуқуқ устунлигига тааллуқли биринчи ўн мамлакатга кириш (The Rule of Law Index ва бошқалар)
- Ўзбекистон арбитраж суд ва марказларининг (Тошкент халқаро арбитраж маркази билан бирга (TIAC)) арбитраж муваффақиятли амал қилган арбитраж марказлари ва юрисдикциялар рўйхатига кириши.
- Коррупцияга қарши кураш бўйича рейтингларида энг яхши ўнта мамлакатга кириш, шу жумладан адлия тизимида ҳам
- Турли мустақил экспертлардан ижобий фикрлар олиш, жумладан БМТнинг турли органларидан
- Ўзбекистон судларида йирик корпорациялар ўртасида суд аризалари мавжудлиги, бу эса Ўзбекистон суд тизими адолатли ҳакам сифатида ишончини тасдиқлайди.
- Ўзбекистон судлари томонидан ишларни кўриб чиқишда давлат ва хусусий ҳуқуқнинг халқаро нормаларидан фойдаланади ва талқин қилади
- Ўзбекистоннинг обрўли судьялари, адвокатлари ва бошқа юристлари халқаро судлар, трибуналлар ва БМТ органларида дунёнинг бошқа мамлакатларидан келган юристлар билан бир қаторда фаол иштирок этишмоқда.
- Аҳолисининг 5000 нафари учун 1 нафар судья мавжуд.

Рақамли кўрсаткичлар

2020 2030 2035

20000

12000

5000

1 нафар судья аҳоли сонига

Йўл харитаси

2. Иқтисодиёт ривожланиши

Ўзбекистон Республикасининг 2035-йилгача
ривожланиш стратегиясининг концепцияси

Қишлоқ хўжалиги

Иқтисодиёт ривожланиши

Жорий ривожланиш даражаси

Мухим муаммолар

- Иқлим шароитлари ўзгариши
- Озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш муаммоси (2016 йилда 1,9 миллион нафар киши муҳтож яшайди)
- Аҳолининг ортиб бориши ва сувдан оқилона фойдаланмаслик натижасида сув ресурсларининг етишмовчилиги
- Тупроқ шўрланганлиги ва эрозияси туфайли экин майдонларининг, яйлов, ем етишмаслиги
- Қишлоқ хўжалигининг паст маҳсулдорлиги (бир нафар қишлоқ хўжалиги соҳасида ишлаётган киши учун 2 247 АҚШ долл.)
- Мева ва сабзавотни сақлаш ва ташиш пайтида йўқотишлар
- Қишлоқ хўжалигида тадбиркорлик ривожланишига юқори тартибга солувчи тўсиқлар
- Кредит ресурсларининг етишмовчилиги
- Кадрлар тайёрлаш марказлари ривожланиш даражаси пастлиги

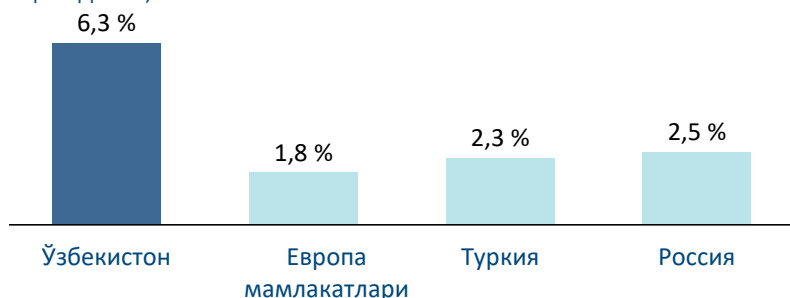
Мухим хулосалар

- Озиқ-овқат хавфсизлиги индекси 2017 рейтингда Ўзбекистон **78-ўринни** эгаллади. Индекс молиявий имконият ва соғлом овқатланиш маҳсулотлари мавжудлиги жиҳатидан озиқ-овқат ресурсларидан фойдаланиш имкониятини ва сифатини 113 та мамлакатда ҳисоблайди
- Ўзбекистон пахта, ўрик, гилос, майиз каби кўплаб қишлоқ хўжалик экинларини етиштириш бўйича **етакичи ўринда** туради
- Ҳозирги вақтда экин майдонлари **пахта теримидан мева ва сабзавот экинлари фойдасига** бўшатишмоқда.
- Кўпгина мева ва сабзавот экинларини етиштириш учун ишлатиладиган **далаларнинг унумдорлиги ривожланган мамлакатлардан ортда қолмоқда**
- Бугунги кунда **барча ерлар 100% давлатга тегишли**, фермерлар уларни ижарага олишади
- Инфратузилма муаммолари ҳам мавжуд - **суғориш тизими** ишга лаёқатлигини пасайиши¹
- Орол денгизининг қуриши ва ер ости сувлари даражаси кўтарилиши, дарё сувининг шўрланишининг ошиши, сувдан оқилона фойдаланмаслик, тупроқ шўрланиши давом этишига ва туз бўронлари оқибатида ҳосил шикастланишига олиб келади.
- Ўтмишда **токсик дефолиантлардан** фойдаланиш натижасида катта миқдорда эрозияланган тупроқ мавжудлиги

Озиқ-овқат хавфсизлиги

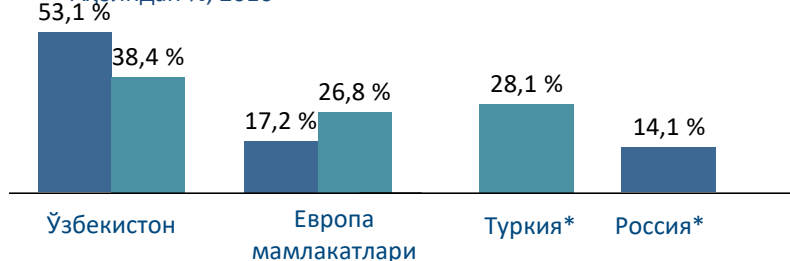
Оч қолишнинг тарқалганлиги

Аҳолидан %, 2016²

Алоҳида микронутриентларнинг танқислиги

Аҳолидан %, 2016²

Шарҳлар

- Ўзбекистонда **оч қолишнинг** тарқалганлиги ғарбий мамлакатлар, Туркия ва Россияга қараганда 2-3 баробар кўпдир ва 1,9 миллион кишини қамраб олади
- Баъзи микронутриент етишмовчилиги бошқа мамлакатларга қараганда кўпроқ
- Қорақалпоғистонда аёллар ўртасида анемия билан касалланиш 100% етди

■ Витамин А танқислиги, болалар %
■ Витамин А танқислиги, болалар %

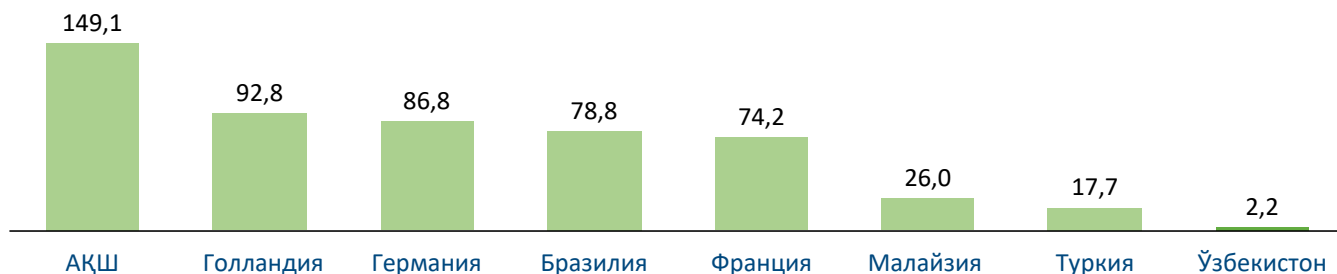
* Туркияда болаларда ва Россияда катталарда А витамини танқислиги ҳақида маълумот йўқ

Манбалар. 1 - Сув хўжалиги объектларини бошқариш ва назорат қилиш давлат инспекцияси, 2 - Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги ташкилоти (ФАО) ҳисоботи - Европа ва Марказий Осиёда озиқ-овқат ва овқатлантириш хавфсизлиги ҳолати, ишчи гуруҳнинг таҳлили

Қишлоқ хўжалигининг жорий ривожланиш даражаси

Қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат маҳсулотларини экспорт қилиш

2017 й., млрд АҚШ доллар

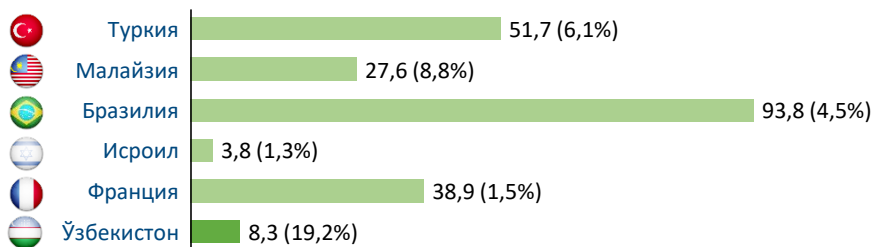

Иш билан бандлик, иқтисодиётга ва қишлоқ хўжалиги маҳсулдорлигини оширишга қўшган ҳисса кўрсаткичларини қиёсий таҳлил қилиш учун, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқариш бўйича экспортга йўналтирилган ва юқори технологияли қишлоқ хўжалигига эга етакчи давлатлар танланган.

Ўзбекистон мева-сабзавот, паррандачилик тухумлари, майда шохли қорамол гўштини экспорт қилади. Мамлакат қишлоқ хўжалик экинлари, дуккакли экинлар, поме ўсимликлар (зиғир, кунгабоқар, пахта) етиштириш учун катта салоҳиятга эга

Қишлоқ хўжалигининг иқтисодиётга қўшган ҳиссаси

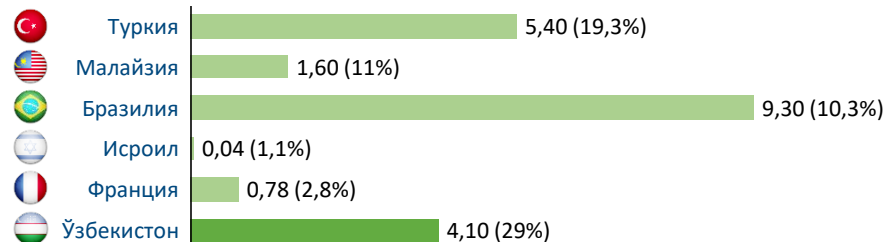
2017 й., млрд АҚШ доллари (ЯИМдаги улуши,%)

- Ҳозирги вақтда Ўзбекистон Республикасида қишлоқ хўжалигининг улуши бошқа мамлакатларга қараганда каттароқ бўлиб, бу Ўзбекистон иқтисодиётини ривожланаётганлар сафига киритади (1,3-1,5%)

Қишлоқ хўжалигида бандлик

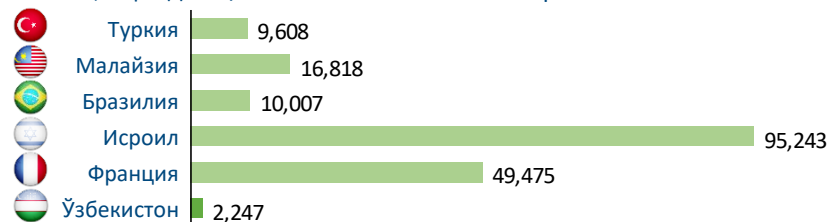
2017 й., млн. (иш билан таъминланганларнинг улуши, %)

- Қишлоқ хўжалигида бандликнинг юқори даражаси қишлоқ хўжалиги соҳасида технологик ечимлар жорий этилишининг паст даражасини кўрсатади

Қишлоқ хўжалиги маҳсулдорлиги

2017 й., АҚШ долл./иш билан таъминланганлар

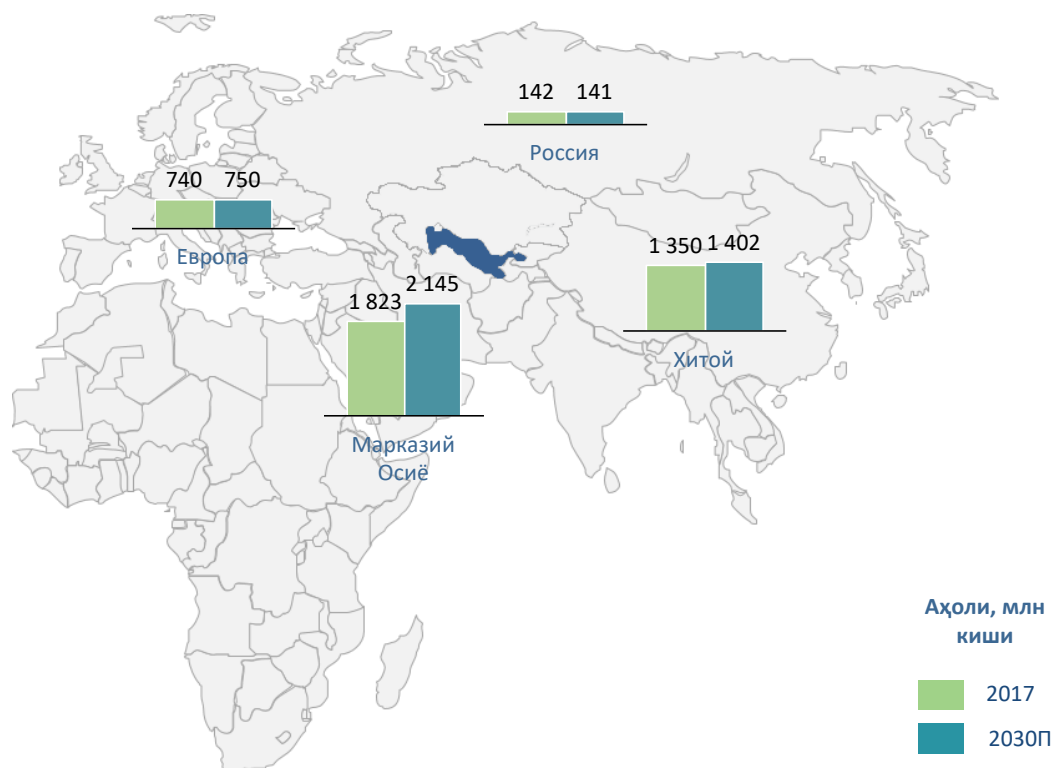

- Қишлоқ хўжалиги маҳсулдорлиги жиҳатидан Ўзбекистон ривожланган мамлакатлардан бир неча марта ортда қолмоқда

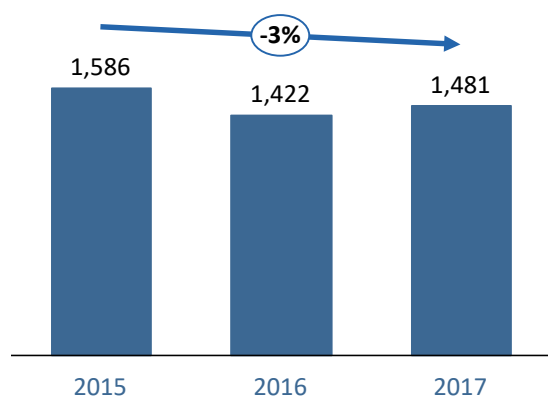
Қишлоқ хўжалиг маҳсулотларининг жорий экспорт даражаси

Агар мавжуд бўлган ер ва сув хўжалиги модели сақлаб қолинса, озиқ-овқат етишмовчилиги ошади, ерларнинг сифати ёмонлашади, сув заҳиралари камаяди

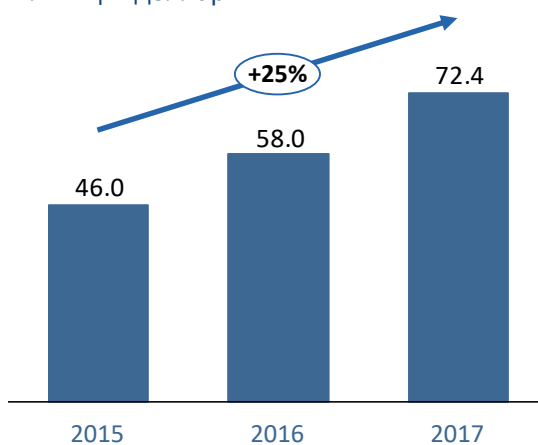
Ўзбекистон қишлоқ хўжалик маҳсулотлари савдо қилиш учун стратегик жиҳатдан жозибадор бозорлари билан бир чегараларга эга

Қишлоқ хўжалиги хом ашёсини
экспорти ҳажми
млн АҚШ доллар

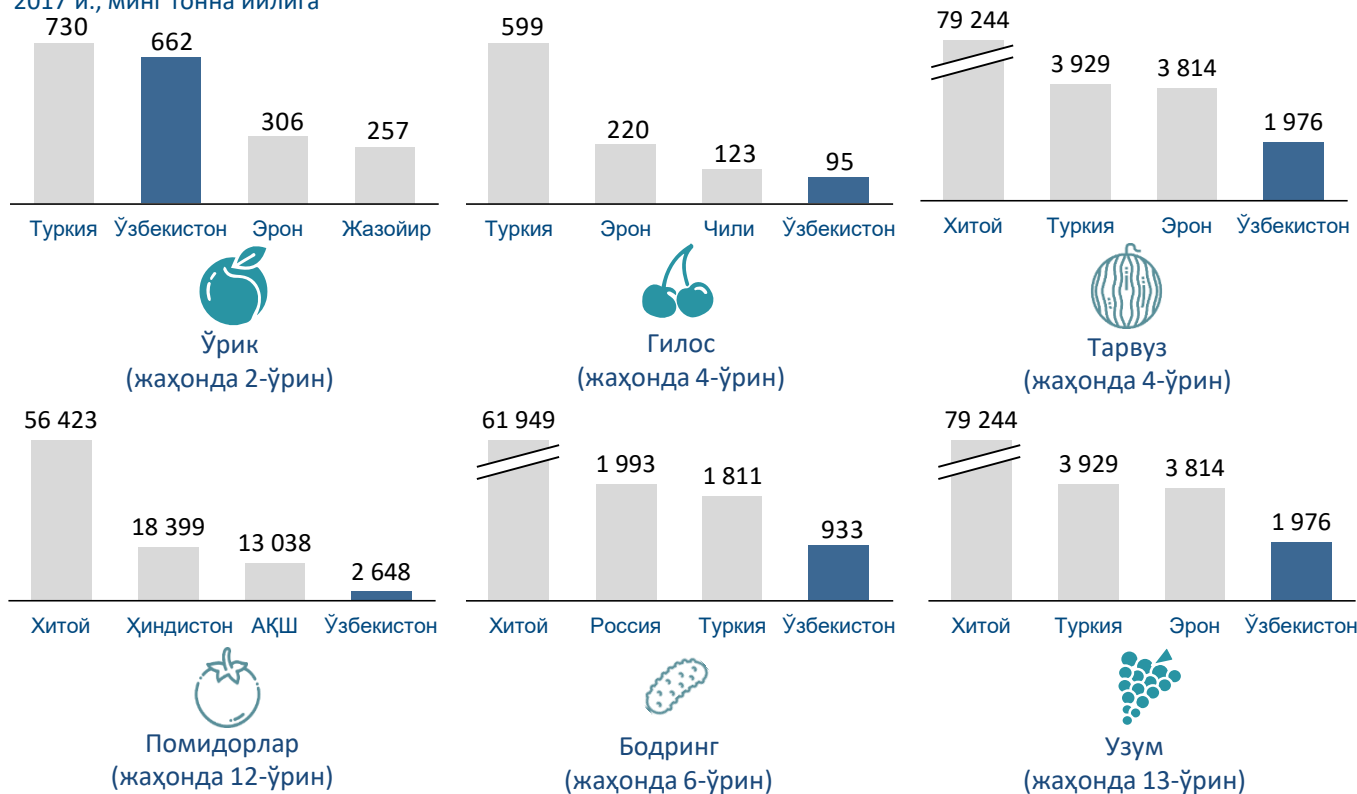
Озиқ-овқат саноати тайёр маҳсулотлари
экспортининг ҳажми
млн АҚШ доллар

Ўзбекистоннинг экспорт салоҳиятининг жорий даражаси

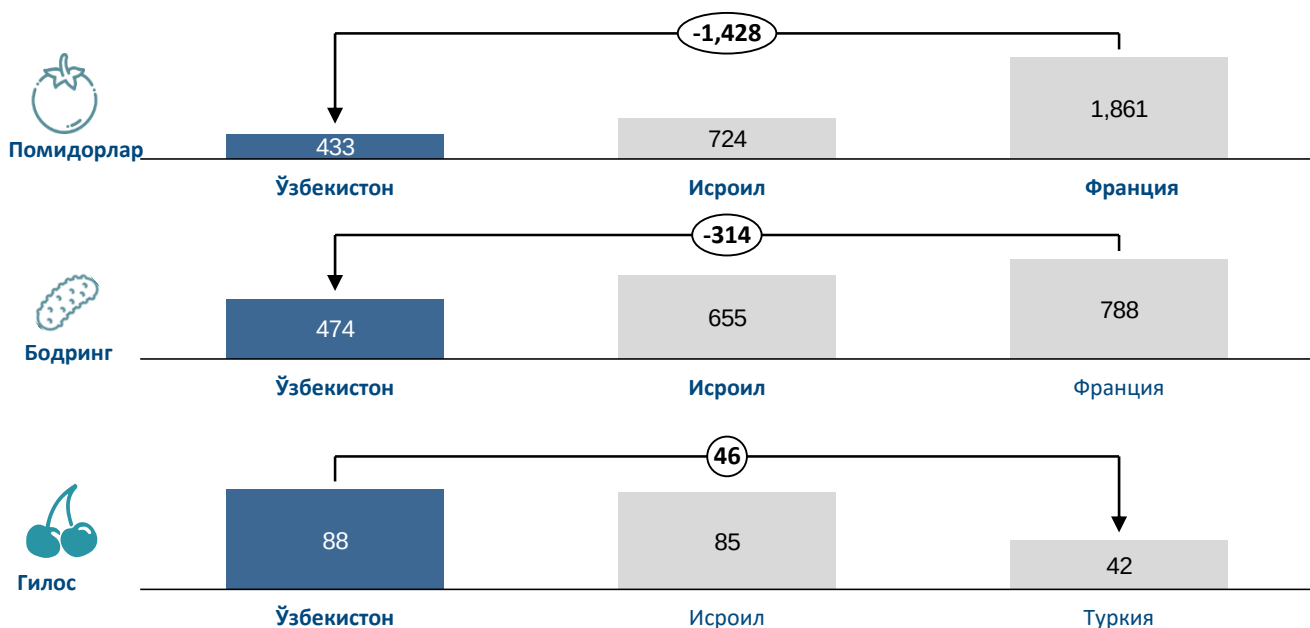
Қишлоқ хўжалик экинларини ишлаб чиқариш ҳажмлари¹

2017 й., минг тонна йилига

Ҳосилдорлик (қишлоқ хўжалиги экинлари намуналари)¹

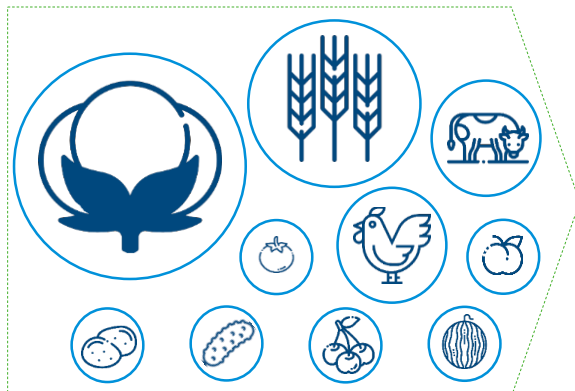
2017 й., центнер/га

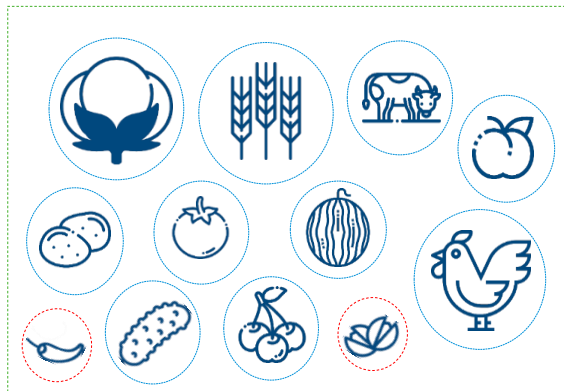
Манбалар: 1 - БМТ Озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги ташкилоти (ФАО); 2 - Ўзбекистон Республикаси Ер ресурслари, геодезия, картография ва давлат кадастри бўйича давлат қўмитаси

Экин майдонларини ишлатишда тузилмавий ўзгаришлар

Экин майдонларидан фойдаланиш таркиби,
2018 й.

Экин майдонларидан фойдаланиш мақсадли тузилмаси,
2035 й.

Шарҳлар

- Ҳосилдорлиги паст ерларда **пахта (60 минг гектарга) ва ғалла (42 минг гектарга)** экинларини йўқ қилиш экинларнинг ўртача ҳосилдорлигини анча оширди
- **Оқ гўшт** ишлаб чиқаришнинг ўсиши саноатнинг рентабеллигини оширади (1 кг оқ гўшни ишлаб чиқариш учун 5 марта камроқ ем-хашак талаб этилади)

Чили қалампир

- Қорақалпоғистон Республикасида **чили қалампирини етиштириш** учун **15 минг гектар** майдон ажратилди. Бундай қарорни Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев Қорақалпоғистон Республикасига сафари чоғида берганди
- Чили қалампирини Индонезиядаги аччиқ қалампир навларидан етиштириш режалаштирмоқда, улар яқинда Ўзбекистон делегациясининг Индонезияга сафари давомида ўрганилган.
- Ҳозирги кунда бутун дунёда **68,3 миллион тонна чили қалампир** ишлаб чиқарилмоқда. Чили қалампирини пишиш даври **60-80 кун**, саноат етиштирилиши ҳосилдорлиги **40 т/га**

Писта

- **Писта каби экинларни лалмикор ерларда етиштириш** бу ерларда ғалла етиштиришдан **50 баробар** кўпроқ фойда келтиради; **бутун давр мобайнида қорамолни ўтлатиш** бутун давр мобайнида писта етиштиришдан олинган фойдаларнинг атиги **4,5 фоизини ташкил этади**
- Писта ва чили Ўзбекистонда етиштиришга яроқли бўлган ягона экинлар эмас, фақат мисол сифатида берилади. Тадқиқот ўтказиш мамлакат шароитларида энг самарали экинларни топишда энг оптимал ёндашувни аниқлашга имконият беради
- Бундан ташқари, анъанавий (анор, анжир, олма, шафтоли, қовун, нок, турп ва бошқаларнинг маҳаллий навларини) ва зайтун каби янги экинларни (Жанубий Европада зайтун плантациялари иқлим ўзгариши оқибатида қўзиқорин инфекциясидан ўлмоқда) ишлаб чиқаришни кенгайтириш мумкин

Эрозияга ва тузланишга учраган суғориладиган ерлар ҳажми, км²

Площадь засоленных почв¹

- Қорақалпоғистонда тупроқ шўрланиши кўрсаткичи **90%**, Хоразм вилоятида **65%**, Бухоро вилоятида **75-80%**

Площадь почв, подверженных эрозии¹

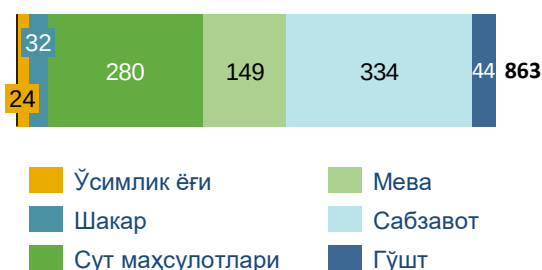
- Чўлланиш ва техноген ифлосланиш жараёнлари жиддий хавф туғдиради

Жорий ер ва сув ресурларини бошқариш модели

Агар мавжуд бўлган ер ва сув хўжалиги модели сақлаб қолинса, озиқ-овқат етишмовчилиги ошади, ерларнинг сифати ёмонлашади, сув заҳиралари камаяди

Озиқ-овқат истеъмоли¹,

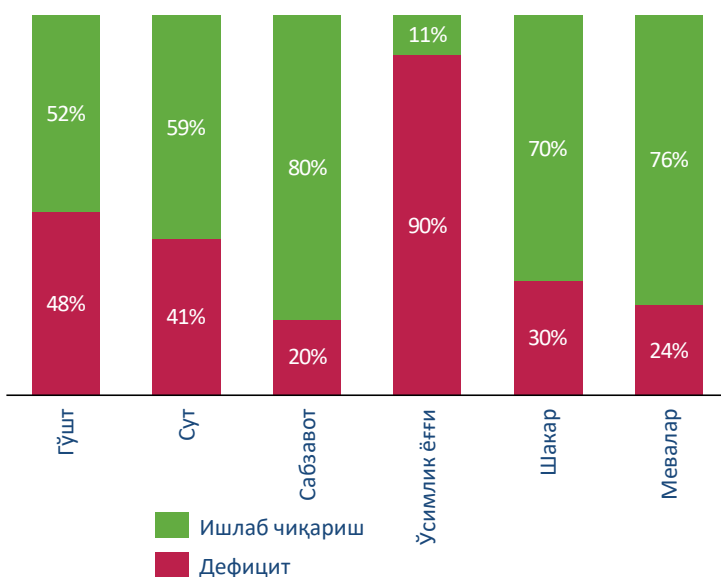
кг, йилда киши бошига, 2016 йил

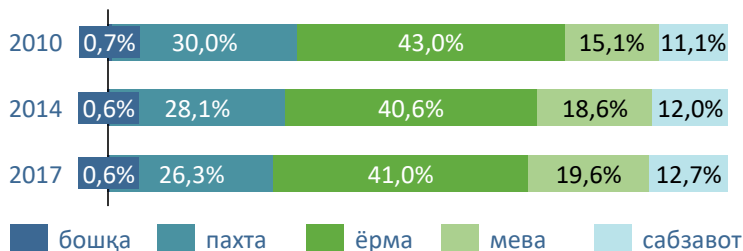
Тупроқ шўрланиши ва сув танқислиги

2035 йилда истеъмол

Ерларни маҳсулот турлари бўйича тақсимлаш, га

Шарҳлар

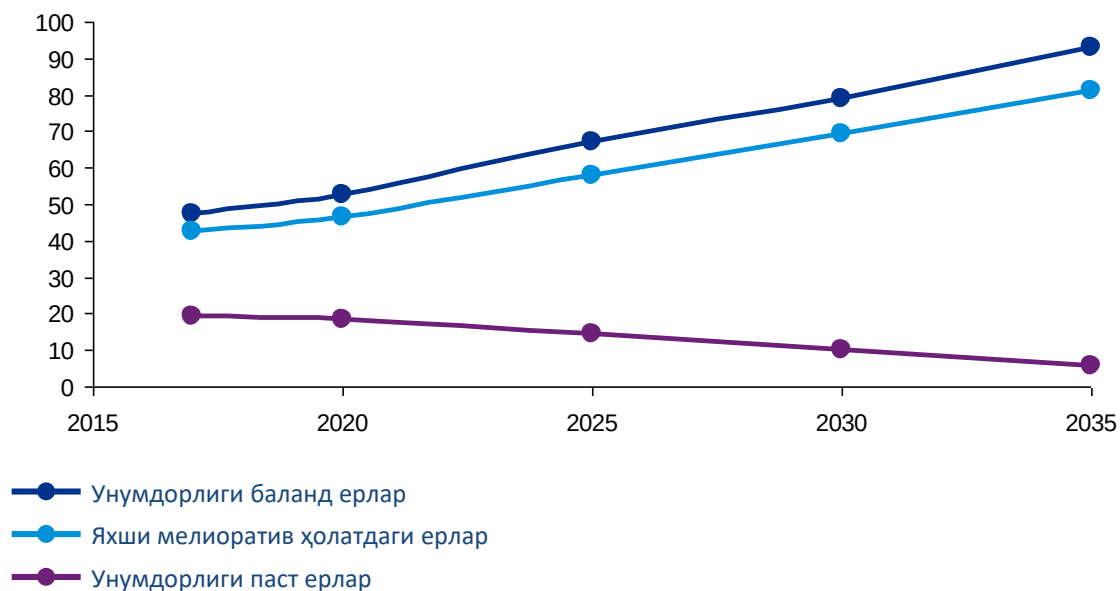
- Ҳозирги вақтда Ўзбекистон маҳсулотлар учун ички талабни қондириш учун етарли **сабзавот, мева ва ўшт** ишлаб чиқаради.
- Бироқ сут маҳсулотлари, шакар ва ўсимлик ёғларини импорт қилиш **эҳтиёжи ҳозирдан мавжуд**
- 2035 йилга бориб, қуйидаги омилларга боғлиқ бўлган бошқа **озиқ-овқат тоифаларида** камчиликлар мавжуд:
 - Аҳолининг сони ўсиши ва ёш таркиби катталар фойдасига ўзгариши
 - Даромад ўсиши = **талабнинг ортиши**
- Озиқ-овқат етишмаслигининг ўсиши қуйидагилар билан боғлиқ:
 - эр ва сув ресурслари **чекланган**
 - 2030 йилга қадар сўғориш нормалари 5-10 фоизга ошадиган иқлим ўзгаришини прогноз қилинмоқда

Ирригация ва дренаж инфратузилмасига хизмат кўрсатишни қўллаб-қувватлаш

Сувни тежайдиган суғориш усуллари кенгайтириш ва суғориш ва дренаж инфратузилмасига хизмат кўрсатишни қўллаб-қувватлаш ерларнинг сифатини яхшилаш ва сув танқислигини қоплаш имконини беради

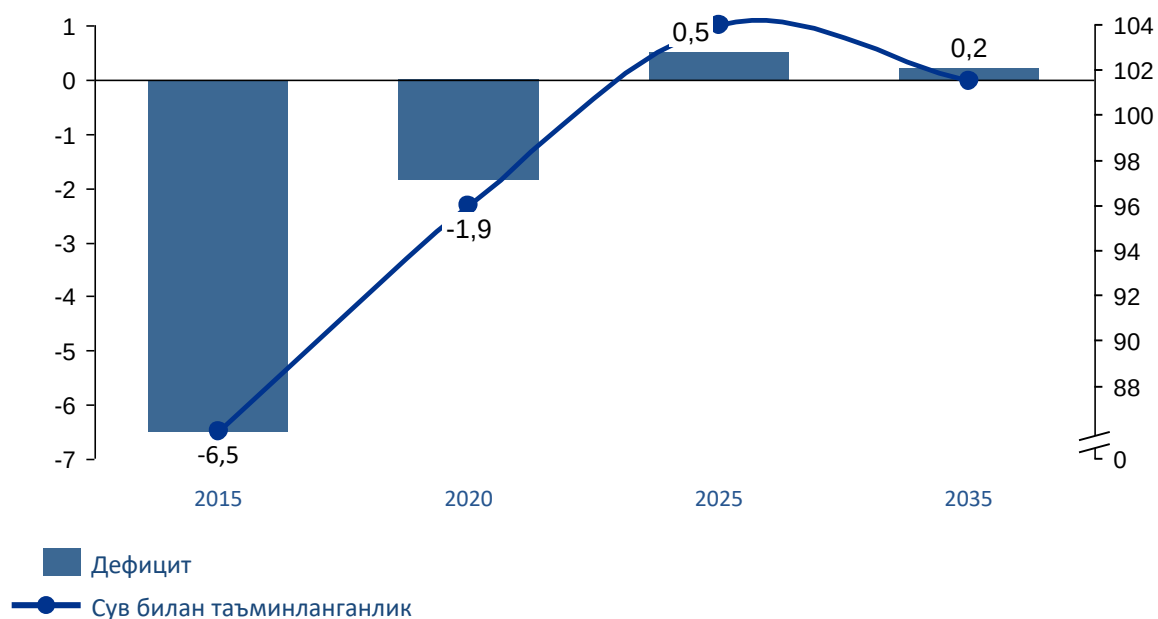
Ернинг сифатини яхшилаш

%

Сув ресурсларининг танқислигини бартараф этиш

%

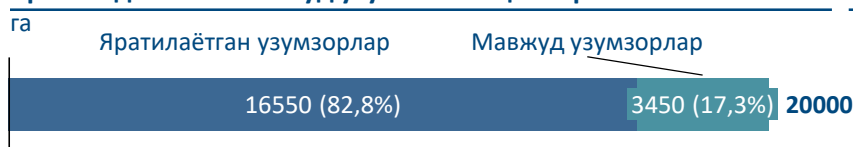

Шаробчилик ва узумчиликнинг ривожланишига қараш

- 2018 йил 28 февралда Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг "Виночилик соҳасини ва алкогольли маҳсулотларни реализация қилишни тўдан такомиллаштириш чоратadbирлари тўғрисида"ги қарори қабул қилинди
- Энг муҳим масалалардан бири - виночилик фаолиятини лицензиялашни бекор қилиш тўғрисида: "2019 йилнинг 1 январидан ўз узумзор плантацияларининг хом ашёсидан ишлаб чиқарилган табиий узум виноларини қишлоқ хўжалиги маҳсулоти тоифасига киритган ҳолда, ишлаб чиқариш бўйича фаолиятни лицензиялаш бекор қилинади;"
- Шунингдек, потенциал инвесторлар учун ушбу қарорнинг яна бир моддаси муҳим бўлиб, саноатга кириш учун тартибга солувчи тўсиқларни жорий қилади: "2019 йилнинг 1 январидан табиий винолар, виноматериаллар ва коньяк спиртини ишлаб чиқариш, шунингдек, узумни қайта ишлаш бўйича фаолиятни узумнинг мева берувчи техник навларини етиштириш бўйича 100 гектардан кам бўлмаган плантация майдонида, (...) корхоналар (...) амалга оширишлари мумкин".

Яратиладиган ва мавжуд узум плантациялари

Шарҳлар

- 2023 йилга келиб, узумзорлар майдонини **5 баробардан** ошиғига кенгайтириш режалаштирилган.

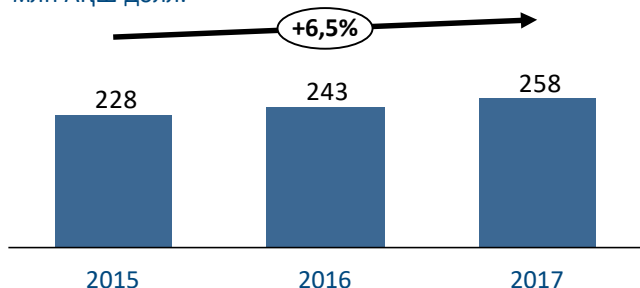
Узумни қайта ишлайдиган корхоналарнинг ишлаб чиқариш қувватидан фойдаланиш

- Ҳозирги пайтда мавжуд ишлаб чиқариш қуввати тўлиқ ишлатилмаяпти, ишлаб чиқаришни **икки баробардан** кўпига ўсишининг имконияти мавжуд

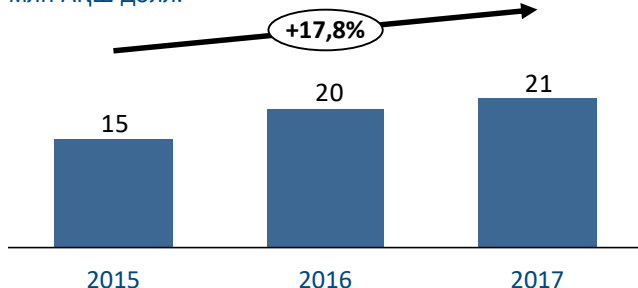
Маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми

млн АҚШ долл.

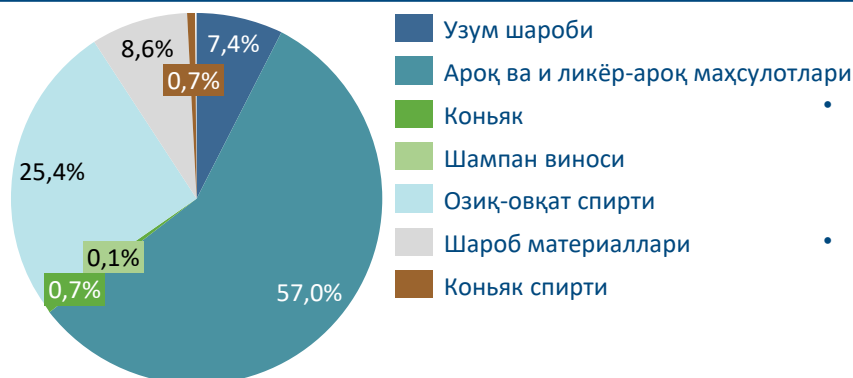

Маҳсулот экспорти

млн АҚШ долл.

Спиртли маҳсулотларни ишлаб чиқариш турлари бўйича

- Ўзбекистонда барча спиртли ичимликларнинг **ярмидан кўпи** ароқ ва ликёр-ароқ маҳсулотларидир
- **Виночилик** умумий ишлаб чиқариш ҳажмининг фақат 7,4 фоизини эгаллайди

Қишлоқ хўжалигида технологиядан фойдаланиш

Рижик (Камолина) - анъанавий ЯҚҚ маҳсулотидир

“Рижик” - Икки томонлама ишлатиладиган маҳсулот:

- Авиация биоёқилғи ва биодизел ишлаб чиқариш учун
- Йириқ қорамол боқиш учун

Экспорт салоҳияти:
йилига 90 млн АҚШ долларидан бошлаб

Етиштириш харажатлари:
пахтанинг 30% дан

Лактоферрин - ҳар қандай сүт ишлаб чиқаришидан оддий даромад манбаи

Лактоферрин - қон плазмаси таркибида мавжуд оқсил. Лакторферрин инсон сүт безида ва бошқа сүт эмизувчиларида ишлаб чиқарилади¹

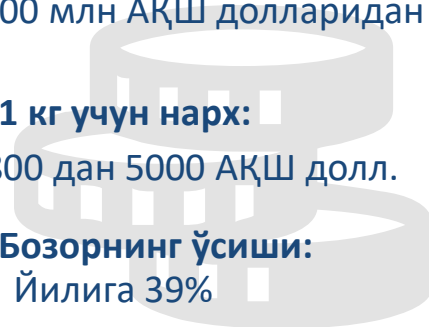
Асосий бозори: Хитой, Япония, Ж. Корея

Экспорт салоҳияти:
йилига 200 млн АҚШ долларидан бошлаб

1 кг учун нарх:
1 кг учун 800 дан 5000 АҚШ долл.

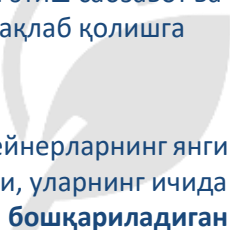
Бозорнинг ўсиши:
Йилига 39%

Маҳсулотни мембран сақлаш технологияси

Янги мева-сабзавот маҳсулотларини модификацияланган газ шароитида сақлашнинг мембрана усули технологиясини жорий этиш сабзавот ва меваларни **узоқ вақт** сақлаб қолишга имкон беради.

Ушбу технология контейнерларнинг янги турларида қўлланилади, уларнинг ичида герметизация вақтида **бошқариладиган газ муҳити** ҳосил бўлади

Сақлаш вақти:

олма

330 кунгача

гилос

25 кунгача

олхўри

50 кунгача

Кластер тизими орқали Ўзбекистон Республикасида боғдорчиликнинг жадал ривожланиши

- 2018 йил 29 мартда Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг "Ўзбекистон Республикасида мева-сабзавотчиликни жадал ривожлантиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида" ги фармони қабул қилинди.
- Ушбу фармоннинг бирида мева ва сабзавот кластерларини яратиш ҳақида гап боради: "2018 йилда **ҳар бир ҳудудда 1-2 та мева-сабзавот кластерлари** ташкил этсин ва 2019 йилдан бошлаб мева-сабзавот етиштиришга ихтисослашган барча туманларни қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришини ташкил этишнинг кластер шаклига жалб этсин; **мева-сабзавот кластерларига** ички ҳамда ташқи бозордаги эҳтиёж ва тупроқ-иқлим шароитларини ҳисобга олган ҳолда **қишлоқ хўжалиги экинларини экиш**, маҳсулот етиштириш ҳажми, уларнинг нави ва турини белгилаш, шунингдек, фермер ва деҳқон хўжаликлари билан улар томонидан тайёрланаётган қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сотиб олиш юзасидан шартномалар тузиш **бўйича мустақил қарор қабул қилиш ҳуқуқи тақдим этилсин**"
- Энг яхши халқаро амалиётга мувофиқ мева-сабзавот кластерларини жорий этиш қишлоқ хўжалигини ривожлантиришга ижобий таъсир кўрсатади.

Пиреней жануби (Франция) Кластерлар Уюшмасининг контексти ва фаолияти агросаноат комплексида инновацияларни рағбатлантиришда кластерларнинг муҳим ролини тасвирлайди.

Агроозуқа сектори - Аквитания ва Ўрта Пиреней минтақалари иқтисодиётининг **асоси**

Кластерда иш билан банд - **210 000** дан ортиқ киши

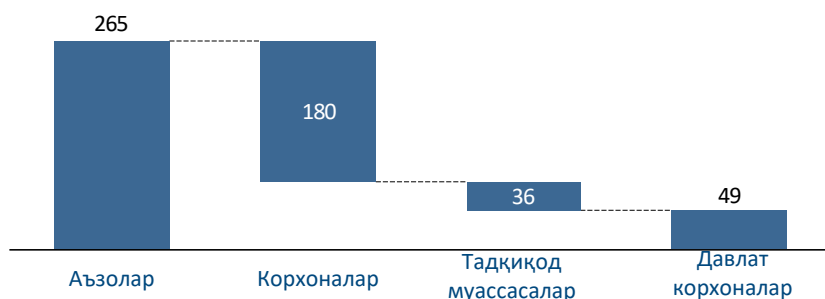
Кластердаги молиявий оборот **12 млрд евродан ортиқ**

Тулүзанинг 300 км атрофидаги **20 млн истъеъмолчига** чиқиш

Франция

Кластер уюшмаси лойиҳасининг иштирокчилари

- Кластерга инвестициялар учун ҳудудий ресурсларни сафарбар этиш: минтақавий ҳокимиятларга молиявий ва институционал ёрдамни жалб қилиш, молиявий воситалардан фойдаланишни оптималлаштириш, федерал молиялаштиришни жалб қилиш

- Танланган соҳаларда инновацион клубларни қўллаб-қувватлаш:

- Экинларнинг иқлим ўзгаришига мослашиши
- Қишлоқ хўжалиги техникасини ривожлантириш
- Соғлиқни сақлаш ва сифатни яхшилаш
- Инновацион маҳсулотлар
- Ишлаб чиқариш тизимларини такомиллаштириш
- Янги бозор таклифларини яратиш
- Атроф муҳит билан ўзаро алоқа

- Бошқа минтақалардаги кластер уюшмалари билан битимлар тузиш

Мақсадлар:

- Кластер маҳсулотининг қўшган қийматини ошириш
- Рақобатбардош агросаноат комплекси туфайли ҳудудлар ўртасида етакчилик
- Минтақанинг жозибадорлигини ошириш
- Янги иш ўринларини яратиш

{ 554,9 }

млн евро

238 лойиҳани амалга ошириш учун

{ 595 }

жалб қилинган корхоналар

{ 23 }

лойиҳа мақсадли

дастурлар доирасида

Халқаро тажриба

Австралия ва Аргентина мамлакатларида географик кўрсаткичларни жорий этиш қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат саноати маҳсулотларининг қўшилган қийматлари ва экспортини оширди

"Австралияда ишлаб чиқарилган" индикатори Австралияни қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари экспорт қилувчиси сифатида очиб беради

Австралия

Мақсад:

Австралия қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари экспорттери сифатида ижобий қиёфасини яратиш:

1. Маҳсулотнинг энг муҳим таркибий қисмлари Австралияда ишлаб чиқарилган.
2. Тайёр маҳсулотни ишлаб чиқариш жараёни ҳам Австралияда амалга оширилди

Кўрсаткичлар:

- 10 000 дан ортиқ маҳсулот Made in Australia логотипига эга
- 98% – бу логотипни таниган истеъмолчилар фоизи
- 1800 дан ортиқ компания ўз маҳсулотида логотипдан фойдаланмоқда.

"Мамлакат маркаси" дастури қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини экспорт қилувчи сифатида Аргентина ижобий қиёфасини яратишда муҳим рол ўйнади.

Аргентина

Амалга ошириш механизмлари:

- "Мамлакат маркаси" дастури
- "Аргентина озиқ-овқати" савдо белгиси
- "Аргентина шароблари" товар ташвиқоти

Тадбирлар:

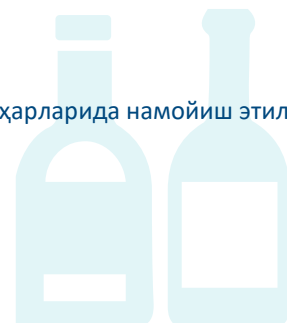
«Argentina Top Wines» - шароб экспортига қаратилган ўндан зиёд вино ертўлаларини бирлаштирган ташкилотнинг яратилиши.

Ҳозирги натижалар:

Ҳозирги кунда "Wines of Argentina" бренди дунёнинг 36 мамлакатада ва 70 дан ортиқ шаҳарларида намоиш этилган.

2020 йилгача мўлжалланган мақсад:

- 2 млрд АҚШ долл. – Аргентина шаробларини сотишдан тушган даромад
- жаҳон шаробларининг экспортидан 10%

Ҳиндистоннинг қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқариш ҳажми фермерларга энг яхши халқаро амалиётларни ўргатиш асосида оширилди

БАСФ тренинг дастури Ҳиндистонда қишлоқ хўжалигини ривожлантиришга ёрдам берди

2005 йилгача Ҳиндистонда соя экинларининг ўртача ҳосилдорлиги 0,9 тонна/га ни ташкил этган, бу **жаҳонда ўртача кўрсаткичининг атиги 37,5% ни ташкил этади** (жаҳонда ўртача 2,37 тонна/га). Ҳиндистонда **паст рентабелликнинг** сабаблари қуйидагилар эди:

- Ўғитларнинг нотўғри танлови
- Ўсимликларни ҳимоя қилиш маҳсулотларини тўлиқ қўлламаслик
- Қишлоқ хўжалиги соҳасидаги билимларнинг умумий етишмовчилиги

Ғоя - БАСФ агрономлари ва фермерларнинг саъй-ҳаракатларини бизнеснинг рентабеллигини янада ошириш учун бирлаштириш:

- 2000 дан ортиқ гуруҳ машғулоти ва 950 та амалий семинарлар. 280 та иштирокчи агрономларнинг ҳар бири 150 дан 225 гача фермерга таълим берди.

- Қишлоқ хўжалигида фермерларни ўқитиш 2011 йилда БАСФнинг асосий маҳсулотларидан бири бўлган ўғитларга бўлган талабни ошириши керак эди². Ўғитлар аллақачон мавжуд бўлган ва фермерларга таниш бўлган етказиб берувчилар тизими орқали тарқалди.

Ҳиндистон

Фермерларни қўллаб-қувватлаш ва тайёрлаш БАСФга Ҳиндистонда 5 йил давомида сотишлар ҳажмини уч баробар ошириш имконини берди

Таълим дастурини жорий этгандан сўнг кўрсаткичлар:

Соя ҳосили **31%** га ошди

Жуда катта талаб туфайли қўнғироқлар маркази яратилди.

24% даромад ўсиши

Тренинг компаниясининг сотишлари 3 баробар ортди

- Қишлоқ хўжалигида интенсификация қилиш минерал ўғитларга бўлган талабни яратади
- Қишлоқ хўжалигининг энг катта таъсир билан ривожлантириш учун қишлоқ хўжалиги соҳасидаги билимларга асосланган саводли қарорларни қабул қилиш керак
- Қишлоқ хўжалигидаги паст интенсивлик шароитида фермерларни қишлоқ хўжалигидаги энг яхши амалиётларга ўргатиш фермерларнинг ўзлари учун ҳам, ўғитлар ёки қишлоқ хўжалиги техникалари ишлаб чиқарувчи йирик компаниялар учун ҳам фойдалидир

Стратегик вариантлар

1

Давлат уюшмалари

Ернинг 80-100% давлат мулкида. Ер участкалари танлов асосида ижарага берилади.

Давлат монополия уюшмаларининг катта таъсири, экинлар етиштириш ва сув учун квоталар мавжуд

Мамлакатлардан мисоллар:

Ўзбекистон

Исроил

ХХР

- Озиқ-овқат хавфсизлиги муаммосини давлат миқёсида ҳал қилиш
- Кадр тайёрлаш марказларининг юқори даражада ривожланиши

- Бозор шароитининг йўқлиги фермерлар ўртасидаги рақобатнинг камайишига олиб келади
- Давлат томонидан субсидияланган корхоналар жаҳон бозорларида рақобатлаша олмайди

Қишлоқ хўжалигини ривожлантиришда давлатнинг ўрни муҳим аҳамиятга эга

2

Ўртача хўжаликлар

Ернинг 40-60% давлат мулкида. Ер участкалари танлов асосида ижарага берилади ёки фермерларга эгалик ҳуқуқи билан сотилади

Алоҳида эътибор ДХХ орқали ўрта хўжаликларни ривожлантиришга қаратилади, минтақавий қишлоқ хўжалиги кластерлари яратилади.

Ривожланиш мақсадининг варианты

Мамлакатлардан мисоллар:

Франция

Хорватия

Австрия

- Кўлам таъсири асосида ишлаб чиқариш ҳажмини ошириш имконияти
- Кластерлар ичида тўлиқ цикли ишлаб чиқариш синергик эффект беради.

- Маҳсулотларнинг сифатини эмас, миқдорини оширишга йўналтириш
- Ишлаб чиқариш маҳсулотини танлашда мослашувчанликнинг йўқлиги, маргинал маҳсулотлар ишлаб чиқаришга йўналтириш

Кластер тизимида фаолият юритадиган йирик ва ўрта корхоналар қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг асосий локомоторига айланади

3

Кичик уй хўжаликлари

Ернинг 90-100% хусусий мулкда. Ер участкалари фермерларнинг мулкига берилади.

Алоҳида эътибор кичик фермер хўжаликларини ривожлантиришга қаратилади, қишлоқ хўжалиги қўйидаги тузилмага эга: фермерлар-трейдерлар – брокерлар

Мамлакатлардан мисоллар:

Германия

Ирландия

Голландия

- Кичик фермер хўжаликлари ўртасидаги рақобат саноатнинг ривожланишини рағбатлантиради
- Квотасизлиги сабабли ишлаб чиқаришни қайта йўналтириш имконияти

- Ер эгалари томонидан қишлоқ хўжалиги мақсадли тайинланишини эҳтимол ўзгартиришларига қарши курашиш учун қонуний тўсиқларни жорий этиш зарур.

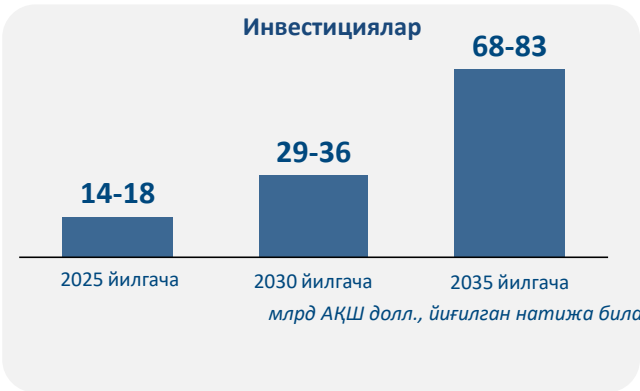
Кичик деҳқон хўжаликлари табиий қишлоқ хўжалик маҳсулотларини ишлаб чиқаради, кейинчалик улар савдогарлар тизими орқали ички бозорга ва экспортга сотилади

2035 даги мақсадларнинг кўриниши

Ўзбекистон аҳолисининг ўсиб бораётган эҳтиёжларини қониқтирадиган ва юқори даражада қайта ишланган маҳсулотларнинг ва янги мева-сабзавот экинларининг экспортига мўлжалланган юқори технологияли қишлоқ хўжалиги

- Ернинг 40-60% давлат мулкида
- Юқори қўшимча қийматга эга бўлган тайёр маҳсулот экспортига қаратилган йўналиш
- Алоҳида эътиборни ДХХда катта ҳажмдаги хўжалик юритиш шаклларида ишлаб чиқаришни ривожлантиришга, кичик ҳажмдаги хўжаликларда эса - хом ашёни етиштиришга қаратиш
- Минтақавий қишлоқ хўжалиги кластерларини яратиш
- Қишлоқ хўжалиги эҳтиёжлари учун сув ресурсларидан оқилона фойдаланиш
- Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини сақлаш, саралаш ва қайта ишлаш учун 15-20 та марказ яратиш
- АҚШ ва Европанинг етакчи университетлари билан ҳамкорликда янги ўқув марказларини очиш
- Қишлоқ хўжалиги комплексларини бошқаришни автоматлаштириш
- Қишлоқ хўжалиги техникасини ишлаб чиқариш учун 2 та завод қуриш
- Халқаро сифат стандартларини қабул қилиш
- Сабзавот ва меваларнинг кўпроқ навлари билан таъминлаш орқали аҳолининг тўғри овқатланишига кўмаклашиш, шунингдек, аҳоли учун турли хил озиқ-овқат маҳсулотларидан фойдаланиш имкониятини таъминлаш

Рақамли кўрсаткичлар			
	2017	2035	CAGR
Қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқариш, млрд АҚШ доллар	8,3	35,7	8,4 %
Қишлоқ хўжалигида бандлик,%	29	12,2	
Қишлоқ хўжалиги маҳсулдорлиги, минг АҚШ доллари/иш билан таъминланганлар	2,2	15,6	10,6 %
Шўрланган суғориладиган ерлар улушининг камайиши,%	48,6	15	
Эрозияга тушадиган суғориладиган ерлар улушини камайиши, %	14,6	5	
Алкогол маҳсулотлари экспорти, млн АҚШ доллар	21	80	8,2 %
Узумзорлар ўртача ҳосилдорли, тонна/га	4	10	
Қишлоқ хўжалиги учун йиллик сув истеъмоли, умумий сондан %	90	70	
Очин-тўқинликнинг тарқалиши, умумий аҳолининг % ¹	6.3	0	

Манбалар: 1 - БМТ Озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги ташкилоти (ФАО) томонидан тайёрланган ҳисобот - Европа ва Марказий Осиёда озиқ-овқат хавфсизлиги ва овқатланиш соҳасидаги ишларнинг аҳоли, ишчи гуруҳининг таҳлили

2025

2030

2035

- Халқаро сифат стандартларини қабул қилиш
- Ўсимлик маҳсулотларини сақлаш учун мембран усул технологиясини жорий этиш
- Мавжуд суғориш ва дренаж инфратузилмаларини янгилатиш ва янгиларини қуриш
- Катта агросаноат кластерларини, табиий маҳсулотлар савдо тармоқларини яратиш
- Қишлоқ хўжалиги соҳалари учун кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш тизимини такомиллаштириш
- Шўрланган суғориладиган ерлардан тузга чидамли ўсимликлар экиш учун фойдаланиш: лавлаги (столли, эм-хашак ва шакарли) каби айниқса тузга чидамли ўсимликлар, ва помидор, карам, буюква, редис, сабзи, картошка каби ўрта тузга чидамли экинлар,
- Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқарувчиларига субсидиялар
- Мамлакат шароитида оптимал, энг самарали экинларни аниқлаш учун бир қатор тадқиқотларни ўтказиш
- Томчилатиб суғоришда хорижий мамлакатларнинг муваффақиятли тажрибасини жорий қилиш
- Сув хўжалигида ахборот йиғиш ва сақлаш учун ГАТ технологиясини жорий қилиш

- Сифат назорати ва хавфсизлик лабораторияларини яратиш
- Қишлоқ хўжалиги техникасини ишлаб чиқариш учун заводларни қуриш
- Ҳайвон, парранда ва балиқларга озуқа учун ҳашаротлардан оқсил маҳсулотларини ишлаб чиқариш
- Қишлоқ хўжалиги ходимларини қайта тайёрлаш дастурларини яратиш
- Истеъмол кооперативларини ривожлантириш
- Ёрдамчи хўжаликлар ва фермер хўжаликларини ривожлантириш учун субсидияланган кредитлар
- Биотехнологиянинг ривожланиши, шу жумладан генетик модификация, молекуляр маркерлар, молекуляр диагностика, вакциналар, ҳужайра турлари, озиқ-овқат саноати учун микробиологик ечимлар
- Очин-тўқин муаммосини ва микронутриент етишмовчилигини бартараф қилиш
- Пахтадан кейин тупроқни қайта тиклаш учун рижиқдан фойдаланиш

- Агросаноат мажмуаси соҳасида ахборот билан таъминлаш тизимини такомиллаштириш
- Қишлоқ хўжалигини инновацион ривожлантириш учун шароитларни шакллантириш
- Қишлоқ хўжалиги комплексларини бошқаришни ҳар жойда автоматлаштириш: IIOT технологиясини жорий этиш, дронлардан фойдаланиш
- Агросаноат соҳасида аниқ тузилманинг якуний шаклланиши (хом ашёни етиштириш учун кичик ва ўрта хўжалик шакллари, катта ҳажмли хўжалик шакиллари маҳсулот ишлаб чиқариш учун)
- Узум экинлари учун бирлашган давлат регистрини яратиш ва узум етиштириш учун қулай ерларнинг маълумотлар базасини яратиш
- Шароб маҳсулотларини ишлаб чиқариш ҳажмининг ўсиши

кадрлар

молия

технологиялар

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфратузилма

Асосий стратегик ташаббуслар

2025

- Техник ускуналар учун лизинг - жиҳозлар, чорвачилик ва ўсимликшуносликни ривожлантириш учун техника
- Уй экинларнинг маҳаллий навлари уруғлик банкини яратиш
- Юқори маҳсулдорлик кўрсаткичларига эга наслдор чорва моллари лизинги (жумладан, лактаферрин юқори таркибига эга сүт берадиган сигирлар, майда шохли қорамол, от, туя, туяқуш, курка)

2030

- Фючерс шартномалари ва битим нархлари ҳисобидан қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини тартибга солиш
- Қишлоқ хўжалиги маҳсулотининг бир қисмини аеропоник базага ва қишлоқ хўжалиги чиқиндиларини биологик қайта ишлашга ўтказиш

2035

Саноат

Иқтисодиётни ривожлантириш

Тўқимачилик саноати

Иқтисодиётни ривожлантириш. Саноат

Жорий ривожланиш даражаси

Муҳим муаммолар

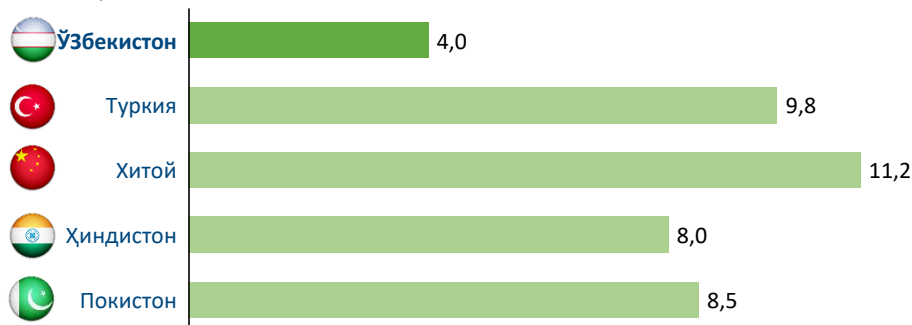
- Ишлаб чиқарилган пахта толаси ҳажмини тўлиқ ва чуқур қайта ишлашни таъминлаш учун ишлаб чиқариш қувватини кенгайтириш
- Хом пахтани йиғишдаги меҳнат қўллиги муаммосини ҳал қилиш
- Тўқимачилик саноати ижтимоий функцияларни бажариши билан бирга, аёлларни иш билан таъминланишини ҳам ўз ичига олади
- Хорижий бозорлар учун рақобатбардош маҳсулотларни ишлаб чиқаришни таъминлаш
- Саноат учун малакали кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш

Муҳим хулосалар

- Тўқимачилик кластерлар тизими ҳозирги вақтда Ўзбекистонда кам ривожланган, аммо ҳозирда янги тўқимачилик-пахта кластерларини яратиш режаси тасдиқланган.
- Тўқимачилик маҳсулотларини ишлаб чиқариш бўйича етакчи мамлакатларга ўхшаб **географик кўрсаткичлар** тизими жорий этилмади
- Тўқимачиликнинг нисбатан паст рентабеллиги** ва маблағлар айланмасининг давомийлиги (4 ойдан ортиқ) туфайли замонавий тўқимачилик ва бўйлаш ва безак қувватлар сони етарли даражада эмас¹
- Ўзбекистоннинг пахта маҳсулотларига бўлган жаҳон ҳамжамиятидан ишончидаги инқироз пахта теримида мажбурий меҳнатдан (шу жумладан болаларнинг меҳнатида) фойдаланиш ҳолатлари бўйича бир нечта халқаро ташкилотларнинг ҳисоботларини эълон қилишдан сўнг пайдо бўлди. Бу тўқимачилик саноати ривожланишига ва хорижий инвестицияларни жалб қилиш суръатининг секинлашишига олиб келди.
- Малакали бошқариш ходимларининг етишмовчилиги**, менежерлар ва ходимларнинг паст даражадаги малакаси, ишчиларнинг **меҳнат мотивацияси йўқлиги**, ишчилар ва муҳандислик-техник касбларнинг **обрўси тушгани**

Тўқимачилик саноатининг ЯИМдаги улуши¹,

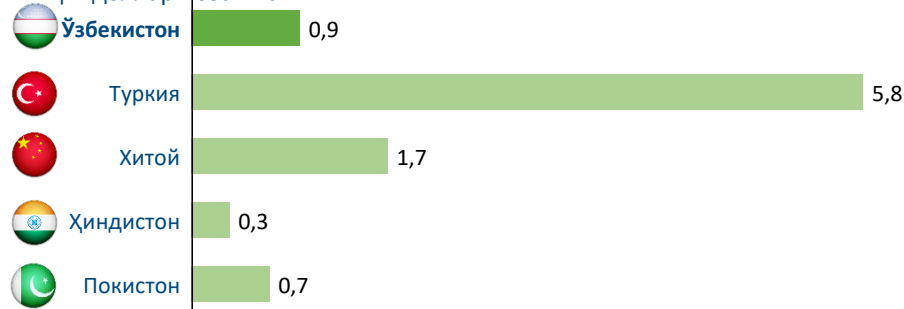
2017 й., %

- Катта хом ашё базасига эга бўлган Ўзбекистон Республикаси етарлича миқдордаги тайёр тўқимачилик маҳсулотларини ишлаб чиқармайди, бу эса ЯИМга қўшган ҳиссаси бўйича тўқимачилик маҳсулотларини ишлаб чиқариш бўйича етакчи давлатлардан -2,5 баробар ортда қолиб кетишини тушунтиради

Иш кучи қиймати¹, 2017 г.

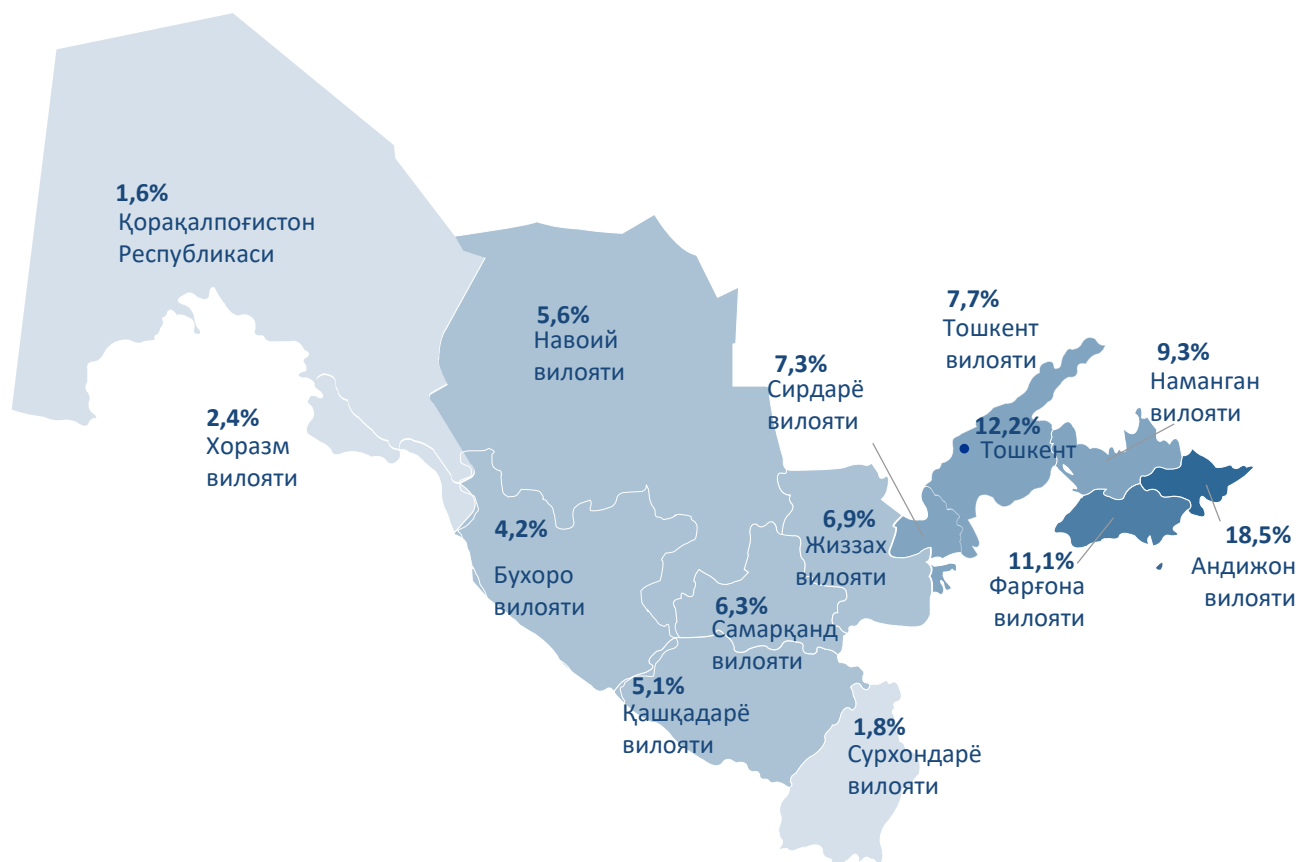
АҚШ доллари, соатига

- Хитой ва Туркияга нисбатан Ўзбекистон Республикаси арзонроқ энг кам иш ҳақи бўйича рақобатдош афзалликларга эга.

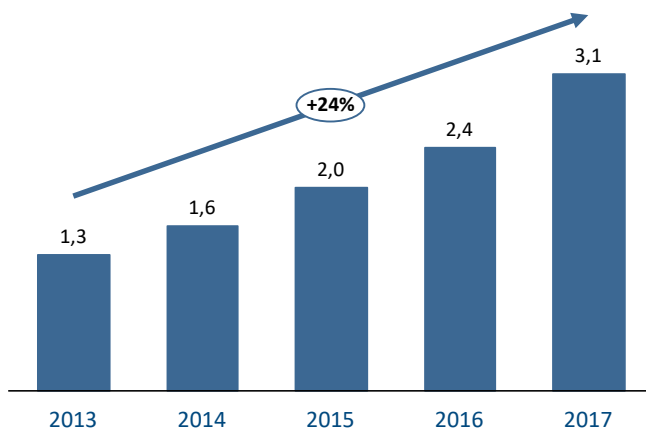
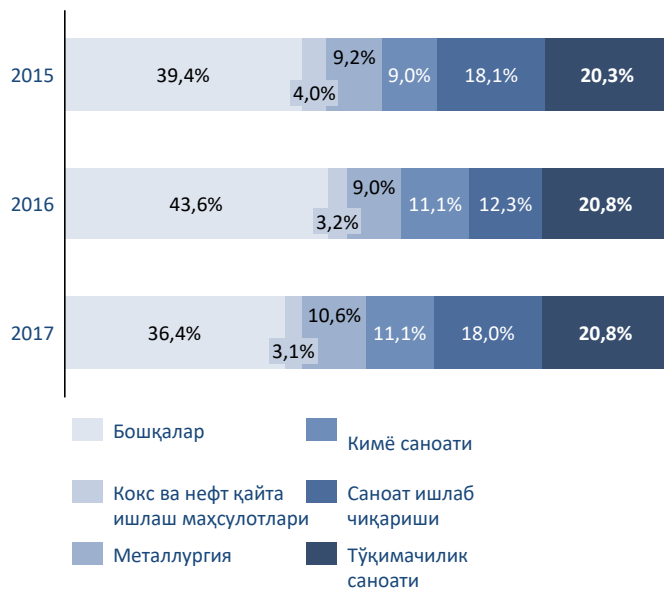
Жорий ривожланиш даражаси

Минтақалар бўйича тўқимачилик маҳсулотларининг тақсимланиши¹

Тўқимачилик саноатининг ишлаб чиқариш ҳажми¹

млрд АҚШ доллариғача кўтарилди

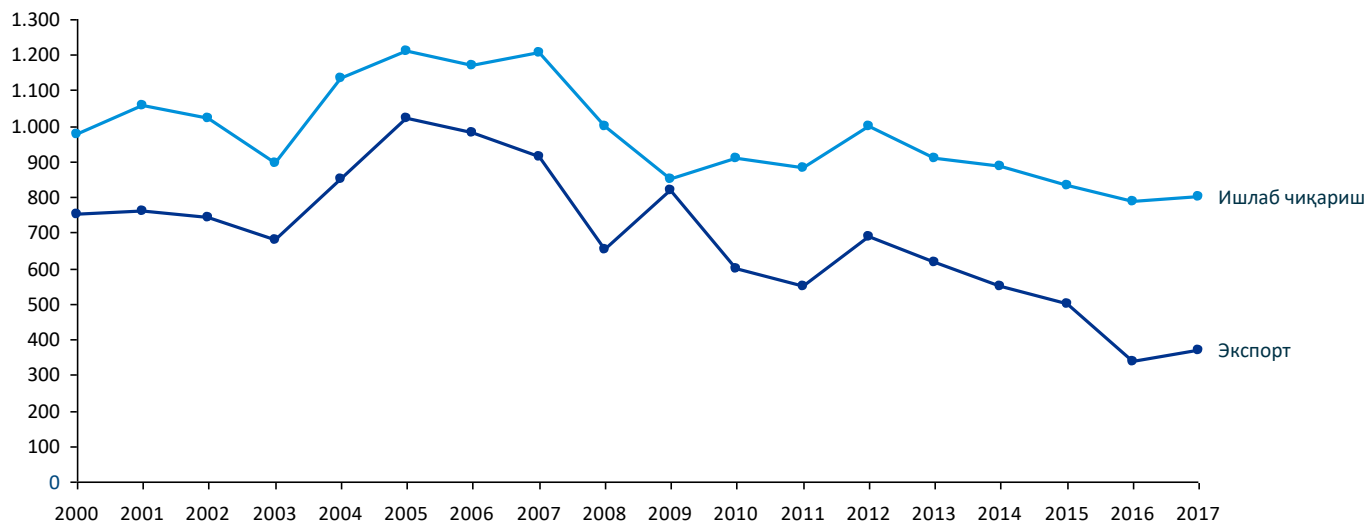

- 2013 йилдан 2017 йилгача тўқимачилик саноатида барқарор ўсиш кузатилмоқда.
- 2013 - 2017 йиллар мобайнида тўқимачилик саноати йилига ўртача 24% га ўсди.

Жорий ривожланиш даражаси

Пахта ишлаб чиқариш ва экспортининг динамикаси¹

МИНГ ТОННА

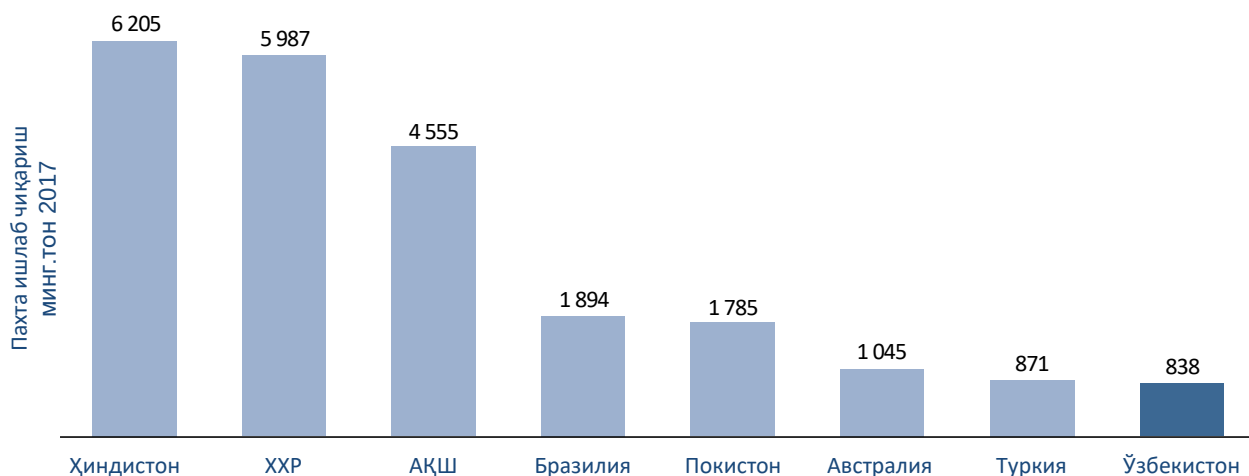

Пахта экспортининг таркиби¹

%

Пахта толаси ишлаб чиқарувчилари²

Манбалар: 1- Европа комиссиясининг Ўзбекистон бўйича 2017 йилги ҳисоботи , 2 - Statista.com таҳлилий портали, ишчи гуруҳнинг таҳлили

1

Арзон маҳсулот (жорий ҳолат)

Хом-ашё ва экспорт субсидияланади, айланма капиталга имтиёзли қисқа муддатли кредитлар ажратилади ва ғарбий инвесторларни жалб қилиш учун барча ёрдамчи материалларнинг импортига божсиз режим ўрнатилади. Холдингларга (кластерларга) бирлаштирилган катта тўқимачилик корхоналарини ташкил этиш орқали улар ёпиқ ишлаб чиқариш циклини таъминлайди – толаларни қайта ишловдан тортиб то тайёр тикувчилик маҳсулотларини ишлаб чиқаришгача, ва бу нархларни рақобатбардош даражада ушлаб туриш имконини беради.

Мамлакатлардан мисоллар:

Ҳиндистон

Покистон

ХХР

- +** Тўқимачилик саноати жадал ривожлана бошлайди
- Мамлакатга катта миқдордаги хорижий инвестициялар кела бошлайди
- Тайёр маҳсулотлар ҳам ички эҳтиёжларни қондира олади, ҳам катта ҳажмларда экспортга чиқарилади.
- Ишлаб чиқаришга инвестиция киритадиган халқаро инвесторлар арзон меҳнат кучи кўрсаткичига эътибор қаратади, натижада одамлар ҳаёт даражаси яхшиланмайди
- Арзон маҳсулот ишлаб чиқаришда харажатларни камайтириш учун кўпинча хавфли кимёвий моддалар ишлатилади.

Арзон текстил ишлаб чиқарадиган мамлакатлар билан кескин рақобат

2

Бренд маҳсулотлари

Саноатнинг ривожланиши, шунингдек, кластерларни яратиш йўли билан ҳам амалга оширилади, аммо тайёр маҳсулотларнинг қиймат яратиш занжири халқаро дизайн фирмалари билан ҳамкорлик дастурлари, турли хил ассортиментларнинг эксклюзив моделларини яратиб кийимлар қаторини кенгайтириш, табиий матолардан тайёрланган дам олиш кийим-кечакларини ишлаб чиқаришни таъминлаш харажатларини ҳам ўз ичига олади. Тикувчилик саноати аҳолининг алоҳида сегментларига, истеъмолчиларнинг ёши, иқлим шароитлари ва ҳ.к. йўналтирилмоқда

Ривожланиш мақсадининг варианты

Мамлакатлардан мисоллар:

Туркия

Ж. Корея

Индонезия

- +** Узоқ муддатли хорижий инвестицияларни олиш учун юқори сифатли тўқимачилик маҳсулотларининг ишлаб чиқарувчиси ва экспорт қилувчи сифатида эътиборга сазовор бўлиш муҳимдир
- Технологик жиҳозланишни кучайтириш
- Молнияли илгак, тугма ва бошқалар каби ёрдамчи буюмларни ишлаб чиқаришни ташкил қилиш: бу янги иш ўринларини пайдо бўлишига олиб келади
- Қисқа муддатда давлат томонидан тартибга солинган саноат бозор шароитларига ўтиш жараёнидан ўтиши, ИТТКИга инвестицияларни таъминлаши, янги ускуналар харид қилиши, ходимларни қайта тайёрлаш учун ўқув марказларини яратиши зарур.

Ишлаб чиқариш, технология, инсоний капитал ва имиджга катта ҳажмдаги инвестициялар керак

Мақсадларга қараш 2035

Хом ашёларни чуқур қайта ишлайдиган, аҳолининг ички эҳтиёжларини қониқтирадиган, мамлакатнинг табиий рақобат афзалликларига асосланган ва меҳнатни тақсимлашнинг глобал тизимига интеграциялашган **юқори технологик** тўқимачилик саноати.

- Пахта теримида мажбурий меҳнат муаммоси ҳал қилинганлигининг жаҳон ҳамжамияти томонидан тан олиниши
- Пахта толасини қайта ишлаш учун ишлаб чиқариш қувватларини кенгайтириш (90 дан ортиқ пахта тозалаш заводлари)
- Бренд маҳсулотларни яратиш учун ТОП-10 халқаро дизайн фирмалари билан ҳамкорлик дастурларини ишга тушириш, хусусан тўқимачилик маҳсулотларини ишлаб чиқариш бўйича узоқ муддатли шартномалар тузиш

Рақамли кўрсаткичлар

	2017	2035	CAGR
Тўқимачилик саноати ишлаб чиқариши, млрд. АҚШ долл. ¹	3,56	20,7	10,91%
Тўқимачилик саноати маҳсулотини экспорт қилиш, млрд. АҚШ долл. ¹	1,62	12	11,8%
Кимёвий тола ва ип ишлаб чиқариш, минг тонна	104	664	11,52%

Инвестициялар

2025

- Халқаро мода ва дизайн агентликлари билан ҳамкорлик битимлари
- Йирик бренд маҳсулотлар ишлаб чиқарувчилари билан тўқимачилик маҳсулотларини ишлаб чиқариш бўйича ўзоқ муддатли шартномалар тузиш
- Тўқимачилик саноатида ишлаб чиқариш технологияларини янгилаш
- Халқаро сифат стандартларини қабул қилиш, меҳнат қўллиги муаммосини бартараф этиш
- Экологик тоза кийим ишлаб чиқариш тизимиға ўтиш
- Махсус безатиш туридаги матоларни ишлаб чиқаришни кўпайтириш - кам ғижимланадиган ва кам киришадиган, шаклий барқарорлиги баланд ва моддий ҳажми кам матолар
- Тошкент тўқимачилик ва енгил саноат институти базасида замонавий таълим ва тадқиқот тўқимачилик технопаркини яратиш. Кимёвий толаларни ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш бўйича пилот лойиҳаларни ишлаб чиқиш
- Синтетик материалларнинг технологик занжири (полиэфир, вискоз ва полиамид толаларни ишлаб чиқаришдан бошлаб то техник тўқимачилик ва бошқа синтетик матолар ишлаб чиқаришгача) кимёвий толаларни ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш бўйича пилот лойиҳаларни ишлаб чиқиш
- Саноатнинг мавжуд қўшимча сегментларини сақлаб қолиш ва ривожлантириш, шу жумладан чарм буюмлар ишлаб чиқариш технологик занжирини (хом теридан тайёр теригача кийим, пойабзал, мебел ва автомобил саноати учун)
- Тўқимачилик саноати учун малакали техник ходимларни тайёрлаш

2030

- Ишлаб чиқаришнинг технологик қисмини автоматлаштириш учун янги авлод тикув машиналаридан фойдаланиш
- Интернетга доимий кириш имкониятига эга бўлган ва соғлиқни сақлаш кўрсаткичларини ва ҳоказо ўлчайдиган "ақлли кийим" ишлаб чиқариш технологиясини жорий этиш.
- Ноанъанавий хомашё ва иккиламчи ресурслардан янги материалларни ишлаб чиқариш
- Катта саноат корхоналарининг экологик муаммоларини ҳал қилиш учун тўқилмаган филтрлаш материалларининг самарадорлигини ошириш
- Тикувчилик ва пойафзал маҳсулотларини қисман маҳаллийлаштириш учун шарт-шароитлар яратиш, шунингдек, маҳаллий брендларнинг ривожланишини қўллаб-қувватлаш
- Истеъмол бозорида тўқимачилик саноати маҳсулотларини ноқонуний ишлаб чиқариш ва айланишини минималлаштириш
- Келажаги бор янги маҳсулот бозорларини сегментлаш, маҳсулот сотиш бозорларини кенгайтириш ва диверсификация қилиш (Осиё, Африка ва Америкадаги мамлакатлар). Маҳсулотлар маркетинг ва рекламасини ривожлантириш, имиджли реклама ва PR-тадбирлар

2035

- Юқори сифатли маҳсулотларни "Uztextile" ягона ёрлиғи билан экспорт қилишни таъминлаш
- Тўқимачилик саноатида нанотехнологиялардан фойдаланишни жорий этиш
- Кадрлар сони ва уларнинг касбий ва малакалари бўйича тузилишини оптималлаштириш
- Тўқимачилик саноатида автоматлаштириш ва роботлаштириш жараёнида ишдан бўшатишган ишчиларни иш билан таъминлаш муаммосини ҳал қилиш (ишчиларнинг 75%и - аёллар)

кадрлар

молия

технологиялар

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфратузилма

Ёқилғи-энергетика мажмуаси

Иқтисодиётни ривожлантириш. Саноат

Энергетиканинг жорий ривожланиш даражаси

Мухим муаммолар

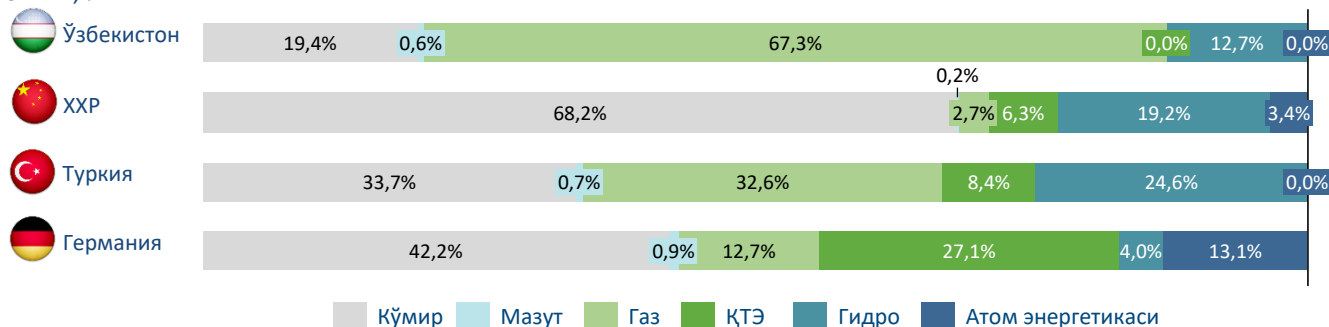
- Мавжуд энергия ресурсларини қўллаш модели ҳозирги кунда қимматга тушади (очиқ манбалар маҳлумотлари бўйича - 13,7 фойизгача), агар у ўзгармаса, 2035 йилга қадар энергия танқислиги 65%гача ошади
- Энергетикада мавжуд эскирган инфратузилмани янгилаш
- Кўпгина мавжуд электр станцияларда барча йирик тугунларни капитал таъмирлаш зарурати
- ЁЭМ инновацион салоҳиятини ошириш Марказий Осиё минтақаси мамлакатларининг сув-энергетика балансида Ўзбекистон Республикасининг мавқеини сезиларли даражада кучайтиришга олиб келади
- Тарқатиш вақтида энергия йўқолишлари
- Мушкул юкларни (ГЭС, ГАЭС, ИЭС, БГУ) қондириш учун қувватлар йўқлиги
- Малакали кадрларнинг етишмовчилиги

Мухим хулосалар

- Ўзбекистон Республикаси электр ва иссиқлик энергияси асосий манбаи табиий газда ишлайдиган иссиқлик ИЭСлар ҳисобланади.
- Ўзбекистон Республикасининг Марказий Осиё мамлакатларининг сув ва энергетика балансида кучли мавқеини тиклаш учун энергоқурилмалар самарадорлигини мавжудларини янгилаш ва янги қурилмаларни, шу жумладан ҚТЭ (қуёш, шамол ва ҳоказо) қурилмалари, ўрнатиш орқали ошириш зарур.
- Энергетика соҳасида малака даражасини ошириш учун ўқув марказларини кенгайтириш ва янгиларини очиш, ходимларни қайта тайёрлаш дастурларини ишлаб чиқиш, шу жумладан, ҚТЭ технологияси бўйича мутахассисларни тайёрлаш бўйича ўқув дастурларини кенгайтириш зарур
- **Қайта тикланадиган энергиянинг** ортиб бораётган аҳамияти туфайли кўмир саноати камаяди, шунинг учун ҳозирча кўмир қазиб олиш билан шуғулланадиган одамларни иш билан таъминлаш керак (7500 киши)⁴
- Электр нархининг пастлиги (**кВт учун 2,8 АҚШ центи**) билан бирга, электр таъминотида уланиш қиймати жон бошига ўртача даромаддан **9 баробар** кўп, уланиш муддати эса ривожланган мамлакатлардан **6,5 баробар** узоқ. Уланиш нарҳини ва муддатини камайтириш мамлакатнинг Doing Business¹ рейтингида кўтарилишига имкон беради
- Иқтисодиёт вазирлигининг маълумотларига кўра 2015 йилда Ўзбекистон ЯИМнинг энергия сифими 2000 йилдан бери нефт эквивалентида 0,98 тоннадан (т.н.э.) 0,48 т.н.э. гача 1 минг АҚШ долларга ҳисоблаганда пасайган, шу пайтда дунёда ўртача

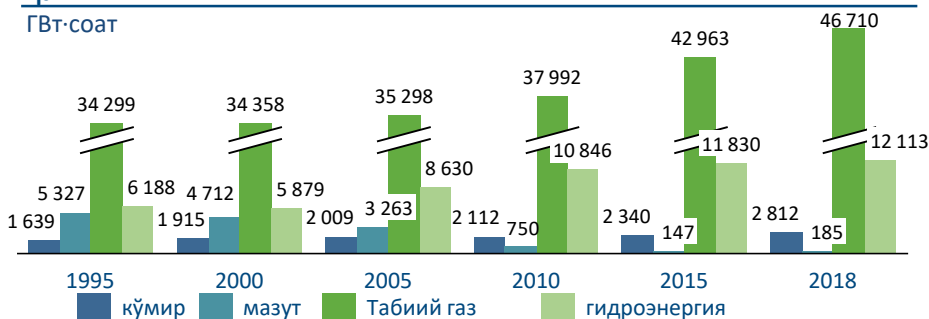
Электр манбаларининг улуши турлар бўйича³ 0,2 т.н.э. бўлгандан кейинги пасайиш тенденциясига эга²

2017 й., %

Электр энергияси манбаи томонидан ишлаб чиқарилган қувватнинг ҳажми³

ГВт·соат

Шарҳлар

Бугунги кунда Ўзбекистон Республикасида **нефт маҳсулотлари танқислиги сабабидан улардан фойдаланишдан воз кечиш** тенденцияси мавжуд

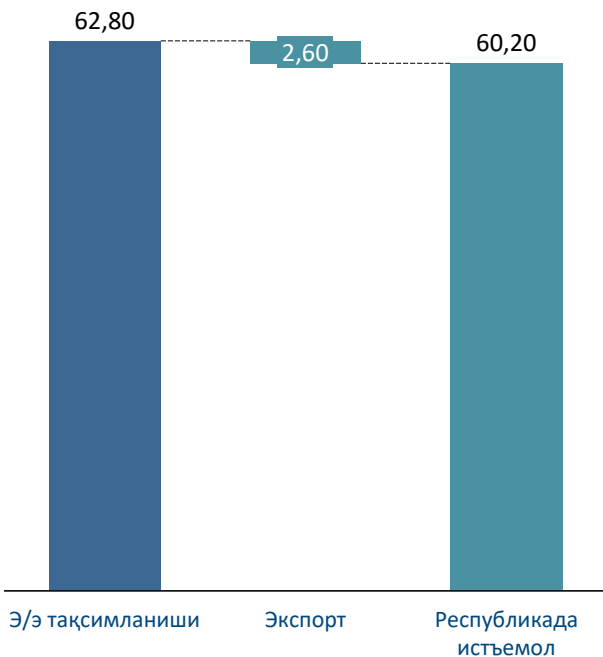
Манбалар: 1 - 2018 йилги Жаҳон банкининг бизнес юритиш қулайлик рейтинги, Ўзбекэнерго АЖ маълумотлари, 2 - UzDaily, 3 - "Ўзбекэнерго" АЖ маълумотлари, 4 - Sputnik.uz, Халқаро энергетика агентлиги, Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси, Fitch Solutions, ишчи гуруҳнинг таҳлили

* Эслатма: Жаҳон банкининг маълумотларига кўра Жанубий Кореяда электр таъминотида уланиш муддати - 13 кун, Ўзбекистон Республикасида - 88 кун

Электр энергия талаби ва таклифини таҳлил қилиш

Энергетика талаб ва таклифининг баланси, 2018 й

млрд кВт/соат

Муҳим хулосалар

- "Ўзбекэнерго" АЖ маълумотларига кўра, "Ўзбекэнерго" АЖ, "Ўзбекгидроэнерго" АЖ ва АГМК ва УГКХ блок-станциялари томонидан ишлаб чиқарилган электр қуввати республика истеъмолини қоплаш учун етарли, аммо қиш мавсумида ўзилишлар мавжуд
- Бундан ташқари, 2002 йилдан буён Афғонистонга Афғонистон эҳтиёжи ҳисобга олинган ҳолда йилига тўғридан-тўғри тузилган шартномалар бўйича электр энергияси етказиб берилмоқда. Ҳар йили етказишлар ҳажми ортиб бормоқда. 2018 йилда тахминан 1,85 млрд кВт/соат электр энергияни етказиб бериш учун шартнома тузилган
- Фарғона водийсининг электр эҳтиёжини қоплаш учун Ўзбекистон Қирғизистондан 1,2 млрд кВт/соат электр энергиясини импорт қилди (2017)
- Ҳозирги кунда Марказий Осиёнинг тўртта республикалари - Ўзбекистон, Тожикистон, Қозоғистон ва Қирғизистон Марказий Осиёдаги ягона энергия занжири фаолиятини қайта тиклашди.
- Ушбу лойиҳа шунингдек, Марказий Осиё минтақасида сув ва энергия баланси схемасини амалга ошириш учун ҳуқуқий асосни яратишни ўз ичига олади.

Аҳоли жон бошига электр энергияни ишлаб чиқариш прогнози

Аҳоли жон бошига электр энергияси

Аҳоли жон бошига электр энергияси

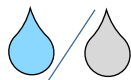
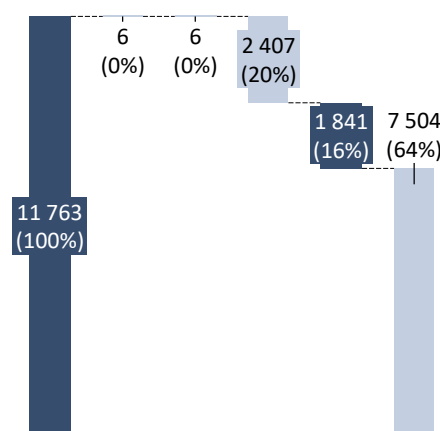
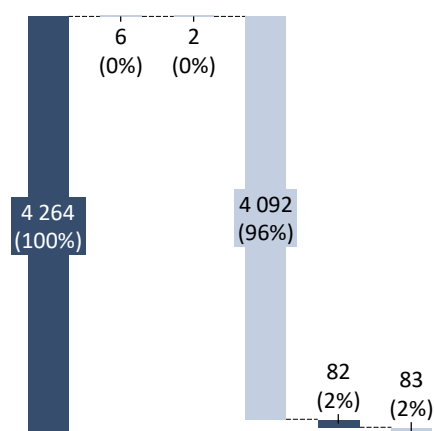
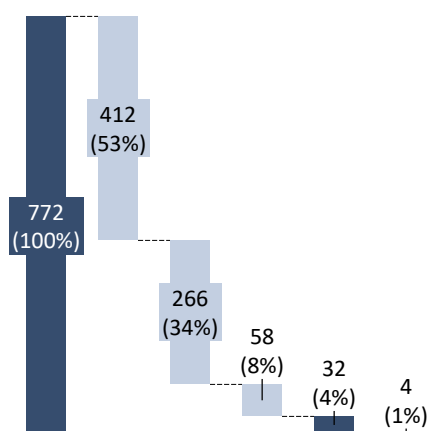

Муҳим хулосалар

- Ҳозирги кунда Ўзбекистонда бир киши бошига 2000 кВт/соат-дан кам электр энергияси ишлаб чиқарилади, бу Марказий Осиёда иккинчи энг паст кўрсаткичдир
- "Ўзбекэнерго" акциядорлик компанияси электр энергиясини ишлаб чиқаришни кўпайтириш ва аҳоли сонини ҳисобга олган ҳолда, бир киши учун 3156 кВт/соат-гача етказишни режалаштирган
- Ушбу кўрсаткичга ишлаб чиқариш қуввати таркибида қайта тикланадиган энергия манбаларининг ишлаб чиқариш ҳажмини 2025-йилгача жорий 12,7% дан 19,7% гача ўсиши², мавжуд бўлган станцияларни модернизация қилиш, янги БГУ, ва кейинчалик АЭС қуриш ҳисобидан етиш мумкин

[illegible]

Дарё сүвлари

млрд м³

Жами   Жами   Жами

 Тожикистон Қирғизистон Қозоғистон Ўзбекистон Туркменистон

133

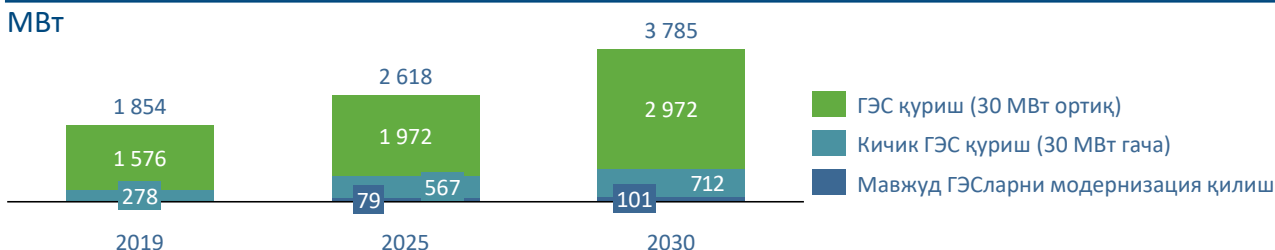
Ўзбекистон Республикасида сув ресурсларини тақсимлаш

Кичик ГЭСлардан фойдаланиш тажрибаси

- Энергия самарадорлигини ошириш учун энг самарали чора-тадбирлардан бири Россия, Украина, Қирғизистон ва Қозоғистон тажрибаси бўйича майда каналларда (7-8 метр) кичик **деривацион ГЭС** қуриш бўлади
- Кичик ГЭСлар йирик тўғонли ва ўзанли ГЭСларга ўхшаб **атроф-муҳитга салбий таъсир кўрсатмайди**
- Ўзбекистон Республикаси Президенти **Шавкат Мирзиёев** қарори билан 2017-2021 йиллар учун гидроэнергетикани ривожлантириш дастурини тасдиқлади. Хусусан, дастурда Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги, "Ўзбекгидроэнерго" АЖ, мамлакат табиий сув оқимлари ва сув хўжалиги объектларида янги гидроэлектр станцияларни қуриш ва 32-та мавжуд гидроэнергетика иншоотларини модернизация қилиш учун 42 та лойиҳа белгиланган.¹
- Швецияда 1350 кичик гидроэлектр станциялар ишлаб бу мамлакат учун керакли энергиянинг 10% ишлаб чиқаради. Хитойда 83 мингга яқин кичик гидроэлектростанциялар мавжуд

2020-2030 йилларга мўлжалланган гидроэнергетика ривожланиши

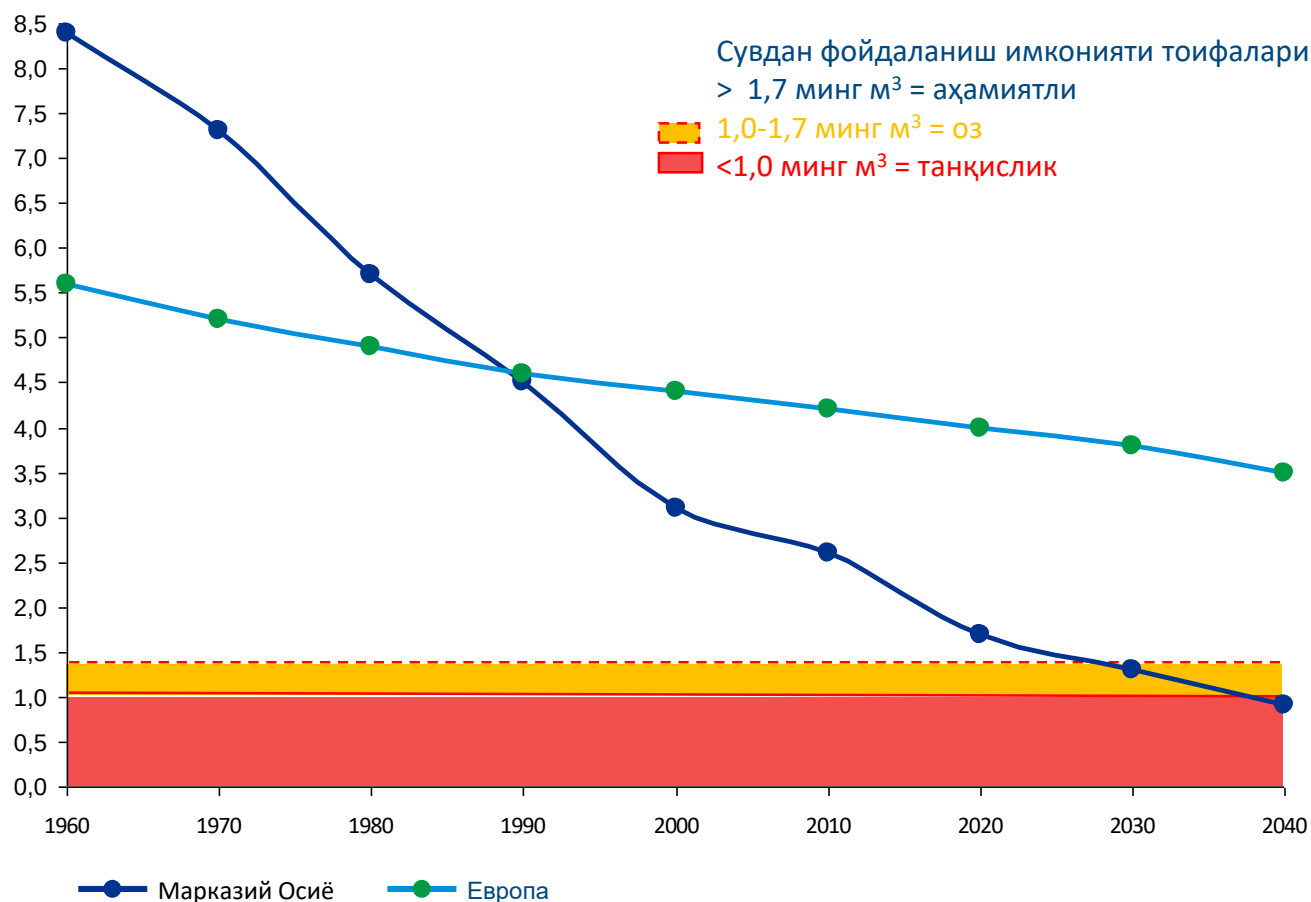

Манбалар: 1 – Regnum, 2 – АО «Ўзбекгидроэнерго», Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси, БМТ Тараққиёт дастури Ўзбекистон 2030 ҳисоботи, ишчи гуруҳнинг таҳлили

Энергетика жорий ривожланиш даражаси

Марказий Осиёда ва Европада сувдан фойдаланиш имкониятининг ўзгариш динамикаси

минг м³ аҳоли жон бошига йилига

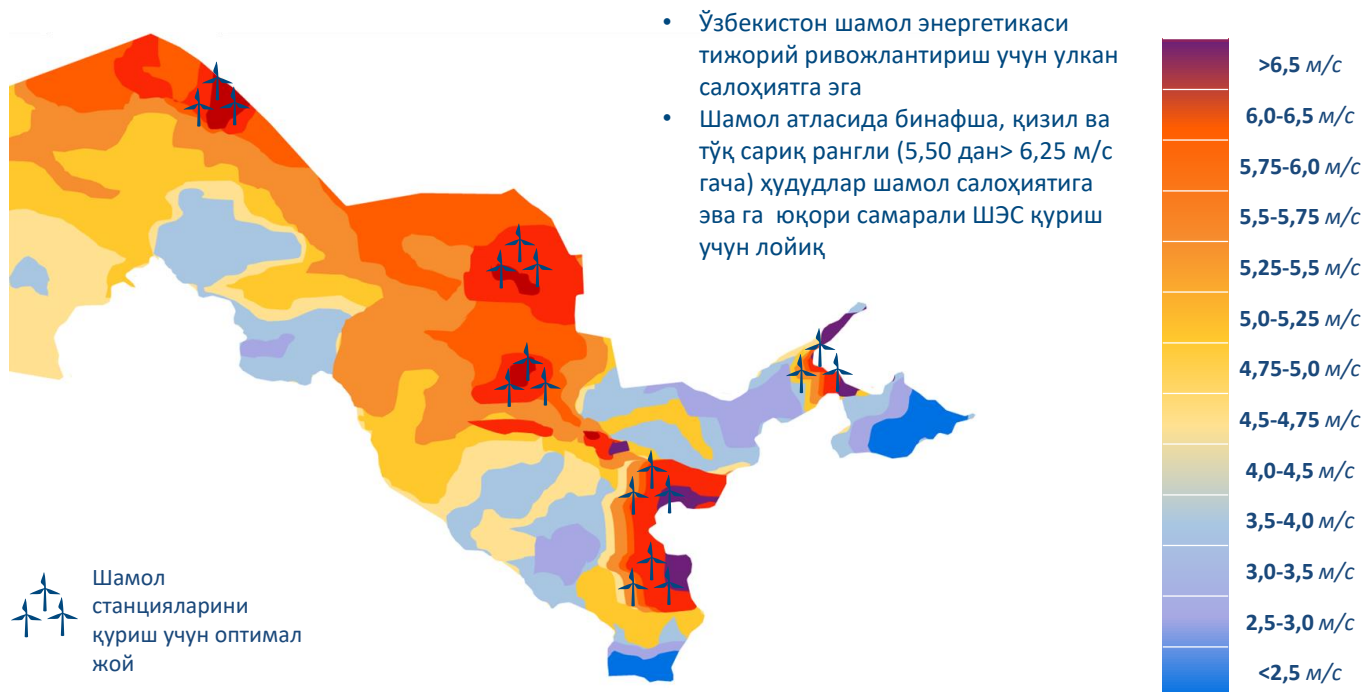

Шарҳлар

- Сўнгги 40 йил давомида Марказий Осиёда сув таъминоти одам бошига йилига 8,4 минг м³дан 2,5 минг м³гача камайди.
- 2030 йилга бориб, Марказий Осиёда аҳоли сонининг жорий ўсиш кўрсаткичлари билан сув таъминоти ҳажми йилига 1,7 минг м³дан кам бўлган даражага етади
- Шу билан бирга, Марказий Осиёда минимал истеъмол даражасини сақлаб қолиш учун йилига 500-700 миллион м³ сув талаб қилинади.

Энергетика жорий ривожланиш даражаси

Ер юзасидан 80 метр баландликда шамол тезлигини (ўртача шамол тезлиги) сифатли тақсимлаш

Қуёш нурланишининг умумий кундалик ҳажми

- Саноат қуёш батареяларини ўрнатиш учун жойни танлаш мезонлари:
- 1) Қуёш нурларинишининг энг юқори концентрацияси (> 6 кВт*соат/м)
 - 2) Аҳоли яшайдиган пунктлар энергия ишлаб чиқарадиган бошқа станциялардан узоқроқ жойда жойлашган бўлиб, энергия танқислиги мавжуд

Энергетикани тартибга солишнинг стратегик имкониятлари

1

Анъанавий энергия манбаларига эътибор қаратиш

Электр энергиясининг ҳозирда мавжуд ИЭС ва ИЭМларда ишлаб чиқарилиши давом этади, мобил газ турбиналарига асосланган электр энергиясини ишлаб чиқаришнинг янги технологиялари жорий этилади.

- Қурилмалар ва инфратузилмалар аллақачон мавжуд уларни фақат модернизация қилиш зарур
- Ички истеъмолни қондирадиган катта табиий газ захиралари мавжуд.

- Айти пайтда, қазилма ёқилғиларни ишлатишдан воз кечиш глобал тренди кучаймоқда.
- Газ учун экспорт салоҳияти камайиши

Мамлакатлардан мисоллар:

XXP

Туркия

Ўзбекистон

Ўзбекистон анъанавий энергия манбаларидан фойдаланишни давом эттиради, инвестициялар инфратузилма ва ускуналарни янгилаш учун қўлланилади

2

Қайта тикланадиган энергия манбаларига эътибор қаратиш

Ривожланиш мақсадининг варианты

Мамлакат умумий электр энергиясининг 30%-дан ортиғи қайта тикланадиган энергия манбалари орқали ишлаб чиқарилиши мумкин, инвестициялар катта миқдорда саноат қуёш панеллари, шамол парклари, кичик ГЭС ва шунга ўхшаш инфратузилмаларни, шунингдек, энергияни сақлаш тизимларини қуришга сарфланади

- Географик жойлашуви ва об-ҳаво шароити
- Энергия ишлаб чиқариш станцияларини ўрнатишнинг нисбатан арзонлиги
- ҚТЭ ускуналари учун нархларни пасайтириш
- ҚТЭни кенг миқёсда жорий қилиш ҳолатида саноат йўналишларининг параллел ривожланиши

- Малакали кадрларнинг етишмовчилиги
- Ҳозирда энергия сақлаш бўйича оператив жиҳатдан самарали ечимлар йўқ.
- Замонавий электр тармоғининг қайта тикланадиган энергия манбаларига улаш имконияти йўқ
- ҚТЭ учун ускуналарни ташишнинг юқори қиймати
- Институционал муҳитнинг, ҚТЭ фаолиятини қўллаб-қувватлашнинг самарали механизмлари йўқлиги

Мамлакатлардан мисоллар:

Швейцария

Германия

Норвегия

Яшил энергия Ўзбекистон энергетик портфелида асосий энергия бўлади

3

Атом энергиясига эътибор қаратиш

Барча энергиянинг 30% ортиғи атом электр станцияларида ишлаб чиқарилади, уларни қуриш ва кейинчалик хизмат кўрсатиш учун катта хорижий инвестициялар жалб қилинади ва хорижий мутахассислар таклиф этилади.

- Тўғридан тўғри инвестициялар
- Юқори малакали иш ўринларини яратиш
- Бошқа манбалар билан солиштирганда узоқроқ муддат учун потенциал узлуксиз электр таъминоти
- ЯҚҚ билан маҳсулот олиш учун энергия ташувчиларидан фойдаланиш имконияти

- ҚТЭдан чиққан электр энергияси арзонроқ
- Технологик хатарлар
- Сувга юқори талаб
- Инвестицияларнинг катта қиймати
- Геосиёсий хавфлар

Мамлакатлардан мисоллар:

Франция

Ж. Корея

Чехия

Атом энергиясига жиддий капитал маблағлар ўзини оқлаганча узоқ вақт ўтади, аммо энергия таъминоти нисбатан тўхтовсиз бўлади.

Мақсадларга қараш 2035

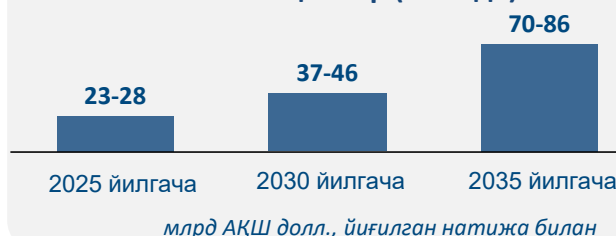
Ўзбекистоннинг **Марказий Осиёдаги энергетика балансидаги** ўрнини барқарорлаштириш, сув истеъмол **ресурсларидан самарали фойдаланиш моделига** ўтиш ва умуман **иқтисодиётнинг энергия самарадорлигини** ошириш

- Кичик деривациялик ГЭСларни ва боғлиқ инфратузилмани қуриш
- Қуёш, шамол ёки биологик чиқиндилар каби қайта тикланадиган энергия манбаларидан иссиқлик ва электр энергиясини ишлаб чиқарадиган станциялар қурилиши
- Марказий Осиёда сув-энергетика консорциумини яратиш бўйича ишлар (бунинг ҳисобидан ички истеъмол учун талаб 100% қондирилади)
- Атом энергетикаси соҳасида лойиҳаларни ишлаб чиқиш (Россия, Франция ва Хитой билан биргаликда)
- Энергияни сақлаш саноати тизимини ишлаб чиқиш
- Электр энергияси марказлаштирилмаган ишлаб чиқариш тизимини жорий этиш (Smart Grid)
- Қўшилган қиймати юқори, самарали ва барқарор энергия тизимини яратиш
- ҚТЭ ва ядровий энергетика соҳасида юқори малакали кадрларни тайёрлаш
- ҚТЭ учун асбоб-ускуналар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштиришнинг ва ҚТЭ нинг технологик ривожланишининг юқори даражаси
- Ўзбекистоннинг электр энергетика секторига халқаро компаниялар пайдо бўлади

Рақамли кўрсаткичлар

	2017	2035	CAGR
Электр ишлаб чиқариш, млрд кВт/соат	61,9	117,1	3,6%
Электр энергия экспорти, млрд. кВт/соат	1,85	12,1	11%
Электр узатиш ва тарқатиш вақтида электр энергия йўқотиш даражаси, %	15	6,5 ²	

Инвестициялар Инвестициялар (ЁЭМ-да)

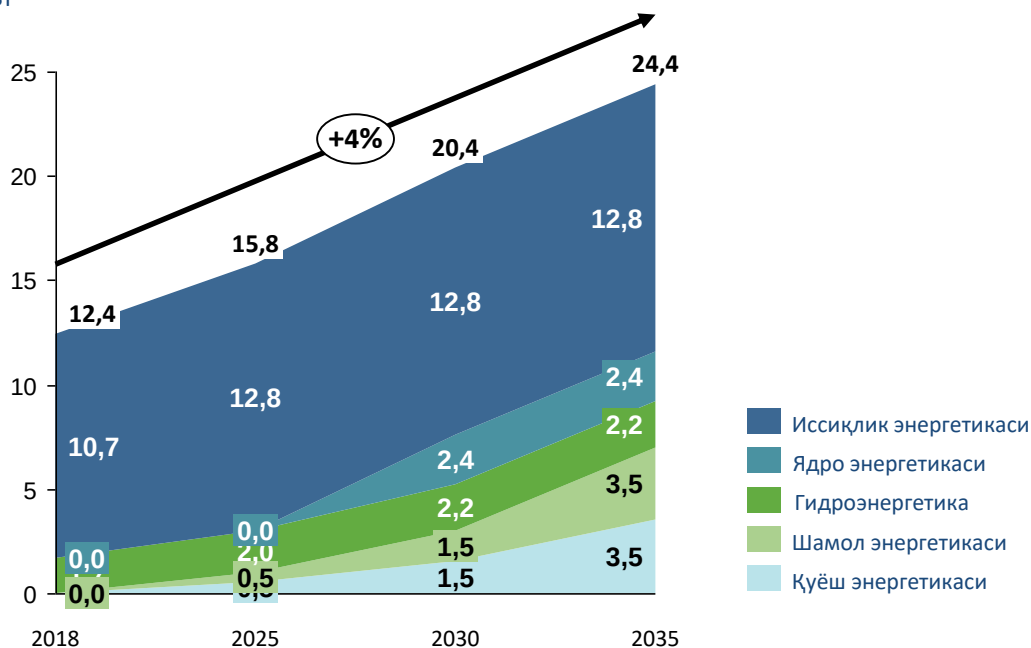
Мақсадларга қараш 2035

Амалдаги барча электр энергия манбаларининг **маҳсулдорлигини** ошириш

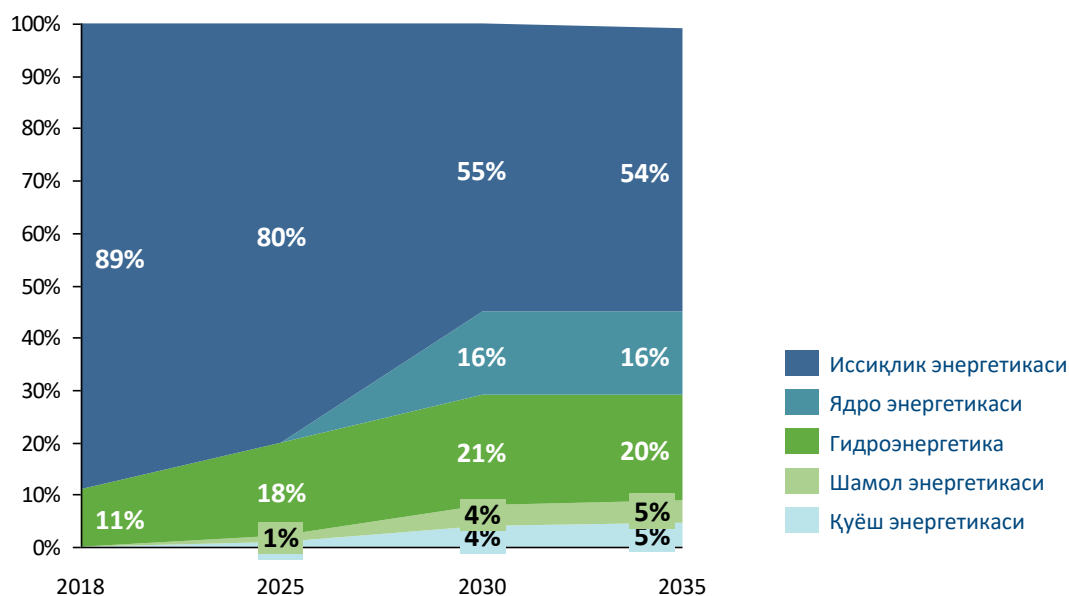
- "Яшил" энергетикага инвестицияларни босқичма-босқич йўналтириш билан ИЭС ва БГУларнинг қўшимча қувватларини модернизация қилиш ва қуриш
- Ёнг самарали ва экологик тоза энергия манбаларидан фойдаланишга ўтиш, муқобил энергия улушини ошириш

Энергия манбаларининг маҳсулдорлиги ўсиши, 2018-2035 йилларга прогноз

ГВт

Электр манбаларини улушларининг динамикаси, 2018-2035 йиллар

Манбалар: 1 - "Ўзбекэнерго" АЖ, 2 - Index Mundi (ЕИ-да электр энергия йўқотилиши кўрсаткичи), ишчи гуруҳ таҳлили

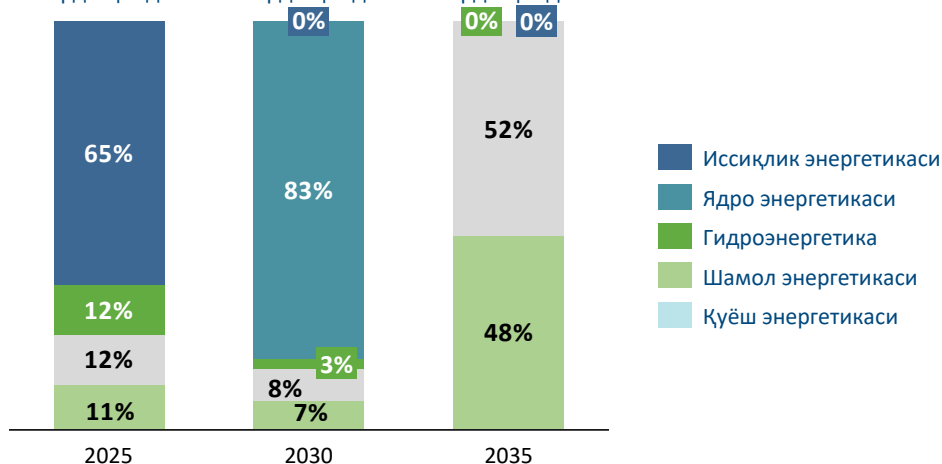
Мақсадларга қараш 2035

Умумий тузилмада қайта тикланадиган энергия манбаларининг улушини ошириш

- Мавжуд анъанавий манбаларга қўшимча ишлай оладиган қувватларни яратиш учун шамол ва қуёш энергиясига инвестициялар
- Қазиб олинадиган ёқилғидан фойдаланиш улушини қайта тикланадиган ресурслар фойдасига қисқартириш
- 2025 йилгача мавжуд қувватларни янада ривожлантириш учун иссиқлик энергетикасига инвестицияларнинг ўсиши
- Қуввати 1 ГВт, 1 ГВт ва 2 ГВт бўлган қуёш, шамол ва гидроэлектростанцияларни қуриш
- Қайта тикланадиган энергия манбаларининг улушини 2025 йилгача 30 фоизгача ошириш

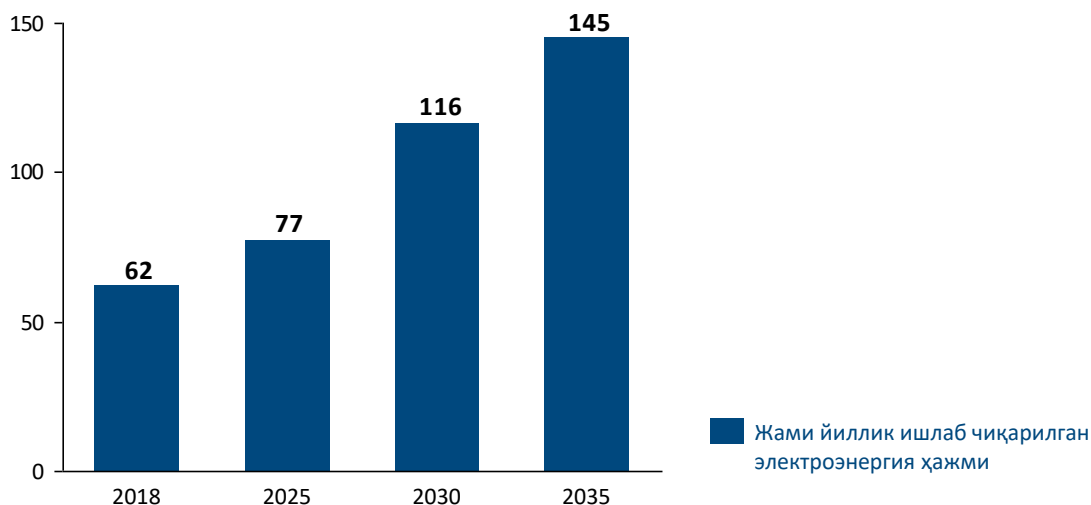
2035 йилгача энергетикага 29 миллиард доллар инвестициялар талаб қилинади

6 млрд АҚШ долл. 18 млрд АҚШ долл. 5 млрд АҚШ долл.

Электр ишлаб чиқариш,

млрд кВт*соат

2025

- Буғ-газ усқуналарини иқтисодий чоралар ёрдамида эксплуатация ва модернизация қилиш, шу жумладан карбонат ангидрид нормативдан ортиқча чиқиндилари учун тўловларни жорий қилиш ва замонавий технологик жавоб стандартларга жавоб бермайдиган эскирган технологияларни қўллашни бевосита тақиқлаш
- Мавжуд электростанцияларни, асосан лойиҳавий ёнилғиси кўмир бўлганларни модернизациялашни якунлаш. Газ турбинали ва модернизацияланган буғ турбинали иссиқлик электр марказларини, жумладан газ ва қисман кўмир (кўмир асосий ёқилғи бўлиб турган) билан ишлайдиган блокли станцияларни замонавийлаштириш ва ишга тушириш.
- Мамлакатнинг ёқилғи-энергетика балансини диверсификациялашга қаратилган ядровий ва қайта тикланувчи энергетикани ривожлантириш (хусусан, қуёш ва шамол энергетикаси)
- Сув-энергетика консорциуми Марказий Осиё бирлашган энергия тизимини тикланишининг бир қисми булади. Қўшни мамлакатларни рақобатбардош нархлардаги электр энергия билан таъминлаш ва бунинг эвазига сув ресурсларини улардан олиш

2030

- Электр энергиянинг тарқатилганини ишлаб чиқариш тизимини жорий этиш
- Энергия сақлашга мослаштирилган саноат тизимини ишлаб чиқиш
- Тармоқларни ривожлантириш схемаларини ишлаб чиқиш ва амалга оширишга асосланган трансформатор ва линиялардан фойдаланишнинг ўзига хос шартларидан келиб чиққан ҳолда тармоқларнинг уйғун ривожланиши
- Қайта тикланадиган энергия манбаларига асосланган энергетика кичик деривациялик ГЭС, қуёш энергияси усқуналари, геотермал энергия станциялари ва иссиқлик таъминоти қурилмалари, биоэнергетика ва шамол энергетикаси иншоотлари, йирик шаҳарларда чиқиндиларни ёқиш ва чиқиндиларни қайта ишлаш заводлари кўринишида ривожлантирилади. Қайта тикланадиган энергиянинг энергетика балансидаги улуши 25-30% ни ташкил этади.
- Кўмир саноатида ишчи кучини қайта тайёрлаш жараёнининг бошланиши
- Қайта тикланадиган энергия манбаларидан энергия ишлаб чиқариш учун усқуналар ишлаб чиқаришни ривожлантириш ва электр энергиясини саноат услубида сақлаш учун минтақавий хабларни ривожлантириш
- Чет эл пудратчилари учун маҳаллий ходимларни жалб қилиш учун мажбурий квоталар тизимини жорий этиш
- Кўмир қазиб олиш ташкилотлари учун тугатиш жамғармасини шакллантиришнинг мажбурий тартибини жорий этиш

2035

- Агросаноат комплексида рақамли технологиялар тизимидан фойдаланишни жорий этиш
- Марказий Осиёда қўшни мамлакатларнинг энергия балансига Ўзбекистон электр энергиясининг улушини сезиларли даражада ошириш учун давлатлараро электр тармоқларини мустақамлаш бўйича ишларни давом эттириш
- Инфратузилмани барпо этиш бўйича CASA-1000 дастурида иштирок этиш орқали ва Афғонистон ва Покистон мамлакатларидаги энергия тизимидаги етишмовчилигини ҳисобга олган ҳолда Ўзбекистон Республикасининг ушбу давлатлар йўналишинида экспорт салоҳиятини ошириш.
- Юқорироқ қўшилган қийматга эга маҳсулотни олиш ҳисобида газни қайта ишлаш саноатини қўллаб-қувватлаш ҳисобидан электр энергиясини ишлаб чиқаришда газ истеъмолининг улушини қисқартириш.
- Техник жиҳозларни ишлаб чиқариш цикллари ва ва ҚТЭ технологияларини чуқур маҳаллийлаштириш
- Энергия ишлаб чиқариш таркибида кўмир ролини камайтириш, зарар кўриб ишлаётган ва истиқболсиз кўмир корхоналарини ёпиш ишларини якунлаш
- Атом энергетикаси соҳасидаги лойиҳаларни ишлаб чиқиш, АЭС қувватларини мамлакатнинг умумий энергия балансига киритиш

кадрлар

молия

технологиялар

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфратузилма

2025

2030-2035

- 220-500 кВ-гача бўлган 62та магистрал подстанцияларни модернизация қилиш, асосий куч ускуналарини энергияни самарали сарфлайдиган ва юқори қувватлиларга (куч ва ўлчов трансформаторлари) алмаштириш
- Яшил электр энергияга бўлган талабни рағбатлантириш учун молиявий механизмларни ва бошқа ташаббусларни ишлаб чиқиш - саноатни ривожлантиришда ёрдам кўрсатиш, йирик инфратузилма лойиҳалари ва электр энергиясини экспорт қилиш
- Хусусий сектор учун уйлар томларида қуёш панелларини ўрнатиш, КЎК ва фермер хўжаликларида шамол тегирмонларини қуриш бўйича давлат томонидан қўллаб-қувватлаш чора-тадбирларини амалга ошириш
- Тарқатувчи тармоқлар ва электр узатиш линияларини модернизация қилиш
- Биноларнинг ва шаҳар инфратузилмасининг энергия самарадорлигини ошириш
- Янги ўқув марказларини очиш ва мавжудларини кенгайтириш, ходимларни қайта тайёрлаш дастурларини ишлаб чиқиш, шу жумладан ҚТЭ технологиялари мутахассисларини тайёрлаш бўйича ўқув дастурларини кенгайтириш
- Автоматлаштирилган бошқариш ва ахборотни тўплаш тизимини (масалан, SCADA тизими) амалга ошириш
- Электр энергиясининг етишмаслиги билан боғлиқ муаммоларни, жумладан, гидроэлектростанцияларни қуриш ва мамлакатдаги мавжуд гидроэлектростанцияларни модернизация қилиш учун хорижий инвестицияларни жалб қилиш тўғайли ҳал қилган Грузия каби постсовет мамлакатларининг тажрибасини ўрганиш. Инвесторлар энергетика секторига ва давлат томонидан кафолатланган энергия сотиб олиш нархларига кириш учун шаффоф ва тушунарли қоидалар шароитида дастурларни амалга ошириш тажрибасини ўрганиш

кадрлар

молия

технологиялар

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфратузилма

Ёқилғи саноатининг жорий ривожланиш даражаси

Муҳим муаммолар

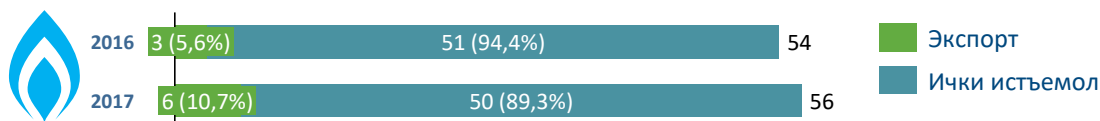
- Соҳада малакали кадрлар тайёрлаш бўйича тизимли чора-тадбирларни амалга ошириш ва таълим жараёнини амалиёт, илм-фан ва саноат билан узвий боғлаш
- Ҳамма томонлама иқтисодий самарадорликни баҳолаш асосида юқори қўшилган қийматли маҳсулот олиш учун хом ашёни қайта ишлашни ошириш
- Бурғилаш жараёнини бошқаруви самарадорлигини оптималлаштириш
- Юқори технологияли ускуналарни таъмирлаш ва уларга хизмат кўрсатиш маҳаллий марказларни ташкил этиш
- Газ узатиш тизимининг эскириб қолган ускуналарини янгилаш ва мавжуд бўлган нефтни қайта ишлаш заводларини янгилаш

Муҳим хулосалар

- Малакали ходимларининг етишмовчилиги, ўрта тоифадаги бошқарувчи ва ходимларнинг паст даражадаги малакаси, ишчиларнинг **меҳнат мотивацияси йўқлиги**, ишчи ва муҳандислик-техник касбларнинг **обрўси тушгани, эскирган иш усулларида фойдаланиш¹**
- Ўзбекистоннинг нефт-газ сектори **тартибга солинадиган бозор** ҳолатида турибди, **ривожланган нефт ва газ бозорига** ўтиш учун **қиймат яратиш занжири тизимини қайта қуриш ва қонунчиликда** ўзгаришлар ва халқаро иштирокчиларнинг сонини ошириш талаб этилади.
- Нефт ва газ конларида пласт босимини камайтиришга тенденция кузатилмоқда, бу нафақат ривожланишга, балким қўллаб-қувватлаш учун қўшимча капитал қўйилмаларини талаб қиладиган ишлаб чиқариш интенсивлиги ҳисобига юзага келган
- Ўзбекистон йўлдош газни (дунёда машъалда ёнадиган газ миқдори бўйича 31-чи ўринда) ва ташландиқ иссиқликни утилизация қилиш (РОЦ технологияси) бўйича мавжуд ва нисбатан арзон технологиялардан тўлиқ фойдаланмайди.
- Эскирган методологиядан фойдаланиб лойиҳаларнинг техникавий-иқтисодий асосини баҳолаш

Газ экспорти ва ички истеъмолининг нисбати²

млрд м³

Айни пайтда табиий газнинг экспортдаги улуши ошди (2016 йилга нисбатан **2 баробар**)

Нефт истеъмоли²

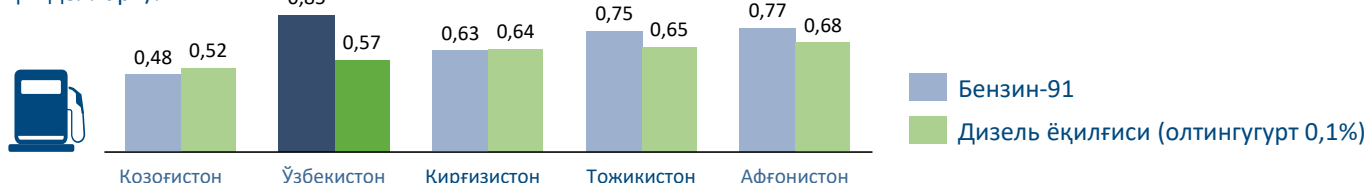
млн тонна

2016 йилдан бери нефт истеъмоли **60 минг тоннага** ошди, маҳаллий қазиб олиш **130 минг тоннага** камайди, импорт эса **190 минг тоннага** ошди

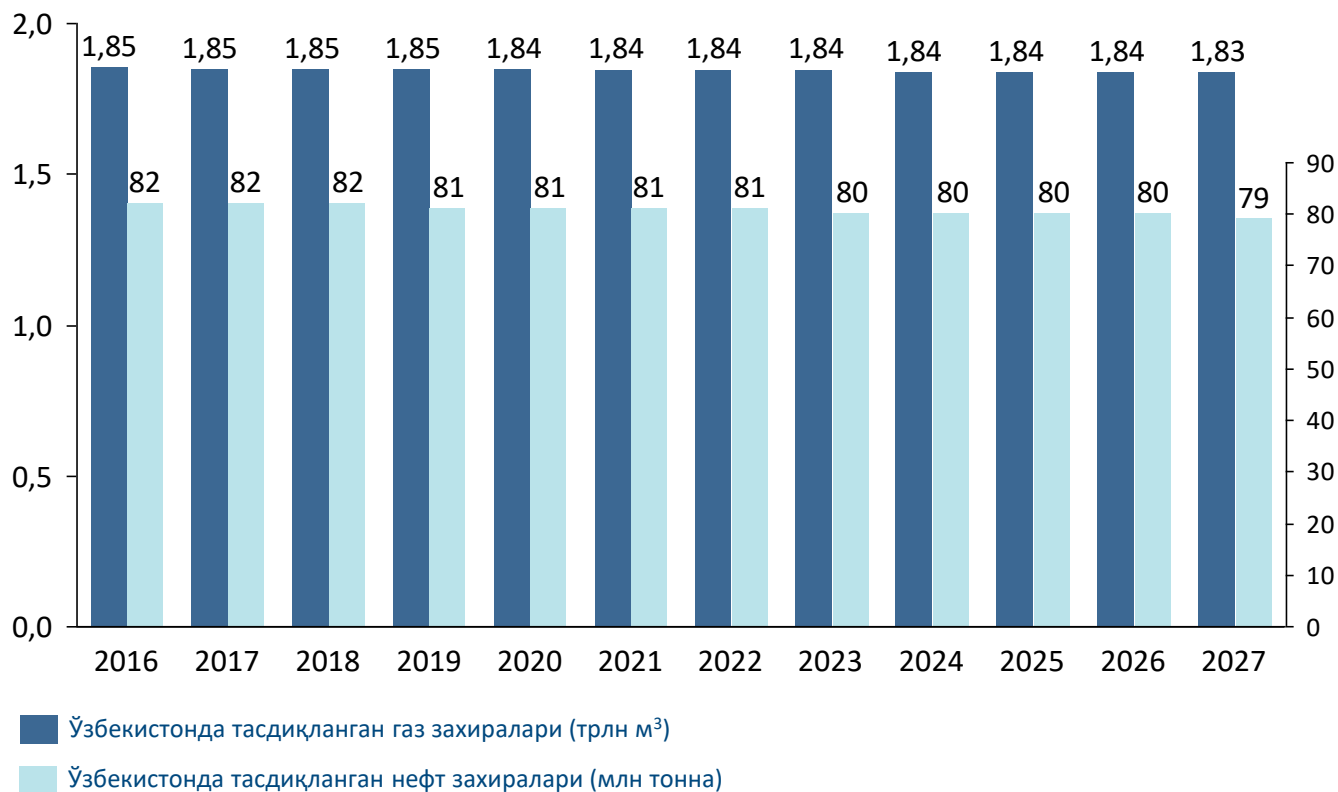
Нефт маҳсулотлари учун ўртача чакана нархи³

АҚШ доллари/л

- Ўзбекистон Республикасида **91-бензиннинг** ўртача чакана нархи ишлаб чиқариш учун маҳаллий хом ашё танқисилиги туфайли Марказий Осиёнинг бошқа мамлакатларига нисбат **юқори**роқ.
- **Дизель ёқилғининг** (олтингургурт 0, 1%) нархи минтақадаги бошқа **давлатлар даражасида**, лекин истеъмолчилар учун фойдаланиш имконияти чекланган.

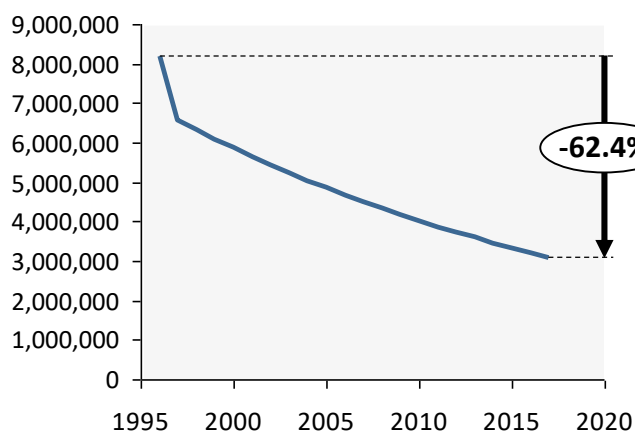
Ўзбекистонда тасдиқланган нефт ва газ захиралари

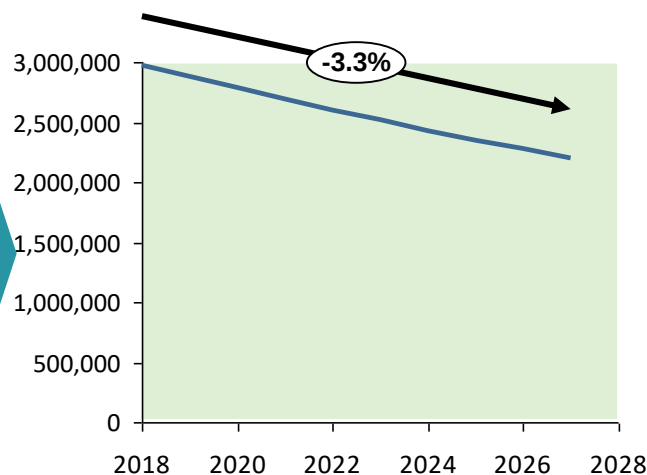
Нефт қазиб олиш (олдин ва келажакда)

Нефт қазиб олишнинг тенденцияси пасаймоқда

1996- 2017

2018- 2027

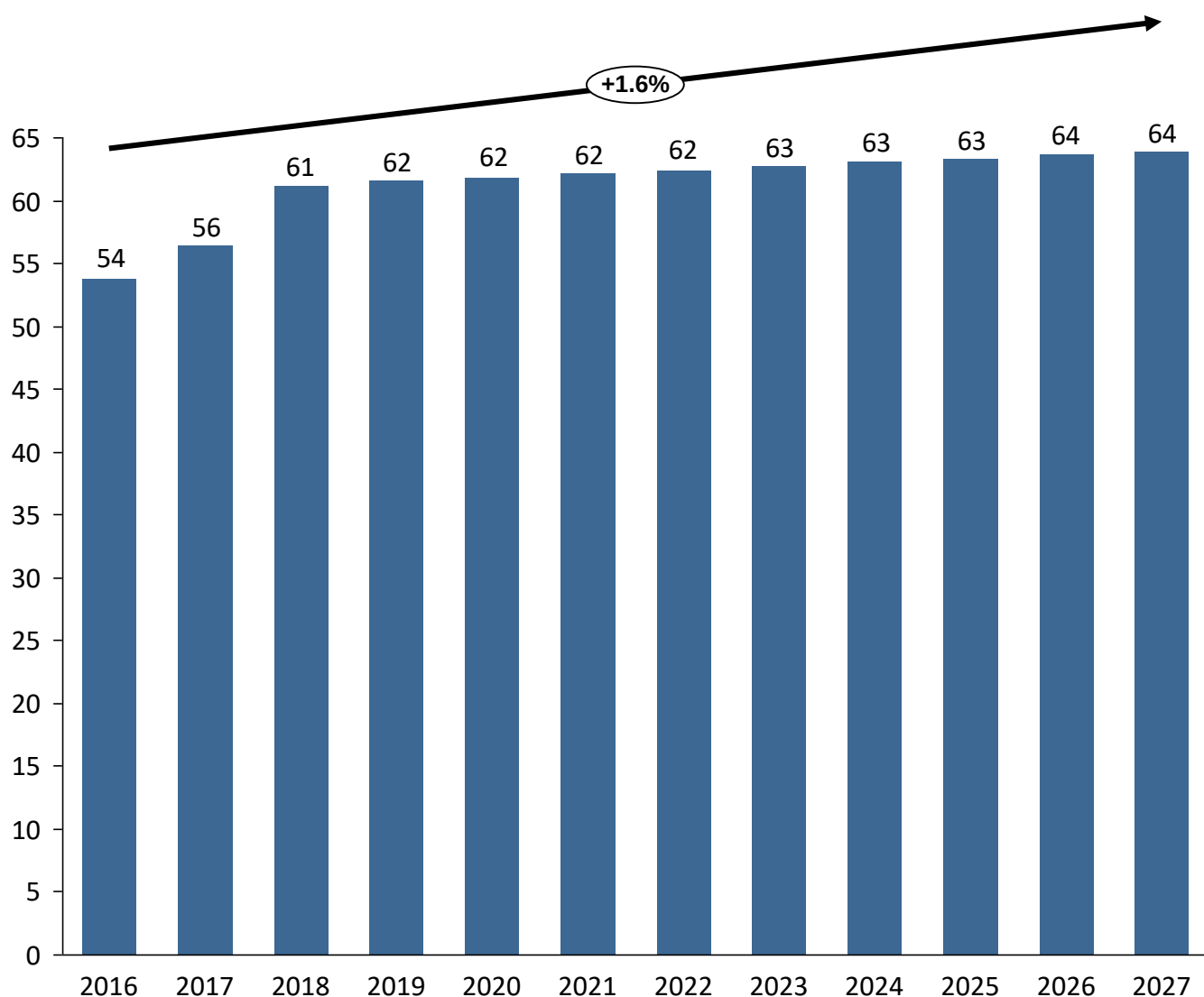
Йиллик ишлаб чиқариш миқдори (млн тонна)

2027 йилгача газ қазиб олиш прогнози барқарор кўринмоқда

Газ қазиб олиш

2018 йилда янги ишлаб чиқариш объектлари ишга туширилганидан кейин Ўзбекистонда газ қазиб олиш сезиларли даражада ошди. Мамлакатда газ қазиб олишнинг ўсиши 2027 йилгача, аммо пастроқ суръатларда давом этиши кўтилмоқда.

- Ўсиш ички ва "Лукойл" каби халқаро нефт ва газ компаниялари томонидан амалга ошириладиган бир қатор инвестицион лойиҳалар ҳисобидан келиб чиқади
- Ишлаб чиқариш Қандим, Ҳисор конлари ва Устюртдаги янги корхоналарнинг ишга туширилиши орқали таъминланди

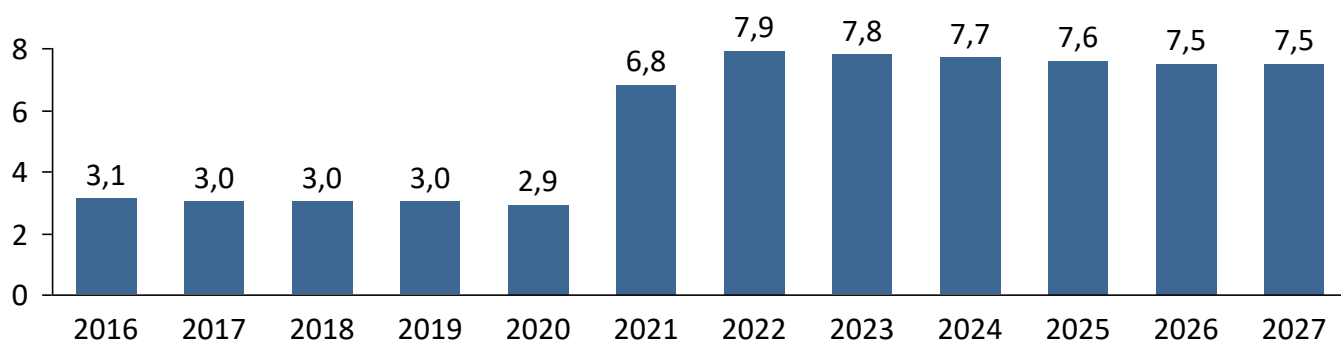
■ Газ қазиб олиш (млрд м³) - Ўзбекистон

Нефтни қайта ишлаш

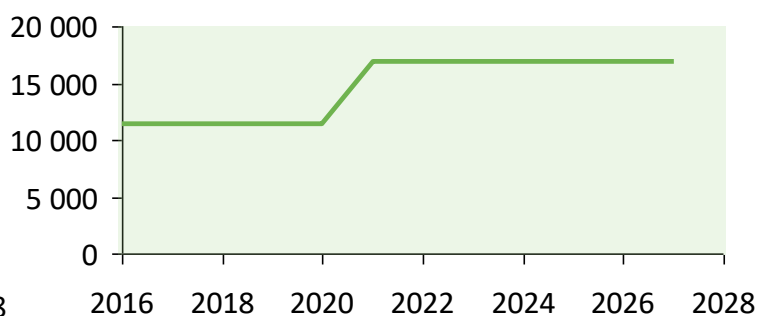
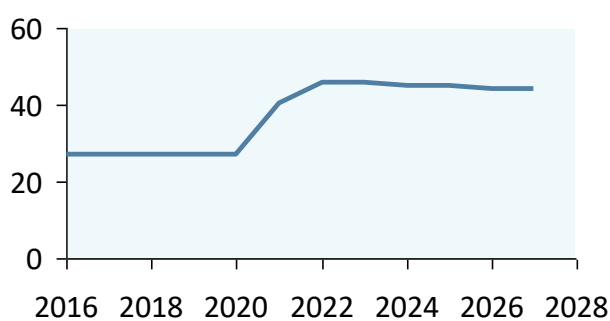
Нефтни қайта ишлаш

Ўзбекистондаги қайта ишлаш саноати кичик улушга эга, умумий қувватлардан фойдаланиш даражаси эса 30% дан кам.

Ҳозирги вақтда Жиззах вилоятида нефтни қайта ишлаш заводи қурилмоқда, у мамлакатнинг жорий қайта ишлаш қувватларини деярли 48 фоизга ошириши ва 2021 йилга келиб Ўзбекистонда нефт маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажмининг икки баравардан зиёд ошириши кутилмоқда.

■ Нефти маҳсулотларини ишлаб чиқариш (млн тонна/йилига) - Ўзбекистон

— Қувватларни ишлатиш коэффициенти (%) – Ўзбекистон

— Нефти қайта ишлаш қуввати (млн тонна йилига) - Ўзбекистон

Нефти қайта ишлашнинг маржаси сезиларли эмаслиги сабабли, нефти қайта ишловчи тармоқнинг қувватини юклаш даражаси келгуси йилларда аста-секин камайиб бориши кутилмоқда

Шундай бўлса-да, Жиззах нефти қайта ишлаш заводининг ишга туширилганидан сўнг ишлаб чиқариш ҳажми 2021 йилда 2, 2 миллиард АҚШ доллар миқдорида ўсиши кутилмоқда ва потенциал қўшимча янги GTL завождари ҳисобидан ҳам

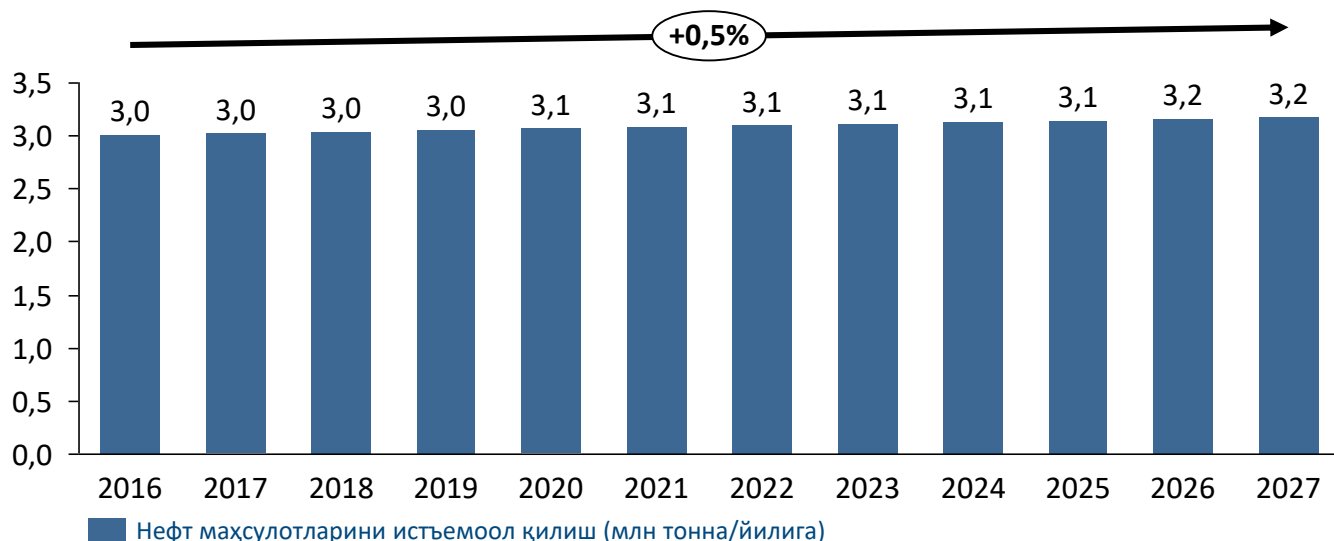
Нефт маҳсулотлари ва газнинг ички истеъмоли

Нефт маҳсулотларининг ички истеъмоли

Нефт истеъмоли яқин йиллар ичида эскирган ўзбек НҚИЗ да кам утилизация қилинганлиги сабабли маҳаллий ёнилғи ишлаб чиқариш ҳажмининг камайиши ҳисобига ўсиши кутилмоқда.

1996-2007 йиллар мобайнида маҳаллий нефт талаби йилига 6 миллиондан 7 миллионгача ўзгарган, бироқ кейинги йилларда талаб пасайиб, 2018 йилда йилига атиги 3 миллионга етган.

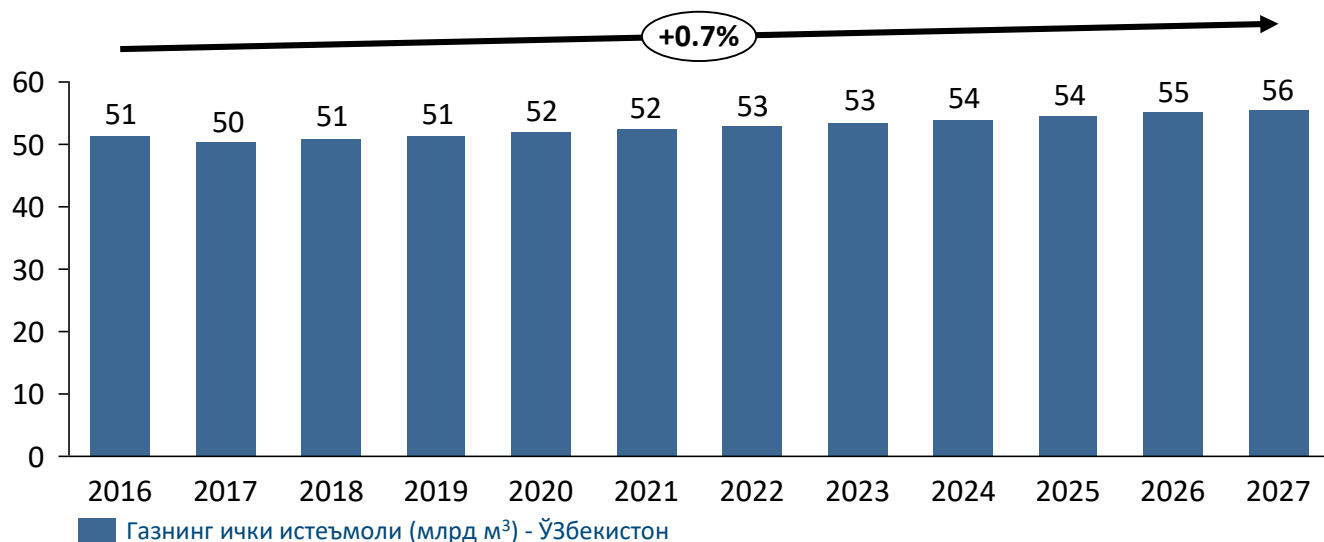
2027 йилга келиб йилига нефт истеъмоли ўртача 0,5%га ўсиши прогноз қилинмоқда.

Маҳаллий газ истеъмоли

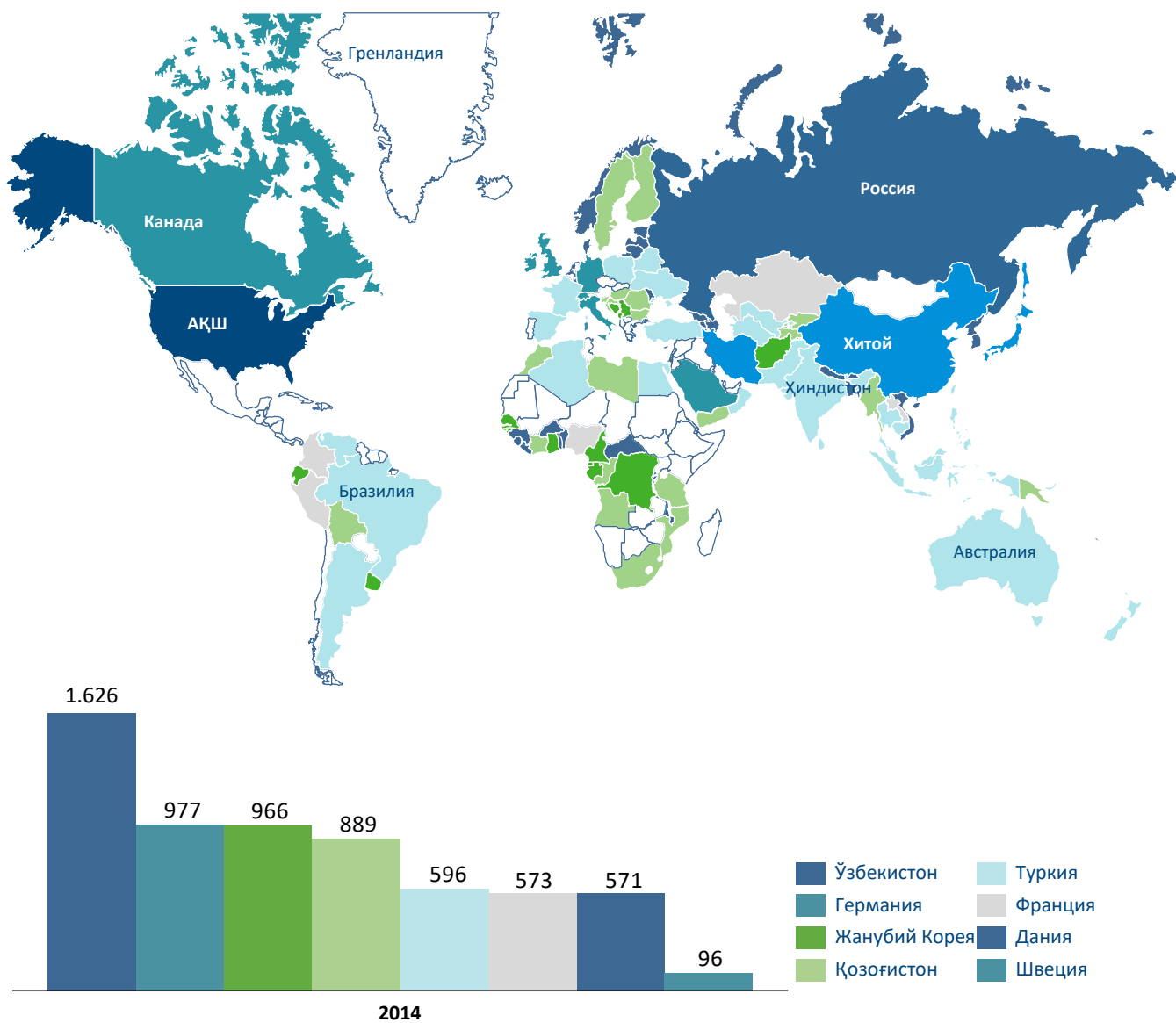
Ўзбекистонда энергетика соҳаси устивор бўлган маҳаллий газ истеъмоли бизнинг прогноз даврида 2027 йилгача аста-секин ўсиши кутилмоқда.

Истеъмолнинг ошиши ишлаб чиқаришни кенгайтишдан ўтиб кетиб, бу экспорт имкониятларига таъсир қилади. Шу билан бирга, газ экспортининг ички эҳтиёжларга нисбатан устиворлиги истеъмол прогнозини қисқартириши мумкин.

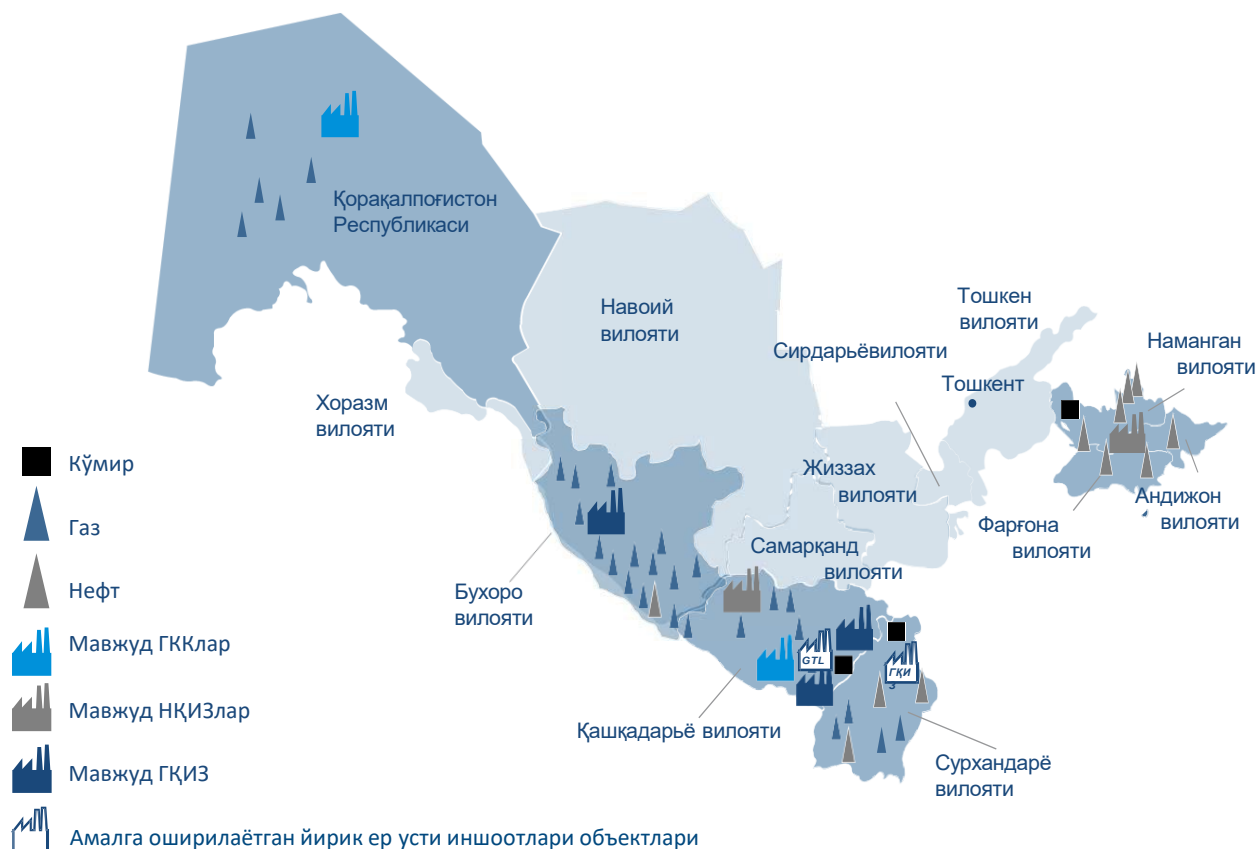
2014 йилда мамлакат ичида газни истеъмол қилиш бўйича қиёсий таҳлил

Ўзбекистонда қазиб чиқилган газнинг 86 фоизи фақат ички истеъмол учун сарфланади, ва Ўзбекистон аҳоли жон бошига истеъмол даражаси юқори бўлган мамлакатлардан бири ҳисобланади¹

Ёқилғи саноатининг жорий ривожланиш даражаси

Минтақалар бўйича нефт ва газни қазиб чиқариш ва қайта ишлаш

Шарҳлар

- Ўзбекистоннинг исботланган ёқилғи-энергетик захиралари: нефт - **82 миллион тонна**, табиий газ - **1,85 триллион м³**, кўмир - **1900 миллион тонна**, шу жумладан: кулранг кўмир- 1853 миллион тонна, тошкўмир - 47 миллион тонна
- Ўзбекистон:
 - Нефт захиралари бўйича **дунёда 44-ўринда**
 - Табиий газ захиралари бўйича **дунёда 21-ўринда** туради
- Нефт ва табиий газ қазиб олиш саноатида **125 000 киши** ишлайди
- 210 эркин газ кони**
- 125 нефт кони**
- Газ саноати **Газли ва Қарши** туманларида жойлашган. Табиий газнинг асосий захиралари **Шўртон, Зеварди, Кўкдумалоқ, Алан, Одамтош** конларида қидириб топилган
- Нефт асосан **Фарғона водийси ва Бухоро вилоятида** қазиб чиқарилади
- Қорақолпоғистонда** ва 6 та вилоятда нефт конлари қидириб топилган: **Қашқадарё, Бухоро, Сурхондарё, Наманган, Андижон ва Фарғона вилоятларида**. Нефт захираларининг қарийб **75 фоизи** Қашқадарё вилоятида, жумладан **70 фоизи** Кўкдумалоқ конида
- Ҳозирги вақтда кўмир учта конда қазиб олинади: **Ангрен қўнғир кўмир кони, Шарғун ва Бойсун тошкўмир конлари**

Ёқилғи саноатининг жорий ривожланиш даражаси

Табиий газ |

Нефт

Геологик қидирув
ишлари

Экстрация ва /
ёки ишлов
бериш

Юк таштш

Тарқатиш

Маҳаллий ва ҳорижий компаниялар:

Ўзбекнефтгаз

Лукойл

Газпром

Ўзбекнефтгаз

Лукойл

Газпром

PETROMARUZ

Uz-Kor Gas
Chemical

Ўзбекнефтгаз

Осиё Транс
Газ

Ўзбекнефтгаз

Лукойл

Шарҳлар

табиий газ

- “Ўзбекнефтгаз” АЖ давлат компанияси шубъа компаниялари орқали қазиб чиқариш ва тарқатишда барча жараёнлари учун масъул, “Ўзтрансгаз” эса АЖ газни ташиш учун масъул
- Россия, Жанубий Корея ва Хитойнинг йирик хорижий компаниялари табиий газ қазиб олишда иштирок этади, бироқ “Лукойл” мамлакатдаги асосий хорижий инвестор ҳисобланади. Бозорда ғарбий компаниялар мавжуд эмас.

Шарҳлар

нефт

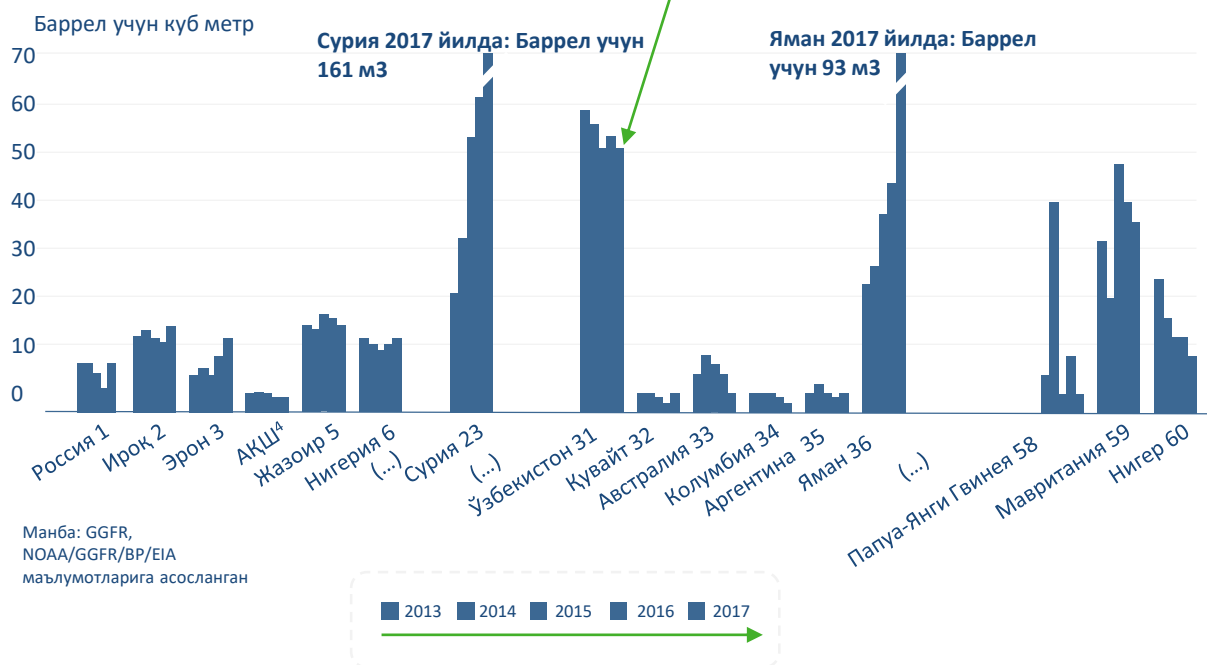
- “Ўзбекнефтгаз” АЖ давлат компанияси қидириш ва қазиб олиш секторлари ва ўзининг шўъба корхоналари маркетинг ва сотишлар учун масъулдир, “Ўзнефтмахсулот” АЖ ҳам маркетинг ва сотувларни амалга ошириб бормоқда
- Қазиб чиқариш ва қайта ишлаш соҳасида Россия, Хитой ва Корея компаниялари ҳам фаолият кўрсатмоқда

Газ ва чиқинди иссиқликни утилизация қилиш учун фойдаланилмаган салоҳияти

Машъалда ёндириш миқдори - Топ-60 мамлакат рўйхати 2013-2017 йил.

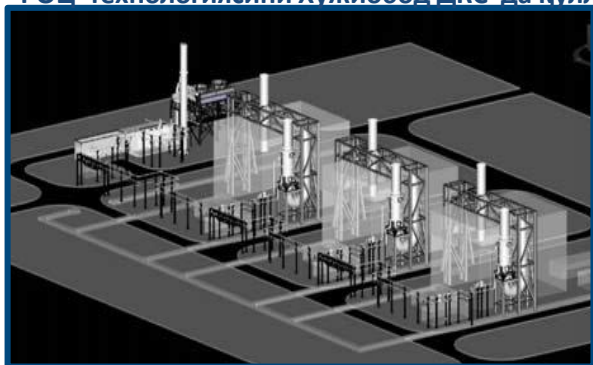
Мамлакатлар 2017 йилда ёндирилган газ умумий ҳажми бўйича тартибга солинган

Бир баррел нефт қазиб чиқишда ёндириладиган табиий газ кубик метри

- 2017 йилда Ўзбекистон машъалда ёқиб юборилган йўлдош газ ҳажми бўйича дунёда 31-ўринни эгаллаган бўлса, ишлаб чиқарилган нефтнинг бир баррелига ёқиладиган йўлдош газнинг ҳажми бўйича учинчи ўринни эгаллади, 2013-2016 йилларда эса ушбу кўрсаткич бўйича дунёдаги энг паст ўринни эгаллаган.
- 2015 йил апрел ойида Ўзбекистон йўлдош газни ёқишни тўхтатишга қаратилган (БМТ ва Жаҳон банки ташаббуси билан) глобал ҳамкорлик дастури доирасида 2030 йилгача йўлдош газни ёқишни тўхтатиш мажбуриятини олди.
- Бугунги кунга машъал газ чиқиндиларини камайтириш учун аниқ давлат дастури/режаси мавжуд эмас.

РОЦ технологиясини Хўжиобод ДКС да қўллаш

GGFR "Manhattan Skyline"

Глобал ўртача зичлик (2017): 4,8 м/бб

- "Ўзбекнефтегаз" холдинг компанияси маълумотларига кўра, ҳар йили бир миллиард кубометр газ (бошқа маълумотларга кўра 1,8 миллиард м³ га яқин) газ қазиб олинади ва умумий газ қазиб олиш тахминан 53 миллиард кубометрни ташкил этади
- Сўнгги йилларда газ ёқиш ҳажми компрессор станциялари ва йўлдош нефт газини йиғиш тизимларини қуриш туфайли 3,5 миллиард куб метрга камайди, лекин бу лойиҳалар салоҳияти кўп жиҳатдан ҳали тўлиқ очилмаган
- Йўлдош газни утилизация қилиш лойиҳалари юқори қўшимча қийматга эга, аммо у энергия узатиш инфратузилмасига боғланган
- РОЦ технологиясидан фойдаланиш салоҳияти, ҳатто маблағ мавжуд бўлганда ҳам ошкор этилмаган

Соҳани тартибга солишдаги стратегик имкониятлар

1

Тартибга солинадиган бозор

Ҳозирда давлат активлари самарадорлигини ва фойдалилигини ошириш ва хорижий компаниялардан технологияларни импорт қилишга эҳтиёж бор. Давлат активларининг IPOсини ўтказиш, ЖСТга аъзо бўлиш ва минтақавий интеграция (Европа Иттифоқига ўхшаб). Саноатнинг барқарор бўлмаган ривожланиши сабабли нархларни тартибга солишни олиб ташлаш

- Электр энергия таъминотининг нархи давлат томонидан тартибга солинади ва шунинг учун нарх паст даражада
- Давлат саноатни субсидиялаш орқали ишчилар учун иш ўринларини таъминлайди

- Рақобат муҳити мавжуд эмас
- Бозорга кириш учун тартибга солувчи тўсиқлар мавжуд.

Мамлакатлардан мисоллар:

XXR

Ўзбекистон

Давлат нефт ва газ соҳасини ривожлантиришда муҳим рол ўйнашни давом эттиради

2

Ривожланган бозор давлат назорати билан

Хорижий инвесторлар учун жозибадорликни ошириш учун давлат активларини хусусийлаштиришнинг бошланиши (сиёсий сабаблар). Секторнинг айрим соҳаларида нархларни тартибга солишни тўхтатиш. Антимонополия қонунчилигини ва қонунга хилоф битимларга қарши курашга оид қонунчиликни босқичма-босқич киритиш

- Давлат иштироки омилини камайтириш орқали бизнес муҳитини яхшилаш
- Хусусий инвестицияларни дастлабки жалб қилиш имконияти мавжуд

- Бозорнинг бундай тури тартибга солинадиган ва ривожланган бозор ўртасидаги ўтиш бозоридир, шунинг учун ноаниқлик омилининг таъсири сақланиб қолади.

Мамлакатлардан мисоллар:

Норвегия

Давлат бозорни тартибга солишни давом эттиради, бироқ хусусий иштирокчилар ҳам пайдо бўла бошлайди

3

Ривожланган бозор хусусий монополиялар билан

Давлат активларини хусусийлаштириш жараёнини якунлаш, йирик халқаро иштирокчиларни қидириш ва қазиб олиш, қайта ишлаш ва ташиш секторларига жалб қилиш. Нефт-газ ва электр энергетика соҳасидаги активларни тақсимлаш

- Табиий монополиялар бундан мустасно бўлиб, тўлиқ рақобат муҳитини шакллантириш учун тартибга солишни тўлиқ тўхтатиш
- Бозор самарадорлигини кучайтириш ҳисобига энергетика секторига кириш тўсиқларини пасайтириш

- Бозор тизимида ўтиш билан оператив самарадорликни ошириш мақсадида иш ўринлари сони камайишининг эҳтимоли бор

Мамлакатлардан мисоллар:

АҚШ

Бутунлай бозорга оид сектор, хусусий иштирокчилар саноатни ривожлантиришда асосий омил бўлади

Мақсадларга қараш 2035

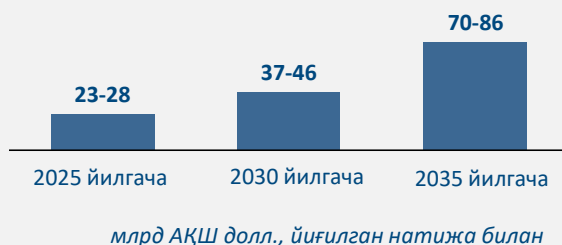
Энергия ташувчиларнинг барча турларини бошқаришнинг **юқори самарадорлиги**, жумладан, **харажатларни камайтириш ва меҳнат унумдорлигини ошириш, қайта ишлаш чуқурлигини ошириш**, Ўзбекистон Республикаси **иқтисодиётининг умумий энергия самарадорлигини** ошириш, мавжуд корхоналарда лойиҳалаштиришдан то йўлдош газни утилизация қилишгача янги технологияларни фаол жорий қилиш

- «Ўзбекнефтогаз» таркибидаги мавжуд таркибий бўлинмаларни қайта ташкил этиш, жумладан халқаро менежерларни таклиф қилиш орқали
- Саноатдаги бизнес жараёнларни бошқаришни тубдан такомиллаштириш (техник-иқтисодий асосларни, харидларни ва бошқаларни ҳисоблаш услуги)
- Саноатдаги фойдасиз ва самарасиз давлат ташкилотларини хусусийлаштириш
- Нефть-газ соҳасида давлатнинг халқаро ҳамкорлари географиясини диверсификация қилиш
- Назарий ва амалий кадрлар тайёрлаш методикасини такомиллаштириш ва муҳандислик касбини оммалаштиришни рағбатлантириш
- НҚИЗда инфратузилмани модернизация қилиш ва хом ашёни қайта ишлаш чуқурлигини ошириш
- Ёқилғи қуйиш шохобчалари ва тегишли инфратузилмалар сонини кўпайтириш
- Утилизация технологияларини ва жараённи рағбатлантириш учун тегишли қонуний чекловларни жорий қилиш орқали ёқиладиган йўлдош газ ҳажмини сезиларли даражада камайтириш
- Корхоналарга электр энергиясини фақат ўз эҳтиёжлари учунгина эмас ишлаб чиқаришга имкон бериш учун энергетик ва транспорт инфратузилмасини модернизация қилиш
- Саноатни ривожлантиришда барқарорликни сақлаб қолиш ва иқтисодий асоссиз лойиҳаларни тарк этиш

Рақамли кўрсаткичлар

	2017	2035
Дунёда ёндирилган йўлдош газ ҳажми бўйича ўрни	31	60
Табиий газ қазиб олиш, млрд м³/йил	56	80
Газ конденсатини қазиб олиш, млн т/йил	2,06	3,5

Инвестициялар (ЁЭМ-да)

Ёқилғи саноатида асосий стратегик ташаббуслар

2025

- Нефт-газ соҳасида кадрлар тайёрлаш марказлари сони ва сифатини ошириш, хорижий мамлакатларда ходимларни ўқитиш, компаниянинг юқори ва ўрта бошқарувчиларини қайта тайёрлаш
- Ёқилғи қуйиш шахобчаларини қуриш ва жойлаштириш учун ҳудудий режани ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш
- Ёлланма менежерларни таклиф қилиш орқали "Ўзбекнефтегаз" АЖ ишлашини қайта ташкил этиш, шу жумладан бошқарув ходимларига консультация бериш
- Йўлдош нефт газини қайта ишлаш
- Нефтни қайта ишлашни чуқурлаштириш технологик мажмуаларини ривожлантиришга ва мақсадли маҳсулотлар бирлигига нефт истеъмоли улушини камайтиришга, шунингдек, замонавий технологияларини жорий этишга йўналтирилган нефт қайта ишлаш заводларининг қайта қурилиши ва модернизацияси.
- Газ узатиш объектларини қайта қуриш ва магистрал газ қувурларини технологик иш режимларини тизимли равишда ташкил этиш, газ йўқотилишини камайтириш
- Европа Иттифоқининг стандартлаштириш тизимлари билан нефт-кимё маҳсулотларининг техник ва экологик стандартлари тизимини мувофиқлаштириш
- Газ, ёқилғи-мойлаш материалларини ва электрни ишлаб чиқариш ва чакана савдоси босқичларини тизимли ажратиш ва бозорини эркинлаштириш
- Иқтисодиётнинг умумий энергия самарадорлигини ошириш, жумладан, нефт-газ саноатида оптималлаштириш ва яхшилаш учун устувор йўналишларни таҳлил қилиш учун ташқи маслаҳатчиларни жалб қилиш орқали
- Ренкин органик цикли (РОЦ модуллари) бўйича ишлайдиган, қуйи қайнаган иссиқлик ташувчилардаги (ҚҚИТ) энергия қурилмаларидан фойдаланиш

2030

- Нелсон индексини кўтариш, НКИЗда хом ашёни қайта ишлаш чуқурлигини ошириш
- Усқуналарнинг ҳолатини таҳлил қилиш ва профилактикали таъмирлашда, ходимларнинг ҳолатини кўзатишда ва рақамли ўхшашларни қўллашда (активларни виртуал ҳолда моделлаштириш) янги технологиялардан фойдаланиш
- Автоматлаштирилган бошқарув тизимлари ва телемеханикани жорий этиш
- Мавжуд конларда углеводород қазиб олиш самарадорлигини ошириш технологияларини жорий этиш
- Чет эл пудратчилари учун маҳаллий ходимларни жалб қилиш учун мажбурий квоталар тизимини жорий этиш

2035

- Углеводород хомашёсини ва боғлиқ нефт газининг қимматбаҳо фракцияларини оқилона ишлатиш мақсадида газни қайта ишлаш ва газ-кимё саноатини янада ривожлантириш
- Нефт-газ соҳасида жараёнларни автоматлаштириш, роботлаштиришни жорий этиш
- Муҳандислик ва бошқа сервис хизматларини саноат корхоналарига тақдим этиш мақсадида КЎК асосида етказиб берувчилар экотизимини ривожлантириш учун қулай шарт-шароитлар яратиш

кадрлар

молия

технологиялар

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфратузилма

Кон-металлургия мажмуаси

Иқтисодиётни ривожлантириш. Саноат

Муҳим муаммолар

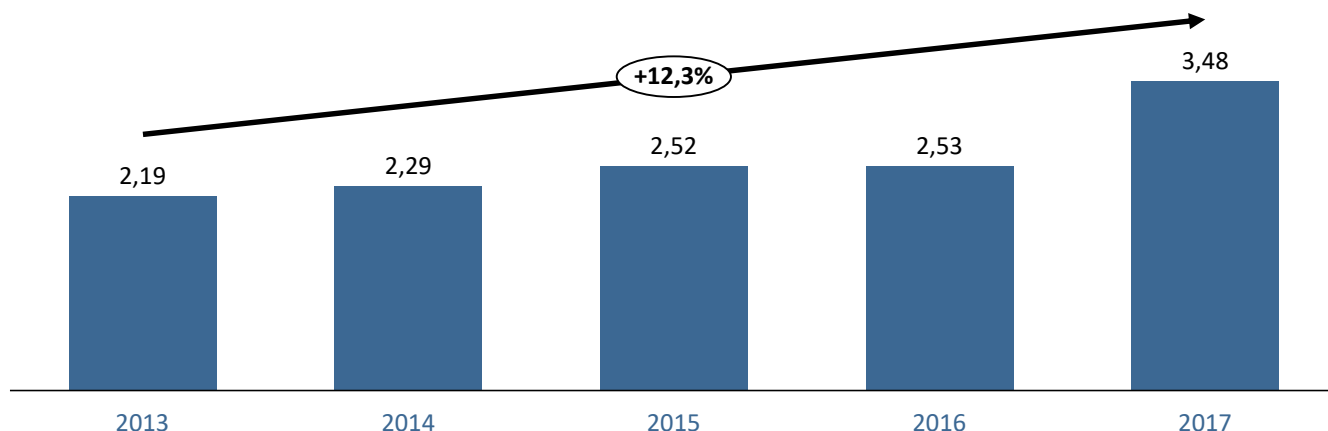
- Мавжуд корхоналар асосида жаҳон чемпионларини яратиш
- Корхоналарни IPO-га чиқариш
- Солиқ тизимини энг яхши халқаро амалиётга мувофиқ ислоҳ қилиш
- Геология соҳасининг асосий технологик ускуналарини модернизация қилиш ва техникавий янгилаш
- Юқори қўшилган қийматли маҳсулот олиш учун хом ашёни қайта ишлашни чуқурларштириш
- Бурғилаш самарадорлигини ошириш
- Бурғилаш техника ва ускуналарига хизмат кўрсатиш ва таъмирлаш марказини ташкил қилиш
- Таълим жараёнини илм-фан ва саноат билан узвий боғлаш орқали малакали кадрлар тайёрлаш бўйича тизимли чора-тадбирларни амалга ошириш

Муҳим хулосалар

- Тоғ-кон саноати Ўзбекистон Республикаси бюджети киримларининг асосий манбаларидан биридир
- Ўзбекистон олтин ва мис захиралари, шунингдек, олтин ва уран қазиб олиш ҳажмлари бўйича дунёдаги етакчи ўнликка киради.
- Ўзбекистон Республикасининг фойдали қазилмалар конларининг давлат баланси (2018) таркибига 2028та кон киради: қимматбаҳо металллар - 97 (олтин, кумуш), рангли ва нодир металллар - 12, радиоактив металллар - 38, қора металллар - 5, қурилиш материаллари - 867, ер ости сувлари - 649, углеводородлар - 244 (нефт, газ, конденсат), тоғ-кон хом ашёси - 37, тоғ-кон кимёвий хом ашё - 32, чақноқ тош хом ашёси - 30, кўмир ва ёнувчи сланец - 7 ва бошқалар¹
- Ўрганилган **олтин** захиралари амалдаги қазиб олиш суръати қолган ҳолда **50 йилдан ортиқ** вақтга таъминланган, **уран захиралари - 20 йилдан ортиқ, мис - 100 йилдан ортиқ**¹
- Геологик қидирув ишлари учун ажратилган маблағларнинг қарийб **45 %** олтинни қидириш, баҳолаш ва разведка қилиш, **уран учун 17%, бошқа металл фойдали қазилмалар учун 10%, ер ости сувлари учун 4%, металл бўлмаган фойдали қазилмалар учун 3%, минтақавий тадқиқотлар учун 7% , 5% - илмий тадқиқотлар ва бошқаларга йўналтирилган**
- 2018 йил 23 июлда Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев рангли ва қимматбаҳо металлларни қазиб олишда **ер ости бойликларидан фойдаланиш учун солиқ ставкаларини ошириш** тўғрисида фармонга имзо чекди (ўртача 5 мартага). Тегишли ўзгаришлар 29.12.2017 санасидаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг № ПҚ-3454 Фармонининг № 14 иловасига киритилган

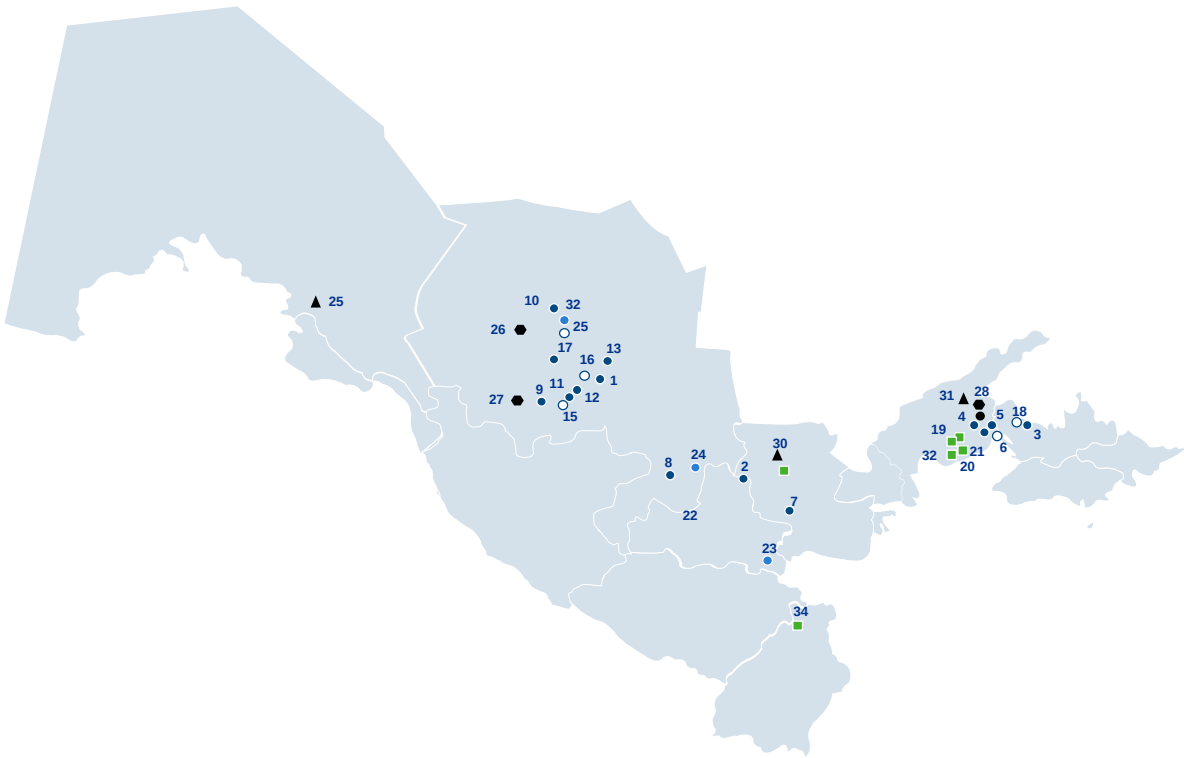
Ер ости бойликларига солиқдан тушумларнинг динамикаси¹

трлн сўм

Жорий ривожланиш даражаси

Ўзбекистон ҳудудининг металлогеник районларга бўлиш харитаси¹

- **Олтин:** 1-Мурунгов ва Мютенбой, 2-Чармитон, 3-Чодак, 4-Кизилотмасой, 5-Кочбулоқ, 6-Каульди, 7-Маржонбулоқ, 8-Сармич, 9-Аджибугут, 10-Кўкпатас, 11-Дауғиз, 12-Амантайтау, 13-Балпантау
- Кумуш: 14-Лашкерек, 15-Высоковольное, 16-Косманачи, 17-Окжетпес, 18-Актепе
- Рангли металллар (мис, қўрғошин, рух): 19-Калмакир + Далнее, 20-Саричеку, 21-Қизота, 32-Кўрғошинкон, 33-Учқулоқ, 34-Ҳандиз
- Рангли металллар (мис, қўрғошин, рух): 19-Калмакир + Далнее, 20-Саричеку, 21-Қизота, 32-Кўрғошинкон, 33-Учқулоқ, 34-Ҳандиз
- Радиоактив металллар (уран): 26-Учқудуқтау, 27-Жантуар, 28-Олатанга
- ▲ Қора металллар (темир): 29-Тебинбулоқ, 30-Темиркон, 31-Сюренота

Аниқланган ва прогнозланган конлар қийматининг нисбати¹

млрд АҚШ долл. кўтарилди

- Ўзбекистон Республикаси Геология ва минерал ресурслар давлат қўмитасининг баҳолашига кўра, **минерал-хом ашё салоҳиятининг қиймати 5,7 трлн АҚШ доллари**гача кўтарилди

Манбалар: 1 – Ўзбекистон Республикаси Геология ва минерал ресурслар давлат қўмитаси, ишчи гуруҳнинг таҳлили

Энг йирик металлургия корхоналари

"Олмалиқ КМК" АЖ

"Навоий КМК" АЖ

"ЎзҚҚЧМК" АЖ

"ЎМК" АЖ

"Наманганмаш" АЖ

Тошкент МЗ (2020 йилда иш бошлайди)

"Ўзиккиламчиранглимет алл" АЖ

КМСни тартибга солувчи амалдаги қонунчилик¹

- ЎзР кон-металлургия мажмуаси корхоналарининг фаолияти қуйидаги қонун ҳужжатлари билан тартибга солинади:
 - Асосий қонун - 2002 йилда қабул қилинган "Ер ости бойликлари тўғрисида" ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни
- Кейинги йилларда республикада кончилик ва геология соҳаларида сармоявий ҳамкорликни кенгайтиришга қаратилган қатор норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинди¹:
 - Вазирлар Маҳкамасининг 328-сонли қарори, унда қаттиқ фойдали қазилмаларнинг стратегик аҳамиятга эга турлари бўйича истиқболли майдонлар рўйхати тасдиқланди
 - "Мамлакат иқтисодиётининг тармоқларини талаб юқори бўлган маҳсулот ва хом ашё турлари билан барқарор таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида" ги 3479-сонли ПФ
 - "Ўзбекистон Республикаси Геология ва минерал ресурслар давлат қўмитаси фаолиятини тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида" ги 3578-сонли ПФ.
 - Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 18 октябрдаги 849-сонли «Рангли металллар ва чиқиндиларни тўплаш, етказиб бериш ва қайта ишлаш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори
 - Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 6 июндаги №425 "Қимматбаҳо тошлар, рангли ва қора металллар чиқиндилари билан ишлашни такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарори

Жорий ривожланиш даражаси

Бугунги кунда барча металлларни ишлаб чиқариш тўрт йирик давлат корхонасида жамланган

Рангли металлургия

"Навоий КМК" ДК¹

- НКМК - Марказий Осиёдаги энг йирик **олтин ишлаб чиқарувчилардан** биридир
- Завод **бутунлай** давлатга тегишли.
- Корхонанинг асосий олтин руда базаси 1967 йилдан бошлаб қазиб олинган **Мурунтов кони** (Марказий Қизилқум)
- НКМКда олтин ишлаб чиқариш сўнгги йилларда қарийб **80 тоннани ташкил этди, республикада бу металнинг умумий қазиб олиш ҳажми қарийб 100 тоннани ташкил этади**
- НГМК ишлаб чиқариш мажмуаси ҳозирги вақтда тўртта металлургия заводини бирлаштиради: **Навоий (КМЗ-1), Зарафшон (КМЗ-2), Учқудуқ (КМЗ-3) ва Зармитон (КМЗ-4)**

"Олмалиқ КМК" АЖ²

- Олмалиқ КМК Ўзбекистонда **ягона мис ишлаб чиқарувчиси**
- Заводнинг **97,53%** давлатга тегишли, давлат улушини SFI Management Group компанияси бошқариб турибди
- Компанияда тозаланган мис, цинк металл, қўрғошин ва молибден концентратлар ва бошқа маҳсулотлар ишлаб чиқарилади
- Республикада АГМК улуши **күмүш ишлаб чиқаришда қарийб 90% ва олтинда 20%** ни ташкил этади
- 2015 йилдан бошлаб "Ўзбекистон қаттиқ қотишмалар ва чидамли металл комбинати" АЖ (**ЎзҚҚЧМК, Чирчиқ, Тошкент вилояти**) активлари бутунлай АГМК таркибига ўтказилди, шунинг учун ушбу компания **волфрам** ишлаб чиқаришда монополист бўлиб қолди

"Ўзиккиламчиранглиметалл" АЖ³

- «Ўзиккиламчиранглиметалл» АЖ - Ўзбекистон Республикасида **рангли металл терсаклари ва чиқиндиларини тайёрлаш билан шуғулланадиган** ягона ташкилот
- Корхонанинг **50,5%** давлатга тегишли, давлат улушини SFI Management Group компанияси бошқариб турибди
- Компания иккинчи даражали алюминий, мис-асосидаги рангли металл қотишмаларини, қўрғошинли қотишмалар, рангли металл терсаклар ва чиқиндиларни ва бошқа маҳсулотларни ишлаб чиқаради.

Қора металлургия

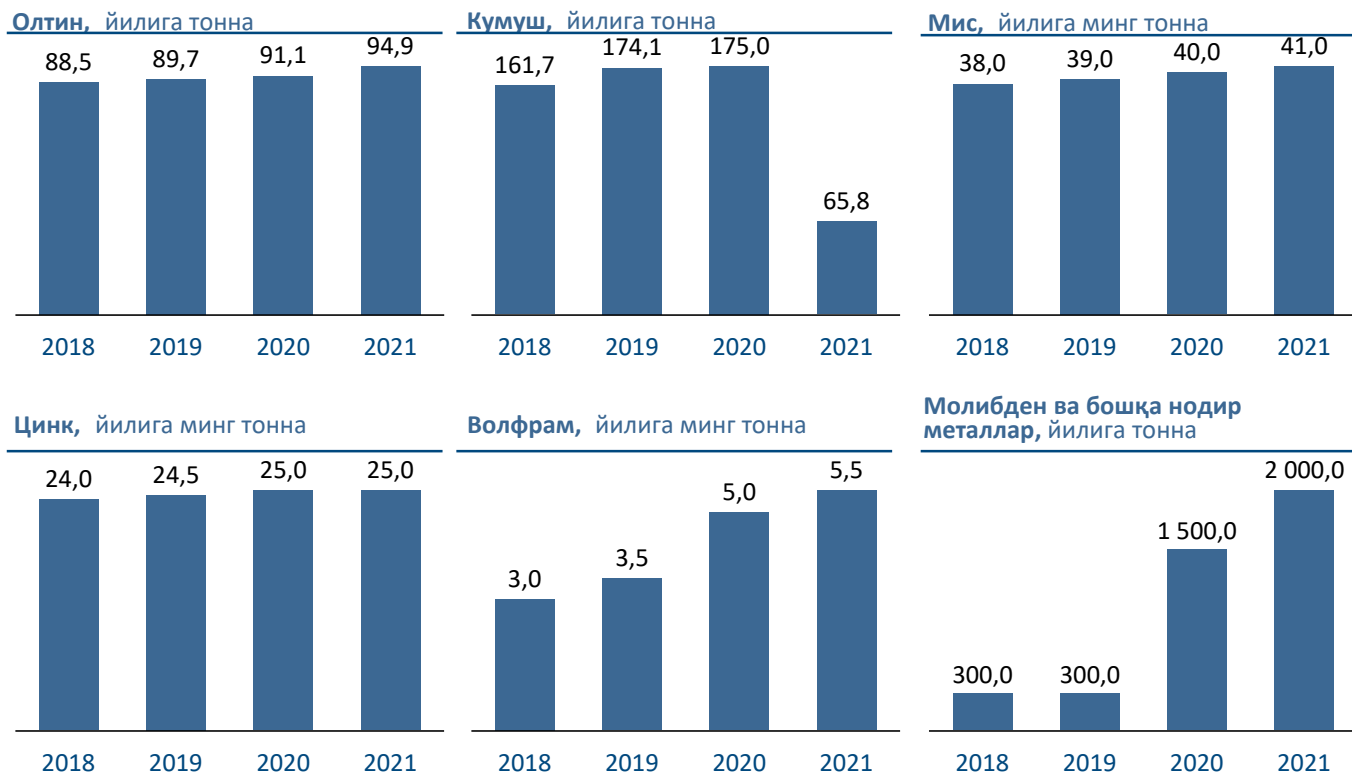

"Ўзметкомбинат" АЖ⁴

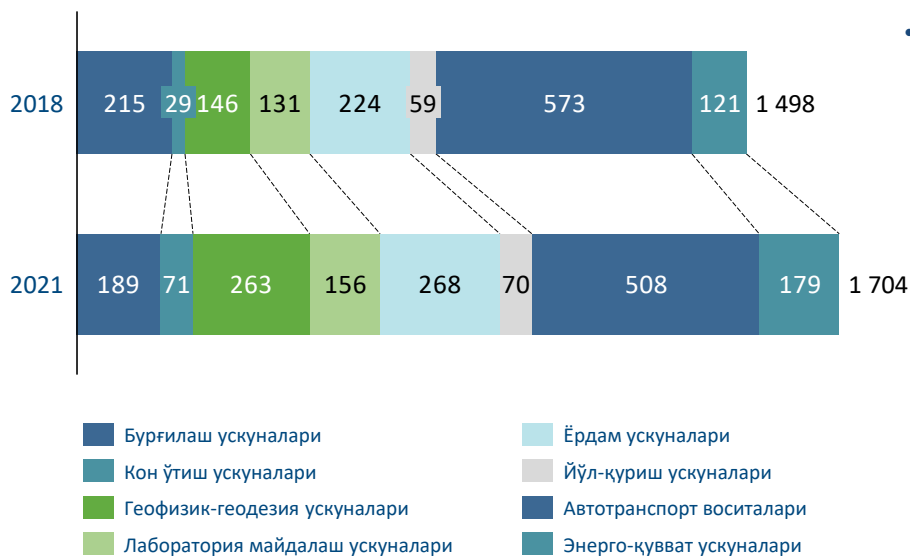
- "Ўзметкомбинат" АЖ Ўзбекистонда **қора металлургия соҳасида етакчи корхона** ҳисобланади
- Комбинатнинг **74,1%** давлатга тегишли, давлат улушини SFI Management Group компанияси бошқариб турибди
- Мутахассисларнинг ҳисоб-китобларига кўра, Ўзбекистоннинг қора металлга эҳтиёжининг 36,1%и Бекобод шаҳрида жойлашган "Ўзметкомбинат" АЖ комбинатида темир-терсакларни ва бошқа қора металллар чиқиндиларни қайта ишлаш ҳисобига қопланади, қолган қисми (63,9%) МДХ мамлакатлари, биринчи навбатда Россия, Қозоғистон ва Украинадан олинади⁵

Жорий ривожланиш даражаси

Асосий қазиб олиш турлари бўйича захираларнинг 2021 йилгача ўсиши прогнози

Геологик саноатнинг асосий технологик жиҳозлар паркини модернизация қилиш ва техник янгилаш режаси¹, дона

- Технологик жиҳозлар паркини модернизация қилиш режасига тўлиқ эскирган жиҳозлар сонини камайтириш (49% дан 13% гача) фойдаланиладиган ускуналар миқдорини ошириш киради

КММ корхоналарини янада ривожлантириш

КММ корхоналарини IPO-га чиқариш

- КММ Ўзбекистон иқтисодиётининг янада фаол ривожланишига ҳисса қўшиши учун энг йирик кон-металлургия корхоналарини молиявий соғломлаштириш ва аввал уларни хусусий бошқарувга ўтказиб IPO-га олиб чиқиш зарур.
- Ушбу усул бир неча мамлакатларда қўлланилган:

Мисол учун, Саудия Арабистони асосий қазиб чиқарувчи Maaden компанияси хусусий бошқарувга ўтказди ва шундай қилиб компания қийматини ва Саудия ҳукумати бюджетига тушумларини бир неча марта оширди.

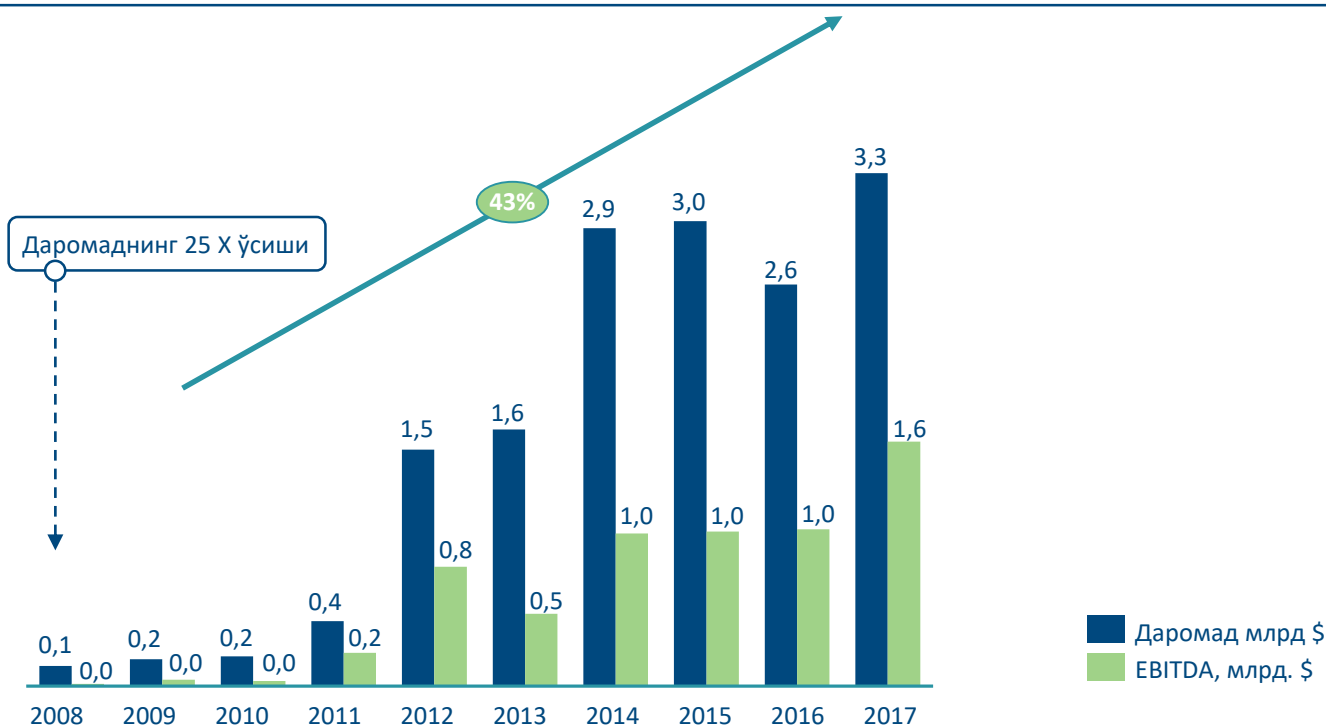

Ботсвана ва Чили ўзларининг йирик кон-металлургия компаниялари билан ўхшаш стратегияларни амалга оширдилар.

Халқаро экспертларнинг жалб этилиши Maaden-га компаниянинг қийматини ва Саудия Арабистон давлати бюджетига даромад миқдорини бир неча марта оширишга имкон берди

- ✓ Корпоратив бошқарувнинг замонавий усулларини жорий этиш
- ✓ Халқаро экспертларни жалб қилиш
- ✓ Ишлаб чиқаришни яхшилаш бўйича операцион чораларни амалга ошириш
- ✓ Халқаро қарзларни молиялаштиришни жалб қилиш
- ✓ Халқаро жамғарма биржаларида IPO-га чиқиш

Молиявий кўрсаткичлар (Maaden)

КММ корхоналарини янада ривожлантириш

КММ корхоаларини IPO-га чиқариш

КММ корхоналарини янада ривожлантириш

Давлат корхоналарининг IPO-си саноатни ривожлантиришнинг ва давлат учун имиджни яхшилашнинг энг оптимал стратегиясидир

Адолатли баҳолаш ва шаффофлик

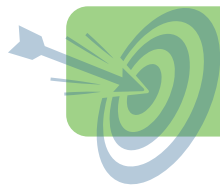
IPO активлари бозор қийматининг **энг адолатли баҳоланишини** таклиф қилади. Жамғарма бозорига кирувчи компаниялар молиявий ва бизнес маълумотларни ошкора қилишнинг юқори стандартларига жавоб бериши, шунингдек, потенциал инвесторлар учун **инвестицион жозибадорликни** яратиши керак. Megginson (2000) таъкидлаганидек, активларни хусусий инвесторларга бериш орқали хусусийлаштирилаётган мамлакатларда бу жараён кўп ҳолларда шаффоф бўлмай инсайдер келишувлар ва корруптсияга олиб келган эди. Инвесторлар учун манфаатларга қарамасдан, давлат ва солиқ тўловчилар, одатда, хусусийлаштириш даврида активларнинг паст баҳолари сабабли фойда кўрмаган.

Ликвидлик и ошириш

Акциядорлар компания акциялари **ликвидлигининг юқорилиги** ва **унинг қийматининг ошиши** туфайли фойдаланиши мумкин. Вақт ўтиши билан, бизнес эгалари ўз фонд портфелининг бир қисмини очиқ бозорда сотишлари ёки улардан кредит олиш учун гаров сифатида фойдаланишлари мумкин.

Асосий мутахассисларни рағбатлантириш

Компаниянинг акцияларини сотиб олиш ҳуқуқини тақдим қилиш **асосий ходимларнинг** узоқ муддатли **рағбатлантирилишига** олиб келиши мумкин.

Компаниянинг обрусини ошириш

Компания акцияларини тўғри танланган жамғарма биржа майдонига жойлаштириш орқали компания **бозорда янада кенгроқ маълум бўлишига, товар белгиларини танилиши** ва **халқаро миқёсда** тан олинishi, шунингдек, компаниянига манфаатдор томонлардан **ишончини** ошириши мумкин.

КММ корхоналарини янада ривожлантириш

IPO қадар ахборотни ошкор қилиш бўйича бир қатор талаблар бажарилиб халқаро стандартлар жорий қилиниши керак

GRI - ахборотни ошкор қилиш талаблари

- GRI (Global reporting initiative) - Глобал ҳисобот бериш ташаббуси - барқарор ривожланиш ва IPOга тайёргарлик концептсияси доирасида ошкор қилиниши керак бўлган ахборот структурасини белгилайди
- Ушбу баҳолаш молиявий ҳисоботларнинг одатий қирраларини кенгайтиради ва узоқ муддатли истиқболларни тўлиқ кўрсатади. Ҳисобот, ташкилотнинг ижтимоий ва экологик ҳиссасини, маҳсулот ва хизматларнинг қийматини барқарор ривожланиш нуқтаи назаридан аниқлашга ёрдам беради.

Халқаро молиявий ҳисобот стандартлари

- IFRS (International Financial Reporting Standards) - бу ташқи фойдаланувчиларга корхона бўйича иқтисодий қарорлар қабул қилиш учун зарур бўлган молиявий ҳисоботларни тайёрлаш қоидаларини тартибга солувчи ҳужжатлар (стандартлар ва изоҳлар) тўплами

Захираларни баҳолашдаги халқаро стандартлар

- JORC - бу дунё бўйлаб геологик қидирув ишлари натижалари, минерал қазилмалар захиралари ва маъдан захиралари бўйича ҳисоботларни тайёрлашни тартибга солувчи асосий стандарт ҳисобланади.

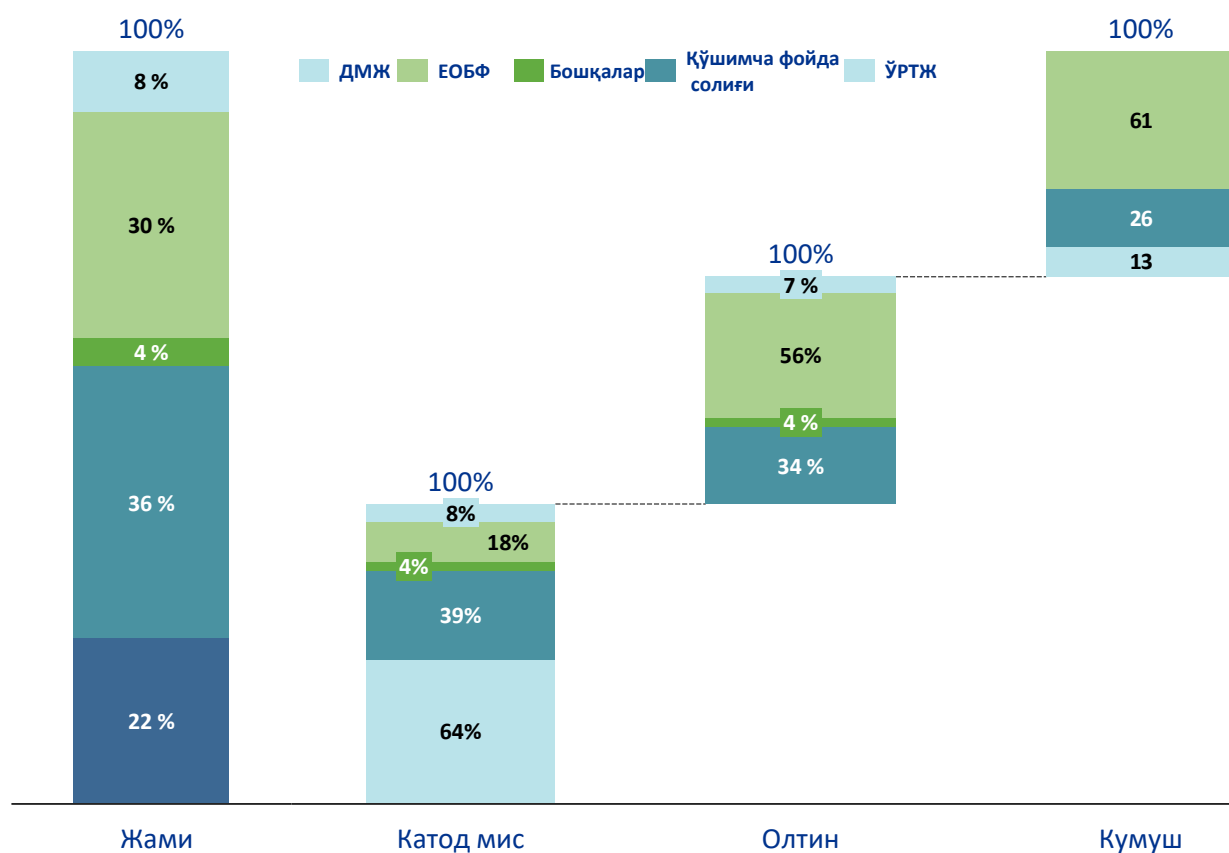
Ўзбекистон кон-металлургия саноатининг солиққа тортиш тизими

Кон-металлургия саноати корхоналарининг амалдаги солиққа тортиш тизими бўйича самарали фоиз ставкаси 113% дан 416% гача.

Ҳозирги кунда кон-металлургия корхоналари учун қуйидаги солиқлар ва йиғимлар қўлланилади:

- Давлат мақсадли жамғармаси 3,5%
- Ер ости бойликларидан фойдаланиш солиғи 4,0% - 10,4% (роялти, металллар учун)
- Фойда солиғи 14%
- Қўшимча фойда солиғи 50%
- ЎРТЖ-га ажратмалар (агар мис нархи > \$ 5 600 /т бўлса)
- Бошқа солиқлар ва тўловлар

2017 йилда кон-металлургия соҳасидаги йирик корхонанинг солиқ ажратмалари, метал турига қараб %

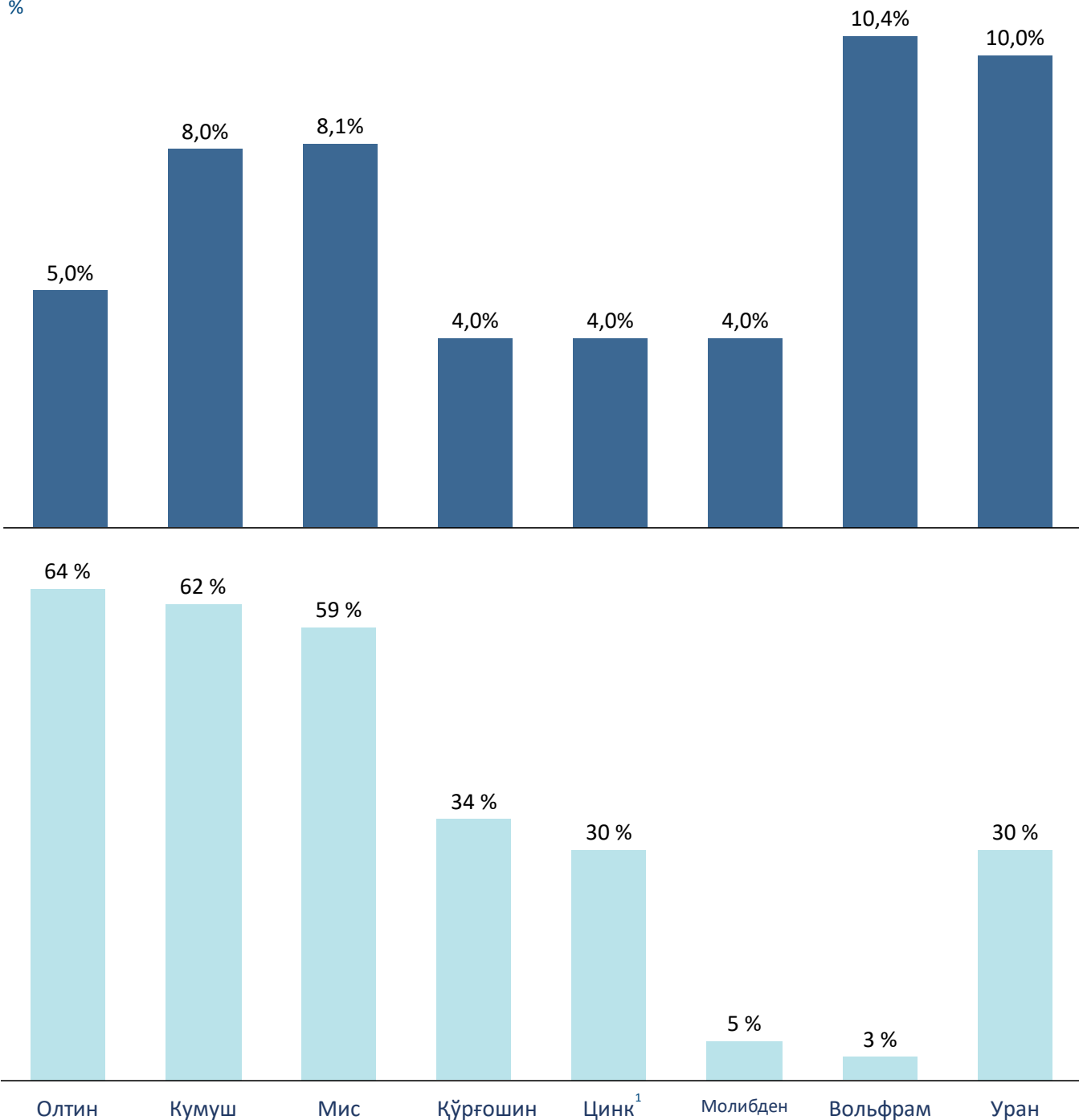

Ўзбекистон кон-металлургия саноатининг солиққа тортиш тизими

- ЎРТЖ-га ажратмаларни тўлашда, шунингдек давлат компаниялари ҳисоботларида ортиқча фойда солиғини тўлашда, даромадни сезиларли даражада камайтиради.
- Жаҳон амалиётида давлат эгаси маблағларни дивидендлар орқали олиб чиқади, бу молиявий натижаларда ҳеч қандай тарзда акс эттирилмайди, бу компания фойдани кўрсатишга ва ташқи молиялаштиришни жадб этишга имкон беради.

Ўзбекистон кон-металлургия саноатининг солиққа тортиш тизими

Асосий металллар бўйича EBITDA маржаси ва ер ости бойликларидан фойдаланиш учун жорий
солиқ ставкалари
%

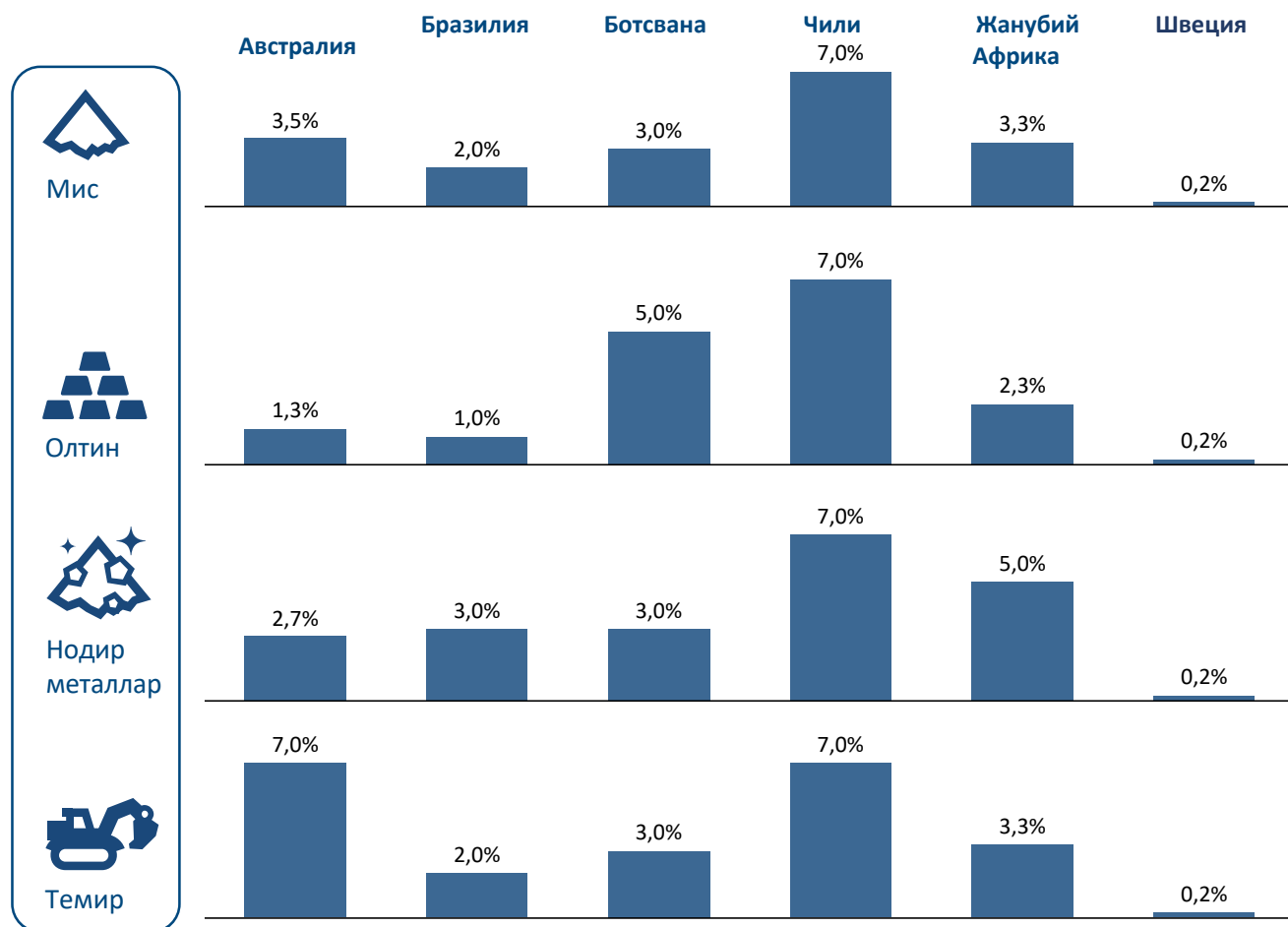

Бугунги кунда барча металлларни ишлаб чиқариш давлат корхоналарида жамланган

Металл тоифаларида роялти ставкаларини диверсификация қилиш амалиёти

Металларнинг роялти ставкалари

Соф фойда %

Шарҳлар

- Кон-металлургия саноати ривожланган мамлакатларда ҳукумат метални қазиб олиш учун турли хил роялти ставкаларини белгилайди.
- Одатда, роялти ставкалари металлларнинг маржа даражасига ва мамлакатнинг маълум бир соҳага инвестицияларни рағбатлантириш истагига боғлиқ.
- Турли мамлакатлардаги солиқ режими қўшимча имтиёзлар билан ҳам фарқ қилади.
- Асосий фарқ инвестицион фаолиятни рағбатлантирадиган турли имтиёз ва механизмлардан иборат:
 - Тезлаштирилган амортизация
 - Операцион харажатлар таркибидан капитал харажатларни ҳисобдан чиқариш
 - Зарарларни йилдан йилга кўчиришга чекловларнинг йўқлиги.

Эслатма: 1. ўртача ставка кўрсатилган, қонунчиликда қуйидаги диапазон белгиланган 2.7% -3.5% 2. ўртача ставка кўрсатилган, қонунчиликда қуйидаги диапазон белгиланган 0,0% - 2,5%; 3. ўртача ставка кўрсатилган, қонунчиликда қуйидаги диапазон белгиланган 6,5% - 7,5%; 4. ўртача ставка кўрсатилган, қонунчиликда қуйидаги диапазон белгиланган 0,0% -14,0% ; 5. ўртача ставка кўрсатилган, қонунчиликда қуйидаги диапазон белгиланган 0,5% - 7,0%; 6. ўртача ставка кўрсатилган, қонунчиликда қуйидаги диапазон белгиланган 0,5% -5,0%

Манбалар: BUYUK KELAJAK экспертларининг маълумотлари, ишчи гуруҳнинг таҳлили

Металлларнинг кесимида энг муваффақиятли солиқ режими мисоллари

	Мис	Олтин	Нодир металлар	Темир
Мамлакат	 Чили	 Австралия	 Австралия	 Бразилия
Роялти ставкаси	0-14%	0-2,5%	2,7%	2,0%
CODELCO учун махсус шароитлар	- Мисни сотишдан тушган даромадига экспорт 10% роялти - Роялтидан олинган маблағларнинг мақсадли ишлатилиши	- Тезлаштирилган амортизация - Зарарларни ўтказишда чековлар мавжуд эмас	- Тезлаштирилган амортизация - Зарарларни ўтказишда чековлар мавжуд эмас	- Лицензия учун тўлов - Дивидендга солиқ йўқ

	Таъриф
 Чили	Мис - Чили учун бюджет тушумининг асосий манбаи. Бундан ташқари, Чилида дунёдаги энг йирик мис ишлаб чиқарувчи CODELCO жойлашган.
 Австралия	Австралия олтин ишлаб чиқариш бўйича дунёда иккинчи ўринни эгаллайди. Австралиянинг олтин саноати иқтисодиётга бевосита таъсири туфайли мамлакатнинг асосий саноатидир (экспорт йилига 15-20 млрд АҚШ доллар). Олтин 75 та очиқ ва ерости конларда қазиб олинади, бундан ташқари, олтинни йўлдош маҳсулот сифатида чиқарувчи 20 га яқин кон корхоналари мавжуд.
 Австралия	Нодир металлар ҳар қандай мамлакат иқтисодиётида ўзига хос ўрин эгаллайди. Олтин ва бошқа металлардан фарқли ўлароқ, ноёб металларни ишлаб чиқариш билан кичик компаниялар шуғулланади. Солиққа тортиш соҳасидаги энг муҳим мисоллардан бири Австралияда бўлиши мумкин, унда дунёдаги ноёб металларнинг учдан бир қисми ишлаб чиқарилади. Одатда ноёб металларни қазиб олиш билан кичик компаниялар (junior miners) шуғулланади.
 Бразилия	Темир конларини қарийб олишда Бразилия дунёда учинчи ўринда туради. Бразилияда тижорий темир конларнинг тахминан 90% йирик тоғ-кон саноати компанияси Vale томонидан ишлаб чиқарилади. Компания темир кон захиралари бўйича дунёда биринчи, ишлаб чиқариш бўйича иккинчи ўринни эгаллайди

Кон-металлургия компаниялари учун тавсия этилган солиққа тортиш ўзгаришларининг қисқача тавсифи

Айни пайтда, Ўзбекистон Республикасида ер қатламларини қайта ишлаш билан шуғулланадиган хусусий тоғ-кон корхоналари йўқ, ағдарилган ер қатламлари билан шуғулланадиган айрим компаниялар бундан мустасно, Шу муносабат билан, давлат хусусий шахслардан потенциал солиқ ажратмаларидан катта даромадларни йўқотади, ва бу хусусий секторда янги иш жойлари яратиш имкониятларини чеклайди.

1. Солиқлар ва роялти жорий тизимдаги ўзгаришлар:

- Давлат корхоналари учун дивидендлар орқали маблағ олиш
- Тоғ-кон компаниялари учун МТБ (Махсулот тақсимотига оид битим) тизимини бекор қилиш
- Солиққа тортиш тизимини энг яхши халқаро амалиётга мувофиқ ислоҳ қилиш (хусусан, ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ)

2. Соҳада янги ташкил этилган корхоналар/лойиҳалар учун имтиёзлар тизимини яратиш:

- Тезлаштирилган амортизация. Масалан, тоғ-кон фаолиятига (газ қувурлари, электр узатиш линиялари ва йўлларни ўз ичига олган) инфраструктурасига, транспортга, объектларни қуришга ва асбоб-ускуналарга инвестицияларга тезлаштирилган амортизация усули ишлатилади - йилига 33%
- Солиқ зиёнларини ўтказиш. Тоғ-кон операциялар солиқ тўловчилари вақтинчалик муддатга чекловсиз солиқни ўтказиш ҳуқуқига эга
- Капитал харажатларини ҳисобдан чиқариш. Тоғ-кон саноати корхоналари солиққа тортиладиган даромаддан қидириш ва лойиҳани ишлаб чиқиш билан боғлиқ бўлган, шу жумладан, конни қидириш ва улардан фойдаланиш учун лицензия олиш учун сарф-харажатларнинг 100 фоизигача сарфлаш ҳуқуқига эга.
- 30 йиллик солиқ барқарорлиги
- Капитал қўйилмалар бўйича импорт божларидан озод қилиш
- ҚҚСни муддатидан олдин қайтариш

1

Давлат активлари

Давлат активлари самарадорлигини ва фойдалилигини ошириш ва хорижий компаниялардан технологияларни импорт қилишга эҳтиёж бор. Давлат активларининг IPOсини ўтказиш ва ЖСТга аъзо бўлиш ва минтақавий интеграция (Европа Иттифоқига ўхшаб). Саноатнинг nobарқарор ривожланиши сабабли нархларни тартибга солишдан воз кечиш.

- Давлат саноатни субсидиялаш орқали ишчилар учун иш ўринларини таъминлайди

- Рақобат муҳити мавжуд эмас
- Бозорга кириш учун тартибга солувчи тўсиқлар мавжуд.
- Иррационал инфратузилма активлари хусусий капитални киритишни талаб қилади

Давлат кон-металлургия соҳасини ривожлантиришда муҳим рол ўйнашни давом эттиради

2

Активларни хусусийлаштириш

Давлат активларини хусусийлаштириш жараёни тўлиқ якунланди, минерал хом ашёларни қазиб олиш, қайта ишлаш ва бойитиш бўйича йирик халқаро иштирокчилар жалб қилинмоқда.

- Рақобат муҳити шаклланишига олиб келадиган тартибга солишни тўлиқ тўхтатиш
- Бозор самарадорлигига эътибор қаратиш ҳисобига қазиб олиш секторига кириш тўсиқларини камайтириш

- Миллий иқтисодиёт боғлиқ саноатларининг харидор пули етадиган талаби барқарор эмас

Тўлиқ хусусийлаштириш амалга оширилди, хусусий иштирокчилар соҳани ривожлантиришда асосий омил бўлади

3

IPO ўтказиш

Мавжуд бўлган тоғ-кон корхоналари асосида жаҳон чемпионларини яратиш ва кейинчалик IPO ташкил қилиш

- Ликвидликни ошириш
- Асосий мутахассисларни рағбатлантириш
- Компаниянинг обрўсини ошириш

- Компаниялар фаолияти тўғрисидаги маълумотларнинг очиқлиги кўпинча менежерлар узоқ муддатли ўсишига ёрдам берадиган вазифаларни ҳал қилиш ўрнига қисқа муддатли мақсадларга эришишда ишлашни бошлашлари мумкин бўлган вазиятни келтириб чиқаради

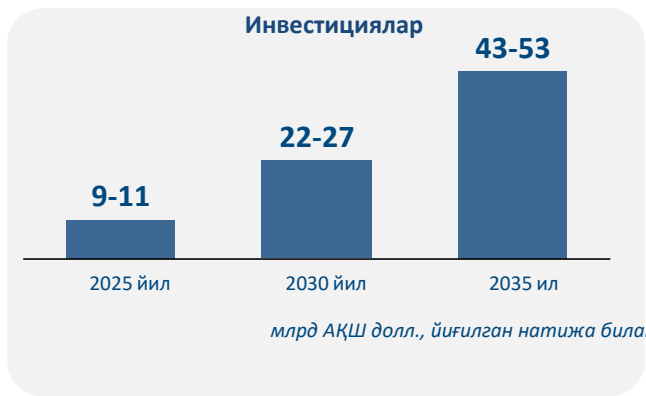
Ривожланиш мақсадининг
варианти

КМК компанияларининг акцияларини илк оммавий жойлашуви бўлиб ўтди

Мақсадларга қараш 2035

КМК бошқаришнинг баланд самарадорлиги, жумладан, харажатларни камайтириш ва меҳнат унумдорлигини ошириш қисмида, хом ашёни қайта ишлаш чуқурлигини ошириш

- Мавжуд тоғ-кон корхоналари асосида жаҳон чемпионларини яратиш
- Корхоналарни IPO-га чиқариш
- Солиққа тортиш тизимини энг яхши халқаро амалиётга мувофиқ ислоҳ қилиш (хусусан, ер қаъридан фойдаланганлик учун солиқ)
- Геология саноатида кадрлар тайёрлаш марказларининг сонини кўпайтириш, хорижий мамлакатларда ҳодимларни ўқитиш
- Жинсни қазиб олиш кўрсаткичини ошириш
- Ёлланма менежерларни ишга қабул қилиш орқали мавжуд КМК корхоналарининг ишларини қайта ташкил этиш
- Ишлаб чиқаришда жароҳатланиш ва ўлим ҳолларини камайтириш
- Ўзбекистон Республикасида волфрам саноат кластерини яратиш
- Кон ишларини конструкциявий ва ахборот таъминлаш технологияларини қўллаш (ер ости бойликларини математик моделлаштириш, очиқ кон оптимал шакллари ва кон ишларини ривожлантириш календар жадвалини ҳисоблаб чиқариш, рудаларни саралаш)
- Давлат корхоналари учун давлат субсидияларини бекор қилиш

2025

- Геология саноатида кадрлар тайёрлаш марказларининг сонини кўпайтириш, хорижий мамлакатларда ҳодимларни ўқитиш
- Қазиб олинган хом ашёни ташиш учун инфратузилмани қуриш
- Тартибга солиш ва инфратузилмага оид чеклашларни бартараф этиш йўли билан юқори ишлов берилган металлургия маҳсулотларини, махсус пўлат ва қотишмалар ишлаб чиқариш лойиҳаларининг инвестицион жозибadorлигини таъминлаш
- Бирламчи металллар ишлаб чиқарувчиларни ва кейинчалик қайта ишловчиларни бирлаштирувчи саноат кластерларини яратиш
- Ер ости бойликларидан фойдаланишда қазиб олиш амалга оширилмаётган лицензияларни бекор қилишга имкон берадиган "фойдалан ёки йўқотдинг" тамойилини жорий этиш.
- Геология-қидирув ишларини олиб бориш учун шартнома тузишни соддалаштириш бўйича процедураларни амалга ошириш
- Қазиб олиш баҳосини аниқлайдиган кон-руда захираларини баҳолаш ва ҳисобга олиш тизимини модернизация қилиш
- Ишлаб чиқариш экологик жиҳати яхшилانганда Киото протоколи бўйича эмиссия квоталарини сотиш учун норматив-ҳуқуқий асос яратиш
- Аварияларни камайтириш, хавфсизлиكنи яхшилаш ва саноат корхоналарида меҳнат шароитларини яхшилашга йўналтирилган фаолиятнинг профессионал стандартларини жорий этиш
- Ишлаб чиқариш ускуналари, шу жумладан тоғ-кон ва металл эритиш ускуналари учун лизинг тизимини ишлаб чиқиш

2030

- Кон ишларини конструкциявий ва ахборот таъминлаш технологияларини қўллаш (ер ости бойликларини математик моделлаштириш, очиқ кон оптимал шаклларини ва кон ишларини ривожлантириш календар жадвалини ҳисоблаб чиқариш, рудаларни саралаш)
- IIOT (Industrial Internet of Things интернет саноати) технологияларини ускуналар ҳолатини таҳлил қилиш ва профилактика таъмирлаш учун қўллаш
- Корхоналарни темир-терсак билан, шу жумладан импортни фаоллаштириш орқали, таъминлашни яхшилашга қаратилган чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш
- Қаттиқ саноат техноген чиқиндиларини қайта ишлашга, шу жумладан, руда материалларини қайта олишга йўналтирилган технологияларни жорий этиш
- Ишлаб чиқаришда жароҳатланиш ва ўлим ҳолларини камайтириш
- Олий ва ўрта саноат ўқув юртлари талабалари учун Франция ва Германия мисоли бўйича мажбурий узоқ муддатли ишлаб чиқариш амалиётини ташкил этиш
- Ҳодимларни ривожлантириш дастурларини, шу жумладан хавфсизлик масалаларини эътиборга олган ҳолда, субсидиялаш
- Етказиб берувчилар экотизимини ривожлантириш доирасида КЎБни рағбатлантириш чоралари
- JORC халқаро стандартлари бўйича кончилик захираларини баҳолаш ва ҳисоботга олиш тизимини жорий этиш ва Ўзбекистонни ресурслар ва захиралар бўйича ҳисоботларни стандартлаштириш бўйича халқаро қўмигага киритиш

2035

- Машиналарни масофадан бошқаришни қўллаш
- Қазиб олиш, қайта ишлаш ва бойитиш соҳаларида технологик ускуналарни тўлиқ роботлаш
- Узоқ муддатда металлургия маҳсулотларини субститут товарлар билан алмаштириш натижасида сотишнинг камайиб кетиш хавфини минималлаштириш орқали янги материалларни ишлаб чиқишни рағбатлантириш
- Қурилиш соҳасидаги ички талабни кенгайтириш ҳисобига қора металлургия маҳсулотларини ишлаб чиқаришни кенгайтириш, бу қуйидаги омиллар билан таъминланади: эскирган уй-жойни алмаштириш; киши бошига тушган уй-жой майдонининг ўсиши; уй-жой коммунал инфратузилмасини алмаштириш; қурилишда металдан фойдаланишни рағбатлантириш
- Ортиқ қувватларни камайтириш, самарасиз ишлаб чиқаришни тўхтатиш ёки уларни ягона саноат шаҳарларида қайта профиллаштириш лойиҳаларини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш
- Мавжуд КМЗларнинг унумдорлигини балансдан ташқари рудаларни ва минерализацияланган массаларни қайта ишлашга жалб қилиш орқали ошириш

Асосий стратегик ташаббуслар

2025

- Ўзбекистон Республикасида волфрам ишлаб чиқариш кластерини яратиш
- Тоғ-кон компаниялари учун Солиқ кодексини халқаро стандартларга мувофиқ тарзда ислоҳ қилиш
- Компаниянинг молиявий ҳисоботларида ушбу харажатлар келиб тушган йилга қидириш ва қайта ишлаш билан боғлиқ бўлган капитал харажатларни тўлиқ ҳажмда ҳисобга олиш учун рухсат бериш
- Инфратузилма, транспорт ва фойдали қазилмаларни қазиб олиш ускуналарига инвестициялар учун тезлаштирилган амортизация (йилига 33% га қадар) учун рухсат бериш

2030

2035

кадрлар

молия

технологиялар

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфратузилма

Автомобил саноати

Иқтисодиётни ривожлантириш. Саноат

Жорий ривожланиш даражаси

Муҳим муаммолар

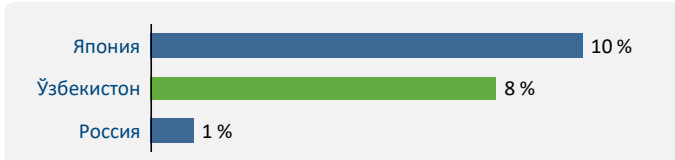
- Автомобилларнинг импорти учун акцизлар юқори божхона тўловлари, тахминан 30%
- Автомобиллар билан таъминланганликнинг паст даражаси - 1 минг кишига 76 та машина¹
- Ишлаб чиқаришнинг юқори қиймати ва меҳнат паст самарадорлиги
- Маҳаллийлаштиришнинг паст даражаси ва ва импорт етказиб беришларига қарамлик
- Кечиккан янгилаш ва эскирган моделлар қатори
- Ўз муҳандислик базасининг йўқлиги ва паст илмий-техник салоҳият
- Кадрлар сиёсатининг етарлик даражада самарадормаслиги

Муҳим хулосалар

- ЯИМда автомобил саноатининг сезиларли улуши - қарийб 8%
- Халқаро компаниялар ишлаб чиқаришларини маҳаллийлаштириш ҳисобидан саноат соҳасида иш ўринлари сонининг 2018 йилда 37 мингдан 2035 йилда 50 минггача ўсиши прогноз қилинмоқда
- Ўзбекистон автомобил бозори 2018 йилда ижобий динамикани кўрсатди: 2018 йилда бозор ҳажми 203 мингта автомобилни ташкил этди ва ўтган йилга нисбатан 72% ошди
- Автомобил саноатининг потенциал ишлаб чиқариш қуввати йилига 400 мингта автомобил ишлаб чиқариш учун етарлидир, айти пайтда эса ишлаб чиқариш қувватининг ярмиси ишлатилади²
- Ёпиқ бозор ва рақобатнинг йўқлиги валютада даромад олиш масадида экспорт бозорига нисбатан ички бозорда автомобил қийматининг ошишига олиб келади
- Аҳолининг паст тўлов қобилияти эвазига юқори импорт божлари бозор ривожланишини чеклайди

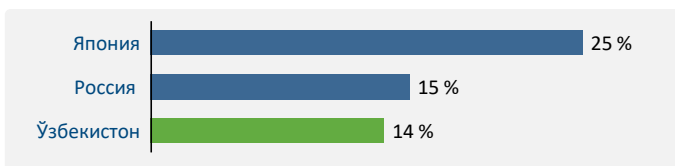
Автомобил саноатининг ЯИМдаги улуши, 2018 й.²

млн АҚШ долларигача кўтарилди

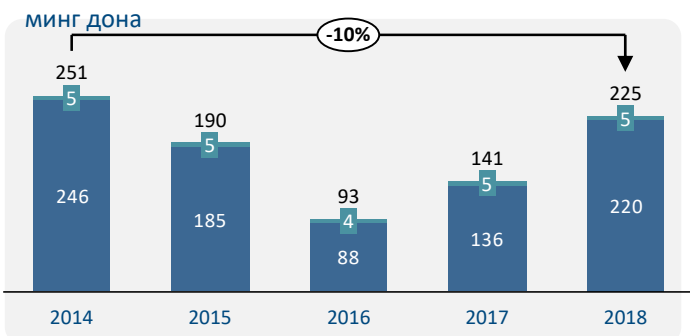
- Автомобил саноатининг ЯИМда улуши Россияда 1% дан ва Японияда 10% гача ўзгариб туради.

Автомобил саноати умумий саноат ҳажмидаги улуши, 2018 й.²

- "Ўзавтосаноат" АЖ – автомобилсозлик корхоналарини бошқарадиган Ўзбекистон ҳолдинг компанияси. Айти пайтда бу Ўзбекистон автомобилсозлик саноатидаги ягона корхона.

Маҳсулотларнинг асосий турларини ишлаб чиқариш ҳажми²

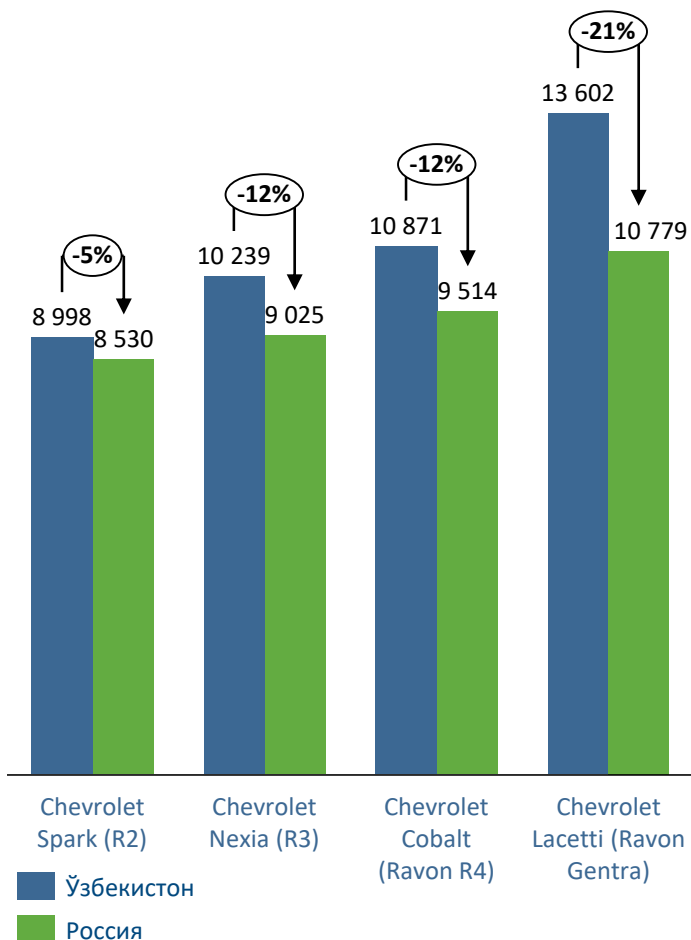
- 2015-2016 йилларда Ўзбекистондаги автомобил ишлаб чиқаришининг пасайиши сабаби, ўзбек автомобил ишлаб чиқарувчилари учун етакчи экспорт бозори бўлган рус автомобил бозоридаги инқироз бўлгани.

■ Автобуслар ва юк ташиш машиналари
■ Енгил автомобиллар

Жорий ривожланиш даражаси

Ўзбекистонда ва Россияда автомобил нархининг таққосланиши

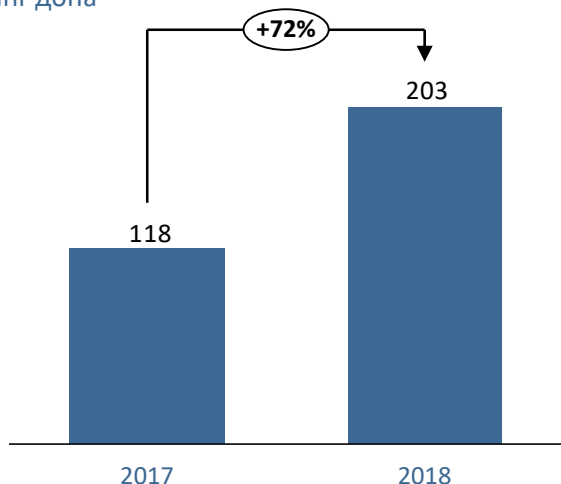
АҚШ долларигача кўтарилди

- Россия Ўзбекистоннинг асосий савдо ҳамкори ва Ўзбекистонда ишлаб чиқарилаётган автомобилларнинг асосий импортчиси ҳисобланади
- Ички бозорда сотиладиган автомобиллар экспорт аналогларидан кўра қимматроқ
- 2018 йилда "ДжиЭм Ўзбекистон" АЖнинг экспорт нарх сиёсати қайта кўриб чиқилган ва ҳозирда чакана экспорт нархи янги сотув нархларига асосланади. "ДжиЭм Ўзбекистон" АЖ таннархни камайтириш ва рақобатбардош экспорт нархларини шакллантириш бўйича қўшимча ишларни олиб бормоқда.

Автомобиллар ва енгил тижорат автомобилларининг Ўзбекистонда сотилиши,

1 минг дона

- 2018 йилда Ўзбекистонда автомобил бозори ҳам ижобий динамикани кўрсатмоқда
- 2018 йилда бозор ҳажми 203 минг автомобилни ташкил этди ва ўтган йилга нисбатан 9 фоизга ошди.
- Мавжуд ишлаб чиқариш қувватларида Ўзбекистон 2026-2027 йилларда йилига 400 минг автомобил ишлаб чиқариш ва сотиш салоҳиятига эга.

1

Ҳаражатларда етакчилик

Ўзбекистонда автомобилсозликнинг ҳозирги ривожланиш моделига риоя қилиш: сифат ва ишончилиكنи ошириб, арзон автомобилларни ишлаб чиқариш. Келгусида экспорт истиқболи ўсиб бораётган истеъмол бозорига йўналтирилади.

Мамлакатлардан мисоллар:

XXP

Ҳиндистон

Покистон

- Ишлаб чиқаришнинг ҳозирги даражасини икки баробарга ошириш учун тайёр ишлаб чиқариш қувватлари мавжуд
- Айни пайтда арзон автомобиллар аҳолиси ўсаётган мамлакатларда талабга эга.

- Ҳозирги вақтда юқори даражадаги эскириш туфайли мавжуд қувватарни янгилаш зарурати
- Малакали кадрларнинг етишмовчилиги
- Аҳоли даромадларининг ўсиши ва автомобилнинг юқори синфига йўналтириш сабабли арзон нархлардаги автомобилларга бўлган талаб камаяди

Арзон автомобилларни сифатини ошириб ишлаб чиқаришга йўналтириш

2

Ривожланиш мақсадининг варианти

Ишлаб чиқаришда инновациялар

Юқори технологияли материаллардан фойдаланган ҳолда автомобилларни инновацион ишлаб чиқаришни очиш. Инвестиция муҳитини яхшилаш, эркин иқтисодий зонани яратиш, кадрларни тайёрлаш учун очиқ ўқув марказларини яратиш зарур. Келгусида экспорт истиқболи ривожланган бозорларга йўналтирилади.

Мамлакатлардан мисоллар:

Германия

Испания

АҚШ

- Автомобил саноатини ривожлантиришни рағбатлантириш, шу жумладан, таркибий қисмларни ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш
- Иш жойларини кўпайтириш
- Юқори технологияларга асосланган автомобилларнинг бозор улушини олиш салоҳияти
- Электр моторли автомобилларга бўлган талаб ўсиб бормоқда

- Малакали кадрларнинг етишмовчилиги
- Мавжуд ишлаб чиқариш объектларини ва инфратузилмани жиддий янгиланиши талаб қилинади.
- Инвестиция муҳитини яхшилаш кераклиги
- Замонавий асбоб-ускуналар ишлаб чиқариш корхоналарининг етишмаслиги

Инновацияларга йўналтириш

Мақсадларга қараш 2035

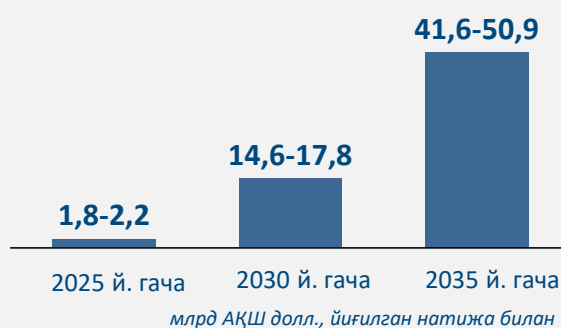
Янги технология асосида экспортга йўналтирилган автомобил ишлаб чиқариш ва ишлаб чиқаришни кейинчалик маҳаллийлаштириш учун халқаро автомобил ишлаб чиқарувчиларни жалб этиш

- Халқаро компаниялар ишлаб чиқаришини маҳаллийлаштириш
- Божхона тарифларини тартибга солиш тизимини такомиллаштириш ва ташқи савдони амалга оширишда ЖСТга кириш йўлида бож тўловларини оптималлаштириш
- Ишлаб чиқарилган автомобил маҳсулотлари экспорти географиясини кенгайтириш
- Тўлиқ цикли электромобилларни ишлаб чиқаришни жорий этиш

Рақамли кўрсаткичлар

	2018	2035
Иш жойларини яратиш, минг ишчи	37	50
Электр моторли автомобилларнинг улуши, %	0	30
Машиналарни ишлаб чиқариш ҳажми, минг дона	225	400

Инвестициялар

2025

- Халқаро компаниялар ишлаб чиқаришини маҳаллийлаштириш
- Люкс синфидаги автомобилларда мобил технологияларни жорий этиш
- Моделлар қаторини янгилаш, ишлаб чиқарувчилар учун жозибador шарт-шароитларни яратиб, инновацион маҳсулотларни бозорга чиқариш
- Автомобиль ишлаб чиқарувчилар учун давлат томонидан қўллаб-қувватладиган дастурларга амалга ошириладиган технологик жараёнларга боғлиқ устувор равишда фойдаланиш имкониятини таъминлаш (мисол учун, газ мотор ёқилғида автомобилларни ишлаб чиқаришни қўллаб-қувватлаш)
- Ўзбекистон компонент саноатини глобал автомобил ишлаб чиқарувчилар ва компонент етказиб берувчилар етказиш занжирларида жойлаштириш
- Иқтисодий ривожланаётган мамлакатларга компонентларнинг экспортини ривожлантириш дастурларини амалга ошириш
- Самарадорликни ошириш, харид қилиш фаолиятини оптималлаштириш, етказиб берувчиларни ривожлантириш ва ҳқ. ҳисобига таннарҳни тушириш; таннарҳни тушириш бўйиса кенг қамровли дастурларни амалга ошириш (шу жумладан, белгиланган нарх учун лойиҳалаштириш (design-to-cost) ва тежамкор ишлаб чиқариш)
- Интеллектуал транспорт тизимларида ва автомобилларда ишлатиладиган дастурий ва аппарат таъминоти тўғри келадиган киберхавфсизлик хусусиятларини ва стандартларини белгиловчи мажбурий техник регламентни шакллантириш.

2030

- Келажак технологиялари ёрдамида автомобиллар ишлаб чиқариш: ҳавосиз шиналар, полимер карбон толаси ва қорамой ва бошқалар
- Автомобил саноатини экспортга йўналтириш
- Электр моторли автомобилларни ишлаб чиқариш
- 1-2 замонавий маҳаллий платформалар (моделлар) асосида муҳандислик кадрларини ва малакаларни ривожлантириш.
- “Ўз жойини топиш (нишевых)” ИТТКИ қўллаб-қувватлаш ва ихтисослаштириш
- Двигателлар, узатмалар қутиси, ўқлар, шассилар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштиришни янада ривожлантириш учун зарур бўлган автомобиллар учун ўз компонентлар базасини шакллантириш
- Электр автомобилларни ишлаб чиқариш ва жорий қилиш, шунингдек зарур инфратузилмани қуриш учун ҳуқуқий асосларни тайёрлаш

2035

- Автомобилларни ишлаб чиқаришда, шу жумладан, автопилотли автомашиналар ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш технологиясини янада ривожлантириш
- Эски маҳаллий моделларни ишлаб чиқаришни босқичма-босқич тугатиш ва уларни чуқур маҳаллийлаштирилган глобал платформаларга алмаштириш

кадрлар

молия

технологиялар

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфратузилма

Кимё саноати

АСМ, саноат, ЁЭМ ва инфратузилмани ривожлантириш

Муҳим муаммолар

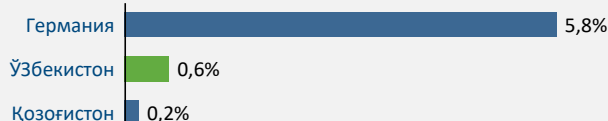
- Молиявий ресурслар чекланганлиги
- Кимё саноатида фундаментал илмий базанинг ва замонавий лойиҳавий ва муҳандислик ишланмалари йўқлиги
- Малакали ходимларнинг етишмовчилиги
- Паст маржали маҳсулот ишлаб чиқаришга йўналтириш
- Саноатдаги кимёвий маҳсулотларидан фойдаланишнинг чекланганлиги

Муҳим хулосалар

- "Ўзкимёсаноат" АЖ - Ўзбекистон Республикаси кимё корхоналарини бирлаштирувчи Ўзбекистон холдинг компанияси
- ЯИМда кимё саноати улушини оз (0,6%) бўлиб, азот, фосфор ва калийли ўғитларни ишлаб чиқаришга йўналтирилган
- Минерал ўғитлардан ташқари, Ўзбекистон кимё саноати тоғ-кон саноати ва нефт-газ саноати учун кимёвий маҳсулотлар, ноорганик, органик ва маиший кимё маҳсулотлари сегментлари билан ифодаланади.
- Кимё саноати корхоналари мамлакатнинг деярли барча ҳудудларида мавжуд: Навоий, Тошкент, Самарқанд, Қашқадарё, Фарғона, Жиззах вилоятлари ва Қорақалпоғистон Республикаси
- Саноат ривожланишининг асосий чекловларини бартараф этиш учун ички талабни, биринчи навбатда, агросаноат мажмуаси томонидан ички талабни ривожлантириш керак.

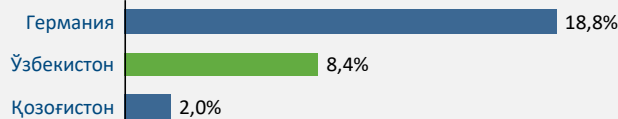
Кимё саноатининг ЯИМдаги улуши, 2017 й.

Шарҳлар

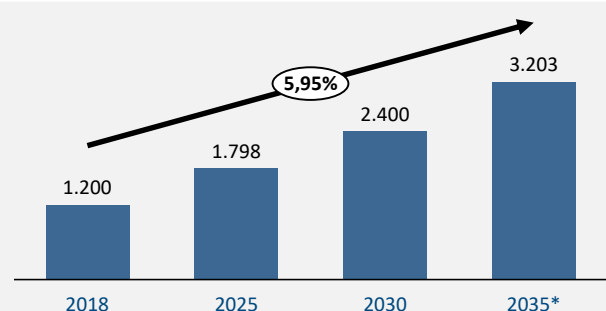
- Кимё саноати Ўзбекистон Республикаси ЯИМда 0,6 фоизни ташкил қилади
- Шу билан бирга, Германия мисолида умумий саноатнинг ўсишига эришиш билан кимё саноати ролини ошириш салоҳияти мавжуд.

Кимё саноатининг умумий саноат ҳажмидаги улуши, 2017 й

Кимёвий ўғитлар ишлаб чиқариш динамикасининг прогнози

Минг тонна

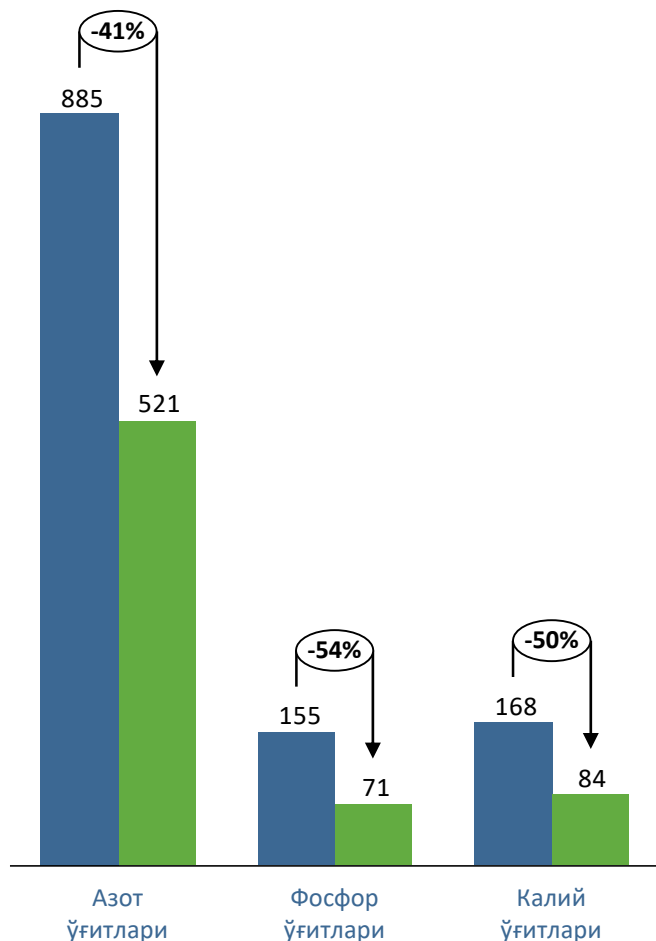

Эслатма: *ишчи гуруҳининг ҳисоби

- "Ўзкимёсаноат" АЖ томонидан ишлаб чиқилган 2018-2030 йиллар учун Кимё саноатини ривожлантириш дастурида назарда тутилган прогнозларга кўра, 2030 йилга келиб минерал ўғитларни ишлаб чиқариш ички талаб ўсиши ҳисобига қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқариш ва экспорт ўсиши билан 2 баробарга ўсади.
- Ушбу ўсиш янги ишлаб чиқариш қувватларини яратиш ва мавжуд ишлаб чиқариш қувватларини модернизация қилиш йўли билан амалга оширилиши мумкин.

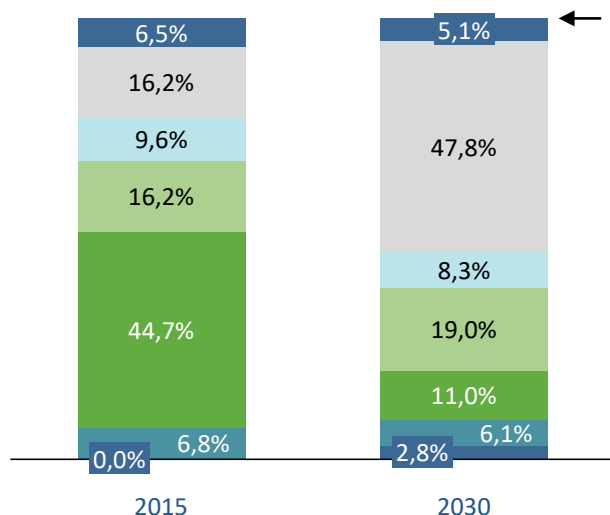
Жорий ривожланиш даражаси

Минерал ўғитлар учун ички талаб ва таклифни таққослаш, 2017, минг тонна

- Минерал ўғитлар ишлаб чиқарилиши унга тўлашга қодир ички талабдан ортиб бормоқда, ўртача 40-50%-га
- Ушбу маҳсулотлар экспорти натижасида минерал ўғитларга бўлган таклифнинг талабдан ошиб кетиши
- “Ўзкимёсаноат” АЖ томонидан тайёрланган 2018-2030 йилларга мўлжалланган Кимё саноатини ривожлантириш дастурида экспортнинг 185,6 млн. АҚШ долларига ўсиши кутилмоқда 2030 йилда 769,0 млрд АҚШ долларигача ўсиши прогноз қилинмоқда
- Ўзбекистонда кимё маҳсулотларининг асосий импортчилари Хитой, Россия, Қозоғистон ва Туркия ҳисобланади¹

Маҳсулот турлари бўйича кимё саноатида ишлаб чиқариш, млн АҚШ доллари

- БМТ Ривожланиш Дастури маълумотларига кўра, 2030 йилга келиб кимё саноати маҳсулотларининг 70 фоизи юқори технологик полимер маҳсулотлар (полиэтилен, полипропилен, полистиро ва ҳоказо), косметика ва дорилар бўлади.

- Бошқалар
- Полимерлар қатори
- Бўёқ, лак, пигментлар
- Дорилар, косметика
- Минерал ўғитлар
- Асосий кимё
- Синтетик каучук

Жорий ривожланиш даражаси

Кимё саноати минерал ва маиший кимёвий сегментлар билан ифодаланади.

Истеъмолчи тармоқларда тўлиқ интеграцияланган корхоналар шароитида кимё саноати ишлаб чиқаришда соддалаштирилган қиймат яратиш занжири

Кимёвий минераллар	Углеводородлар конлари	Табиий газ	Соф водород	Карбамид	Аммиакли селитра, кальций аммоний нитрати, карбамид-аммиак аралашмаси	Азот-фосфор ўғитлари (N-P) Азот фосфор калийли ўғитлар (N-P-K) Моноаммонийфосфат (MAP) Диаммонийфосфат (DAP)	• АСМ • Тибиёт • Metallургия
		Нефт	Тоза азот	Азот кислотаси			
			Олтингугурт, олтингугурт оксиди	Сулфат кислотаси			
	Фосфорит рудаларининг конлари	Фосфорит рудалари	Бирламчи концентрат	Фосфорит уни	Оддий фосфатли ўғитлар, иккиталик (ўчталики) суперфосфат, озуқа фосфатлар		
				Экстракциял и фосфорик кислота			
	Калий тузлари конлари	Сильвинит, карналлит	Калий тузи	Калий хлор			
Калий сульфат							
Ош тузи конлари	Ҳалит, тош тузи, туз қўллари, денгиз тузи	Ош тузи	Хлор		Пестицидлар		
Маиший кимё	Табиий газ ва нефт конлари	Нефт, табиий газ	Олий мойли спиртлар		Оқартиргичлар, ювиш кукунлари, сувли хлорлаш воситалари, совун, ювиш воситалари	• АСМ • Чакана савдо • Озиқ-овқат саноати • Енгил саноат • КМК	
	Ош тузи конлари	Ҳалит, тош тузи, туз қўллари	Ош тузи	Каустик сода			
				Натрий гипохлорит			
				Натрий сульфат, натрий силикат			

1

Ҳаражатларда етакчилик

Ўзбекистонда кимё саноати ривожланишининг жорий моделига риоя қилиш: ички талабни қондириш ва ўсаётган истеъмол бозорига ўғитларни экспорт қилишга йўналтирилган минерал ўғитларни ишлаб чиқариш

Мамлакатлардан мисоллар:

ХХР

Ҳиндистон

Беларусь

- +** Ишлаб чиқаришнинг ҳозирги даражасини икки баробарга ошириш учун тайёр ишлаб чиқариш қувватлари мавжуд
- Айни пайтда минерал ўғитлар аҳолиси ўсаётган мамлакатларда талабга эга.
- Малакали кадрларнинг етишмовчилиги
- Кимё саноатини ривожлантириш учун рағбатларнинг йўқлиги
- 2035 йилга келиб, талабнинг вектори паст технологик кимё маҳсулотларидан (ўғитлардан) юқори технологик (полимер маҳсулотлари, косметика ва препаратлар) маҳсулотларга ўзгаради

Минерал ўғитларнинг тартибли ишлаб чиқаришига йўналиш

2

Ишлаб чиқаришда инновациялар

Ривожланиш мақсадининг варианты

Полимер маҳсулотлари, косметика ва дори препаратларининг янги инновацион ишлаб чиқаришларини очиш. Инвестиция муҳитини яхшилаш, эркин иқтисодий зонани яратиш, кадрларни тайёрлаш учун очиқ ўқув марказларини яратиш зарур. Келгусида экспорт истиқболи ривожланган бозорларга йўналтирилади (Араб яриморол мамлакатлари, Туркия)

Мамлакатлардан мисоллар:

Германия

Япония

Жанубий Корея

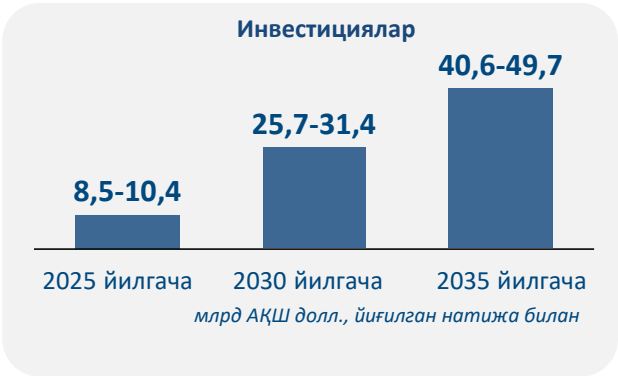
- +** Кимё саноатини экспортга йўналтирилган саноат сифатида ривожлантиришга рағбатлантириш
- Иш жойларини кўпайтириш
- Юқори технологияларга асосланган маҳсулотлар бозорининг улушини эгаллаш салоҳияти
- Малакали кадрларнинг етишмовчилиги
- Мавжуд ишлаб чиқариш қувватлари ва инфратузилманинг янгиланиши талаб қилинади.
- Халқаро компанияларнинг ишлаб чиқаришини маҳаллийлаштириш учун инвестиция муҳитини яхшилаш зарур.

Инновацияларга йўналтириш

Мақсадларга қараш 2035

Янги технологиялардан фойдаланиш ва халқаро компанияларни жалб қилиш орқали юқори технологияли полимер маҳсулотларни ишлаб чиқариш ва экспортга йўналтирилган кимё саноати

- Халқаро компаниялар ишлаб чиқаришини маҳаллийлаштириш
- Саноат кооперациясини фаол равишда рағбатлантириш учун юқори технологияли "илғор" кимё маҳсулотларини ишлаб чиқаришга алоҳида эътибор бериш керак: Полимерлар қатори, синтетик каучуклар, дорилар¹
- Кимё маҳсулотларини алоҳида ишлаб чиқариш: минерал ўғитлар ва юқори технологик кимё маҳсулотларини ишлаб чиқариш бўйича алоҳида компанияларни яратиш
- Бошқа саноат соҳалари билан кимёвий саноатнинг самарали саноат ҳамкорлигини ташкил қилиш
- Илм-фан ва соҳавий илмий изланишларни фаол ривожлантириш
- Углеводород хом ашёсини ва минерал ресурсларни чуқур қайта ишлашга йўналтирилган илғор илмий ишланмаларни ишлаб чиқаришга интеграциялаш
- Лойиҳалаштириш ва муҳандислик ишларининг сифатини ва диагностика изланишларини такомиллаштириш
- Кимё ва кимёвий технологияларнинг барча йўналишлари бўйича кадрлар тайёрлаш ва малакасини оширишнинг самарали тизимини ташкил этиш

Манбалар: 1 - "Ўзбекистон кимё саноати 2030 йил йўлида" БМТ Тараққиёт дастурининг маърузаси, ишчи гуруҳнинг таҳлили

2025

- Халқаро компаниялар ишлаб чиқаришини маҳаллийлаштириш
- Янги кимё саноатининг ишлаб чиқариш иншоотларини қуриш
- Ишлаб чиқарилган маҳсулот ассортиментини ва номенклатурасини кенгайтириш учун технологик линияларни сотиб олиш орқали қайта техникавий қуролланиш йўли билан мавжуд ишлаб чиқаришларни модернизация қилиш
- Азот, фосфор ва калий (НРК-ўғитлар)ни ўз ичига олган комплекс ўғитларни ишлаб чиқаришни ташкил этиш
- Давлат томонидан қўллаб-қувватладиган дастурларга, амалга ошириладиган технологик жараёнларга боғлиқ равишда устувор равишда киришни таъминлаш
- Мақтабдан бошлаб кадрлар салоҳиятини ривожлантириш
- Кимёвий маҳсулотлар бозорини аниқлаш ва кенгайтириш учун маркетинг тадқиқотларини ўтказиш
- Технологик жараёнларни бошқариш бўйича тажриба алмашиш ва корпоратив бошқарувнинг замонавий усулларини жорий этиш, корхоналарни техник ва технологик қайта жиҳозлашни ташкил этиш ишларини фаоллаштириш

2030

- Резинотехник маҳсулотларини ишлаб чиқаришни кенгайтириш (конвейер ленталар, автомобил шиналар ва бошқалар)
- Полимер маҳсулотларини, косметика ва дори-дармонларни ишлаб чиқаришни ошириш
- Кимёвий маҳсулотларни хавфсиз ишлатиш учун техник шартларни ва стандартларни белгилловчи мажбурий техник регламентларни шакллантириш
- "Ўзкимёсаноат" АЖ саноат корхоналарини ва марказий аппаратини юқори малакали мутахассислар билан таъминлаш учун кадрлар тайёрлаш марказларини ривожлантириш
- Рационализаторлик ғоялари ва ихтироларини, шунингдек, кимё соҳасида янги маҳсулот турларини яратиш бўйича лойиҳаларни молиялаштириш учун грантлар эълон қилиш билан бир қаторда институтлар, олимлар билан яқин ҳамкорликни яратиш
- Технологик ускуналар текшируви учун диагностика марказини ташкил этиш
- Халқаро ҳамкорлар билан биргаликда илмий-тадқиқот ва лойиҳа институтини яратиш

2035

- Экспорт географиясини кенгайтириш: Ўзбекистон - Марказий Осиёда кимё маҳсулотларининг асосий ишлаб чиқарувчиларидан бири ҳисобланади

кадрлар

молия

технологиялар

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфратузилма

Транспорт

АСМ, саноат, ЁЭМ ва инфратузилмани ривожлантириш

Транспорт ва логистика соҳасининг жорий ривожланиш даражаси

Муҳим муаммолар

- Инфратузилма эскириши
- Аҳоли учун ҳаво йўлларида фойдаланиш имкониятлари кам
- Темир йўл транспортнинг самарадорлиги паст
- Жамоат транспортнинг етишмовчилиги
- Темир йўлни электрлаштириш даражасини ошириш
- Муқобил йўналишлардан рақобатни кучайтириш, интермодалликни ошириш
- Паст сифатли транспорт ва логистика хизматлари
- Божхона юк расмийлаштируви муаммолари

Муҳим хулосалар

- Транспорт инфратузилмаси республиканинг асосий ҳудудлари ва шаҳарларини қамраб олади ва объектларни кенгайтириш ва модернизация қилиш бўйича ишлар олиб борилмоқда. 2017 йилда жалб этилган инвестициялар ҳажми 651 миллион АҚШ долларигача ўсди
- 2013-2017 йилларда барча турдаги транспорт воситаларида (темир йўл, ҳаво, авто) йўловчилар оқимининг стагнацияси кузатилади
- Охирги 5 йил ичида авиа ва автомобил воситалари билан юк ташиш ҳажмининг (+ 5%) га ўсиши кузатилади
- Логистика самарадорлиги нуқтаи назаридан Ўзбекистон ривожланган мамлакатлардан орқада қолиб, LPI (Logistics Performance Index) рейтингда 99-ўринни эгаллайди.

Транспорт ва логистика тизимининг вазифалари ва роли

Давлатнинг транспортга боғлиқлиги

- Транспортнинг қулайлиги ва мамлакатнинг асосий иқтисодий марказларини боғлиқлигидир
- Иш жойлари ва аҳолининг яшаш жойларини транспорт жиҳатдан боғлиқлиги
- Ишлаб чиқариш жойлари ва товарларни истеъмол қилиш жойларининг транспорт боғлиқлиги (шу жумладан В2В "хом ашё-товарларни ишлаб чиқариш")
- Ҳар қандай жойдан бошқа ҳар қандай жойга ташиш имконияти

Жаҳон ҳамжамиятига интеграция

- Миллий ишлаб чиқарувчилар учун жаҳон бозорларига транспорт орқали етиш имконияти (маҳсулот сотиш)
- Миллий компаниялар учун глобал ресурсларга транспорт орқали етиш имконияти (ресурсларни харид қилиш)
- Мамлакатнинг транспорт ва логистика тизимини ташқи фойдаланувчилар учун қулайлиги (транзит)

Ташиш самарадорлиги

- Ташишнинг юқори тезлиги
- Ташиш вақтларининг олдиндан айтишга мойиллиги ва уларга риоя қилиш
- just-in-time етказиб бериш имконияти

Хизматнинг кенг қамровлиги ва сифати

- Ҳар қандай турдаги юкларни ва йўловчиларнинг ҳар қандай турини ташишни таъминлаш
- Тўлиқ транспорт ва логистика хизматларининг тўлиқ қаторини фойдаланувчилар учун қулай форматда таъминлаш
- Ташиш хавфсизлигини таъминлаш

Самарали транспорт-логистика тизимининг мамлакат ривожланишига қўшган ҳиссаси

Иқтисодий ўсишни рағбатлантириш

- Янада самарали транспорт алоқаси ва арзонроқ транспорт орқали иқтисодиётнинг секторларини ривожлантириш ва халқаро савдонинг ўсиши
- Мамлакатга янги компанияларни жалб қилиш (транспорт сифати - маҳаллийлаштириш жойини танлашда компаниялар учун учинчи муҳим омил ҳисобланади)
- Аҳолининг мобиллик даражасини ошириш орқали янги иш жойларини яратиш

Меҳнат маҳсулдорлигини ва рақобатбардошликни ошириш

- Ишлаб чиқариш харажатларини камайтириш (самаралироқ транспорт тизимини транспорт харажатларини камайтиради)
- Маҳсулдорлигини ошириш (just-in-time етказиш ва комплекс логистика хизматларини таклиф қилиш юк жўнатувчиларга ўз транспорт идораларни сақлашни рад этиш орқали ишлаб чиқариш захираларини камайтириш имконини беради)

Иқтисодиётнинг тузилмавий ўзгаришларини қўллаб-қувватлаш

- Иқтисодиёт тузилмасида ўзгаришлар содир бўлган тақдирда аҳолининг иш билан бандлигини ўзгартириш имконияти (ривожланган транспорт тизими иш кучи ҳаракатланишини осонлаштиради)

Ҳаёт сифатини яхшилаш

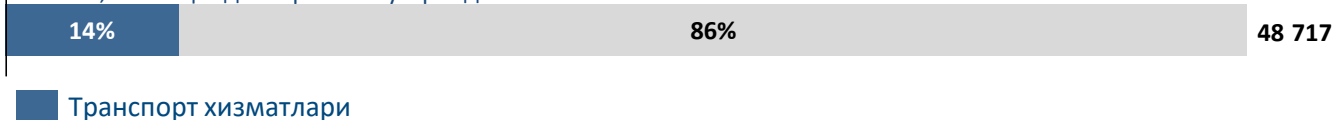

- Сафарлардаги вақтнинг қисқариши аҳоли учун ижтимоий ҳаётига вақтни ажратади
- Ривожланган транспорт тизими маҳсулот ва хизматларнинг рўйхатини кенгайтиради
- Ички туризмни ривожлантиради ва минтақалар ўртасидаги алоқаларни мустаҳкамлайди

ТЛТнинг Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётига қўшган ҳиссаси

Хизматар соҳасининг ЯИМдаги улуши

2017 й., млн АҚШ долларигача кўтарилди

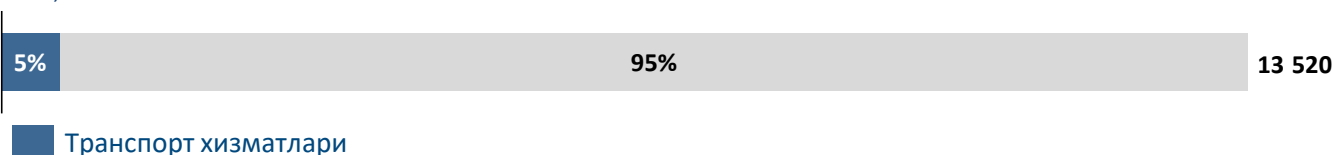
Транспорт хизматларининг умумий хизматлар ҳажмидаги улуши

2017 й., млн АҚШ долларигача кўтарилди

Транспорт соҳасида иш билан таъминланганларнинг умумий бандлик сонидаги улуши

2017, минг киши

Логистика самарадорлиги рейтингида Ўзбекистон Республикасининг ўрни

Халқаро логистика самарадорлиги рейтингида (Logistics Performance Index, LPI) Ўзбекистон 99-ўринни эгаллади¹

Мамлакат	Рейтингдаги ўрин	LPI балли
Германия	1	4,20
Голландия	2	4,07
Швеция	3	4,07
Сингапур	4	4,05
Ўзбекистон	99	2,58

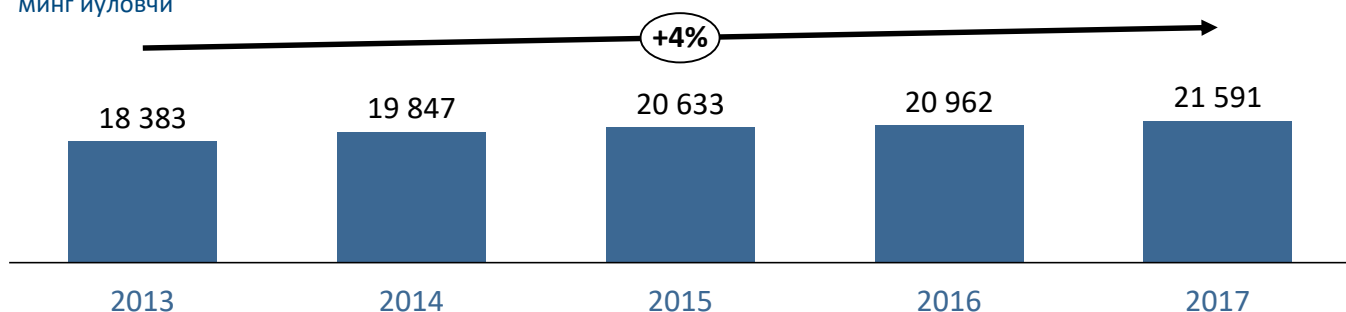
- Кўрсаткич мамлакатлар ва минтақалар ўртасида қиёсий логистика самарадорлигини кўрсатади
- 2018 йилда Германия LPI индексида етакчи ўринни эгаллади
- Ўзбекистон 160дан 99-ўринни эгаллайди
- Ўзбекистоннинг барча 6 мезондаги кўрсаткичлари жуда паст, бу эса **комплекс яхшилаш** талаб қиладиган **кам ривожланган транспорт-логистика мажмуасига** ишора қилади.

Йўловчи оқимининг ҳажми

Охирги 5 йил ичида баъзи транспорт усуллари билан йўловчилар ташишининг турғунлиги кузатилди.

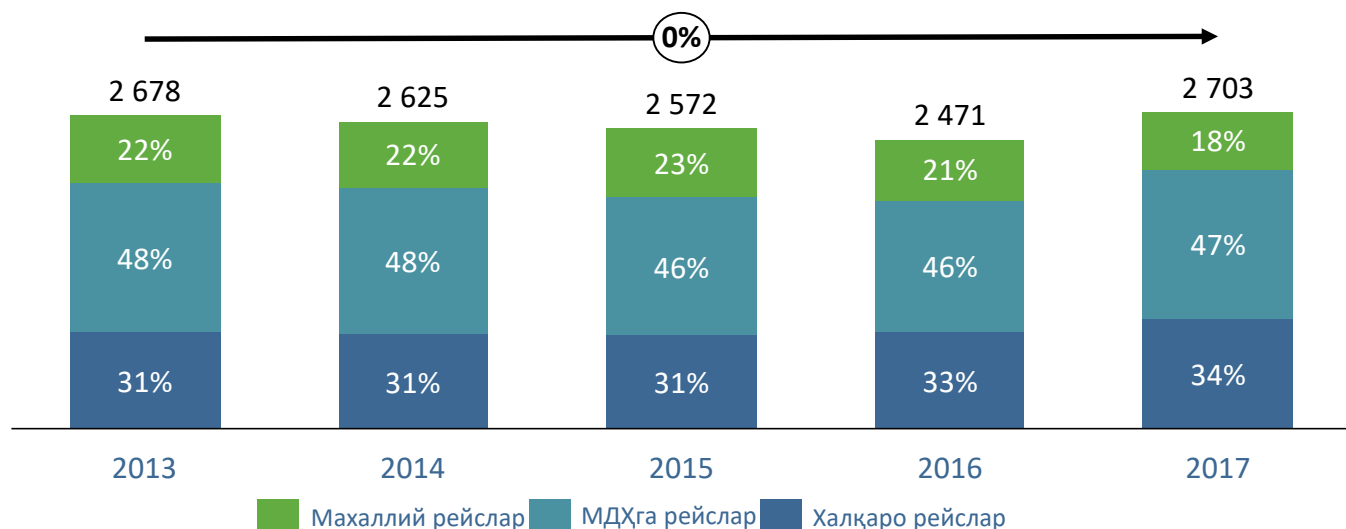
Темир йўлда ташилган йўловчилар

минг йўловчи

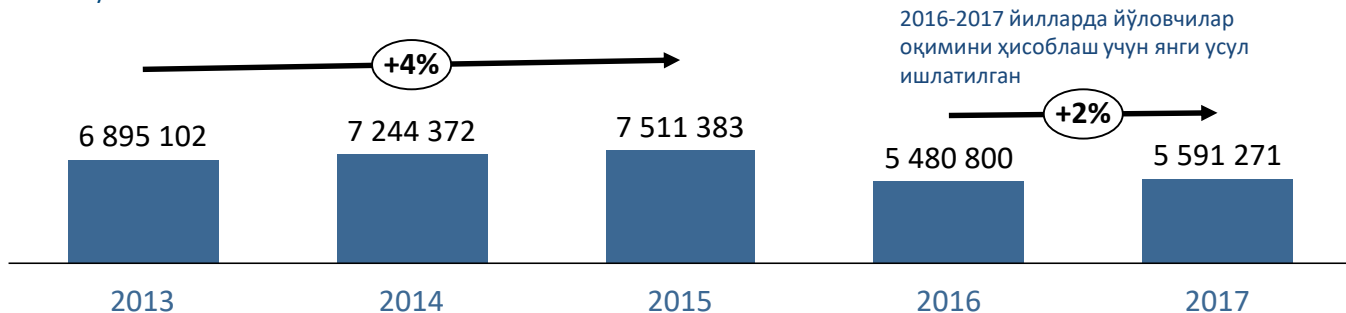
Авиатранспорт орқали ташилган йўловчилар

минг йўловчи

Автотранспорт орқали ташилган йўловчилар

минг йўловчи

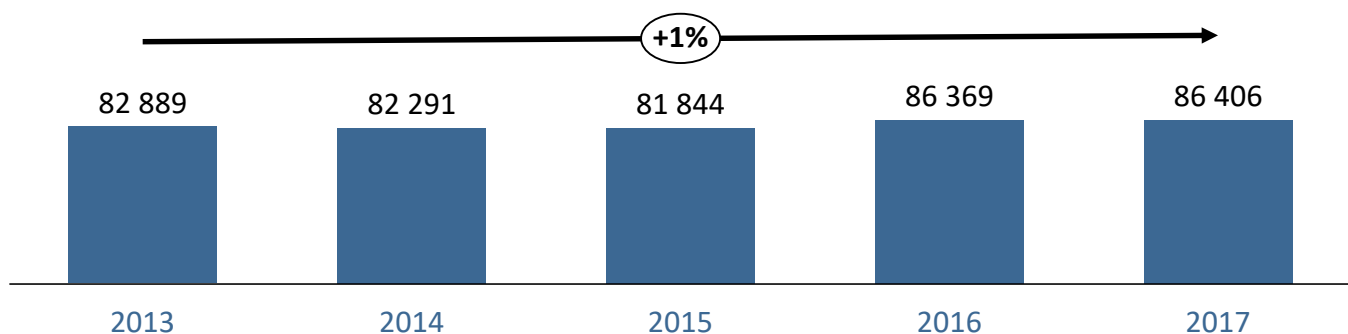

Йўловчи оқимининг ҳажми

Охириги 5 йил ичида ҳаво ва автойўл орқали юк ташиш ҳажмининг пасайиши кузатилди.

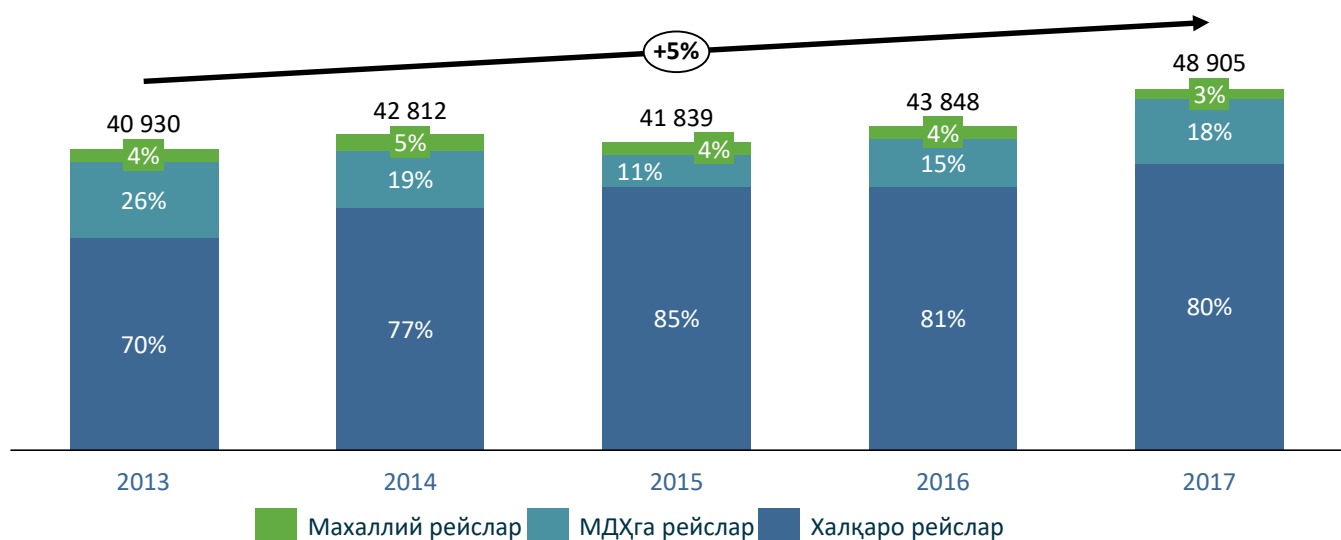
Темир йўл орқали ташилган юклар

МИНГ ТОННА

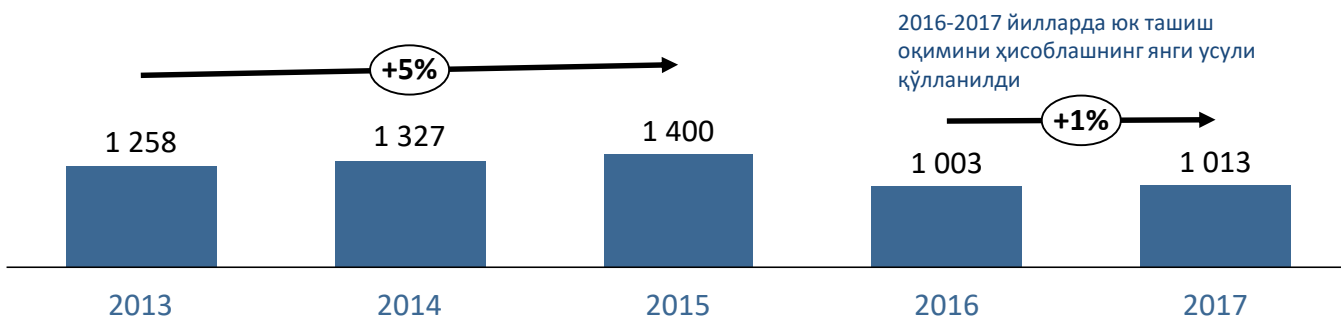
Авиатранспортда ташилган юклар

ТОННА

Автомобил транспорт билан ташилган юклар

МЛН ТОННА

Ўзбекистон Республикасининг асосий транспорт йўлаклари ва аэропортлари

Шарҳлар

Халқаро автомобил ва темир йўл транспорт коридорлари

- МОМИХ Йўлак 2а
- МОМИХ Йўлак 3а

Шаҳарлар

- Аҳоли > 2 миллион киши
- Аҳоли > 500 минг киши
- 📍 Аҳоли < 500 минг киши

Аэропортлар ✈️

- Ислон Каримов номидаги "Тошкент халқаро аэропорти" ДУК
- "Самарқанд" халқаро аэропорти
- "Бухоро" халқаро аэропорти
- "Урганч" халқаро аэропорти
- "Навоий" халқаро аэропорти
- "Наманган" халқаро аэропорти
- "Андижон" халқаро аэропорти
- "Термиз" халқаро аэропорти
- "Фарғона" халқаро аэропорти
- "Қарши" халқаро аэропорти
- "Нукус" халқаро аэропорти

Логистика марказларининг жорий ривожланиш даражаси

Бугунги кунда мамлакатда логистика марказларининг сони ортиб бормоқда. Шу билан бирга, транспорт соҳаси ўсиб бораётган иқтисодиётнинг муаммоларини қабул қилиш ва сақлаш ва логистика имкониятларини кенгайтиришни давом эттириши керак.

Марказ номи	Жойлашуви
Sergeli-AgroFresh	Тошкент
Modus Best LLC	Кунград (Қорақалпоғистон Р)
United Cargo Center	Тошкент
МЧЖ JIZZAXULGURJISAVDO	Джизақ
МЧЖ «Forward Trans Terminals»	Тошкент
TUCella	Тошкент
ҚҚ МЧЖ "UNIVERSAL LOGISTICS SERVICES"	Тошкент
МЧЖ "Bayer Group"	Тошкент
МЧЖ REELLOG TASHKENT	Тошкент
Transatlantic	Тошкент
NOVASPIN LTD	Тошкент
МЧЖ Фарғонаулгуржисавдо	Фарғона
МЧЖ "Предприятие сельскохозяйственного материально-технического обеспечения"	Фарғона
Пахтакор-тола Базаси, Д.П.	Джизақ
"Сурхандарё озиқ-овқат моллари" минтақавий улгуржи базаси	Термиз
МЧЖ Андижон мойлаш материаллари	Андижон
ZVSB, МЧЖ	Самарқанд
BEK Broker LLC	Кунград (Қорақалпоғистон Р)
Хо'jalik va qurilish mollari	Тошкент
TSB, ДО	Келес (Тошкент вилояти)
ТЛМ "Андижон"	Андижон

Айни пайтда мамлакатдаги энг йирик логистика маркази "Sergeli-Agrofresh"

- "Sergeli-Agrofresh" совутиш ва омбор логистика комплекси, кўплаб логистика марказлари каби, Тошкент шаҳрида жойлашган.
- Марказнинг ишлаб чиқариш майдони 14 минг м²-ни ташкил қилади, у 10-16 минг тонна юкни қабул қилиши мумкин
- Комплекс замонавий импорт қилинган юқори сифатли совутиш ускуналари билан жиҳозланган. Ички ҳарорат ва намлик бўйича сақлаш режимига мувофиқлиги тўлиқ автоматлаштирилган.
- Ушбу марказ юкларни қайта ишлаш бўйича барча хизматларни бажаради - оддий туширишдан тортиб то сортировка, маркировка ва этикетлашгача

Асосий транзит коридорлари

- **Транс-Афғон халқаро транспорт коридори.** Термиз (Ўзбекистон) - Мозори Шариф - Ҳирот (Афғонистон) - Бандар Аббос (порт) ва Чобахор (порт) (Эрон)
- **Андижон - Ўш - Сариташ - Иркештом - Қашқар (Ўзбекистон - Қирғизистон - Ўзбекистон) транспорт коридори**
- **Халқаро транспорт коридори Ўзбекистон - Туркменистон - Эрон - Ўмон - Қатар.**
- **Денгиз портларига мавжуд транспорт коридорлари (автомобил ташишлари)**
 - 1.1. Тошкент - Қизил-Орда - Аралск - Ақтүбинск - Балтис портлари (Қозоғистон компаниялари орқали Европа бозорларига кириш учун фаол фойдаланилмоқда)
 - 1.2. Тошкент - Чимкент - Балхаш - Остона - Петухово - Челябинск - Москва
 - 1.3. Тошкент - Чарджоу - Нукус - Гурев - Астрахан - Қора денгиз портлари
 - 1.4. Тошкент - Чимкент - Алматы - Семипалатинск - Узоқ Шарқ портлари
- **Ривожланаётган транспорт коридорлари (автомобил транспорти)**
 - 2.1. Тошкент - Олмаота - Дўстлик - Урумчи - Лиаонган порти (Хитой) - Пусан порти (Корея)
 - 2.2. Тошкент - Бухоро - Чарджоу - Порт Бандар Аббос (Эрон)
 - 2.3. Тошкент - Туркманбоши порти - Баку - Потти порти (Грузия)
 - 2.4. Тошкент - Чаржоу - Тегеран - порт Мерсин (Турция)
 - 2.5. Тошкент - Кунград - Бейнеу - Астрахан - Россия (Украина) - Европа
- **Перспектив транспорт коридорлари (автомобил транспорти)**
 - 3.1. Тошкент - Актау порти - Баку - Потти порти (Грузия)
 - 3.2. Тошкент - Актау порти - Волга - Волга-Дон канал - Қора денгиз
 - 3.3. Тошкент - Туркманбоши - Астрахан - Россия - Европа
 - 3.4. Тошкент - Кунград - Астрахан - Новороссийск порти
 - 3.5. Тошкент - Андижон - Ўш - Сарыташ - Иркештом - Қашгар (Хитой)
 - 3.6. Тошкент - Термиз - Мозори-Шариф - Шеберган - Ҳирот - Доғорун - Бандар Аббос, (ёки Техрон - Анкара)
 - 3.7. Тошкент - Термиз - Мозори-Шариф - Шеберган - Ҳирот - Дилором - Милак - Чахбехар порти
- **МОМИХ дастури (Марказий Осиё минтақавий иқтисодий ҳамкорлик) нинг Ўзбекистон орқали ўтадиган коридорлари:**
 1. МОМИХ коридори - 2а. Йўналиш: Астрахан - Бейнеу - Бухоро - Тошкент - Андижон - Ўш - Иркештом
 2. МОМИХ коридори - 2б. Йўналиш: Боку - Туркманбоши - Бухоро - Тошкент - Андижон - Ўш - Иркештом
 3. МОМИХ коридори - 3а. Йўналиш: Рубцовск - Алматы - Шимкент - Тошкент - Бухоро - Сарах - Бандар Аббос
 4. МОМИХ коридори - 3б. Йўналиш: Рубцовск - Алматы - Бишкек - Ўш - Карамик-Жиргата - Дарбанд - Душанбе - Саросиё - Термиз
 5. МОМИХ коридори - 6а. Йўналиш: (Россия) - Бейнеу (Ўзбекистон) - Бухоро - Ғузор - "Ҳайратон" чегара пости (Термиз, Ўзбекистон) - Мозори Шариф (Афғонистон)
 6. МОМИХ коридори - 6б. Йўналиш: Оренбург (Россия) - Қизилўрда - Шимкент (Қозоғистон) - Тошкент - Самарқанд - Термиз (Ўзбекистон)
 7. МОМИХ коридори - 6с. Йўналиш: Оренбург (Россия) - Қизилўрда - Шимкент (Қозоғистон) - Тошкент - Хаваст (Ўзбекистон) - Ура Түбе - Айни - Душанбе - Қўрғонтепа - Нижний Пянж (Тожикистон) - Ширкхан Бандар - Кундуз - Кобул (Афғонистон)
- **Европа-Кавказ-Осиё транспорт коридори (ТРАСЕКА) - Европадан Қора денгиз орқали Кавказ ва Каспий денгизи орқали Марказий Осиёдаги республикаларга ўтадиган ер усти ва денгиз йўллари тармоғи.**

- Транзитни ривожлантиришнинг потенциал йўналишларидан бири Хитой-Европа Иттифоқи коридори бўлиб, унда савдо ҳажми 2020 йилга бориб тахминан 800 миллиард долларни ташкил этади.
- Эрон, Афғонистон, Туркия ва бошқа мамлакатлар билан транспорт алоқаларини кенгайтириш бўйича фаол ишлар олиб борилмоқда.
- Ҳиндистон, Эрон билан биргаликда, Эроннинг Чаҳбаҳор портида Марказий Осиё ва Россия бозорларига чиқиш учун порт ва логистика марказини қурмоқда.

- Ўзбекистонда темир йўллارни ривожлантириш ва электрлаштириш бўйича 13 та инвестиция лойиҳаси амалга оширилмоқда.
 - "Жиззах-Янгиер" янги темир йўл участкасини электрлаштириш, темир йўллارни тиклаш, йўловчи ва юк вагон паркларини таъмирлаш, локомотивларни янгилаш ва модернизация қилиш
 - Кучли логистика марказига айланадиган Чуқурсой станциясини модернизация қилиш

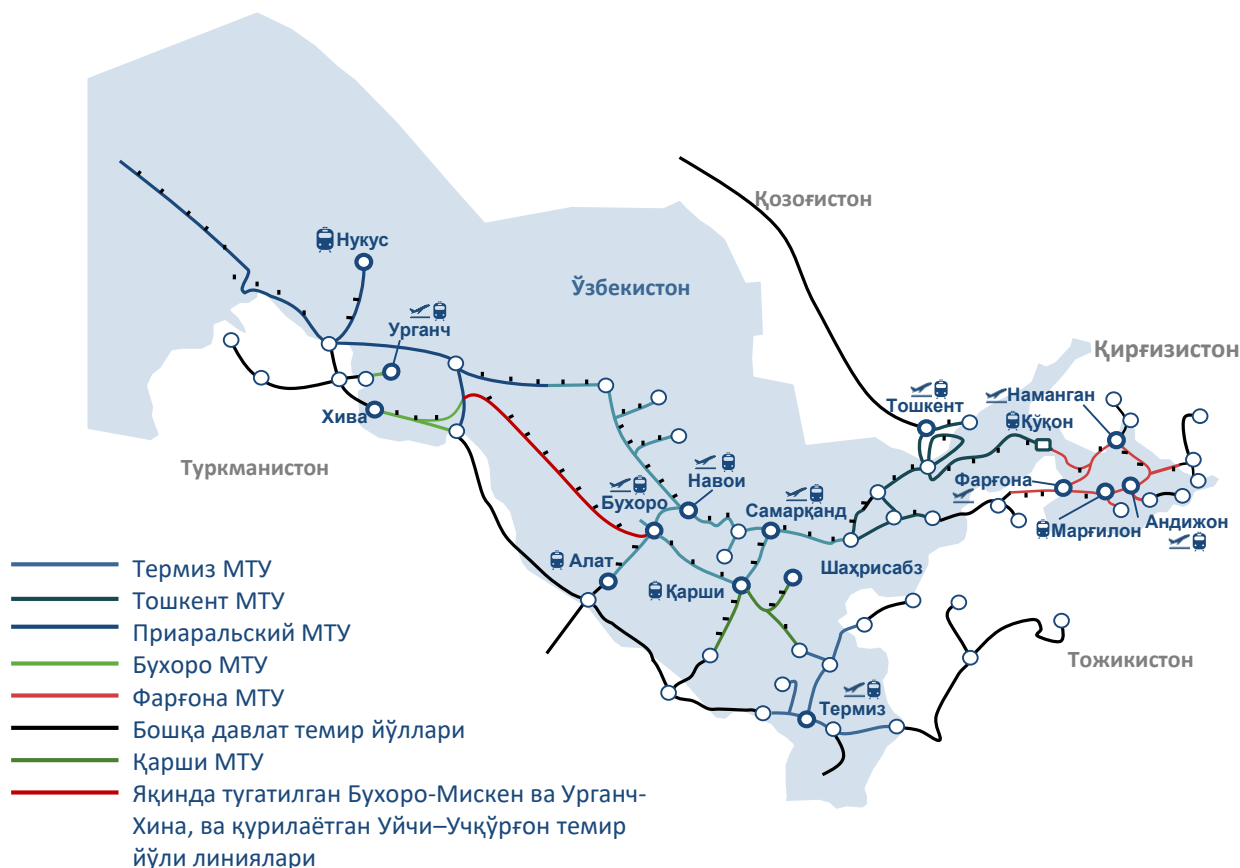
- 2016 йилда "Ўзбекистон ҳаво йўллари" миллий авиакомпанияси (Тошкент-4) "Тошкент шаҳрида янги халқаро йўловчи терминалини қуриш" инвестиция лойиҳасини амалга оширишни бошлади.
 - "Тошкент-4" майдони тахминан 87 минг квадрат метрни ташкил этади, унинг ўтказиш қобилияти — соатига 1,5 минг йўловчи ёки йилига 5,7 млн.

- 2017 йилда 11 та инвестиция лойиҳаси режалаштирилган
- Жаҳон банки Ўзбекистонда маҳаллий йўллارни ривожлантириш лойиҳасини қўллаб-қувватлайди
- Лойиҳанинг биринчи босқичининг умумий қиймати 200 млн. АҚШ долларини ташкил этади, Жаҳон банки уни Республика йўл жамғармаси билан биргаликда амалга оширади

Темир йўл ташишларининг жорий ривожланиш даражаси

Ўзбекистон Республикасида темир йўллارни ўтказиш

Электрлашган йўлларнинг улуши

тармоқнинг %

Йилда таъмирланган йўлларнинг улуши

Шарҳлар

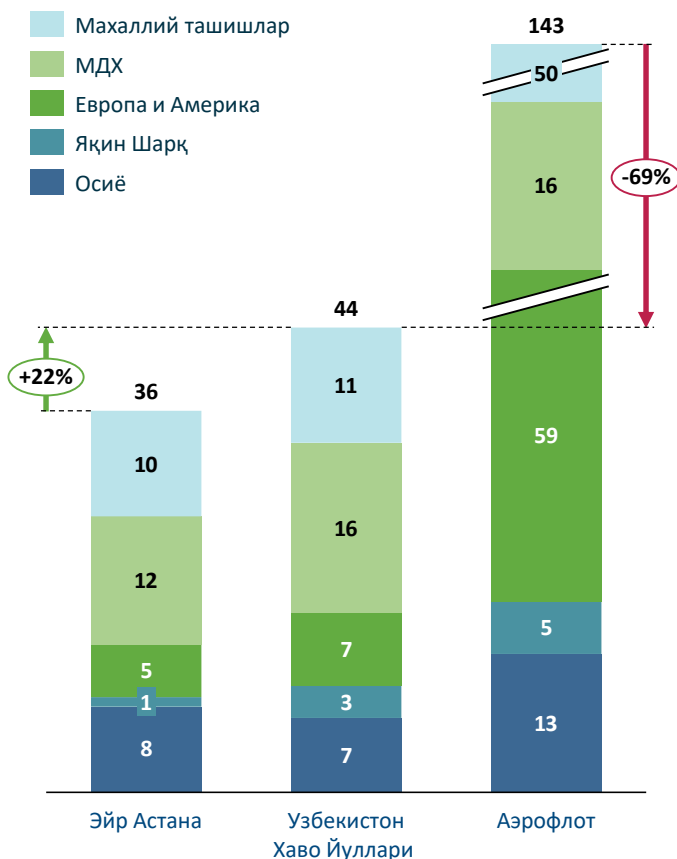
- Тепловозлар билан таққослаганда, **электрлаштирилган** йўлларда **юк ташиш қиймати 25-30% паст**.
- Электр узатмадан фойдаланган ҳолда темир йўл транспорти транспортнинг энг **самарали ва экологик тоза** усулларида биридир

Шарҳлар

- 2017 йилда Ўзбекистон Республикасида йўлларнинг **3% таъмирланди**
- Йўлларнинг сифатини яхшилаш учун илмий-тадқиқот ишларига инвестицияларни жалб қилиш ва ривожланган мамлакатлардаги мавжуд ишланмаларни қўллаш керак

Авиа ташишларнинг жорий ривожланиш даражаси

Минтақалар бўйича йўналишлар сони

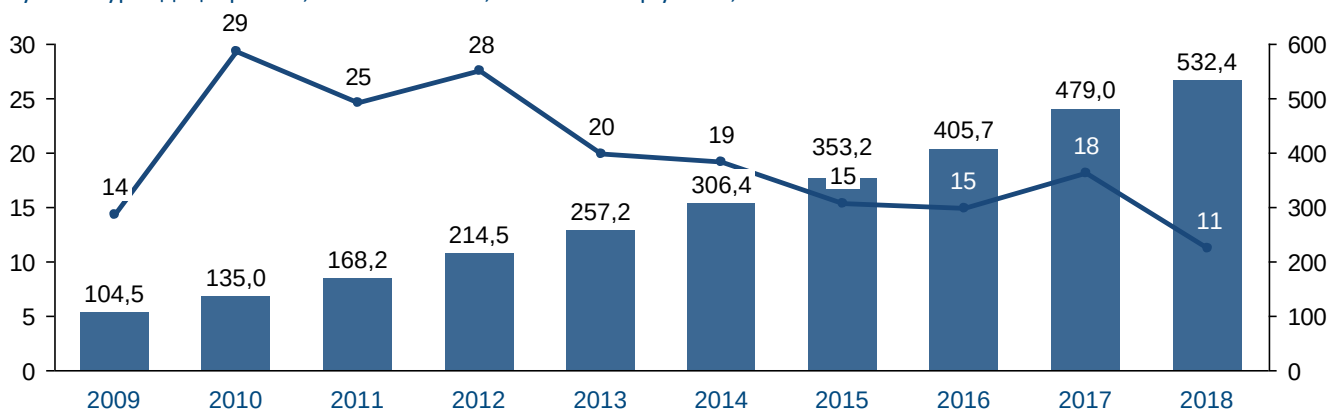
Ўзбекистонда ташиш хизматларини амалга ошираётган авиаккомпаниялари

Авиаккомпания	Мамлакат
Air Astana	Қозоғистон
Air Kyrgyzstan	Қирғизистон
Asiana Airlines	Жанубий Корея
Korean Air	Жанубий Корея
China Southern Airlines	Хитой
S7 Airlines	Россия
Aeroflot	Россия
Utair	Россия
Ural Airlines	Россия
Якутия авиакомпанияси	Россия
Turkish Airlines	Туркия
Azerbaijan Airlines	Озарбайжон

- Ўзбекистоннинг миллий авиакомпаниялари кам ривожланган транспорт географиясига эга: компания Европада ва Америкада фақатгина 7 шаҳарга учади
- Аҳоли йўналишни транзит билан амалга оширишга мажбур
- Авиакташувчилар бозори ҳам жуда кичик: 7 та мамлакатдан 12 та авиаташувчи
- 2 та янги йўналишни очиш, шунингдек, бир қатор мавжуд авиакомпанияларнинг давомийлигини ошириш режалаштирилган.

Осиёдаги лоукостерларнинг бозордаги ҳажми

йўловчи ўриндиқлар сони, миллион киши, йиллик бозор ўсиши, %

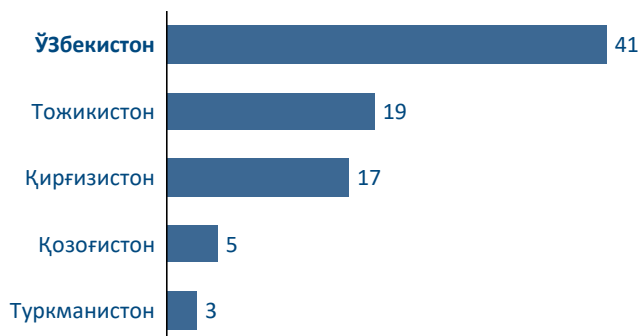

- Ўзбекистонда арзон нархлардаги авиакомпаниялар улуши 0,1%
- 2008 - 2018 йиллар мобайнида лоукостерлар тарқалиши бўйича Осиё Европадан ўтиб кетди - ўртача ўсиш суръати 19%, Европада эса 9,4%
- Ушбу давр мобайнида бозорда арзон нархлардаги авиакомпанияларнинг улуши 10 фоиздан 28 фоизгача ўсди.
- Таҳминларга кўра, 2030 йилга келиб ўсиш суръати сақланган ҳолда лоукостерлар Осиё авиабозорининг 50 фоизини олиши мумкин

Автомобиль ташиш соҳасида жорий ривожланиш даражаси

Автойўл тармоқларининг зичлиги

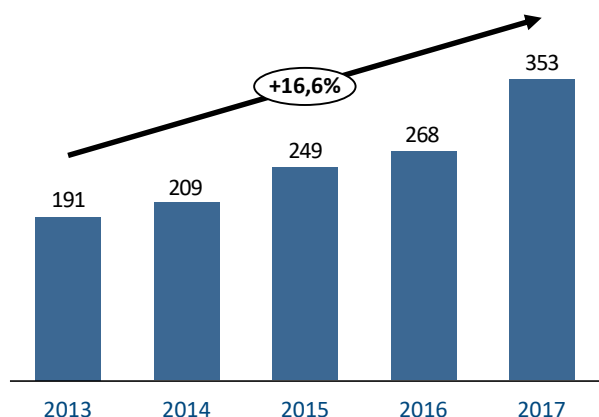
км-га 100 км²

Шарҳлар

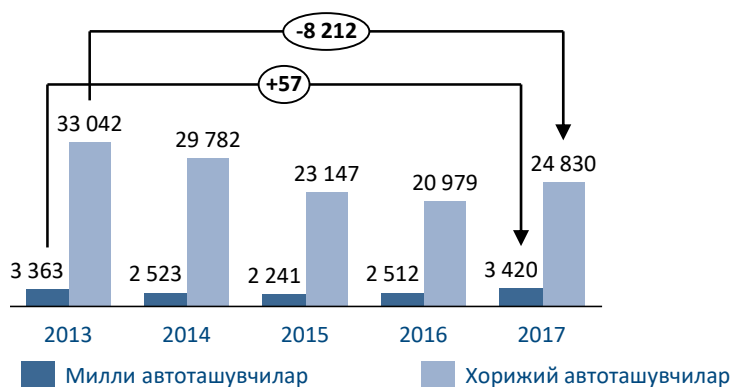
- Ўзбекистон Республикаси Марказий Осиё минтақасида автойўл тармоқларининг энг юқори зичлигига эга

Катта қўламли ва оғир юкларни автомобиль йўлларда ташиш учун берилган рухсатномалар сони

- 5 йил мобайнида катта қўламли юкларни ташиш учун берилган рухсатномалар сони деярли икки баробарга ошди

Катта қўламли ва оғир юкларни автомобиль йўлларда ташиш учун берилган рухсатномалар сони

- 5 йил мобайнида Ўзбекистон Республикаси ҳудуди орқали миллий юк ташувчилар томонидан транзит юкларининг ҳажми **ошди**. **Чет эл автоташувчиларининг улуши камайди**, аммо у бозорнинг асосий қисмини эгаллайди

Автомобиль ташиш соҳасида жорий ривожланиш даражаси

Аҳолининг йўловчи автотранспорт билан таъминланганлик даражаси

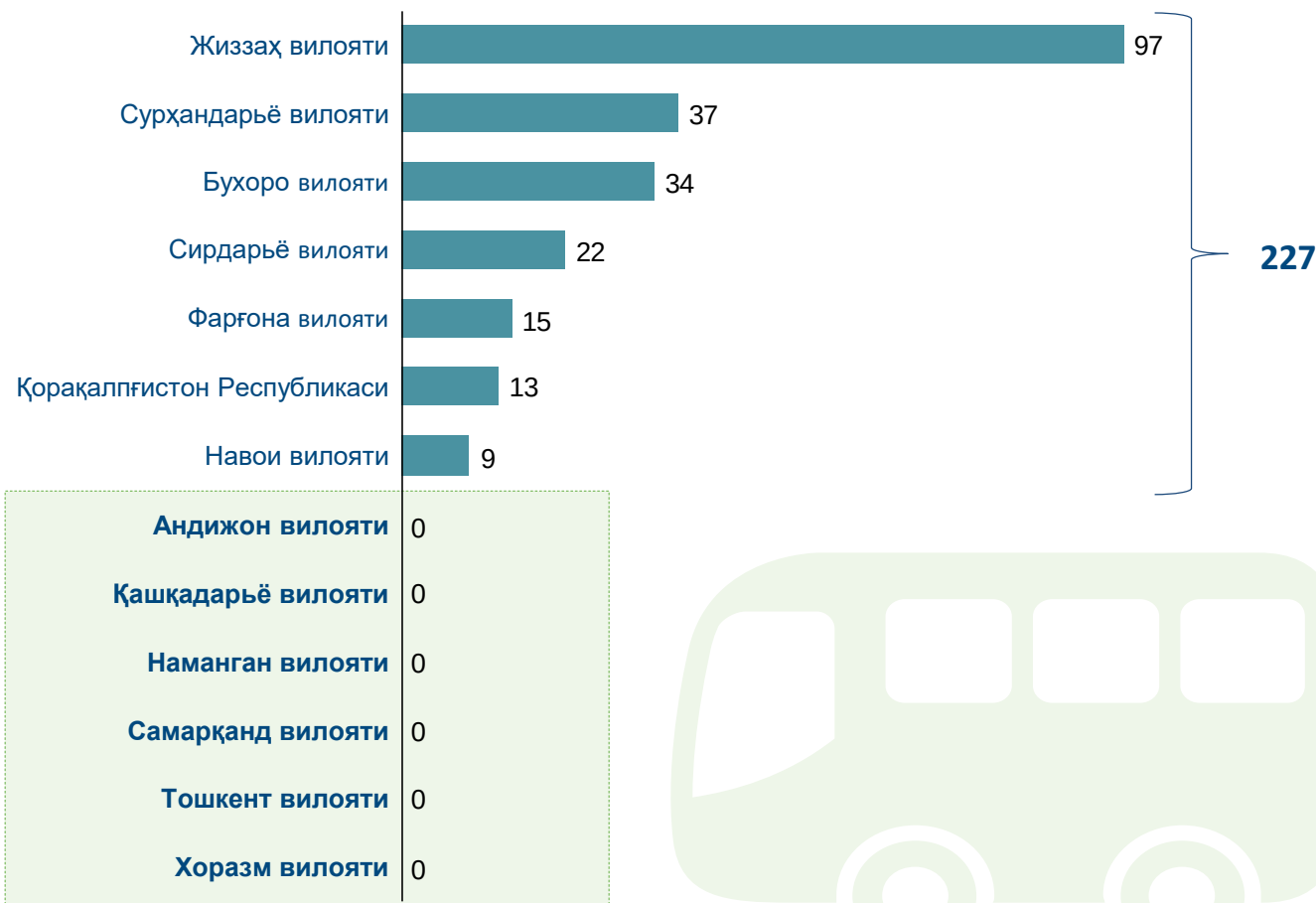
10 минг кишига донa

Шарҳлар

- Ўзбекистон аҳоли яшайдиган пунктларнинг тахминан 2% маршрут хизмати билан таъминланмаган (12366дан 227таси)
- Бугунги кунга келиб, автобуслар етишмовчилиги сабабли автотранспорт йўналишларининг бир қисми ёпилган
- 10 минг кишига фақат 23та жамоат транспорти воситаси мавжуд

Йўналишли алоқа билан таъминланмаган аҳоли яшайдиган жойлар

Ўзбекистоннинг барча аҳоли пунктлари йўналиш хизмати билан таъминланган ҳудудлари

1

Ҳукумат даражасидаги инвестиция механизмлари

- Ҳукумат даражасида инвестиция механизмлари молиялашни олмоқчи бўлган турли давлат идоралари учун умумий сиёсатни белгилайди.

- Ҳукумат маслаҳат органидан лойиҳаларнинг устуворлиги тўғрисида маслаҳат олади

- Ҳукумат умумий қарорларни қабул қилади, масалан, бутун транспорт мажмуаси учун маблағ ажратиш миқдорини белгилайди

Мамлакатлардан мисоллар:

Австралия

Япония

Ушбу модел барча давлат бошқаруви органлари учун умумий сиёсатни белгилайди

2

Вазирликлар даражасида инвестиция механизмлари

- Молиялаштириш бўйича лойиҳалар инвестицион фаолият соҳасидаги миллий устуворликларга асосланиб вазирликлар даражасида белгиланади

- Ҳукумат сиёсати, самарадорлик кўрсаткичлари, аҳолининг турли гуруҳларининг талаблари каби турли мезонларга эътибор қаратилади

- Натижада юзага келадиган афзаллик ва фойданинг сонини баҳолаш қийин бўлади

Ривожланиш мақсадининг варианты

Мамлакатлардан мисоллар:

долларигач
а
кўтарилиди

Буюк Британия

Ушбу модел лойиҳалар устуворлигини бир қатор мезонларга мувофиқ белгилайди.

3

Лойиҳа даражасида инвестиция механизмлари

- Индивидуал лойиҳалар йўл ва транспорт тармоқларини қаттиқ юкланиши муаммосини ҳал қилиш эҳтиёжи каби аниқ эҳтиёжларга асосланган, транспорт ривожлантириш бўйича молия олиш учун курашмоқда

- Йўлларнинг тўқилмаслигини камайтириш
- Транспортнинг ишончилигини ошириш
- Карбонат ангидрид эмиссиясини камайтириш
- Мобилликни орттириш
- Хизмат кўрсатиш пайтидаги вақт йўқотишлар
- Капитал инвестициялари
- Бошқа хизматларга юклама

Мамлакатлардан мисоллар:

Канада

Швеция

Ушбу модел баҳолашни қўллаган ҳолда махсус эҳтиёжларни таҳлил қилишни назарда тутлади

Мақсадларга қараш 2035

Хусусий иштирокчиларнинг келиши, профилланмаган активларни хусусийлаштириш ва логистика қийматини пасайтиришга йўналтирилган транспорт соҳаси

- 2 та қуруқ порт яратиш, мултимодал ташиш сегментини ривожланиши, божхона томонидан тартибга солишни камайтириш
- Янги автомобил йўлларни, темир йўлларни қуриш ва электрлаштириш ва темир йўл вокзалларини ва аэропортларини модернизация қилиш
- Арзон нархдаги авиакомпаниялар ҳажмини ошириш, Очиқ осмон режими жорий қилиш
- Шаҳардаги транспортда мобил ечимлар технологияларини жорий қилиш
- Пилотсиз йўловчи дронлардан фойдаланиш
- Чипталарни сотиш функцияларини IIОС, IIОТ ва IIОМ амалга ошириш орқали ИТ компанияларга узатиш
- Ўзбекистон ҳудудида янги транспорт турини синовдан ўтказиш имкониятини таъминлаш (масалан: Shinkansen, Hyperloop)

Рақамли кўрсаткичлар

	2017	2035
Логистика самарадорлиги рейтинги (рейтингда ўрин)	99	Топ-30
Темир йўлларни электрлаштириш, %	36.3	>90
Жамоат транспорти билан таъминланганлик (автобус 10 минг кишига)	2.3	12

Инвестициялар

Транспорт ва логистика тизимини ривожлантиришнинг стратегик мақсадлари

Транзит салоҳиятини рўёбга чиқариш

Экспорт салоҳиятини рўёбга чиқариш

Миллий иқтисодиётнинг ички эҳтиёжларини таъминлаш

Аҳоли мобиллигининг ортиши

Мамлакатнинг туристик салоҳиятини рўёбга чиқариш

Автомобил ва темир йўл транспортида асосий стратегик ташаббуслар

2025

- Юк ташиш (автойўл, темир йўл, ҳаво транспорти) ва тегишли хизматлари бозорида адолатли рақобатни ривожлантириш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш
- Автойўл ва темир йўл қуриш саноатини давлат тасарруфидан чиқариш
- Россия Федерацияси, Қирғизистон Республикаси, Қозоғистон Республикаси, Тожикистон Республикаси билан халқаро автобус алоқасини ташкил қилиш
- Оммавий фойдаланиш йўловчи йўналишларида бекатларни қуриш, қайта қуриш ва таъмирлаш (ДХХ механизмларидан фойдаланиш ёрдамида)
- Автомобил транспортида ташишларни бошқариш тизимида автоматлаштирилган тизимлар ва дастурий таъминотларни яратиш ва жорий этиш
- Янги йўловчи автобус йўналишларини очиш, асосан қишлоқ жойларда
- 2035 йилгача транспорт ва логистика тизимини ривожлантириш бўйича идоралараро стратегияни ишлаб чиқиш, жумладан, юк ва йўловчи ташишнинг прогнозли моделини ишлаб чиқиш.
- Транспорт соҳасида нархларни тартибга солишни қайта кўриб чиқиш, давлат томонидан тартибга солишнинг улушини босқичма-босқич камайитириш
- Шаҳар транспортининг тезкор ечимларни жорий қилиш
- Мавжуд аэропортларни, қуриш, темир йўл, автобус вокзалларини ва автостанцияларни таъмирлаш ва янгиларини қуриш. Йўловчиларнинг қулайлигини ҳисобга олган ҳолда уларнинг логистикасини такомиллаштириш

2030

- Янги автомобил йўллар ва темир йўлларни қуриш ва мавжудларини модернизация қилиш (электрлаш), жумладан вилоятларда
- Атроф-муҳитга автотранспорт секторининг салбий таъсирини камайитириш ва экологияни яхшилаш
- Қуруқ портлар ташкил этиш ва мултимодал ташиш сегментини ривожлантириш лойиҳасини амалга ошириш, интеграциялашган транспорт тизимини яратиш
- Республиканинг транзит салоҳиятини рўёбга чиқариш орқали халқаро транспорт майдонига интеграциялашув, халқаро автомобил транспорти бозорида маҳаллий ташувчиларнинг рақобатбардошлигини таъминлаш учун шарт-шароит яратиш.
- Замонавий ахборот ва телекоммуникатсия технологияларидан фойдаланган ҳолда автотранспорт сифатини яхшилаш учун интеллектуал транспорт тизимларини яратиш бўйича давлат ташаббуси
- Йўловчи ва юк автотранспорт воситалари паркинни янгилаш ва тўлдириш

2035

- Қаттиқ қопламали йўл тармоғи орқали барча маъмурий марказларни туташтирувчи оммавий фойдаланиш автомобил йўлларининг таянч тармоғини яратиш
- Бензин ва дизел ёқилғиси билан ишлайдиган транспорт воситаларини тўлиқ рад этиш билан йўловчи транспортининг электр автобус ва электр машиналарга, Малайзия ва Сингапур каби, light-fast-trains га босқичма-босқич ўтиши
- Шаҳар марказига шахсий транспорт билан киришда тўлов ўрнатиш, мотоцикл ва велосипед транспортини ривожлантириш, ҳажмли автотранспорт воситаларига шаҳарнинг марказий қисмларига киришни тақиқлаш орқали, йирик шаҳарларда транспорт тирбандлиги ва экология ёмғирлиниш муаммосини ҳал қилиш
- Жамоат транспортдан фойдаланишни соддалаштириш учун мобил иловаларни техникавий ишлаб чиқариш (Яндекс.Транспорт, Яндекс Карта, бошқалар) .
- Аниқ дастурлардаги халқаро битимларга босқичма-босқич аъзо бўлиш режасини ишлаб чиқиш, масалан, бонус дастурларига интеграция, иккита ва ундан кўп ташувчилар орқали транзит ташиш ҳолатларида хорижий аэропортларда тўппа-тўғри борадиган бағажни ташишда ҳамкорлик

кадрлар

молия

технологиялар

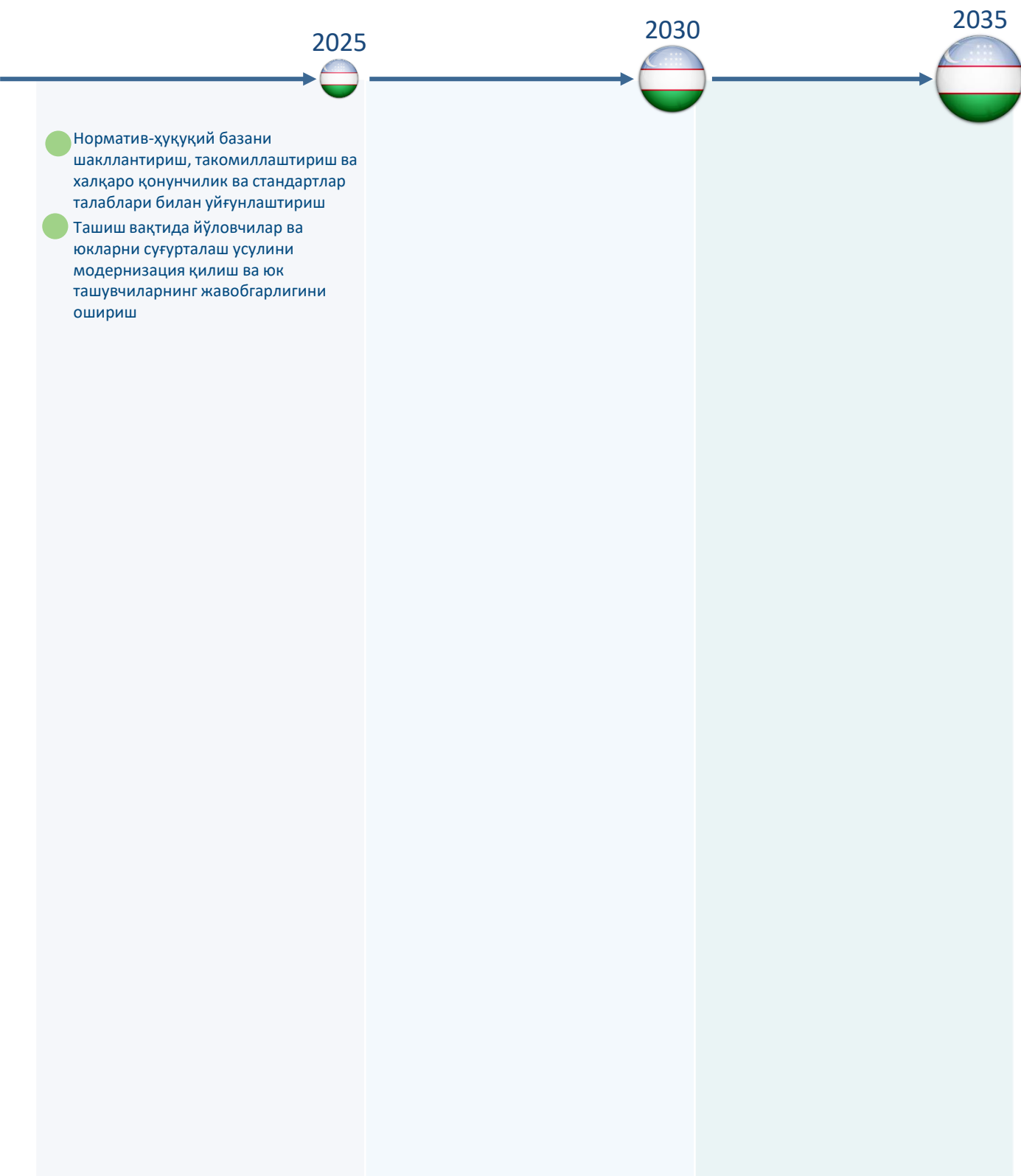

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфратузилма

Автомобил ва темир йўл транспортида асосий стратегик ташаббуслар

Авиатранспорт бўйича асосий стратегик ташаббуслар

2025

- Ҳаво йўллари, ташувчилар сонини, белгиланган йўналишларни, давомийлигини ва тарифлар бўйича чекловлар тўғрисидаги ҳукуматлараро битимларни тайёрлаш
- Арзон нархлардаги авиокомпаниялар сонини кўпайтириш ва очиқ осмон режими дастурини амалга ошириш
- Чет эл фуқароларини авиация ходимлари сифатида жалб қилиш учун қонунга ўзгартишлар киритиш
- Мамлакатнинг асосий авиация минтақаларига бўлиниши: Ғарбий Урганчдаги асосий аэропорт билан, Шарқий - Наманган/Фарғонада, Жанубий - Термизда; Навоий шаҳри мамлакатнинг юк ташиш гавани сифатида янада ривожланади
- Авиация соҳасида қуйидаги ўзгаришлар:
 - Авиация сиёсатини ва давлат назоратини амалга ошириш учун ГосАвианазоратни мамлакат авиация маъмурияти (давлат мустақил агентлиги) органига айлантириш.
 - УзАэроНавигацияни МАҚдан ажратиш ва барча ҳаво соҳаси фойдаланувчилари учун ягона тариф бўйича хусусий капиталга эга бўлган давлат корхонасига айлантириш
 - МАҚ аэропортларини хусусийлаштириш
 - Ўзбекистон авиация академиясини ташкил этиш
 - Авиация корхоналарини (маҳаллий ва хорижий) авиация ёқилғиси билан бозор баҳосида ва ДҲХ асосида барқарор таъминлаш учун ёқилғи хўжалигини яратиш (fuel farms)

2030

- Нарх хусусиятларини, талаб мослашувчанлигини ва бошқа бозор параметрларини таҳлил қилиш каби давлат томонидан қўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари қўлланадиган йўналишларда ҳаво транспортига талабни прогностлаш механизмини ишлаб чиқиш
- Бош ҳаво ҳудудлари аэропортларини (Урганч, Наманган, Фарғона ва Термиз) тугунли сифатида ривожлатириш
- Европа ва Осиёни бир-бирига боғлайдиган аэропорт марказининг қурилиши (Сеул ёки Сингапурга ўхшаш)

2035

- ИОС, ИОТ ва ИОМ дастурларини жорий этиш орқали ИТ-компанияларининг (Google, Amazon) авиачипталарни сотишда ролини кучайтириш
- Тошкент аэропорти – Ўзбекистон Ҳаво Йўллари МАҚ учун бош аэропорт

кадрлар

молия

технологиялар

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфратузилма

Қурилиш соҳаси ва муҳандислик- коммуникация инфратузилмаси

АСМ, саноат, ЁЭМ ва инфратузилмани ривожлантириш

Қурилиш соҳасининг жорий ривожланиш даражаси

Муҳим муаммолар

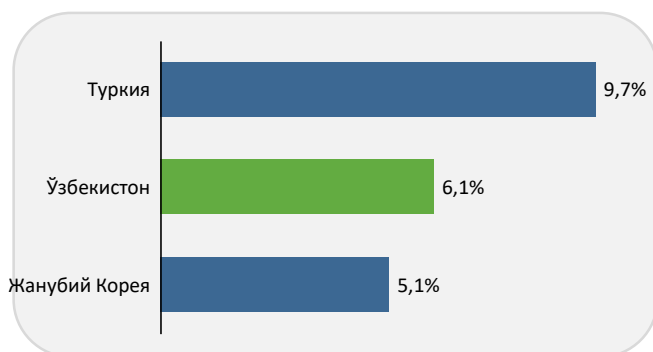
- Қурилишда чет эл капитали жалб қилинган лойиҳаларнинг улуши камлиги
- Аҳоли сонининг ўсиши
- Саноат ва фуқаролик бинолар билан таъминланиши керак бўлган тадбиркорлик эҳтиёжларининг ўсиши
- Паст технологик ва инновацион салоҳият
- Малакали ходимларнинг етишмовчилиги
- Юқори даражадаги тартибга солувчи тўсиқлар
- Замонавий халқаро қурилиш стандартларини жорий этиш

Муҳим хулосалар

- Ўзбекистон Республикасида етарли миқдорда қурилиш материалларини ишлаб чиқариш ва ички талабни қондириш учун хом ашё захираларига эга.
- Табиий газ ва электр энергиясига бўлган нархлар 2018 йилда айрим соҳадаги ишлаб чиқарувчилари учун сезиларли даражада ошганлигига қарамай қурилиш материалларини (цемент) ишлаб чиқариш ҳажмлари ошиб бормоқда.
- Қурилиш ишчиларининг қисми катта (1,2 млн киши), аммо соҳада малакали кадрлар етишмаслиги мавжуд (қурилиш соҳасида фақат 10та олий ўқув юрти мутахассислари тайёрлайди)
- Қурилиш соҳасини ривожлантиришга салбий таъсир кўрсатувчи тартибга солувчи тўсиқлар мавжуд: картографик-геодезия фондининг материалларидан фойдаланиш қийинлиги

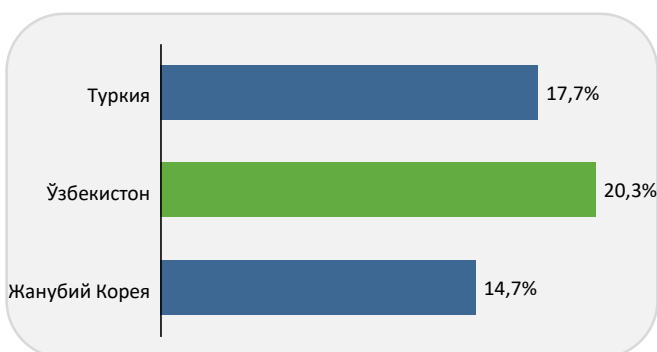
Қурилишнинг ЯИМдаги улуши, 2017, млн АҚШ долларигача кўтарилди

Шарҳлар

- Қурилиш сектори Ўзбекистон Республикаси ЯИМда 6,1% ни ташкил қилади
- Ушбу кўрсаткичга кўра, Ўзбекистон Туркия билан Жанубий Корея орасида ўрта жойга эга.

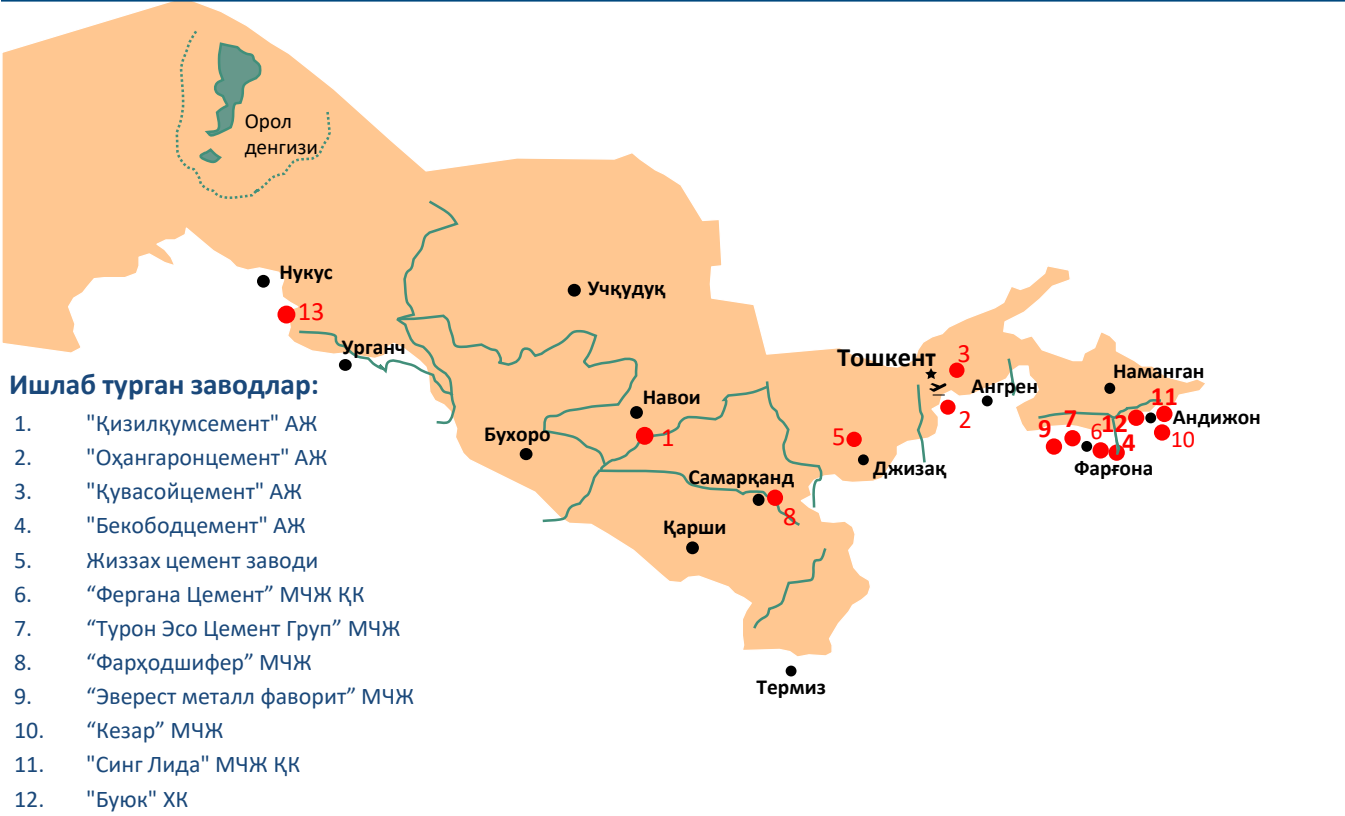
Қурилишнинг умумий саноат ҳажмидаги улуши, 2017 й.

- Қурилиш сектори умумий саноатнинг нисбатан катта қисмини эгаллайди - 20,3%, Туркияда эса 17,7%, Жанубий Кореяда 14,7%

Ресурслар базасининг жорий ривожланиш даражаси

Цемент заводларининг жойлашиши

Ишлаб турган заводлар:

1. "Қизилқумсемент" АЖ
2. "Оҳангаронцемент" АЖ
3. "Қувасойцемент" АЖ
4. "Бекободцемент" АЖ
5. Жиззах цемент заводи
6. "Фергана Цемент" МЧЖ ҚК
7. "Турон Эсо Цемент Груп" МЧЖ
8. "Фарҳодшифер" МЧЖ
9. "Эверест металл фаворит" МЧЖ
10. "Кезар" МЧЖ
11. "Синг Лида" МЧЖ ҚК
12. "Буюк" ХК
13. "ТИТАН ЦЕМЕНТ" МЧЖ ХК

Цемент корхоналарининг лойиҳавий қуввати, минг т.

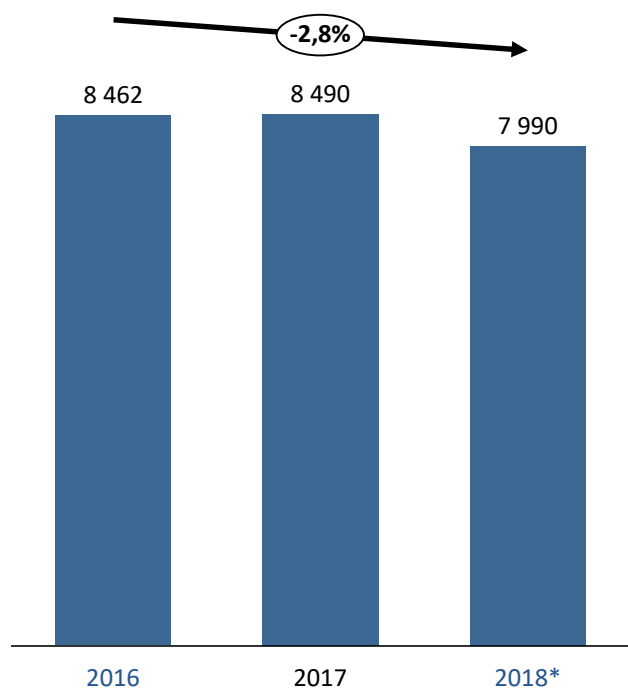
Ишлаб турган заводлар:		Режалаштирилган ва қурилаётган заводлар:	
Корхона *	Қувват	Корхона	Қувват
"Қизилқумсемент" АЖ	3571	«Наманган цемент» МЧЖ 1-босқич	250
"Оҳангаронцемент" АЖ	1624	"Жахон евро Сервис" МЧЖ	200
"Қувасойцемент" АЖ	946	"Поп цемент" МЧЖ ҚК	500
"Бекободцемент" АЖ	1116	"Perpetual Motion" МЧЖ	100
Жиззах цемент заводи	946	"Яйпан Инвест Юнион" МЧЖ	120
Бошқа корхоналар (кичик корхоналар)	1001	"Great Silk Road servis" МЧЖ	200
Жами:	9204	"Turon Eco Cement" МЧЖ	600
		"Фаргона Ясин қурилиш моллари" МЧЖ	800
		"Қурилиш Аше Сифат" МЧЖ	160
		"Сурхонцементинвест" ХК	360
		"Самарқанд Афросиёб Цемент" МЧЖ	560
		"Мараканд кабел инвест" МЧЖ	300
		"Жомбой яшил чироклари" МЧЖ	150
		"Бухоро евро цемент" МЧЖ	750
		"Оҳангаронцемент" АЖда янги цемент заводини ташкил этиш	2400
		"Қизилқумцемент" АЖда 2-клинкер куйдириш линиясини модернизация ва реконструкция қилиш	400
		Жами:	7450
Жами			16 654

Манбалар: "Ўзқурилишматериаллари" АЖ, Ўзбекистон Республикаси Қурилиш вазирлиги, ишчи гуруҳнинг таҳлили

Ресурслар базасининг жорий ривожланиш даражаси

Цемент ишлаб чиқариш

минг тонна йилига

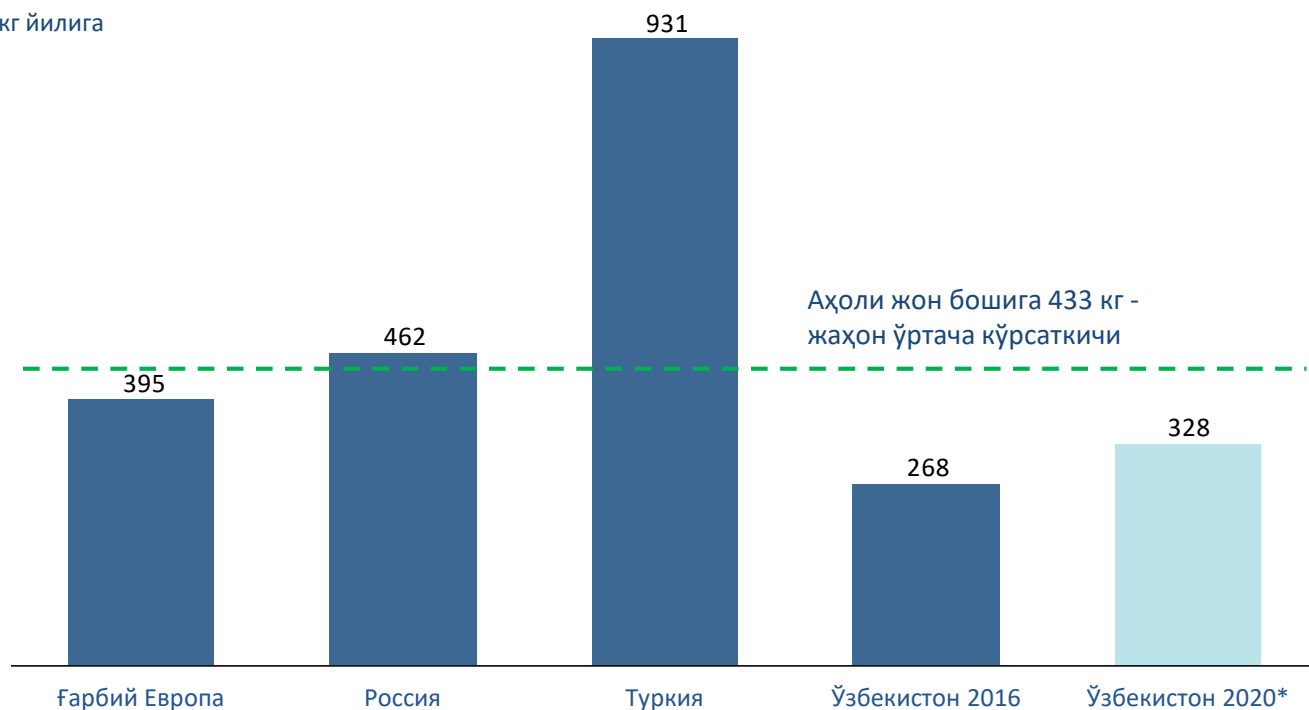
* Эслатма: 2018 йилга мўлжалланаётган цемент ишлаб чиқариш ҳажми

Шарҳлар

- 2018 йилда цемент ишлаб чиқаришни қисқартиришга олиб келган асосий омиллардан бири айрим саноат корхоналари учун табиий газ ва электр энергия нархларининг сезиларли даражада ортиши бўлди.
- 2018 йилда газ ва электр энергиясини истеъмол қилиш тарифлари қурилиш индустрияси корхоналари, шу жумладан цемент ишлаб чиқарувчилар учун 60 фоизга ўсди
- Маҳаллий цемент **истеъмоли** йилига 8790 минг тоннани ташкил қилади ва йилига ўртача жон бошига истеъмол истеъмоли жаҳон ўртача даражасидан қарийб 2 баробар паст бўлади
- Натижада, Ўзбекистон цемент импортининг ҳажмини оширди.
- Давлат статистика қўмитасининг маълумотларига кўра, 2018 йилнинг биринчи ярмида Ўзбекистон 79,8 миллион АҚШ доллари миқдорида цемент импорт қилган, бу 2017¹ йилга нисбатан олти баробар кўпдир.

Аҳоли жон бошига цемент истеъмоли

кг йилига

Қурилиш саноати учун кадрлар тайёрлаш тизимининг ҳозирги ривожланиш даражаси

Янги муассасани яратиш

- 2017 йил май ойида Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев "Ўзбекистон Республикаси Давлат архитектура ва қурилиш қўмитасининг фаолиятини тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисида"ги фармонни чиқарди
- Архитектура ва қурилиш учун янгиланган Давлат қўмитаси архитектура ва қурилиш қўмитаси, лойиҳалаштириш ва шаҳарсозлик соҳасида сифатни назорат қилиш инспекциясини бирлаштиради ва тегишли таълим муассасаларининг айримлари Давлат қўмитасига топширилади.
- Бундан ташқари, Архитектура ва қурилиш давлат қўмитаси лойиҳалаштиришдаги техник стандартларга мувофиқликни, шунингдек, инновацион лойиҳавий ечимлар, технологиялар ва қурилиш материалларини жорий этиш учун жавобгардир.

Кадрлар билан таъминланганлик

**10 та асосий олий
билим юрти***

**> 1,2 миллион
киши банд**

**> 24 минг
корхона**

* "Қурилиш ва архитектура" йўналиши бўйича қуйидаги олий билим юртларида тайёргарлик ишлари олиб борилади: Ислон Каримов номидаги Тошкент давлат техника университети; Тошкент автомобил йўлларини лойиҳалаш, қуриш ва улардан фойдаланиш институти; Тошкент архитектура-қурилиш институти; Тошкент темир йўл муҳандислари институти; Турин политехника университети; Жиззах политехника институти; Қарши муҳандислик-иқтисодиёт институти; Наманган муҳандислик-қурилиш институти; Самарқанд давлат архитектура ва қурилиш институти; Фарғона политехника институти

Тартибга солувчи тўсиқлар

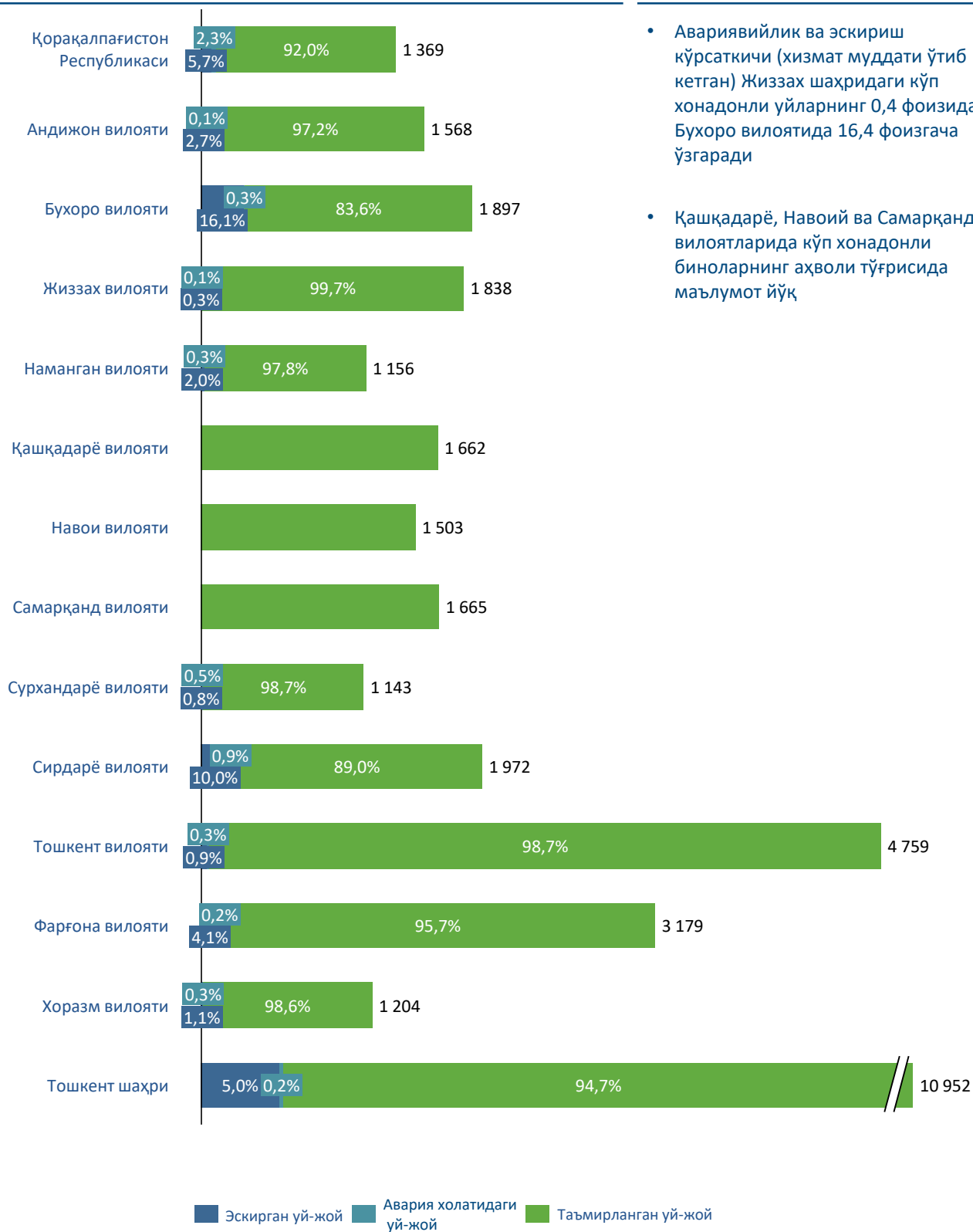
Янги муассасани яратиш

Қуйидаги тартибга солувчи тўсиқлар мавжуд:

- Муҳандислик тадқиқотлари учун Республика картография-геодезия жамғармасининг материаллари ва гидрометеорологик кузатувлар материалларидан фойдаланишнинг амалдаги тартибининг мураккаблиги ва юқори харажати
- 2018 йил май ойида Президент фармонида бир қатор пудратчилар учун цемент учун нарх чегараси белгиланди. Цемент корхоналари марказлаштирилган манбалар ҳисобидан яхши яшаш шароитларига муҳтож фуқаролар учун арзон уй-жой, ижтимоий объектлар, транспорт инфратузилмаси ва сув хўжалиги объектларини қуриш учун зарур бўлган уй-жойларни қурадиган пудратчиларга бир тонна учун 367 минг сўм (ҚҚСни ҳисобга олган ҳолда) нарҳида 100% олдиндан тўлов билан 2 миллион тонна цемент сотишга рухсат берилди

Уй-жой соҳасининг жорий ривожланиш даражаси

Минтақалар бўйича кўп хонадонли биноларнинг аҳволи

Шарҳлар

- Авариявийлик ва эскириш кўрсаткичи (хизмат муддати ўтиб кетган) Жиззах шаҳридаги кўп хонадонли уйларнинг 0,4 фоизидан Бухоро вилоятида 16,4 фоизгача ўзгаради
- Қашқадарё, Навоий ва Самарқанд вилоятларида кўп хонадонли биноларнинг аҳволи тўғрисида маълумот йўқ

Жорий ривожланиш даражаси

Муҳим муаммолар

- Марказий сув таъминотига уланган аҳолининг даражаси паст
- Электр таъминоти тизимига уланиш ва аҳолини электр энергияси билан таъминлаш бўйича мураккаб процедура
- Телефон тармоғининг сиғими паст
- Темир йўл ва автомобил йўлларини электрлаштириш даражаси паст
- Тезлиги паст ва беқарор Интернет

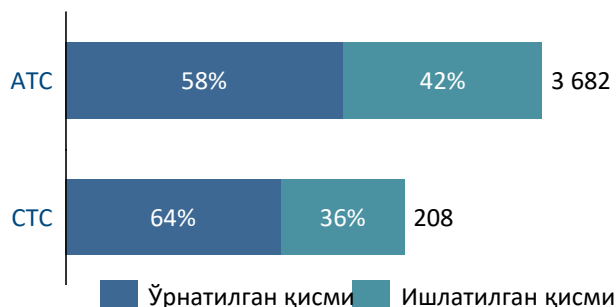
Муҳим хулосалар

- Ўзбекистон Республикасида ахборот-коммуникация технологиялари соҳасини қўллаб-қувватлаш учун **харажатлар улушининг даражаси** паст
- Ўзбекистон аҳолисининг **атиғи 64 фоизда марказий сув таъминотидан** фойдаланиш имконияти бор.
- Ўзбекистон **аҳолисининг** марказий сув таъминотидан фойдаланиш имконияти бор қисмининг **35 фоизи** уй ичидаги сув таъминоти тармоқларига уланмаган ва сув олиш учун қўчадаги колонкалардан фойдаланмоқда.
- Ўзбекистонда электр энергиясининг нарҳи паст (**\$ 6,8 АҚШ центи кВт учун**), аммо электр таъминоти тизимига уланиш жараёни жуда қиммат ва жуда кўп вақт талаб қилади
- Ўзбекистон Республикаси темир йўллари шарқий ва ғарбий мамлакатларнинг боғловчи халқаси бўлиб, олтита минтақавий темир йўл узеллари (РЛУ) поездларининг ҳаракатини ташқил қилади.
- Ўзбекистон Республикасида **темир йўлларининг зичлиги 1000 квадрат километр ерга 14,5 км.**

Телекоммуникация тармоғининг жорий ривожланиш даражаси

Ўзбекистон телефон тармоғининг сиғими¹

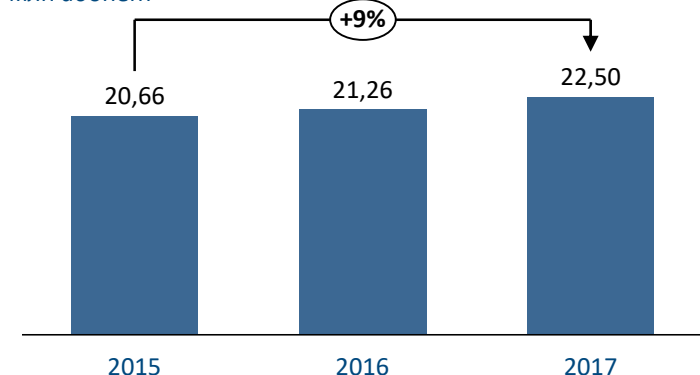
минг рақам

- Ривожланган мамлакатларда виртуал телефон станцияларига ўтиш сабабли ҳар йили телефон тармоғининг сиғими камаяди.
- Одатдаги АТСлар бизнеснинг эҳтиёжларини қондирмайди: улар функционаллик ва ўтказиш қобилияти жиҳатидан чекланган ва уларни таъминлаб туриш қимматга тушади

Мобил алоқа абонентларининг сони¹

млн абонент

- 2015 йилдан бошлаб мобил алоқа абонентларининг сони **2 млн-га** ошди

Телекоммуникация тармоғининг жорий ривожланиш даражаси

Интернет

Давлат харажатлари таркибида АКТ харажатларининг улуши

млн АҚШ долларигача кўтарилди

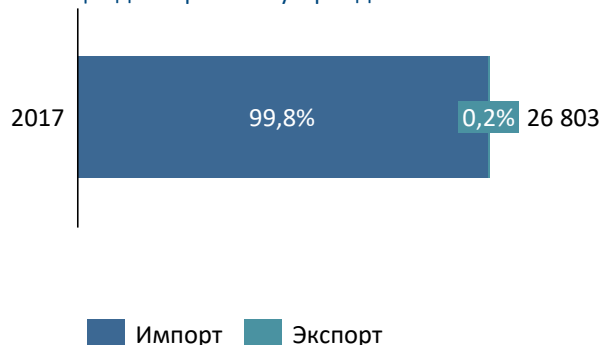

Шарҳлар

- Ўзбекистон Республикаси ахборот-коммуникация технологиялари соҳасини қўллаб-қувватлаш харажатларининг улуши жуда кам. Ҳиндистон учун ҳудди шу кўрсаткич барча давлат харажатларининг 19 фоизидан кўпроқ.

АКТ хизматлари экспорти ва импорти

минг АҚШ долларигача кўтарилди

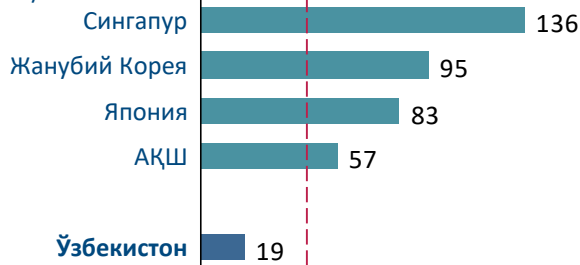

Шарҳлар

- Ўзбекистон Республикасида ахборот-коммуникация технологиялари соҳасининг заиф ривожланиши туфайли АКТ хизматлари бозорининг деярли бутун ҳажми импортдир. Таққослаш учун АҚШда АКТ хизматлари бозорида импорт тахминан 40% ни ташкил қилади.

Интернет тармоғининг максимал маълумот узатиш тезлиги

Мб/с

Жаҳонда ўртача

32,5

Шарҳлар

- Ўзбекистон Республикасида Интернет тармоғининг максимал узатиш тезлиги жаҳондаги ўртача кўрсаткичдан 1,7 марта паст, бу эса мамлакатда ахборот-коммуникация технологияларининг паст даражада ривожланаётганлигидан далолат беради

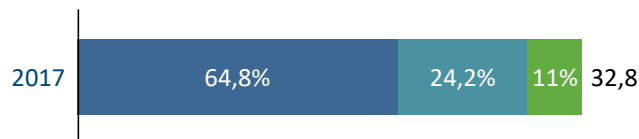
Сув таъминоти жорий ривожланиш даражаси

Сув таъминоти

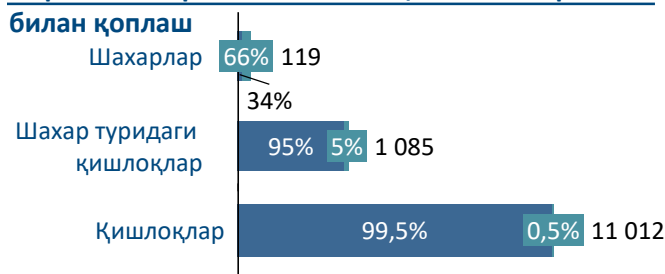
Ўзбекистон аҳолисини сув билан таъминлаш

млн киши

- Марказлашган сув таъминотидан фойдалана оладиган аҳоли
- Муқобил сув манбаларидан фойдаланаётган аҳоли
- Ташиладиган сувга қарамли аҳоли

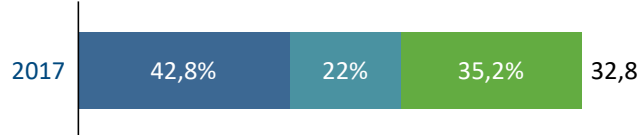
Ўзбекистон аҳоли пунктларини марказлаштирилган канализация тизимлари билан қоплаш

- Канализация билан таъминланмаган
- Канализация билан таъминланган

Марказлаштирилган сув таъминотига уланган аҳоли

млн киши

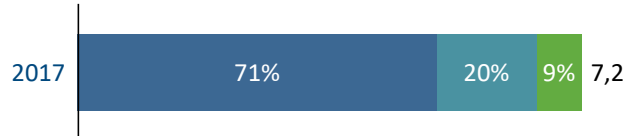
- Уй ичида тармоқларга уланган
- Кўча колонкаларидан фойдаланаётган
- Сув таъминотидан фойдалана олмайётган аҳоли

Шарҳлар

- Ўзбекистонда марказлаштирилган канализация тизимларининг умумий қамров даражаси 14,2 фоизни ташкил этади, бу ривожланган мамлакатларига нисбатан жуда паст кўрсаткич

Муқобил сув манбаларидан фойдаланадиган аҳоли

млн киши

Улардан қуйидаги жойлардан сув оладиган аҳоли:

- Қудуқ, қачалка
- Даръе, сой, канал, ҳовузлар
- Булоқлар

Эскирган водопровод тизимларининг улуши

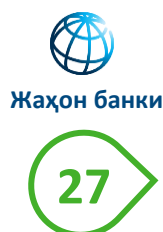
минг км

- Ейилган
- Оптимал ҳолатда

Энергия таъминотининг жорий ривожланиш даражаси

"Электр таъминоти тизимига уланиш" рейтингигадаги ўрин

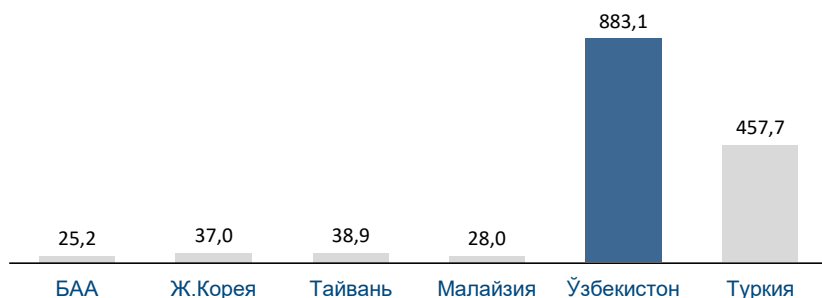
2017 йилда бизнес юритиш қулайлиги рейтинги "Электр таъминот тизимига уланиш" кўрсаткичи

190
мамлакат
орасида

Шарҳлар

- Ўзбекистон Республикаси, Туркия, Қозоғистон ва Грузия каби мамлакатлардан ўтиб кетиб бир йил ичида "Энергия таъминоти тизимига уланиш" кўрсаткичи бўйича 112 дан 27-ўринга кўтарилди.

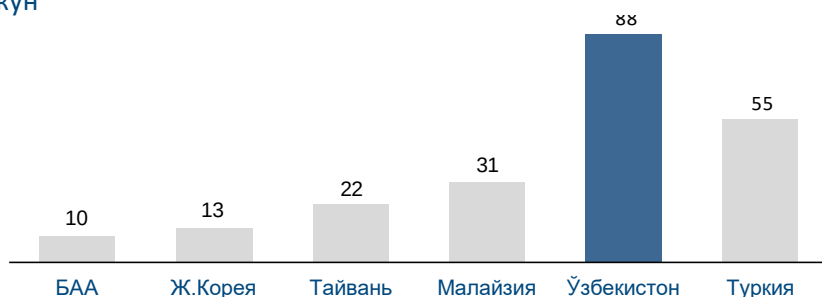
Электр таъминоти тизимига уланиш қиймати, Даромаддан % аҳоли жон бошига

Шарҳлар

- Электр таъминоти тизимига уланиш қиймати аҳоли жон бошига тўғри келадиган даромаднинг 1 393,1% дан 883,1% гача (37% гача пасайиши) камайди, бу эса электр таъминоти тизимига уланиш имкониятини соддалаштирганимкон берди

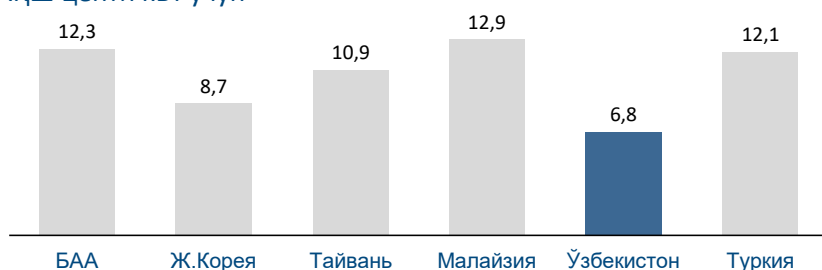
Электр таъминоти тизимига уланиш муддати, кун

Шарҳлар

- 2016 йилда Ўзбекистонда электр таъминоти тизимига уланиш учун 89 кун керак бўлган. Бир йил мобайнида иш 1 кунга тезлашди, бироқ бошқа мамлакатлар билан таққослаганда ҳали ҳам анча вақт талаб этилади.

Электр нархи, АҚШ центи кВт учун

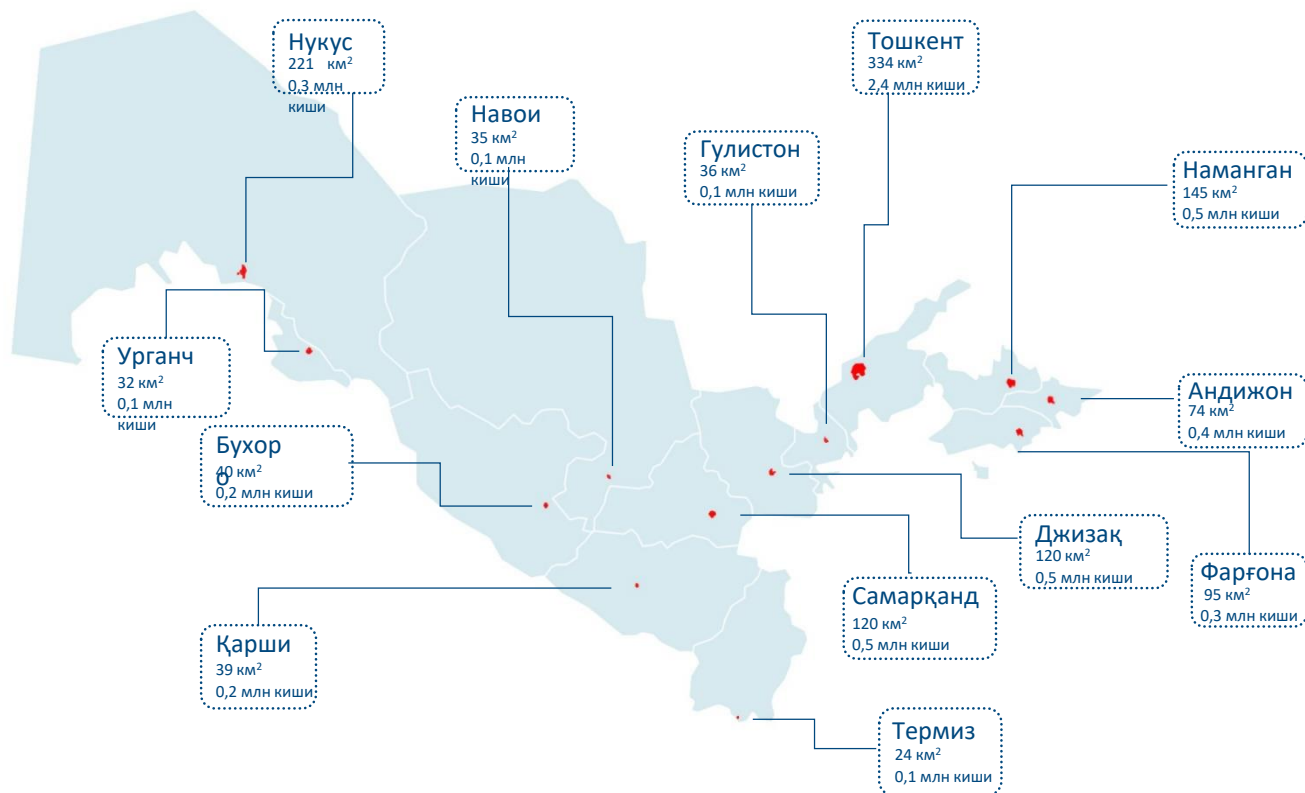

Шарҳлар

- Бир йил давомида электр энергиясининг нархи 0,8 центга ўсди, аммо бошқа мамлакатлар билан таққослаганда паст бўлиб қолди

Ўзбекистон шаҳарларининг жорий ривожланиш даражаси

Ўзбекистоннинг маъмурий марказларининг ривожланиш даражаси

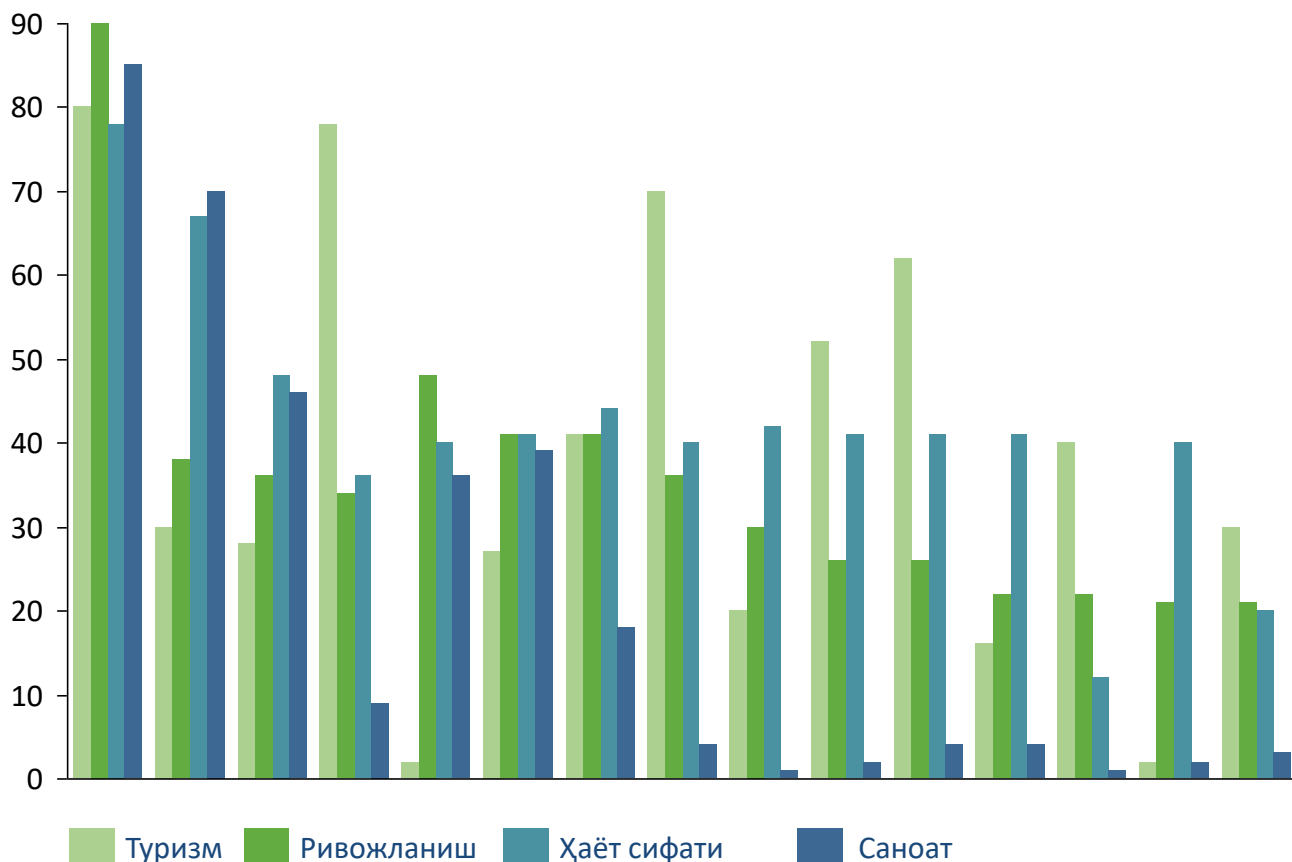

Шарҳлар

- 2013 йилда Ўзбекистон Республикасида, расмий маълумотларга кўра, **119** шаҳарлар мавжуд бўлган.
- Ўзбекистон учун пойтахт устуворлиги характерли бўлиб, у бошқа шаҳарлардаги аҳолидан анча олдинда.

Ўзбекистон вилоятларининг рейтинги

Ўзбекистон вилоятларининг ривожланиш даражаси

Шарҳлар

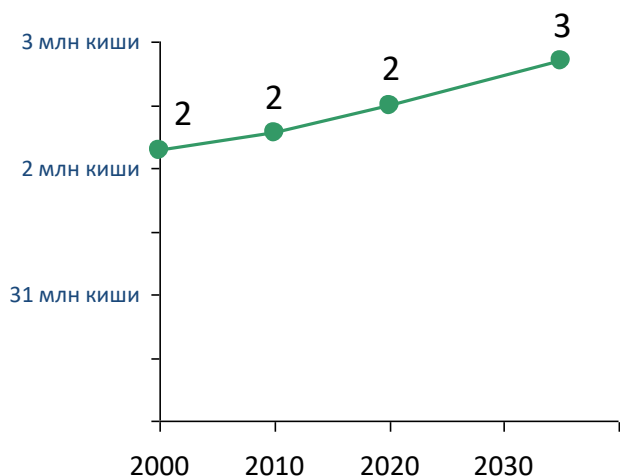
- Вилоятлар рейтинги тўртта тоифада ҳисобланган: туризм; ривожланиш салоҳияти; турмуш даражаси (аҳоли даромадларига қараб); саноат.
- Ушбу кўрсаткичларга кўра Тошкент шаҳри, Навоий, Андижон ва Самарқанд шаҳарлари етакчи бўлиб турибди ва уларни Ўзбекистонга марказий шаҳарлари сифатида қараш мумкин (2035).

Ўзбекистон шаҳарларида аҳоли ўсиш прогнози

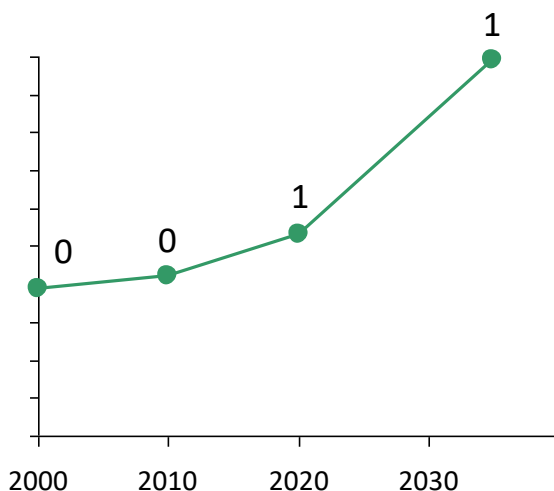
БМТ таҳлилчилари прогнозлари бўйича (2009) 2025 йилгача Ўзбекистон аҳолисининг сони 33 355 мингга етиши керак.

Ўзбекистоннинг ҳақиқий аҳоли сони (33 млн, 2018) олдинги демографик прогнозлардан ошмоқда, бу аҳоли сони ўсишининг юқори суръатини белгилаб аҳоли урбанизацияси билан боғлиқ муаммоларни тезкор ҳал қилишни талаб қилади.

Тошкент

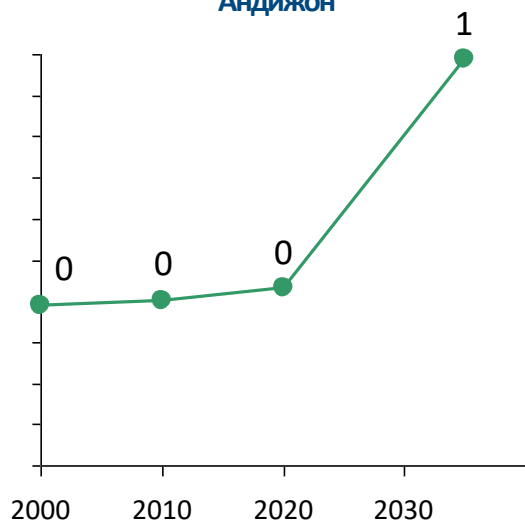

Самарқанд

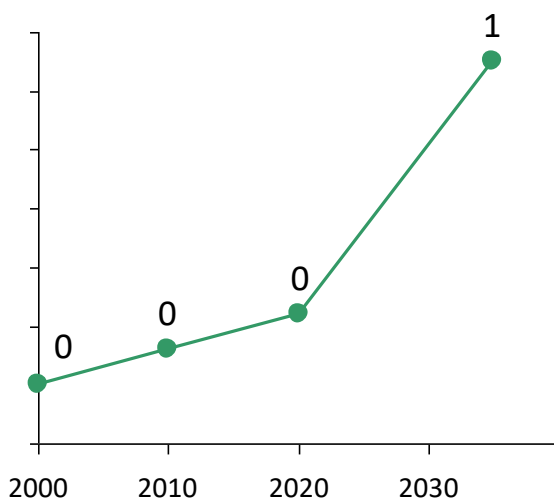

Тошкент шаҳрининг аҳолиси эволюцион суръатларда ўсиб боради ва 2035 йилга келиб бу рақам 14 фоизга ўсади.

Андижон

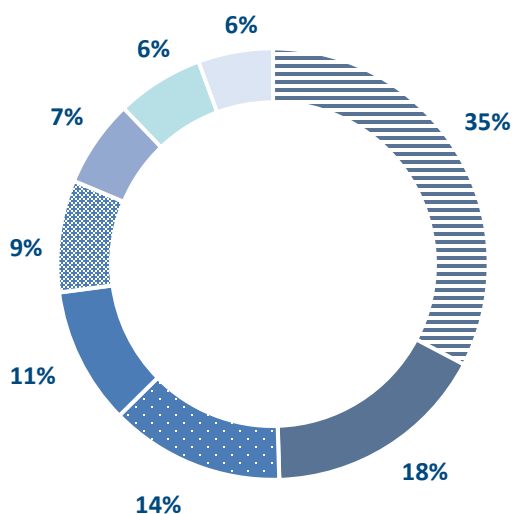
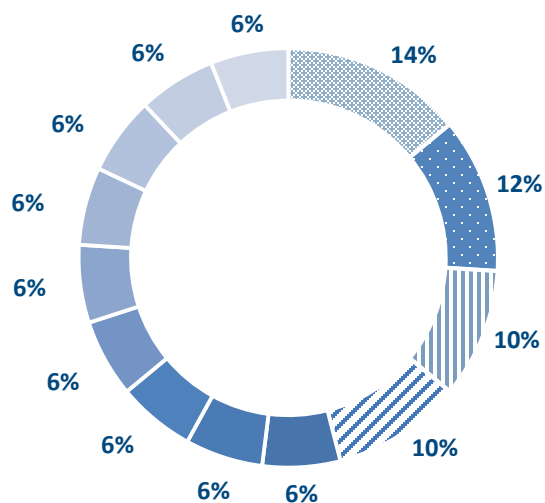
Навои

Самарқанд, Навоий, Андижон шаҳарларининг аҳолиси қўшни ҳудудлар аҳолисининг оқими туфайли жадал суръатлар билан ўсиб боради.

Ўзбекистон шаҳарларининг жорий ривожланиш даражаси

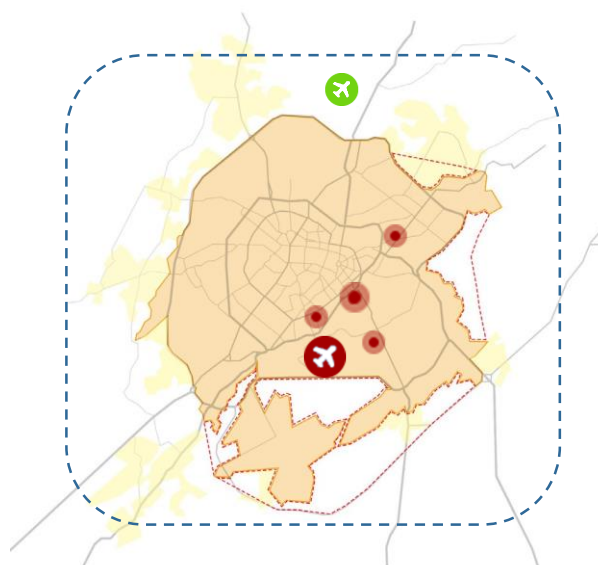
Ўзбекистон шаҳарларида меъморчилик қурилиш 2035 йилга, %

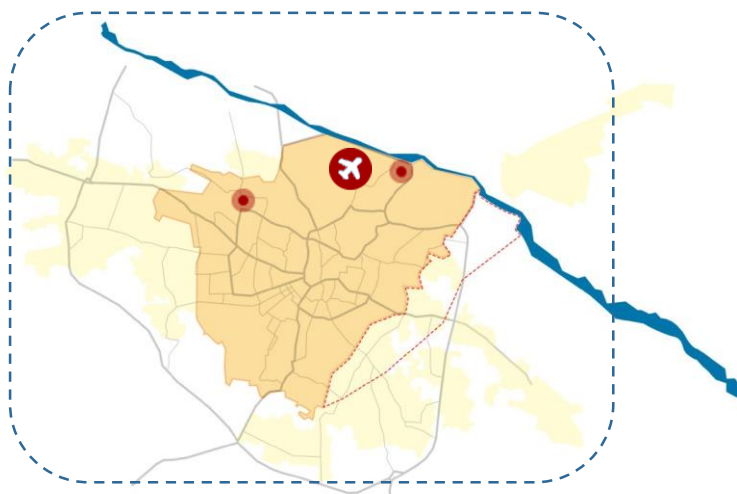
Шарҳлар

- Аҳолини урбанизациялаш билан боғлиқ равишда қурилишнинг катта қисмини кўп қаватли уйларга қаратиш тавсия этилади. Бугунги кунда қишлоқ аҳолисининг сони 61% ни ташкил этади.
- Ўзбекистон шаҳарларида савдо-кўнгилочар очиш мажмуалари етишмовчилиги мавжуд .

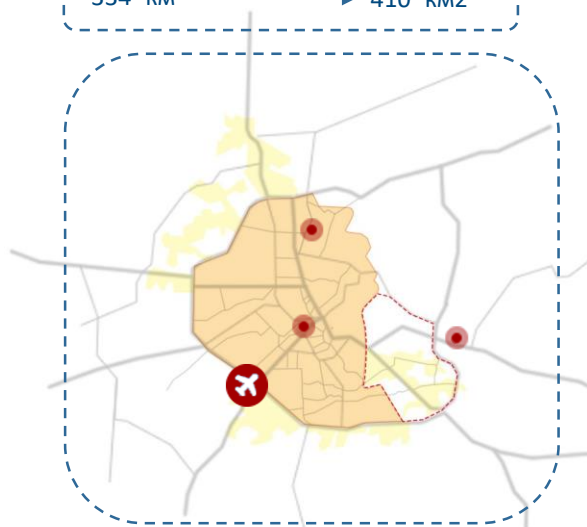
Шаҳарларнинг 2035 йилгача ривожланишини прогноз қилиш

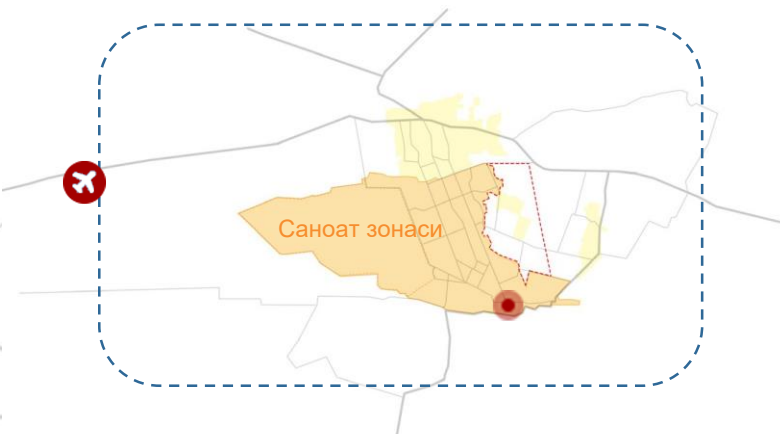
334 км² → 410 км²

120 км² → 150 км²

74 км² → 98 км²

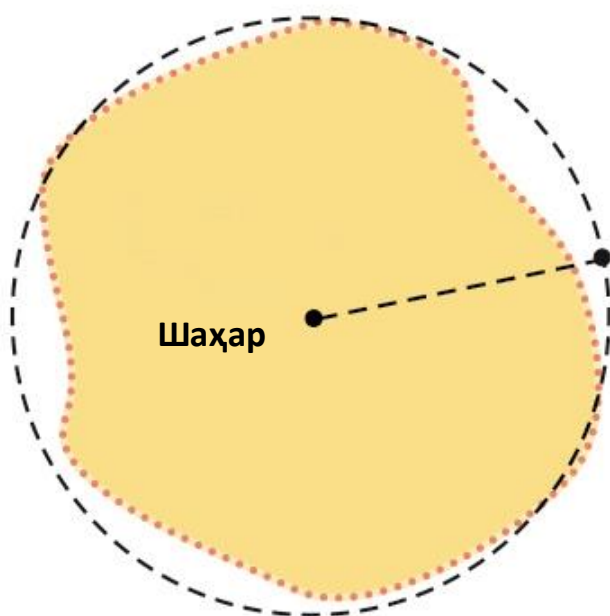

35 км² → 50 км²

Шарҳлар

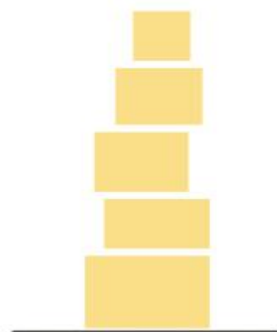
- Шаҳар ҳудудини шакллантириш жараёнида шаҳар агломерациялари, табиий ландшафт зоналари, мавжуд аэропортлар ва темир йўл станциялари каби табиий ва стратегик омилларни ҳисобга олиш тавсия этилади.

"Ихчам шаҳар" концепциясида шаҳар ривожланиши

35 дақ.

Қайта қурилган ҳудудларда уй-жойлар қурилишлар зичлиги ошириш ва янги қурилишнинг умумий ҳажмида зичлиги паст кам қаватли уй-жойларнинг улушини қисқартириш туфайли ер участкасидан фойдаланиш самарадорлиги.

Қайта қурилган ҳудудларда уй-жойлар қурилишлар зичлиги ошириш ва янги қурилишнинг умумий ҳажмида зичлиги паст кам қаватли уй-жойларнинг улушини қисқартириш туфайли ер участкасидан фойдаланиш самарадорлиги.

Шаҳарлар ривожланишидан кутилаётган оқибатлар ва экологик ечимлар

Санитар тозалаш

Шаҳар ташқарисида тегишли
худудни чиқиндилар ва
чиқиндиларни қайта ишлаш
заводларини қуриш учун белгилаш

Вело инфратузилма

Велосипедда ҳаракатланишни
қўллаб-қувватлаш шаҳар муҳитида
атмосфера ифлосланишини
камайтиришга ёрдам беради

Экологик сақлаш

Шаҳарлар қурилишида табиий
муҳитта минимал аралашув

Фуқаролар хизмати

Ривожланаётган шаҳарлар
ташқарисида тегишли худудни
мозорлар учун белгилаш

Шарҳлар

- Ривожланаётган шаҳарларда маиший чиқиндиларнинг 30 фоизга қўпайиши кутилмоқда.
- Ҳозирги кунда Ўзбекистоннинг шаҳарларида велосипедда юриш учун инфратузилма мавжуд эмас
- Сўнгги икки йил мобайнида Республикада 20 мингдан зиёд дарахт кесилганлиги аниқланди
- 2035 йилгача мазорлар 25% га тўлиши кутилмоқда.

Қурилиш соҳаси ва муҳандислик-коммуникация инфратузилмаси

Стратегик вариантлар

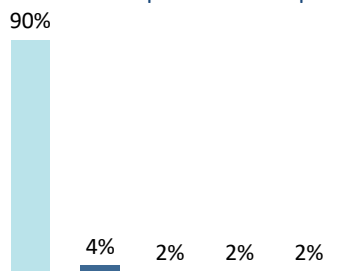
1

Давлат савдо корхоналари
Бюджет маблағлари
Тўлиқ хусусий молиялаштириш

ДХХ
Халқаро молия ташкилотлари

Хитой модели

Молиялаштириш манбалари

- Молиявий ва техник экспертизасига эга бошқарувчи ходимларнинг мавжудлиги сабабли лойиҳаларни ривожлантиришни янада самарали бошқариш
- Инфратузилмавий облигациялар чиқариш йўли билан маблағ жалб қилиш

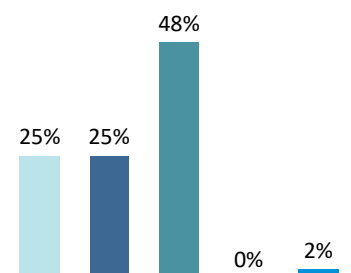
- Ўзларининг инфратузилма секторларида монополист бўлган корхоналар самарали фаолият учун рағбатлантирувчи омиллари йўқ.
- Пул маблағларини жалб қилишда юзага келадиган эҳтимол қийинчиликлар қарз юкини давлатга ўтказиши мумкин, чунки у бундай корхонага қисман ёки тўлиқ эгалик қилади

Инфратузилма лойиҳаларининг деярли 100 фоизи давлат орқали молиялаштирилади

2

Австралия

Молиялаштириш манбалари

- У қарз шаклида ёки инвесторлар учун жозибador бўлган улушли иштирок шаклида бўлиши мумкин.
- Юқори даражадаги шаффофлик ва жамоатчилик назорати соддалиги
- Давлатга учун арзон қарз маблағлари

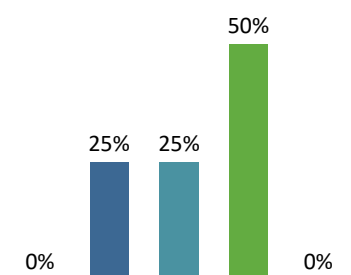
- Давлат фискал режалари сабабидан чекланган молиялаштириш
- Энг мақбул лойиҳаларни танлашга имкон бермайдиган сиёсий босим

Портфелнинг ярми хусусий инвестициялар

3

Британия модели

Молиялаштириш манбалари

- Давлатнинг фискал чекловлар доирасида ҳам муҳим лойиҳаларни амалга ошириш қобилияти
- Юқори даражадаги шаффофлик ва жамоатчилик назорати соддалиги

- ДХХ – юридик, функционал, аппарат шакллариининг ишлаши учун шакланган конъюнктура мавжудлигига эҳтиёж
- ДХХ шартномаси доирасида мажбуриятлар бўйича тўловлар туфайли давлат бюджетига узоқ муддатли юклама

Ривожланиш мақсадининг
варианти

Молиялаштиришнинг 75 фоиздан ортиғи хусусий инвесторлар ҳисобидан амалга оширилади, ўз навбатида давлат режалаштириш ва тартибга солиш борасида муҳим рол ўйнайди.

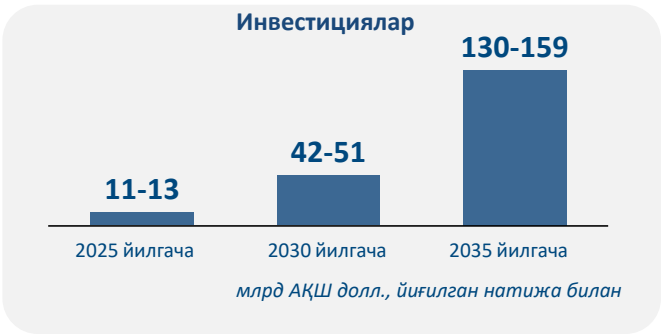
Ќурилиш соҳаси ва муҳандислик-коммуникация инфратузилмаси

Мақсадларга қараш 2035

Бизнес ва аҳолининг талабларига жавоб берадиган замонавий юқори сифатли инфратузилмани ўз ичига оладиган юқори технологик қурилиш саноати

- Молиялаштиришнинг 75 фоиздан ортиғи хусусий инвесторлар ҳисобидан амалга оширилади, ўз навбатида давлат режалаштириш ва тартибга солиш борасида муҳим рол ўйнайди.
- Инфратузилмани молиялаштириш бўйича шаффофлик ва жамоат назоратининг юқори даражада бўлиши
- Автомобил йўллар қурилиши бўйича энг яхши халқаро амалиётлар қўлланилади
- Эскирган инфратузилмани модернизация қилиш ва янгисини қуриш: марказлаштирилган канализация тизимларига (14,2%) ва сув таъминоти (64,8%) га ўланган аҳолининг ўлушини 90-100%гача ошириш, шу билан бирга сув, электр ва газ таъминотига ҳам
- Уяли алоқа станцияларининг сонини 20 мингдан 40 минггача ошириш орқали Интернетга юқори полосали кириш имконияти билан қоплаш доирасини кенгайтириш
- 5G маълумотлар ўзатиш технологияларини жорий қилиш
- Инфратузилмани қуришда давлат-хусусий ҳамкорлигини жорий этиш
- Йўл ҳаракати ва йўл шароитларини таҳлил қилиш учун катта маълумотлардан фойдаланиш

Рақамли кўрсаткичлар		
	2017	2035
Бизнес юритиш қулайлиги		
рейтингида 2017 йилда "Электр таъминоти тизимига ўланиш" кўрсаткичи бўйича ўрни	27	Топ-10
Марказий сув таъминотига ўланган аҳоли, %	64,8	100
Марказлаштирилган канализация тизимлари билан қоплаш даражаси, %	14,2	42,5
Интернет тармоғининг максимал маълумот ўзатиш тезлиги, Мб/с	19	2048
Умумий аҳолида мобил алоқа абонентларининг ўлуши,%	68%	>90%
Уй-жой билан таъминланганлик, кв.м. 1 кишига (БМТ тавсиялари)	-	18

Қурилиш соҳаси ва муҳандислик-коммуникация инфратузилмаси

Асосий стратегик ташаббуслар

2025

- Интернет ва телефон тармоғининг қоплаш доирасини кенгайтириш, 5G мобил алоқа технологияларини жорий этиш
- Ўртача интернет тезлигини ошириш
- Кўп хонадонли уй-жой фондини фойдаланиш ва унга хизмат кўрсатиш бўйича иш олиб бориш бозорини ривожлантиришга ёрдам берадиган кўп хонадонли уйларни бошқариш тизимини яратиш
- Турар-жой бинолари томонидан иссиқлик энергиясини истеъмол қилишни тартибга солувчи ва, Германия тажрибасидан фойдаланиб, энергия тежаш ва биноларнинг энергия самарадорлигини ошириш бўйича тадбирларни қабул қилишни рағбатлантирувчи стандартларни ишлаб чиқиш орқали энергия тежаш учун қонунчилик ва норматив-ҳуқуқий асос яратиш
- Архитектура, лойиҳалаштириш ва қурилиш соҳасида малакали кадрларни тайёрлаш жараёнини такомиллаштириш мақсадида ихтисослаштирилган таълим муассасаларида ўқув жараёнининг сифатини ошириш ва қурилиш соҳасиги кадрлар билан таъминлаш
- Газ ва электр таъминотидан фойдаланиш имкониятини кенгайтириш
- Инфратузилмавий инвестициялар учун ақлий марказни яратиш, давлат маблағларидан фойдаланган инфратузилма лойиҳаларининг таъсирини эконометрик ва сифат жиҳатидан баҳолаш имкониятини яратиш
- Халқаро тажриба асосида ишлаб чиқариш корхоналари билан биргаликда ақлий марказлар (think tank) амалиёти ва тизимини татбиқ этиш
- Қурилиш соҳасида лойиҳа ва меъёрий ҳужжатларни тайёрлашда бизнес иштирокини ривожлантириш, хусусий илмий тадқиқот ва лойиҳалаш институтлари ва корхоналари учун шароит яратиш

2030

- Уй-жой коммунал қурилишда, телекоммуникация тармоқларини яратишда давлат-хусусий ҳамкорлигини кучайтириш
- Биноларнинг санациясини ўтказиш ва энергия самарадорлигини ошириш (фасад, чердак ва бошқаларни изоляция қилиш)
- Шаҳар қуриш ва шаҳар қуриш фаолиятининг норматив-ҳуқуқий базасини такомиллаштириш ва янгилаш
- Илғор халқаро стандартларга, шаҳар режалаштириш меъёрларига ва қоидаларига ва иқлим шароитларига мувофиқ муҳандислик-техник ишлари учун давлат стандартларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш
- ДХҲ ва хусусий инвесторлар учун инфратузилма лойиҳаларини молиялаштиришнинг самарали механизмларини жорий этиш
- Кўча ёриткичлари тизимида тежамкор технологияларни ва турар-жой ва жамоат бинолари учун энергия тежовчи лампаларни жорий этиш
- Марказий қозонхоналарни тўлиқ таъмирлаш, шунингдек кўп хонадонли уйларни, ижтимоий инфратузилма объектларини ва хўжалик субъектларини иссиқлик билан таъминлаш учун маҳаллий қозонхоналарни қуриш ва иссиқлик билан таъминлашни маҳаллий тизимга ўтказиш
- Давлат қурилиш объектларини архитектуравий лойиҳалаштиришнинг шаффоф тендер тизимини жорий этиш ва ишга тушириш
- Биноларда иссиқликни бошқариш тизимларини жорий қилиш - smart thermostat

2035

- Авариявий ва эскирган уйларнинг муаммоларини тўлиқ ечиш
- Юқори сифатли қурилишни таъминлаш учун муҳандислик-қурилиш ишларнинг ишлаб чиқариш циклининг барча босқичларида вертикал ва горизонтал техник сифат назорат қилиш схемаларни амалга ошириш
- Ўзбекистон Республикаси аҳолисининг энергия таъминоти ва газ билан ўзлуксиз таъминлаш ва тўлиқ қамраб олиш
- Иситиш тизимини қайта қуриш ва модернизация қилиш борасида ёпиқ иситиш тизимига ўтиш, иситиш тизимини автомат тарзда бошқариш, қарзларни ҳисобга олиш ва назорат қилиш билан миқдорлар базасини тўлиқ ҳисобга олиш ва мониторингини ўтказиш орқали ортиқча йўқотишларни камайтиришга эришиш
- Аҳолини сифатли ичимлик суви билан тўлиқ қамраб олинишини таъминлаш
- Республика шаҳар аҳолиси учун марказлаштирилган канализациядан фойдаланиш имкониятини кенгайтириш

кадрлар молия технологиялар қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш инфратузилма

Манбалар: ишчи гуруҳининг таҳлили

Ўзбекистон Республикасида яшашнинг янги сифати

Ўзбекистоннинг янги сифати

Асосий стратегик ташаббуслар

2025

- 2035 йилгача Ўзбекистоннинг барча шаҳарларига замонавий технологиялар ва ривожланиш тенденциялари асосида ривожланиш стратегиясини ва умумий режасини ишлаб чиқиш
- Уй-жой ва коммунал хизматларини ҳисоб-китоб ва тўлов қилишнинг автоматлаштирилган "биллинг" тизимини жорий этиш

2030

- Ўзбекистон меъморий ва шаҳарсозлик жамиятини қайта тиклаш (Мимарлар уюшмаси), Мимарлар уюшмасининг веб-сайтини яратиш. Кўргазмалар, мастеркласслар, форумлар, мусобақалар ва бошқаларни ташкил этиш.
- Пахта етиштириш ва пахтани бирламчи қайта ишлаш учун ишлатиладиган ўсқуналарни янгилаш ва модернизация қилиш

2035

Туризм

Иқтисодиётни ривожлантириш

Жорий ривожланиш даражаси

Муҳим муаммолар

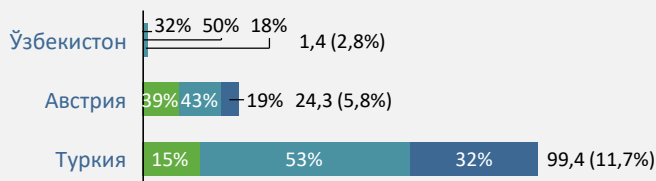
- Халқ маданий марказларида сайёҳлик инфратузилмасининг етарли даражада ривожланмаганлиги ва унинг асосий сайёҳлик объектларидан ташқарида йўқлиги
- **Авиатарнспортнинг юқори нархлари**, ўзбек ва халқаро авиакомпаниялар орқали салоҳиятли бозорларини кам қопланиши
- Туристик соҳада **малакали ходимларнинг етишмовчилиги**
- Ўйин ва кўнгил очиш ва хизмат кўрсатиш соҳаларини **ривожланишининг паст даражаси**
- Ўзбекистоннинг халқаро бозорда **агрессив PR стратегиясининг** йўқлиги
- Хорижий (халқаро) туристик ташкилотларининг сони етарлик эмас
- Миллий туристик брендининг ва туристик маҳсулотларининг етишмовчилиги
- Ўзбекистон бозорига кириш учун юқори тўсиқлар туфайли туризм соҳаси **хорижий инвесторлар учун жозибали эмас**

Муҳим хулосалар

- Мамлакатдаги **барча меҳмонхоналарининг 50% дан ортиғи уч асосий маданий марказда** - Тошкент, Бухоро ва Самарқандда жойлашган
- Асосий қисми, хорижлик меҳмонларнинг 52,1 % - 31 ёшдан 55 ёшгача бўлган кишилар. Кейинги йирик туркум (28,5 %) - бу 30 ёшгача бўлган хорижий фуқаролар, яъни ёшлар Ва 55 ёшдан катта туристлар меҳмонлар умумий сонининг 19,3% ташкил этади Туристларнинг 70 фоизи дам олишда музейларни, экскурсияларни ва харид қилишни афзал кўради.
- Виза олишнинг мураккаб жараёни Ўзбекистонни танлашда асосий сабаб омилларидан бири бўлди, аммо ҳозирги пайтда Ўзбекистон виза режимини тубдан соддалаштирди. 2019 йилдан бошлаб 45 мамлакат учун қўшимча визасиз тартиб жорий этилди (жами ҳозир 64). Электрон кириш визасини олиш имконияти мавжуд бўлган мамлакатлар рўйхати кенгайтирилди. Хорижий фуқаролар учун рўйхатдан ўтишнинг тартиби соддалаштирилди
- **Ҳаво йўллари танлаш чекланганлиги ва авиабилетларнинг юқори нархи** Ўзбекистонга саёҳат нархини сезиларли даражада оширади ва, шунга мувофиқ, мамлакатнинг халқаро туристик бозоридаги рақобатбардошлигини пасайтиради

Туризмни иқтисодийётга қўшган ҳиссаси

млрд АҚШ долл.

- Ўзбекистон Республикаси **иқтисодийётда туризмнинг улуши жуда паст** ва 3%дан кам миқдори ташкил этади.

Рағбатлантирувчи ҳисса

Меҳмонхона ходимлари томонидан ижара, соғлиқни сақлаш, кийим-кечак ва бошқалар учун сарфланган маблағлар

Билвосита ҳисса

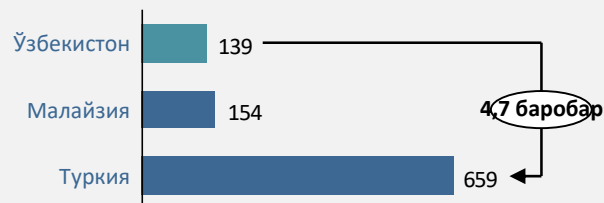
Туризмга капитал инвестициялар, туризмга, товарлар ва хизматларни сотиб олиш ва етказиб берувчилар учун давлат харажатлари

Бевосита ҳисса

Туристларнинг меҳмонхона, транспорт, озиқ-овқат ва бошқа маҳсулотлар ва хизматларга сарфлаган маблағлари

1 турист учун капитал инвестициялар

АҚШ долл.

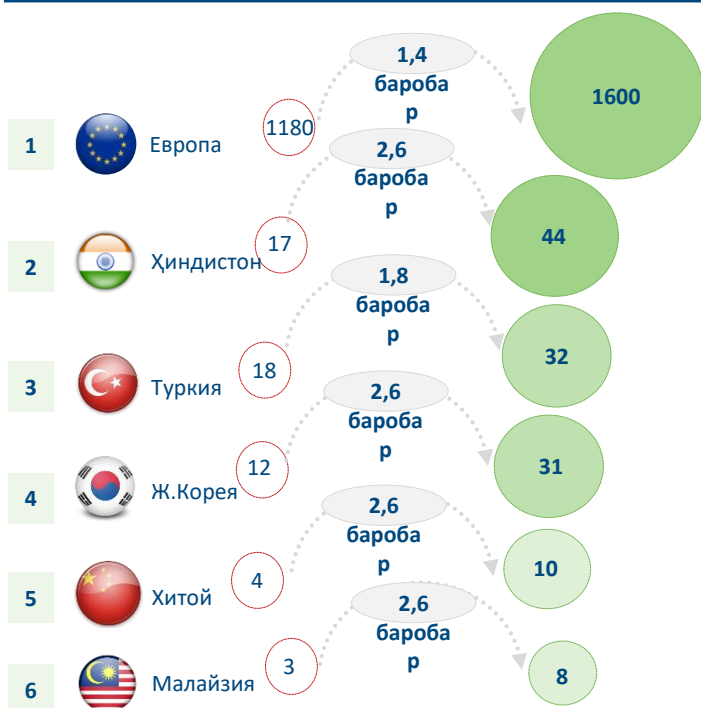
- 2017-йилда бир хорижий туристга сарфланган **капитал маблағлар миқдори** Туркиядаги кўрсаткичдан **деярли 5 баравар паст**
- Мамлакат **бой маданий меросга эга**, аммо унинг салоҳиятини рўёбга чиқариш учун Ўзбекистон **туризм соҳаси жиддий инвестицияларга муҳтож**.

Мақсадли ривожланиш даражаси

Тошкентга тўғридан-тўғри рейслар мавжуд шаҳарлардан потенциал туристик оқим

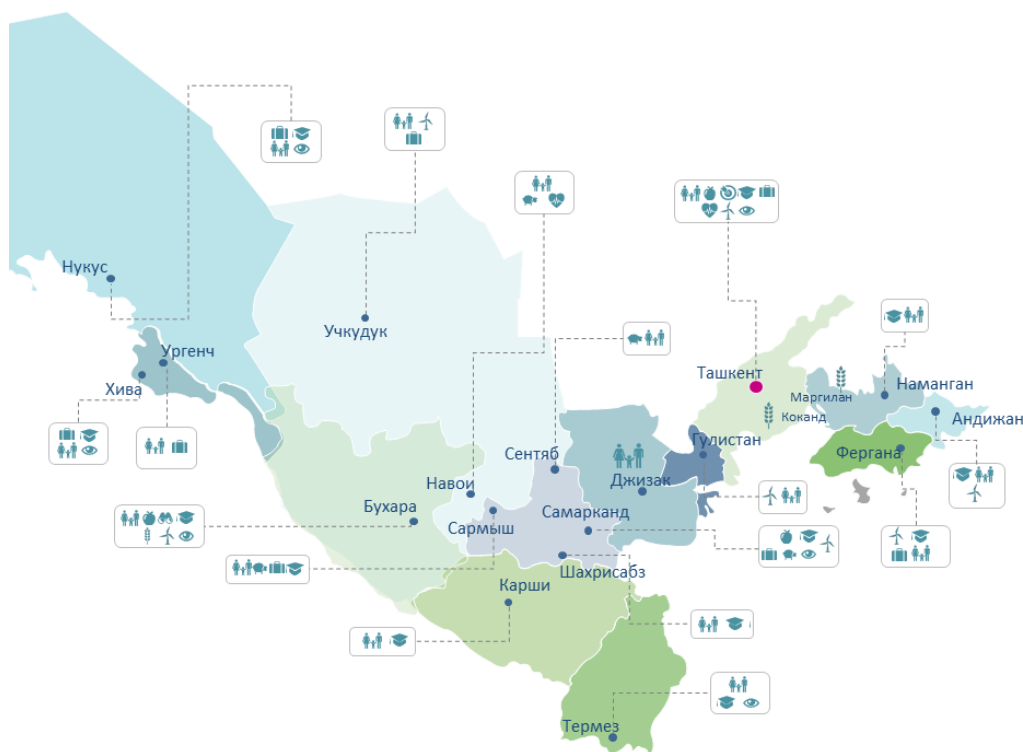
Йиллик туристик оқим, минг киши

Йиллик туристик оқимни ошириш потенциалига эга танлаб олинган мамлакатлар

- 1 Маданий-таълимий, экзотик, тадбирли, гастрономик, агротуризм, дам олиш, экологик, спорт туризми
- 2 Диний, тадбирли, рекреация, гастрономия туризми ва агротуризм
- 3 Маданий-таълимий, диний, рекреацион, тадбирли туризм
- 4 Маданий-таълимий, экзотик, тадбир, гастрономик, агротуризм, дам олиш, спорт, саноат, этник туризм
- 5 Маданий-таълимий, экзотик, тадбир, гастрономик, агротуризм, дам олиш, экологик, спорт, саноат, этник туризм
- 6 Маданий-таълимий, экзотик, тадбир, гастрономик, агротуризм, дам олиш, спорт, саноат, этник туризм

Ўзбекистонда туризмни ривожлантириш салоҳияти

- Спорт туризми
- Экологик туризм
- Экзотик туризм
- Гастрономик туризм
- Тадбирлар туризми
- Диний туризм
- Маданий-таълимий туризм
- Агротуризм
- Саноат туризми
- Дам олиш туризми
- Этник туризм

Маданий-таълимий туризм

Самарқанд, Тошкент, Бухоро, Хива, Фарғона каби қадимий шаҳарларга саёҳат қилиш, уларнинг ўрта аср меъморчилиги, тарихий, архитектура ва археологик ёдгорликлари билан унутилмас таассурот қолдиради.

Экзотик туризм

Ноанъанавий транспорт воситалари (туялар ва бошқалар) ёрдамида цивилизациядан узоқ жойларга саёҳат қилиш

Диний туризм

Ўзбекистоннинг муқаддас жойларига, масалан, VII-асрдаги Халифа Усмоннинг асл Қуръонига, муқаддас Бухородаги масжид ва мақбараларга, шунингдек, Пайғамбар Мухаммад акасининг Самарқандда жойлашган некрополига саёҳат қилиш

Тадбирлар туризми

Ўзбекистоннинг асосий тадбирларига саёҳат қилиш, масалан, Кўчманчилар жаҳон ўйинлари, "Ипак ва зираворлар" халқаро фестивали, "Шарқ тароналари" халқаро мусиқа фестивали ва бошқалар.

Гастрономик туризм

Ўзбек ошпазларининг ўзига хос хусусиятларидан баҳраманд бўлиш учун ажойиб имконият, ва энг муҳими – ЮНЕСКОнинг Жаҳон мероси рўйхатига киритилган ҳақиқий ўзбек ошини синаш

Агротуризм

Мамлакат меҳмонлари учун Ўзбекистоннинг турли шаҳарларидаги, шаҳарчалар ва қишлоқлардаги оилаларга ташриф буюриш ва ёрларида, ҳатто чўлда яшайдиган кўчманчиларнинг ўтовларида ҳам яшашга имкон берувчи ноёб саёҳат

Дам олиш туризми

Таътилингизни шовқинли мегаполислардан узоқда ўтказиш имконияти: тоғларга бориб тиббий санаторияларда жойлашиб, тузли ғорларга кириб махсус муолажалардан ўтиш

Экологик туризм

Қуёш деярли бутун йил давомида ёритиб турадиган юртга, қуруқ, иссиқ ёз, илиқ қиш, юмшоқ асал қуз ва ёрқин гуллаб-яшнаган баҳор салтанатига саёҳат қилиш ҳеч кимни бефарқ қолдирмайди

Спорт туризми

Тоғ-чанғи, сув, от спорти ёки пиёда юриш - буларнинг барчаси айни пайтда сизни яхши жисмоний шаклда қолишинга ва Ўзбекистоннинг гўзал табиатини ҳис қилишга ёрдам беради.

Саноат туризми

Бу нафақат мактаб ўқувчилари учун, балки исталган соҳа ходимлари учун ҳам маиший ("СамРосХолод") ва озиқ-овқат маҳсулотларини ишлаб чиқариш жараёни ҳақида маълумот олиш қизиқарли бўлади.

Этник туризм

Ўзбекистоннинг меҳмонлари бир неча асрлик ўзига хос миллий меросига эга қадимий Шарқ этнос билан учрашади.

1

Туризм давлат сиёсати сифатида

Бу туристик соҳани катта даражада назорат қиладиган мустаҳкам вазирликнинг мавжудлигини назарда тутди

Давлат фаолияти қуйидагиларга йўналтирилган:

- **Туризм ривожланишини рағбатлантириш**
- Туристларнинг зарур даражадаги **хавфсизлигини** таъминлаш
- Чегара ва божхона **расмийлаштиришнинг соддалаштирилиши**
- Туризм соҳасида иқтисодий ва ижтимоий **тадқиқотлар** учун **умуммиллий тармоқ яратиш**
- Туризм соҳасини ривожлантириш учун **шароит яратиш**

Мамлакатлардан мисоллар:

Малайзия

Исроил

Бразилия

Ҳиндистон

Мексика

- Тармоқланган тузилманинг мавжудлиги (бўлимлар ва бўлинмалар)
- Давлат асосий тартибга солиш органи сифатида
- Энг янги технологияларни секин жорий этилиши
- Малакали ходимларнинг етишмовчилиги

Кучли Туризмни ривожлантириш вазирлиги

2

Ривожланиш мақсадининг варианты

Туризм ва йўловчи соҳалар

Бу туризм билан бир қаторда фаолиятнинг бошқа соҳалари билан ҳам шуғулланадиган (шунингдек, туризм масалалари бўйича давлат бошқарув органларининг мувофиқлаштириш функциясини амалга оширадиган) **қўшма вазирликни ташкил этишни** назарда тутди.

Туризмни бошқа соҳалар билан бирлаштириш:

- Моддий соҳа (саноат, энергетика, савдо, транспорт, алоқа)
- Ноишлаб чиқариш соҳаси (маданият, спорт, ахборот, атроф-муҳит муҳофазаси, табиий ресурслар ва бошқалар)

Туризм вазирлиги билан биргаликда:

- **Ишлаб чиқариш йўналиши** (туризмнинг моддий сектор билан қўшма вазирликлари)
- **Ноишлаб чиқариш йўналиши** (туризмнинг маданият соҳалари, атроф-муҳит ва бошқалар билан қўшма вазирликлари)

Мамлакатлардан мисоллар:

Жанубий Корея

Япония

Туркия

Аргентина

Испания

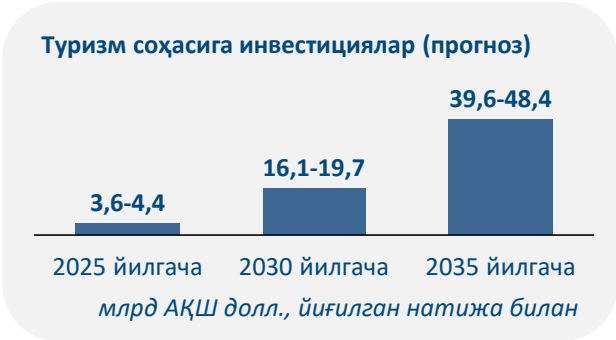
- Туризм иқтисодиёт ва маданиятни ривожлантириш учун устувор аҳамиятга эга
- Марказий ва минтақавий туризм маъмуриятлари ўртасида ҳокимиятни аниқ тақсимлаш
- Туризм соҳасида моддий-техника базаси кам ривожланган
- Хизмат кўрсатиш соҳасининг сифатини кўтариш керак

Мақсадларга қараш 2035

Ўзбекистон Республикасининг туристик салоҳиятини Марказий Осиёдаги асосий туристик йўналишларидан бири сифатида амалга ошириш

- Мақсадли туристик сегментларини шакллантириш
- Туристик маҳсулотни шакллантириш
- Келган туристларнинг хавфсизлигини таъминлаш
- Маркетинг кампаниясини ишга тушириш
- Мақсадли мамлакатлар гуруҳлари учун виза сиёсатини соддалаштириш
- Замонавий меҳмондўстлик инфратузилмасини халқаро тармоқларни жалб этган ҳолда ривожлантириш
- Янги меҳмонхона тармоқларини қуриш (хусусан, йирик шаҳарларни улайдиган транспорт инфратузилмаси объеклари ёнида), туристик инфратузилмасини умумий такомиллаштириш
- Мақсадли сегментлар, шу жумладан ёш авлод учун рақобатбардош туризм маҳсулотини яратиш
- Ўзбекистон Республикаси туристик салоҳиятидан фойдаланган ҳолда оммавий туризмни ривожлантириш:
 - Маданий-таълимий туризм
 - Экзотик туризм
 - Диний туризм
 - Тадбирлар туризми
 - Гастрономик туризм
 - Агротуризм
 - Рекреацион туризм (хусусан, тиббий, даволаниш туризми)
 - Экологик туризм
 - Спорт туризми (хусусан, тоғ чанғиси)
 - Саноат туризми
 - Этник туризм
 - Меҳмон бўлиш туризми (homestay)
- Хизмат кўрсатиш соҳасида миллий ва алоҳида халқаро сифат стандартлари тўпламини шакллантириш ва эорий этиш ҳамда ушбу стандартларни халқаро даражада мувофиқлаштириш ва уйғунлаштириш
- Транспорт тармоғининг рақамли инфратузилмасини яратиш учун ахборот базасини шакллантириш
- Туризм соҳасини рақамлаштириш учун миллий платформаларни яратиш
- Транспорт ва туризм соҳасида хусусий бизнесни ривожлантириш
- Халқаро туризм соҳасидаги тажрибага эга хорижий туристик операторларини жалб қилиш
- Турар-жойга асосланган уй туридаги туристик истиқомат қилишни ривожлантириш, хусусан имтиёзли солиққа тортиш йўли билан
- Ички туризмни мақсад параметрларини аниқлаш билан ривожлантириш

Рақамли кўрсаткичлар		
	2017	2035
Туризм соҳасининг рақобатбардошлиги бўйича мамлакатлар рейтингдаги ўрин (2017 йилда рейтингда жами 136 мамлакат)	-	Топ-50
Аҳолининг меҳмондўстлиги рейтингда ўрин (Рейтингда жами 153 мамлакат)	96	Топ-30
Туризм экспорти бўйича мамлакатлар рейтингда ўрин (Рейтингда жами 185 мамлакат)	149	Топ-80
Туризмнинг ЯИМдаги улуши бўйича мамлакатлар рейтингда ўрин (Рейтингда жами 185 мамлакат)	117	Топ-50
Туризм соҳасига инвестициялар бўйича мамлакатлар рейтингда ўрин (Рейтингда жами 185 мамлакат)	180	Топ-50

2025

- Мақсадли мамлакатлар гуруҳлари учун виза режимини соддалаштириш
- Туризм соҳасида тадбиркорлик субъектлари фаолияти учун қулай шарт-шароитлар яратиш мақсадида туризм соҳасида меъёрий-ҳуқуқий базани такомиллаштириш
- Меҳмондўстлик соҳасида инфратузилмани модернизация қилиш учун халқаро тармоқларни жалб қилиш, янги тармоқли меҳмонхоналарни яратиш
- Туризм соҳаси учун юқори малакали мутахассисларни тайёрлаш, туристик фаолият субъектларининг ходимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини чет тилларни (инглиз тили) ўрганишга алоҳида эътибор билан такомиллаштириш.
- Транспорт ва туризм соҳаларида хусусий бизнесни жалб этиш ва қўллаб-қувватлаш дастурларини ишга тушириш, жумладан, имтиёзли солиққа тортиш режимини кўзлайдиган
- Маданият ва спорт халқаро мусобақалари, фестиваллар, конкурсларни ўтказиш (масалан, автопойгалар)
- Халқаро йўналишларга тўғридан-тўғри авиарейслар сонини кўпайтириш, лоукостерларни ишга тушириш, темир йўлларни қуриш

2030

- Хизмат кўрсатиш соҳасидаги халқаро миллий сифат стандартлари тўпламларини уйғунлаштириш ва халқаро стандартлар талабларига мувофиқлаштириш
- Миллий транспорт тармоғининг ягона рақамли инфратузилмасини жорий қилиш
- Туризм маҳсулоти бўйича маркетинг кампаниясини амалга ошириш
- Ногиронлар учун зарур инфратузилмани яратиш

2035

- Халқаро тармоқларни глобал туристик тизимга интеграциялаш
- Шаҳар ва шаҳарлараро алоқа учун электрон тизимни жорий этиш
- Мамлакатнинг халқаро майдондаги ижобий обрўсини шакллантириш ва ривожлантириш ва "Ўзбекистон" брендини яратиш

кадрлар

молия

технологиялар

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфратузилма

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик

Иқтисодиётни ривожлантириш

Мухим муаммолар

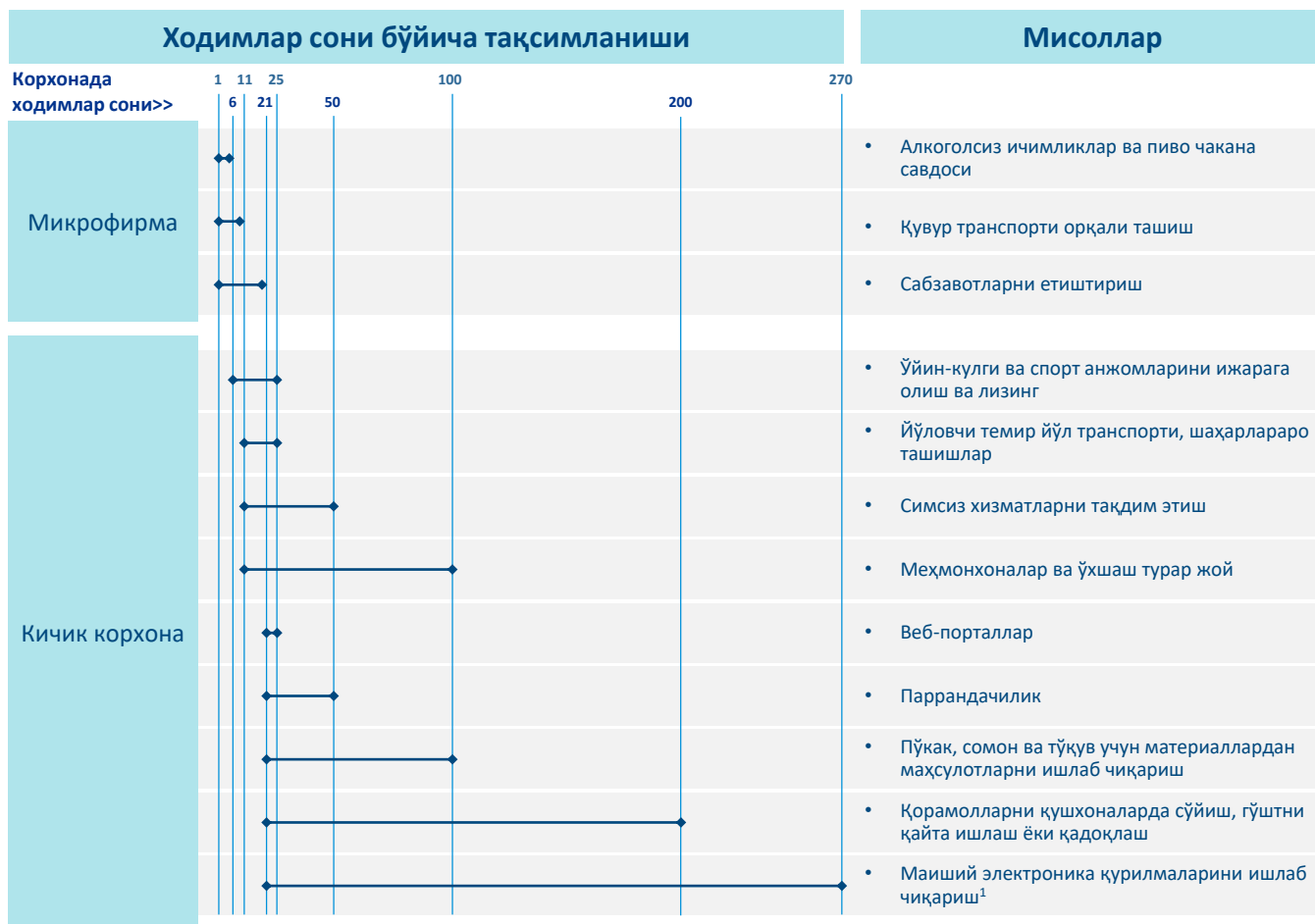
- КБваХТнинг статистик ҳисоботи
- КБваХТ тарқалишининг паст даражаси
- КБваХТ ривожланишининг турғунлиги
- Хусусий тадбиркорлардан кичик ва ўрта бизнес компанияларига айланиш даражаси паст
- Соя иқтисодиётининг катта улуши
- Қарзли молиялаштиришнинг юқори қиймати
- Юқори солиқ юки, шунингдек, солиқ тизимининг мураккаблиги
- Тугалланмаган ССТ тизими
- Шаффоф эмас ва бюрократик тендер жараёнлари
- Ер ва кўчмас мулкдан фойдаланиш қийинлашган
- Қурилиш ва архитектура рухсатларини олишдаги қийинчиликлар
- Солиқни тартибга солиш муаммолари
- Банк соҳасини тартибга солиш муаммолари
- Маҳаллий ҳокимиятларнинг тадбиркорларнинг муаммоларига эътибори йўқлиги
- КўК бўлган мижозлар учун гаров массасининг йўқлиги
- Экспорт тўсиқлари
- КБваХТни қўллаб-қувватлайдиган инфратузилма тармоғининг йўқлиги, жумладан минтақавий
- КБваХТ қўллаб-қувватлайдиган ягона институтнинг йўқлиги
- Ўрнатилган ички жараёнларнинг йўқлиги (жумладан, ҳисобот беришда)
- Юқори даражали инфляция

Мухим хулосалар

- Ўзбекистонда кичик ва ўрта корхона тоифасига киритиш мезонлари халқаро тажрибага мос келмайди, ўрта корхоналар ўзига эътибор қаратмайди.
- КБваХТ корхоналари статистик ҳисоботлари билан боғлиқ муаммолар мавжуд, хусусий корхоналар сони тўғрисида ишончли маълумотлар мавжуд эмас.
- Ўзбекистон КўБ сонидан ривожланаётган мамлакатлардан орқада қолмоқда ва ривожланган мамлакатлардан - 1 КўК субъекти томонидан қўшилган қиймат бўйича
- Янги онлайн рўйхатга олиш тизими корхоналарни рўйхатга олишни соддалаштирди ва вақтини ва ишчи харажатларни камайтирди
- Солиққа тортишнинг соддалаштирилган тизимини қўллашдан ташқари КБваХТ учун солиқ имтиёзлари йўқ, ваҳоланки, шу тизим ҳам такомиллаштиришга муҳтож
- Ўзбекистонда хусусий тадбиркорларнинг кичикдан ўрта бизнес субъектларига айланиш паст даражада
- Соя иқтисодиётининг улуши катта: улуши 50% га баҳолаганда, ЯИМ йўқотилиши 16-17 млрд долларни ташкил этади
- Ишбилармонлик муҳити бўйича асосий муаммолар қарзли молиялаштиришнинг юқори харажатлари, юқори солиқлар, шунингдек, шаффоф бўлмаган ва бюрократик тендер процедуралари ҳисобланади
- Асосий инфратузилма муаммолари - бу ер ва кўчмас мулкдан фойдаланиш, шунингдек қурилиш ва архитектура рухсатномаларини олишдир.
- Тартибга солиш нуқтаи назаридан, тадбиркорлар солиқ тизимини тартибга солиш ва банк секторини тартибга солиш муаммоларини, шунингдек, маҳаллий ҳокимият органларининг муаммоларга эътибори йўқлигини салбий равишда таъкидлайди
- Чет эл инвестицияларини жалб қилишнинг асосий тўсиқлари - ходимлар масалалари, инвесторлар учун маълумот йўқлиги, шунингдек, маҳаллий ҳокимиятларнинг паст даражадаги қизиқиши
- КБваХТ кредитлашда 23 фоизга ўсиш кузатилди, аммо муаммо КўК мижозлари ўртасида гаров массасининг етишмаслиги мавжуд.
- Ўзбекистон ўзини ўзи иш билан таъминлашнинг юқори даражаси (27%) билан тавсифланади, бу кичик ва ўрта бизнеснинг ривожланмаган тармоқларига хосдир.
- Кредит портфелидаги КўБ субъектлари улуши билан 18 фоизли КБваХТнинг молияланиши етарли эмас
- Экспорт операцияларини давлат томонидан тартибга солиш ва божхона тўсиқлари КБваХТ экспортини ривожлантириш учун катта қийинчиликлар туғдиради
- КБваХТни қўллаб-қувватлаш учун стратегияни ишлаб чиқадиган ва унинг бажарилишини назорат қиладиган ягона бирлаштирувчи орган мавжуд эмас

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик

Ўзбекистон Республикасида КБваХТ ифодаланиши

- Ўзбекистон Республикасида КЎК сектори «Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик» деб ифодаланади (КБваХТ)
- Кичик бизнес субъектларига яқка тартибдаги тадбиркорлар, микрофирмалар, кичик корхоналар киради.
- Таснифланиш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йил 24 августдаги 275-сонли қарори билан тартибга солинади ва **фақатгина битта "Ходимлар сони" мезонини ўз ичига олади.**
- Ходимларнинг сони **турли тармоқлар учун фарқ қилади.**
- "Ўрта бизнес" сегменти йўқ**

КБваХТ аниқлаш мезонлари қисман халқаро амалиётга мувофиқ эмас:

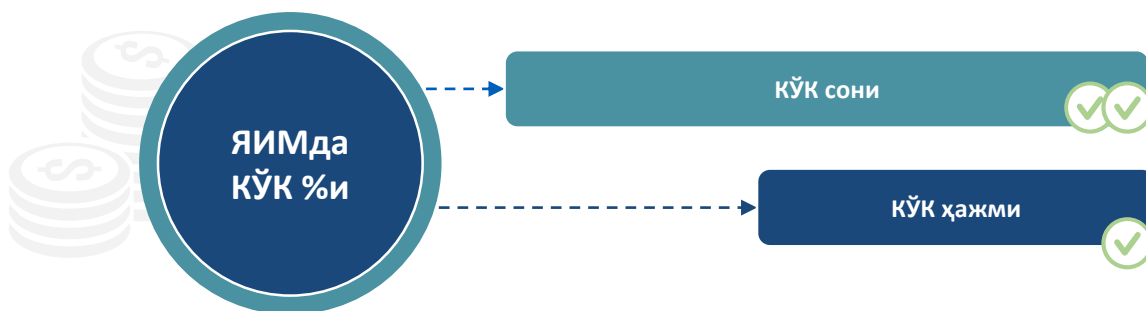
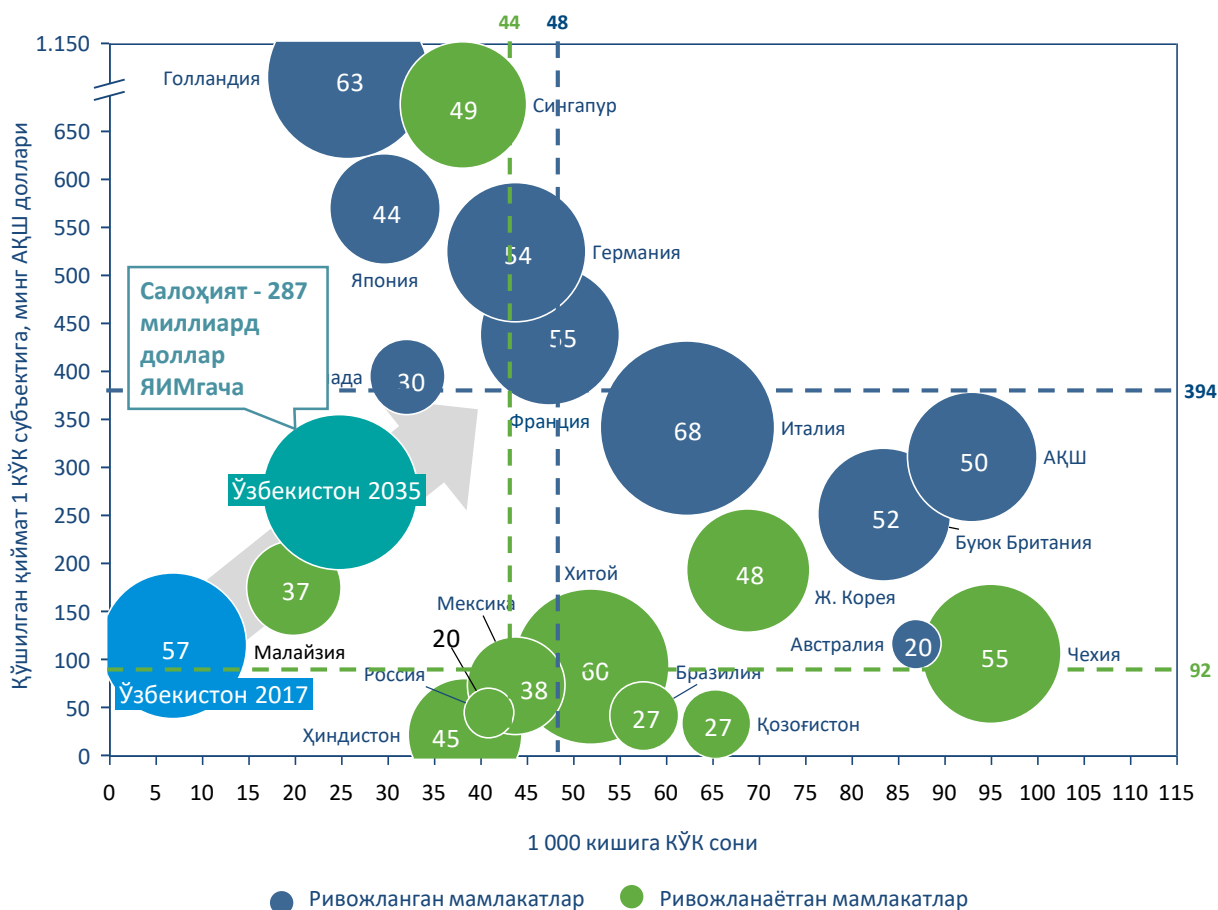
Халқаро амалиёт билан таққослаш	Халқаро	Ўзбекистон
1. «Ходимлар сони» мезони	Буюк Британия	✓
2. «Даромад» ёки «Активлар» мезони	РФ	✗
3. Соҳадаги фарқлар	Канада	✗
	Япония	✗
	Хитой	✓
	АҚШ	✓

- Соҳавий фарқларини сақлаш давлат томонидан белгилаб қўйилган айрим солиқ (мисол: алоҳида саноатни рағбатлантириш) ёки статистик (масалан, меҳнат унумдорлигини таққослаш) вазифалари учун зарурдир.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик

Ривожланган ва ривожланаётган мамлакатларда КЎК ривожланиш даражаси, 2016 й.

Ўзбекистон КЎБ сонида ривожланаётган мамлакатлардан орқада қолмоқда ва ривожланган мамлакатлардан - 1 КЎК субъекти томонидан қўшилган қиймат бўйича

- Ўзбекистон 1000 кишига 7,1 КЎК тарқалиши билан ривожланаётган мамлакатларда медианали 44 КЎБдан ортда қолмоқда (ривожланаётган мамлакатлар учун ўртача дельта 17 та КЎК субъекти билан фарқи 1000 кишига 37 КЎК)
- Шў билан бирга, Ўзбекистонда КЎК қўшимча қийматлари шунга ўхшаш мамлакатларга қараганда тенг - 113 минг АҚШ долл. медиана 92 минг АҚШ долл.
- Ўзбекистоннинг кичик ва ўрта бизнес субъектлари қўшилган қийматлари ривожланган мамлакатларга қараганда 2 баробар паст (113 минг 394 минг АҚШ долл. нисбатан).

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик

Ҳаёт даврининг босқичига қараб КБваХТ муаммолари

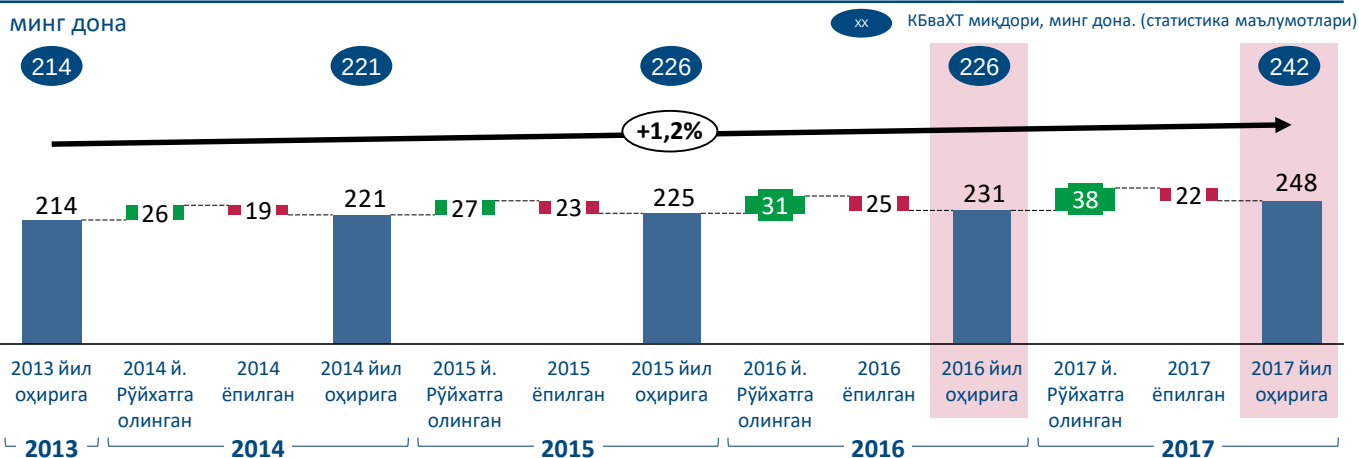
КЎК ҳаёт даври

Таъсир омиллари (халқаро тажриба)

Концепция	Рўйхатга олиш/очилиш	Ўсиш/ривожланиш/экспорт	Бизнестан чиқиш/ёпиш
- Аҳолининг тадбиркорлик фаоллиги даражаси - Аҳолининг бизнесни яратишга мойиллиги (муваффақиятсизликдан қўрқиш, мотивация ва қобилияти) - Бизнес юритиш шартлари	- Компанияни рўйхатга олиш осонлиги - Норасмий иқтисодиётнинг ривожланганлиги - Ўз-ўзини иш билан таъминлаш учун солиқ имтиёзлари - Бизнесни бошлаш учун капитал ва билимларнинг мавжудлиги - Тадбиркорларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш - Молиявий тизимни ривожлантириш ва капиталдан фойдаланиш имконияти (кредит олиш осонлиги)	- Юқори қўшилган қийматли маҳсулот ишлаб чиқариш имконияти - Мижозларга имконияти - Молиявий тизимни ривожлантириш ва капиталдан фойдаланиш имконияти (кредит олиш осонлиги) - Экспорт ҳажмини ташкил этишнинг қулайлиги ва осонлиги	- Мижозларга имконияти - Бизнесни бошқариш муаммолари - Давлат томонидан тартибга солиш - Ресурслардан фойдаланиш имконияти (молия ва инфратузилма)

КБваХТ корхоналари сонининг ўзгариш динамикаси (статистик маълумотларга асосланган ҳисоб), 2013-2017 йй.

минг дон

- Статистик маълумотлар ўша статистик маълумотларнинг ўзига асосланган ҳисоб маълумотларидан фарқ қилади, ва бу ҳисоб-китоб ва статистика муаммоларини акс эттиради
- Рўйхатга олинган КЎК сони оз ўсгани таъкидланади, хусусан, ёпилган КЎК сони билан таққослаганда рўйхатга олишларнинг тезкор ўсиши тўғрисида.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик

КБваХТ рўйхатдан ўтказиш тизимидаги ўзгаришлар

- Рўйхатга олишларнинг ўсиши, жумладан онлайн тартибда 30 дақиқада амалга ошириладиган рўйхатга олиш жараёнини сезиларли даражада соддалаштириш орқали
- Янги рўйхатга олиш тизими халқаро илғор амалиётга мос келади, бу Ўзбекистонга Doing business рейтингда "Корхоналарни рўйхатга олиш" бўлимида 11-ўринни эгаллаш имконини берди.

Олдинги рўйхатга олиш тизими

Жорий рўйхатга олиш тизими (2017 йилдан бошлаб)¹

Рўйхатга олиш босқичлари

Рўйхатга олиш жараёнининг давомийлиги

2-7 кун
ЮШ учун

2 кун
ЯТТ учун

30 дақиқа
ЮШ ва ЯТТ учун

Керакли ҳужжатлар сони

5-6
ЮШ ва ЯТТ учун

2
ЮШ учун

1
ЯТТ учун

"Doing Business 2018" рейтингда "Корхоналарни рўйхатга олиш"

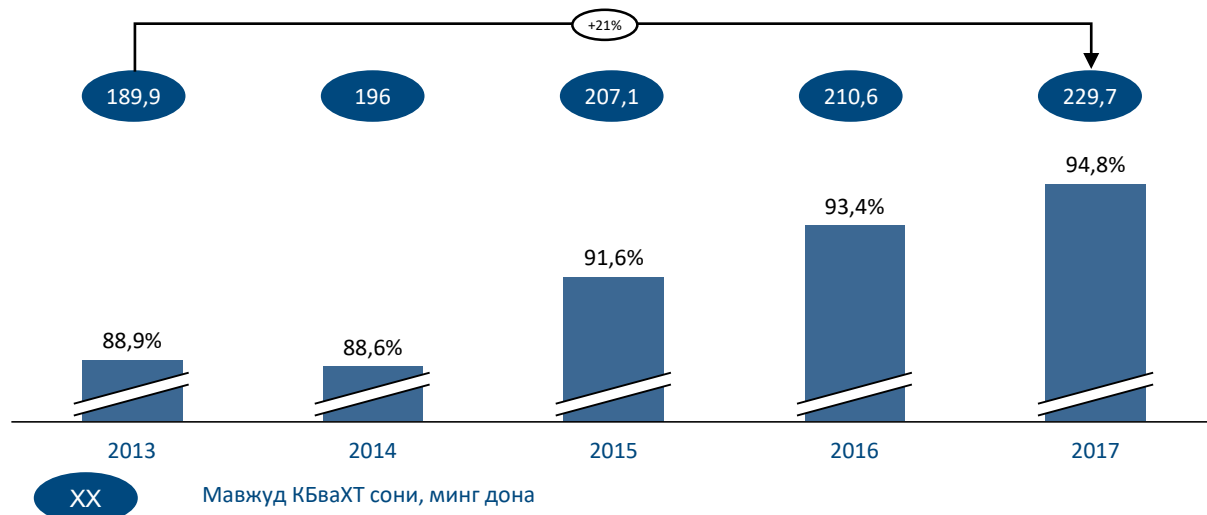
Эслатма: 1 - Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 9 февралдаги 66-сонли "Ўзбекистон Республикаси Президентининг" Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш ва рўйхатдан ўтказиш тизимини такомиллаштириш тўғрисида" 2016 йил 28 октябрдаги ПҚ-2646-сонли қарорини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида" фармонида биноан

Манба: Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 9 февралдаги 66-сонли қарори, Doing Business, лойиҳа ишчи гуруҳини таҳлил қилиш

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик

КБваХТ мавжуд корхоналарининг рўйхатдан ўтган КБваХТ корхоналарининг умумий сонида улуши

%

- Рўйхатга олинган корхоналарнинг умумий сонида **мавжуд КБваХТ сонининг ва улушининг ўсиши** кузатилди
- Мавжуд тадбиркорлик субъектларининг улуши **95%** ни ташкил этди, мавжуд КБваХТ **сони 21 фоизга** 230 минг корхонагача ўсди (ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 16 фоизга ўсган рўйхатга олинган корхоналар сони билан таққослаганда **ўсиш суръати ошмоқда**)
- Мавжуд компанияларнинг ўсиши, ҳам фаол бўлмаган компанияни ёпиш, ҳам бизнесни "соядан" ташқарига олиб чиқиш ҳисобидан таъминланди (компаниялар баъзи фаолиятини рўйхатга олишни бошлашди)
- Аммо солиққа тортишнинг соддалаштирилган тизимини қўллаш имкониятидан ташқари, КЎК учун **солиқ рағбатлантириши йўқ**.
- УСТТ жуда мураккаб, натижада солиқ ҳисоботларини бошқаришнинг юқори қиймати
- ССТ тизими **такомиллаштиришни талаб қилади**, чунки тадбиркорлар учун фақат даромад солиғи амал қилади
- Такомиллаштиришнинг мумкин йўналиши фойда солиғи тўлови режимини жорий этиш бўлиб, у кичик даромадли корхоналарни очиш учун муҳим аҳамиятга эгадир.

КЎК таркибида микрокорхоналар улуши 2017 йилда

%

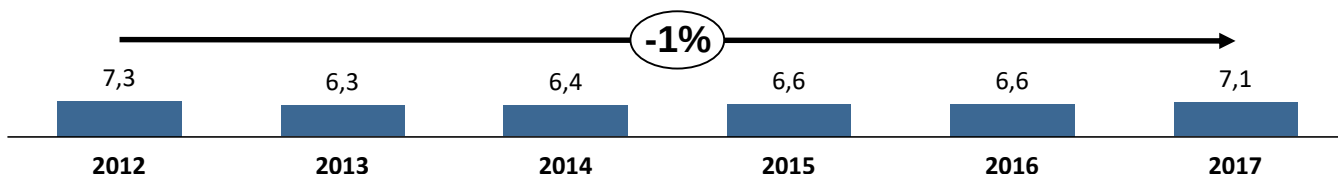
- Ўзбекистонда КЎК субъектлари таркибидаги микрокорхоналарнинг улуши **халқаро амалиётга мос келади**.
- Ҳар бир мамлакат компанияларни микро, кичик ва ўрта корхоналарга бўлиш учун ўз тамойилларини қабул қилган
- Таҳлил мақсадлари учун компанияларни бўлиш учун миллий мезонлар ишлатилган

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик

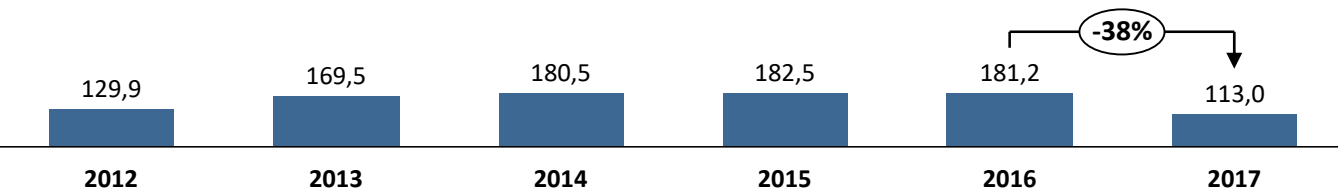
Ўзбекистонда КБваХТ ривожланиш даражаси, 2012-2017 й

КЎК ривожланиши миқдори жиҳатидан ҳамда битта кичик ва ўрта бизнеснинг ҳажмига қараб турғунлашмоқда.

1000 киши бошига КБваХТ миқдори, дон.

1 КБваХТ учун қўшилган қиймат миқдори, минг АҚШ доллари

- Аҳолининг 1 минг нафари учун КБваХТ сони **6,3-7,3 корхона оралиғида ўзгариб турди**; 2013 йилдан буён корхоналар сони бироз ошиб борди, аммо 2012 йилга нисбатан, **жорий КБваХТ сони тикланмади**
- **Соя иқтисодиётини ҳисобга олган ҳолда**, КБваХТ сонининг кўрсаткичи **юқорироқ бўлиши мумкин**
- 2012-2016 йиллар мобайнида КЎК субъектларининг ҳажми ўсди, аммо 2017 йилда бу кўрсаткич **38 фоизга камайди**, шу жумладан, миллий валютанинг сусайиши оқибатида

Ривожланган ва ривожланаётган мамлакатларда ўз-ўзини иш билан таъминлаш кўрсаткичларининг даражаси ва ўзгариши, 2016 й.

- Ўзбекистон, ривожланаётган мамлакатлар каби, ўз-ўзини иш билан таъминлаш даражаси **юқори (27%)**
- Ривожланган КЎБ даражасида ўз-ўзини иш билан таъминлаш даражаси **камайд** - ўртача 15%гача
- Ўзбекистонда кичик ва ўрта бизнесни ривожлантириш билан бирга, ўз-ўзини иш билан таъминлаш даражаси тахминан 20%га қисқариши мумкин.

Ўз ўзини иш билан таъминлаганлар улуши, 2017 й.

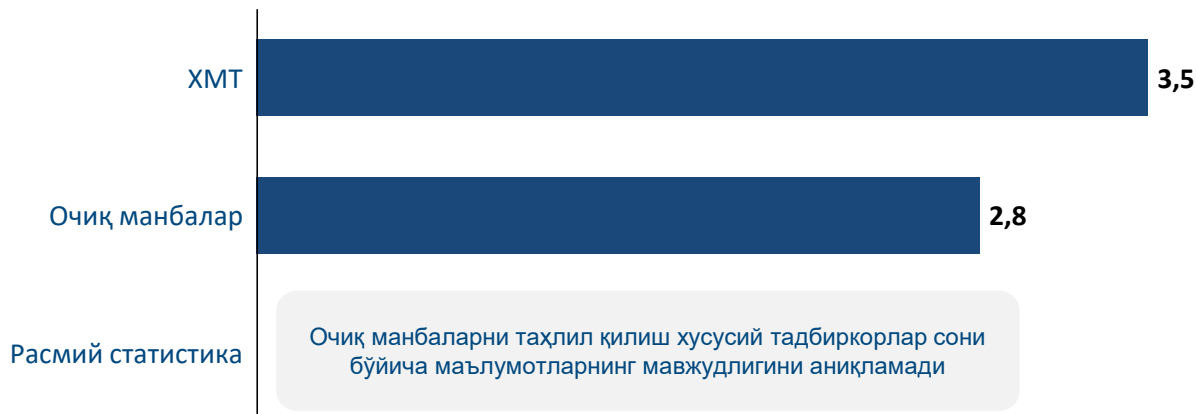
- Ривожланган мамлакатлар ● Ривожланаётган мамлакатлар ▨ Ўлчами = ишлаш учун лаёқатли аҳоли

- Умуман олганда, ўз-ўзини иш билан таъминлашнинг **юқори даражаси ривожланаётган мамлакатлар** учун хосдир.
- Сўнги 5 йил ичида Ўзбекистонда ўз-ўзини иш билан таъминлаш йиллик даражаси ўртача 1% га қисқарди.
- ўзини иш билан таъминлашнинг ҳозирги даражаси **27% ташкил қилади**

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик

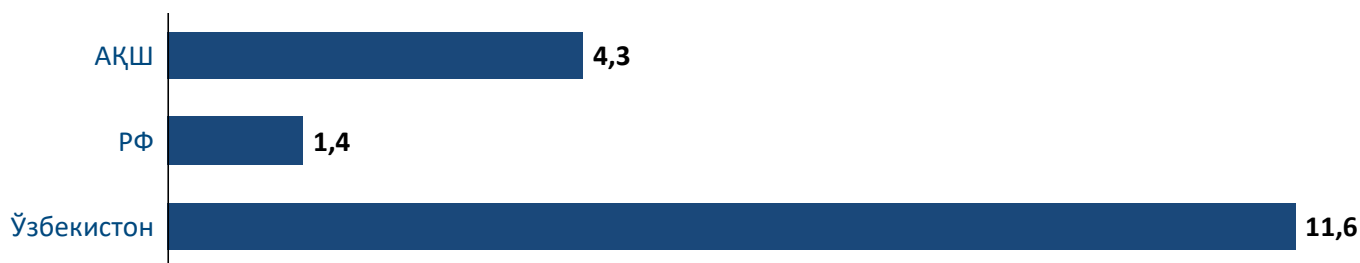
Хусусий тадбиркорларнинг сони баҳоланиши (млн киши)

Ўзбекистон Республикасида хусусий тадбиркорлар сони тўғрисида ишончли маълумотлар йўқ

1 КўК компанияси учун яқка тартибдаги тадбиркорлар сони

Ўзбекистон хусусий тадбиркорларнинг кичик ва ўрта бизнес компанияларига айланишнинг паст даражасига эга.

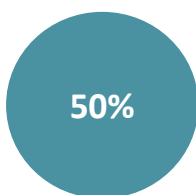
- Кўпгина мамлакатларда хусусий тадбиркорлар сони КўК компаниялари сонидан кўп.
- Ўзбекистонда 1та рўйхатдан ўтган компанияга тахминан 11,6 хусусий тадбиркор тўғри келади (2,8 млн кишига ХТ сонини баҳолаганда)
- АҚШда ҳар бир компанияга – 4.3, Россияда – 1.4 тадбиркор туғри келади

Норасмий иқтисодиётнинг улушини баҳолаш

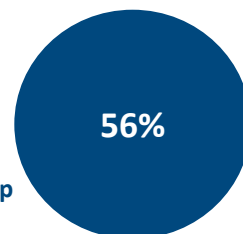
- Соя иқтисодининг юқори улуши таъкидланади
- Соя иқтисодининг улушини 50 фоизга баҳолаганда ЯИМ йўқотилиши 16-17 миллиард АҚШ долларини ташкил этади.

“Ўзбекистон 2035”
Форумининг экспертлари

Ўтказилган интервьюлар
маълумотлари

Тадбиркорлик ривожланишига салбий таъсир кўрсатадиган омиллар

Сўралган тадбиркорлар тадбиркорликнинг ривожланишига салбий таъсир кўрсатадиган бир қатор омилларни аниқлади:

- Ишбилармонлик муҳити бўйича асосий муаммолар қарзли молиялаштиришнинг юқори харажатлари, юқори солиқлар, шунингдек, шаффоф бўлмаган ва бюрократик тендер процедуралари ҳисобланади
- Асосий инфратузилма муаммолари - ер ва кўчмас мулкдан фойдаланиш имконияти, шунингдек бино ва архитектура рухсатномаларини олишдир.

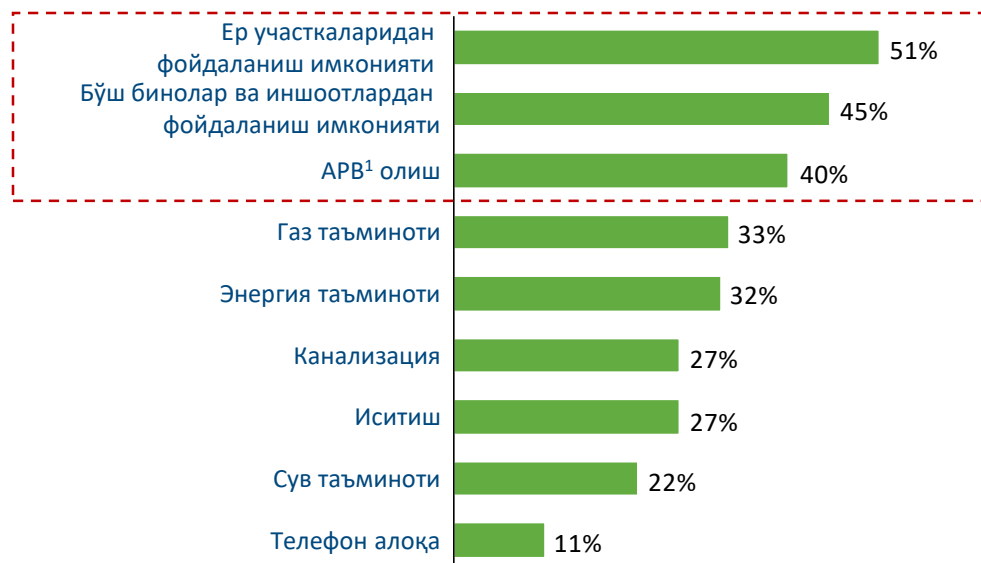
Бизнес муҳитида асосий муаммолар

Респондентларнинг умумий сонининг %

Асосий инфратузилмавий муаммолар

Респондентларнинг умумий сонининг %

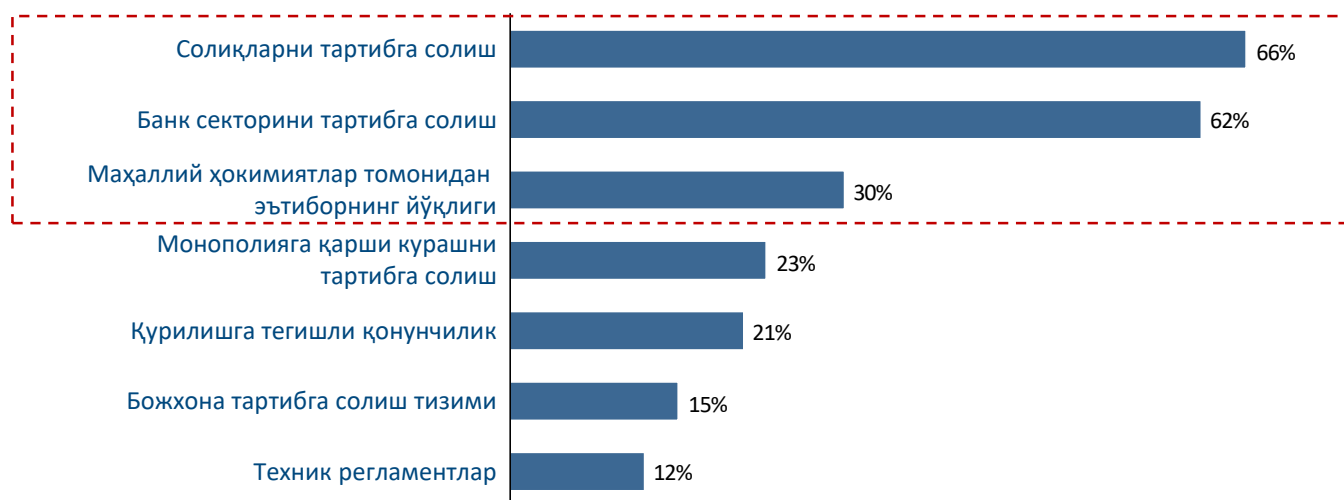
Тадбиркорлик ривожланишига салбий таъсир кўрсатадиган омиллар

Сўровда қатнашган тадбиркорлар тадбиркорликнинг ривожланишига салбий таъсир кўрсатадиган қуйидаги омилларни аниқлади:

- Тартибга солиш нуқтаи назаридан, солиқ тизимини тартибга солиш ва банк тизимини тартибга солиш масалалари, шунингдек, маҳаллий ҳокимият органлари томонидан мавжуд муаммоларга эътибор қаратмаслик ҳолатлари салбий равишда таъкидланади.
- Хорижий инвестицияларни жалб қилишнинг асосий тўсиқлари - кадрлар масаласи, инвесторлар учун маълумот йўқлиги, шунингдек, маҳаллий ҳокимиятларнинг паст даражадаги қизиқиши

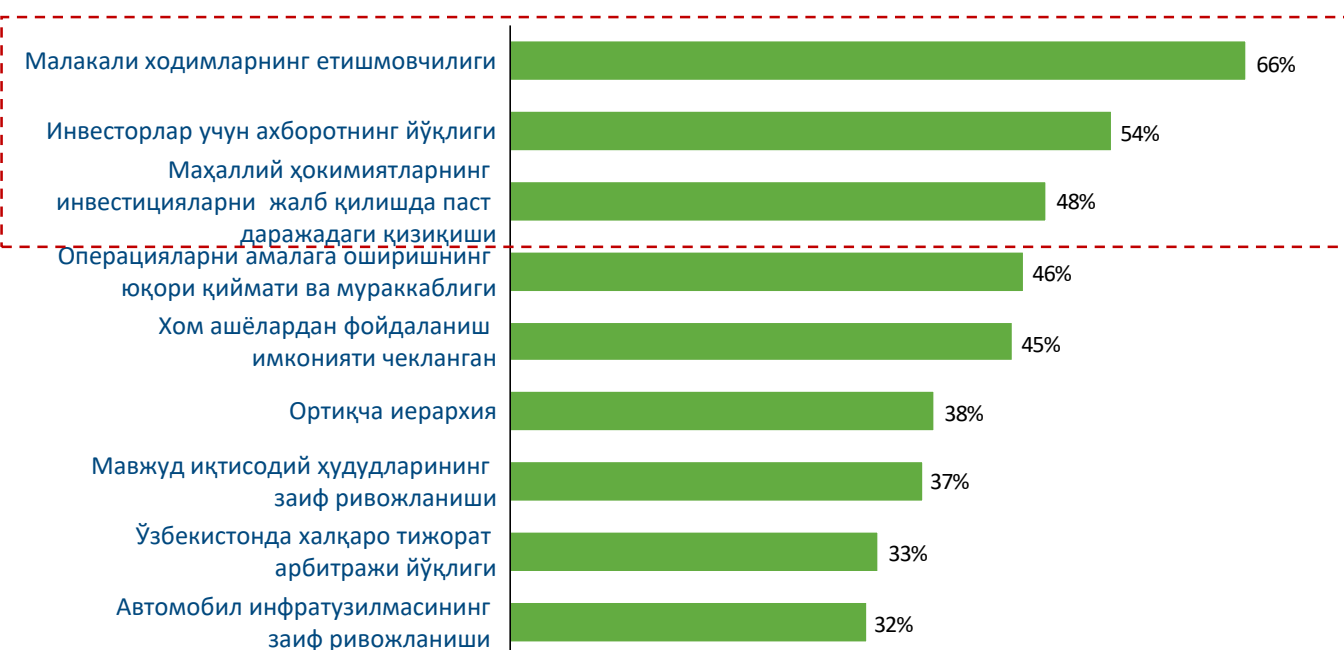
Бизнесни ривожлантиришга салбий таъсир кўрсатадиган тартибга солиш омиллари

Респондентларнинг умумий сонининг %

Хорижий инвестицияларнинг ўсишидаги асосий тўсиқлар

Респондентларнинг умумий сонининг %

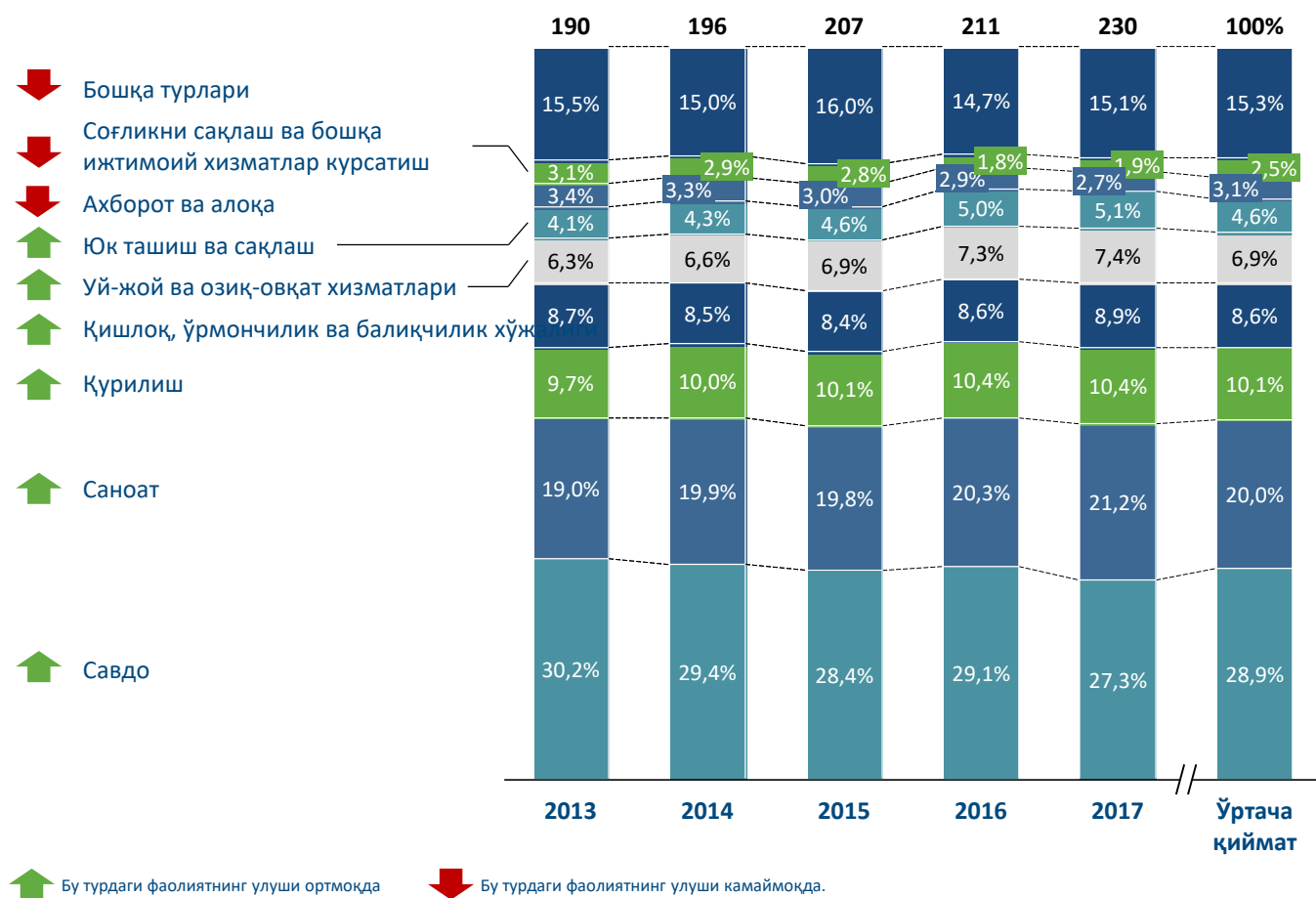

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик

КБваХТ мавжуд корхоналари фаолият турига тақсимланиши

%, минг донга

Сўнгги беш йил давомида ўтказилган таҳлиллар шунни кўрсатадики, КЎБ субъектларида соҳавий нуқтаи назардан, савдо ва саноатнинг оз ўсиши билан турғунлик рўй бермоқда

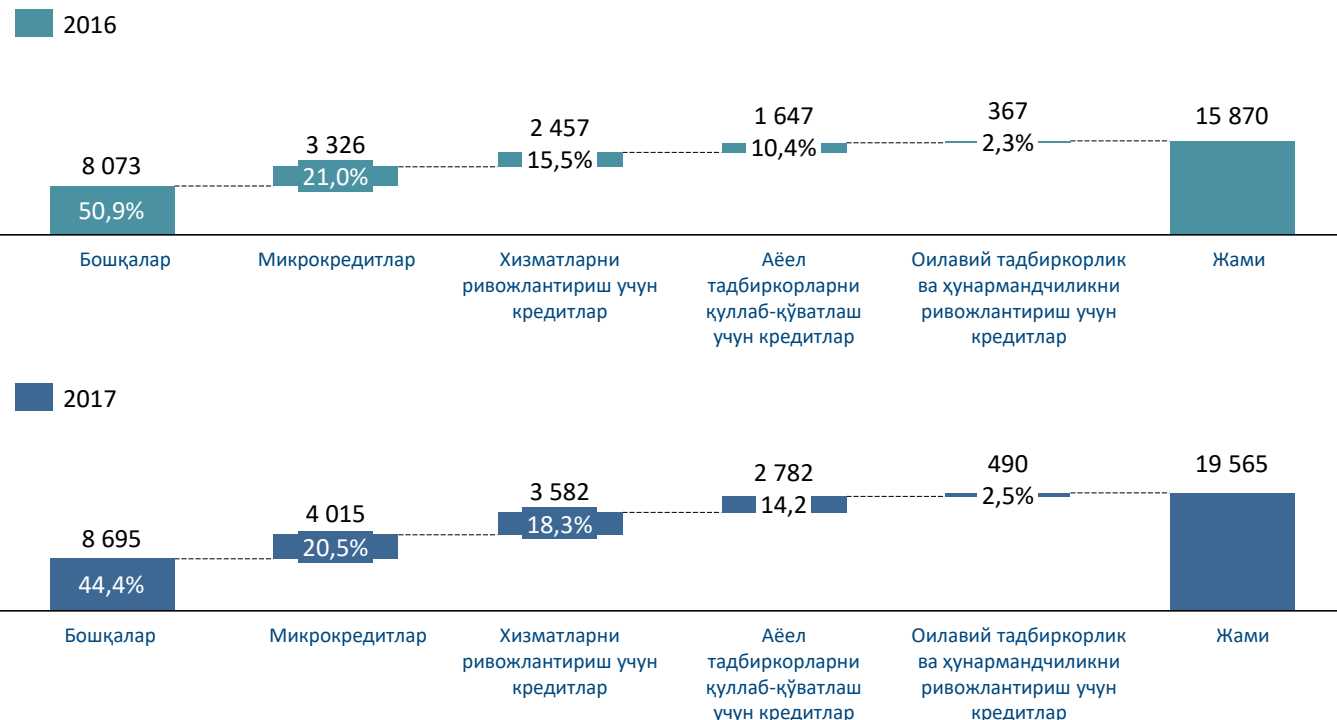
- КБваХТ таркибида энг катта улушини савдо корхоналари эгаллаб турибди, уларнинг улуши бироз қисқарди - 30,2% дан 27,3% гача
- Саноатда фаолият юргизаётган корхоналар улуши 2,2%га ошди
- Қурилиш, қишлоқ хўжалиги, ўрмончилик ва балиқчилик, шунингдек, турар-жой ва озиқ-овқат хизматлари, транспорт ва сақлаш соҳаларида корхоналарнинг ўсиши қайд этилди.

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик

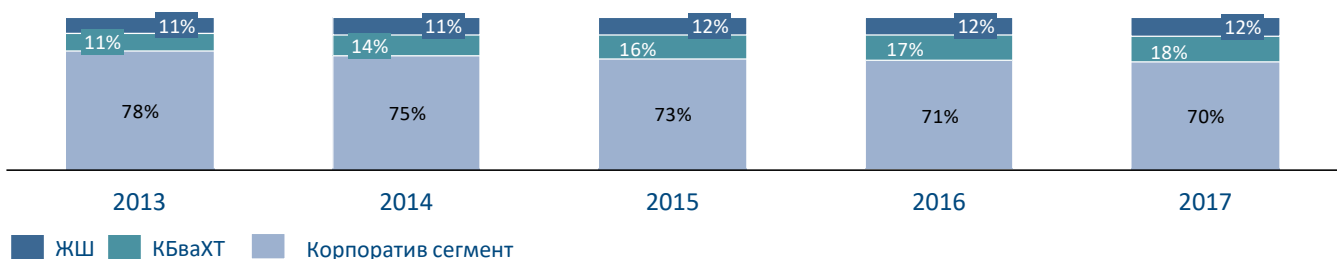
Кичик бизнес субъектларига берилган кредитлар

млрд сўм

- КБваХТга кредит беришнинг 23% га ўсиш кузатилмоқда, лекин катта улуш микрокредитлардан иборат
- Муаммо кичик ва ўрта бизнес субъектлари томонидан гаров массасининг етишмаслигида, бу эса ўз навбатида анъанавий кредитларни беришнинг иложи бўлмаслигига олиб келади, шу жумладан катта миқдордаги микрокредитларга

Кредит портфелининг таркиби, 2013-2017 йй.

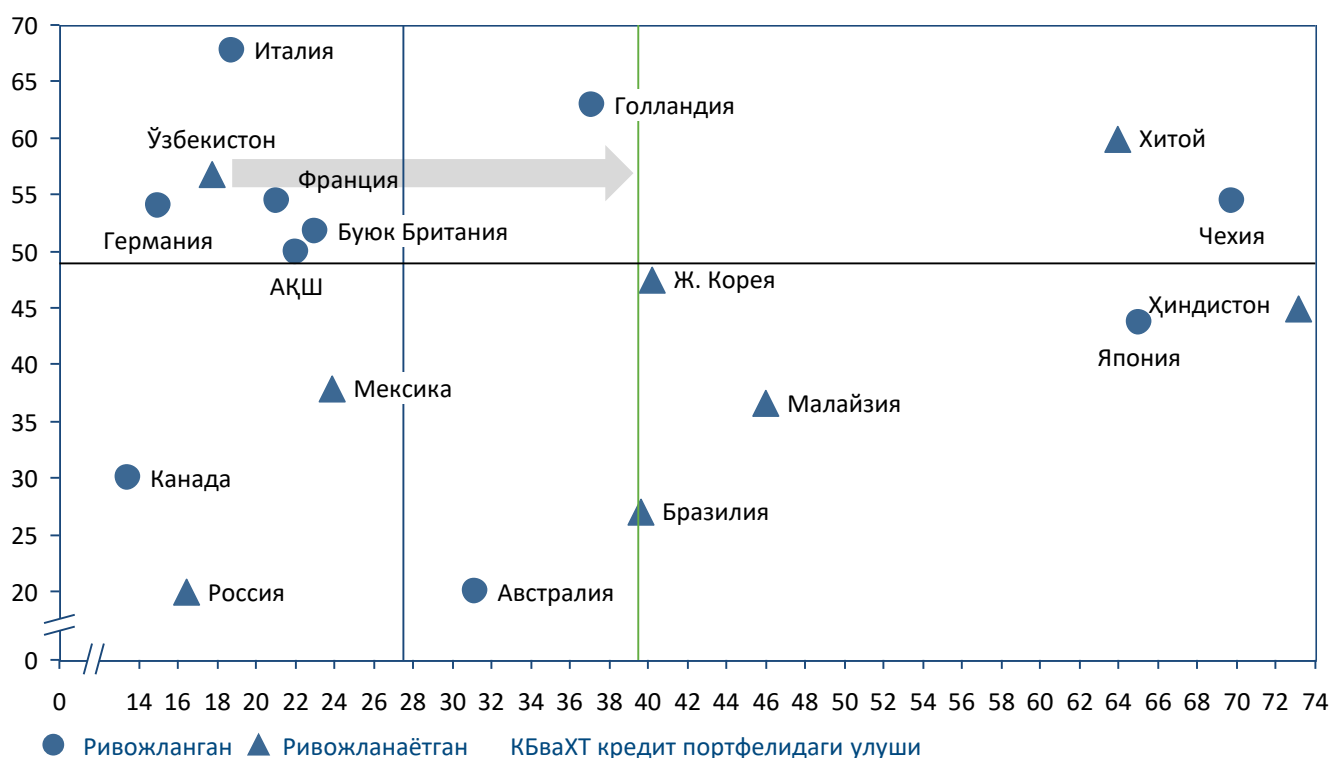

- Мутлақ жиҳатдан, 2017 йилда 2016 йилга нисбатан КБваХТни кредитлаш ўсиши **+23%** ни ташкил этди.
- Кредитларнинг асосий қисми **микрокредитлардир - тахминан 20% ташкил этади**, бу анъанавий банк кредитларини олишнинг мўмкин эмаслигини кўрсатади.
- КБ кредит портфелидаги улуши корпоратив сегментнинг пасайиши ҳисобига ўсиб бормоқда ва ҳозирги вақтда 18% ташкил қилади
- Кредит портфелида КБ реал улуши КБ эҳтиёжини қондириш учун ишлатиладиган МЛ кредитларининг бир қисми ҳисобидан **юқориқ** бўлиши мўмкин.

КБваХТ кредит портфелидаги* улуши ва КЎБнинг ЯИМдаги улуши

- ЯИМда КЎБ улуши юқори бўлган ривожланган мамлакатларда кредит портфелида КЎБ субъектларининг улуши камлиги кузатилмоқда.
- Ривожланаётган мамлакатлар ўзларининг ўсишини рағбатлантириш мақсадида КЎБни янада жадал молиялаштириш билан тавсифланади.
- Ривожланаётган мамлакатлар билан таққослаганда, Ўзбекистон КЎК кредит портфелидаги 18% улуши билан КБваХТ молиялаштиришда ортда қолмоқда.
- Ўзбекистоннинг кредитлаш портфелида ўсишни рағбатлантириш мақсадли қиймати 30-40% бўлиши мумкин

КЎКнинг ЯИМдаги улуши

- ЯИМда КЎБ юқори даражада бўлиб туриб кредит портфелидаги КБваХТнинг ўртача улуши ривожланган мамлакатлар учун хос вазият: Италия, Германия, Франция, Буюк Британия ва АҚШ
- Кредит портфелида КБваХТнинг юқорироқ даражаси ривожланаётган мамлакатлар учун хос - Хитой, Ҳиндистон, Жанубий Корея ва бошқалар
- Ўзбекистонда КБваХТ ЯИМда юқори улушига эга бўлиши билан бирга кредит портфелида КБваХТ улуши паст - тахм. 18% ривожланаётган мамлакатлар учун ўртача 39,8% бўлганда

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик

- Иқтисодиёт ва жамиятнинг ҳолатини акс эттирувчи халқаро рейтинглар Ўзбекистондаги ишбилармонлик муҳитининг заиф ривожланишини кўрсатади
- Ўзбекистон бир қатор муҳим рейтингларда, масалан, Global Entrepreneurship Monitor рейтингида йўқ

Индекс	Таъриф	Ўзбекистон Республикасининг позицияси
1 Index of Economic Freedom, 2017 	Иқтисодий эркинлик индекси, яъни, фуқаролар учун зарур бўлган ҳимоя ва эркинликдан ташқари, товар ва хизматларни ишлаб чиқариш, тарқатиш ва истеъмол қилишга давлат аралашуви ва тўсқинликлари йўқлиги	152 180дан
2 Doing Business, 2018 	Тадбиркорлик фаолиятини кенгайтиришга ёрдам берадиган кўрсаткичлар ва уни чекловчи стандартлар	74 180дан
3 Indigo Index, 2018 	Хом ашё ва табиий ресурслардан фойдаланишдан инновациялар ва технологиялардан фойдаланишга ўтиш шароитларида иқтисодиётнинг мослашувчанлиги ва ривожланиш қобилиятини баҳолаш	128 180дан

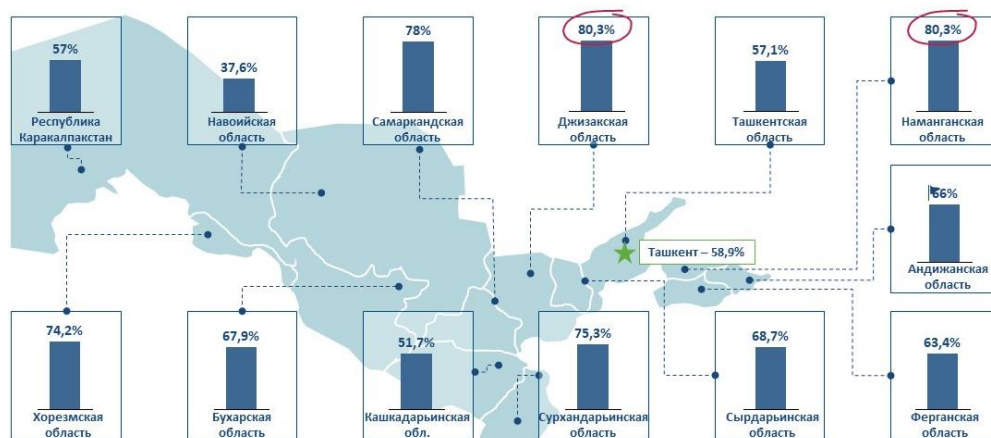
Рейтингнинг юқорисида жойлашган

Рейтингнинг ўртасида жойлашган

Рейтингнинг қуйи қисмида жойлашган

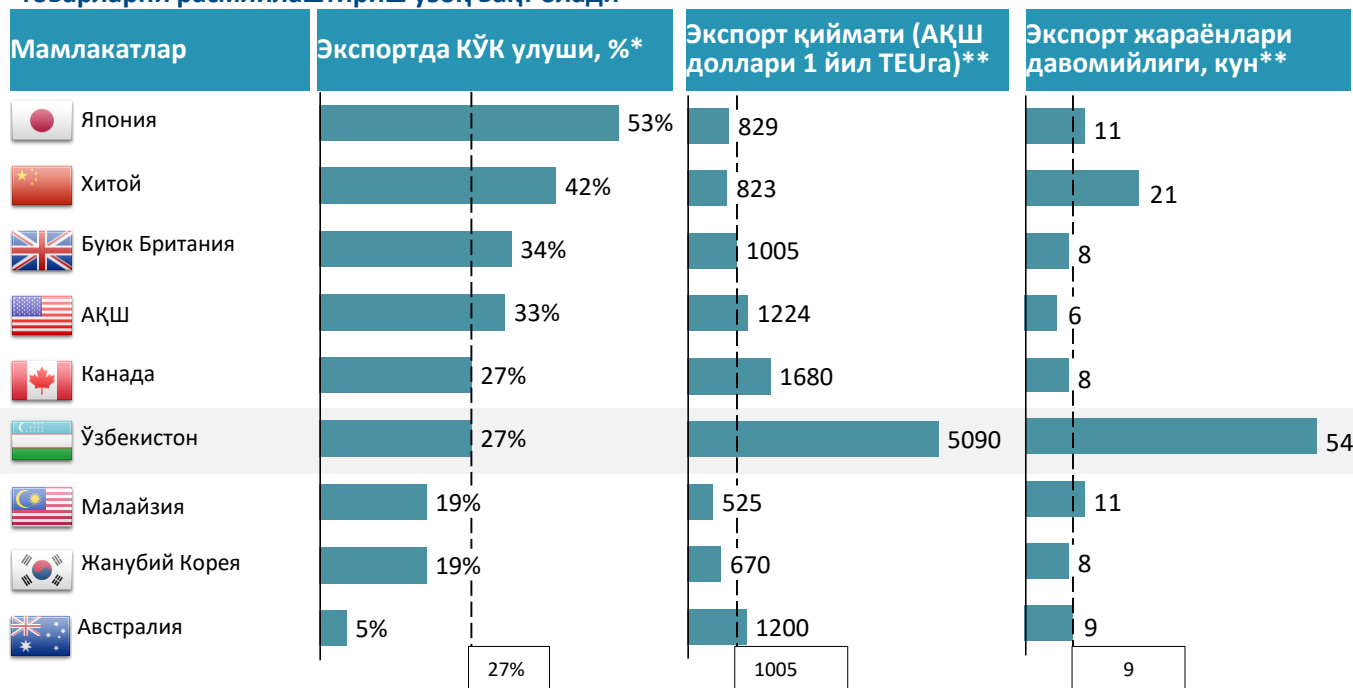
Ҳудуднинг ЯҲМда КБваХТ улуши, 2016 йил

- Жиззах ва Наманган вилоятлари ҳудудий ялпи ҳудудий маҳсулотда КБваХТ улуши бўйича етакчидир
- КБваХТнинг минтақавий ривожланиши асосан тарихий сабабларга кўра, шу жумладан катта бизнеснинг мавжудлиги, аҳоли зичлиги ва бошқалар.

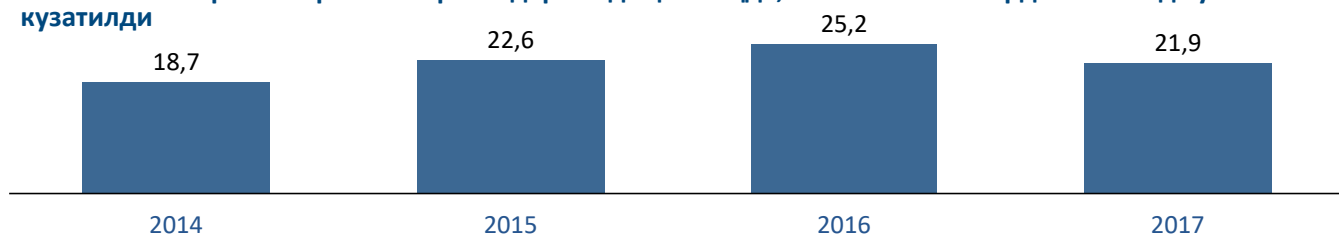
Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик

Экспорт жараёнлари ва божхона тўсиқларини давлат томонидан тартибга солиш КБваХТ экспортини ривожлантириш учун сезиларли қийинчиликлар туғдиради: экспорт қиймати юқори бўлиб туриб товарларни расмийлаштириш узоқ вақт олади

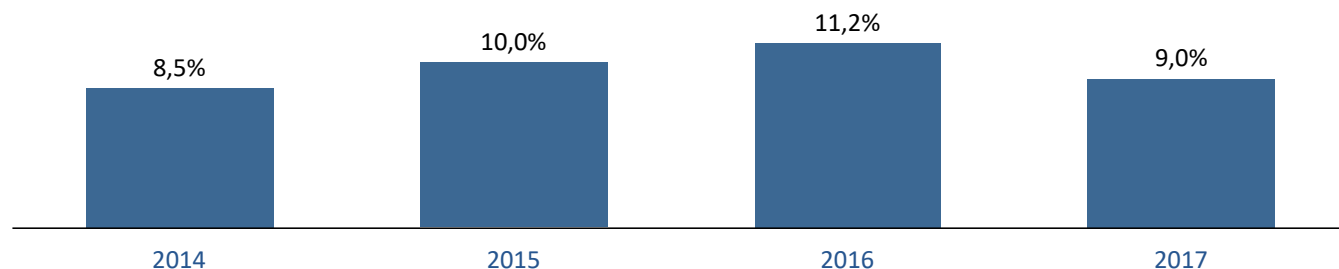

Ёпилган КБваХТ корхоналари сонининг ўзгариш динамикаси (статистик маълумотларга асосланган ҳисобланган), минг дона, 2014-2017 йй.

Ёпилгаётган корхоналар сони бир хил даражада қолмоқда, 2014-2016 йилларда ёпилишда ўсиш кузатилди

Рўйхатга олинган КБваХТ компаниялари сонига ёпилганлар нисбати

Эслатма: * Очиқ манбалардан олинган сўнгги фойдаланиш имкони бор даври (2015-2017 йиллар) маълумотлари

** охириги фойдаланиш имкони бор давр учун маълумот - 2014 й.

Манба: World Bank, OECD, очиқ манбалар маълумотлари, лойиҳа ишчи гуруҳининг таҳлили

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик

Қўллаб-қувватлаш инфратузилмасининг етишмовчилиги

Ривожланиш институти	Таъриф
 Кичик ва ўрта бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг экспортини қўллаб-қувватлаш жамғармаси	- Кичик ва хусусий тадбиркорлик экспорт салоҳиятини кенгайтириш мақсадида институт ташкил этилди - КЎБни чет эл бозорларида замонавий, рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқаришни кенгайтиришда зарурий юридик, молиявий ва ташкилий ёрдам билан таъминлаш
 Вазирлар Маҳкамаси қошидаги Давлат томонидан бизнесни ривожлантиришни қўллаб-қувватлаш жамғармаси	- Асосий фаолият йўналиши - тадбиркорларнинг молиявий хизматлардан фойдаланиш имкониятларини кенгайтиришдир (кафолатли ёрдам) - Махсус давлат, тармоқ ва минтақавий дастурлар, лойиҳалар ва тадбирларни амалга оширишда иштирок этиш
 Савдо-саноат палатаси (ССТ)	- Бизнес муҳитини яхшилаш ва тадбиркорликни ривожлантириш учун қулай шарт-шароитларни яратиш мақсадида ишлаётган нодавлат нотижорат ташкилоти - Консалтинг хизматларини кўрсатади - Минтақавий бўлимлари мавжуд
- Кўпгина ривожланиш институтлари борлигига қарамай, КБваХТни қўллаб-қувватлашнинг асосий элементлари мавжуд эмас. - Ўзбекистонда минтақавий маслаҳат инфратузилмаси йўқ, хусусан, ТҚҚМ (тадбиркорларни қўллаб-қувватлаш марказлари), ЭҚҚМ (экспортни қўллаб-қувватлаш марказлари), минтақавий молиявий инфратузилма (минтақавий кафолат жамғармалари) ва бошқа турдаги қўллаб-қувватлаш инфратузилмаси (технопарклар, бизнес инкубаторлар)	

КБваХТ учун ягона қўллаб-қувватлаш органи йўқ

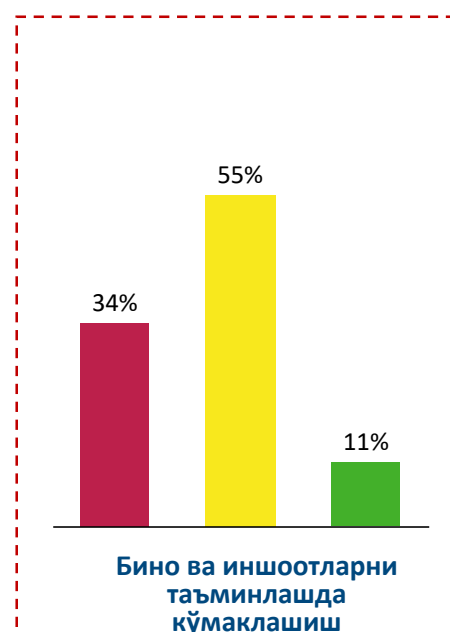
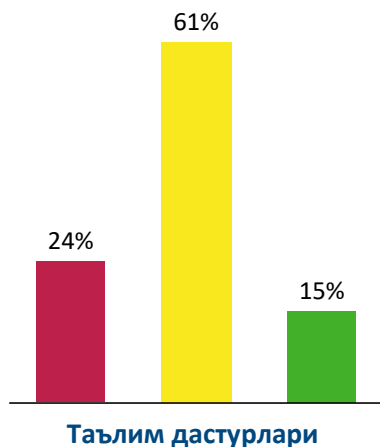
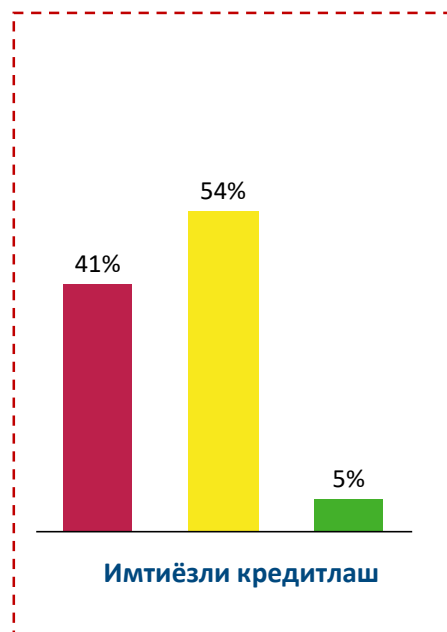
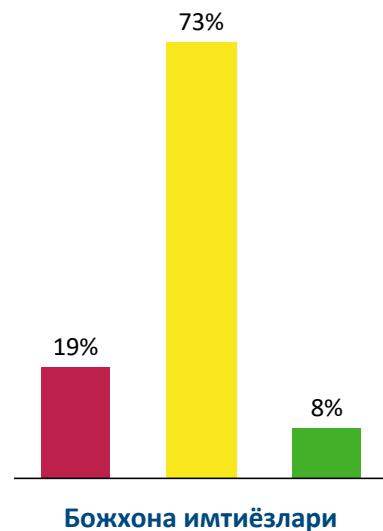
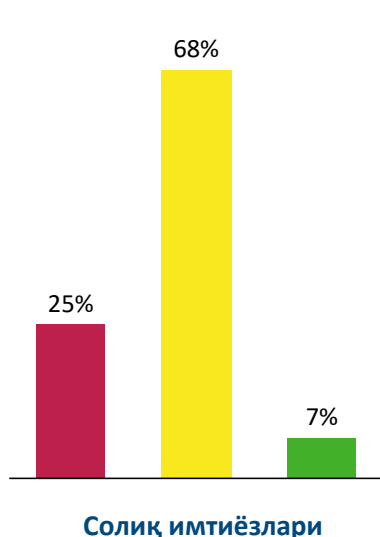
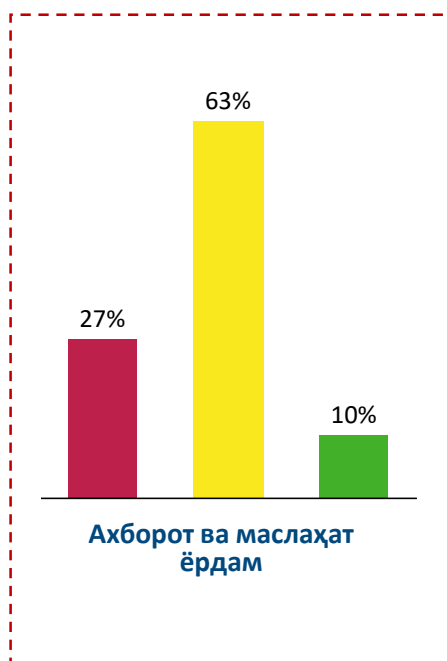
Ўзбекистонда КБваХТни қўллаб-қувватлаш бўйича стратегияни ишлаб чиқадиган ягона консолидация қилувчи, шунингдек уни амалга оширишнинг кейинги мониторингини амалга оширувчи орган йўқ

КЎК стратегиясини ишлаб чиқиш		Қўллаб-қувватлаш чораларини амалга ошириш	Мониторинг
	Сингапур	SPRING Singapore	SPRING Singapore, Сингапур савдо ва саноат вазирлиги
	Малайзия	SME Corporation	SME Corporation
	Япония	SME Agency	SME Agency
	АҚШ	SBA	SBA
	Вьетнам	Бир неча ташкилотлар	SME Development council
	Таиланд		OSMEP
	Ҳиндистон		Ministry of SME
	Жанубий Африка		Small Enterprise
	Жанубий Корея		SMB Administration Development Agency
	Россия	РФ Иқтисодий ривожланиш вазирлиги	РФ Иқтисодий ривожланиш вазирлиги
	Ўзбекистон	Мавжуд эмас	Бир неча ташкилотлар

Манба: тақдим этилаётган мамлакатларнинг КЎК қўллаб-қувватлаш органлари маълумотлари, ишчи гуруҳнинг таҳлили

Тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш чоралари билан қониқарлилик

- Қуйидаги қўллаб-қувватлаш чораларидан қониқарлилик энг паст даражага эга: имтиёзли кредитлаш, бино ва иншоотларни тақдим қилишда қўллаб-қувватлаш ва ахборот ва маслаҳат ёрдами.
- Умуман олганда, қўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари билан тўлиқ қониқтирилганликнинг даражаси паст - таълим дастурлари билан қониқишнинг максимал даражаси таъкидланади, бу эса қўллаб-қувватлаш дастурлари қайта ташкил этиш ва такомиллаштириш зарурлигини кўрсатади

Қаноатланмаган Ўрта даражада қониқиш Юқори даражада қониқиш

Стратегик вариантлар

1

КЎКни молиявий қўллаб-қувватлаш

Кичик ва ўрта бизнесни кредитлар орқали қўллаб-қувватлашнинг асосий воситаси сифатида қўллаш. Молиялаштириш давлат жамғармаларидан, шунингдек, тижорат банкларида имтиёзли кредитлар бериш орқали амалга оширилади, банklar эса давлатдан аниқ имтиёзларни олади. Тадбиркорларнинг кўникмалари ва малакаси тадбиркорларнинг ўзлари саъй-ҳаракатлари билан ривожланади.

- Бизнесни тезда бошлаш ва натижаларни олиш қобилияти

- Кредит беришда етарли даражада таҳлил қилинмаганлиги сабабли КЎК зарар кўриши қалтислиги
- Қисқа муддатли қўллаб-қувватлаш таъсири
- Бюджетнинг катта харажатларига эҳтиёж

Мамлакатлардан мисоллар:

АҚШ

Канада

КЎК ресурсларини қисқа муддатда тақдим этиш

2

КЎКларни номолиявий қўллаб-қувватлаш

КЎКни қўллаб-қувватлаш учун кўпинча номолиявий қўллаб-қувватлаш чораларини қўллаш. Қўллаб-қувватлашнинг асосий воситалари - консалтинг, таълим, ташқи бозорларга чиқишда ёрдам бериш ва кафолатлар беришдир. КЎК янги компаниялар очиш учун зарур бўлган молиявий ресурслардан тезкор фойдаланиш имкони йўқ.

- Узоқ муддатли қўллаб-қувватлаш таъсири
- КЎКда юқори бизнес юритиш кўникмаларига эга, бу компаниялар рентабеллигига ижобий таъсир кўрсатади.

- Молиялаштириш етишмаслигининг муаммосини Ўзбекистон аҳолисининг даромадлари ва инвестиция имкониятлари пастлиги чуқурлаштиради.

Мамлакатлардан мисоллар:

Ҳиндистон

Сингапур

КЎКда етарли маблағ бўлмаган ҳолда билим ва кўникмаларни ривожлантириш

3

КЎКни қўшма қўллаб-қувватлаш ва тартибга солиш

Норматив ва инфратузилмавий тўсиқларни бартараф этишда молиявий ва номолиявий қўллаб-қувватлаш. Давлат барқарор институционал муҳитнинг ишлашини таъминлайди, бир вақтнинг ўзида КЎК соҳасида сиёсат координатори мавжуд бўлган тақдирда минтақавий инфратузилма тармоғи орқали мақсадга йўналтирилган молиявий ёки номолиявий қўллаб-қувватлашни таъминлайди.

- Узоқ муддатли қўллаб-қувватлаш мавжудлигида КЎКни тезда ишга тушириш имконияти

- Қўллаб-қувватлаш тизимини яратиш учун юқори маъмурий ҳаракатларга эҳтиёж

Ривожланиш мақсадининг варианты

Мамлакатлардан мисоллар:

Буюк Британия

Франция

Барқарор институционал шароитда КЎК вакиллари фойдаланиши мумкин молиявий ресурслари ва кўникмалар бирлаштириш

Мақсадларга қараш 2035

Давлат томонидан молиявий ва номолиявий чоралар кўрилаётганлиги мамлакатда тадбиркорлик руҳини ва бизнес ривожини ҳар томонлама қўллаб-қувватлайди, бу эса тадбиркорларга бизнесни осонлик билан очиб, эркин ишга туширишга ва ривожлантиришга имкон беради. **Қўллаб-қувватлашнинг қўшма модели**

- Капитални амнистия қилиш орқали норасмий бандликни қонунийлаштириш (шу жумладан солиқ амнистияси)
- Ягона қўллаб-қувватлаш институтини, қўллаб-қувватлаш инфратузилмасини яратиш (ТҚҚМ, ИҚҚМ, технопарклар, акселераторлар ва бошқалар) ва янги қўллаб-қувватлаш маҳсулотларини жорий этиш
- Кафолатли қўллаб-қувватлаш орқали молиялаштиришдан фойдаланиш имкониятини таъминлаш
- КўК учун давлат буюртмаларига (квоталар) кириш имкониятини кенгайтириш ва экспортни рағбатлантириш
- Солиқ режимини такомиллаштириш, шу жумладан, ОСТТдаги фойда солиғи режимини жорий қилиш
- Қўшма корхонани ажратиш ва давлатнинг қўллаб-қувватлаш маҳсулотлари бўйича сиёсатини ҳажми бўйича дифференциация қилиш

Рақамли кўрсаткичлар

	2017	2035
КўК тарқалиши, дона/1000 киши	7,1	25
Қўшилган қиймат 1 КўКга, минг АҚШ доллари/КўК	113	273
Index of Doing Business (рейтингда ўрни)	74	Топ-20
Index of Economic Freedom (рейтингда ўрни)	152	Топ-50
КБваХТнинг кредит портфелидаги улуши	18%	40%
КўКни электр тармоқларига улаш муддати (кун)	88	20
Экспортни расмийлаштириш муддати (кун)	54	9

Инвестициялар

Фаолият йўналишлари

Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик

Асосий стратегик ташаббуслар (1/2)

2025

- Қонунчиликни ишлаб қичишни охирига етказиш - ўрта бизнесни ажратиш ва халқаро амалиётга мувофиқ КЎКни ҳисобга олиш мезонларини ислоҳ қилиш
- КЎКни қўллаб-қувватлаш бўйича ягона институтни яратиш
- КЎКни ривожлантириш учун барча функцияларни ягона институтга ўтказиш ("ягона ойна" тамойили бўйича) ва ушбу мақомни қонун ҳужжатларида мустақамлаш
- Ҳукумат даражасида КЎКни қўллаб-қувватлаш бўйича кураторни тайинлаш
- Амнистия ва ХК рўйхатга олиш орқали қонунлаштириш
- КЎКга кредит беришни қўллаб-қувватлаш бўйича чора-тадбирларни жорий қилиш, шу жумладан кафолатни таъминлаш
- Фойда солиғини жорий этилиши ҳисобига соддалаштирилган солиқ тизимини охирига етказиш
- Ҳисобот миқдорини камайтириш орқали КЎК маъмуриятчилик харажатларини камайтириш
- Назорат таътилини жорий этиш - дастлабки 3 йил мобайнида КЎКларни текширишни тақиқлаш ва назорат қилиш тизимини тартибга солиш
- Маъмурий харажатларни қисқартириш учун давлат ва кичик ва ўрта бизнес субъектлари ўртасидаги ўзаро алоқаларни рақамлаштириш

2030

- ЯТТдан КБга ўтишни (таълим ва маркетинг дастурларини ўтказиш) рағбатлантириш мақсадида тадбиркорликни давлат даражасида оммалаштириш;
- Бизнес-таълимни ривожлантириш (университетлардаги йўналишларнинг сонини кўпайтириш, ёш тадбиркорлар учун курслар, тажрибали тадбиркорлар учун бошқарув курслари)
- Инфратузилмадан КЎК фойдаланишнинг соддалаштирилган тартибини жорий этиш, шу жумладан, электр тармоқларига уланиш имкониятини таъминлаш
- КЎКни ёпиш жараёнини соддалаштириш
- Ишбилармонлик муҳитини яхшилаш: Коррупцияни идрок қилиш индекси ва Иқтисодий эркинлик индексидаги энг яхши 80 мамлакат рейтингига кириш
- Соҳанинг эътиборини савдо ва туризмга йўналтириш
- Экспорт кредитлари ва суғуртани таъминлаш орқали КЎК экспортини ривожлантириш
- Харидларнинг бир қисми учун КЎКдан мажбурий буюртмани назарда тутган дастур орқали давлат буюртмасига кириш имкониятини кенгайтириш
- Ноқонуний фаолият учун профилактика чораларини ишлаб чиқиш
- Кичик ва ўрта бизнесни очиш учун грантлар тизими
- Қўллаб-қувватлаш институтига асосланган КЎК ҳисоби тизимини ислоҳ қилиш

2035

- Бирлаштирилган қўллаб-қувватлаш институти асосида КЎК учун маълумотларнинг ягона ахборот базасини яратиш
- КЎК секторини кредитлашни ошириш учун кафолатли қўллаб-қувватлаш дастурини кенгайтириш
- Ўзаро кафолат фондларини яратишни рағбатлантириш
- Давлат томонидан тартибга солишни соддалаштириш (тартибга солувчи гилотин тамойилини қўллаш)
- Юқори технологияли ва инновацион корхоналарни қўллаб-қувватлаш
- Қўллаб-қувватлаш кўламини максималлаштириш (қўллаб-қувватланадиган кичик ва ўрта бизнес субъектлари сони бўйича)
- Қулай ишбилармонлик муҳитини яратиш: Коррупцияни идрок қилиш индекси, Иқтисодий эркинлик индекслари энг яхши 50 мамлакат ва Бизнесни юритиш қулайлиги индекси (Doing Business) бўйича энг яхши 20 та мамлакат рейтингига кириш.

● кадрлар ● молия

● технологиялар

● қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

● инфратузилма

Манбалар: очиқ манбалар маълумотлари таҳлили, ишчи гуруҳнинг таҳлили

Асосий стратегик ташаббуслар (2/2)

2025

- Ёшлар ва аёллар тадбиркорлигини ривожлантириш
- КЎК учун имтиёзли шартлар билан ғояларни синаб кўриш учун платформалар тизимини яратиш: бизнес-инкубаторлар, карьера марказлари, коворкинг, технопарклар
- КЎКни қўллаб-қувватлаш стратегиясини ишлаб чиқиш, жумладан, компания кўламига қараб қўллаб-қувватлаш маҳсулотлари бўйича давлат сиёсатини фарқлаш
- "Рақобат тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш

2030

- Ижтимоий тадбиркорликни ривожлантириш
- Минтақавий қўллаб-қувватлаш инфратузилмасини (мустақил ёки Савдо-саноат палатаси билан ҳамкорликда ёки Тадбиркорликни ривожлантиришни қўллаб-қувватлаш давлат фонди асосида) икки йўналишда яратиш: кафиллик фондлари ва маслаҳат марказлари, ТҚҚМ, ИҚҚМ, технопарклар, акселераторлар ва бошқалар.

2035

кадрлар

молия

технологиялар

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфратузилма

Манбалар: очиқ манбалар маълумотлари таҳлили, ишчи гуруҳнинг таҳлили

Молиявий тизим

Иқтисодиётни ривожлантириш

Банк тизими ва мувофиқлик

Иқтисодиётни ривожлантириш

Муҳим муаммолар

- Иқтисодиётнинг стратегик жиҳатдан муҳим соҳаларига молиялаштиришни ўтказишнинг самарасиз механизмлари
- Банк маҳсулотларининг турлари иқтисодиётнинг талабларига жавоб бермайди
- Банк секторининг кичик ҳажми - жаҳонда 86-ўрин
- Қарз капиталининг юқори қиймати - йилига 23% дан ортиқ
- Молиявий тизимга аҳоли ишончининг паст даражаси - 60%дан кам
- Бозор жараёнларининг, халқаро ҳисоб-китоб тизимлари ва мувофиқлик амалиётларининг паст даражаси
- Халқаро инвесторлар ишончининг йўқлиги
- Рақобат йўқлиги ва процессинг хизматлари бозорининг ёпиқлиги ва банклар учун юқори нарх
- МПТ билан интеграциялашишнинг паст даражаси

Муҳим хулосалар

- Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётнинг ривожланиш мақсадларига эришиш учун сезиларли даражада ўсиши керак бўлган банк тизимининг (активларининг) ҳажми жиҳатидан ривожланган мамлакатлардан анча ортида қолмоқда. Йил давомида активларнинг умумий ўсиши 98% ни ташкил этди, бироқ бу таъсир 60%га валюта курсининг девалвацияси ва валюта активларининг пропорционал ўсишига боғлиқ.
- Давлатга қарашли банклар капитал ва кредит портфели нуқтаи назаридан устунлик қилади, аммо бу ҳолат ривожланаётган иқтисодиёт учун мақбулдир, чунки бу иқтисодиётнинг стратегик муҳим соҳаларига кредит оқимларини йўналтириш имконини беради.
- Ўзбекистон банк тизимига аҳоли ўртасида ишонч инқирози мавжуд бўлиб, у ривожланиш суръатларини секинлаштиради ва иқтисоднинг соя секторини сақлаб қолишга ҳисса қўшади, аммо инфратузилмани ривожлантириш ҳисобидан банк секторининг тарқалиши аста-секин ўсиб боради. Бугунги кунда аҳолининг ярмидан кўпроғи асосий банк маҳсулотлари билан таъминланмаган.

Банк активларининг ЯИМга фоизлик нисбати ва жаҳон рейтингдаги ўрни

1	Люксембург	1 550%	2017 йил давомида тижорат банкларининг жами активлари 82,6 трлн сўмга ёки 98,2 фоизга ўсди (2016 йилда - 29 фоиз) ва 2018 йил 1 январ ҳолатига кўра 166,6 трлн сўмни ташкил этди, мамлакат ялпи ички маҳсулоти ҳажми эса 249,13 трлн сўмни ташкил этди
3	Буюк Британия	490%	
6	Голландия	385%	
81	Ўзбекистон	67%	
117	Қозоғистон	41%	
122	Озарбайжон	36%	
125	Қирғизистон	32%	
132	Тожикистон	28%	

Банк карталарининг тарқалиши

млн банк картаси

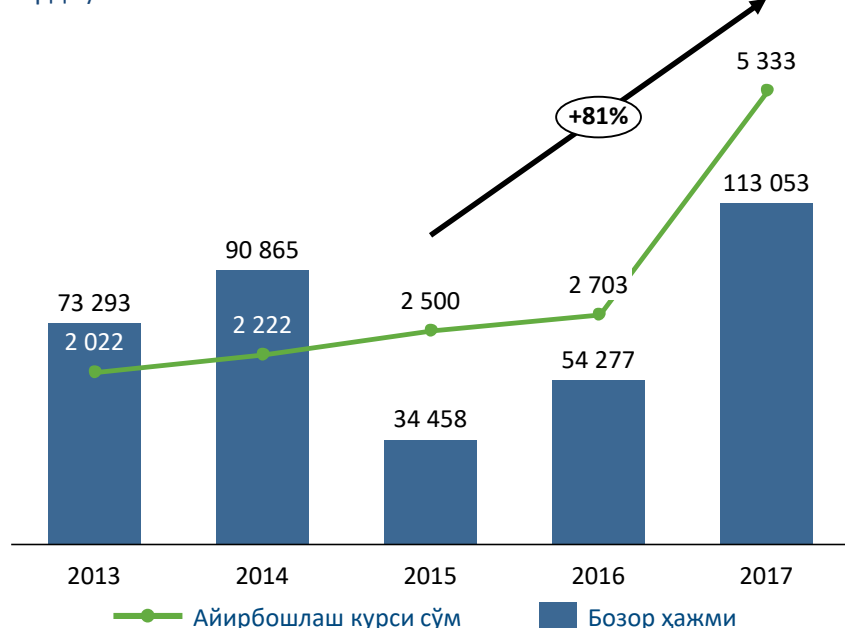
Банк карталарининг тарқалиши ~60%

- Инфратузилмани ривожлантириш ҳисобига банк хизматларининг тарқалиши аста-секин ўсиб бормоқда, аммо аҳолининг катта қисмини асосий банк маҳсулотлари билан ҳали ҳам таъминланмаган.
- Аҳолининг омонатлари - арзон пасивлар манбаларининг етишмаслиги туфайли банк хизматлари тарқалишининг паст даражаси умуман банк секторининг ривожланишига тўсқинлик қилади. Ҳозирги кунда фақат 1 сўм нақд пулга жисмоний шахслар депозитларининг 0,55 сўми тўғри келади

Жорий ривожланиш даражаси

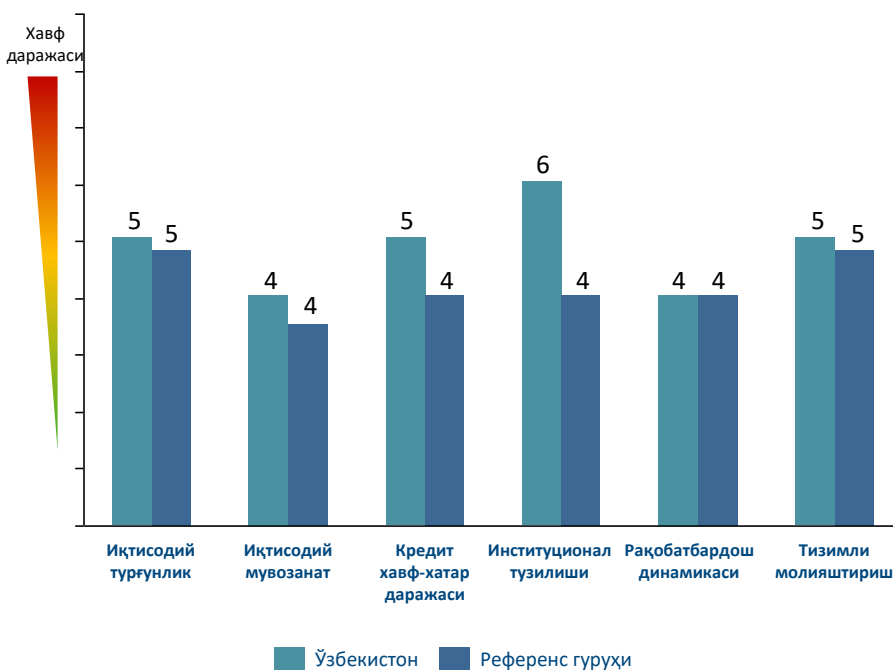
Ўзбекистон Республикаси молиявий хизматлар бозорининг ҳажми¹

млрд сум

Молиявий тизимнинг хавфларини тоифалар бўйича таққослаш 2017 й.

1дан 9гача бўлган тоифалар (9 - юқори хавф, 1 - паст хавф)

Референс гуруҳининг таркиби

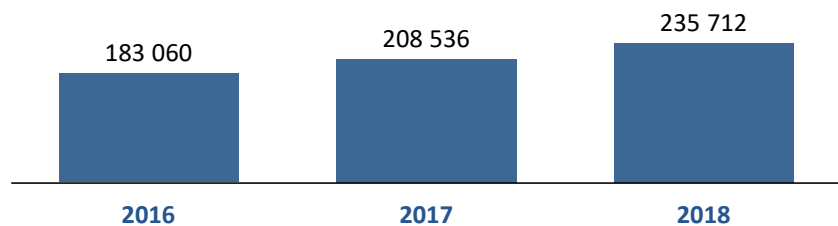
Шарҳлар

- **Ички молия бозорининг сиғими** кичик. Маҳаллий капитал бозори кам ривожланган ва хусусий секторнинг спекулятив синфдаги қарзларини тақдим қилиш учун мамлакатда фаол бозор мавжуд эмас
- Юқори даражадаги давлат иштироки, шаффофлик йўқлиги ва ҳуқуқ қўллашдаги тенгсизлик сабабли, банк тизимига ва мамлакатда инвестиция киритиш **хавфи юқори даражада бўлиши кузатилмоқда**
- **Аҳолининг харид қилиш қобилятининг пастлиги** пассивларни жалб қилиш ва банк маҳсулотларини ривожлантириш имкониятларини сезиларли даражада чеклайди
- **Халқаро талабларга мувофиқликнинг паст даражаси кузатилмоқда**, жумладан мувофиқлик тизими, молиявий ҳисобот ва корпоратив бошқарув стандартларига.
- Ўзбекистонда **кредитлаш амалиётлари ва андеррайтинг стандартлари жаҳон даражасидан ортда қолмоқда**. Давлат кўпинча кредит бериш қарорларини қабул қилиш жараёнига аралашади.
- Марказий банк тизимининг шаффофлигини оширишга қаратилган, жумладан, **тарифларни пасайтириш ва бир қатор банк хизматлари учун комиссияларни бекор қилиш бўйича тавсияларни ўз ичига оладиган, қарор³ қабул қилди.**
- Молиявий ташкилотларнинг молиявий барқарорлигини ошириш, аҳоли омонатларини кафолатлаш тизимини такомиллаштиришга йўналтирилган **янги нормативларни жорий этиш**
- **Пул-кредит сиёсатини либераллаштириш** ва инфляциялик мўлжаллашни банк тизимининг инвестициялар учун шокларини камайтириш ва жозибдорлигини ошириш мақсадида такомиллаштириш
- Ривожланишнинг муаммоларидан бири – лабораторияларнинг етишмаслиги ва банklar ва давлат тузилмаларининг маҳсулотларга бўлган кооперация йўқлиги

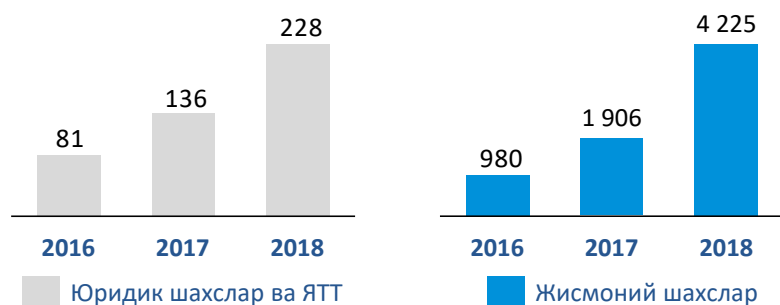
Манбалар: 1 - банк кредит портфели, лизинг портфели ва тўпланган сўғурта портфелининг суммаси, 2 - S&P, BICRA методологияси бўйича (25.06.2018), 3 - 2017 йил 12 сентябрдаги "Республика банк тизимини янада ривожлантириш ва унинг барқарорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида" ги ПФ-3270

Жорий ривожланиш даражаси

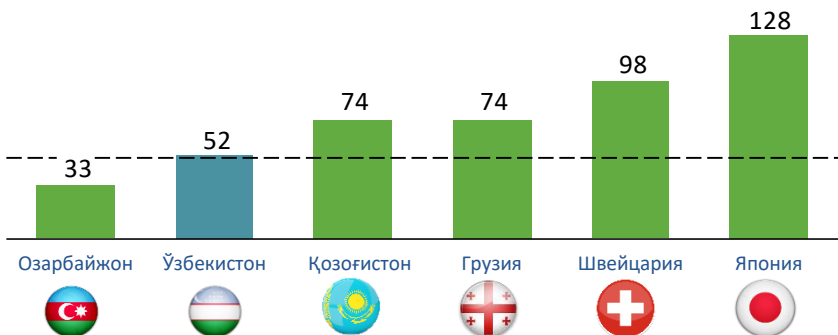
Ўзбекистон Республикаси тўлов терминаллари сони¹

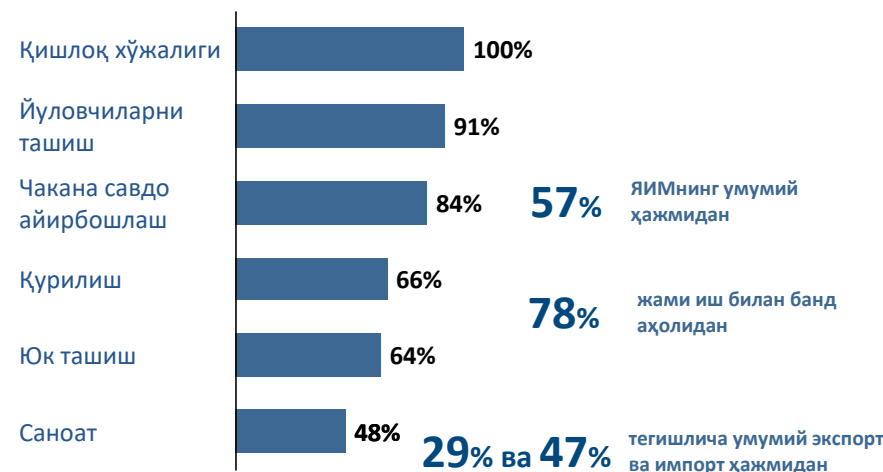
Ўзбекистон Республикасида МХК² банк ҳисоб рақамлари тизими фойдаланувчиларининг сони

100 минг аҳолига банкоматлар сони, 2017

Ўрда ишлаб чиқарилаётган маҳсулот ҳажмида КЎК улуши, 2017 й.

Шарҳлар

- 2 йил мобайнида тўлов терминаллари сони 29 фоизга ўсди
- Аммо, тўловлар бозорига кириш битта иштирокчидан альтернативасиз қурилмаларни сотиб олиш ва тизимни сақлаб туриш учун юқори тўловларни тўлашнинг юқори харажатларига боғлиқ.

Шарҳлар

- 2018-йилда банк ҳисоб рақамларига масофавий хизматларди фойдаланувчиларининг сони қаттиқ кўтарилди: юридик шахслар ва яқка тартибдаги тадбиркорлар орасида деярли 3 баробар ва жисмоний шахслар томонидан 4,3 баробар

Шарҳлар

- Инфратузилмани ривожлантириш ҳисобига банк хизматларининг тарқалиши аста-секин ўсиб бормоқда, аммо аҳолининг катта қисмини асосий банк маҳсулотлари билан ҳали ҳам таъминланмаган.

Шарҳлар

- Ишлаб чиқарилган маҳсулот таркибида ва иш ўринларини яратиш соҳасида КЎКнинг юқори улуши банкларнинг ушбу сегмент учун таклифларини кенгайтиришни талаб қилади
- Қўйидаги маҳсулотларни фаол равишда ривожлантириш керак:
 - Жорий ликвидлик билан ишлаш ва жойлаштириш
 - Банк сертификатлари, кафолатлар ва аккредитивлар
 - Молиявий институтлар асосида консалтинг хизматларини яратиш

Валюта соҳасида тартибга солиш

- ➡ FX сиёсатининг либераллаштирилиши халқаро савдони ривожлантириш ва фаоллаштиришга ёрдам беради
- ➡ Валюта қийматини қайта баҳолаш банк активларининг ўсишига олиб келди

Пул-кредит сиёсати

- ➡ Босиқ ПКС инфляция даражасини пасайтиришга имкон беради
- ➡ ПКСни қаттиқлаштириш бизнесни ривожлантиришга салбий таъсир кўрсатади

Халқаро савдо ва тўловлар баланси

- ➡ Савдо ривожланиши мамлакатни жиҳозлар билан таъминлайди
- ➡ Очиқ бозор маҳаллий ишлаб чиқарувчиларга қисча муддатда салбий таъсир кўрсатади

Банк тизимига бўлган ишонч даражаси

- ➡ Ишончнинг паст даражаси пасивлар ҳажмининг ўсишига тўсқинлик қилади
- ➡ Паст даражадаги ишонч иқтисодиётни сояга етаклайди

Аҳолининг бандлик даражаси

- ➡ Паст даражаси мамлакатдаги тўлашга қодир талабни камайтиради
- ➡ Паст даражаси меҳнат рақобатбардошлигини оширади

Кичик ва ўрта тадбиркорлик ривожланишининг даражаси

- ➡ КўКлар катта сони адолатли тақсимотга ёрдам беради
- ➡ КўКлар катта сони рақобатчиликни рағбатлантиради

Нобанк молия институтларини ривожлантириш

- ➡ Лизинг ва сўғурта компаниялари ривожланиши банк хизматлари улушини камайтириш орқали компаниялар ва фуқароларнинг имкониятларини кенгайтиради

Банк инфратузилмасини ривожлантириш

- ➡ Инфратузилмани ривожлантириш тадбиркорлик фаолиятини оширишга имкон беради
- ➡ Инфратузилмани ривожлантириш тизимнинг шаффофлигини оширишга имкон беради

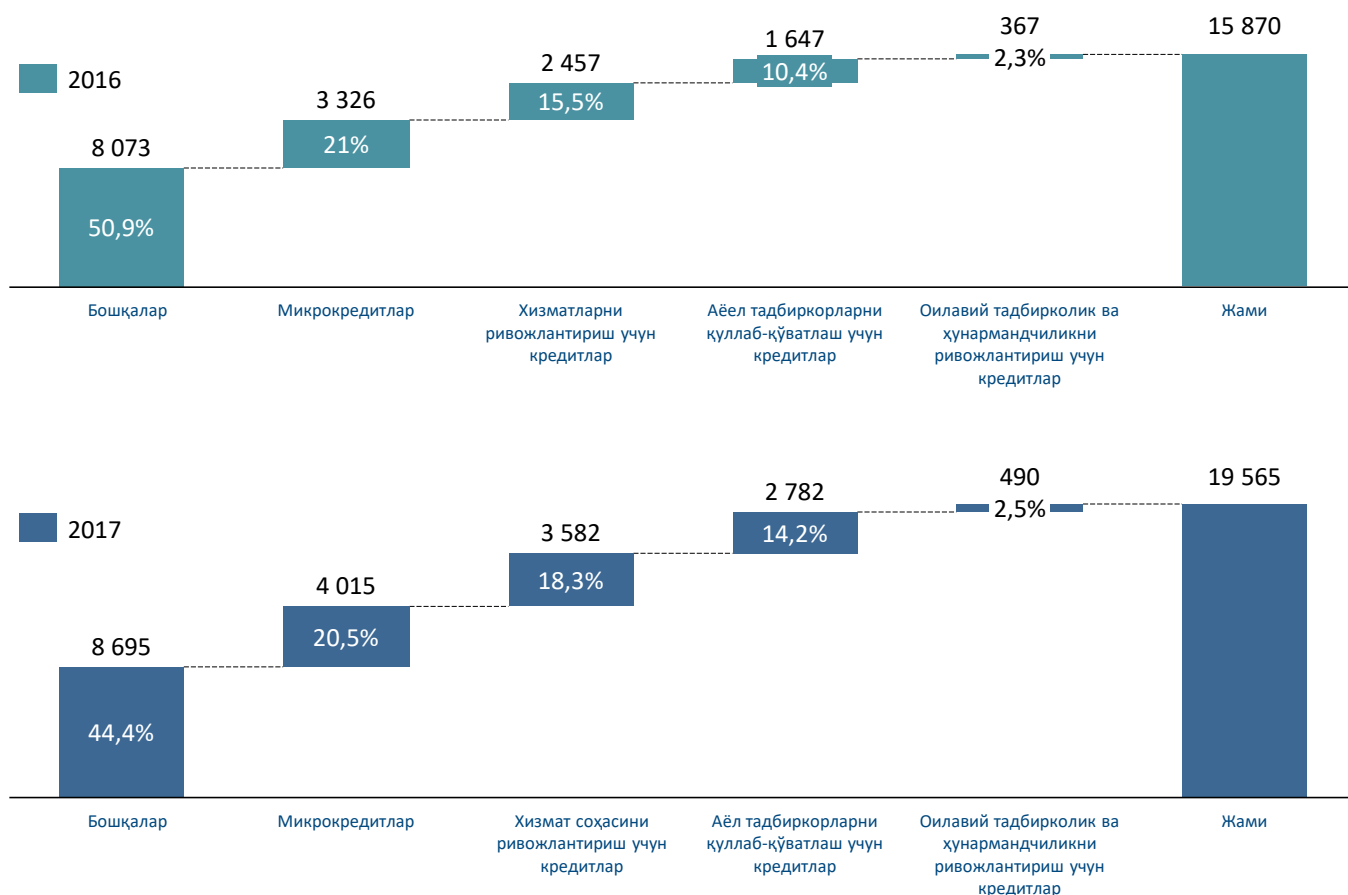
Тартибга солувчининг мустақиллигини ошириш

- ➡ Банкларга бўлган ишонч даражасини оширишга имкон беради
- ➡ Молиявий тизимнинг барқарорлигини оширади имкон беради

Жорий ривожланиш даражаси

Кичик бизнес субъектларига берилган кредитлар¹

млрд сўм

КўК сегментининг ижтимоий ва иқтисодий хавфсизликка қаратилган аҳамияти **иқтисодиётнинг ушбу сегментида банк хизматларини ўстивор ривожлантиришни талаб қилади, хусусан:**

- **Кредитлашни ривожлантириш**
Янги, янада мослашувчан кредитлаш воситаларини яратиш
- **Транзакция маҳсулотларини ишлаб чиқиш**
Жорий ликвидлик билан ишлаш ва жойлаштириш
- **Экспорт ва импорт инструментларини кенгайтириш**
Банк сертификатлари, кафолатлар ва аккредитивлар
- **Молиявий институтлар асосида консалтинг хизматларини яратиш**
Ҳуқуқий, молиявий ва солиқ масалалари бўйича КўКга маслаҳат бериш
- **Операцион самарадорликни ва рақамли фойдаланиш имкониятини яхшилаш**
Хизмат сифати ва тезлигини кўтариш, қарор қабул қилиш муддатини қисқартириш, масофавий идентификация қилиш, онлайн ва мобил банкинг

Жорий ривожланиш даражаси

Кичик бизнес субъектларига берилган кредитлар¹

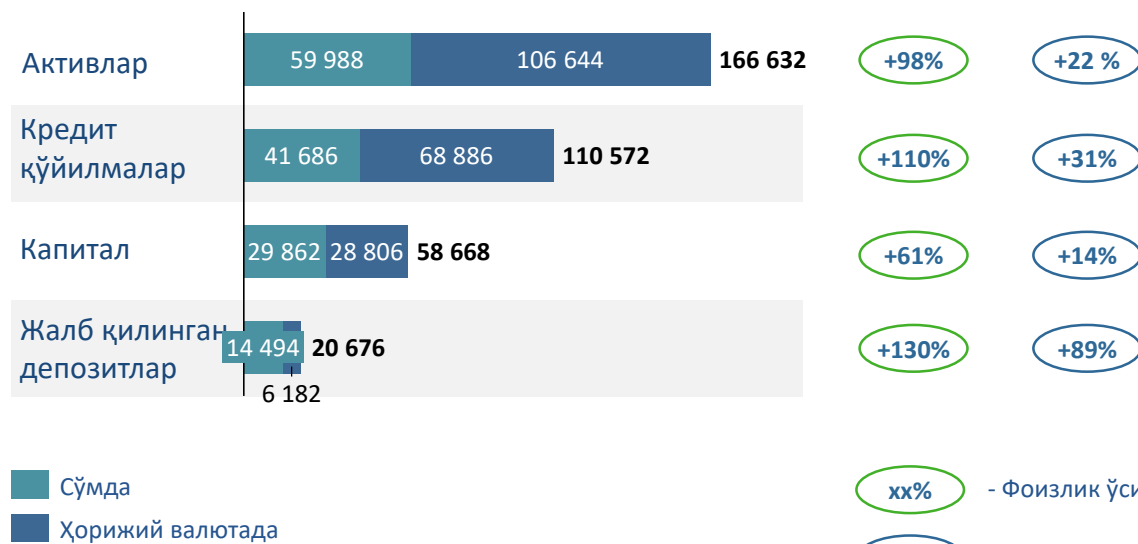
2017

Шарҳлар

- 2017 йил давомида тижорат банкларининг жами мажбуриятлари 70,9 трлн сўмга ёки 1,9 баробар (2016 йилда 1,3 баробар) ошди ва 2018 йил 1 январ ҳолатига кўра 146 трлн сўмни ташкил қилди. Шу билан бирга, ушбу ўсишнинг 71% (ёки 50 трлн сўм) миллий валютанинг кескин девальвацияси ҳисобига чет эл валютасида жалб қилинган кредитлар ва депозитларнинг қиймати (миллий валютада) кўпайиши эвазига ошди

2018

Жорий ривожланиш даражаси

Капитал етарлилиги кўрсаткичлари¹
трлн сўм

Капитал барқарорлиги кўрсаткичлари
трлн сўм

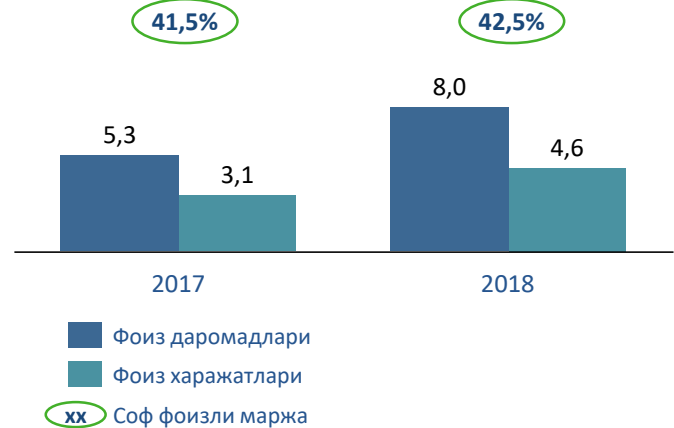
Ликвидлилик ставкалари¹

Молиявий самарадорлик кўрсаткичлари¹
трлн сўм

Молиявий самарадорлик кўрсаткичлари¹
трлн сўм

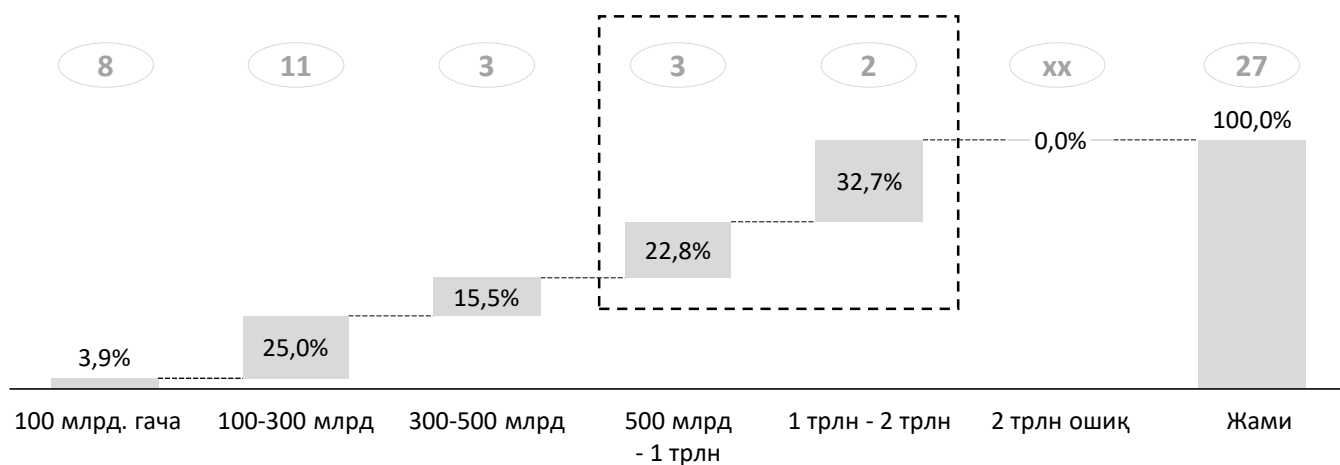
Молиявий самарадорлик кўрсаткичлари¹

	2017	2018	
млрд сўм	-239,9	836,5	Фоизсиз даромад (зарар)
млрд сўм	1 152,8	1 881,0	Соф фойда (зарар)
%	2,00	1,87	Солиққа тортишдан олдинги соф фойданинг жами активларга нисбати (ROA)
%	17,95	17,13	Солиқ тўлашдан олдин соф фойданинг умумий капиталга нисбати (ROE)

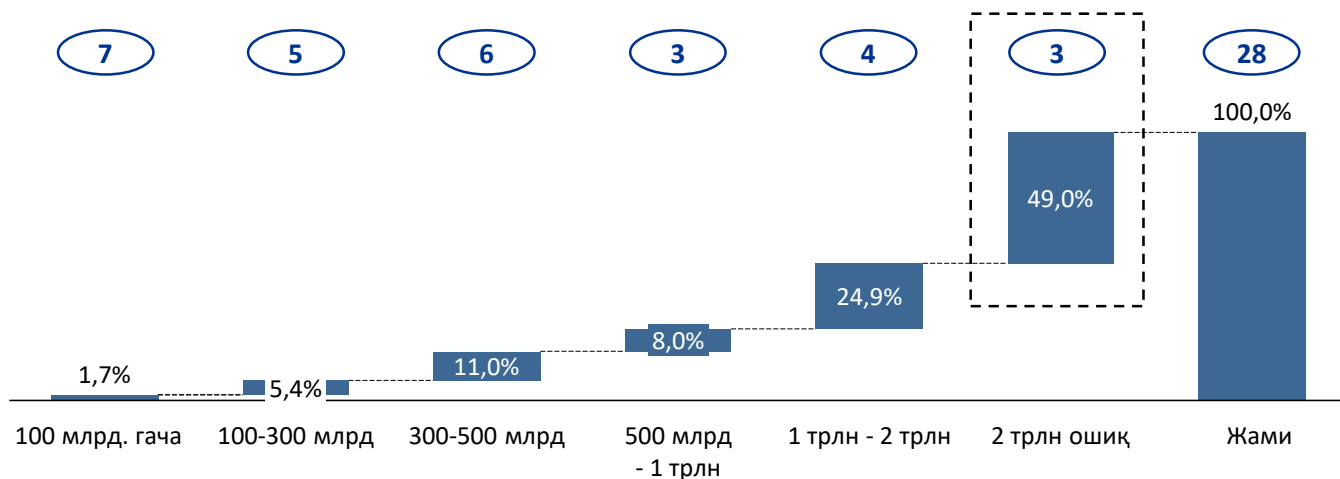
Тижорат банкларининг жами капитал бўйича гуруҳланиши¹

сўм

2017

2018

○ Банклар сони

Банк секторининг юқори консентрацияси:

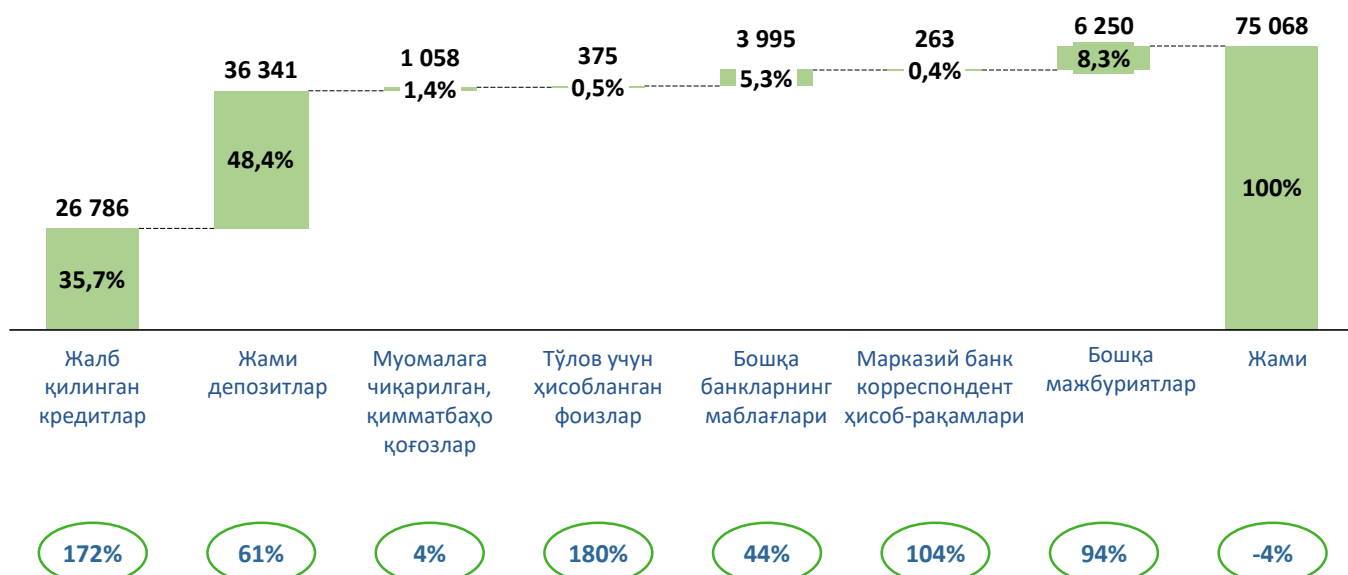
2017 йил бошида - 5та энг йирик банклар жами банкларнинг капиталига эга бўлган бўлса, 2018 йил бошида - фақат 3таси

Банк тизими ва мувофиқлик

Жорий ривожланиш даражаси

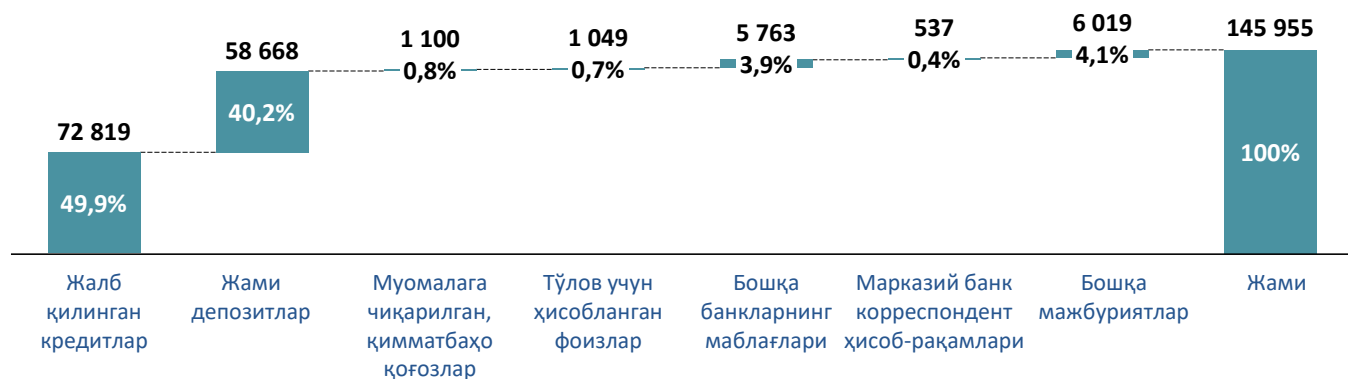
Кўрсаткич номи, 2017 й.¹ (01.01 ҳолатига)

млрд сўм

Кўрсаткич номи, 2018 й.¹ (01.01 ҳолатига)

млрд сўм

○ ўтган йилга нисбатан фоизлик кўпайиши

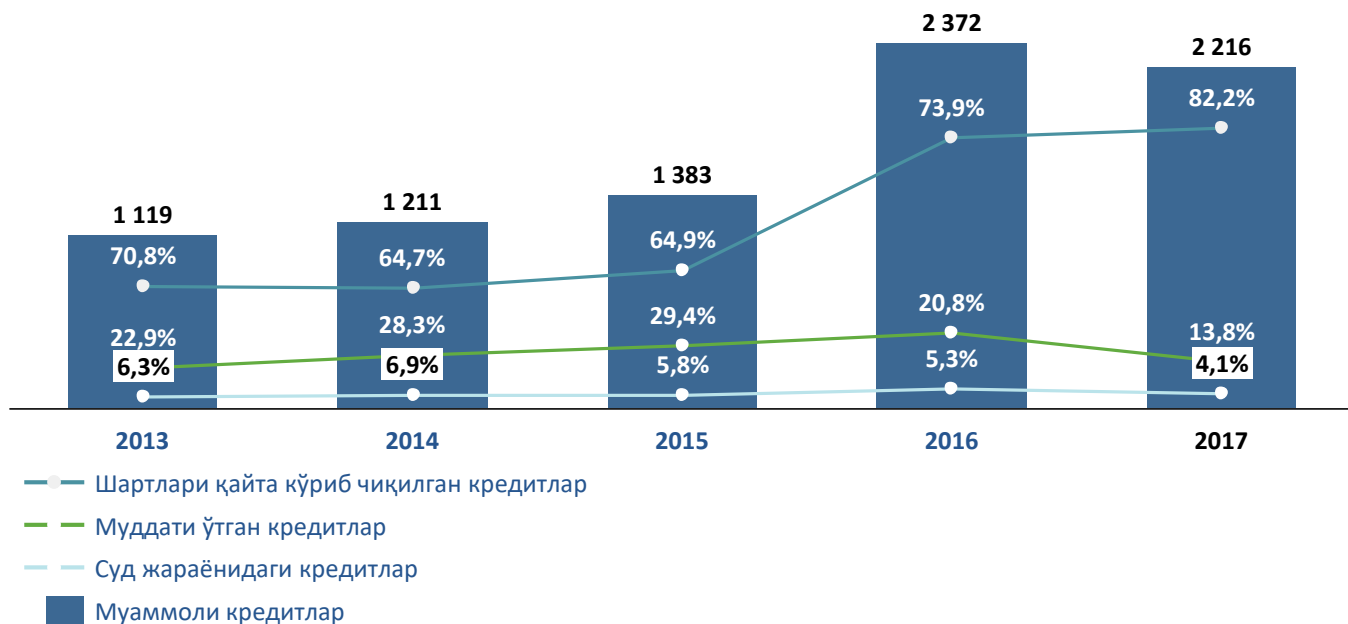

Банк секторининг пассивлари ҳажми, асосан, жалб қилинган кредитлар ва депозитлар ҳисобига йил давомида **94 фоизга** ўсди

Жорий ривожланиш даражаси

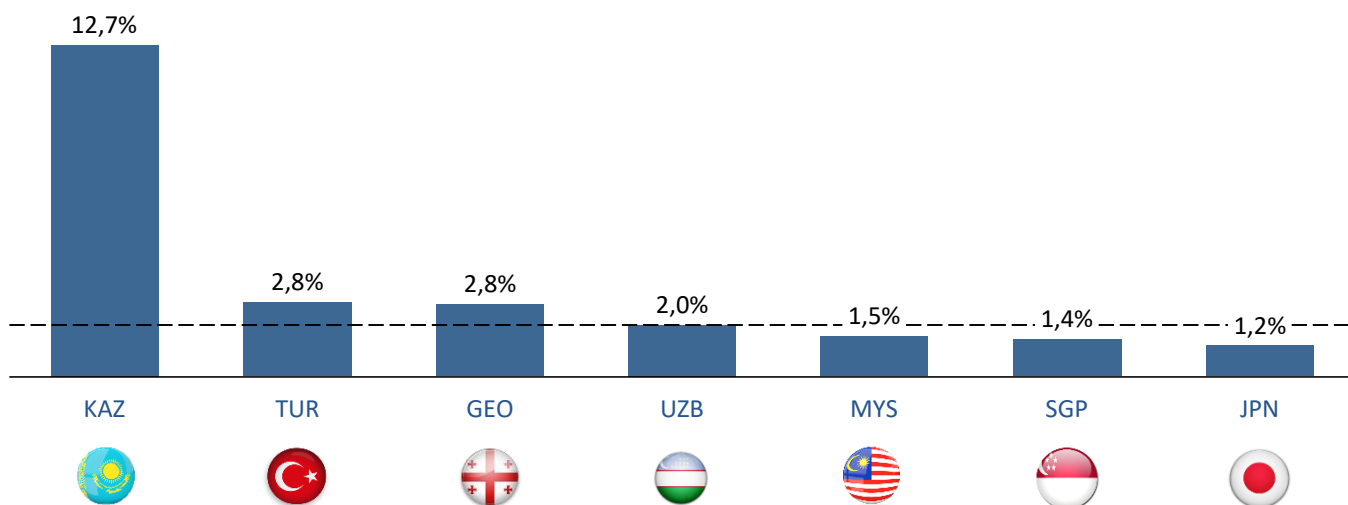
Муаммоли кредитларнинг динамикаси¹

млрд сўм

Шарҳлар

- 2017 йил давомида тижорат банкларининг жами мажбуриятлари 70,9 трлн сўм ёки 1,9 баробар ўсиб (2016 йилда 1,3 баробар) 2018 йил 1 январ ҳолатига кўра 146 трлн сўм ташкил этди Шу билан бирга, ушбу ўсишнинг 71% (ёки 50 трлн сўм) миллий валютанинг кескин девальвацияси ҳисобига чет эл валютасида жалб қилинган кредитлар ва депозитларнинг қиймати (миллий валютада) кўпайиши билан боғлиқ

Банк тизими ва мувофиқлик

Стратегик вариантлар

Асосий жорий масалалар

Тизим кўрсатилган муаммони ҳал қилади

Иқтисодиётнинг стратегик муҳим соҳаларига молиялаштиришни йўналтириш мумкин эмас

Банк маҳсулотларининг турлари иқтисодиётнинг талабларига жавоб бермайди

Банк секторининг кичик ҳажми - жаҳонда 81-ўрин

Қарз капиталининг юқори қиймати - йилига 23% дан ортиқ

Молиявий тизимга аҳоли ишончининг паст даражаси - 60%дан кам

Бозор жараёнларининг, халқаро ҳисоб-китоб тизимлари ва мувофиқлик тизимларнинг мавжуд бўлмаганлиги

Халқаро инвесторлар томонидан ишончининг йўқлиги

Стратегик вариантлар

1

Босқичма – босқич

Мавжуд моделдан (давлат сектори иштрокининг катта даражаси) молиявий оқимларнинг ривожланиш институтлари орқали тақсимланишига, банк тизимини хусусийлаштириш ва янада тўлиқ либераллаштиришга босқичма – босқич равишда ўтиш

Мамлакатлардан мисоллар:

- Молия секторининг анъанавий тузилмаларини бузишни талаб этмайди
- Ривожланиш институтлари орқали устувор тармоқларни қўллаб-қувватлашга имкон беради

- Давлат маблағларининг самарасиз сарфланиши
- Банк соҳасида давлатнинг катта улуши
- Банк тизимига бўлган барча муаммоларни ечишга имкон бермайди

Секторни тўлиқ либераллаштиришга босқичма – босқич эволюцион равишда ўтиш

2

Либерал

Биринчи босқичда хусусий ва мустақил банклар, жумладан, давлат лойиҳалари ривожланиш институтларида амалга оширилади. Иккинчи босқичда банк бозорини тўлиқ либераллаштириш амалга ошади, давлат иштирокчиларининг йўқлиги. Давлат фақат назорат ва тартибга солиш функцияларини сақлаб қолади

Ривожланиш мақсадининг варианты*

Мамлакатлардан мисоллар:

- Нисбатан босқичма – босқич ўтиш, давлат иштирокининг катта улуши мавжуд босқичсиз ўтиб кетиш
- Ривожланиш институтлари орқали устувор тармоқларни қўллаб-қувватлашга имкон беради

- Қисқа муддатда банк соҳасининг барча муаммоларини ечишга имкон бермайди

Секторнинг давлатнинг юқори улушини назарда тутадиган босқичсиз тўлиқ либераллаштиришга босқичма – босқич ўтиши

3

Шок

Ҳозирги ҳолатдан Сингапур банк сектори моделига кескин ўтиш. Банк бозорининг тўлиқ либераллаштириш, давлат иштирокчиларининг йўқлиги. Давлат фақат назорат ва тартибга солиш функцияларини сақлаб қолади

Мамлакатлардан мисоллар:

- Қисқа муддатда банк секторининг барча муаммоларини ечиш имконини беради

- Молия соҳасини ишлашининг анъанавий моделини бузишни талаб этиади
- Давлатга устувор дастурларни, лойиҳаларни қўллаб-қувватлаш учун банк секторидан фойдаланишга рухсат бермайди
- Жойларда эҳтимол "чегарадан чиқишлар"

Банк секторининг тўлиқ либераллашувига шок равишда ўтиш

Банк тизими ва мувофиқлик

Банкингда мақсадларга қараш 2035

Хусусий тижорат банклари ва бошқа молия институтдлари аҳолининг молиявий хизматларга эҳтиёжини қоплайди, ривожланиш институтлари ва хусусий инвесторлар давлат лойиҳаларини молиялаштиради.

- Инфратузилма янгиланиши
- Замонавий банк амалиёти ва стандартларини жорий қилиш, шу жумладан, замонавий ИТ тизимлари
- Рақамли банкингга ўтиш ва илгари киритилган хизматлар турларини сақлаш
- Банк секторининг тўлиқ либераллашуви
- Давлат фақат назорат ва тартибга солиш функцияларини сақлаб қолади

Рақамли кўрсаткичлар			
	2017	2035	CAGR
Банк активлари ЯИМга нисбатан % (рейтингда ўрни)	67	Топ-50	-
Банк хизматларининг тарқалиши	60%	90%	2,3%
Пул массасида нақд пул улуши	27%	5%	-8,9%
Капитал таркибида давлат улуши	88%	10%	-11%
КБваХТнинг кредитлаш улуши	17%	40%	4,9%
CIR	70%	40%	-3%

Банк тизимини янада ривожлантиришга рақамли меҳнат соҳасидаги инновациялар, маълумотларни таҳлил қилиш ва масофадан хизмат кўрсатиш асосида эришилади

Биринчи даража – 2020 йилгача

- Банк иловалари
- Мижозларни улаш
- Қўллаб-қувватлаш сервиси
- Кардридер и мобил терминаллар
- P2P ҳисоб-китобларини юритиш
- Тўловларни фискаллаштириш, фискал маълумотларни тўплаш ва қайта ишлаш

Иккинчи даража - 2025 йилгача

- СХК учун товарларни ҳисобга олиш ва портал
- Транзакциялар бошқаруви
- Мобил банкнинг криптографик идентификаторлари
- Тегишли хизматларнинг банкларнинг рақамли платформаларига интеграциялашуви
- Аниқ B2B, B2C тезкор ўтказмаларини жорий қилиш
- Очиқ API
- Банк бизнесида масофадан идентификация, сунъий интеллект ва машинали ўрганиш асосида маҳсулотлар
- Чакана савдо ва телеком орқали молиявий хизматларни тақдим қилиш
- Бир қатор фискал операторларни жорий қилиш

Манбалар: халқаро бенчмаркинг, ишчи гуруҳининг таҳлили

2025

2030

2035

- Корпоратив бошқарув стандартларини такомиллаштириш: директорлар кенгаши таркибини мустақил директорларнинг мажбурий иштироки билан стандартлаштириш, раиснинг алмашуви, раис ва бош ижроchi директор ролларини ажратиш.
- Чакана мижозлар, ЯТТ ва ўрта корхоналарнинг эҳтиёжларини тўлиқ ақс эттириш учун маҳсулот портфелини ривожлантириш. Импорт-экспорт фаолиятини қўллаб-қувватлаш хизмат турларни кенгайтириш
- Халқаро ҳисобот стандартларига мослаштириш
- Рақамли банкингни ривожлантириш, масофавий ҳудудларга банк хизматларининг тарқалишини таъминлаш
- Банк секторини тартибга солиш ва назорат қилиш бўйича халқаро стандартларни мослаштириш
- Дунёнинг етакчи банк уюшмаларига аъзо бўлиш
- Халқаро банклар билан корреспондентлик муносабатларини ривожлантириш
- Барча хизмат кўрсатиш инфратузилмаси корхоналарида замонавий мобил кассаларни мажбурий ўрнатиш
- Банк тизимида due diligence/KYC амалиётларини жорий қилиш

- Банк жараёнларини оптималлаштириш, CIRни 40%гача пасайтириш, шу жумладан жараёнларнинг қисман автоматлаштириш орқали
- Кичик ва ўрта бизнесни ривожлантириш ва ўстириш учун инвестицион инкубаторлар ва акселераторларни яратиш
- Мобил банк криптографик идентификатор технологияларини ва кўчма портатив платформаларни жорий этиш
- Қушимча хизматларнинг банкларнинг рақамли платформаларига интеграциялашуви
- Боғлиқ ва қушимча хизматлар интеграциялашувига, ҳамкорликнинг комиссия тизимларини ривожлантиришга ёрдам берадиган банк экотизимларини яратиш.
- Инвестицион банкингни ривожлантириш
- Паст қийматдаги банкнотларни чиқаришни босқичма-босқич тўхтатиш
- КУС маълумотлар базасини жорий қилиш
- Портатив қурилмалар ёрдамида контактсиз тўлов тизимларини ривожлантириш

- Нақд пул айланишини қисқартириш, нақд пулсиз тўлов воситаларига тўлиқ ўтиш
- Банк дастурларини шахсий рақамли қурилма билан интеграциялаш
- Ўзаро инвестициялар ва кредитлаш механизмларини ривожлантириш
- Ликвидликни жойлаштириш тизимларини яратиш ва банк маҳсулотлари билан интеграциялаш
- Банк, суғурта ва инвестицион-жамғармали маҳсулотларини ягона тизимига интеграциялаш.
- Маҳсулот сотиш моделидан харидорнинг ҳаёт циклини кузатиш ва унинг долзарб молиявий эҳтиёжлари моделига ўтиш
- Корпоратив бошқарув стандартларини текшириш

кадрлар

молия

технологиялар

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфратузилма

Мувофиқликда мақсадларга қараш 2035

Мувофиқликда мақсадларга қараш 2035

Фирибгарлик ва коррупцияга қарши тизим

1. Мувофиқлик тизимининг парадигмасини яратиш

- Стратегик мақсадлар ва тамойиллар
- Фирибгарлик ва коррупциянинг ҳисобланган мақбул хавф даражаси
- Фирибгарлик ва коррупция хавфини бошқариш тизимининг жорий этилган маданияти

2. Жорий этиш ва назорат

- Стратегик ташаббусларни амалга ошириш режаси
- Тизимни доим текшириш режаси
- Тизимнинг самарали ишлаши учун ресурс режаси

3. Методология

- Жорий этилган этика Кодекси
- Бутун компания тузилмаси учун хавфларни бошқариш стандартлари
- Керакли сиёсатлар мажмуаси ("Мижозингизни бил", "Маҳсулотингизни бил")

4. Мажбуриятларни тақсимлаш

- Тизимда мажбуриятларни мажбуриятларни тақсимлаш
- Операцион хавфларни бошқариш ва мувофиқлик бўлимларини яратиш
- Операцион хавфларни бошқариш, мувофиқлик бошқарувичдаги ходимларнинг функциялари тавсифи

5. Жараённи текшириш

- Фирибгарлик ва коррупция хавфини аниқлаш жараёнини ташкил этиш
- Фирибгарлик ва коррупция хавфини баҳолаш учун тартиблар
- Ички назорат тартиблари

6. Маълумотларни таҳлил қилиш

- Тизим учун АТ талабларини белгилаш
- Маълумотларни сақлаш тамойилларини белгилаш
- Маълумотлар базаларига кириш ҳуқуқларини ажратиш
- Асосий тизим ишламай қолганда захира тизимларини жорий қилиш
- Барча тизимларни синаб кўриш амалиётини жорий этиш

7. Ҳисобот бериш ва вазифаларни каскадлаштириш

- Фирибгарлик ва коррупция хавфлари учун ички ва ташқи ҳисобот тизими
- Фирибгарлик ва коррупция хавфларини боқариш тизимининг АХИ

8. Доимий мониторинг

- Фирибгарлик ва коррупция хавфини мониторинг қилиш тизимини шакллантириш ва такомиллаштириш
- Ташқи ва ички фирибгарлик ва коррупция хавфлари ҳақида маълумот тўплаш
- Хавфларни бошқариш тизимини ва жараёнини такомиллаштириш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш
- Тартибга солувчи томонидан ИТ тизимларининг мониторинги
- Тартибга солувчи орқали аутсорсингни мониторинг қилиш
- Тартибга солувчи орқали молия институтларини мунтазам равишда мониторинг қилиш
- Тартибга солувчига ҳисобот беришни автоматлаштириш

Шу каби тизим нафақат банк ва молия тизимида, балки Ўзбекистон ҳудудида, ҳар бир компанияда, айниқса, давлат органлари ва компанияларида жорий этилиши керак

Мувофиқликда мақсадларга қараш 2035

SCA, API (PSD2 мумкин бўлган қонунчилик базаси сифатида) жорий қилиш

Мижозлар аутентификацияси бўйича масофавий усулларни ишлаб чиқиш керак, чунки у банк хизматларининг тезлаштиради ва нархини пасайтиради:

- SCA (Strong Customer Authentication) **фақатгина Европа Иттифоқи банклари учун мажбурийдир, лекин бошқа мамлакатлар ҳам ушбу стандартни жорий қилиши керак, чунки бу халқаро банк соҳасида ҳамкорликни осонлаштиради ва йирик халқаро банклар билан ҳамкорлик қилиш имкониятларини сезиларли даражада оширади.**
- Ўзбекистон Республикасида ягона фуқаролар ва ташкилотлар маълумотлар базасини жорий қилиш халқаро банклар учун КҮС¹ процедураларининг нархини пасайтиради ва халқаро банклар ишлашга тайёр бўлган транзакциялар ҳажми бўйича чегарасини кескин камайтиради.
- Масофадан идентификациялашни ривожлантириш масофали каналда хизмат кўрсатиш сифатини оширади ва Ўзбекистон Республикаси аҳолисининг банк хизматларидан фойдаланиш имкониятларини кенгайтиради.

Банкларо ва платформаларо ўзаро муносабатлар нуқтаи назаридан очиқ кодли платформаларини ишлаб чиқиш зарур:

- API интерфейслари банкларни ўзларининг тўловлар ва маълумотлар ўтказиш хизматларини PSD2 нинг асосий мақсади бўлган учинчи шахслар билан боғлаш учун технологик имкониятни таъминлайди
- **Ушбу ҳамкорлик операторлар ва рақобатчиларга янги даромадли оқимлар ва индивидуаллаштирилган хизматлар таклифларини яратиш учун мижозлар маълумотларидан ва инновациялардан фойдаланишга имкон беради.**
- Барқарор ва хавфсиз "очиқ кодли платформалар"нинг (API) ривожланиши 2025 йилдан 2030 йилгача молиявий бозорлар яратиш бўйича ташаббусларни амалга ошириш ва кейинчалик банк, суғурта ва инвестиция ва жамғарма маҳсулотларини интеграциялаш учун асосий лойиҳага айланади

Жорий FinCEN қоидаларини жорий этиш

Ушбу қоида бўйича молия институтлари қуйидаги тартибларни ўрнатиши керак:

- Юридик шахс бўлган мижознинг капиталидан 25%-дан кўпроғига бевосита ёки билвосита эгалик қилувчи шахсни аниқлаш ("мулк ҳуқуқи")
- Мижоз фаолиятини назорат қилиш, бошқариш ва йўналтиришга масъул бўлган шахсни аниқлаш ("назорат ҳуқуқи")
- Юқорида кўрсатилган шахсларни мижозларни идентификация қилиш қоидаларига мувофиқ талаб қилинадиган элементларни ўз ичига оладиган хавфларни баҳолашга асосланган тартибларга мувофиқ текшириш.

Қоида ПЮ/ТМҚХ доирасида мижозларнинг Due diligence жараёнининг тўртта асосий элементини тақдим этади:

- Харидорни аниқлаш ва тасдиқлаш
- Бенефициар эгани тасдиқлаш ва аниқлаш
- Мижозлар хавфини аниқлаш учун мижозлар муносабатларининг мақсадини тушуниш
- Шубҳали операцияларни аниқлаш, мижознинг файлида ўз вақтида маълумот ўзгартриш учун доимий мониторинг
- 2-3 асосий идентификаторга (компания номи, яратилган йил) кириш очиқ бўлган юридик шахслар маълумотлар базасини яратиш
- Солиқ тартибга солувчининг бирлаштирилган маълумотларига асосланган маълумотлар базасини яратиш

Мувофиқликда мақсадларга қараш 2035

FATF¹

Устуворликка эга:
Корреспондентлик банкинг
соҳасида

1. **Бир банкдан** (корреспондент банкидан) бошқа банкка (респондент банкга) **банк хизматларини кўрсатиш**
2. Респондент банкка кенг **кўламли хизматлар, шу жумладан молиявий кўрсаткичларни бошқариш** (жумладан, турли валюталардаги жамғарма ҳисоб-рақамларни юритиш), халқаро банк ўтказмалари, чеклар бўйича ҳисоб юритиш, транзит тўловлар ва транзит (тўппа-тўғри) ҳисоб-рақамлари, хорижий валютадаги операциялар
3. **Корреспондентлик банкинг** бир марталик битимни амалга оширишни ва SWIFT хабарларини мижозлар билан ўзаро алоқада алмашувини назарда тутмайди, лекин **узоқ мuddатли такрорланадиган хусусиятга эга**.
4. Йирик халқаро банклари бутун дунёдаги минглаб бошқа банклар учун корреспондент банклар сифатида фаолият юритмоқдалар.

FATF талаблари

1. Респондент МИ тўғрисида, респондентнинг бизнеси табиатини ҳақида тўлиқ тушунча олиш / МИ ҳақида **ошкора оммавий ахборот асосида баҳолаш** ва ўзаро йиллик текширувлар амалиёти сифатини тушиниш мақсадида **етарли маълумот тўплаш, жумладан, ПЮ/ТМҚХ қоидалари бўйича тартибга солиш объекти бўлиши ҳақида**
2. **Респондентнинг ПЮ/ТМҚХ бўйича назорат воситаларини баҳолаш**
3. Корреспондент муносабатларини ўрнатиш бўйича МИ раҳбариятининг **розилигини олиш**
4. Респондент МИ белгиланган маъсулият соҳасига эга бўлиши
5. Корреспондентлик ҳисоб-рақамлар орқали транзит бўлиб ўтадиган транзакцияларига нисбатан, **респондент банкининг** корреспондент банклардаги ҳисоб-рақамларига бевосита кира оладиган мижозларнинг хавфларини аниқлаш ва баҳолаш/бошқариш учун **етарли чоралар кўрилганлигига ишонч ҳосил қилиш**.

FATF талабларини жрий қилиш босқичлари (барча тавсиялар бўйича)

• Тактикқадамлар • Ўқитиш - Банклар - Бизнес - Асосий давлат тузилмалари	• Қадам №1 ҳулоса чиқариш бўйича • FATF тавсияларига асосланган хатоларни тўғрилаш • Асосий мақсад - кейинги FATF текширувичга тайёрланиш	• FATF текшируви • Техник тизимлар устидан ишлаш • Бизнес банклари учун ягона маълумотлар базаси	FATF текшириш	FATF текшириш

Пулларни ювишга қарши молиявий чораларни ишлабчиқиш гуруҳи (ФАТФ)

Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF) - бу пул ювиш, терроризмни молиялаштириш ва оммавий қирғин қуроли тарқалишининг ва бошқа халқаро молия тизимининг яхлитлигига таҳдидларнинг олдини олиш бўйича ҳуқуқий, тартибга солиш ва оператив чора-тадбирларини самарали амалга ошириш учун стандартларни ўрнатувчи ва кўмаклашувчи ҳукуматлараро ташкилот. ФАТФнинг ўз мандатини амалга оширишда асосий воситаси ПЮ/ТМКҲ соҳасидаги 40 тавсиясидир, улар ўртача ҳар беш йилда бир марта текширилади.

ФАТФ тавсиялари рўйхати*

Жиноий даромадларни ювиш ва терроризмни молиялаштиришга (ПЮ/ТМКҲ) қарши кураш сиёсати ва мувофиқлаштириш

- 1) Хатарларни баҳолаш ва рискга йўналтирилган ёндашувни қўллаш
- 2) Миллий ҳамкорлик ва мувофиқлаштириш

Пулларни ювиш ва мусодара қилиш

- 3) Пулларни ювиш жинояти
- 4) Мусодара ва таъминловчи чоралар

Террорчиликни молиялаштириш ва оммавий қирғин қуроли тарқалишини молиялаштириш (ОҚҚ)

- 5) Террорчиликни молиялаштириш жинояти
- 6) Терроризм ва терроризмни молиялаштириш билан боғлиқ мақсадли молиявий санкциялар
- 7) ОҚҚ тарқатиш билан боғлиқ мақсадли молиявий санкциялар
- 8) Нотижорат ташкилотлари

Олдини олиш чоралари

- 9) Молиявий институтларнинг махфийлигини ҳимоя қилиш учун қонунлар
- 10) Харидорларни тегишли равишда текшириш
- 11) Маълумотларни сақлаш
- 12) Давлат ходимлари
- 13) Корреспондент банклар
- 14) Пул ёки қимматбаҳо буюмлари ўтказиш хизматлари
- 15) Янги технологиялар
- 16) Электрон маблағ ўтказмалари
- 17) Учинчи томон чораларига ишонч
- 18) Ички назорат ва хорижий филиаллар ва шубъа корхоналар
- 19) Хавфи баландроқ мамлакатлар
- 20) Шубҳали операциялар (битимлар) ҳақида ҳабарлар
- 21) Ошкор қилиш ва махфийлик
- 22) ЎНМКК - мижоз билан тегишли равишда ишлаш
- 23) ЎНМКК - бошқа чоралар

Юридик шахслар ва тузилмаларнинг шаффофлиги ва бенефициарлик мулк

- 24) Юридик шахсларнинг шаффофлиги ва бенефициарлик эгалари
- 25) Юридик тузилмаларнинг шаффофлиги ва бенефициарлик эгалари

Ваколатли органларнинг ваколатлари ва масъулиятлари ва бошқа институционал чоралар

- 26) Молиявий институтларни тартибга солиш ва назорат қилиш
- 27) Назорат органларининг ваколатлари
- 28) ЎНМКК ни тартибга солиш ва назорат қилиш
- 29) Молиявий ўрганиш бўлинмалари
- 30) Ҳуқуқни муҳофаза қилиш ва тергов органларининг жавобгарлиги
- 31) Ҳуқуқни муҳофаза қилиш ва тергов органларининг ваколатлари
- 32) Нақд пул курьерлари
- 33) Статистика
- 34) Бошқарувчи тамойиллар ва фикр-мулоҳазалар
- 35) Санкциялар

Ҳалқаро ҳамкорлик

- 36) Халқаро инструментлар
- 37) Ўзаро ҳуқуқий ёрдам
- 38) Ўзаро ҳуқуқий ёрдам: музлатиш ва мусодара қилиш
- 39) Экстрадиция
- 40) Ҳамкорлиқнинг бошқа турлари

ФАТФга аъзо давлатлар ва ташкилотлар *

Мамлакатлар

1. Аргентина
2. Австралия
3. Австрия
4. Бельгия
5. Бразилия
6. Канада
7. Хитой
8. Дания
9. Финляндия
10. Франция
11. Германия
12. Греция
13. Гонконг, Хитой
14. Исландия
15. Ҳиндистон
16. Ирландия
17. Италия
18. Япония
19. Корея Республикаси
20. Люксембург
21. Малайзия
22. Мексика
23. Голландия
24. Янги Зеландия
25. Норвегия
26. Португалия
27. Россия Федерацияси
28. Сингапур
29. Жанубий Африка
30. Испания
31. Швеция
32. Швейцария
33. Туркия
34. Буюк Британия
35. Америка Қўшма Штатлари

Ташкилотлар:

1. Европа Комиссияси
2. Форс кўрғази ҳамкорлик кенгаши

Кузатувчи давлатлар:

1. Индонезия
2. Исроил
3. Сауди Арабистон

Мувофиқликда мақсадларга қараш 2035

Шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш тўғрисидаги умумий қоидалар (General Data Protection Regulation, қуйида «GDPR»)

GDPR қўлланадиган ташкилотлар:

- ЕИда ташкил этилган компаниялар (controllers) ва / ёки шахсий маълумотларнинг (processors) қайта ишловчилари бўлган ва операторлар
- ЕИда ташкил қилинмаган ва/ёки шахсий маълумотларнинг (processors) қайта ишловчилари бўлган ва фаолиятлари қуйидаги билан боғлиқ бўлган компаниялар учун:
 - ЕИ фуқароларига товарлар ёки хизматлар тақдим этиш
 - Европа Иттифоқидаги шахсий маълумот субъектларининг хатти-ҳаракатларини мониторинг қилиш

Шахсий маълумотларни қайта ишлашнинг асосий тамойиллари

					
Шахсий маълумотларни қайта ишлаш жараёнларининг қонунийлиги, адолатлилиги ва равшанлиги	Қайта ишлаш мақсадларига мувофиқ шахсий маълумотларни қайта ишлашни чеклаш	Қайта ишланган шахсий маълумотларнинг ортиб кетишини камайтириш	Қайта ишланган шахсий маълумотларнинг аниқлиги ва долзарблигини таъминлаш	Шахсий маълумотларнинг вақтини чеклаш	Қайта ишланган шахсий маълумотларнинг яхлитлиги ва махфийлигини таъминлаш

SCA, API (PSD2 мумкин бўлган қонунчилик асоси сифатида) олиб келадиган асосий ўзгаришлар

1

Янги компаниялар мижозларнинг тўлов ҳисоб-рақамларига киришлари мумкин

Янги компаниялар Европа Иттифоқи даражасида рўйхатга олинади, лицензияланади ва тартибга солинади. Янги келганлар учун барча тўсиқлар олиб ташланади, шу сабабли бозорда рақобат юзага келади, бу эса истеъмолчилар учун нархларнинг пасайишига олиб келади. Янги компаниялар мижозлар номидан тўловларни амалга ошириш учун уларнинг тўлов ҳисоб-рақамларига (ҳисобга кириш имконияти "XS2A" деб номланади) киришлари мумкин (албатта, фақат олдиндан тасдиқланганидан кейин).

Бу қандай ишлайди?

Мижознинг тўлови ҳисоб-рақамига эга ташкилот компанияларга дастурий интерфейс ("API") орқали кириш имконини беради. Унинг ишини маълумот алмашиш имконини берадиган мессенжерга ўхшатиш мумкин - у компаниядан сўров қабул қилади ва жавобни юборади.

2

Ишончли фойдаланувчи аутентификацияси (SCA) Интернет тўловлар хавфсизлигини яхшилаш

PSD2 директиваси, электрон транзакциялар билан фирибгарлик эҳтимолини камайтиришни мақсад қилади. Бу мижознинг маълумотларини ҳимоя қилишни яхшилаши керак. SCAдан фойдаланилганда, электрон транзакцияларда қуйидаги икки ёки ундан ортиқ мустақил компонент мавжуд:

Билим

Фақатгина мижоз биладиган маълумот (парол, ПИН-код ...)

Мол-мулк

Фақат мижозга тегишли бўлган нарсалар (карта ва бошқалар)

Мижознинг ўзи

Мижознинг биометрик маълумотлари (бармоқ излари, овоз ...)

+ масофавий транзакциялар учун қўшимча компонент (Интернет, мобил қурилмалар)

Транзакцияни муайян миқдор ва харидор билан динамик равишда боғлайдиган ноёб аутентификация коди.

SCA, API (PSD2 мумкин бўлган қонунчилик асоси сифатида) олиб келадиган асосий ўзгаришлар (давоми)

Хавфсиз фойдаланувчи аутентификациясидан фойдаланиш ҳодисалари (SCA)

Мижоз ҳар сафар тўловларни амалга оширганда, қуйидаги ҳолатлардан ташқари:

Тўлов миқдори маълум бир қийматдан паст

Бенефициар аллақачон идентификациядан ўтган

Мижоз ўзининг тўлов ҳисоб қайдномасини кўрганда ёки қўшимча хизмат ёрдамида барча ҳисоб қайдномалари ҳақида хулоса маълумотларини сўраганда

Ҳисоб қайдномасини (ёки бир нечта ҳисоб қайдномаларини) биринчи марта кўрганда

Ҳар 90 кун

3

Транзакцияларнинг географик қамровини кенгайтириш

Барча транзакциялар, ҳатто томонлардан бири Европа Иттифоқи ташқарисида бўлса ҳам, бу директиванинг доирасида ижро этилади. PSD2 валютанинг ҳар қандай туридаги (криптовалютадан ташқари) операциялар учун амал қилади. Директива мижозларнинг ахборот олишини ва транзакцияларнинг Европа қисмини ҳимоя қилиш даражасини оширади

4

Тўғридан-тўғри дебетли ҳисобдан ўчиришни қайтариб олиш учун шартсиз ҳуқуқи ҳақидаги EPC SDD бирлаштирилган схемасининг қоидаси расмий қонуний талабга айланади (тўлов амалга оширилгандан кейин 8 ҳафта ичида амал қилади)

5

Картадаги тўловларнинг аксарият қисми учун қўшимча маблағларни олиш чекланади (мукофот ставкаси банклараро комиссияни тўлаш қоидаларига мувофиқ ўзгартирилади)

6

Агар сиз авторизациядан ўтмасдан тўловни амалга оширишга ҳаракат қилсангиз, мижоз 50 еуродан ортиқ (аввал 150 евро) сарфлай олмайди. Кўпроқ миқдордаги суммани фақат экстремал ҳолатларда сарфлаш мумкин бўлади, масалан, агар мижоз бепарволикка йўл қўйса ёки унинг ҳисоб қайдномасини фирибгарлар олган бўлса

Банк тизими ва мувофиқлик

Блокчейн технологиясининг (blockchain) имкониятлари

Блокчейн бир даражали тармоқдаги барча транзакцияларнинг марказлаштирилмаган реестри ҳисобланади. Ушбу технологиядан фойдаланган ҳолда, қатнашчилар марказлаштирилган сертификатлаш органисиз битимлар тузишлари мумкин. Потенциал иловаларга пул ўтказмалари, ҳисоб-китоблар, маҳсулотлар тақсимоли, ахборотни сақлаш, овоз бериш ва бошқалар киради

Жараённинг схематик диаграммаси

Афзалликлари

- Баланд даражали шаффофлик
- Аниқ кузатув
- "Абадий" реестр
- Кам харажатлар

Камчиликлари

- Комплекс технология
- Норматив оқибатлар
- Жорий қилиш муаммолари
- Рақобатбардош платформалар

Криптовалюта

Криптовалюта - бу криптографик шифрлаш усулларида фойдаланиб, пул бирликлари яратишни бошқариш ва маблағларни ўтказишни текшириш учун блок занжирда электрон шаклда алмашув муҳити. Биткойн - энг машҳур намунадир

У олтин-валюта захиралари билан таъминланмагани учун, ўз қийматига эга эмас (АҚШ доллари каби)

Жисмоний шакли йўқ ва фақатгина тармоқда мавжуд

Янги бирликларнинг чиқарилиши марказий банк томонидан белгиланмайди ва тармоқ бутунлай марказсизлашган

Потенциал иловалар

Автомобиллар

Истеъмолчилар автоном автоуловларда қисман эгаллик мулкни боқариш учун блок занжирдан фойдаланишлари мумкин.

Молиявий хизматлар

Тезроқ, арзон тўловлар транзакцион харажатларни миллиардлаб долларга камайтириши ва шаффофлик даражасини ошириши мумкин

Овоз бериш

Блок кодини қўллаш орқали фуқаролар смартфон, планшет ёки компьютер орқали овоз бериш имкониятига эга бўлиб, бу дарҳол ва аниқроқ натижаларни бериш имкониятини беради.

Соғлиқни сақлаш

Беморнинг шифрланган тиббий маълумотларини махфийлигини бузмасдан бир неча томонлар билан бўлиши мумкин.

Суғурта ва пенсия тизими

Иқтисодиётни ривожлантириш

Суғурта ва пенсия тизими

Суғурта тизимининг жорий ривожланиш даражаси

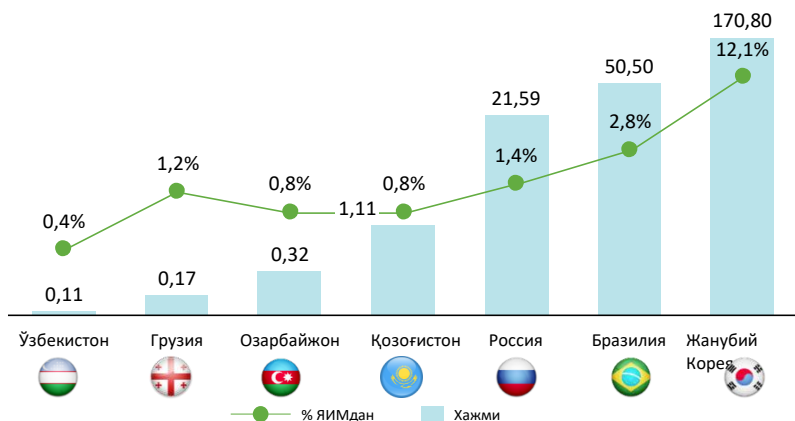
Муҳим муаммолар

- Халқаро мезонларга нисбатан Ўзбекистон суғурта секторининг ҳажми иқтисодиётнинг ҳажмига мос келмайди
- Мамлакатда мажбурий суғурта даражаси ихтиёрий суғурта даражасига кўра анча паст
- Қатори суғурта маҳсулотлари иқтисодиётнинг ҳозирги талабларига жавоб берайди: тиббий суғурта, ҳаёт ва соғлиқ суғуртаси каби турдаги суғурта турлари мавжуд эмас.

Муҳим хулосалар

- Суғурта тизими ЯИМга нисбатан жуда кичик - 0,4%
- Молиявий саводхонлик паст даражаси, шахсий даромад ва давлат томонидан регулятив қўллаб-қувватлаш мамлакатда суғуртани ривожлантиришда умумий вазиятни мураккаблаштиради
- Умумий зарарлилик суғурта бадаллари ҳажмини тушлаш билан бирга ортмоқда, аммо бу ҳали ҳам паст даражани кўрсатмоқда ва бу бозорга қўшимча иштирокчиларни жалб этиш имкониятини беради
- Суғурта соҳасида давлатнинг улуши Ўзбекистон умумий молия тизимига нисбатан паст.
- Пойтахтда юқори тўпланганлик мавжуд
- Суғурта компаниялари халқаро қайта суғурталашдан кенг фойдаланишади. Қайта суғурталашда энг катта улуш Буюк Британия компанияларига тўғри келади.
- Қайта суғурталаш портфелини диверсификация қилиш учун мажбурий давлат қайта суғурталовчисини жорий қилиш талаб этилади, у эса суғурта компанияларининг айрим хавфларини ўзига олади

Суғурта тизими, млрд АҚШ доллари, 2017

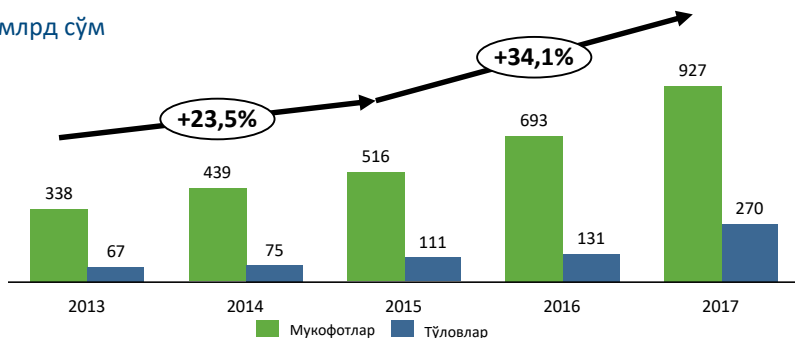

Шарҳлар

- Умумий суғурта тизими яхши ривожланганмаган, шунинг учун мамлакатда унинг ривожланиши учун катта салоҳият мавжуд.
- Мезонлар орасида Ўзбекистон ЯИМга нисбатан энг кичик суғурта портфелига эгадир
- Суғурта тизимининг ЯИМга нисбатан ҳажми Жанубий Кореяга нисбатан 30 барабар кам

Суғурта мукофотлари ва тўловларнинг ўсиш динамикаси

млрд сўм

Шарҳлар

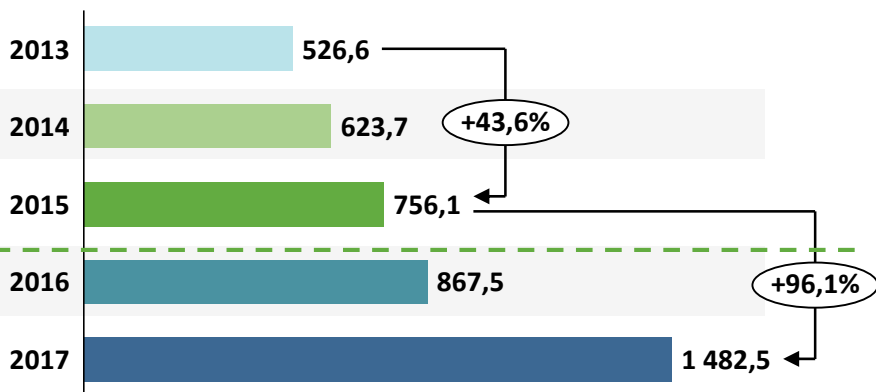
- Суғурта мукофотлари портфелининг сўмдаги қиймати, айниқса 2015 йилдан бошлаб, юқори суръатларда ўсиб бормоқда
- Суғурта компаниялари тўловларидан суғурта мукофотларининг сезиларли даражада ошиши суғурта хизматлари бозорида янги иштирокчиларнинг пайдо бўлишига олиб келади.

Суғурта ва пенсия тизими

Суғурта тизимининг жорий ривожланиш даражаси

Суғурталовчилар инвестициялари ҳажмининг ўсиш динамикаси

млрд сўм

Шарҳлар

- Суғурта компаниялари инвестиция портфелининг ҳажми жадал суръатлар билан ўсиб бормоқда, бу эса тўпланган мукофотлар ўсишига боғлиқ
- Миллий валютанинг АҚШ доллариға нисбатан заифлашиши муносабати билан 2017 йилда инвестицияларнинг кескин ўсиши кузатилди

Суғурталовчилар инвестицияларининг таркиби 2016 йил натижаларида

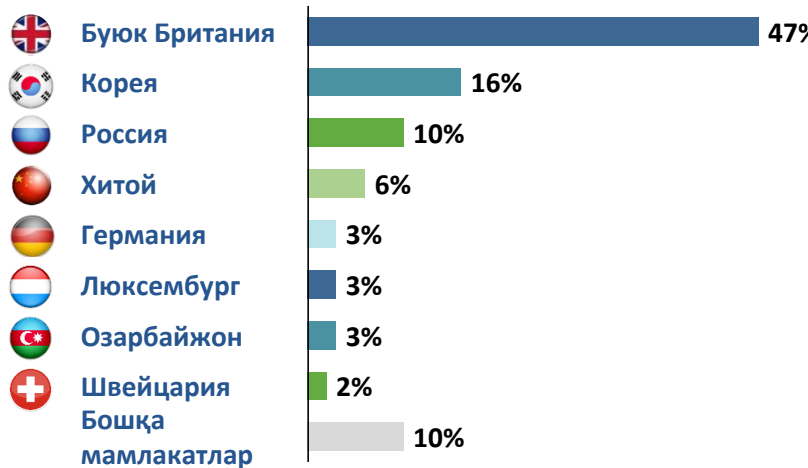
Шарҳлар

- Суғурта секторининг инвестицион тузилмаси ўрта даражада консерватив бўлиб, юқори даражадаги диверсификацияни кўрсатади.
- Банк депозитларининг юқори улуғи суғурта компанияларининг одатий жойлаштирилиш тузилмасига хос эмас, аммо мавжуд бозор шароитида Ўзбекистон Республикаси оқилона вариант бўлиши мумкин.
- Келгусида банк хизматлари бозори нормаллашуви ва асосий фоиз ставкаси пасайиши билан суғурталовчилар маблағларининг катта қисми қимматли қоғозларга жойлаштирилиши мумкин

2017 йил натижалирида чиқувчи қайта суғурталаш таркиби, %

Шарҳлар

- Суғурта компаниялари халқаро қайта суғурталашдан кенг фойдаланишади. Ташқи қайта суғурталашнинг энг катта улуғи Буюк Британиядаги компанияларга тегишли.
- Суғурталовчилар ва қайта суғурталовчиларнинг тўлов қобилияти тўғрисидаги Низомга мувофиқ (Рўйх. 12.05.2008 йил 1806-сон билан), хавфларни чет элда **фақат тасдиқланган қайта суғурталовчи, шунингдек тегишли халқаро рейтингларга эга ва тўлашга қодир бўлган суғурта компанияларида** қайта суғурталаши мумкин

Пенсия тизимининг жорий ривожланиш даражаси

Муҳим муаммолар

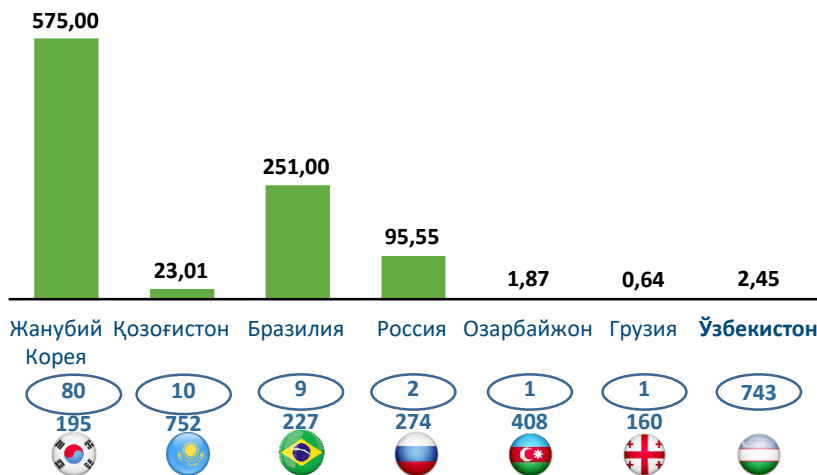
- Ўзбекистон Республикаси пенсия жамғармасининг жорий ҳажми халқаро кўрсаткичларнинг қиёсий таҳлили асосида пенсионерлар сонига мос келмайди
- Республика пенсия тизимига юklamанинг ўсиши, таклиф қилинган пенсия ислохотларига қарамасдан, таркибий демографик ўзгаришлар туфайли ўсишни давом этади

Муҳим хулосалар

- Фонднинг ҳажми аҳолининг пенсия таъминоти талабларини қониқарли ҳажмда қоплашга имкон бермайди
- Сўнгги йилларда аҳолининг юқори ўсиш суръати 2035 йилгача пенсия тизимига ва натижада давлат бюджетига қўйиладиган талабларнинг ошишига олиб келади
- Пенсия жамғармасининг 48 фоизи ягона ижтимоий тўлов ҳисобидан молиялаштирилади, натижада, нодавлат ресурслар ҳисобидан тушумлар манбаларини диверсификация қилиш зарур
- Ўзбекистон пенсия тизимининг тузилиши таъминотнинг турли даражаларига, жумладан, фуқароларнинг мажбурий, қўшимча ва ўз жамғармаларига асосланган бўлиши керак

Пенсия жамғармаси

млрд АҚШ долл.

Шарҳлар

- Ўзбекистон Республикаси Пенсия жамғармаси ўз гуруҳида бир пенсионерга тўловлар бўйича охириги ўринга эга (фонднинг миқдори мамлакатнинг барча пенсия аҳолисини тўлиқ қоплаш учун етарли эмас)

Бир пенсионер учун (АҚШ Долларига нисбатан).

Пенсия ёшидаги кишилар сони, миллион киши

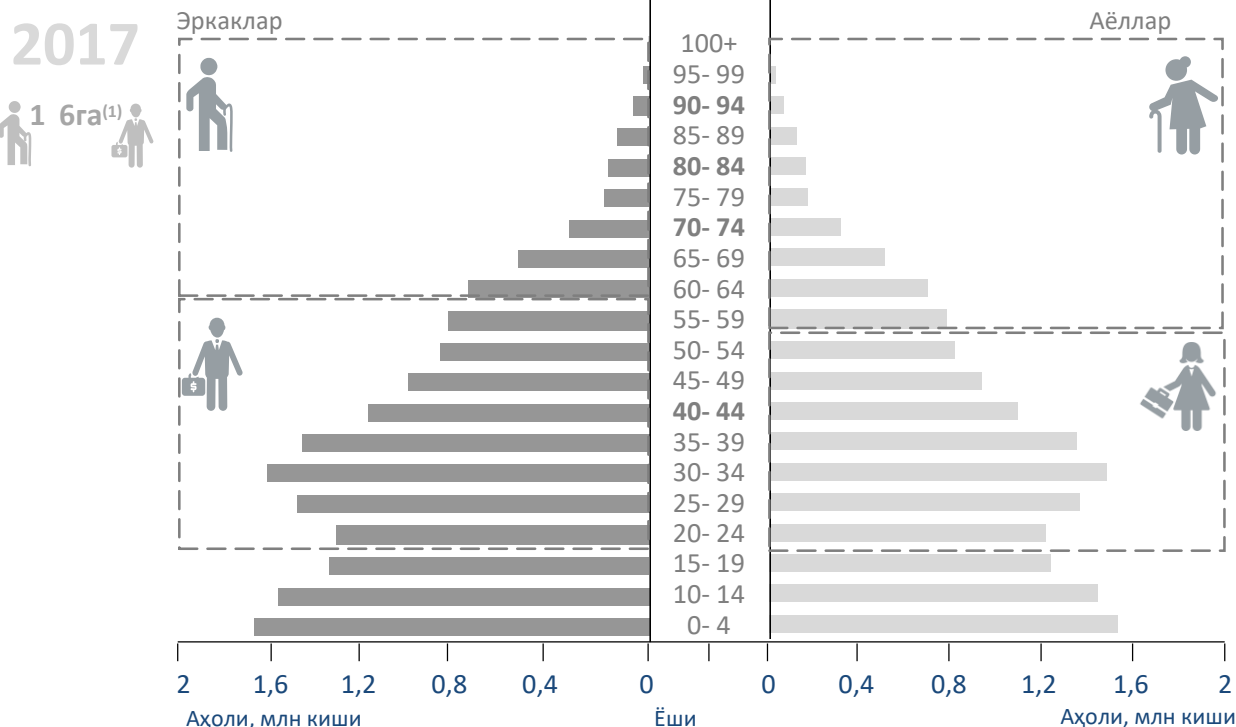

Шарҳлар

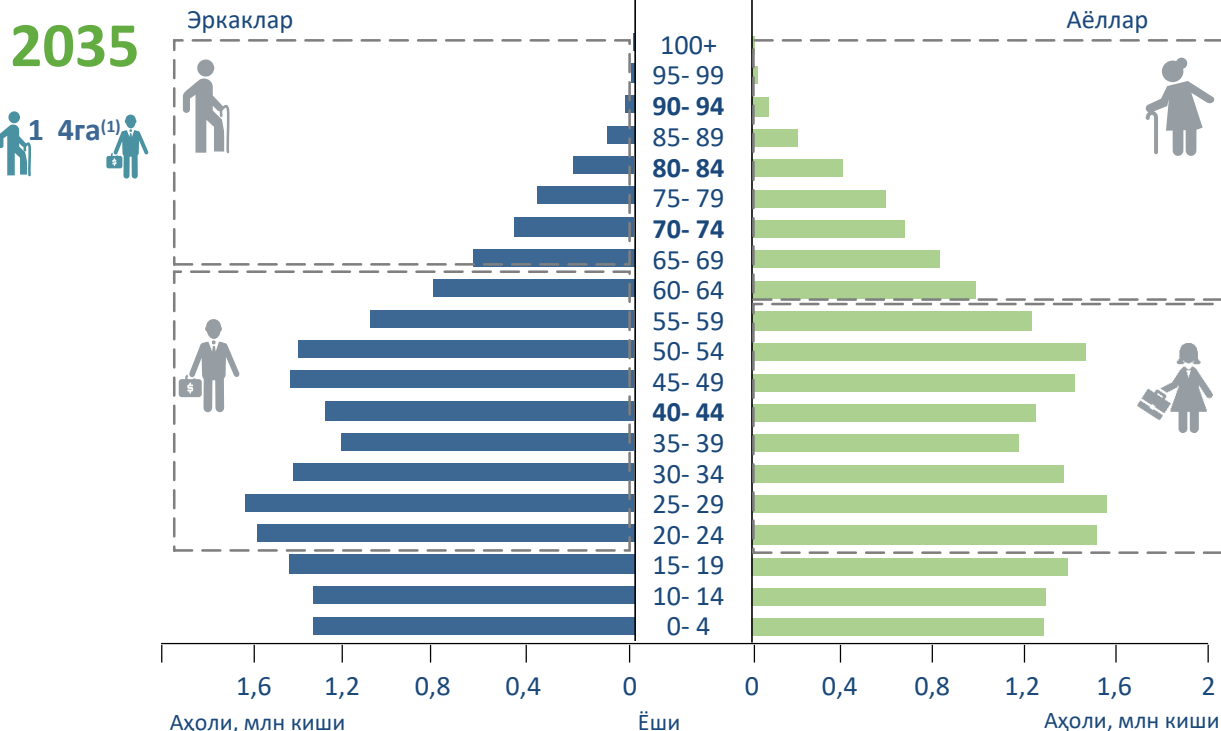
- Ўзбекистон Республикаси пенсия жамғармасининг бир пенсионер учун миқдори - 743 АҚШ доллари, бу пенсия жамғармасининг давлат бюджети ҳисобидан мустақиллигини таъминлашга имкон бермайди

Пенсия тизимининг жорий ривожланиш даражаси

Ўзбекистон Республикаси аҳолисининг ёши ва жинси пирамидаси

Ўзбекистон Республикасида фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тизимини ислоҳ қилиш концепциясининг ўзгаришларига биноан пенсия ёшини эркаklar учун 63 ёшгача (ҳозирги кунда 60 ёш) ва аёллар учун 58 ёшгача (55 ёш) кўтариш тартиби муҳокама қилинади.

Эслатма: 1 - Пенсия ёшига етган фуқаролар сонининг (ёши 60 дан ошган эрка ва 55 ёшдан ошган аёллар) ишга лаёқатли фуқаролар сонига нисбати (ёши 15 ёшдан 59 ёшгача бўлган эркаklar ва 15 ёшдан 54 ёшгача бўлган аёллар)

Манбалар: World Bank, Population Pyramid, ишчи гуруҳининг таҳлили

Пенсия тизимининг жорий ривожланиш даражаси

14,3

млн. киши

улардан

4,8

млн. киши.

Меҳнатга лойиқ аҳоли таркибида
иқтисодий фаол аҳолининг сони

Пенсия жамғармасига бадал
тўловчилар сони

Бадал тўловчиларнинг пенсия олувчилар
сонига нисбати

1,5:1

(ХМТ тавсияларига кўра, оптимал
нисбати 4: 1)

Ҳозирги пенсия тизими камида 7 йиллик иш тажрибасига эга бўлган шахсларга пенсия тайинлашни назарда тутди (Халқаро меҳнат ташкилоти 102-сонли Конвенциясига кўра, кекса ёшдаги пенсияни тайинлаш учун зарур бўлган энг кам хизмат муддати - 15 йил). Меҳнат тажрибаси учун 7 йил миқдоридаги минимал талабларнинг мавжудлиги давлат ижтимоий суғуртаси тизимида фуқароларнинг иштирок этиш истигида салбий акс эттирилади.

Ўзбекистон Республикасида фуқароларни пенсия билан таъминлаш қўйидаги асосий тизимларни ўз ичига олади:

давлат пенсия таъминоти (ҳодимларнинг ва иш берувчиларнинг мажбурий ижтимоий тўловлари асосида қўшма пенсия тизими)

жамғариб бориладиган пенсия тизими (ҳодимларнинг мажбурий ва ихтиёрий тўловларига асосланган шартли тўплаш тизими)

Фуқароларнинг давлат пенсия тизимини ислоҳ қилиш концепцияси

Фуқароларни ижтимоий суғурта тизимида доимий иштирок этишга даъват этадиган замонавий механизмларни жорий этиш, шунингдек, Ўзбекистон Республикасининг ўрта муддатли истиқболда пенсия тизимини барқарорлигини таъминлаш, мавжуд муаммоларни аниқлаш ва уларни ҳал этиш бўйича таклифларни ишлаб чиқиш бўйича мажлисининг 1-сонли баённомасига мувофиқ, Ўзбекистон Республикаси Президент Маъмурияти бошлиғи томонидан тасдиқланган 2018 йил 16 сентябрдаги «2019-2030 йилларга мўлжалланган фуқароларни давлат пенсияси билан таъминлаш тизимини ислоҳ қилиш концепцияси» лойиҳаси ишлаб чиқилмоқда.

Белгиланган вазифаларни бажариш учун 2019-2030 йилларда фуқароларни давлат пенсия таъминоти тизимини ислоҳ қилиш концепциясининг лойиҳаси қўйидаги асосий йўналишлар бўйича чора-тадбирлар ишлаб чиқмоқда:

1. Фуқароларнинг ижтимоий норозилигига йўл қўймаслик, уларни пенсия тизимидаги ўзгаришларга тайёрлаш учун янги ўзгаришлар ҳақида олдиндан эълон қилиш керак (масалан, 1 - 3 йил олдин)
2. Пенсия жамғармасининг мумкин бўлган бюджет танқислигини бартараф этиш учун унинг юзага келишининг олдини олиш бўйича тегишли чоралар қабул қилиш
Давлат бюджети ҳисобидан пенсиянинг минимал (кафолатли) қисмини тўлашни амалга ошириш механизмини ишлаб чиқиш
3. Фуқароларнинг даромадларини легаллаштиришнинг механизмини такомиллаштириш, шу жумладан ўз-ўзини
4. иш билан таъминлайдиган ва хорижий мамлакатларда ишлаётган меҳнат мигрантларининг ҳисобидан бадал тўловчиларнинг қамровини кенгайтириш орқали
5. Ўзбекистон Республикасининг "Фуқароларнинг давлат пенсия таъминоти тўғрисида"ги қонунни 1993 йилда тасдиқланганлигини ҳисобга олиб, пенсия таъминоти соҳасида таклиф қилинган ўзгаришларни ҳисобга олган ҳолда янги таҳрирда Қонунни ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш зарур

Меҳнат фаолиятини электрон ҳисобга олишни жорий қилиш

Иш тажрибаси ва иш ҳақи бўйича электрон маълумотларга эга бўлган ҳар бир жисмоний шахс контекстида электрон шахсий карталар яратиш режалаштирилган. Ушбу электрон шахсий карталар Давлат солиқ қўмитаси ва Халқ банкнинг (ИНПС ва ТИН) маълумотлар базалари билан электрон ахборот алмашинуви йўли билан олинган 2006 йилдан кейинги давр учун маълумотни акс эттиради. Фуқароларнинг меҳнат фаолиятини электрон ҳисобга олиш Пенсия жамғармасига тўланган суғурта бадаллари асосида амалга оширилади, унинг механизми 2016 йилдан бошлаб жорий этилган.

Пенсия жамғармасининг расмий веб-сайтини 2018 йил охиригача қайта кўриб чиқиш ва такомиллаштириш режалаштирилган бўлиб, бу пенсионерлар ва ходимларнинг шахсий кабинетлари вазифаларини ўз ичига олади. Электрон шахсий ҳисоб сизга пенсия миқдорини, етказиб бериш санаси ва ҳақиқий олишни текшириш имконини беради, ва ишлайдиган фуқаролар учун - тўпланган иш тажрибаси

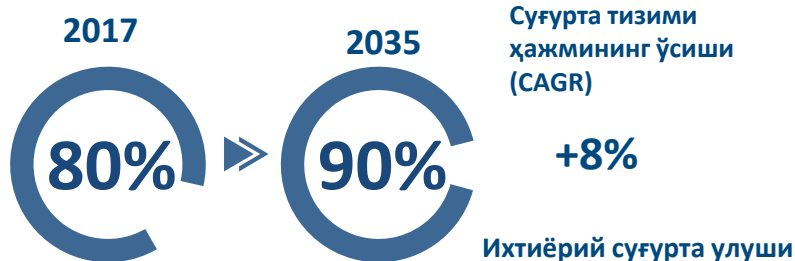
Суғурта ва пенсия тизими

Пенсия тизимининг жорий ривожланиш даражаси

1

Табиий ўсиш

Давлат мамлакат суғурта тизимига аралашмайди ва асосий суғурта турлари бўйича минимал назорат чораларини қўллайди.

Суғурта тизими секин ривожланмоқда, фуқароларнинг суғурта қопламаси ошмайди

- Мажбурий суғурталашнинг паст даражаси бизнес учун катта юк туғдирмайди

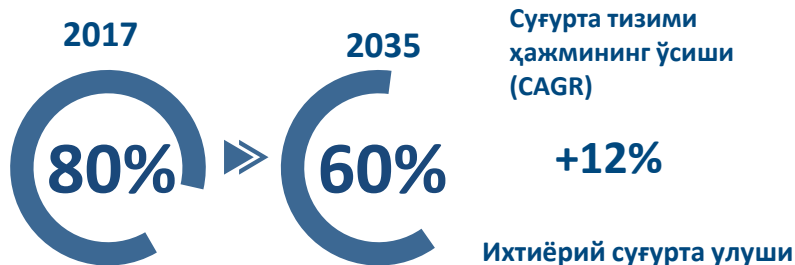

- Суғурта тизимининг секин ривожланиши
- Қўшимча юк давлат бюджетига тушади

2

Асосий ривожланиш

Давлат мажбурий суғурталашнинг қўшимча турларини босқичма-босқич жорий қилади ва хусусий суғуртани субсидиялайди.

Суғурта тизими ўртача суръатда ривожланмоқда, фуқароларнинг суғурта қопламалари ошмоқда

- Суғурта тизими янада фаол ривожланмоқда
- Аҳолини ҳимоя қилиш

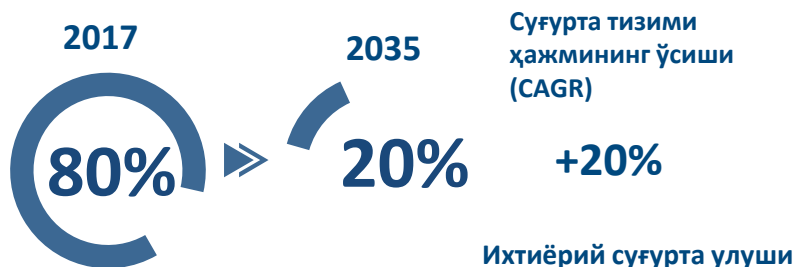

- Бизнесга юкларнинг ошиши

3

Фаол ёрдам

Фуқаролар ва компанияларнинг салбий ҳолатларда молиявий зарарини сезиларли даражада чеклайдиган мажбурий суғурталаш турларининг катта миқдори киритилиши

Суғурта тизими жадал ривожланмоқда, фуқароларнинг суғурта қопламалари сезиларли даражада ошиб бормоқда ва давлат бюджети учун юк камаяди.

Ривожланиш мақсадининг варианты

- Иқтисодиёт учун маблағларни кўпайтириш
- Аҳолини ижтимоий ҳимоя билан кенг қамраб олиниши
- Тиббиёт ва молия хизматларининг ривожланиши

- Бизнесга қўшимча юклама

Пенсия тизими учун стратегик вариантлар

1

Мажбурий пенсия (бир даража)

Аҳолининг пенсия даромадларининг ягона кафолати давлатдир. Ушбу тури ривожланаётган мамлакатлар учун ёки пенсия жамғармаси учун бюджет шакллантириш учун ресурслар етишмаслиги мавжуд бўлмаган ижтимоий давлатлар учун хосдир.

Мамлакатлардан мисоллар:

Молдова

Буюк Британия

- Бошқаришдаги қўшимча маблағлар
- Давлат ва ҳудуд хизматчиларининг мотивацияси

- Ижтимоий босим
- Бюджетга қўшимча юклама

2

Мажбурий пенсия + жамғармалар (икки даража)

Пенсия тизимининг бундай тури иш берувчиларнинг ўз ходимларининг пенсия даромадларини шакллантиришда фаол иштироки билан тавсифланади. Давлат жамиятнинг энг кам таъминланган қатламларини таъминлайди ва бюджет ҳисобидан тўловларни молиялаштиради

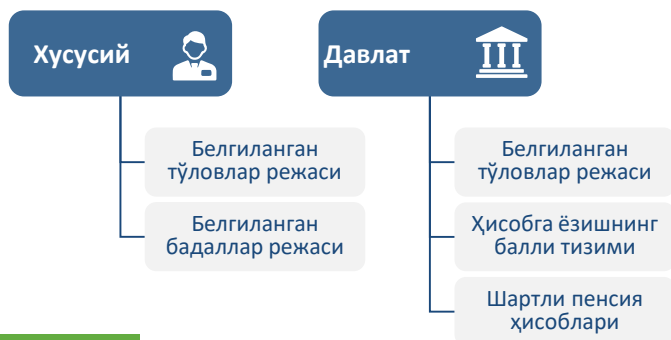
Мамлакатлардан мисоллар:

Чили

Ирландия

- Хусусий молиявий саноатни рағбатлантириш

- Ижтимоий босим
- Бюджетга қўшимча юклама
- Давлат бюджети маблағларини тўлдириш қисмларининг камайиши

3

Мажбурий пенсия + ихтиёрий пенсия + жамғармалар (уч даража)

Учинчи даража асосан пенсиянинг ихтиёрий ва жамғарма турига асосланади. Давлат барча фуқароларга минимал тўловларни таъминлайди, аммо қулай ҳаёт даражасига эришиш учун шахсий маблағлар талаб қилинади. Сценарийни амалга ошириш капитал бозорларида хусусий пенсия инвестициялари учун инвестиция маҳсулотидан фойдаланиш имкониятини ривожлантиришни талаб қилади

Ривожланиш мақсадининг варианты

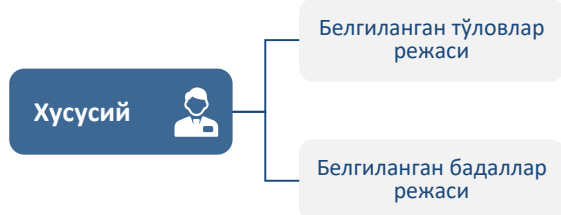
Мамлакатлардан мисоллар:

АҚШ

Австралия

- Бюджетга юкламани камайтириш
- Хусусий молиявий саноатни рағбатлантириш
- Ижтимоий босимни камайтириш

- Давлат бюджети маблағларини тўлдириш қисмларининг камайиши
- Давлат пенсия мажбуриятларининг жадал

Пенсия таъминотининг хусусий пенсия таъминоти тизимига босқичма-босқич ўтиши

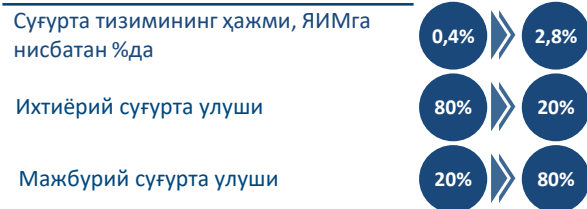
Суғурта ва пенсия тизими

Суғурта тизими мақсадларига қараш 2035

Суғурта тизимининг ривожланишини фаол қўллаб-қувватлаш

- Аҳоли, бизнес ва ҳукуматнинг умумий харажатларини камайтиришга қаратилган иқтисодиёт ва жамиятнинг асосий йўналишларини қўллаб-қувватлайдиган хусусий суғурта тизими
- Мажбурий тиббий суғуртани жорий қилиш лозим

Рақамли кўрсаткичлар

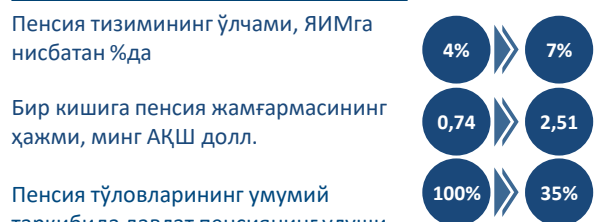

Пенсия тизими мақсадларига қараш 2035

Уч даражали пенсия тизими

- Пенсия тизими учта даражадан иборат: асосий давлат пенсияси, корпоратив пенсия ва индивидуал пенсия
- Ўзгарувчан жамғарма тузилишига эга бўлган хусусий пенсия тизими фуқароларга келажакда қандай даромадларни кутишлари мумкинлигини аниқлаш имконини беради.

Рақамли кўрсаткичлар

Асосий стратегик ташаббуслар

Капитал бозорлари

Иқтисодиётни ривожлантириш

Капитал бозорларининг жорий ривожланиш даражаси

Муҳим муаммолар

- Ўзбекистон компанияларининг бозордаги капиталлашуви жуда паст
- Банк тизимидан ташқарида иштирокчилар баҳоланиши жуда паст
- Ривожланган бозорлар билан таққослаганда, халқаро инвесторлар айланма таркибда нисбатан паст улушга эга.
- Капиталнинг кутилаётган баланд даромади юқори даражадаги мамлакат хавфлари туфайли юқори бўлиб, Ўзбекистон Республикаси инвестицион салоҳиятини сезиларли даражада чеклайди

Муҳим хулосалар

- Ўзбекистон компанияларининг бозордаги капиталлашуви ривожланаётган бозорларга нисбатан паст, банкларнинг улуши 60% ташкил қилади. Банк акциялари энг кўп савдога қўйилган ва айланмаларнинг 86 фоизини ташкил қилади
- Капиталнинг кутилаётган баланд даромади юқори даражадаги мамлакат хавфлари туфайли юқори бўлиб, Ўзбекистон Республикаси инвестицион салоҳиятини сезиларли даражада чеклайди
- Акциялар бўйича кутилаётган даромаднинг юқорилиги туфайли инвесторлар Ўзбекистон бозорига катта миқдорда капитални киритишга мойил эмас
- Институционал инвесторлар Ўзбекистон корпоратив секторининг қимматли қоғозларини "инвестиция" сифати билан солиштирганда юқори рентабелликка эга бўлган "экзотик" актив сифатида ушлаб қолади
- Корпоратив секторда инвесторлар билан алоқанинг ривожланиш даражаси жуда паст (IR – investor relations)
- Биржа порталида корпоратив сектор ҳақида етарли маълумотларнинг йўқлиги бозорнинг фаол ривожланишига тўсқинлик қилади

Рўйхатга олинган компанияларнинг бозор капитализацияси

ЯИМга нисбатан %да

Иқтисодийёт секторлари бўйича компаниялар бозор капитализацияси

Шарҳлар

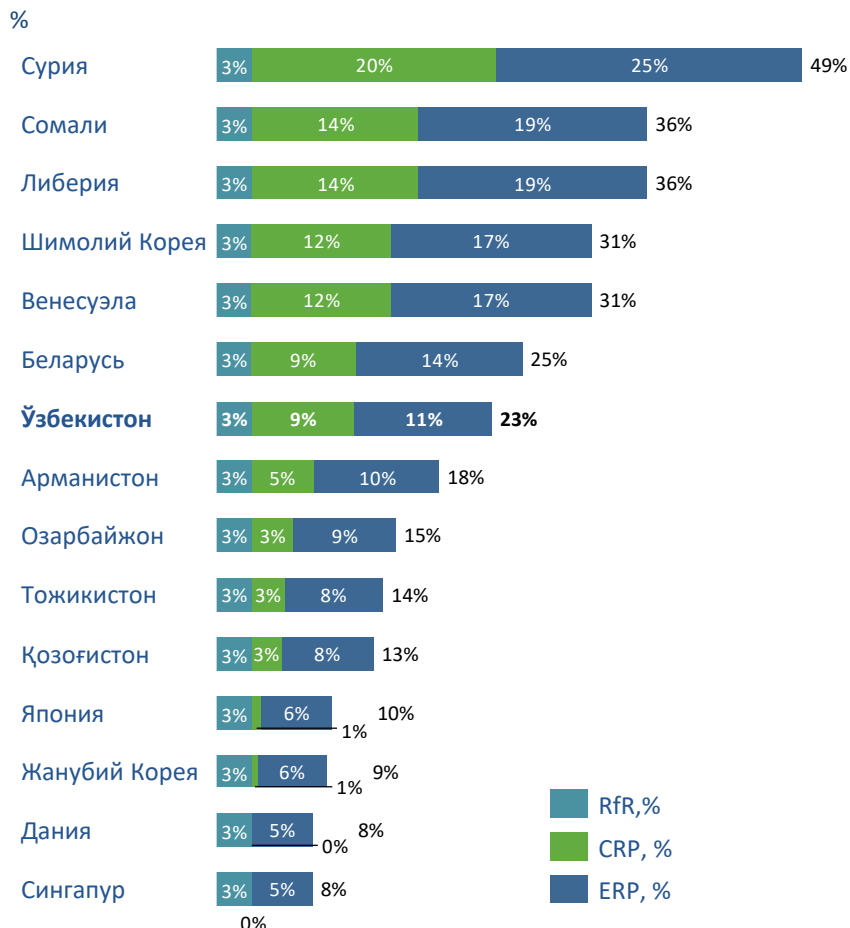
- 2017 йил бошида биржа котировкаси вағида 191та компания мавжуд эди
- Бозор капитализацияси нафақат мутлақ ҳажмда орта қолмоқда, балки мамлакатнинг ЯИМга нисбатан ҳажмининг кўрсаткичи билан кўп ривожланаётган бозорлардан ҳам кам.

Шарҳлар

- Листинг компанияларига тижорат банклари, суғурта компаниялари, нефт-газ саноати корхоналари, қурилиш материалларини ишлаб чиқариш, агросаноат комплекси, энергетика, металлургия корхоналари ва бошқалар кириди.
- Айланманинг энг катта қисми хорижий инвесторлар ташкил этади, чунки бозор ўсиши билан уларнинг улуши 80 фоизга етиши мумкин (мисол - Жанубий Корея)

Капитал бозорларининг жорий ривожланиш даражаси

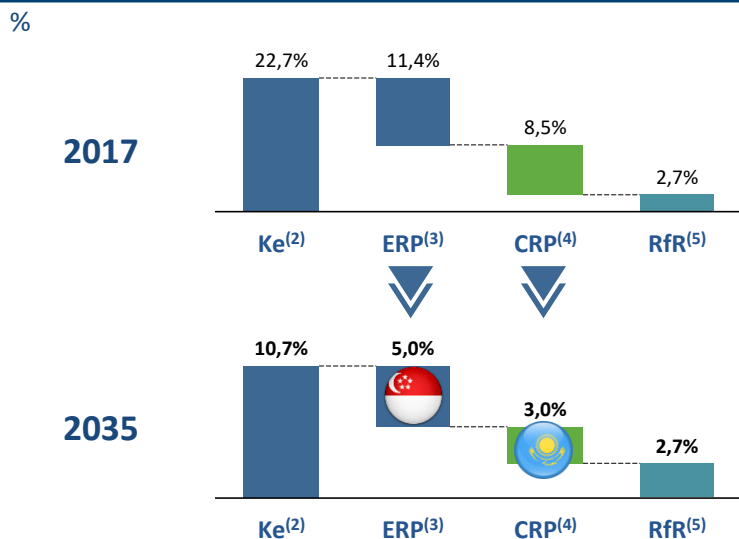
Бошқа кўрсаткичлар бўйича акционерлик капиталнинг қиймати, 2017 й.

Шарҳлар

- Капиталнинг қутилаётган баланд даромади мамлакатнинг юқори даражадаги хавфлари туфайли 33, Ўзбекистон Республикаси инвестицион салоҳиятини сезиларли даражада чеклайди
- Капиталга қутилаётган даромаднинг юқори даражада бўлиши маҳаллий ва хорижий инвесторларни капитал қўйишга тайёр бўлган лойиҳалар ва компаниялар сонини сезиларли даражада чеклайди
- Капитал қийматини камайтириш мамлакат хавфини камайтириш йўли билан амалга оширилиши мумкин: бизнес юритиш хавфини камайтириш, қонун устуворлиги ва суд тизимининг устуворлигини ўрнатиш ва акционерлик капиталнинг хавфини камайтириш: корпоратив бошқарув даражасини ошириш, корпоратив маданиятни ривожлантириш, халқаро бухгалтерлик ҳисоби ва халқаро аудит стандартларини қабул қилиш ва уларга риоя қилиш Суверен кредит рейтингининг кўтарилиши мамлакат хатарларини камайтиришнинг индикатори ва катализатори бўлади.

Компонентлар бўйича акционерлик капиталнинг қиймати

Шарҳлар

- Тизим Сингапур тажрибасига асосланганлиги сабабли капитал бозорининг асосий институтлари ривожланиши билан ERP кўрсаткичининг даражаси 5% гача пасаяди.
- Молия тизими ва давлат муассасаларини янада ривожлантириш билан Ўзбекистон Республикаси CRP даражаси 3 фоизга етади, бу Марказий Осиёнинг энг ривожланган давлатлари даражасидир

1

Қарз инструментлари ва акционерлик капитал орасидаги мувозанат

Ривожланиш мақсадининг
варианти

Қарз ва акционерлик капиталнинг мутаносиб равишда ишлатилиши тез ўсаётган бозордан максимал фойдаланиш имконини беради.

$$D/E^1 < 1$$

Мамлакатлардан мисоллар:

Сингапур

Ирландия

Венгрия

- Юқори молиявий барқарорлик
- Корхонанинг қарз капитали ва мажбуриятларига нисбатан камроқ қарамлиги
- Мамлакатнинг молиявий институтларига аҳолининг ва хорижий инвесторларнинг ишончини ошириш

- Бизнесга катта юклама, айниқса, иқтисодий инқироз даврида
- Иқтисодий инқироз даврида капитал таклифининг камайиши

Акционерлик капитал ва қарз маблағлари, ўртача, тенглик пропорцияларда

2

Ассосан - қарз инструментлари

Одатда, камроқ консерватив вариант купрок ривожланган иқтисодиётларга хос бундан. Иқтисодий циклга мойилликнинг ўртача даражадаси иқтисодиётнинг ўсиш босқичида акционерлик капиталнинг қийматини оширишга имкон беради ва инқироз фазасида капитал таклифини қўллаб туради

$$D/E^1 > 6$$

Мамлакатлардан мисоллар:

Буюк Британия

Чехия

- Акциядорлик капиталининг қийматини ўртача оширишга ёрдам беради
- Етилган иқтисодиёт учун мақбул танлов

- Тез ўсиб бораётган иқтисодиёт учун оптимал танлов эмас.

Акционерлик капиталга нисбатан қарзга олинган маблағларнинг юқори даражаси

3

Қарздорлик инструментларини максимал даражада ишлатиш

Корпоратив қарзларларнинг юқори даражадалиги паст даражадаги хавфга мойилликни, шунингдек, бозор ўсишининг ва корпоратив сектор учун даромадларнинг паст қўтилаётган даражасини билдиради. Инвестицияга нисбатан кам сезгирлик хусусиятига эга

$$D/E^1 > 9$$

Мамлакатлардан мисоллар:

Япония

Австралия

- Ушбу моделда камроқ бозор ўзгаришлари рўй беради.
- Ўсиш даврида акциядорлар учун фойдалироқ бўлади

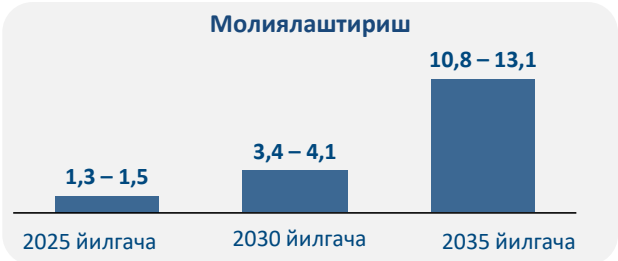
- Қарзга хизмат кўрсатишнинг юқори даражаси корпоратив секторни иқтисодий шоклар юз берганда банкрот бўлиш хавфига олиб келади

Қарздорлик инструментларининг миқдори акционерлик капиталдан 10 баробар кўпдир

Капитал бозорларига мақсадларига қараш 2035

Қарз ва акционерлик капитал ўртасидаги мувозанат

- Капитал бозорни тартибга солиш, инфратузилма ва технология жиҳатдан барча замонавий талабларга жавоб беради.
- Юқори сифатли ахборот тақдим этилиши ва кириш тезлиги
- Барқарор назорат ва шаффоф тартибга солиш
- Прогнозланадиган солиқ сиёсати
- Қарз ва акционерлик молиялаштириш ўртасидаги мувозанатни сақлаш
- Халқаро институционал инвестицияларни жалб қилиш
- Маҳаллий компанияларни ривожлантириш

млрд АҚШ долл., йиғилган натижа билан

Капитал бозорининг мақсадли таркиби

Эслатма: 1 - белгиланган даромад қиммат қоғозлари, 2 - Ҳосил молиявий инструментлар
Манбалар: Monetary Authority of Singapore

Қапитал бозорининг сиғимини ошириш бўйича Сингапур мисоли

1. Узоқ муддатли мақсадларни тузиш ва келишувга эришиш

- 1990-йиллар охирида Бош вазир ва Бош вазирнинг ўринбосари Сингапурни Осиёдаги асосий тўлиқ хизматлар доирасига эга молиявий марказга айлантириш учун топ-даун ёндашувни танлади.
- Бу қарар миллий устуворликка айланди ва иш ўринларини ташкил этишнинг ва ялпи ички маҳсулотнинг юқори ўсиш суръатларига эришишнинг ижтимоий-иқтисодий мақсадларига боғлиқ бўлган.

2. Тартибга солувчи муассасаларнинг имкониятларини яратиш ва кенгайтириш

- Мақсадни амалга ошириш ваколати олий органга берилди: Сингапур Монетар бошқармаси (MAS)
- MASга мақсадга эришиш учун барча керакли чораларни кўриш ҳуқуқи берилди.

3. Кенг доирадаги манфаатдор томонларни бошқариш

- Хусусий сектор сиёсатни ишлаб чиқиш ва амалга оширишда фаол жалб қилинди.
- Хусусий секторга бозор иштирокини кенгайтириш учун рағбатлар таклиф қилинди

4. Ўзгариш катализаторларини аниқлаш орқали ўсиш омилини яратиш

- Биржалар бирлаштирилди ва кенг иштирокчилар доираси учун очиқ бўлди.
- Давлат облигациялари бозори қўшимча қарз бозори ўсиш нуқталарини яратиш учун модернизация қилинди
- Фондларни бошқариш ва хусусий банкинг маҳаллий капитал бозори ўсишидаги долзарб талабларини тўлароқ қондириш учун ўзгартирилган.

5. Иқтидорлилардан узоқ муддат фойдаланиш имкониятларини таъминлаш

- Таълим соҳаси ислоҳот қилинди, масалан, молия сектори учун иқтидорлар заҳирасини яратиш учун махсус курслар, чет эл университетларига таклифлар, академик доираларда тадқиқот ва инновацияларга алоҳида эътибор қаратиш ва бошқалар.
- Чет эллик истеъдодлар учун Сингапурга келиш ва туриш учун ёрдам кўрсатилди

6. Стратегик тараққиётга инвестициялар

- Ҳукумат томонидан кенг миқёсда тараққиёт ва шаффофлик, жумладан, мунтазам равишда матбуотни жалб қилиш ва давлат ва компанияларнинг инвесторлари билан мулоқотни юқори даражада ривожлантириш
- Роудшоу ва инвесторларнинг кампанияларини қайта ишлаш учун махсус тараққиёт бўлинмасини яратиш

Капитал бозорларини ривожлантириш учун MIFID II жорий этиш

- Ташкилотлар мижозларни муайян тоифаларга ажратиши керак: компанияга молиявий саводхонлик даражасини билиш керак, бу эса янада қулайроқ хизматни таъминлаш учун зарур бўлган асосий омил бўлади.
- Хизматларни таклиф қилувчи барча ташкилотлар мижозларга савдо шартлари тўғрисида тўлиқ маълумот беришлари керак
- Битимни амалга ошириш мижоз томонидан сўров юборилгандан сўнг дарҳол амалга оширилиши керак
- MIFID бирлашган бозорни яратишга ҳисса қўшади, бунинг натижасида иштирокчиларга янада қулай шароитлар яратилади.
- Молия соҳасидаги хизматларни тартибга солиш амалга оширилмоқда. Фаолият олиб боришга руҳсати бор ташкилотларни лицензиялаш асослари кўриб чиқилади

2025

- Тартибга солиш ва назорат қилишнинг халқаро стандартларини мослаштириш, жумладан, корпоратив бошқарув, фондлар ва компаниялар ҳисоботи стандартларини (шу жумладан ХМХС ва ХАС), мижозларни таснифлаш, маълумотларни сақлаш ва ошкор қилиш стандартлари ва бошқалар.
- Профессионал бозор иштирокчилари учун ахлоқ кодекси ва хатти-ҳаракат стандартларини яратиш
- Капитал бозорининг иштирокчи давлатларнинг жаҳон уюшмаларига кириш, хусусан, Осиё ва Европа назорат ва тартибга солиш ташкилотлари
- Ички қимматли қоғозлар бозорининг жозибадорлигини ошириш, ИИХни жорий этиш ва жисмоний шахсларга тегишли солиқ имтиёзларини тақдим этиш
- Инвестиция синфидаги давлат ва корпоратив еврооблигацияларни, шунингдек, юқори кредит рейтингига эга давлат қисқа муддатли облигациялари ва маҳаллий валютадаги облигациялар
- Стандартлаштириш ва назорат қилиш бўйича маҳаллий брокерлик компанияларининг ривожланиши, шунингдек, халқаро иштирокчиларни капитал бозорларига иштирокчилар ва ёки ҳамкорлар сифатида интеграциялаштириш

2030

- Инвесторлар ва бизнес эгаларининг, хусусан, инновацион ривожланиш йўналишларида инвестицион инкубаторлар ва акселераторларни яратиш
- Замонавий иқтисодийнинг талабларига, хусусан, жисмоний шахслар учун ETF, ишлаб чиқариш корхоналари учун ресурслар ва валюта ҳосилалари ва институционал инвесторлар учун тузилмали маҳсулотлар талабларига жавоб берадиган маҳсулот портфелини ривожлантириш
- Биржа АТ-инфратузилмасининг технологик жиҳозланишини ва ҳисоблаш қувватини ривожлантириш
- Чет эллик инвесторларни жалб қилиш учун махсус солиқ режим тамойилларини ишлаб чиқиш

2035

- Ликвидликни жойлаштириш тизимларини яратиш ва корпоратив сегментдаги банк маҳсулотлари билан интеграциялаш
- Чакана сегментдаги банк, сугурта ва инвестицион-жамғарма маҳсулотларининг интеграциялашуви ва ҳаёт циклига хизмат кўрсатиш моделига ўтиш

кадрлар

молия

технологиялар

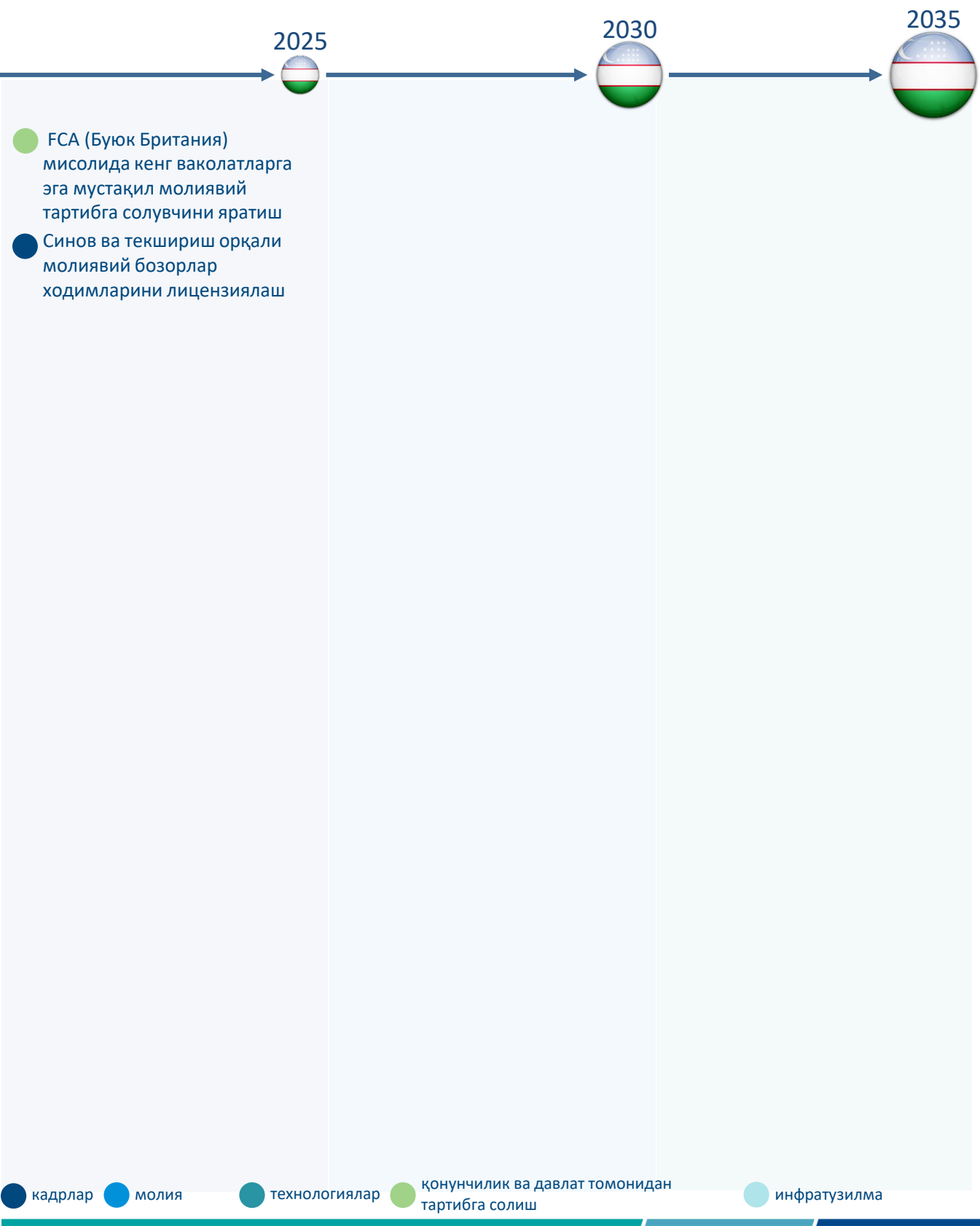

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфратузилма

Асосий стратегик ташаббуслар

Манбалар: ишчи гуруҳининг таҳлили

3. Ижтимоий соҳани ривожлантириш

Ўзбекистон Республикасининг 2035-йилгача
ривожланиш стратегиясининг концепцияси

Соғлиқни сақлаш

Ижтимоий соҳани ривожлантириш

Жорий ривожланиш даражаси

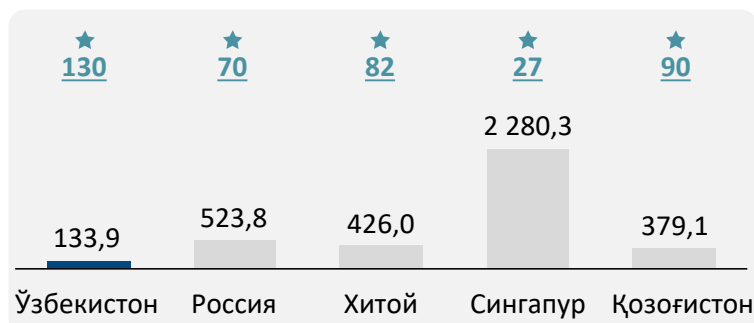
Муҳим муаммолар

- Юрак-томир касалликларининг юқори даражаси ва болалар ўлимининг юқори даражаси
- Соғлиқни сақлаш тизимини молиялаштириш даражаси пастлиги
- Соғлиқни сақлаш тизимига тенгсиз кириш имконияти
- Соғлиқни сақлаш тизимининг ходимлари учун иш ҳақи даражаси паст
- Капитал харажатларнинг паст даражаси ва бунинг натижасида соғлиқни сақлаш тизими технологик ривожланишининг паст даражаси (замонавий асбоб-ускуналар билан жиҳозланмаган)
- ОИТС ва ОИВ тарқалиши хавфи
- Тиббий таълимнинг паст даражаси

Муҳим хулосалар

- Аҳоли саломатлигининг ҳолати туғилганда ўртача умр кўриш давомийлиги (73,8 ёш) ва ўртача ўлим даражаси (минг киши учун 4,9 ўлим) билан тавсифланади. **Юрак-томир касалликларининг юқори даражаси ва болалар ўлимининг юқори даражаси** (ВОЗ бўйича тегишли рейтингларнинг етакчиларидан бири) соғлом ҳаётнинг давомийлигига таъсир қилади.
- Асосий соғлиқни сақлаш муаммоси - **молиялаштириш тизимининг ҳозирги ҳолати**, бу қуйидаги ҳолларда намоён бўлади:
- **Аҳоли жон бошига соғлиқни сақлаш харажатлари паст** (тахминан 54 АҚШ долларидакам бир кишига 2018 йилда)
- **Соғлиқни сақлаш тизимидан тенгсиз фойдаланиш имконияти**. Кўп ҳолларда иккиламчи и учламчи тиббий ёрдам тўлов учун кўрсатилмоқда, фуқароларнинг соғлиқни сақлашни молиялаштиришда шахсий тўловларининг улуши 40%¹ кўп
- **Молиялаштириш инструментлари ривожланмаган**. Шундай қилиб, мажбурий тиббий суғурта мавжуд эмас.
- **Натижада тиббий хизмат кўрсатиш сифати пасайиб кетмоқда**, бу аҳоли саломатлигига салбий таъсир кўрсатиши мумкин.

Аҳоли киши бошига соғлиқни сақлаш харажатлари, АҚШ доллари, 2015

- Секторни кам молиялаштирилганлиги кўплаб муаммоларга олиб келади, жумладан:

- Коррупцияга олиб келадиган шифокорларнинг кам иш ҳақи
- Кам даромадли аҳоли қатламларига фойдаланишни чекловчи коррупция
- Паст молиялаштириш даражаси (капитал харажатлар билан бирга) соғлиқни сақлашнинг сифатини пасайтиради

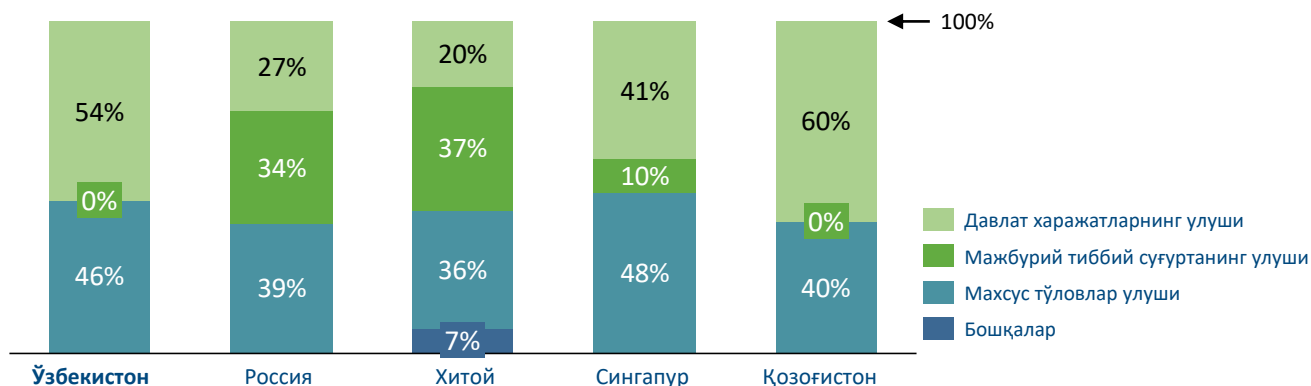
Чақалоқларнинг ўлим даражаси, 1000 чақалоққа 5 ёшгача бўлган болалар ўлими, 2016 йил

- Ўзбекистондаги чақалоқлар ўлимининг даражаси юқори. 1000 туғилган боладан 14,1-си 5 ёшгача ўлади
- **Энг юқори ўлим кўрсаткичи 1 ёшгача бўлган даврда кузатилади** - ҳар 1000 янги туғилган чақалоқ учун 21,4 ўлим, 28 кунгача бўлган даврда 1000 та чақалоқ бошига 13,8 ўлим

Жорий ривожланиш даражаси

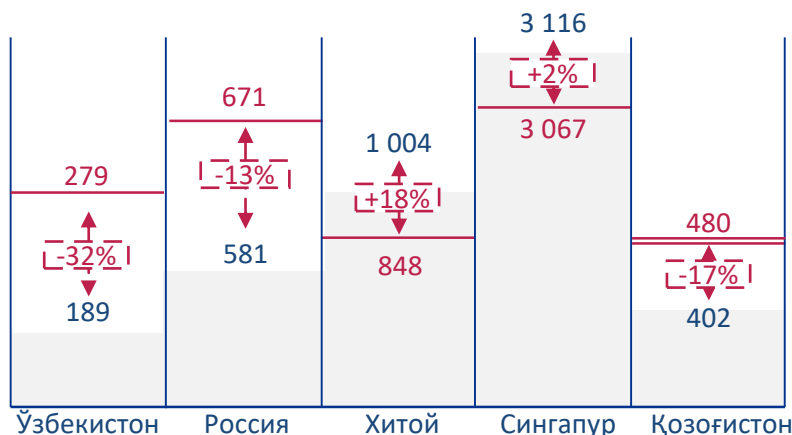
Соғлиқни сақлашни молиялаштириш тизимида хусусий тўловларнинг улуши устунликка эга бўлиб, мажбурий тиббий суғурта мавжуд эмас, бу тенг ҳуқуқли фойдаланиш имкониятини чеклайди

- Ўзбекистонда **мажбурий тиббий суғурта тизими йўқ**, ихтиёрий тиббий суғурта тизими кам ривожланган
- Ўзбекистон Республикасида давлат тиббий ёрдам кўрсатиш тизими бепул бирламчи тиббий маслаҳат беришни ва қўшимча хизматларга ва такрорий маслаҳат учун ҳақ тўлашни ўз ичига олади
- Хусусий тўловлар давлат муассасаларида тиббий хизмат учун ҳақ тўлашдан ва хусусий суғурта учун тўловлардан иборат.** Ўзбекистонда тиббий хизмат учун хусусий тўловлар тўлиқ фуқароларнинг тўлиқ шахсий харажатларидан иборат
- Бошқа мамлакатлардаги соғлиқни сақлаш соҳасидаги молиялаштириш тизимлари - масалан, **Сингапурда**, ишлайдиган фуқароларнинг **мажбурий ажратмалари ва аҳолининг камтаъминланган гуруҳларини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш** асосида фаолият юритади. Мажбурий ажратмаларнинг миқдори фуқаронинг ёшига ва умумий саломатлигига қараб ўзгаради.
- Ишчи гуруҳ мутахассисларининг фикрига кўра, расмий статистика маълумотлари ҳақиқатни акс эттирмайди, фуқароларнинг шахсий тўловлари улуши 70-80 фоизни ташкил этиши мумкин

Соғлиқни сақлаш тизими ходимининг ўртача иш ҳақи

АҚШ доллари/ойига

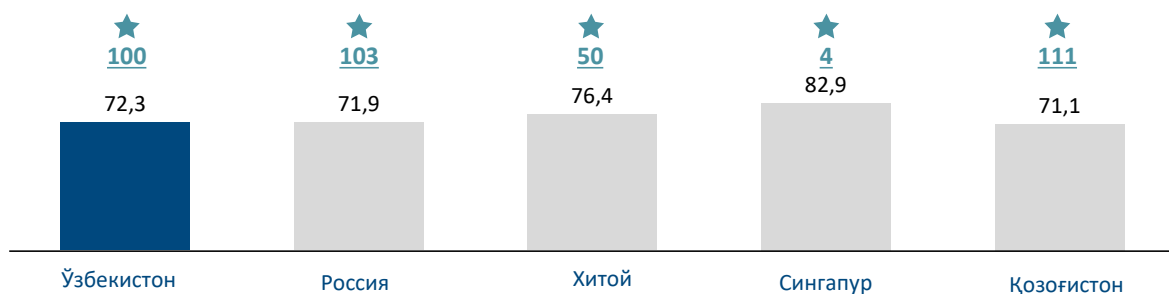
Соғлиқни сақлаш тизими ходимининг ўртача иш ҳақи

Мамлакатда ўртача маош

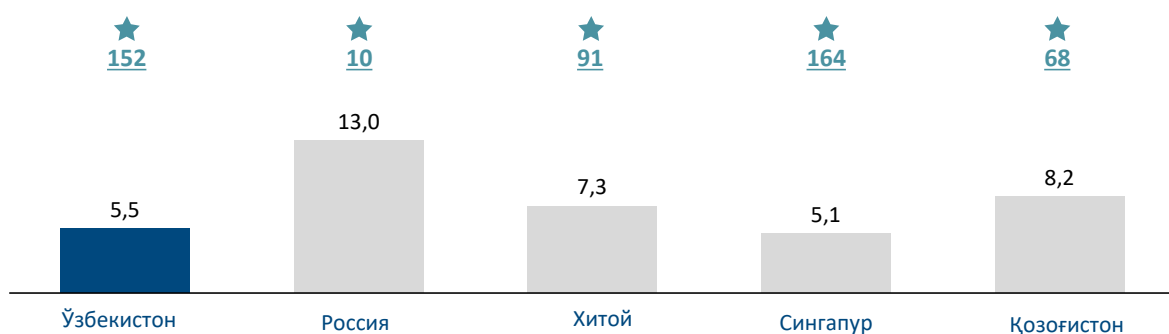
- Ўзбекистонда шифокорларнинг иш ҳақи **мамлакатдаги ўртача ойлик маошидан кам**
- Қўшимча тўловлар малака тоифасига, хизмат кўрсатиш муддатига ва тиббий фаолият соҳасига боғлиқ. Масалан, юқори тоифадаги жарроҳларнинг ўртача иш ҳақи - 351 долл. кўтарилди
- Шифокорларнинг паст иш ҳақи секторда **соя иқтисодиётининг ривожланишига олиб келади.** Масалан, тиббий ходимларнинг иш ҳақи **беморлардан норасмий тушумлар** қўшилиши мумкин. Бундан ташқари, экспертларнинг фикрига кўра, тиббиёт ходимларининг асосий қисми **фармацевтика компаниялари билан ҳамкорлик қилади ва кўпинча улардан ахлоқий бўлмаган иш ҳақи олади**, бу эса тиббий тавсияларнинг сифатига салбий таъсир кўрсатмоқда.

Жорий ривожланиш даражаси

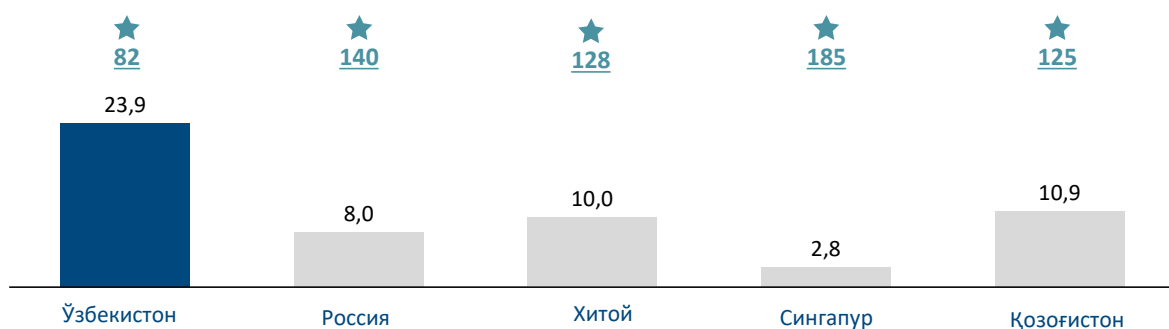
Туғилган пайтда^(а) умр кўриш давомийлиги, йил, 2016

1000 кишига умумий ўлимлар сони, ўлим ҳодисалари, 2016

5 ёшгача бўлган болалар ўлимлари сони, 1000 кишига ўлим ҳодисалари, 2016 й.

★ **127** Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти маълумотларига кўра, халқаро рейтингда ўрин

Шарҳлар

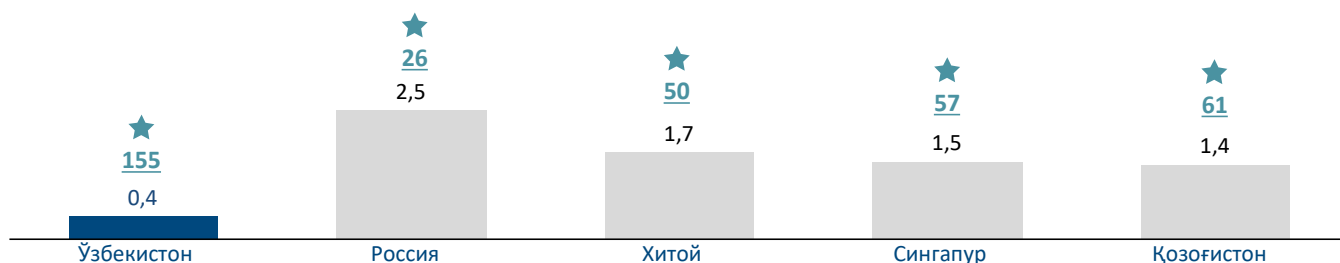
- **Ўзбекистонда ўртача умр кўриш давомийлиги.** Ўзбекистон, умр кўриш давомийлиги бўйича постсовет ҳудудида етакчи мамлакатларидан бири бўлиб Марказий Осиёдаги етакчи мамлакат бўлишига қарамай, Ўзбекистон Европада ва Осиёда, жумладан, Хитой ва Сингапур каби етакчи мамлакатлардан орқада қолмоқда.
- **Ўзбекистон Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти** (183 мамлакатдан 152 мамлакат) маълумотлари бўйича **ўлим кўрсаткичи** пастлиги билан ажралиб туради ва **рейтингда етакчилардан бири бўлиб турибди.**
- Бироқ 5 ёшгача бўлган болалар ўлим даражаси билан боғлиқ муаммолар мавжуд (194 мамлакатдан 82-ўрин)

Жорий ривожланиш даражаси

Юрак-томир касалликлардан ўлим даражаси, 1000 кишига ўлимлар сони, 2016

Хавфли шишлардан ўлим даражаси, 1000 киши бошига ўлимлар сони, 2016

Ошқозон-ичак йўли касалликларидан ўлим, 1000 кишига ўлимлар сони, 2016

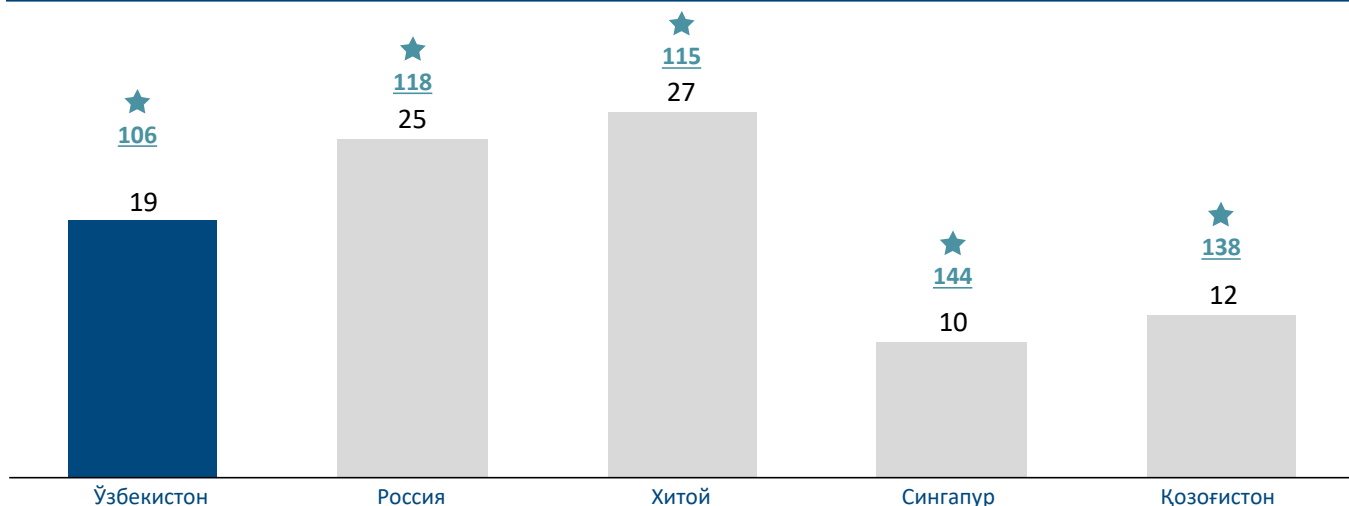
★ **127** Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти маълумотларига кўра, халқаро рейтингда ўрин

Шарҳлар

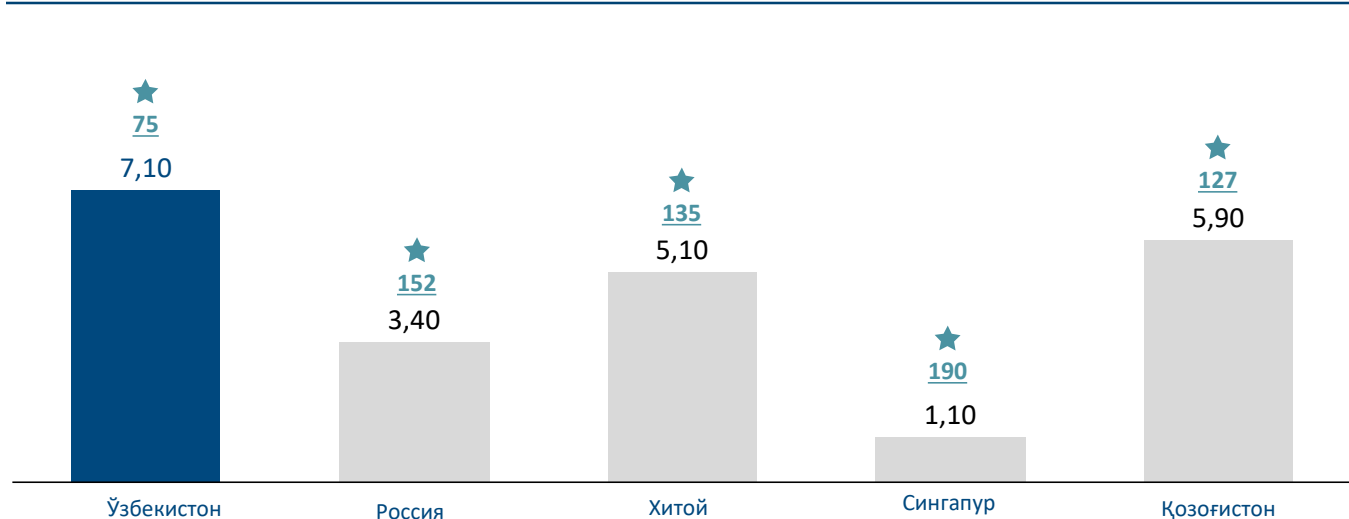
- Ўзбекистон юрак-қон томир касалликларидан ўлимда дунё миқёсида етакчи давлатлардан бири (183 дан 36-мамлакат). Ўлимларнинг 66% ишемик юрак касалликлари, 17% ини эса инсультлар билан боғлиқ
- Умумий ўлим даражасининг юқори бўлишига қарамай (8%), Ўзбекистонда хавфли касалликлардан ўлим даражаси дунёда энг паст кўрсаткичлардан бири ҳисобланади.
 - Хавфли шишлардан ўлимнинг энг кўп тарқалган сабаби ошқозон саратони (ўлимнинг 14%), нафас олиш йўллари саратони (11%), кўкрак беги саратони (10%).
 - Хавфли шишлардан юқори даражали ўлимнинг сабаби саратон касалликларининг кам ёки кечроқ аниқланиши ва превентив тиббётнинг кам ривожланиши бўлиши мумкин
- Ўзбекистондаги ошқозон-ичак йўли касалликларидан ўлим даражаси бошқа мамлакатларга нисбатан ўртача. Ошқозон-ичак касалликларидан ўлимнинг асосий сабаблари жигар циррози (74%), бу В гепатити (39%), ортиқча спиртли ичимлик истеъмоли (26%) ва С гепатити (16%) ва замонавий ва сифатли диагностика йўқлиги сабабларидан юзага келади

Жорий ривожланиш даражаси

100 мингта янги туғилган чақалоқларга оналар ўлим даражаси, 2015 й.

Неонатал ўлим, 1000 нафар янги туғилган чақалоқ бошига 28 кунгача бўлган болалар ўлим ҳодисалари, 2016

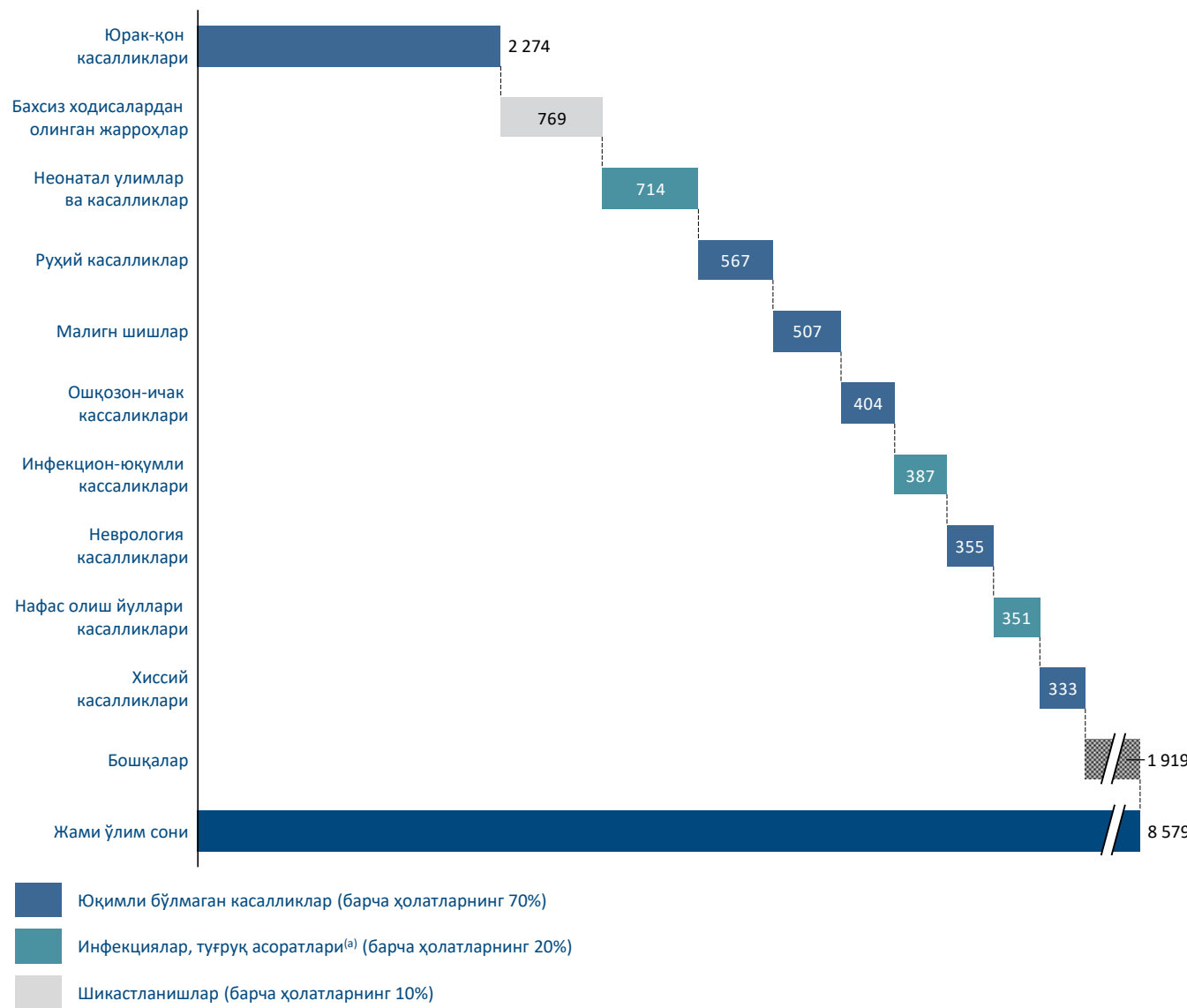
★ **127** Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти маълумотларига кўра, халқаро рейтингда ўрин

Шарҳлар

- Ўзбекистонда оналик ўлимининг кўрсаткичи ўртача. ЖССТ маълумотларига кўра, мамлакатда туғишларнинг 100 фоизи тиббиёт ходимларининг назорати остида амалга оширилади.
 - Ўлим сабаблари қон кетиши (45%), инфекциялар (12%) ва кеч токсикоз (5%).
 - Ҳомиладорлик пайтида шифокор назорати остида турилса ва тиббий ходимларнинг ҳаракатлар тўғри бўлган тақдирда, оналар ўлимининг олдини олиш мумкин
- Ўзбекистон юқори неонатал ўлим даражаси билан ажралиб туради (дунёдаги 77 мамлакат 183 дан). Неонатал ўлимнинг асосий сабаблари эрта туғилиш асоратлари (ўлимларнинг 44%), хомилалик асфиксия ва туғилиш шикастланиши (42%) ва неонатал инфекциялар (16%),

Жорий ривожланиш даражаси

Касаллик туфайли (DALYs) эрта ўлим ва ногиронлик сабабли йўқотган йиллар, минг йил, 2016

Мисоллар

Методология: Касалланиш даражасини аниқлаш учун "Ишга ярамаслик бўйича тузатишган ҳаёт йиллари" кўрсаткичи қўлланилди. Бу кўрсаткич эрта ўлим ва ишга ярамаслик сабабли йўқотилган ҳаёт йилларнинг линеар суммасини тақдим этади

Жорий ривожланиш даражаси

Юрак-қон томир касалликларига чалинган касалликлар туфайли бевақт ўлим ва ишга ярамаслик туфайли йўқотган йиллар сони, 1000 кишига, 2016 й.

Неонатал ўлими ва касалликлар туфайли йўқотган йиллар суммаси, 1000 кишига 2016 й.

Тасодифий шикастланиш туфайли бевақт ўлим ва ишга ярамаслик сабабидан йўқолган йиллар, 1000 кишига, 2016 й.

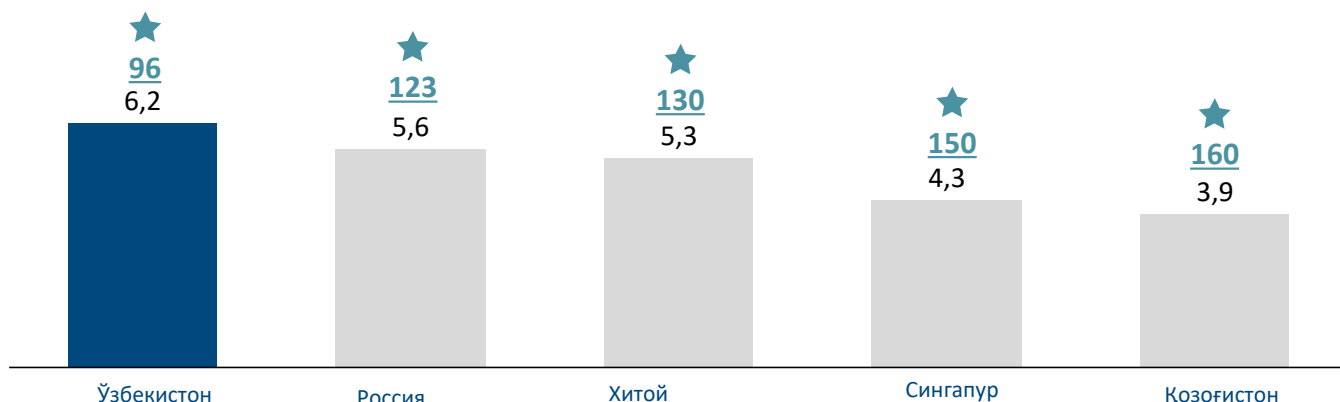
★
127 **Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти маълумотларига кўра, халқаро рейтингда ўрин**

Шарҳлар

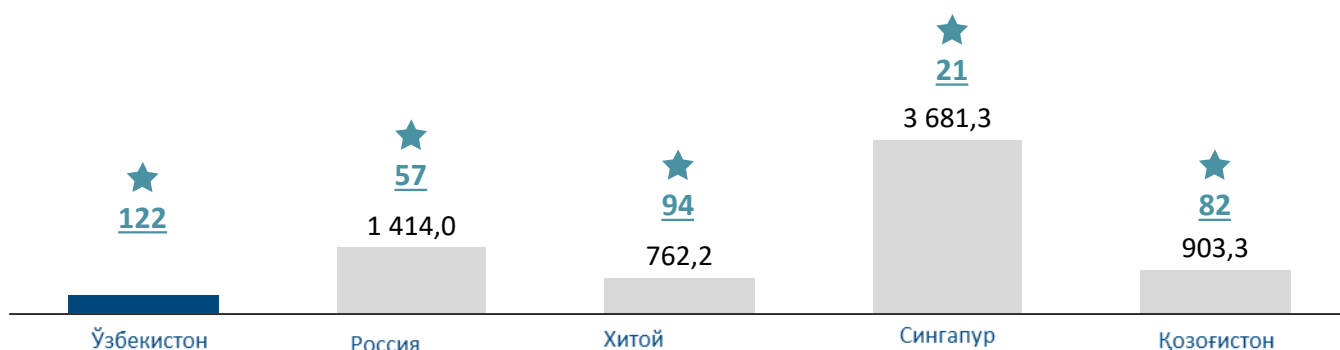
- **Ўзбекистон юрак-қон томир касалликлари бўйича жаҳон рейтингда етакчилардан биридир.** Касалланишларнинг 66% юракнинг ишемик касалликлари, 17% ини инсульт, 11% гипертензия туфайли юзага келади
- **Ўзбекистонда ўлимга олиб келадиган неонатал касалликлар даражаси юқори.** Вақтидан олин туғиш (44%), хомилалик асфиксия ва туғруқ шикастланиши (31%) ва неонатал инфекциялар (16%) асосий саббаларидандир
- **Тасодифий жароҳатланиш ҳам ҳаёт сифатини пасайтиради.** Асосий сабабларининг ичига йўл-транспорт ҳодисалари (27%), қулаш (21%) ва чўкиб кетишлар (10%) киради

Жорий ривожланиш даражаси

Соғлиқни сақлаш тизимиغا харажатларининг ЯИМдаги⁽¹⁾ улуши, %, 2015 йилда

Аҳоли жон бошига тўғри келадиган соғлиқни сақлаш тизими харажатлари², ҳарид қилиш қобилияти паритетига асосланган индекс, 2015 й.

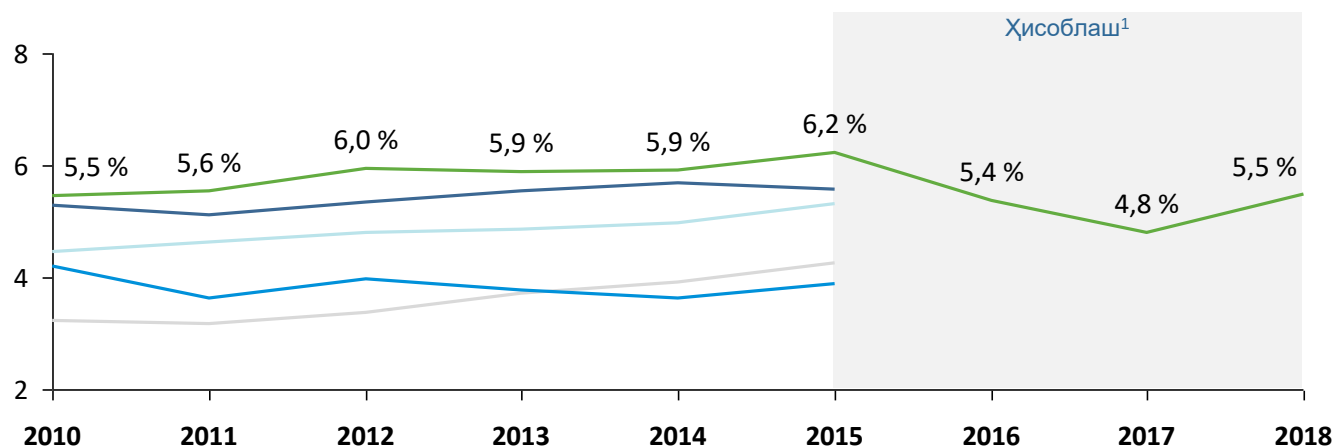
Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти маълумотларига кўра, халқаро рейтингда ўрин

Шарҳлар

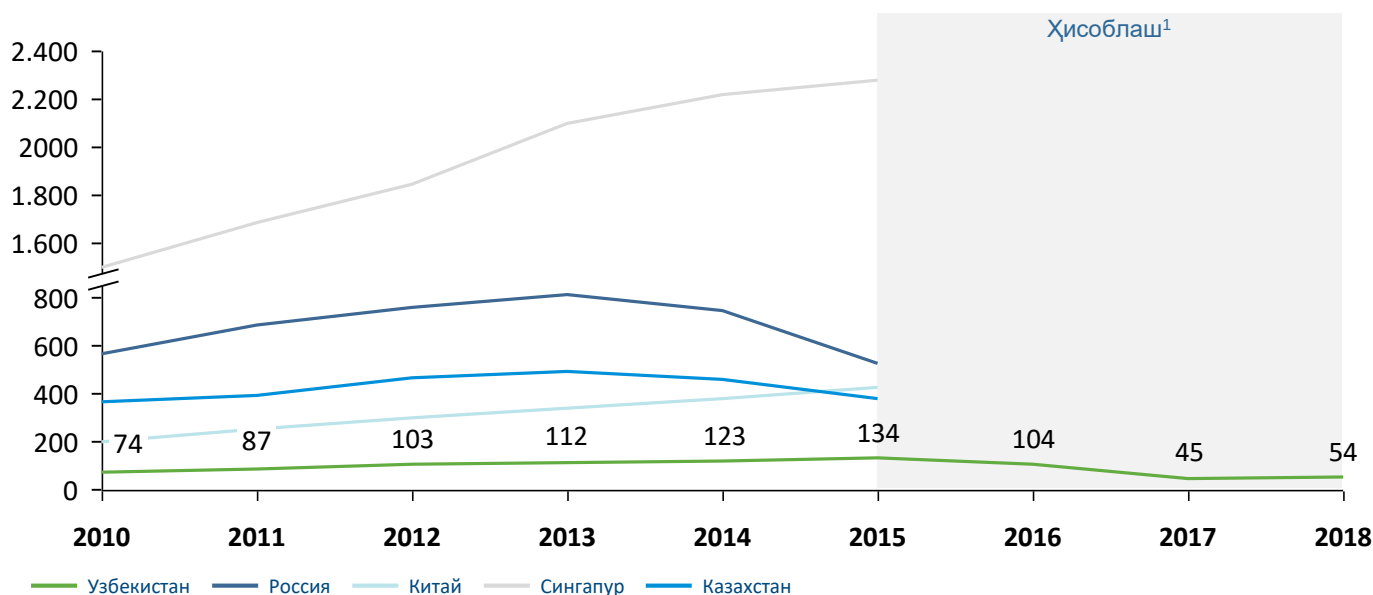
- Мамлакатнинг ЯИМдаги соғлиқни сақлаш харажатларининг улуши ЖСС ташкилоти рейтингининг 189 мамлакати билан таққослаганда ўртача даражада
- Бироқ, **аҳоли жон бошига тўғри келадиган соғлиқни сақлаш харажатлари Ўзбекистонда** бошқа мамлакатларга қараганда **анча паст**
- Ўзбекистонда ҳарид қилиш қобилияти паритети асосида ҳисобланган киши бошига соғлиқни сақлаш харажатлари рейтингига кўра, Ўзбекистон ҳам анча паст даражада бўлиб рейтингда 122 ўринни эгаллайди.
- Рейтингдаги Ўзбекистоннинг паст кўрсаткичи қисман **ЯИМнинг ҳажмидаги фарқ** билан қисман изоҳланади: Ўзбекистон ялпи ички маҳсулоти рейтингдаги иштирок этаётган бошқа мамлакатлардан паст, шунинг учун соғлиқни сақлашга сарф-харажатлар даражаси пул жиҳатидан **пастроқ**

Эслатма: 1 - Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти маълумотларига кўра, 189 мамлакат бўйича маълумотлар асосида рейтинг; 2 - хусусий ва давлат сектори харажатларини ўз ичига олади
Манбалар: Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти

Соғлиқни сақлаш харажатларининг ЯИМдаги¹ улуши, %, 2010-2015

Аҳоли киши бошига соғлиқни сақлаш харажатлари¹, АҚШ доллари, 2010-2015

Шарҳлар

- 2010 йилдан бошлаб соғлиқни сақлашга йўналтирилган кўрсаткич ЯИМнинг 5-6% даражасида бўлиши билан, **8 йил давомида аҳоли жон бошига соғлиқни сақлаш харажатлари анча паст даражада бўлган** - қўшни мамлакатларга ва ривожланган Осиё давлатларига қараганда камроқ
- 2018-йилда соғлиқни сақлаш соҳасини молиялаштириш 40 фоизга ошди, бироқ харажатларини киши бошига АҚШ доллари ҳисобида, ўзбек сўмининг АҚШ доллариغا нисбатан тушиши сабабли, кўп эмасди. Ўзбек сўмда киши бошига сарф қилинган соғлиқ харажатлар 2018 йилда 5 фоизга ошди

Эслатма:

1 - Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси, Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти маълумотларига асосланиб ҳисобланган, ҳисобларда 2015 йилдан бошлаб хусусий сектор харажатлари табиий қийматида ўзгармас бўлиши тахмини ишлатилган.

2 - хусусий ва давлат сектори харажатларини ўз ичига олади

Манбалар: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Ўзбекистон Республикаси Давлат қўмитаси, Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти, Economist Intelligence Unit, очиқ манбалар маълумотлари

Жорий ривожланиш даражаси

Ёрдам тури бўйича мавжуд хизмат турлари

Бирламчи ёрдам Умумий амалиёт шифокорлари маслаҳати	Иккиламчи ёрдам Тегишли ихтисослик шифокорлари маслаҳати	Учламчи ёрдам Диагностика ва даволашнинг юқори технологияли усуллари
Энг кенг тарқалган касалликлар, шикастланишлар, заҳарланиш ва бошқа фавқулдда ҳолатларни даволаш	Саратон, ақлий, инфекцион, эндокрин касалликлар, сифилис, ОИТС ва ОИВ, сил касаллиги, гиёҳвандлик, мохов, радиация касаллиги	Кардиология
Болалар кўриги ва даволаниши		Онкология
Чақириқ комиссиялар йўналишлари бўйича 15-17 ёшдаги ўсмирларнинг ва ҳарбий ёшдаги (18-27 ёш) шахсларни кўрик қилиш ва даволаш	Тери-венерологик, юрак-қон томир, урология, ортопедия касалликлари ва шикастланиш оқибатларини даволаш ва диагностика қилиш.	Ортопедия
Хомиладорларга ва тағадиган хотинларга хизмат кўрсатиш (пуллик муассасалардан ташқари)		Офтальмология
Бир қатор юқумли касалликларга қарши аҳолини иммунизация қилиш ва эмлаш	Нейрохирургия, аллергология, йирингли-жарроҳлик касалликлари	Травматология ва ортопедия
Тез ёрдам		Эндокринология
		Нейрохирургия
		Кардиология
		Урология

Барча фуқаролар учун бепул фойдаланиш имконияти^(а) Фақат фуқароларнинг баъзи тоифаларига бепул^(а)

Шарҳлар

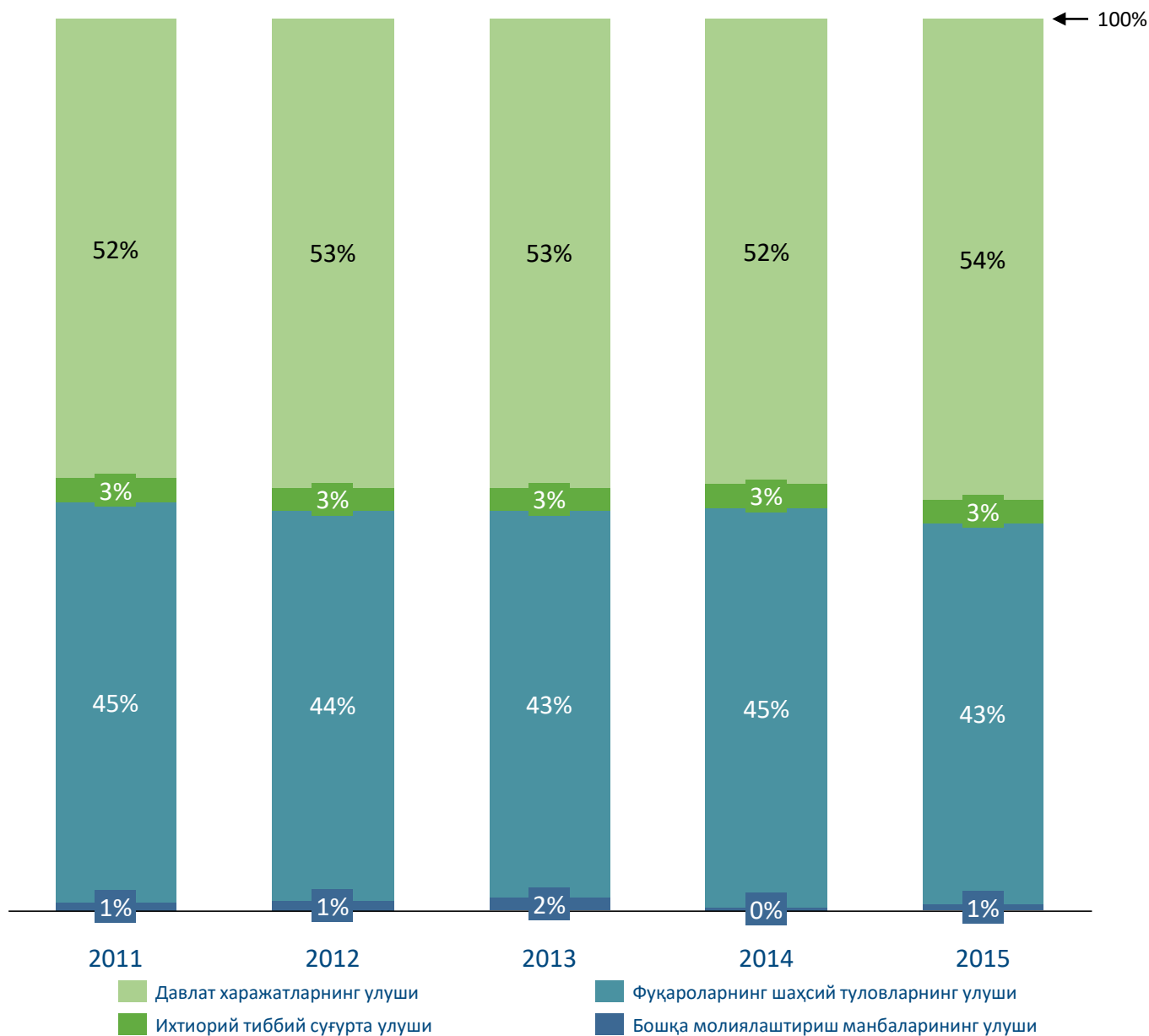
- Аҳолининг ижтимоий заиф қатламлари барча тоифадаги бепул тиббий хизмат олиш ҳуқуқига эга
- Касалликларни даволашдан фойдаланиш имконияти барча турдаги фуқаролар учун мавжуд эмас. Ёрдамга муҳтож одамлар фақат фавқулдда вазиятларда - ҳаётга таҳдид соладиган ҳолларда ёрдам олишлари мумкин. Шундай қилиб, **касалликларнинг кучайиб кетишининг олдини олиш ривожланмаган.**
- Давлат секторида пулли хизматлар кўплиги **норасмий секторнинг ривожланишига** сабаб бўлиши мумкин. Экспертларнинг фикрига кўра, норасмий тўловлар амалиёти аксарият ҳолларда аҳолига бирламчи тиббий ёрдам пулли равишда кўрсатилишига олиб келади.
- Ўзбекистонда тиббий ҳаражатларининг улуши баланд - тиббий ҳизматлар учун тўловлар 45%ни ташкил қилади.

Эслатма: (а) бепул иккиламчи ва учламчи ёрдамдан фойдаланиш имконияти бор фуқаролар рўйхати:

- Ёлғиз яшайдиган парваришга муҳтож қария фуқаролар
- I ва II гуруҳ ногиронлари, ногирон болалар
- Ҳуқуқий муомалага лаёқатсиз ва лаёқатлиги чекланган фуқаролар
- Ижтимоий аҳамиятга эга касалликларга чалинганлар
- Етим болалар ва ота-она қарамоғидан маҳрум бўлган болалар
- 1941-1945 йиллардаги ногиронлар ва уруш ва меҳнат fronti иштирокчилари,
- Бошқа шахслар

Жорий ривожланиш даражаси

Соғлиқни сақлашга сарф қилинган харажатларнинг умумий ҳажмида манба турига кўра харажатлар улуши, %, 2011-2015

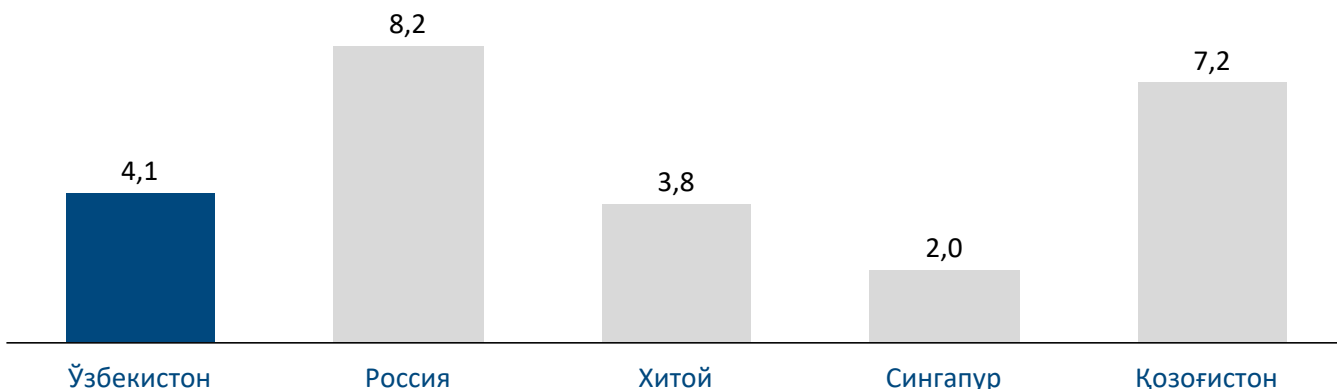

Шарҳлар

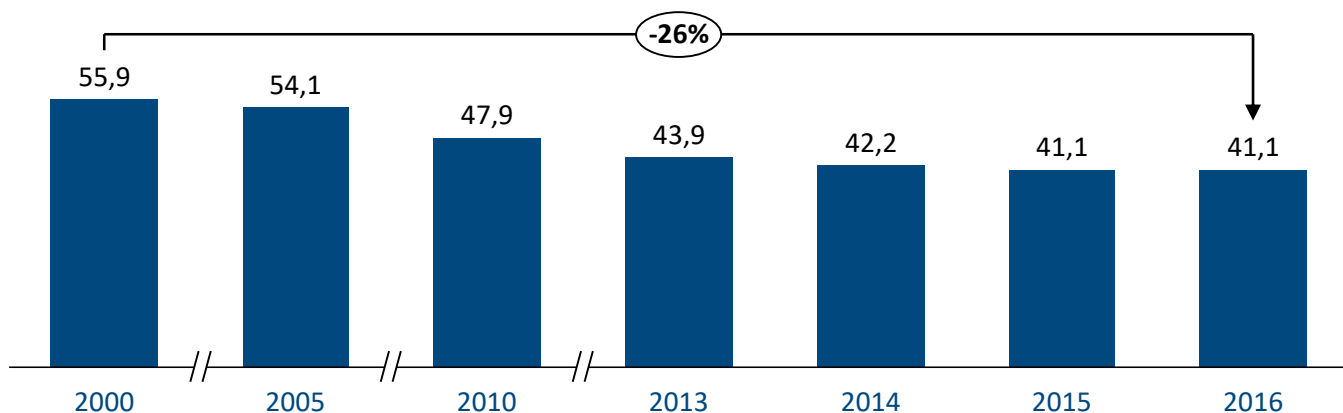
- **Соғлиқни сақлаш харажатларининг таркиби 2011 йилдан буюн кўп ўзгармади:** давлат харажатлари ва фуқароларнинг шахсий туловлари барча харажатларнинг катта қисмини ташкил қилади.
- Ўзбекистонда ихтиёрий тиббий суғурта амалиёти жорий этилган, аммо у умумий миқдорнинг фақат 3 фоизини қоплайди
- 2011 йилдан бошлаб ихтиёрий тиббий суғурта сектори соғлиқни сақлаш соҳаси учун бошқа молиялаштириш манбалари ўрнини босмайди.

Жорий ривожланиш даражаси

Энг сўнги сана учун, 1000 киши учун ётоқлар сони

10 000 нафар киши учун Ўзбекистон Республикасида ётоқ жойлар сони

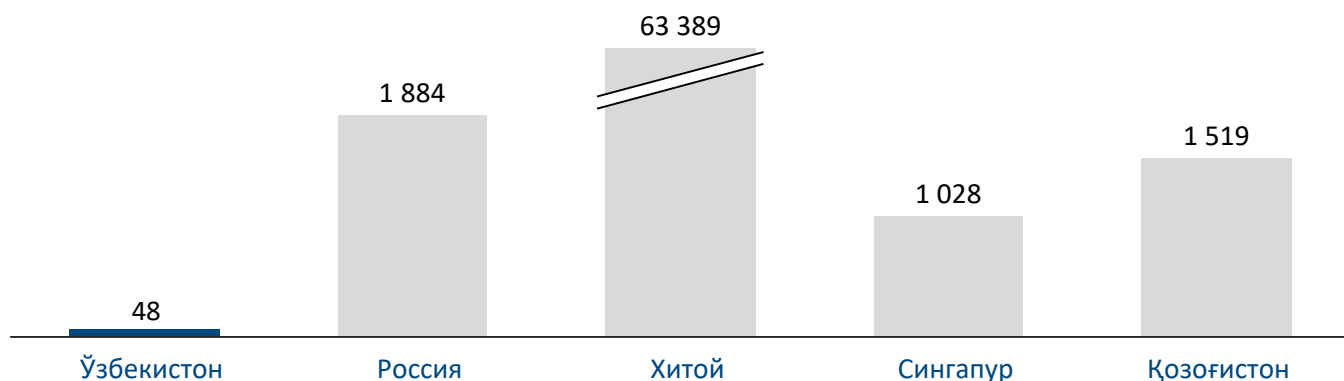

Шарҳлар

- 2000 йилдан бошлаб, Ўзбекистонда ҳам, минтақанинг бошқа мамлакатларида ҳам 10 000 кишига шифохона ётоқлари (шифохоналар шошилини ёрдам ётоқлари билан бирга) камайди.
 - Мавжуд маълумотлар Ўзбекистон Республикасида давлат тиббиёт муассасаларида давлат бюджети ҳисобидан ёки ўз маблағлари ҳисобидан молиялаштирилаётган ётоқларнинг сонин ҳақидаги маълумотларни акс эттиради.
 - Шундай қилиб, бепул равишда мавжуд бўлган шифохона ётоқларининг сони кўрсатилган қийматлардан паст.**
 - 1990-2016 муддати учун стационар тиббиёт муассасаларида 100 кишига госпитализациялаш даражаси **24,6 дан 15,5 гача камайган**
- Касалхоналар ётоқларининг сони уларнинг айланма кўрсаткичлари билан биргаликда кўриб чиқиши керак. **Касалхоналар ётоқларининг айланмаси** тиббиёт тизимидаги бошқарув самарадорлигини акс эттиради. Мисол учун, Сингапурда кўриб чиқилган мамлакатлар гуруҳидаги тиббиёт муассасаларида жойлар кўрсаткичи энг паст, Сингапур тиббиёт тизими эса юқори самарадорлик⁽⁶⁾ билан тавсифланади. Ўзбекистон Республикасида шифохона ётоқлари айланмаси тўғрисидаги маълумотлар очиқ манбаларда эълон қилинмади, шунинг учун мамлакатдаги тиббиёт муассасаларида **жойларни бошқариш самарадорлиги тўғрисида хулоса қилиш мумкин эмас.**

Жорий ривожланиш даражаси

Соғлиқни сақлашда умумий капитал инвестицияларининг ҳажми, млн АҚШ доллари, 2015

Техник ва технологик жиҳозланиш даражаси (очиқ манбалар маълумотларига кўра)

Йўналиш	Баҳолаш	Шарҳлар
Ахборот технологиялари	✗	"Ақлли тиббиёт"ни жорий қилиш дастури 2018 йилда бошланган
Электрон ҳисобга киритиш ёки ҳужжат айланиши тизими	✗	2017 йилдан бошлаб тиббий карталардан олинган маълумотлар электрон маълумотлар базаларига киритилган, аммо соғлиқни даволаш ва профилактика муассасалари ўртасида маълумот узатиш тизими мавжуд эмас.
Тиббий ускуналар	✗	Ускунани сотиб олишга сарфланган инвестициялар жуда кам
Шарҳлар		

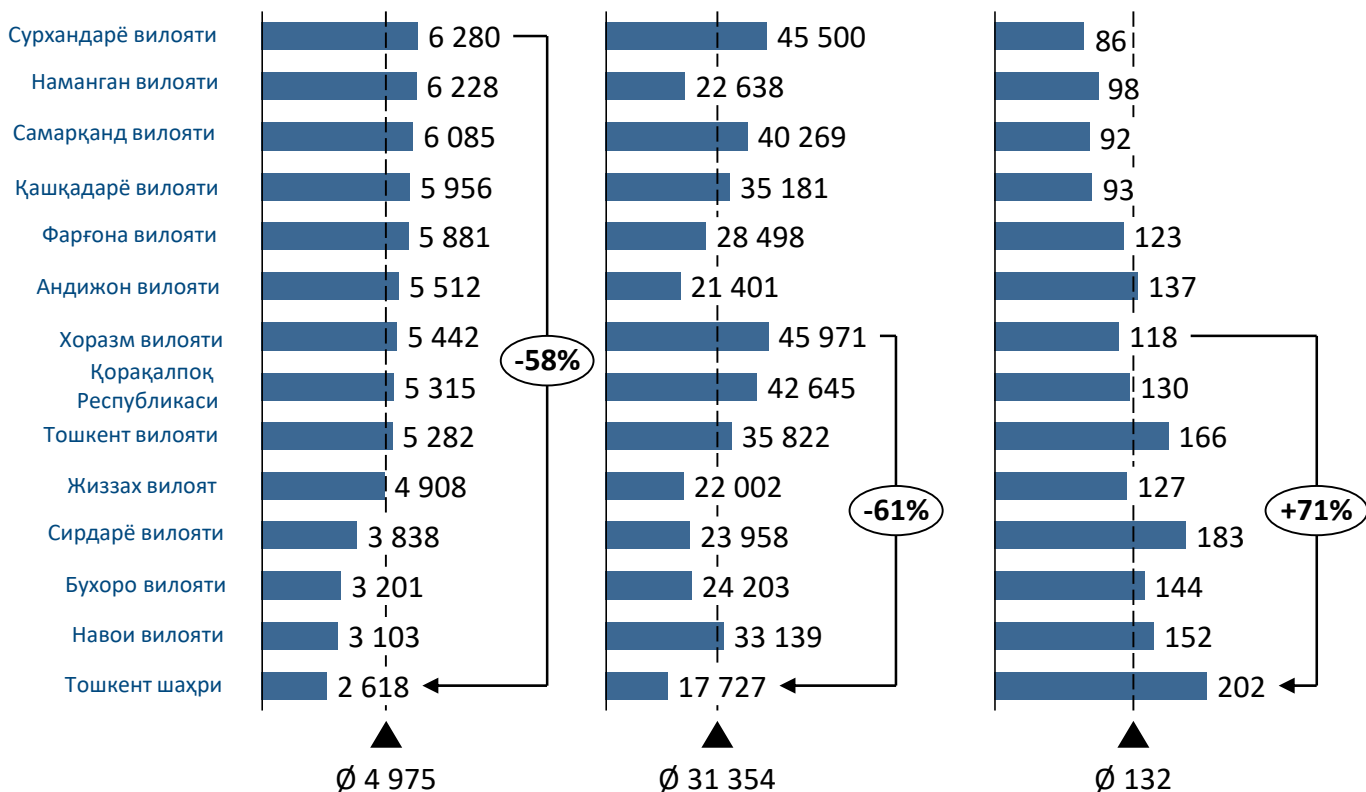
- Капитал инвестициялар қурилиш. ускуналарини сотиб олиш, шунингдек, таъмирлашни ўз ичига олади
- Ўзбекистонда капитал инвестициялар ҳажми сезиларли даражада эмас. Расмий статистика маълумотларига кўра, 2012-2015 йилларда улар йилига ўртача 48 минг АҚШ долларига яқин бўлди ва бу бошқа мамлакатларга қараганда анча паст
- Соғлиқни сақлаш тизими янада ривожланган мамлакатлардан фарқли ўлароқ Ўзбекистонда давлат харидлари учун **дори-дармонлар, тиббиёт ускуналари ва маҳсулотлар рўйхатини белгиловчи ташкилот мавжуд эмас**. Харидлар давлат маблағлари, халқаро кредитлардан тушумлар, хусусий капитал маблағлари ёки ҳомийлик маблағлари билан амалга оширилади. Амалдаги харидлар ҳажми жуда кам, масалан, Қозоғистонда аҳоли сони 2 баробар кичикроқ бўлса ҳам, сотиб олиш ҳажми 400-600 баробарга кўп
- 2018-йилда "Ақлли тиббиёт" (шифокор ва бемор ўртасидаги масофавий мулоқот тизими) ва "Тиббий маълумотларнинг ягона маркази" (соғлиқни сақлаш бўйича ягона рақамли маълумотлар базаси) ахборот технологиялари тизимини ишлаб чиқиш ва жорий этиш дастури қабул қилинди.

Жорий ривожланиш даражаси

Бир касалхонага муассасасига аҳоли сони, 2016 й.

Бир касалхона муассасасига аҳоли сони¹, 2016 й.

2016 йилга келиб 10 минг аҳолига АПУ¹ (сменага ташриф буюриш) имконияти

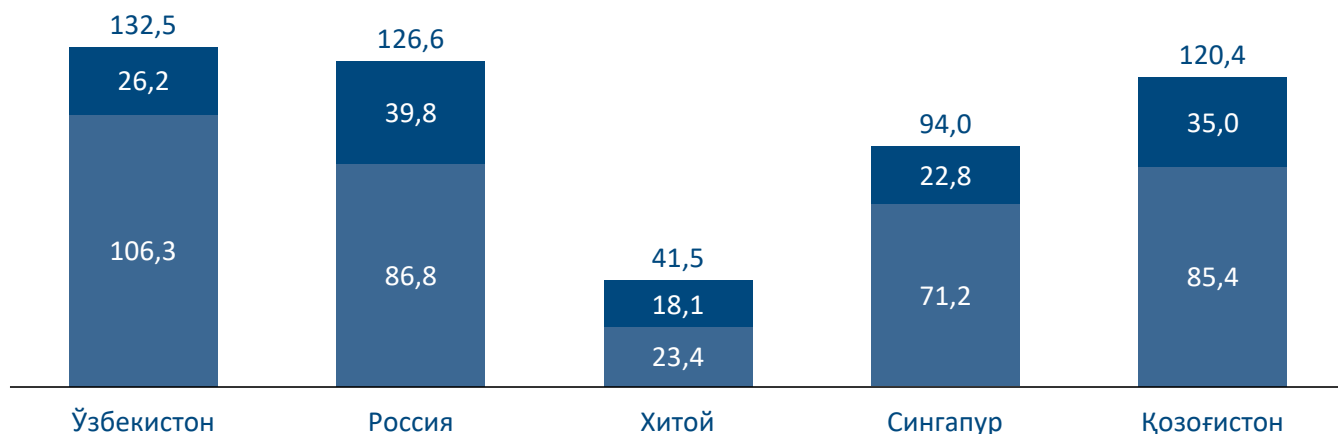

Шарҳлар

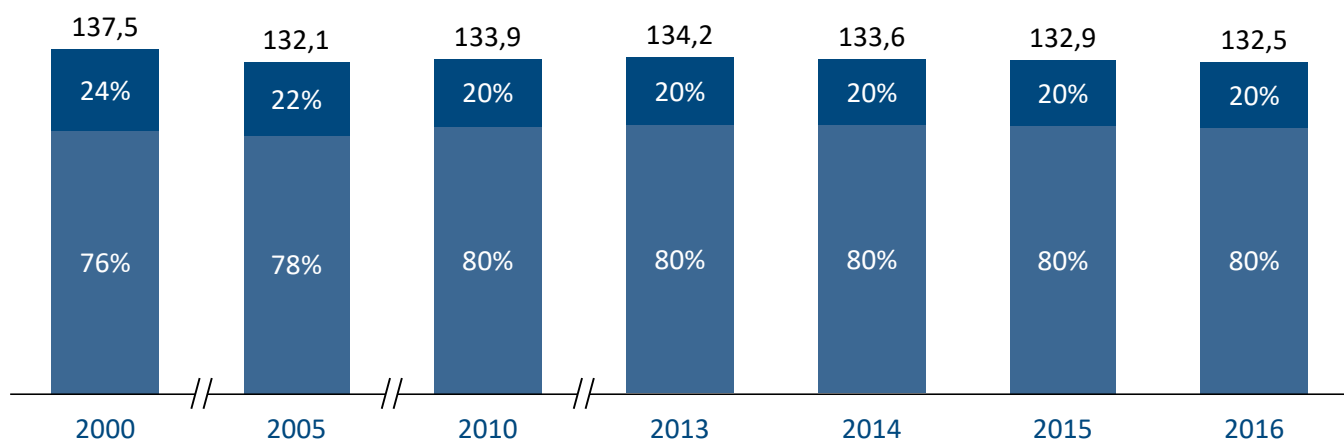
- "Касалхоналар" тоифасига стационар даволанишни таъминловчи муассасалар киради, амбулатория-поликлиника тоифаласига - дастлабки қабулни таъминловчи муассасалар
- Бир касалхона муассасасига аҳоли сони ҳудудлар орасида фарқ қилади, фарқ 137%гача бўлиши мумкин
- Бир амбулатория-поликлиника муассасасида аҳоли сони ҳам ҳудудларда тенг тақсимланмаган: фарқ 159% фоизга етиши мумкин.
- Туманлар бўйича аҳолини шифохоналар ва амбулатория поликлиникалари билан таъминлаб бериш даражалари бир бирига боғлиқ эмас
- Амбулатория поликлиникаларининг қуввати ҳудудларда сезиларли даражада фарқланади: фарқ 138 фоизга етиши мумкин.
- Аҳолини энг юқори даражада таъминлайдиган ҳудуд Ўзбекистон Республикаси пойтахтидир

Халқаро тажриба

10 000 аҳоли учун шифокорлар ва ўрта тиббий ходимлар сони, сўнги мавжуд санада

ЎзРда 10 минг аҳолига шифокорлар ва ўрта тиббий ходимлар сони, 2000-2016 йилларда

■ Шифокорларнинг барча мутахассисликлари бўйича сони ■ Тиббий ҳизмат курсатувчи ходимлар сони

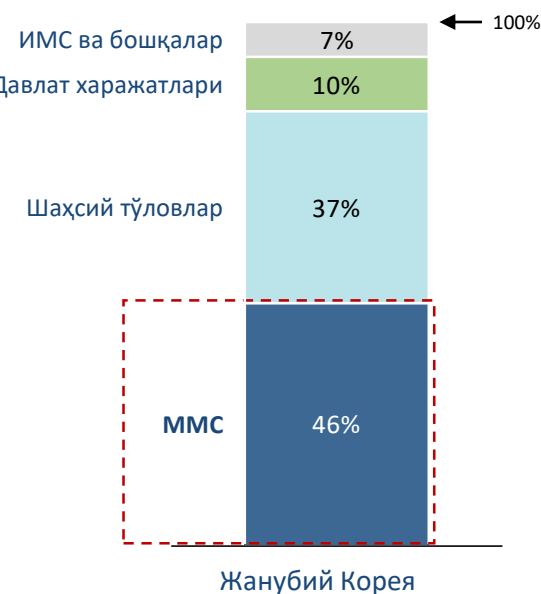
Шарҳлар

- Ўзбекистон бошқа давлатларга қараганда 100 минг аҳолига нисбатан энг кўп тиббий мутахассисларга эга. Хитойда тиббиёт ходимларининг оғир танқислиги мавжуд.
- Шу билан бирга, Ўзбекистонда таққосланадиган мамлакатлар гуруҳида ўрта тиббий ходимларга нисбатан энг кам шифокорлар улуши кўзатишмоқда.
- Ўзбекистон Республикасида тиббий мутахассислар сони 4 фоизга камайди, мутахассисларнинг умумий сонидagi шифокорлар сони ҳам камайди.
- Шу билан бирга, 2010 йилдан бошлаб **10 минг аҳолига нисбатан шифокорлар сони 18 фоизга камайди**. Шунга ўхшаш тенденция МДХнинг бошқа мамлакатларида кўзатишган. Шундай қилиб, Россияда 2010-2015 йилларда бу кўрсаткич 20 фоизга, Қозоғистонда эса 2010-2014 йилларда 7 фоизга камайган.

Эслатма: 1 - Ўрта тиббий ходим тоифасига тиббиёт ҳамширалари, акушерлар, тиш шифокорлари, фармацевтлар, тиббий ёрдамчилар ва бошқалар кирази.
Манбалар: Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилотининг маълумотлари, Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси, NCBI

Халқаро тажриба

Жанубий Кореяда соғлиқни сақлашга маблағ сарфлаш манбалари, 2015 й.

National Health Insurance Program

Ишлаётган фуқаролар ва уларнинг қариндошлари:

- Барча ишлайдиган фуқаролар ва уларнинг қариндошларига нисбатан қўлланиладиган тиббий суғурта
- Ишлайдиган фуқаролар пулни тўловчи ёки унинг оиласи томонидан қўлланилиши мумкин бўлган шахсий ҳисобга ўтказди
- Шахсий ҳисоб-рақам жамғармавий

Пенсионерлар

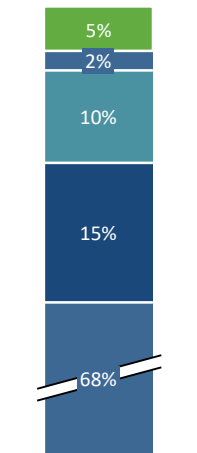
- Пенсияга чиққандан кейин тиббий хизматлар жамғарма ҳисоб-рақами ва давлат ҳисобидан таъминланади (хизматлар нарҳининг 15-20%)

Кам таъминланганлар

- Дастур ишламаётган ва кам таъминланган кишилар учун харажатларни қоплайди (давлат ажратмалари ҳисобидан)

Миллий суғурта тизими молиялаштириш манбалари, 2015

Бошқа

Тамак компаниялари	Тамак компаниялари дастурнинг йиллик бюджетининг 2 фоизини шакллантириши керак
Хукумат	Йиғилган солиқлардан ажратмалар
Ўз-ўзини иш билан таъминлаш	Йиллик ажратмалар даромадга, мол-мулкига, ёшига ва бошқаларга боғлиқ. Қишлоқ жойлардаги фуқаролар учун ажратмалар миқдори камаяди
Иш берувчилар ва ишчилар	Иш ҳақидан ажратмалар (тахминан 5%) ходим ва иш берувчининг ўртасида тенг равишда тақсимланади

Шарҳлар

- Хусусий сектор** Жанубий Корея соғлиқни сақлаш тизимида **устунлик қилади**: 2012 йилда деярли барча шифохоналар ва стационар тиббиёт муассасаларининг 94 фоизи нодавлат мулкдорларга тегишли

Тизимнинг ютуқлари:

- Аҳолини 100% тиббий суғурта билан таъминлаш

Тизимнинг камчиликлари:

- Хусусий сарф-харажатларнинг энг катта улуши OECD мамлакатларида қисман тўлов тизими ҳисобидан - тиббий суғурта учун ажратилган маблағлардан ташқари, фуқаролар даволаш харажатларини, амбулатория-даволаш муассасаларида туриш, дори-дармон ва ҳоказоларга қўшимча тўлайди

Канада соғлиқни сақлаш бўйича ахборот институти

Институт 1994 йилда ташкил этилган.

Бу мамлакатнинг соғлиқни сақлаш тизими ва фуқароларнинг соғлиғи ҳақида маълумотларни марказлашган ҳолда тўплайдиган мустақил нотижорат ташкилот.

Институтнинг ўз маълумот базалари, ва стандартлар ва ҳисоботлар тизими мавжуд. Ташкилотнинг асосий шериклари Канадалик Соғлиқни сақлаш вазирлиги ва Канада давлат статистика хизмати ҳисобланади. Институтнинг маълумотлар базаси илмий тадқиқотларда қўлланилиши мумкин. Тиббий статистика мониторинги соғлиқни сақлаш соҳасидаги мавжуд муаммоларни аниқлайди.

2016 йилда Институт гиёҳванд моддалар билан заҳарланиш оқибатида касалхонага ётқизилганлик ҳақидаги ҳисоботни чиқарди: ҳар куни 13 нафар канадалик шифохонага гиёҳванд моддаларни заҳарлаш белгилари билан тушади. Шу билан бирга, кекса одамлар аҳолининг бошқа гуруҳларига қараганда тез-тез касалхонага боришади, ёшлар орасида наркотик моддалар билан заҳарланишнинг ўсишининг энг юқори даражаси кузатилади. Айни пайтда Канадада гиёҳванд моддаларни истеъмол қилишга қарши кураш амалга оширилмоқда.

Канада беморлар хавфсизлиги институти

Институт 2003 йилда ташкил этилган. Бу нодавлат нотижорат ташкилоти бўлиб, унинг мақсади тиббий соҳада энг яхши амалиётларни амалга оширишдан иборат бўлиб, беморнинг хавфсизлигини оширишга ёрдам беради.

Фонднинг прогнозларига кўра, келгуси 30 йил давомида ҳар йили Канадада бемор хавфсизлигини бузиш билан боғлиқ 400 минг иш юз берди, бу соғлиқни сақлаш бюджети учун 2,75 миллиард доллар миқдорида қўшимча юклама яратади.

Бемор хавфсизлиги дори-дармонлар хавфсизлигини, жарроҳлик операциялари хавфсизлигини, юқумли касалликларнинг олдини олишни ва уй шароитида даволанишнинг хавфсизлигини ўз ичига олади.

Институт фаолиятининг йўналишлари:

1. Хавфсизлик даражасини кучайтириш - энг яхши амалиётларни тўплаш ва ушбу маълумотлардан фойдаланиш механизмини яратиш.
2. Касал хавфсизлиги ҳақидаги ахборотни оммавий ахборот воситаларида кенг ёритиш
3. Бемор хавфсизлигини ошириш учун стандартлар ва ҳуқуқий амалиётларни жорий этиш
4. Давлат органлари ўртасида бирлаштирилган ўзаро таъсир тармоғини яратиш

Канада Соғлиқни сақлаш вазирлиги томонидан молиялаштирилади.

CADTH

CADTH дориларни баҳолаш ва тиббиёт технологиялари агентлиги 1989 йилда Канада федерал, вилоят ва ҳудудий ҳукуматлари томонидан ташкил этилган мустақил нотижорат ташкилотдир. Соғлиқни сақлаш технологияларидан оптимал фойдаланиш тўғрисида асосланган қарорларни қабул қилиш учун масъул шахсларга объектив ахборот бериш учун масъулдир. CADTH компанияси Соғлиқни сақлаш технологиясини баҳолашни методология сифатида фойдаланади.

Соғлиқни сақлаш технологияларини баҳолаш

Соғлиқни сақлаш технологияларини баҳолаш (CCTБ) бу тиббий технологияларни ривожлантириш, тарқатиш ва улардан фойдаланишнинг клиник, иқтисодий ва ижтимоий оқибатларини ҳисоблаш жараёнидир. CCTБ бир нечта дори-дармонлардан энг клиник ва иқтисодий жиҳатдан оптимал вариантни танлаш имконини беради. Бундан ташқари, технологияни баҳолашда олинган натижалар фармацевтика компаниялари билан музокаралар олиб боришда дори-дармоннинг иқтисодий жиҳатдан мақбул нарҳини аниқлашда қўлланилиши мумкин. CCTБнинг асосий вазифаси, қарор қабул қилувчиларга соғлиқни сақлаш технологияларини жорий этиш оқибатлари тўғрисида хабардор қилишдир.

Соғлиқни сақлаш технологияларига қуйидагилар киради:

Тиббий ускуналар

Дори воситалари

Вакциналар ва муолажалар

Бугунги кунда дунёнинг барча ривожланган мамлакатларида (АҚШ, Буюк Британия, Европа, Австралия ва бошқалар) молиялаштириш ҳақида қарорлар қабул қилишда соғлиқни сақлаш технологияларини баҳолаш қўлланилади. Бундай ёндашув соғлиқни сақлашда лойиҳани молиялаштириш ва тендер савдосини янада шаффоф қилади ва миллиардлаб доллар миқдорида давлат маблағларини тежайди.

Буюк Британияда CCTБ ёрдамида устуворлиги аниқланган 10та лойиҳани жорий этишдан иқтисодий таъсир йилига £ 3 миллиардни ташкил этди.

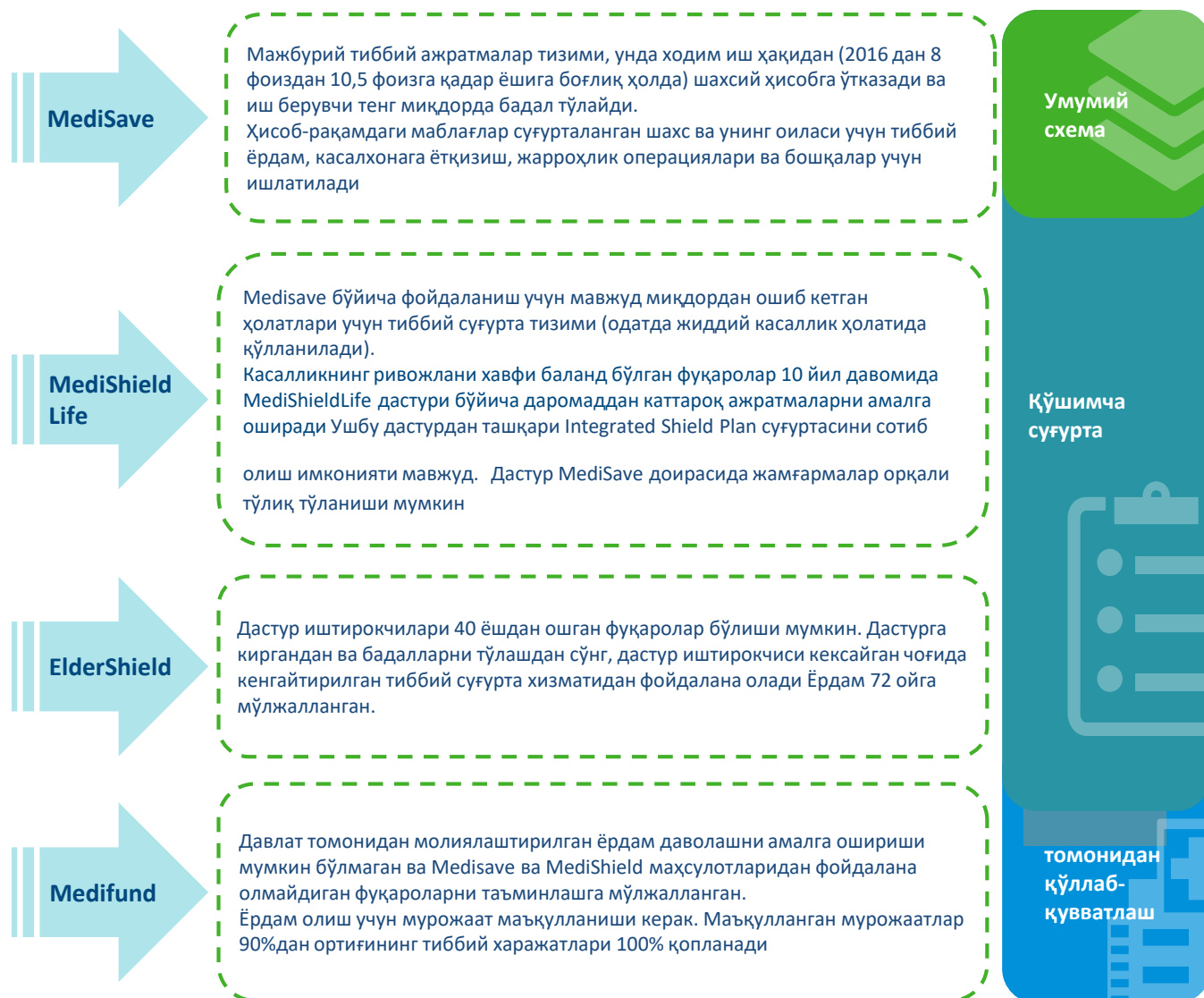
Ўзбекистонда ССТБ жараёнини яратиш схемаси

ССТБ ва мавжуд тизим ўртасидаги фарқ нимада?

Курсаткичлар	Мавжуд амалиёт	Соғлиқни сақлаш технологиясини баҳолаш
Баҳолаш учун жалб қилинадиган экспертлар	Бош мутахассислар, клиник фармакологлар, етакчи клиницистлар (энг яхши вазиятда, энг ёмонида, ҳеч ким)	Клиник эпидемиология экспертлари, статистиклар, иқтисодчилар, етакчи клиницистлар.
Баҳолашнинг давомийлиги	1 – -3 ой	6 – 12 ой
Баҳоланаётган материаллар	Дори ишлаб чиқарувчилар томонидан тақдим этилган ҳужжатлар (тадқиқот маълумотлари)	Дори ишлаб чиқарувчилар томонидан тақдим этилган мунтазам текширув натижалари + ҳужжатлари
Жараён	Шаффоф эмас ва ноаниқ	Расмий шаклланган, жараённинг барча иштирокчилари учун ягона ва шаффоф.
Натижалар	Тузилмалаштирилмаган ҳисобот	Клиник ва иқтисодий далилларни тизимли текшириш; иқтисодий модел.
Бюджетга таъсирнинг таҳлили	Мавжуд эмас	Технологияларни жорий этиш учун зарур бўлган давлат ресурсларининг ҳажми ва асосланиши
Молиялаштириш қарорларини қабул қилиш	Субектив фикр	Илмий далилларга асосланган ҳолис фикр, клиник ва иқтисодий баҳолаш натижалари.

Сингапур тиббий таъминотни молиялаштириш тизими

Соғлиқни сақлашга сарфланадиган капитал харажатлар давлат бюджети ҳисобидан молиялаштирилади.

Хитой тиббий таъминотни молиялаштириш тизими

Тоифа	Муаммо	Ечим
Шаҳар аҳолиси учун асосий тиббий суғурта	Ходимнинг оила аъзолари учун тиббий суғурталаш имкониятининг йўқлиги. Тиббий суғурталаш тизимига мажбурий қўшиш йўқлиги	- Суғурта қамрови кенгайтирилди: суғурта дастурига нодавлат сектор ходимлари киритилди, ўз-ўзини иш билан таъминлагандар ва норасмий иш билан таъминланганлар киритилди - Давлат кутилмаган тиббий харажатлар пайдо бўлганда аҳолининг энг кам таъминланган гуруҳларини қўллаб-қувватлаш дастурини молиялаштирди.
Қишлоқ аҳолиси учун кооператив тиббий суғурта тизими	XX асрда бошланган қишлоқ хўжалиги иқтисодиётининг кооператив тизими 1980-йилларда йўқ бўлиб кетди, бундан кейин суғурталанган шахсларнинг улуши 10 фоиздан камроққа камайди. 1990-йилларда касалхонага ётқизилиши керак бўлган қишлоқ аҳолининг 65 фоизи касалхонага ётқизилмаган. Кам таъминланган фуқаролар суғурта қилиш учун пул тўлашга қодир бўлмаган.	Янги тизим қисман давлат томонидан молиялаштирилди ва барча оила аъзоларига тарқатилди.
Шаҳар аҳолиси учун асосий тиббий суғурта	Расмий равишда ишламайдиган шаҳар яшовчилари суғурта қопламасидан ташқарида қолди.	Янги тизимни молиялаштириш қисман фуқаролар томонидан, қисман эса давлат томонидан амалга оширилди - марказий аппарат ва маҳаллий ҳокимиятларнинг субсидиялари 36 фоизни ташкил этди.
Мигрант ишчилар учун асосий тиббий суғурта	Мигрант ишчилар - қишлоқ жойларидан шаҳарларга кўчиб келган фуқаролар суғурта тоифаларининг ҳеч бирига тушмади	Маҳаллий ҳокимият органлари барча меҳнат мигрантлари учун тиббий суғуртани тақдим қилишга мажбур. Молиялаштириш манбалари ходимлар ва/ёки иш берувчиларнинг суғурта бадаллари, кам таъминланган мигрантлар учун эса маҳаллий ҳукумат субсидиялари бўлган

Дастурнинг натижаси: аҳолини бепул тиббий ёрдам билан қамраб олишни кенгайтириш.

Тиббий суғурта қопламаси
2002 йил - шаҳар аҳолисининг 55,2 фоизи
2002 йил - қишлоқ аҳолисининг 20,9 фоизи
2009 йил - қишлоқ аҳолисининг 94 фоизи

Жанубий-Шарқий Осиё мамлакатларида тиббий таъминот учун молиялаштириш тизими

Хитой

- Ҳукумат 2010 йилда қишлоқ жойларида тиббий ходимлар учун стипендия очди. Дастур иштирокчилари беш йиллик бепул тиббий таълим ва қишлоқда 6 йиллик иш учун ойлик стипендия олишди. 2010 йилдан бери ҳар йили дастурда 5 000 нафар талаба иштирок этди. Дастурда иштирок этганларнинг 90,7 фоизи шартларни бажарди, қишлоқ жойларида ишлаган, иштирок этмаган талабаларнинг 2,8 фоизи шаҳарлардан кўчиб борган
- 2008 йилда Ҳукумат қишлоқ жойларда ишлайдиган шифокорлар учун дастур бошлади - уларга 20 минг юан (тахминан 3000 АҚШ доллари) тўланади. Дастур натижаларига кўра, 828 та маҳаллий тиббиёт марказида 1080 нафар шифокор ишга қабул қилинди.
- 2009 йилдан 2013 йилгача ҳукумат қишлоқ жойларнинг шифокорлари учун ривожлантириш дастурларини субсидиялади. 2010 йилдан буюн Ҳукумат шифокорлар меҳнатини яхшилаш учун тиббий инфратузилмани ривожлантиришни молиялаштирди.

Вьетнам

- Вьетнамда Ҳукумат ривожланиш дастурларини, молиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш механизмлари билан бир қаторда қўллаган
- 2012 йилда мамлакатимизда, асосан, қишлоқ жойларида 1816та ўқув дастурлари амалга оширилди.
- 2009 йилдан 2014 йилгача ҳукумат қишлоқ жойларда тиббий ходимларни қўллаб-қувватлаш учун қонунлар чиқарди. Мисол учун, қишлоқ жойлардаги соғлиқни сақлаш ходимлари қишлоқ жойларда дастлабки 5 йил мобайнида иш ҳақини 70% ошириши мумкин эди. 2014 йилда қабул қилинган қонунга мувофиқ, қишлоқ жойларда 3 йилдан ортиқ вақт мобайнида ишлаган тиббиёт ходимлари давлат хизматчиларининг мақомини олишлари мумкин (Осиё мамлакатларида барқарор ва истиқболли иш).

Таиланд

- 1968 йилдан бошлаб Таиланд қишлоқ жойларда тиббий давлат институтлари битирувчиларининг мажбурий амалиётини жорий қилди. Иш давомийлиги шифокорлар ва стоматологлар учун 3 йил, кичик тиббий ходимлар учун - 2 йил ташкил қилади.

Камбоджа

- Камбоджада ҳукумат фельдшер-акушерларга ҳар муваффақиятли туғиш ҳолати учун тиббий марказларда 15, шифохоналарда эса 10 АҚШ доллар таклиф қилди.
- Соғлиқни сақлаш муассасалари қишлоқ жойларига тиббий мутахассисларни жалб қилиш учун йиғилган даромадларнинг 60 фоизини сарфлаш ҳуқуқига эга эди.
- 2000 йилда Ҳукумат ҳомийлар иштирокида кам таъминланган аҳоли қатламлари учун тиббий хизматларни молиялаштиришни субсидиялаш учун соғлиқни сақлаш масалаларида тенгликни таъминлаш фондини ташкил этди.
- Фонд маблағларининг бир қисми қишлоқ жойларида тиббий ходимларнинг меҳнат шароитларини яхшилашга қаратилган эди.
- Шунингдек, қишлоқ жойларда тиббий ходимлар халқаро ташкилотлар томонидан грантлар олиш имконига эга бўлишди.
- 2016 йилд Камбоджа ҳукумати барча тиббий ходимларга давлат хизматчиларининг мақоми берилишини эълон қилди.

Қозоғистон тажрибасидаги рақамлаштириш

Иқтисодий натижа

Стратегик вариантлар

1

Иқтисодиётда давлат иштирокининг катта улуши

Давлат томонидан хизматлар кўрсатиш, солиқ тушумлари орқали молиялаштириш, хусусий сектор ва хусусий суғурта орқали аҳолининг бой қатламларининг эҳтиёжларини қоплайди.

Мамлакатлардан мисоллар:

Буюк Британия

Франция

- Аҳолининг кам таъминланган қатламлари учун соғлиқни сақлаш тизимидан юқори фойдаланиш имконияти

- Соғлиқни сақлашнинг сифати солиқ тушумларининг миқдорига боғлиқ
- Паст сифатли хизматларни тақдим қилишнинг юқори хавфлари, айниқса иккиламчи ва учламчи ёрдам доирасида
- Тизимнинг инновацион ривожланишининг паст умумий даражаси

Аҳолининг барча гуруҳларини қўллаб-қувватлаш кафолати¹
аммо сифатли хизматлардан фойдаланиш имконияти чекланган

2

Аралаш модел

Аҳолининг кам даромадли қатламлари учун давлат етказиб берувчиларни сақлаб қолган ҳолда, хусусий хизмат етказувчиларини ривожлантириш, миллий суғурта тизимини яратиш ва хусусий суғуртани ривожлантириш, илм-фан ва инновацияларни ривожлантириш учун шарт-шароитларни яратиш

Ривожланиш мақсадининг варианты

Мамлакатлардан мисоллар:

Канада

Германия

- Соғлиқни сақлаш тизимининг юқори фойдаланиш имконияти
- Тиббий ёрдамнинг барча босқичларида бир хил сифат

- Хусусий секторнинг кам ривожланганлиги
- Хусусий молиялаштириш институтларининг кам ривожланиши

Сифат барқарорлигини сақлаб ғолган ҳолда соғлиқни сақлаш хизматлари билан аҳолининг катта миқдорини қамраб олиш

3

Хусусий секторнинг катта улуши

Тиббий хизматларни тақдим этиш хусусий компанияларга тўлиқ ўтказилган, хусусий суғурта ташкилотлари ёки фуқароларнинг ўзи тўлайдиган маблағлари ҳисобига молиялаштирилади, давлат ёрдами фақат кам таъминланган қатламлар учун ҳаражатларни биргаликда молиялаштириш механизмларидан фойдаланиш орқали

Мамлакатлардан мисоллар:

АҚШ

- Юқори сифатли хизматлар, айниқса, иккиламчи ва уламчи ёрдам доирасида
- Давлат асосий тартибга солиш органи сифатида

- Тиббий суғурта қоплаши тўлиқ эмас
- Юқори хизмат кўрсатиш қиймати
- Бирламчи ёрдам кам ривожланган (чунки у кам даромадли)
- Касалликларнинг олдини олиш кам ривожланган

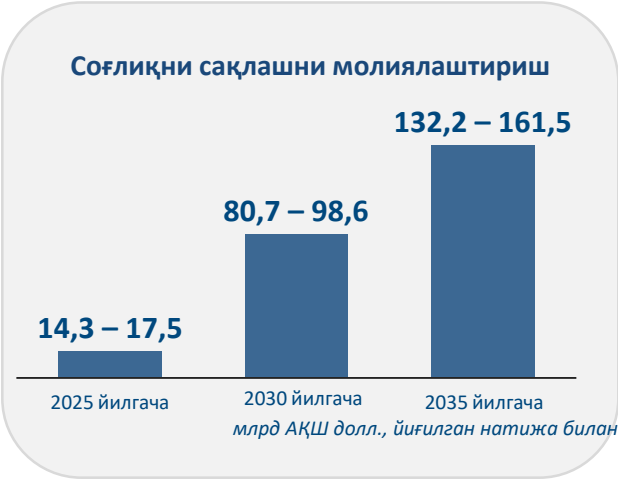
Юқори сифатли соғлиқни сақлаш тизимидан фойдаланиш имконияти кам

Мақсадларга қараш 2035

Ривожланган молиялаштириш тизимига, юқори даражадаги таълимга ва самарали бошқарувга асосланган фойдаланиш имкони бор юқори технологияли тиббиёт

- Мажбурий тиббий сўғурталашни жорий этиш ва ихтиёрий тиббий сўғурталашни ривожлантириш
- Қишлоқ жойларда соғлиқни сақлаш хизматидан фойдаланишни таъминлаш
- Инфратузилмани янгилаш (таъмирлаш, жиҳозлаш)
- АТ-воситаларини жорий қилиш
- Шифокорлар ва тиббий ходимларнинг таълимини ривожлантириш
- Шифокорлар иш ҳақини ва ижтимоий пакетини ошириш (ўртача иш ҳақидан кам бўлмаган)
- Хусусий сектор жалб қилиш, ДХХни ривожлантириш (80% гача)
- Тиббиёт фанини тартибга солиш ва илмий тадқиқот ишлари тартибини ривожлантириш (GCP, лойиҳаларни молиялаштириш)
- Тиббиётнинг инновацион ривожланиши учун шарт-шароитларни шакллантириш (R&D учун солиқ имтиёзлари)
- Юқори инновацион тиббий ёрдам марказларини яратиш
- Давлат харидларида шаффофликни таъминлаш учун соғлиқ сақлаш технологияларини баҳолаш жараёнини яратиш
- Халқаро ташкилотлар билан ҳамкорликни ривожлантириш, хусусан, Халқаро фармацевтика тадқиқотлари ва натижаларни баҳолаш жамияти (ISPOR)

Рақамли кўрсаткичлар			
	2017	2035	CAGR
Аҳоли жон бошига соғлиқни сақлаш харажатлари, АҚШ доллари ^(а) .	45	1000	19%
Туғилганда кутилган умр кўриш давомийлиги, йил ^(б)	72,3	80	0,6%
Болалар ўлимнинг сони, 1000 туғилишга 5 ёшгача бўлган болалар ўлимнинг сони ^(в)	24,1	<10	
Фуқароларнинг шахсий тўловлари ҳисобига молиялаштириладиган соғлиқни сақлашга сарф қилинган харажатлар улуши, %	43%	<20%	

2025

- Қонуний базани ривожлантириш (кафолатланган ёрдам миқдорини аниқлаш, халқаро НХҲларни жорий қилиш ва бошқалар)
- Сўғурталаш дастурини жорий қилиш учун клиник стандартлар ва бошқа зарур норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни ишлаб чиқиш
- Мажбурий тиббий сўғурталашни жорий этишга тайёрланиш, пилотли ишга тушуришларни ўтказиш, МТС ишга тушириш
- Компенсация тўловларини ва шифокорлар ижтимоий пакетини ошириш
- Аҳолининг кам таъминланган қатламлари ва минтақалар аҳолиси учун соғлиқни сақлаш хизматидан фойдаланиш имкониятини ошириш
- Шифокорнинг ахлоқий кодексини жорий этиш орқали тиббий мутахассислар ишининг қоидаларини тартибга солиш, шу жумладан фармацевтика компаниялари билан ҳамкорлик амалиётини чеклаш
- Асосий касалликларнинг олдини олиш бўйича миллий режани яратиш (масалан, юрак-қон томир касалликлари)
- Сурункали касалликларни даволашда ёндашувни белгиловчи сиёсатни ишлаб чиқиш
- ОИВ/ОИТС касалланишининг олдини олиш бўйича дастурни ишлаб чиқиш
- Соғлиқни сақлаш технологияларини баҳолаш жараёнининг таълим ва институционал таркибий қисмларини ишлаб чиқиш

2030

- Хусусий сўғурталашни ривожлантириш
- Тиббий жавобгарлик сўғуртасини ривожлантириш
- МСТ асосида хусусий тиббий хизмат кўрсатувчиларни молиялаштириш учун инфратузилмани (фондлар, агентлар) ривожлантириш
- Янги клиникаларни қуриш доирасида ДХҲ воситаларини ривожлантириш
- Шифокорлар меҳнат фаолиятини лицензиялаш ва меҳнат фаолияти натижаларига қараб иш ҳақи даражасини белгилаш асосида иш ҳақи тизимини жорий этиш
- Тиббий ходимларни қайта тайёрлаш тизимини жорий этиш
- Хусусий тиббий хизмат етказувчиларни ривожлантириш учун шароит яратиш
- Соғлиқни сақлаш билан боғлиқ тартибга солиш органларини ривожлантириш
- Таълимни ривожлантириш (халқаро мутахассисларни жалб қилиш, жиҳозларни янгилаш, малакани ошириш учун шароит яратиш)

2035

- Тиббиёт фанларини ва тадқиқот жараёнларини тартибга солиш механизмларини ривожлантириш
- Тиббиётнинг инновацион ривожланиши учун шароитларни шакллантириш (технопарклар, тадқиқот марказлари учун имтиёзлар, чет эл илмий-тадқиқот марказларини жалб қилиш)
- Тиббиётнинг технологик ривожланишида инвестицияларни жалб қилиш
- Даволаш-профилактика тармоғини оптималлаштириш, самарадорлиги паст бўлганларни йўч қилиш
- Юқори инновацион тиббий ёрдам марказларини яратиш (инновацион неонатал марказлар ва бошқалар)
- Ўзбекистон тиббиёт олий таълим муассасаларини халқаро альянслар тизимида интеграциялаш, халқаро марказлар базасида шифокорлар малакасини ошириш
- Ҳудудлар ва тиббиёт муассасалари даражасида соғлиқни сақлаш технологияларини баҳолаш жараёнини яратиш
- Инфратузилмани янгилаш (капитал таъмирлашлар, қурилиш, асбоб-ускуна сотиб олиш)
- ИТ инструментларини ҳисобга олиш воситаларини ва ягона республика маълумотлар базаларини яратиш
- Юқори технологияли инфратузилмани ривожлантириш
- Беморларнинг электрон карталарини кенг тарқатиш
- Илм-фанни ривожлантириш (тиббиётда тадқиқотларни молиялаштиришни ошириш, Ўзбекистоннинг тиббиёт таълим муассасаларида ўқитиш ва тадқиқот учун халқаро мутахассисларни ишлашга жалб қилиш)

кадрлар

молия

технологиялар

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфратузилма

Ижтимоий сиёсат

Ижтимоий соҳани ривожлантириш

Жорий ривожланиш даражаси

Муҳим муаммолар

- Ижтимоий қўллаб-қувватлаш дастурлари ҳаражатларининг паст даражаси
- Юқори даражадаги камбағаллик: аҳолининг 10% экстремал камбағаллик шароитларида яшамоқда
- Юқори ишсизлик, қўллаб-қувватлаш чоралари муаммони фақат қисман ҳал қилмоқда
- Ногиронлар учун қулай муҳит мавжуд эмас
- Муҳтожлар сони расмий рўйхатдан ўтганлардан юқори бўлиши мумкин
- Номолиявий қўллаб-қувватлаш тизими ривожланмаган
- Юқори даражадаги жиноятчилик
- Аёлларга нисбатан дискриминация

Муҳим хулосалар

- Ўзбекистонда ижтимоий ҳимоя қилиш модели **иқтисодийнинг ҳозирги ҳолатига мос келмайди**
 - Давлатнинг устувор йўналиши - барча фуқароларни **ижтимоий қўллаб-қувватлашнинг юқори даражаси - бюджет чекловлари туфайли эришиш учун қийин масала**
 - Ўзбекистонда эътибор **эҳтиёжманд кишиларга молиявий кўмак** кўрсатишга қаратилган бўлса, ривожланаётган мамлакатлар кўпроқ эътиборни номолиявий қўллаб-қувватлашга қаратмоқда
- Ўзбекистонда ижтимоий қўллаб-қувватлашнинг барча йўналишларини тақдим қилиш учун **марказлашган тизими мавжуд эмас**
 - Ижтимоий сектор фаолиятини тартибга солувчи, назорат қилувчи ва мувофиқлаштирувчи **ягона орган йўқ**: бу функциялар Молия вазирлиги ва Соғлиқни сақлаш вазирлиги орасида тақсимланган
 - Ижтимоий қўллаб-қувватлаш олувчиларини танлаш **мезонлари халқаро стандартларга мувофиқ шакллантирилмаган**
 - Шунақа ёрдамга муҳтож бўлган кишилар сони тўғрисида **объектив статистика** мавжуд эмас

Скандинавия модели

Ўзбекистон модели

Осиё модели

Давлатнинг роли	Аҳолини ҳимоя қилиш	Ижтимоий соҳани ривожлантириш	Иқтисодий ўсишни таъминлаш
Кўллаб-қувватлаш вазифалари	Аҳолининг барча гуруҳларини қўллаб-қувватлаш	Барча гуруҳларни қўллаб-қувватлаш, пенсионерлар диққат марказида	Энг муҳтожларни қўллаб-қувватлаш
Солиққа тортиш даражаси (солиқ юкининг улуши)	60% 	40% 	10%
Ижтимоий соҳага бюджет харажатларининг улуши ^(а)	20-25% 	22% ^(а) 	5-10%
Ҳар бир киши учун ижтимоий харажатлар миқдори	10-13 минг АҚШ долл. 	131 АҚШ долл. ^(б) 	2-4 минг АҚШ долл.
Етаки қўллаб-қувватловчи муассасалар	 Давлат	 Давлат	 Хусусий компаниялар
Асосий қўллаб-қувватлаш воситалари	 Молиявий	 Молиявий	 Номолиявий

Эслатма: (а) пенсия жамғармаси харажатларини ҳисобга олмаганда (б) пенсиялар билан
Манбалар: OECD Stat, Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси, очиқ манбалар маълумотлари, ишчи гуруҳнинг таҳлили

Жорий ривожланиш даражаси

Ижтимоий ёрдам харажатларининг катта қисми ижтимоий ёрдам учун молиявий чораларни таъминлашга йўналтирилган, бу эса иқтисодиёти ўсиб бораётган мамлакатлардаги тенденцияларга мос келмайди.

Молиявий чоралар - ижтимоий ёрдам олувчиларга тўғридан-тўғри тўловлар ва имтиёзлар (ишсизлик нафақалари, боланинг туғилиши учун нафақа, УЖКХ имтиёзли тарифлари ва бошқалар)

Номолиявий чоралар - ижтимоий ёрдам олувчиларга хизматларни тақдим қилиш (муваффақиятли ишга жойлашиш учун тренинг ва маслаҳат бериш ва бошқалар)

Европа

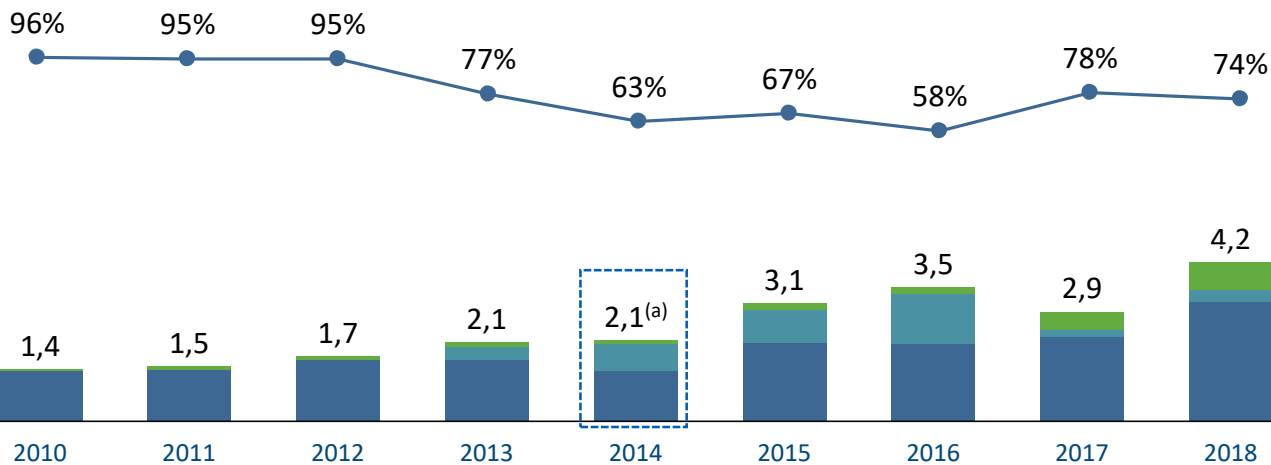

Осиё

Ўзбекистон Республикаси давлат бюджетининг ижтимоий қўллаб-қувватлаш учун харажатлари тоифалар бўйича,

млрд сўм

Тўловларнинг умумий ижтимоий харажатлардаги улуши (пенсияни ҳисобга олмаганга)

Ижтимоий нафақалар

Кредит линияси

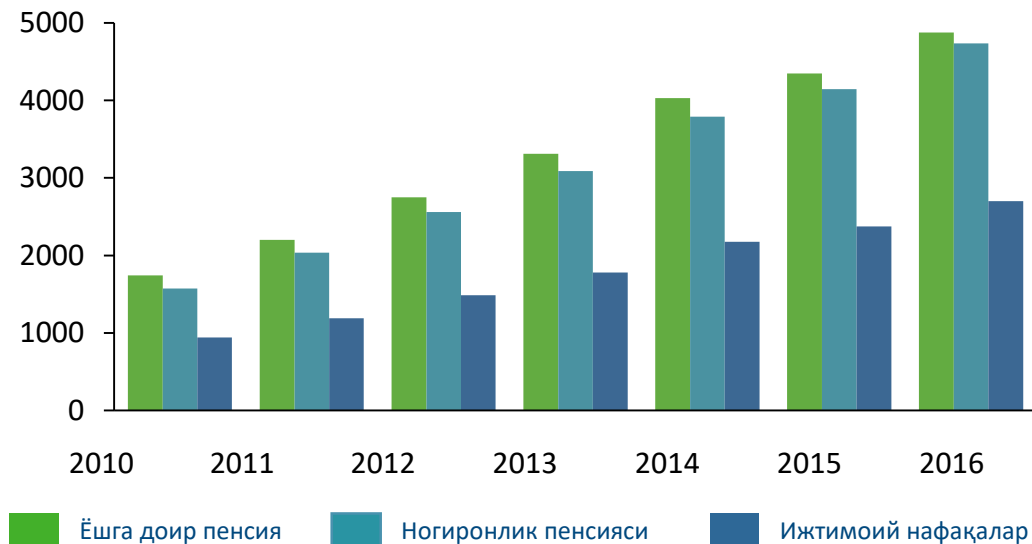
Ижтимоий таъминот

2014 йилдаги 9 ой маълумоти

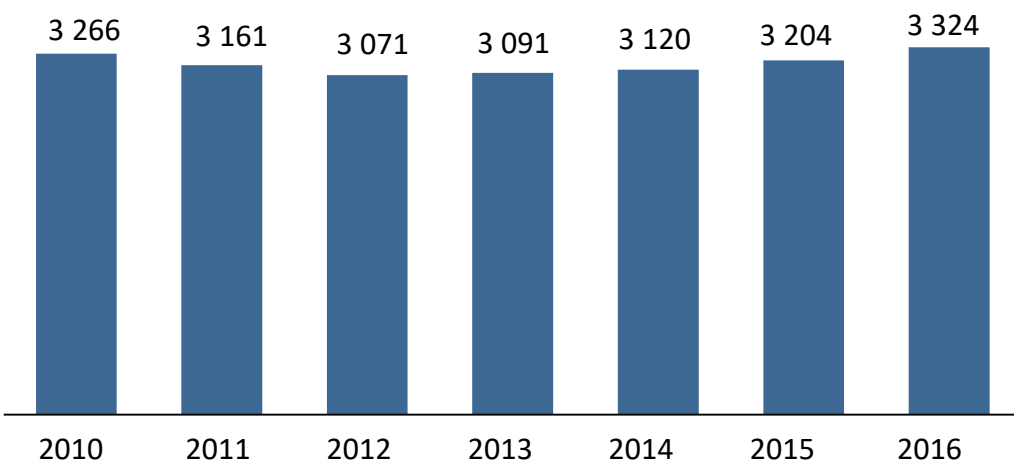
Жорий ривожланиш даражаси

Ўзбекистон Республикасида ижтимоий тўловлар миқдори, олувчилар сони ўсиши туфайли эмас, ижтимоий нафақалар миқдори ортиб бораётганлиги туфайли ортиб бормоқда

Ижтимоий нафақаларнинг ўртача миқдори, минг сўм

Пенсия ва ижтимоий нафақа олаётганлар сони, минг киши

Шарҳлар

- Ижтимоий нафақалар ўртача миқдори 2 баробардан зиёд ошди. Шу билан бирга, ижтимоий нафақа олаётганлар сони атиги 2 фоизга ўзгарди
- Шундай қилиб, тўловлар ҳажмининг ошиши нафақа олувчилари сонининг кўпайиши билан боғлиқ эмас, балки ижтимоий нафақалар миқдори ошиши билан боғлиқ.

Жорий ривожланиш даражаси

Ривожланаётган давлатлар қўллаб-қувватлаш олувчиларининг бир неча гуруҳига эътибор қаратмоқда

Ижтимоий қўллаб-қувватлаш гуруҳлари жаҳон амалиётида

Ижтимоий қўллаб-қувватлаш асосий эътибори қабул қилувчилар гуруҳларида

	 Франция	 АҚШ	 Буюк Британия	 Хитой	 Сингапур	 Гонконг	 Ўзбекистон
 Ногиронлар							
 Катта ёшли фуқаролар							
 Ишсизлар							

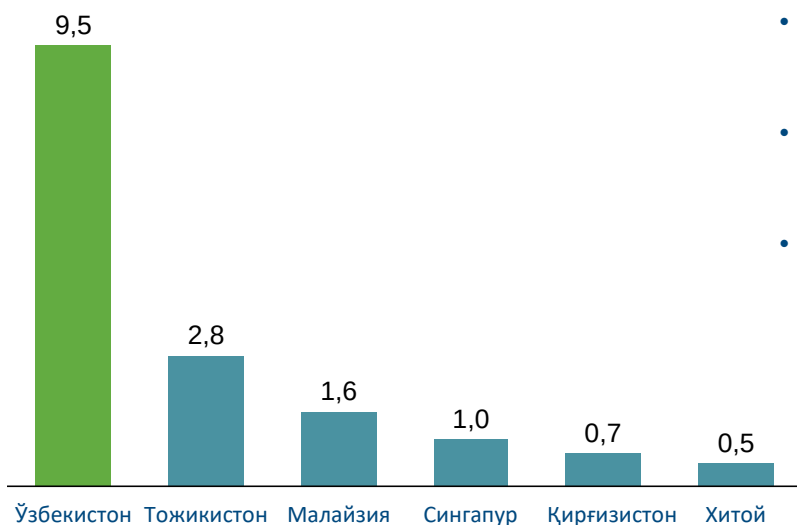
Оилалар ва болалар	Европа			Осиё			
• Фарзандли оилалар							
• Асраб олинган фарзандари бор оилалар							
• Кўп болали оилалар							
• Кам таъминланган оилалар							
• Ёш оилалар							
• Нотўлиқ оилалар							
• Оилавий зўравонлик қурбонлари							

 Уй-жойсиз ва дарбадарлар							
	 - паст қўллаб-қувватлаш даражаси	 - ўртача қўллаб-қувватлаш даражаси	 - ўртачадан юқори қўллаб-қувватлаш даражаси	 - юқори қўллаб-қувватлаш даражаси			

Манбалар: Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Ўзбекистон Республикаси Акциядорлик тижорат Халқ банки, Газета.uz, очиқ манбалар маълумотлари, ишчи гуруҳнинг таҳлили

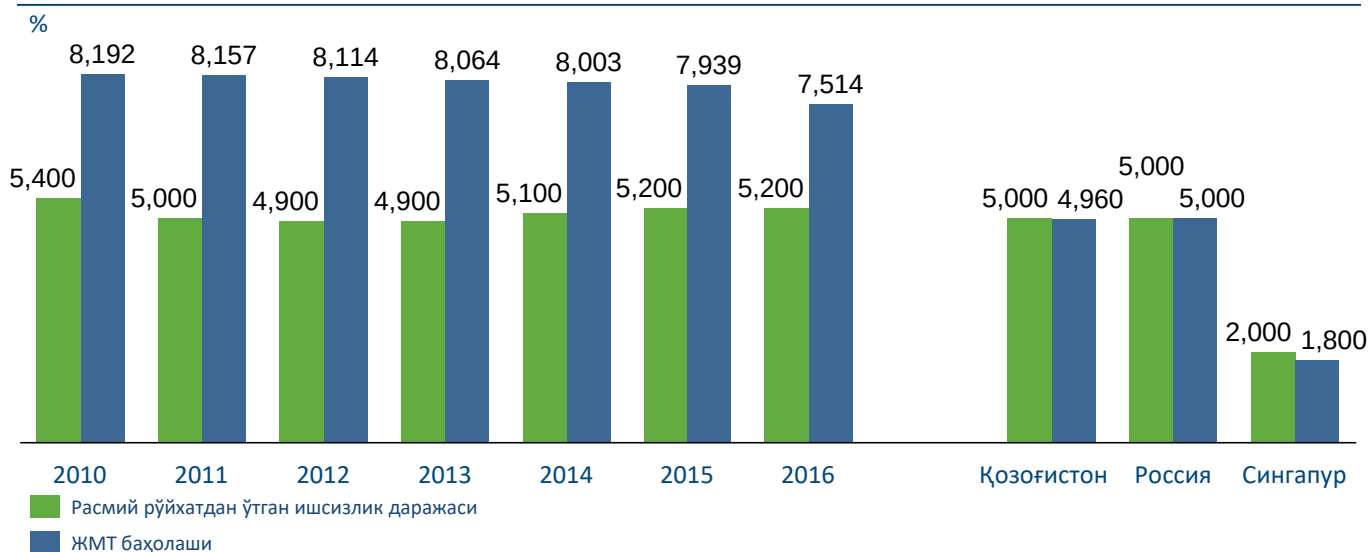
Жорий ривожланиш даражаси

Экстремал камбағаллик шароитида яшовчи аҳолининг улуши¹

- Камбағаллаик - Ўзбекистон ижтимоий соҳасининг асосий муаммоларидан бири
- Ўзбекистонда истеъмол саватчаси асосида минимал яшаш ўлчамининг таърифи йўқ
- Озиқ-овқат хавфсизлиги индекси 2017 рейтингда Ўзбекистон **78-ўринни** эгаллади. Индекс молиявий имконият ва соғлом овқатланиш учун мавжудлиги жиҳатидан озиқ-овқат ресурсларининг мавжудлиги ва сифатини 113 мамлакатда ҳисоблайди

Ўзбекистонда ва бошқа мамлакатларда ишсизлик даражаси

- Халқаро баҳоларга кўра, Ўзбекистонда ишсизлик даражаси расман тасдиқланган кўрсаткичдан 4 фоиз юқори
- **Норасмий ҳисоб-китобларига кўра, Ўзбекистонда ишсизлик 35 фоизни ташкил қилиши мумкин**, яъни меҳнатга лаёқатли ёшдаги ҳар учинчи Республика фуқароси ишсиз
- Мамлакатдаги меҳнатга лаёқатли аҳолининг катта қисми (деярли учдан бири) чет элда ишляпти. Миграция оқими давлат томонидан назорат қилинмайди
- Экспертлар баҳолашлари бўйича Ўзбекистон Республикасида соя иқтисодиётининг улуши 50% дан ортиқ бўлиши мумкин.

Эслатма: 1 - экстремал камбағаллик бир кишининг кунига 1,9 АҚШ доллардан камроқ пулга яшаш деб таърифланади.

Жорий ривожланиш даражаси

Кам таъминланган оилаларга мавжуд бўлган қўллаб-қувватлаш чоралари камбағаллик муаммосини қисман ҳал қилади

Молиявий

Кам таъминланган оилалар учун имтиёзлар

Нафақалар миқдори:

- 1 фарзандли оилалар учун - 60% ЭКИХ
- 2 фарзандли оилалар учун - 100% ЭКИХ
- 3 фарзандли оилалар учун - 120% ЭКИХ
- ЭКИХ (июл 2018 й.) миқдори 184 300 сўмни ташкил этади

- 1-2 фарзандли оилалар учун нафақалар ЭКИХни қопламаслиги мумкин
- Имтиёз бериш мезонларига фақат энг экстремал камбағаллик даражасига эга оилалар тўғри келиши мумкин

Маиший

Турар жой хоналарини таъмирлаш

2018 й. - ҳар бир тумандан 25 оила

Уй-жой билан таъминлаш

2018 й. - ҳар бир тумандан авариявий ҳолатда ва эскирган уйларда яшовчи 5 оила

Маиший техникани сотиб олиш

2018 й. - ҳар бир тумандан 70 оила

- Кам таъминланган аҳолининг¹ 1% дан камроғи ушбу чоралар билан таъминланади
- Кам таъминланган оилалар учун озиқ-овқат билан таъминлаш дастурлари йўқ

Меҳнат

Кам таъминланган оилаларга бериладиган кредитлар

- 100 ЭКИХгача
- 4%
- 3 йилгача

Тижорат банклари (рўйхат Ўзбекистон Республикаси Марказий банки томонидан белгиланади)

Кредит мақсадлари:

- Керакли асбоб-ускуналарни сотиб олиш ёки томорқа ерни (фермерлик, боғдорчилик) ривожлантириш

Кам таъминланган оилаларни ўзини ўзи иш билан таъминлашга рағбатлантириш

Таълим

- Кам таъминланган оилалар фарзандларини дарсликлар билан бепул таъминлаш
- Бошланғич синф ўқувчиларига қишки кийим ва пояфзаллар билан бепул таъминлаш
- Болалар боғчалари ва интернатларга бепул қатнаш ҳуқуқи

- 9-11 синф битирувчилари учун иш ўрнига тўлиқ таълим олишларини рағбатлантириш механизмлари мавжуд эмас

Транспорт

Ўзбекистонда кам таъминланган оилаларга жамоат транспортида юриш учун имтиёзлар йўқ

Жорий ривожланиш даражаси

Мавжуд қўллаб-қувватлаш чоралари ишсизлик муаммосини қисман ҳал қилади

Аҳоли бандлигига кўмаклашиш марказлари

- Мурожаат қилган фуқароларни ишга жойлаштириш
- Ўзбекистон Республикасининг бўш иш ўринлари электрон банкини ривожланишининг режалари

2017 йил натижалари бўйича **229,9 минг киши** иш билан таъминланди. - **28%** расмий равишда рўйхатдан ўтган ишсизлардир

Жамоатчилик ишларини ташкил қилиш

Иштирокчилар: ишсиз деб эътироф этилган ва Аҳоли бандлигига кўмаклашиш марказидан йўлланма олган фуқаролар

Давомийлиги: молия йилининг 2 ҳафтасидан 3 ойигача бўлган муддатига меҳнат дафтарчасига ёзиб қўйилади

Тўлов:

- жамоат ташкилотлари томонидан ўтказиладиган ишлар учун - ойига 5 ЭКИХдан ошмаган миқдорда (жамоат ишлари Фонди томонидан 100% копланади)
- Тадбиркорлик субъектлари ёки ННТ томонидан уюштирилган ишлар учун ойига 2,5 ЭКИХдан ошмаган миқдорда (компенсациянинг 50% жамоат ишлари Фондидан)

2017 йилда жамоат ишларига **27,1 минг киши** жалб этилган. — **ишсизларнинг 3%**

Ишсизлар учун ўқув марказларини яратиш - 12 та тумanning ҳар бир марказида -240 ўрин

Таълим йўналишлари

- Электр ва электроника, ахборот технологиялари, қишлоқ хўжалиги, қурилиш иши, автомобиллар ва ускуналарни таъмирлаш ва техникавий хизмат кўрсатиш ва ҳоказо.

Молиялаштириш манбалари:

Тошкент, Самарқанд, Шаҳрисабз:

- Корея Республикаси Ҳукуматининг гранти
- ЎзР бошқа ҳудудлари:**
- Давлат бандликка кўмаклашиш жамғармаси, донор мамлакатлардан ажратилган грантлар,
- Халқаро молия ташкилотларининг имтиёзли кредитлари

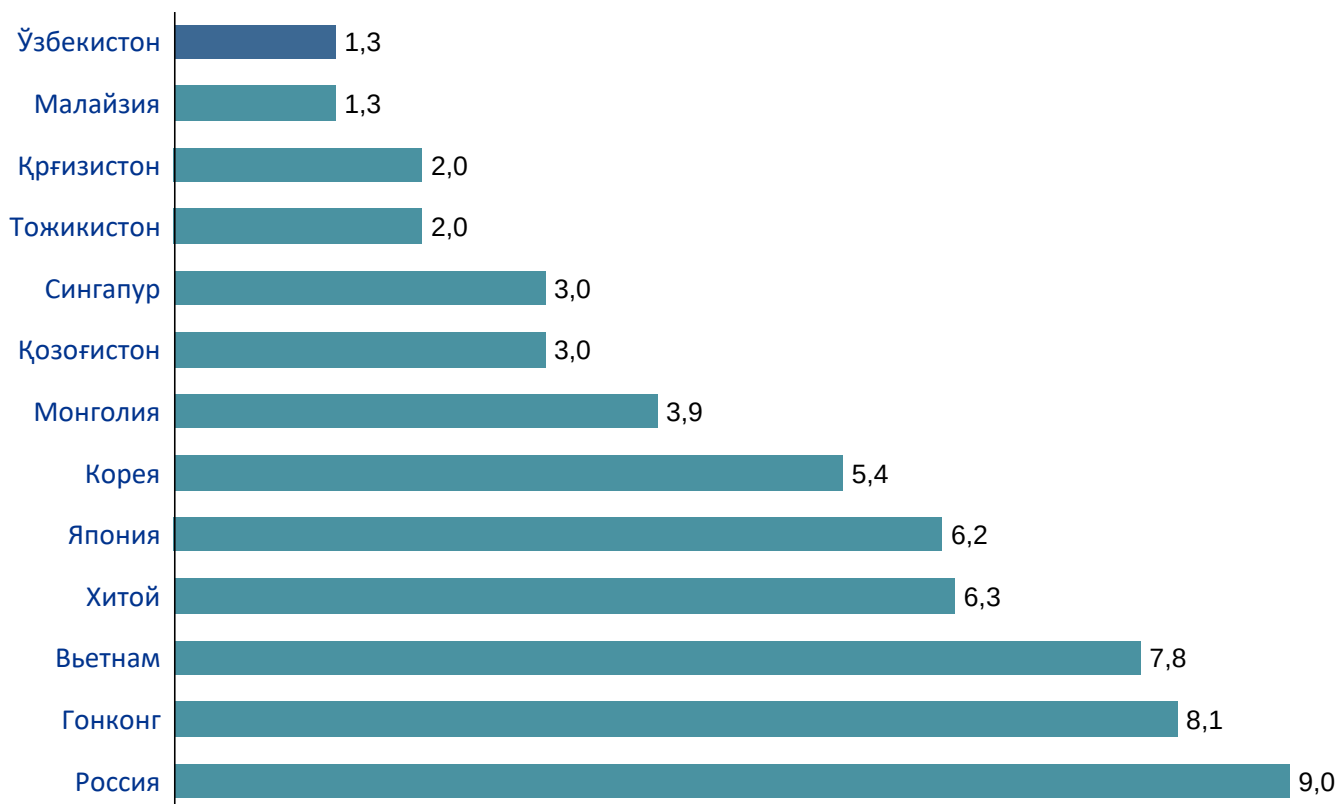
2017 йилда **6,6 минг киши** таҳсил олди - ишсизларнинг **1 фоиздан камроғи**, бу номолиявий қўллаб-қувватлаш чораларини амалга оширишда қамров етишмаслигини намойиш этади, бу уларнинг самарадорлигини сезиларли даражада камайтиради

Меҳнат бозорининг асосий муаммолари сақланиб келмоқда: потенциал ишсизликнинг юқори даражаси, бандликнинг норасмий секторининг юқори даражаси, малакани тайинлаш ва тасдиқлаш тизимининг йўқлиги, тартибга солинмаган миграциясининг юқори даражаси, меҳнат бозорининг ҳажми ва таркиби ҳақида ишончли маълумотларнинг йўқлиги

Жорий ривожланиш даражаси

Ногиронларнинг умумий аҳоли сонига нисбати мамлакатлар бўйича тақсимланган

%

Ўзбекистонда ногиронлик ҳолатини аниқлаш мезони

Тиббий-меҳнат экспертлар комиссиясидан ўтиш, оғир ногиронлик ҳолатларида ҳам йиллик тиббий кўрик ўтказиш зарурияти

ногиронликни аниқлашнинг замонавий халқаро мезонларига жавоб бермайди

Шарҳлар

- Ўзбекистон Республикасида ногиронликни аниқлаш ва тасдиқлаш тартибининг мураккаблиги туфайли кўпинча қўллаб-қувватлашга муҳтож бўлганларнинг ногиронлар сонидан ўчирилишига олиб келади
- Ногиронликни аниқлаш мезонлари 40 йил олдин ишлаб чиқилган методологияга асосланган
- Ногирон мақомини олиш жараёни бюрократик жараёнлар орқали мураккаблашади
- Ногиронлик мақомини олиш мезонларини ва тартибини халқаро амалиёт ва халқаро стандартларга мувофиқ оптималлаштириш зарур
- Ўзбекистон Республикасида ногиронликни аниқлаш мезонларини қайта кўриб чиқиш бўйича иш бошланган, аммо янги мезонлар ҳали тасдиқланмаган.

Жорий ривожланиш даражаси

Ўзбекистонда ногиронлар ҳаёти ва фаолияти учун қулай муҳит йўқ, чунки уларнинг барча эҳтиёжларини қондирилмайди

Молиявий эҳтиёжлар

2018 й.:

- Туғилган кундан бошлаб ногирон кишиларга тўловлар ойига 396 500 сўм
- Ўртача иш ҳақи (ЎзР Давлат статистика қўмитаси маълумотларига кўра): ойига 1 684 млн сўм
- ЭКИҲ: ойига 184 300 сўм
- Ногирон кишиларга тўловлар ўртача иш ҳақининг 23% ни ёки энг кам иш ҳақининг 196% ни ташкил этади.

Учинчи гуруҳ ногиронлар ижтимоий нафақа олишмайди

Тўсиқсиз муҳит

2017 й.:

- Ўзбекистон Республикасида **жамоат муассасаларининг фақат 37 фоизи** ногиронлар учун жиҳозланган
- Тўсиқсиз муҳитни яратиш бўйича иш ҳозирда **дастлабки босқичда**: 2018 йилнинг 1 мартидан бошлаб ногиронлар учун мос бўлмаган шаҳар йўловчи ташиш воситаларини сотиб олиш тақиқланади.
- Экспертларнинг фикрича, тўсиқсиз муҳит паст сифати билан ажралиб туради

Ногиронларни ишга жойлаштириш

Ўзбекистонда компаниялар учун ногиронларни ишга ёллашда манфаатлар мавжуд:

- Ногирон – якка тартибдаги тадбиркорлар учун қатъий солиқ ставкаси
- Корхоналарда 3% миқдорида квота

2017 йилда **ногиронларнинг ишга жойлашиш даражаси 2% ни ташкил этди** (Корея Республикасида 2013 йилда ногиронлар учун бандлик даражаси 36% ни ташкил этди)

Инклюзив муҳит

- 2014 йилда махсус таълим талабларига эга бўлган болаларнинг 38 фоизи инклюзив муҳитда ўқиди
- 2010 йилда ногиронларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш мақсадида давлат миқёсида ахборот кампанияси олиб борилди

Ногиронларга таълим бериш

- Ногиронлар квотаси - олий ўқув юр்தларининг 2% ўқув жойлари
- Ногирон кишилар таълими бўйича статистика йўқ

Кекса ёшдаги фуқароларни номолиявий қўллаб-қувватлаш тизими ривожланмаган

Эҳтиёжлар

Маиший

- + **Солиқ имтиёзлари:** мулк солиғидан (60 м²гача) ва ер солиғидан (белгиланган шароитларда) озод қилиш
- + **Пенсионерлар учун уй-жой коммунал хизматлари тўловларида имтиёзлар**

Транспорт

- + **Метрода бепул юриш ҳуқуқи** (10:00дан 16:00гача вақт оралиғида)
- ✗ **Айрим тоифадаги пенсионерларга жамоат транспортининг бошқа турларига текин фойдаланиш ҳуқуқи** тақдим этилган

Соғломлик

- ✗ **Бепул тиббий хизматлар фақат ёлғиз яшайдиган пенсионерларга**
- ✗ **Бепул санаторий ва курорт хизматлари** - Ўзбекистон Республикасида 85 мингга яқин жой, улар епнсионерларнинг **пенсионерларнинг қарийб 3% ни** таъминлайди

Бўш вақт

- ✗ **Ўзбекистонда ҳар бир шаҳарда пенсионерлар учун бўш вақт марказлари очилиши режалаштирилган**

2015 йилда “Қарияларни эъзозлаш йили” Давлат дастури амалга оширилди. Баъзи кекса фуқаролар, фахрийлар ва ногиронлар гуруҳларини қўллаб-қувватлаш мақсадида бир қатор маҳаллий тадбирлар ўтказилди.

Стратегик вариантлар

1

Скандинавия модели

Аҳоли ва ишбилармонларга катта солиқ юки, аҳолининг бирлиги учун ижтимоий қўллаб-қувватлашнинг юқори харажатлари, молиявий қўллаб-қувватлаш чоралари билан кенг қамров, қўллаб-қувватлашда давлат ролининг устуворлиги

- Аҳолининг ижтимоий ҳимоя билан кенг қамрови

- Ижтимоий ҳимоя учун катта харажатлар ва катта солиқ тушумларига бўлган эҳтиёж
- Юқори солиқ юки иқтисодий ўсиш учун қулай эмас
- Паст сифатли хизматларни тақдим этишнинг юқори хавфи

Мамлакатлардан мисоллар:

Финляндия

Швеция

Аҳолининг барча қатламлари учун катта ёрдам

2

КИМни ривожлантиришда давлатнинг ролини сақлаб қолиш

Аҳолининг энг муҳтож ва заиф қатламларини қўллаб-қувватлаш, манзилли қўллаб-қувватлашнинг юқори даражаси, ижтимоий қўллаб-қувватлаш харажатларининг ўртача даражаси, номолиявий чораларга эътибор бериш, хусусий етказиб берувчиларни жалб қилиш, шу жумладан, КИМни ривожлантириш орқали

- Ўртача қўллаб-қувватлаш даражасини сақлаб қолиб солиқ юкини камайтириш
- Ижтимоий кўмак сифатини ошириш

- Хусусий секторнинг кам ривожланганлиги
- КИМ ривожланишининг паст даражаси

Ривожланиш мақсадининг варианты

Мамлакатлардан мисоллар:

Сингапур

Жанубий Корея

Номолиявий чоралар билан қўллаб-қувватлашни юқори даражада қамраб олиш

3

Ёрдамни минималлаштириш

Фақатгина аҳолининг муайян гуруҳлари учун ёрдам кўрсатиш, паст солиқлар, ижтимоий қўллаб-қувватлаш учун давлат харажатлари паст, номолиявий қўллаб-қувватлаш тадбирларининг устуворлиги, ижтимоий қўллаб-қувватлаш хусусий компанияларга юкланган

- Солиққа тортишнинг паст даражаси иқтисодий ўсишни таъминлайди

- Ижтимоий ҳимоя билан қоплашнинг паст даражаси
- Хусусий секторнинг ривожланмаганлиги

Мамлакатлардан мисоллар:

Ҳиндистон

Бангладеш

Аҳолининг муайян қатламларига кичик ёрдам

Мақсадларга қараш 2035

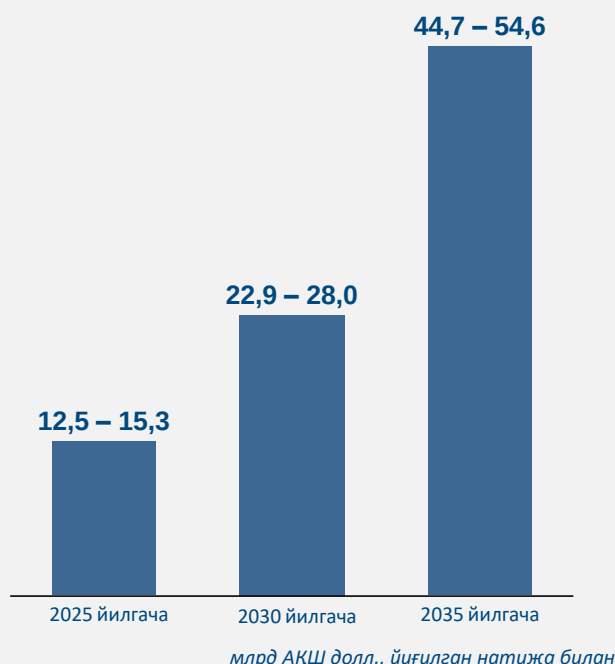
Иқтисодий салоҳиятни очишга қаратилган аҳолининг ҳимояга муҳтож қатламларини самарали ижтимоий ҳимоя қилиш

- Номолиявий қўллаб-қувватлаш чораларини фаол қўллаш, хусусий секторни ижтимоий қўллаб-қувватлашга жалб этиш, корпоратив – ижтимоий масъулиятни ривожлантириш
- Юқори манзиллик билан ижтимоий қўллаб-қувватлашнинг кенг қамраб олиш, энг кам ҳимояланган аҳоли қатламларини қўллаб-қувватлаш орқали ижтимоий барқарорликни таъминлаш
- Қийин шароитларда яшовчи оилаларнинг, барча ҳудудий даражаларда қийин аҳволда яшовчи оилалар (маҳалла, туман, шаҳар, вилоят, республика) билан ишлайдиган ижтимоий меҳнат тизимларининг расмий статистика маълумотлари базаси.
- Тизимининг асосий эътибори камбағаллик ва ишсизлик билан курашга қаратилганлиги, ўқитиш ва иш билан таъминлаш ривожланган дастурлари (хусусан, ёшлар ИТ-кўникмаларини бепул ўрганишлари мумкин бўлган ҳар бир маҳаллада ИТ-марказларини яратиш)
- Мактаблардаги 11-синфни қайта тиклаш ва коллеж ва лицейларда мажбурий уч йиллик таълимни бекор қилиш
- Маҳалла даражасида ижтимоий интеграция воситаларини ривожлантириш
- Ижтимоий қўллаб-қувватлаш учун ахборот-таҳлилий ёрдамни ривожлантириш
- Аҳолининг кам таъминланган гурӯҳларини: этник озчиликлар, аёллар ва бошқаларни комплекс ижтимоий қўллаб-қувватлашни амалга ошириш.
- Жамоатнинг барча фуқаролари учун ўз иқтисодий ва ижтимоий салоҳиятларини очишга имкон берадиган ривожланган тўсиқсиз муҳитни ривожлантириш (вертикал ижтимоий мобилликка ёрдам қилувчи муҳит)
- Мавжуд анъанавий Маҳалла тузилмасидан фойдаланиб ЖССТнинг “Жамият даражасида реабилитация” стратегиясини амалга ошириш
- "Social progress indicator" рейтингида мамлакатнинг "Tier 2" га киришига кўмаклашиш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш

Рақамли кўрсаткичлар

	2017	2035	CAGR
Джини коэффициентининг кўрсаткичи, %	35,3	31,6	-0,6%
Экстремал камбағаллик шароитида яшовчи аҳолининг улуши, % ^(a)	10	<1	

Молиялаштириш^(б)

⁶ Эслатма: (a) \$ 1,9 дан кам доллари кунига киши бошига (б) ижтимоий сўғуртани инобатга олмаган ҳолда

Асосий стратегик ташаббуслар

Инсоний капитал

Ижтимоий соҳани ривожлантириш

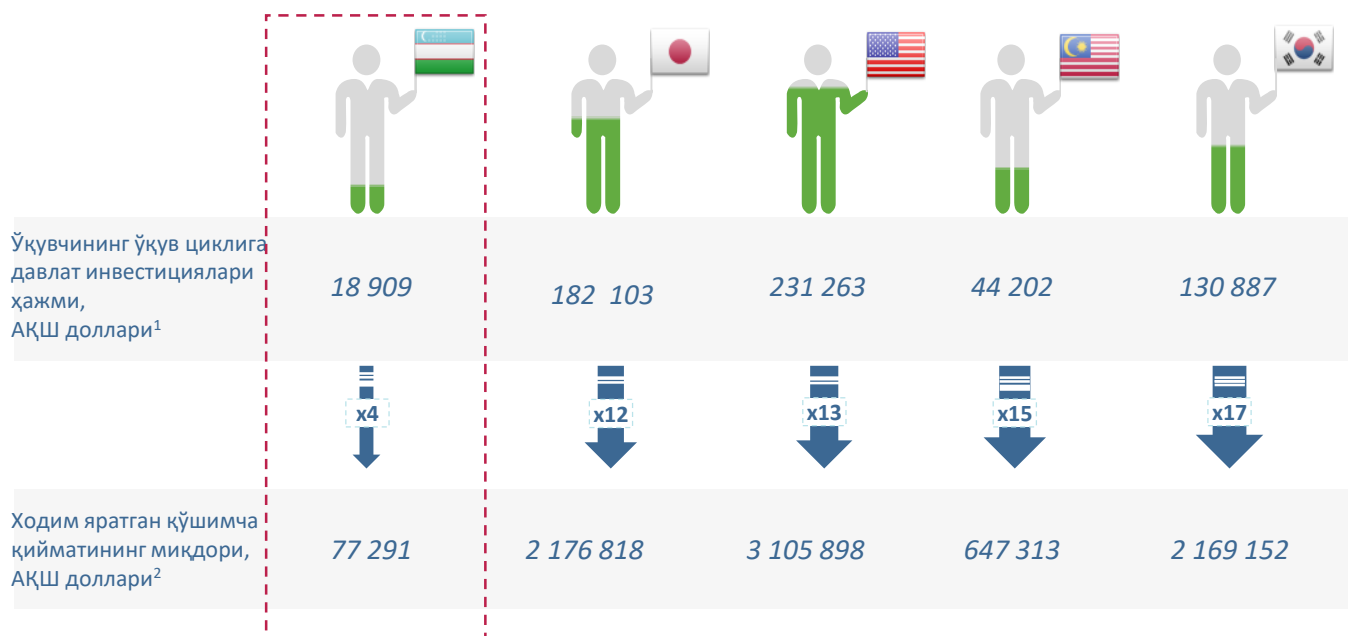
Муҳим муаммолар

- 2035 йилда 20,7 миллион нафар меҳнатга лаёқатли аҳолини иш билан таъминлаш эҳтиёжи
- Иқтисодиётни инновацион тарзда ривожланиши учун муҳандислик ва бошқарув кадрлар захирасининг етишмаслиги
- Норасмий ишсизлик даражаси (35%) расмийга қараганда бир неча баробар кўп (8%),
- Мамлакатнинг ишга лаёқатли аҳолисининг деярли учдан бир қисми чет элда ишлайди
- Амалий фанлар ва халқ хўжалиги соҳасидаги профилли олий ўқув юртлари ўртасида ҳеч қандай алоқалар мавжуд эмас.

Муҳим хулосалар

- Таълим даражисининг етишмаслиги Ўзбекистонда инновацион ривожланишга тўсқинлик қилади: таълимга йўналтирилган инвестициялар ривожланган мамлакатлардагига қараганда 10 баравар паст. Буларнинг барчаси ўқитувчиларнинг иш ҳақининг пастлиги (ривожланган мамлакатлардаги ўқитувчиларникидан 30 баробар паст), моддий-техника базасининг сустлиги ва компьютер синфларининг етишмаслиги билан мураккаблашади.
- Ўқитувчиларининг 60 фоиздан ортиғи академик малакага эга эмас
- ЎзР ўқитувчиларнинг керакли сонига эга, аммо умумий таълим муассасаларида жойларнинг етишмаслиги ва инфратузилманинг паст сифати мактаб тизимининг асосий муаммоларидан бири ҳисобланади
- Олий маълумотга эга бўлиш даражаси паст - 2017 йилда абитуриентларнинг 10 фоиздан камроғи олий ўқув юртларига ўқишга кирган
- Олий таълим муассасаларининг етишмаслиги муаммоси мавжуд (2016 йилда 66та ОТМ)
- Асосий воситаларнинг эскириши юқори даражада бўлган эски таълим инфратузилмаси: 3644 та мактаб (38%) капитал таъмирга муҳтож, мактабларнинг фақат 37%да замонавий компьютер техникаси мавжуд, 7% эса Интернет тармоғидан фойдаланиш имкониятига эга

Бир талабага тааллуқли таълимнинг тўлиқ циклига инвестициялар ва қўшилган қиймат кўринишида қайтиши

Жорий ривожланиш даражаси

Ҳозирги пайтда таълим вазирликлари билан боғлиқ қатор муаммоли масалалар Ўзбекистонда таълим тизимининг ривожланишини чеклайди.

Таълим вазирликлари рўйхати

01

Мактабгача таълим
вазирлиги (МТВ)

02

Халқ таълими вазирлиги
(ХТВ)

03

Олий ва ўрта махсус
таълим вазирлиги (ОЎМТВ)

Муаммоли жойлар

Интеграциялашган стратегиянинг етишмаслиги

- Вазирликларнинг ҳар бирининг мақсадлари алоҳида белгиланади ва умумий стратегиядажой олган ривожланишнинг ягона вектори йўқ.
- Ривожланиши керак бир қатор соҳаларни ҳеч қандай вазирлик томонидан назорат қилмаслик мумкин.
- Мактабгача таълимдан ОЎЎнинг битирувчи даражасигача мутахассислар "етиштириш" бирлаштирилган картаси мавжуд эмас

Таълим натижалари устидан назорат етишмаслиги

- Мавжуд модел таълим жараёнини қуриш учун ортиқча эътиборни қаратади, аммо таълим муассасаларининг натижаларига етарлича эътибор бермайди
- Натижада олинган таълим сифатига боғлиқ хавф мавжуд.

Вазирликлар ва назорат органларида бошқарув инқирози

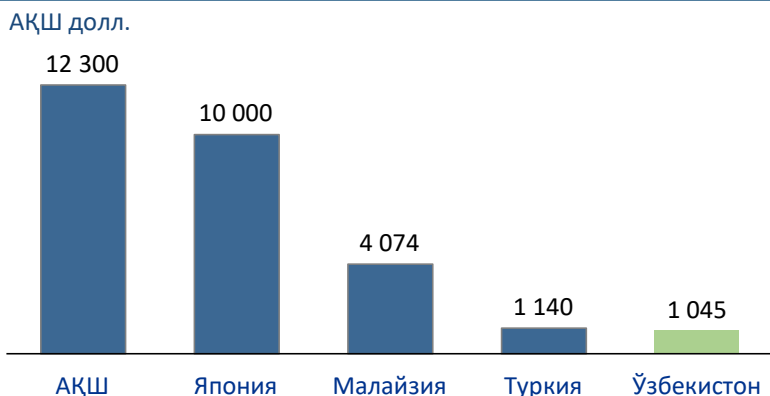
- Тавсия этилган ўзгаришларни ва янги концепцияларни жорий қилиш бўйича етарли ваколатлар мавжуд эмас
- Малакали бошварув кадрларнинг етишмовчилиги
- Инновацион бошқарув усуллари йўқ

Нazorat қилувчи органларнинг таъсири

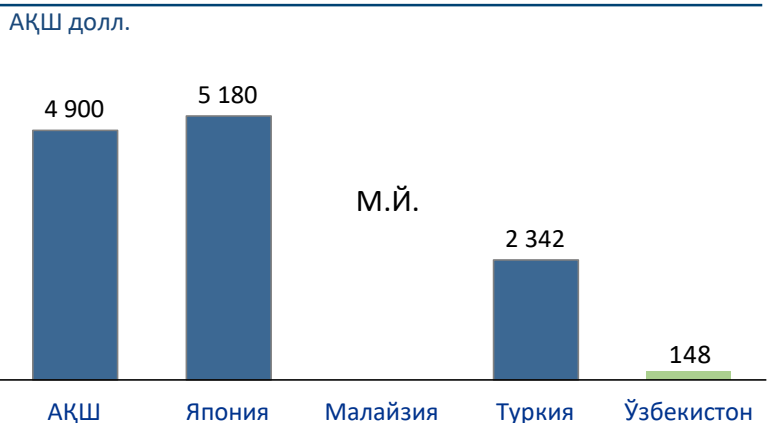
- Назорат қилувчи органлар таълим вазирликларига сезиларли таъсир кўрсади
- Назорат қилувчи органлар томонидан вазирликларга топшириладиган бир қатор вазифалар ва функциялар таълим тизимининг ривожланиш вектори билан боғлиқ эмас ёки унга зиддир

Жорий ривожланиш даражаси

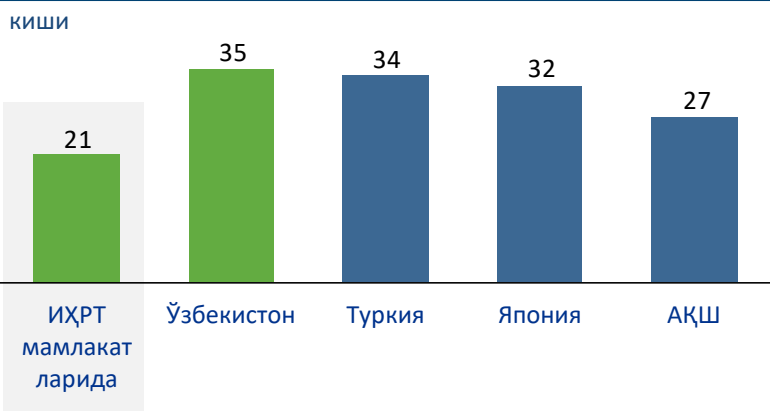
2015 йилда бир ўқувчи учун ўртача таълим харажатлари¹

Умумий таълим муассасалари ўқитувчиларининг ўртача ойлик иш ҳақи 2017 йилда

Умумтаълим муассасалари синфларида ўқувчиларнинг ўртача сони

Масъул вазирликлар

01 МТВ

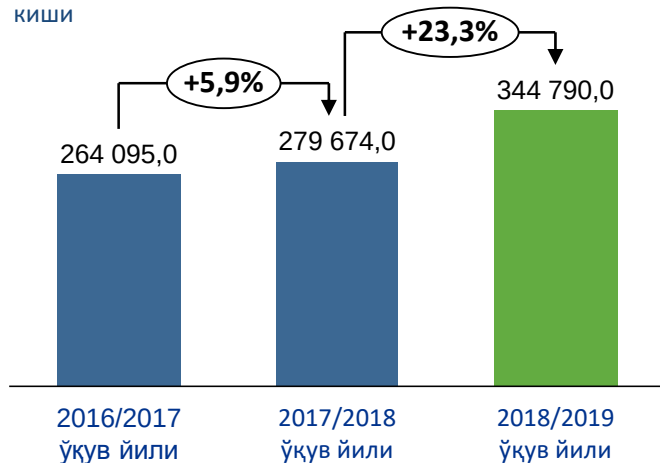
02 ХТВ

03 ОЎМКХТВ

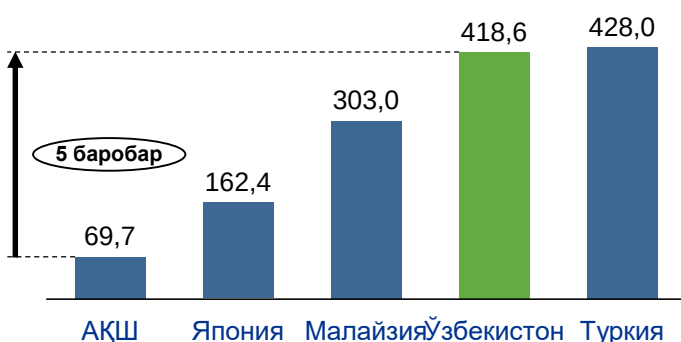
- Бугунги кунда Ўзбекистон Республикасида ҳар бир ўқувчининг таълимига сарфланган харажатлари **бошқа ривожланаётган мамлакатлардаги ўхшаш кўрсаткичларидан анча паст**
- Таълимга инвестицияларнинг етишмаслиги таълим муассасаларининг моддий-техника базасига салбий таъсир кўрсатмоқда. Экспертларнинг фикрига кўра, Ўзбекистон Республикасининг барча ҳудудларида **сув ва электр таъминотининг**, шунингдек, таълим муассасаларида компьютер синфлари етишмовчилиги катта муаммо бўлиб қолмоқда.
- **2008 йилдан 2015 йилгача бир талабага тааллуқли ўртача харажатлар 2 баробар кўпайган**, лекин барибир бошқа ривожланган ва ривожланаётган мамлакатлардаги ўхшаш кўрсаткичларидан анча паст
- Давлат томонидан қўллаб-қувватланадиган дастурларнинг мавжудлиги ва иш ҳақининг йиллик ўзгариши мавжуд бўлишига қарамасдан, **Ўзбекистондаги ўқитувчиларнинг иш ҳақи бошқа давлатларга қараганда паст (20-30 марта)**
- Ўзбекистонда таълим муассасалари сонини камайтириш ва уларни капитал таъмирлаш зарурлиги умумий тенденцияси кузатилмоқда, бу **таълим салоҳиятига салбий таъсир кўрсатиши мумкин**
- Ўзбекистон Республикасининг айрим мактабларида синфлардаги ўқувчилар сони **45-50 кишига** етади, **бу улар учун сифатли таълим олишларига тўққинлик қилади**
- Ўтган 8 йил давомида Ўзбекистонда **72 та умумтаълим муассасаси ёпилди**

Жорий ривожланиш даражаси

ЎЗР-да олий ўқув юртларида талабалар сони, киши

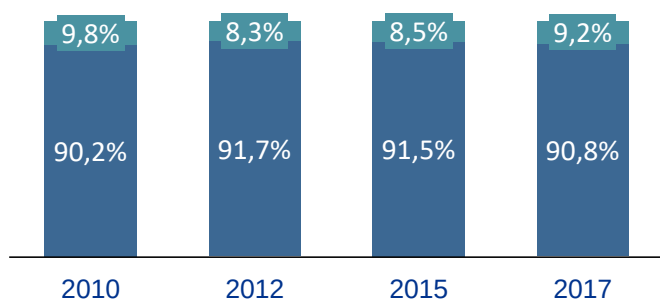

Бир олий таълим муассасасига ўртача киши сони минг киши

Ўрта ва олий маълумотли аҳолининг улуши

аҳолининг умумий сонига нисбатан %

Олий маълумотга эга бўлган аҳолининг даражаси (%)

Ўрта маълумотга эга бўлган аҳолининг даражаси (%)

Масъул вазирликлар

01

МТВ

02

ХТВ

03

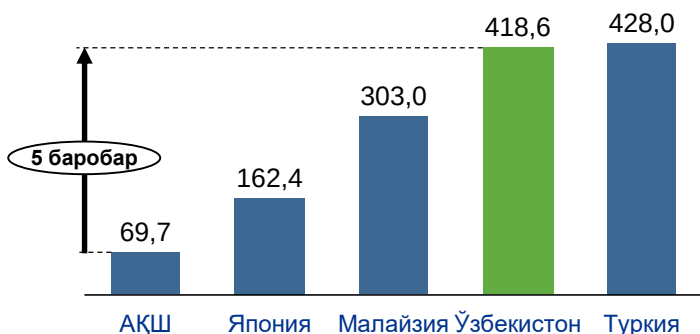
ОЎМКХТВ

Шарҳлар

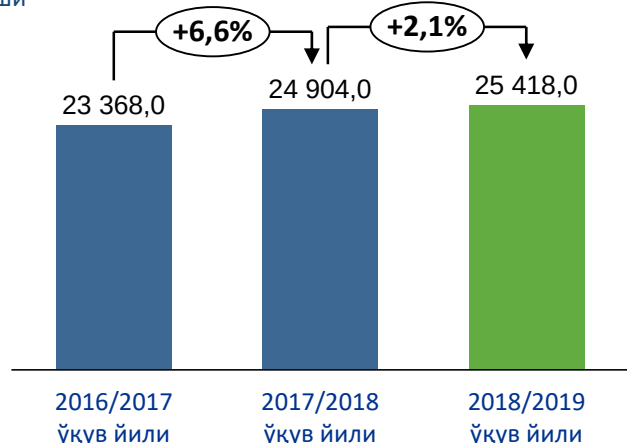
- Олий ўқув юртларининг етишмаслиги ва университетларга кириш учун квоталар мавжудлиги **Ўзбекистон Республикасида инсоний капитал ривожланишини сезиларли даражада секинлаштиради.**
- Ҳозирги кунда Республикада **96 та олий ўқув юрти** ва филиаллар фаолият кўрсатмоқда. 2016/2017 ўқув йилида ушбу кўрсаткич 77 га, 2017/2018 ўқув йилида эса 86 га тенг бўлган.
- 2008 ва 2016 йиллар мобайнида олий ўқув юртларининг сони қарийб 8 фоизга ўсганига қарамаддан, квоталардан фойдаланиш натижасида **битирувчилар сони 20 фоизга камайди (ҳар йили Ўзбекистон олий таълим муассасаларига абитуриентларнинг фақат 9 фоизи киради)**
- 51-та олий ўқув юртида **сиртқи таълим шакли** ташкил этилди, 22 олий ўқув юртида - махсус сиртқи таълим шакли, 9 та олий ўқув юртида - кечки таълим шакли.
- 2016/2017 ўқув йилида 15 та **янги таълим йўналиши** ва 14 та мутахассислик жорий қилинди, 2018/2018 ўқув йилида 8 та қўналиш ва 10 та мутахассислик, 2018/2019 ўқув йилида 66 янги бакалавр йўналиши ва 48 та магистратура мутахассислиги.
- Бир олий таълим муассасасида ўртага киши сони **ривожланган мамлакатларга қараганда 5 баравар юқори** бўлиб, бу олий таълимдан фойдаланиш имкониятига салбий таъсир кўрсатмоқда
- Ҳозирги кунда ўрта таълим муассасаларини битирган ўқувчилар фақат битта олий ўқув юртига ўқишга ҳужжатларини топширишлари мумкин.

Жорий ривожланиш даражаси

ЎзР олий таълим муассасалари сони

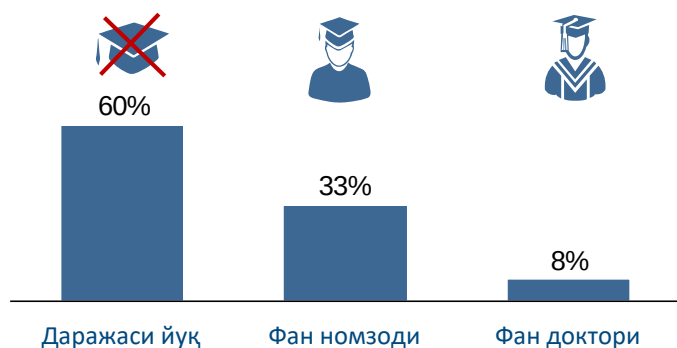

ЎзР олий ўқув юртларида ўқитувчилар сони, киши

Олий маълумотли ўқитувчиларни академик малака бўйича тақсимланиши¹

ўқитувчилар умумий сонининг %

Масъул вазирликлар

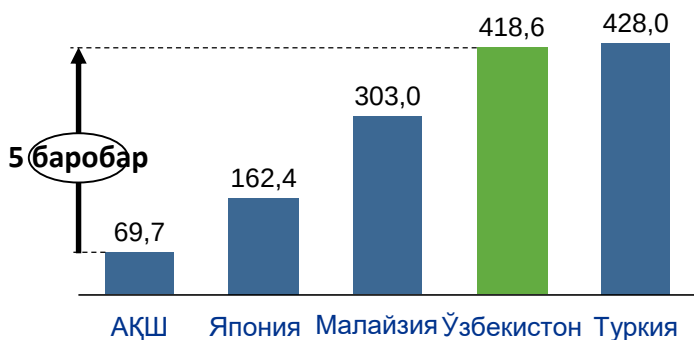
- 01 МТВ
- 02 ХТВ
- 03 ОЎМКХТВ

Шарҳлар

- Талабалар сонининг ўсиши, ўз навбатида, ўқитувчилар сонини кўпайтиришни талаб қилди. 2018/2019 йилларда Республика олий таълим муассасаларида ишлаётган **ўқитувчилар сони** 2016/2017 ўқув йилига нисбатан **9% га ошди**
- Ўзбекистон Республикасида **ўқитувчиларнинг кўпчилигида академик малакаси йўқлиги** туфайли олий таълимнинг сифати паст
- 2017 йилдан бошлаб **масофавий таълим шакллари олий таълим муассасаларининг раҳбар ва ўқитувчи кдарларининг малакасини ошириш тизимига жорий этилди**. Бугунги кунда ушбу курсларда **1855 нафар тингловчи ўз малакасини оширди**.
- ОТМ ўқитувчиларининг** фақат учдан бир қисми **академик малакага эга**
- Мотивациялар тизими ёшлар орасида ўқитувчилик касбига **қизиқишнинг** керакли даражасини **таъминламайди**.
- Олий таълим ўқув юртларининг **илмий салоҳияти** 2017/2018 ўқув йилининг охирида 34,2% ни ташкил этди, бу 2016 йил охирига нисбатан 3,1% га кўпдир, бироқ, аккредитатсия қилиш учун салоҳияти камида 50% бўлиши керак бўлган ҳорижий мамлакатлар билан солиштриганда ҳали паст даражада.
- 2017 йилнинг феврида Ўзбекистон Республикаси Президентининг илмий кадрлар тайёрлашнинг икки босқичли тизимига ўтиш тўғрисидаги фармони қабул қилинди.
- Докторантурага қабул қилиш квотаси икки баробар оширилди
- Диссертатсияни кўриб чиқиш жараёнлари соддалаштирилди. Натижада, 2016 йилга нисбатан диссертация ишларининг сони 2017 йилда 2 баробар, 2018 йилнинг биринчи ярмида эса 2,5 баробарга ошди.

Жорий ривожланиш даражаси

ЎзР олий таълим муассасалари сони

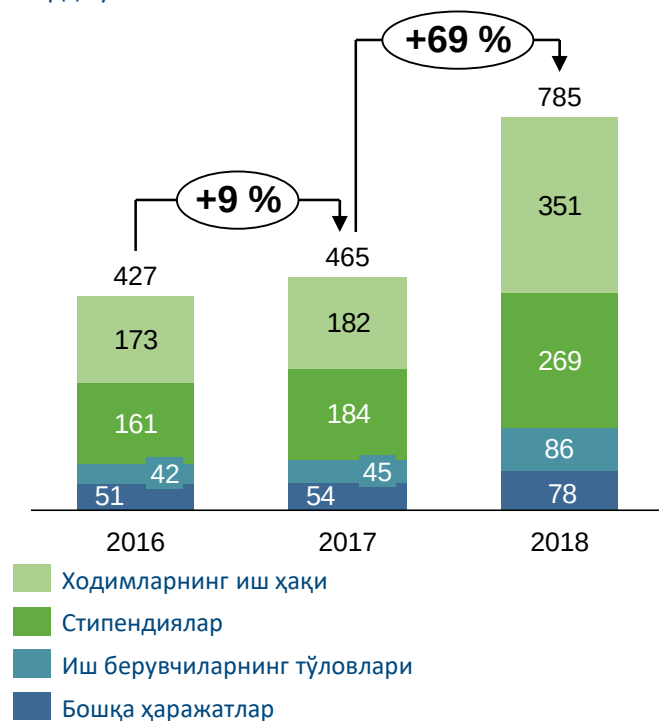

Шарҳлар

- Сўнгги икки йил ичида таълим соҳасида олиб борилаётган ислохотлар давлат бюджетидан молиялаштиришнинг кўпайишига олиб келди.
- ОЎМТВнинг қарамоғидаги ўқув муассасалари фаолиятини молиялаштириш 83,7% га ортди

ОЎМТВ қарамоғидаги таълим муассасаларини молиялаштириш

млрд сўм

Масъул вазирликлар

01

МТВ

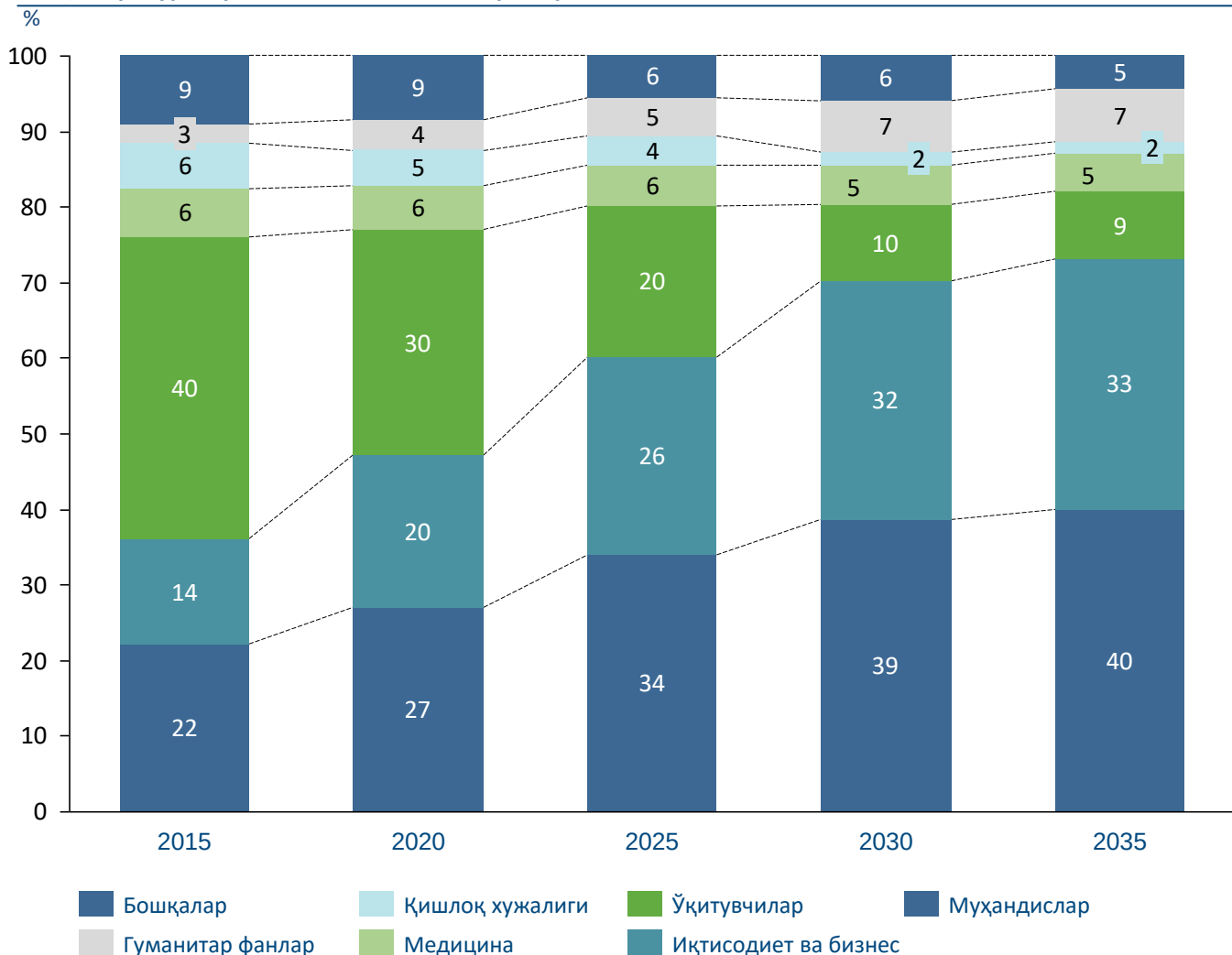
02

ХТВ

03

ОЎМКХТВ

Меҳнат ресурсларининг компетенциялари таркиби

- Мамлакат инновацион ривожланишни амалга ошириш учун **муҳандислар**, техник мутахассислар ва раҳбар ходимларнинг ўткир **етишмаслиги сезилмоқда**
- Олий таълимнинг сифати ва тузилмаси меҳнат бозорининг талабларига мос келишини таъминлаш керак
- Ўртачадан юқори даромадли ва **1 млн аҳолига** камида 20% ишлаб чиқариш саноати улушига эга бўлган мамлакатларда ўртача **1500-2000 нафар муҳандис** ва табиий фанлар мутахассислари тўғри келади. **Ўзбекистонда** бугунги кунда ушбу кўрсаткич **1 миллион аҳоли учун 540 нафар мутахассисни** ташкил этади.
- Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётининг инновацион ривожланиши учун **раҳбар кадрлар захирасининг етишмаслиги** мавжуд.

Масъул вазирликлар

01

МТВ

02

ХТВ

03

ОЎМКХТВ

Таълимни ривожлантиришнинг стратегик имкониятлари

1

Давлат иштироки юқори даражада бўлган модел

Давлат томонидан хизматларни тақдим этиш, солиқ тушумлари орқали молиялаштириш. Хусусий сектор фақат бойларнинг эҳтиёжларини қоплайди.

Мамлакатлардан мисоллар:

Германия

Австрия

- +** Аҳолининг кам таъминланган қатламлари учун халқ таълимидан юқори фойдаланиш имконияти
- Таълим сифати солиқ тушумларининг миқдорига боғлиқ
 - Хусусан, халқ ва олий таълим тизимида паст сифатли хизматларнинг юқори хавфлари
 - Тизим инноватив ривожланишининг паст даражаси

Сифатли таълимнинг оммавий қамрови фақат етарли солиқ тушумлари мавжудлигида мумкин бўлади

2

Аралаш модел

Ривожланиш мақсадининг варианты

Аҳолининг кам таъминланган қатламлари учун давлат хизматларнинг сақлаб қолган ҳолда, хусусий хизмат кўрсатувчиларни ривожлантириш, хусусий секторни таълим соҳасида ривожлантириш, фан ва инновацияларни ривожлантириш учун шарт-шароитларни яратиш

Мамлакатлардан мисоллар:

Бразилия

Канада

- +** Таълим тизимидан юқори фойдаланиш имконияти
 - Таълимнинг барча босқичларида бир хил сифати
- Хусусий сектор ривожланишининг паст даражаси
 - Хусусий молиялаштириш институтлари ривожланишининг паст даражаси

Аҳолининг барча қатламларини юқори сифатли таълим билан қамраб олиш

3

Хусусий иштирокчиларнинг катта улуши

Таълим хизматларини тақдим этиш хусусий компанияларга тўлиқ топширилади, молиялаштириш хусусий ташкилотлар ёки фуқароларнинг мустақил тўловлари билан таъминланади, давлат ёрдами фақат муҳтожлар учун харажатларни биргаликда молиялаштириш механизмлари орқали

Мамлакатлардан мисоллар:

Буюк Британия

Япония

- +** Юқори сифатли таълим хизматлари
- Таълим хизматлари қамрови чекланган
 - Таълимнинг юқори қиймати

Аҳолининг камбағал қатламларини юқори сифатли таълим билан қамраб олиш

Меҳнат бозори ривожланишининг стратегик имкониятлари

Ишчи кучининг оқимлари

1

Паст малакали ишчи кучини экспорт қилиш

Республика ишчи кучини экспорт қилишни давом эттирмоқда, мавжуд тузилма ва кадрлар тайёрлаш даражаси кўплаб меҳнат ресурсларини тезкор шакллантириш учун сақланиб қолган

Мамлакатлардан мисоллар:

Қирғизистон Тожикистон

+

• Мавжуд меҳнат ресурсларининг катта сони

−

• Кадрлар захирасини шакллантириш ва иқтисодий ривожланиш учун юқори сифатли меҳнат ресурсларининг йўқлиги

2

Юқори малакали ишчи кучини экспорт қилиш

Ривожланиш мақсадининг варианты

Юқори малакали кадрлар салоҳиятини шакллантиришда саноат эҳтиёжларига мос равишда ўқув методологияси ва дастурларида ўзгаришлар бўлади.

Мамлакатлардан мисоллар:

Ҳиндистон Хитой

+

• Ўзбекистон Республикасида иш ўринларининг камлигини бартараф этиш

−

• Парчаланган оилалар ва авлодлар муаммоси

• Экспорт даромадларини ошириш

• Юқори малакали кадрларнинг чет элга оқиб кетиши

• Маҳаллий мутахассисларнинг малакасини ошириш

3

Паст малакали ишчи кучини импорт қилиш

✕

Ўзбекистон учун мос вариант эмас

4

Юқори малакали ишчи кучини импорт қилиш

Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётини ривожлантириш учун хорижий экспертларни жалб қилиш ва мавжуд таълим даражаси сақлаган ҳолда ички меҳнат ресурсларидан фойдаланиш

Мамлакатлардан мисоллар:

Мьянма Вьетнам

+

• Хорижий юқори малакали мутахассислар тажрибаси

−

• Мутахассисларни жалб қилиш учун кўплаб инвестицияларга эҳтиёж

• Хорижий экспертларга қарамлик

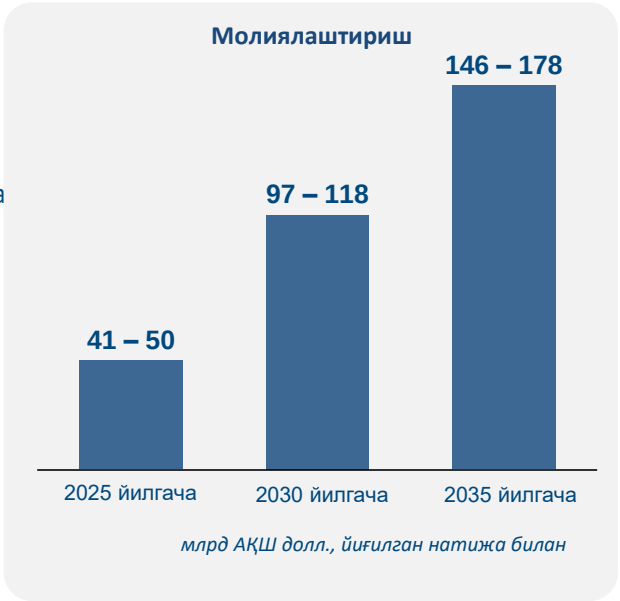
Ишчи кучининг малакаси

Мақсадларга қараш 2035

Инсоний капитали иқтисодий ривожланишнинг асосий омили. Юқори малакали кадрларни тайёрлашга ва инновацияларни ривожлантиришни рағбатлантиришга имкон берадиган ўзлуксиз таълим концепцияси жорий қилинди.

- Аҳолининг барча қатламлари учун қулай ва сифатли таълим
- Таълим вазирликларининг ривожлантириш бўйича ягона стратегия
- Таълим сифатини баҳолашнинг давлат тизими
- Ривожланган инфратузилма, мактаблар (синфда 27 кишигача), университетлар (ҳар бир университет учун 170 минг киши) ва болалар боғчалари сонининг кўпайиши
- Оммавий таълимдан инклюзив таълимга ўтиш
- "Ваучер" таълим тизимини¹ жорий қилиш
- Ўқитувчилар учун юқори иш ҳақи (бозор ўртача даражасидан юқори), ўқитувчиларга кенг қўламдаги имтиёзлар тақдим қилиш
- Онлайн таълимни фаол равишда жорий этиш
- Ривожланган хусусий таълим бозори
- Ишсизлик даражаси 6,2% га камайди
- Меҳнат бозорини экспертли баҳолаш тизимини яратиш
- Мигрантларнинг меҳнат ҳуқуқларини юқори даражада ҳимоя қилиш
- Ўзлуксиз таълим тизими жорий этилди
- Мутахассисларнинг малакаси бозор талабларига жавоб беради - муҳандислар, иқтисодчилар ва менежерлар бозорда устунлик қилади (ходимларнинг 70% дан ортиғи)
- Меҳнат мирантларнинг касбий тайёргарлигини ошириш
- Таълим олган одамнинг образини телевидениеда оммалаштириш, фан оммалаштирувчилари билан ва турли соҳаларда етакчи мутахассислар билан очиқ тадбирларни ўтказиш орқали таълимнинг обрўсини ошириш
- Малакали кадрларнинг чет элга чиқиб кетишига қарши кураш чораларини кўриш
- Меҳнат бозорининг норасмий секторини қисқартириш
- Давлат тайинлаш ва малакани тасдиқлаш тизимини жорий этиш
- Ташкиллаштирилган меҳнат миграциясини ривожлантириш
- Меҳнат бозори ҳажми ва тузилмаси бўйича ишончли ва тўлиқ маълумотларнинг шаклланиши.

Рақамли кўрсаткичлар			
	2017	2035	CAGR
Мажбурий меҳнат билан шуғулланадиган болалар сони, млн киши	2	0	-100%
Таълим харажатлари, % ЯИМдан	6,4	7,5	0,9%
ОТМга кирган абитуриентлар улуши, 100 кишига	9	80	13,7%

Эслатма: 1 - ўқувчилар ўзларининг танланган мактабларида ўқиши учун ишлатилиши мумкин бўлган ваучерлар шаклида давлат томонидан молиялаштирилаётган таълим тизими.
Манбалар: World Bank, UNESCO Institute for Statistics, Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси, Ўзбекистон Республикаси 2019-2021 йилларда инновацион ривожланиш Стратегияси, OECD.stat, очиқ манбалар маълумотлари, 352 гуруҳ таҳлили

Маданият

Ижтимоий соҳани ривожлантириш

Жорий ривожланиш даражаси

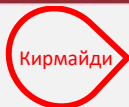
Муҳим муаммолар

- Давлатнинг маданият соҳасида юқори даражадаги иштироки, унинг ривожланишига тўсқинлик қилади
- Маданият ва дам олиш масканлари етишмаслиги
- Ҳукумат томонидан хусусий экспозиция тузилмаларини яратишни рағбатлантириш бўйича қабул қилинган чора-тадбирларга қарамасдан, бундай фаолият кенг тарқалмаган
- Кутубхоналарнинг кўплиги ва паст сони фойдаланувчилар
- Ташқи иқтисодий ва ташқи сиёсат масалаларини ҳал қилиш учун маданий салоҳиятдан етарли бўлмаган даражада фойдаланиш
- Кутубхоналарда замонавий бадий ва касбий адабиётларнинг йўқлиги

Муҳим хулосалар

- Маданият соҳасидаги давлатнинг юксак иштироки унинг ривожланишига тўсқинлик қилади (музейларнинг 99 фоизи давлат бюджети ҳисобидан молиялаштирилади, ривожланган мамлакатларда эса молиялаштириш тижорат фаолиятининг даромадларидан, шунингдек, краудфандинг, турли хил инвестициялар ва ажратмалар орқали ҳам амалга оширилади)
- Маданий ва бўш вақт муассасаларининг сони камлиги (1 миллион кишига музейлар сони ривожланган мамлакатларга нисбатан ўртача 20 баробар кам)
- Ҳукумат томонидан хусусий экспозиция тузилмаларини яратишни рағбатлантириш бўйича қабул қилинган чора-тадбирларга қарамасдан, бундай фаолият кенг тарқалмаган (фақат учта хусусий экспозиция, бироқ уларда давлат иштирокининг улуши катта). Хусусий экспозитсия тузилмаларида тажриба етишмовчилиги мавжуд, бир қатор рухсат бериш ҳужжатлари шаклида чекловчи омиллар мавжуд.
- Ўзбекистондаги 1 миллион кишига тўғри келадиган кутубхоналар сони ривожланган мамлакатларга қараганда каттароқ (АҚШга қараганда 1,5 марта кўп), аммо фойдаланувчилар сони 1%-дан кам

Маданий таъсир индекси

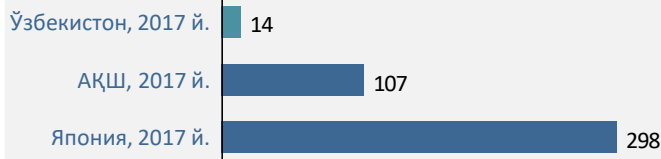

Маданий таъсир рейтинги, 2017 й.
(мамлакатларнинг маданий таъсир
даражаси бўйича рейтинглари)

80 мамлакат рейтингда

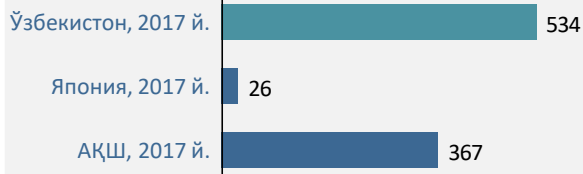
- **Маданий таъсир индекси** мамлакатни етти мезон бўйича баҳолайди: мамлакат бўш вақт, мода, бахт (World Happiness Index) жиҳатидан маданий аҳамиятга эга, унинг маданияти аҳамиятли, замонавий, обрўли ва машҳур

1 миллион кишига музейлар сони

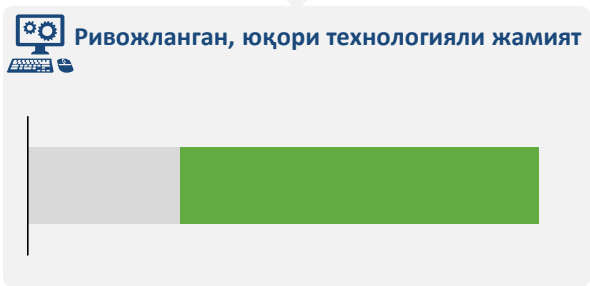
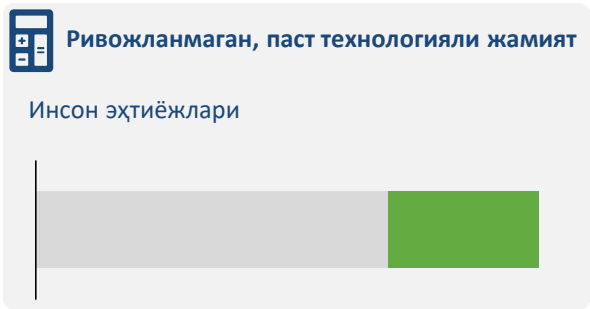
- Ўзбекистонда 1 миллион кишига **музейлар сони** ривожланган мамлакатлар билан таққослаганда **анча паст**
- **Ҳомийлик тўғрисида қонуннинг йўқлиги** бу бозор сегментини ривожлантириш учун хусусий ва тижорат инвестицияларни жалб қилишга тўсқинлик қилади

1 миллион киши учун кутубхоналар сони

- **Китоб фондиди рақамлаштириш** ва Ўзбекистон фуқаролари учун **электрон ахборот ресурсларидан фойдаланиш имкониятини очиш** кутубхоналар сонини камайтиришга ёрдам беради.

Жорий ривожланиш даражаси

■ Паст даражадаги эҳтиёжлар ■ Юқори даражадаги эҳтиёжлар

■ Материальное производство, промышленные услуги

■ Хизматлар, шу жумладан интеллектуал, санъат, ижод

Чет элда маданий ва гуманитар таъсир бўйича рейтингда Топ-6 мамлакатлар

1. Франция

2. Буюк Британия

3. АҚШ

4. Германия

5. Канада

6. Япония

Ўзбекистон

Рейтингга кирмаган

Шарҳлар

- **Кўпроқ ривожланган жамиятда инсон талаблари паст, физиологик эҳтиёжлардан юқори даражадаги эҳтиёжларни қондиришга ўтиши билан ажралиб туради. Шу билан бирга, илмий-техника тараққиёти ушбу эҳтиёжларни таклиф томонида амалга оширилишини таъминлайди**
- Маданиятнинг ривожланиши жамиятда юқори даражадаги эҳтиёжлар ривожланишини рағбатлантиради - билиш, эстетик, ўз-ўзини ривожлантириш эҳтиёжлари. Бу, ўз навбатида, **илмий-технологик тараққиётни рағбатлантиришнинг ҳал қилувчи омилларидан биридир**

Жорий ривожланиш даражаси

Хусусий экспозиция

Хива туманидаги
"Чодра Ховли"
этнографик
музейи

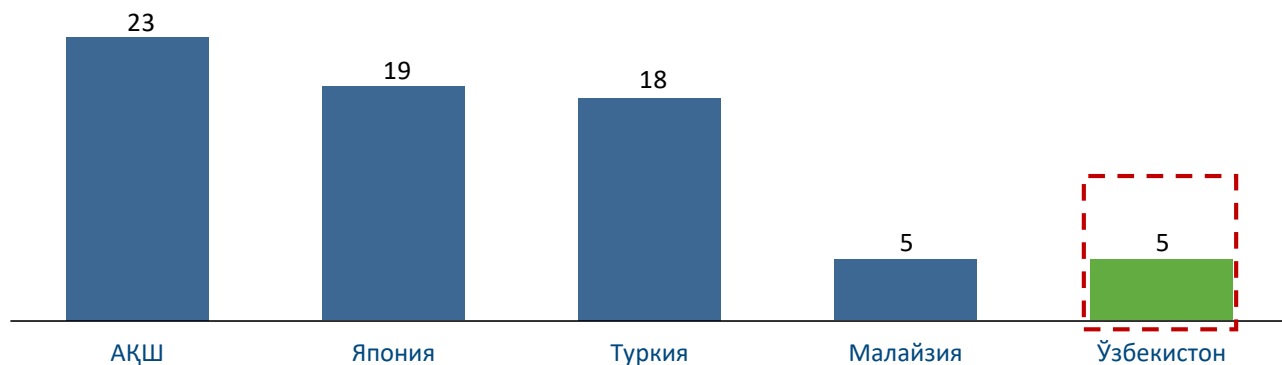
Қизил-Сув қишлоғида "Боғишамол"
маданий мажмуаси

Хоразм вилоятидаги Хива (шаҳар-
ёдгорлик)

Ўзбекистон ҳукуматининг хусусий экспозиция тузилмаларини ташкил этишни рағбатлантириш борасидаги **чора-тадбирларига** қарамасдан, **бундай фаолият тури кенг тарқалмаган**. Айни пайтда **учта экспозиция** маълум, бироқ ҳатто уларда **давлат асосий улушга эга**.

ЮНЕСКО жаҳон мерос объектларининг сони

Ўзбекистонда ЮНЕСКО жаҳон мероси объектлари

Ичан қалъа

Бухоронинг
шаҳрининг
тарихий
маркази

Шахрисабз
шаҳрининг
тарихий
маркази

Самарқанд -
маданиятлар
чорраҳаси

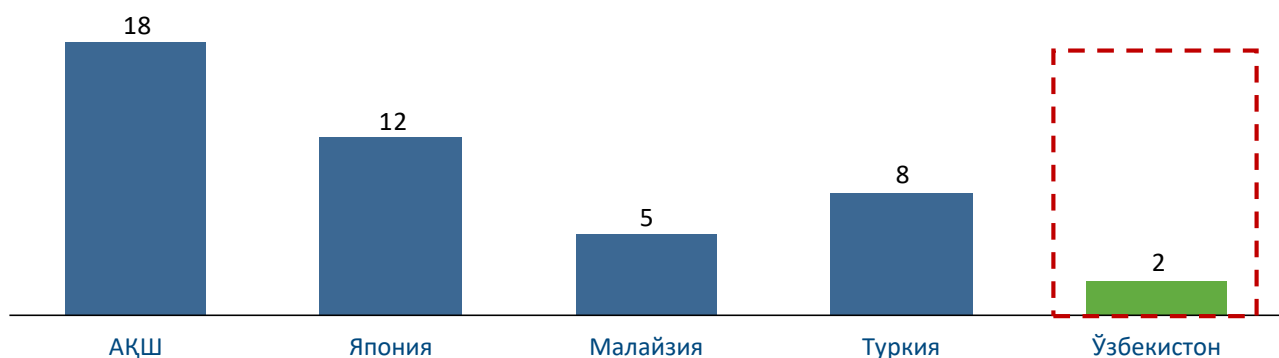
Ғарбий Тянь-Шан
(Чотқол
қўриқхонаси)

Жорий ривожланиш даражаси

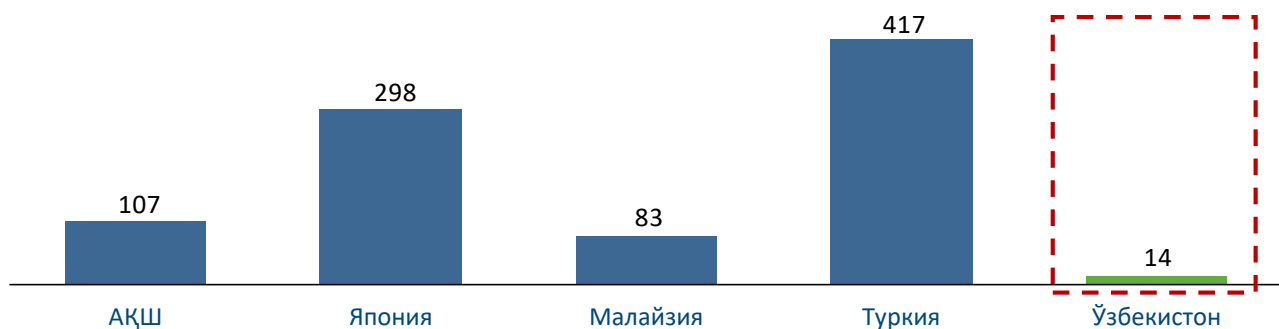
1 миллион киши учун кутубхоналар сони

1 миллион киши учун кинотеатрлар сони

1 миллион киши учун музейлар сони, 2016 й.

Шарҳлар

- Ўзбекистон Республикасида кутубхоналар сони кўплигига қарамасдан, **Ўзбекистон аҳолисининг атиги 0,5 фоизи кутубхоналардан фойдаланади**
- Ўзбекистон Республикасида фақат 312 та кинотеатр мавжуд, аммо ҳозирги кунда уларнинг фақат 68 таси ишлатилмоқда.

Стратегик вариантлар

1

Хусусий молиялаштириш модели

Молиялаштириш манбалари

- +** Хусусий тадбиркорликнинг улуши катта бўлганлиги туфайли маданий муҳитнинг юқори даражада ривожланиши
- Иқтисодий беқарор вазият даврида маданият соҳаси биринчи ўринда “азобланади”

Мамлакатлардан мисоллар:

АҚШ

Россия

Давлат томонидан аралашувнинг йўқлиги

2

Диверсификацияланган молиялаштириш модели

Молиялаштириш манбалари

- +** Молиялаштиришга диверсификацияланган ёндашув саноат ичидаги хавфларни камайтиради
- +** Хусусий (ноёб) маданият ва бўш вақт жойларининг юқори улуши
- Хайрия орқали молиялашнинг юқори улуши ривожланаётган иқтисодиёт мамлакатлари шароитида бир қатор қийинчиликларга олиб келиши мумкин

Ривожланиш мақсадининг варианты

Мамлакатлардан мисоллар:

Буюк Британия

Финляндия

Молиялаштиришга диверсификацияланган ёндашув

3

Давлат молиялаштириш модели

Молиялаштириш манбалари

- +** Молиялаштиришнинг асосий қисми тижорат фаолиятдан келадиган даромаддан пайдо бўлади, бу маданий муҳитнинг ривожланиш сифатини яхшилайди
- Маданий муҳитнинг сифати ва инновацион таркибига таъсир кўрсатиши мумкин бўлган давлат иштирокининг юқори даражаси

Мамлакатлардан мисоллар:

Франция

Швеция

Германия

Асоси - давлат молиялаштирилиши

Мақсадларга қараш 2035

- Минтақавий ва вилоят ва туман маданият ва бўш вақт марказларини модернизация қилиш ва ривожлантириш, ижтимоий кам мослашган аҳоли қатламларига ёрдам бериш учун маданий марказларни жорий этиш, инклюзивликни инobatга олган ҳолда турли бўш вақт дастурларини яратиш
- Миллий этика кодексини ва индивидуал касбий/саноат стандартларини яратиш
- Маданий лойиҳаларига хусусий бизнесни жалб қилиш (хусусий кўргазма объектларини ва бошқа маданий бўш вақт иншоотларини қуриш)
- Корпоратив маданиятни такомиллаштириш учун мотивация тизимини яратиш
- Номоддий қадриятларни сақлаб қолиш учун санъат соҳасидаги олий ўқув юртларида ихтисослаштирилган архив марказларини очиш (спектакллар, филмлар, концертлар, конференциялар)
- Санъат соҳасидаги хорижий ОЎЮнинг филиалларини очиш
- Онлайн майдончалар, энциклопедиялар ва музейлар орқали Ўзбекистон образини яратиш ва обрўсини ошириш
- Халқаро маданий воситачилик ва халқаро маданий ҳуқуқ тушунчаларини ривожлантириш
- Букинист дўкон тармоқларини яратиш ва ривожлантиришга кўмаклашиш
- Маданият ва санъат соҳасидаги Ўзбекистон академиклари ва таниқли олимларнинг асарларини қайта нашр қилиш, дарсликлар ва китобларни чоп этиш

2025

- Маданият ташкилотлари ходимларининг профессионал стандартларини ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш
- Миллий этика кодексини шакллантириш
- Россия, Германия, АҚШ, Франция, Буюк Британия, Япония халқаро тажрибасига эътибор қаратган ҳолда таълим муассасаларида маданий ривожланиш масалалари бўйича ўқув дастурларини (нутқ маданияти, этикет ва бошқалар) ишлаб чиқиш
- Миллий бренд концепциясини шакллантириш
- Ўзбекистонда кўнгиллиларни жалб қилиб жамоатчилик босма нашрларини рақамлаштириш
- Интерактив музейларни яратиш
- Хусусий бизнесни жалб қилиш учун шароит ва имтиёзлар яратиш

2030

- Кадрлар малакаси талабларини ходимларга қўллаш, қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш
- Кадрлар малакаси талабларини, касбий стандартларни шакллантириш, қайта тайёрлаш ва малака ошириш
- Миллий этика кодексининг тасдиқлаш
- Вилоят ва туман маданият бошқарув марказларини модернизация қилиш ва ривожлантириш, ижтимоий кам мослашган аҳоли қатламларига ёрдам кўрсатиш учун маданий марказларни модернизация қилиш
- Самарасиз маданият муассасаларини қайта ташкил этиш
- Таълим муассасаларида маданий ривожланиш дастурларини (нутқ маданияти, этика қоидалари ва бошқалар) тасдиқлаш
- Мамлакатнинг миллий бренди концепциясини тасдиқлаш
- Жаҳон меросини асраш бўйича комплекс чора-тадбирлар
- Электрон ахборот ресурсини яратиш, Ўзбекистон фуқароларига ундан фойдаланиш имкониятини таъминловчи
- Виртуал музейларни яратиш, ҚР код тизимини жорий этиш
- Маданий ва бўш вақт лойиҳаларига хусусий инвесторларни жалб қилиш

2035

- Малакали кадрларнинг келишини таъминлаш
- Маданият муассасалари ходимларининг профессионал стандартларини жорий этиш
- Миллий этика кодексини жорий этиш
- Мамлакат аҳолисининг ижтимоий кам мослашган қатламларига ёрдам берадиган маданий марказларни жорий этиш
- Самарасиз маданият муассасаларини қайта ташкил этиш
- Таълим муассасаларида маданий ривожланиш масалалари бўйича ўқув дастурларини (нутқ маданияти, этика қоидалари ва бошқалар) жорий этиш
- Мамлакатнинг миллий бренди концепциясини жорий этиш
- Жаҳон меросини асраш бўйича комплекс чора-тадбирларни жорий этиш
- Ўзбекистон фуқароларини учун электрон ахборот ресурсларидан фойдаланиш имкониятини таъминлаш
- Виртуал музейларни яратиш
- Маданий ва бўш вақт лойиҳаларига хусусий инвесторларни жалб қилиш
- Маданият ташкилотлари ходимларини рағбатлантириш ва корпоратив маданият мотивацияси механизминини яратиш, ходимларга малака талабларини янгилаш, қайта тайёрлаш, малакасини ошириш, давлат секторида рақобатбардош кадрлар ва менежерларнинг пайдо бўлиши учун зарур шарт-шароитлар яратиш, маданият соҳаси ходимларнинг кадрлар салоҳиятини сақлаш ва ривожлантириш
- Вилоят ва туман маданиятини бошқариш марказларини модернизация қилиш ва ривожлантириш
- Самарасиз маданият муассасаларини қайта ташкил этиш
- Жаҳон меросини асраш бўйича комплекс чора-тадбирлар

кадрлар

молия

технологиялар

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфратузилма

Экология

Ижтимоий соҳани ривожлантириш

Жорий ривожланиш даражаси

Муҳим муаммолар

- Аҳолининг, қишлоқ хўжалиги ва саноатнинг ортиб бораётган эҳтиёжларини қондириш учун сув танқислиги
- Тупроқ шўрланиши ва пестицидлар билан ифлосланиши
- Ўрмонларни кесиш билан бирга чўлланиш
- Чиқиндиларни қайта ишлашни таъминлаш
- Орол денгизи инқироzi
- Иқлим ўзгариши
- Биохилма-хилликни сақлаш
- Барқарор ривожланишга ўтиш
- Экология, ишлаб чиқариш этикаси ва истеъмол қилиш масалалари бўйича таълим йўқлиги

Муҳим хулосалар

- БРМ тараққиёт бўйича рейтингда 156 мамлакат ичида Ўзбекистон 52-ўринни эгаллади ва бу баланд кўрсаткичдир. Шу билан бирга, 2017 йилга нисбатан 5 позицияда пасайиш кузатилмоқда
- Ўзбекистон экологик из ҳажми бўйича ТОП-100 мамлакатларига қўшилмаганига қарамасдан, мамлакатда экологик камомад сақланмоқда, бу эса мамлакатнинг фаолияти глобал атроф-муҳит учун зарарли эканлигини кўрсатади.
- Ўзбекистон Республикасининг Экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш давлат қўмитаси иқлим ўзгариши оқибатларини бартараф этиш бўйича чора-тадбирлар ишлаб чиқди
- Аҳолисининг 35 фоиздан ортиғи марказлашган сув таъминотиغا эга эмас, 11 фоизи муқобил имконият йўқлиги туфайли етказиладиган сув таъминотиغا боғлиқ.
- Ўзбекистон Республикасининг ўрмон қопламаси майдони ноқонуний кесиш ва чўлнинг тарқалиши оқибатида камайиб бормоқда: 2005 йилдан бошлаб, ўрмон қопламаси 2,3 фоизга камайиб, 2015 йилда умумий майдоннинг 7,6 фоизини ташкил этади
- Ҳозирги вақтда шўрланган тупроқларнинг улуши 50%-дан кўпини ташкил қилади
- Ўзбекистонда ҚМЧни кўмиш ва утилизация қилиш учун 221 та полигон мавжуд². Ҳозирги вақтда 33,4 миллион тонна ҚМЧ тўпланган
- 1995-2015 йилларда ишлаб чиқарилган ҚТЭ ҳажмининг ўсиши ҳар йили 3,3% ни ташкил этди. Шу билан бирга, ишлаб чиқарилаётган электр энергиясининг умумий ҳажмидаги ҚТЭ улуши етакчи халқаро тажрибага нисбатан паст даражада қолмоқда.

БМТ марқарор ривожланиш мақсадлари

- 2015-илда барқарор ривожланиш соҳасидаги янги “Дунёмизнинг ўзгариши: 2030 йилгача барқарор ривожланиш соҳасида кун тартиби” дастури доирасида қабул қилинди
- 2030 йилга қадар БМТга аъзо давлатлар томонидан эришилиши керак 17 та мақсад ва 169 вазифани ўз ичига олади
- 2016 йилда Ўзбекистонда **17та барқарор ривожланиш мақсади** расман кучга кирди
- Барқарор ривожланиш келажак авлодларнинг ўз эҳтиёжларини қондириш қобилиятини бузмасдан, бугунги авлод эҳтиёжларига жавоб берадиган ривожланиш сифатида тавсифланади
- Барқарор ривожланишга эришиш учун учта асосий элементни - иқтисодий ўсиш, ижтимоий интеграция ва атроф-муҳитни муҳофаза қилишни мувофиқлаштириш муҳимдир

Жорий ривожланиш даражаси

Барқарор ривожланиш мақсадлари бўйича тараққиёт индекси, 2018 й.

xx - рейтингда жойи

Шарҳлар

- БРМ тараққиёт бўйича рейтингда 156 мамлакат ичида Ўзбекистон 52-ўринни эгаллади ва бу баланд кўрсаткич
- Шу билан бирга, 2017 йилга нисбатан Ўзбекистон рейтингда 5 позицияга тушиб, барқарор ривожланиш Мақсадларига эришиш нўқтаи назаридан салбий умумий динамикани кўрсатмоқда
- Бугунги кунда Ўзбекистонда БМТнинг барқарор ривожланиш Мақсадларига мувофиқ, чиқиндиларни атроф муҳитга ва аҳоли соғлиғига салбий таъсирини камайтиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Ўзбекистоннинг барқарор ривожланиш мақсадлари бўйича кўрсаткичи ҳақида батафсил маълумот, 2018 й.

Жорий ривожланиш даражаси: иқлим ўзгариши

Иқлим ўзгариши сабабидан асосий таҳдидлар

Мудофаа қобилияти

- АҚШ мисоли:
 - 2014 йил октябр ойида Мудофаа вазирлиги АҚШнинг мудофаа қобилиятини мумкин бўлган оқибатлардан ҳимоя қилиш бўйича иш бошланганлигини эълон қилган Иқлим ўзгариши мослашуви йўл харитасини эълон қилди
 - АҚШ мудофаа вазири Чак Хагел иқлим ўзгариши, бошқа таҳдидларни - юқумли касалликлар тарқалишидан терроризмга актларигача ёрдам бериши мумкинлигини таъкидлаб, глобал исишни "таҳдидларнинг кўпайтирувчиси" сифатида баҳолади

Озиқ-овқат хавфсизлиги

- Илмий ва ҳукуматлараро ташкилотлар дунёда озиқ-овқат хавфсизлигига таҳдиднинг долзарблигини бир овоздан таъкидлаб ўтмоқдалар
- Иқлим ўзгариши етарли қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштиришда хавф туғдиради, бу эса қишлоқ хўжалиги амалиётида ва аҳоли овқатланишида ўзгаришлар бўлишига олиб келиши мумкин
- Австралия мисоли: 2018 йилда мисли кўрилмаган қурғоқчилик туфайли ҳукумат 1,8 миллиард АҚШ долларни фермерларни қўллаб-қувватлаш учун ажратди

"Глобал иқлимни 1,5 °C даражасида чеклаш ер, энергетика, саноат тизимларига ва бинолар, транспорт ва шаҳарларга тегишли "тезкор ва узоққа борадиган" ўтиш жараёнларини талаб қилади. Инсоннинг фаолиятдан чиққан глобал карбонат ангидрид (CO₂) чиқиндилари 2030 йилга келиб 2010 қараганда тахминан 45% га қисқартирилиши керак, яъни 2050 йилга қадар "аниқ нол"га эришиш керак.

ИЎХЭГ матбуот релизи, 2018 йил 8-октябр

Ўзбекистонда иқлим ўзгаришининг оқибатларининг олдини олиш бўйича чора-тадбирлар

Энергия истеъмоли

- 2030 йилгача қайта тикланадиган муқобил энергия манбаларидан камида 30% энергия истеъмолини таъминлаш¹

Ўрмон фонди

- Мамлакат территориясининг ўрмон фонди ҳажмини 2030 йилгача ошириш²
- Ўрмонларни қайта тиклашда механизациялаш даражасини ошириш орқали ўрмон экиш сифатини ва турларининг хилма-хиллигини ошириш
- Ўрмон экинларини яратиш учун янги технологияларни жорий этиш
- Тез ўсадиган ўрмон экинларининг яратиш бўйича тадқиқотлар

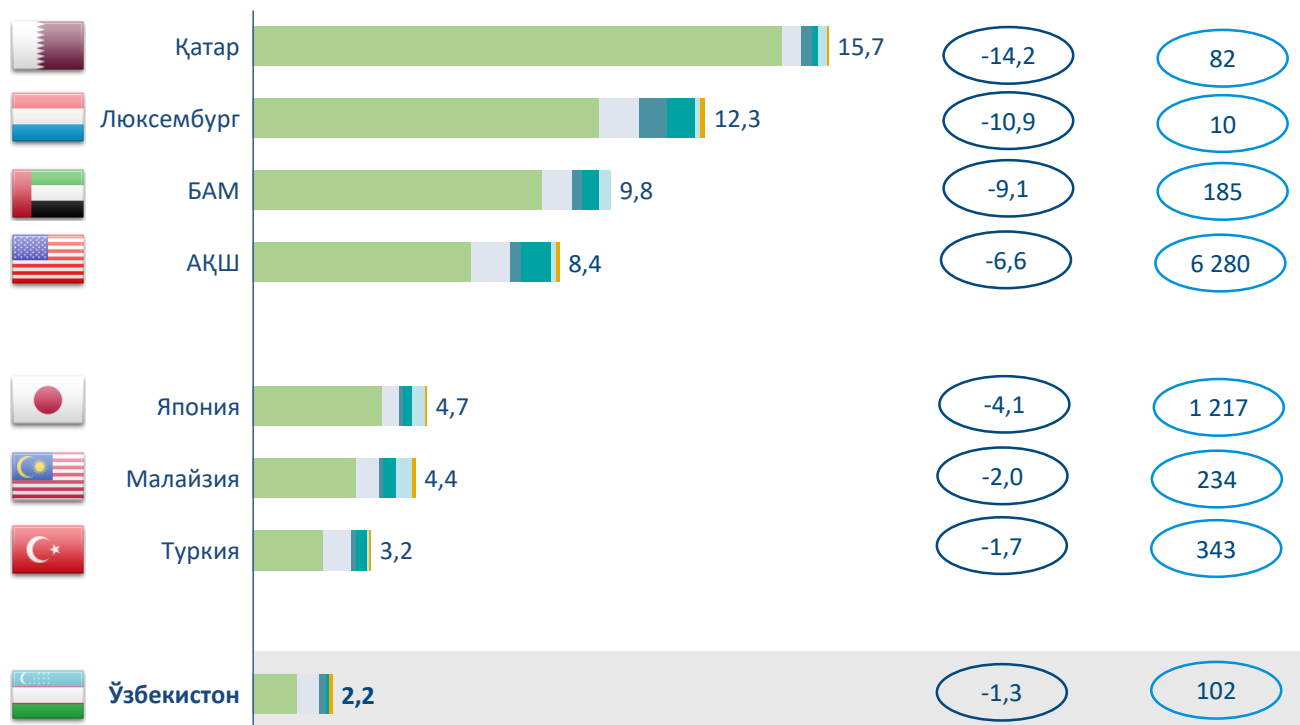
Автотранспорт

- Автотранспорт воситаларининг стандартларини жорий қилиш
- Евро-6 мотор ёнилғиси стандартларини киритиш

Жорий ривожланиш даражаси: иқлим ўзгариши

Экологик из,

гга¹ киши боши, 2014 й.²

xx - экологик профицит/дефицит, киши бошига гга, формула бўйича ҳисоблаб чиқилган (биоэнергия киши бошига) - (киши бошига экологик из)

xx - чиқарилган карбонат ангидрид миқдори, мегатонна, 2014

Углерод газы Яйловлар Балиқчилик зоналари
Экин майдонлари Ёғоч материаллари Қурилган майдонлари

Шарҳлар

- Ecological footprint рейтинги Global Footprint Network ташкилоти орқали тузилади ва 190 мамлакатни ўз ичига олади
- Экологик изга инсон орқали истеъмол қилинадиган ресурсларни ишлаб чиқариш ва чиқиндиларни ўзига олиш учун зарур бўлган биологик жиҳатдан маҳсулдор ҳудуднинг ва акваториянинг сув майдони киради.
- Ўзбекистон экологик из ҳажми бўйича ТОП-100 мамлакатларига қўшилмаганига қарамастан, мамлакатда экологик камомад сақланмоқда, бу эса мамлакатнинг фаолияти глобал атроф-муҳит учун зарарли эканлигини кўрсатади
- Айни пайтда эмиссия қилинадиган карбонат ангидрид миқдори паст даражада бўлиб, дунёдаги умумий ҳажмнинг атиги 0,3% ни ташкил этади.
- 2017 йилда Ўзбекистон Париж битимини имзолади, бу эса эмиссияни камайтириш бўйича чора-тадбирлар орқали модернизация қилиш ва энергия самарадорлигини ошириш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш орқали атроф-муҳитни яхшилашга ёрдам беради.

Жорий ривожланиш даражаси: Орол денгизи

Орол денгизида сув сатҳини пасайиш жараёни

Орол денгизининг қуриши оқибатлари

Эслатма: 1 - 2003 йил маълумотлари, 2 - 2004 йил маълумотлари
Манбалар: Орол ва Амударёни ҳимоя қилиш иттифоқи; ишчи гуруҳини таҳлили

Жорий ривожланиш даражаси: Орол денгизи

Тупроқ дамбаси ва гидротехник дарвоза билан тўғон қуриш лойиҳаси

Гидротехник дарвозали тўғон

Лойиҳа таърифи:

- 1990-1998 йилларда Қозоғистон ҳукумати Кичик ва Катта Оролни ажратиш мақсадида тупроқ дамбасини қурди. 2001 йилда Жаҳон банкининг қўмағида гидротехник дарвозали тўғон қурилиши бошланиб 2005 йилда битказилган

Бюджет:

- 85 млн АҚШ долл.

Натижа:

- Биринчи 8 ой ичида сув миқдори 2 метрга кўтарилди
- Сув майдони 18% га ошди
- Сувнинг шўрлиги 2 баробар камайди (20 г/л дан 10 г/л гача)
- Чучук сув балиқларининг турлари - судак, сазан

Ҳимоя ўрмонларни яратиш лойиҳаси

Орол денгизининг қуриган тубида ўрмон экиш

Лойиҳа таърифи:

- Ўзбекистон Республикаси ўрмон хўжалиги бўйича Давлат қўмитаси Орол денгизининг қуриган тубида ҳимоя ўрмонзорларини яратишни жадаллаштириш бўйича махсус дастур ишлаб чиқди. Лойиҳани амалга оширишнинг якуни 2019-2021 йилларга мўлжалланган. Ушбу масала бўйича Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарори лойиҳаси ишлаб чиқилди ва қабул қилиш учун тақдим қилинди

Бюджет:

- 890 млрд сўм (110 млн АҚШ доллари)¹

Кутилган натижа:

- Орол денгизининг қуриган тубида жами 1,5 миллион гектар майдонда ҳимоя ўрмонзорларни яратиш;
- Туз ва чангнинг атроф-муҳитга киришининг олдини олиш
- Кўчган қумларни мустаҳкамлаш
- Шамол эрозиясини камайтириш.

Жорий муаммонинг қўшимча ечимлари

- Далаларни суғориш учун олинадиган сувни камайтириш; барча суғориш тизимини модернизация қилиш
- Умумий халқаро сув стратегиясини ишлаб чиқиш
- Пахта ўрнига қишки буюғдой экишга ўтиш
- Мониторинг тизимини яратиш

Жорий ривожланиш даражаси: сув

Ўзбекистон аҳолиси сув билан таъминланганлиги,

млн киши 2017 й.

■ Марказий сув таъминлаш системасига Имконияти бор аҳоли
 ■ Сувни бошқа манбаълардан олиш йўлидан фойдаланган аҳоли
 ■ Сувни олиб келтирилган йўлидан фойдаланган аҳоли

Марказлаштирилган сув таъминотидан фойдаланиш имкони йўқ аҳоли

млн киши 2017 й.

Улардан аҳолининг улуши:

■ Ўйлар ичидан сув системасига уланган
 ■ Ўйлар, ташқий колонкалардан фойдаланади

Муқобил сув манбаларидан фойдаланадиган аҳоли,

млн киши 2017 й.

Улардан қуйидаги жойлардан сув оладиган аҳоли улуши:

■ Қудуқлар
 ■ Дарёёлар, оқимлар, каналлар, сув хавзалари
 ■ Булоқлар

Шарҳлар

- Аҳолисининг 35 фоиздан ортиғи марказлашган сув таъминотига эга эмас, 11 фоизи муқобил имконият йўқлиги тўғрисида етказиладиган сув таъминотига боғлиқ.
- Шу билан бирга, марказлаштирилган сув таъминоти билан таъминланган аҳолининг учдан бир қисми кўча колонкаларидан фойдаланишга мажбур
- Муқобил манбалардан фойдаланган аҳолининг чорак қисми табиий сув манбаларидан фойдаланишга мажбур
- Ўзбекистоннинг айрим ҳудудларида ер ости сувлари юқори даражада (масалан, Марказий Қизилқум). Шўрсизлантириш технологиялари ривожланган тақдирда ер ости сувлари марказлаштирилмаган, автоном чучук сув таъминоти тизимига асос бўлиши мумкин

Жорий ривожланиш даражаси: сув

"Сув" миллий лойиҳаси сув объектларини тиклаш ва экологик реабилитация қилишга қаратилади

Сув ресурсларининг
маҳсулдорлиги, ЯИМ/м³ тоза
суга

Ўзбекистон 531

Дунё 5 921

1 нафар киши учун ички қайта тикланадиган
сув ресурсларининг ҳажми, киши бошига м3

Лойиҳа мақсадлари

**Барқарор ижтимоий-иқтисодий
ривожланишни сув ресурсларини
билан таъминлаш**

**Сув объектларини сақлаш ва
тиклаш**

**Сув тошқинларидан ва сувнинг
бошқа салбий оқибатлардан
аҳолининг ва иқтисодий
объектларнинг хавфсизлигини
таъминлаш**

Фаолият йўналишлари

- Сув ресурсларининг танқислигини бартараф этиш
- Тадбиркорлар ва аҳоли томонидан сув ресурсларидан оқилона фойдаланишни яхшилаш
- Сув объектларига инсон салбий таъсирини камайтириш
- Ўз-ўзини тозалаш қобилиятини йўқотган сув объектларини тиклаш ва экологик реабилитация қилиш
- Сув объектларида, шу жумладан чегара ҳудудларида ҳам мониторинг ўтказиш
- Гидротехник иншоотларни хавфсиз техник ҳолатга келтириб, уларнинг фойдаланишдаги ишончлилигини ошириш
- Иқтисодий жиҳатдан мақсадга мувофиқлигини ҳисобга олган ҳолда аҳолини ва иқтисодий объектларни муҳандислик муҳофазаси иншоотлари билан таъминлаш

Ривожланишнинг жорий даражаси: тупроқ ва ўрмонлар

Бугунги кунда Ўзбекистоннинг шўрланган ерларининг улуши

минг га

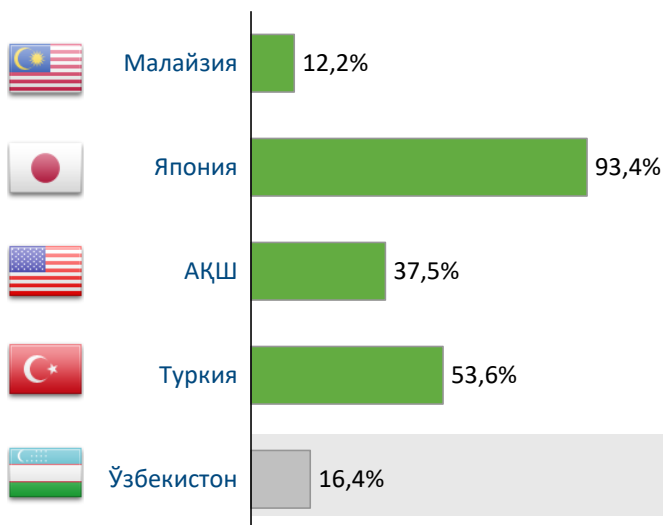
- Ўзбекистоннинг энг зич аҳоли турадиган қисми Марказий Фарғонада суғориладиган ерларнинг 84 фоизи шўрланган
- Хоразм вилоятида ишлатилаётган суғориладиган ерларнинг 95% эрозияланган

50% дан ортиқ тупроқлар Ўзбекистон Республикасида шўрланган

■ Шўрбулмаган ерлар ■ Ўрта ва паст шўрланган ерлар ■ Кучли шурланган ерлар

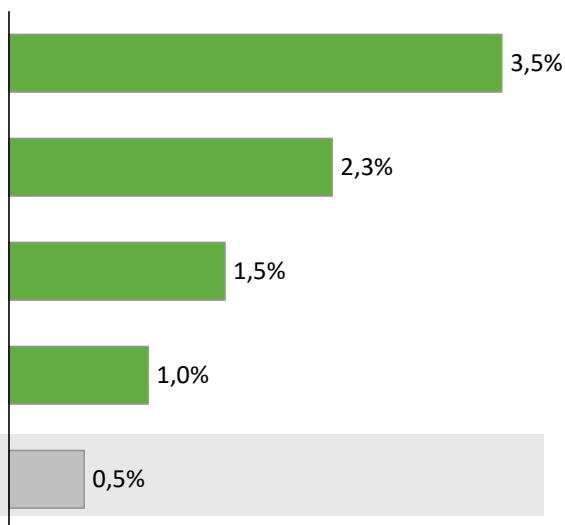
Қишлоқ хўжалиги зонасида экин майдонларининг улуши

%, 2015 й.

Тупроқнинг юқори қатламидаги ўртача углерод таркиби

%, 2008 й.

Шарҳлар

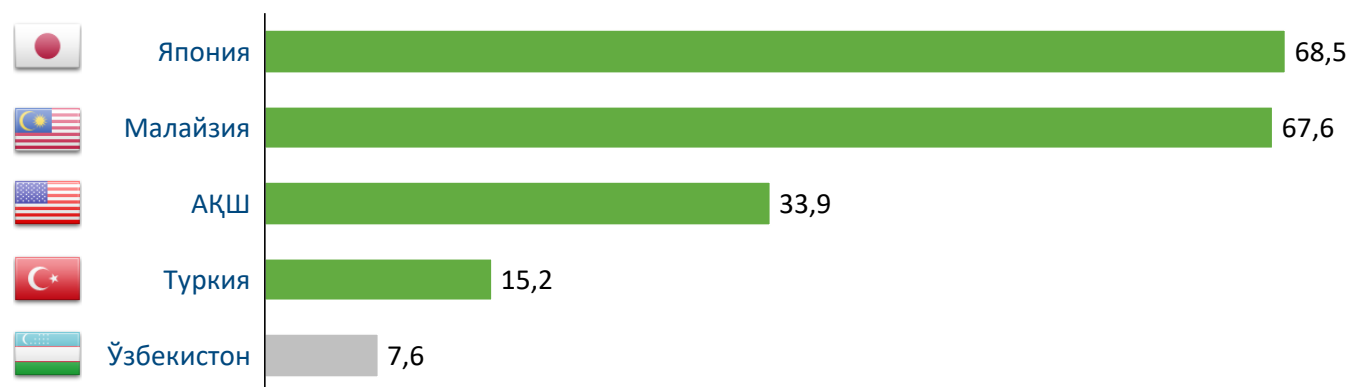
- Экин майдонларининг улуши жуда паст даражада
- Кам миқдордаги углеродли таркиб ҳам тупроқ унумдорлиги пастлигини кўрсатади.
- Ўзбекистонда тупроқларнинг ярмидан кўпи шўрланган бўлиб, баъзи ҳудудларда шўрланган ерларнинг улуши 95%га етиши мумкин
- Доимий органик ифлослантирувчи моддалар бўйича БМТнинг Стокгоlm конвенцияси ҳали ҳам қабул қилинмаган

Манбалар: БМТнинг озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги ташкилоти (ФАО), Ўзбекистон Республикаси Экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш давлат қўмитаси, Давлат статистика қўмитаси, Ўзбекистон Республикаси Табиатни муҳофаза қилиш давлат қўмитаси, ишчи гуруҳнинг таҳлили

Ривожланишнинг жорий даражаси: тупроқ ва ўрмонлар

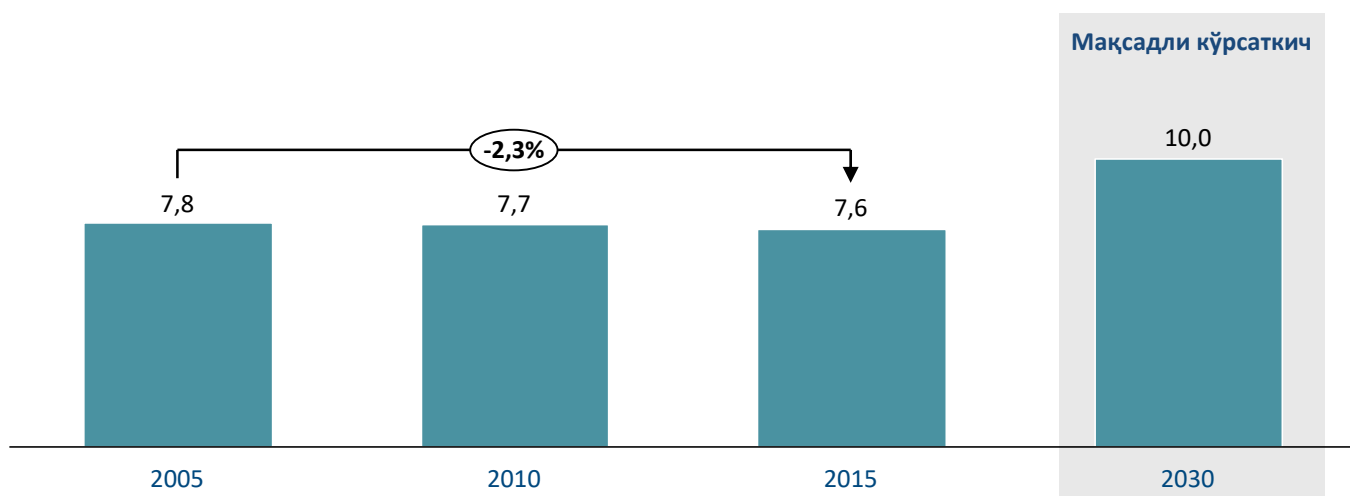
Умумий майдонда ўрмон қопламнинг улуши

%, 2015 й.

Ўзбекистонда ўрмон қоплами улушининг динамикаси

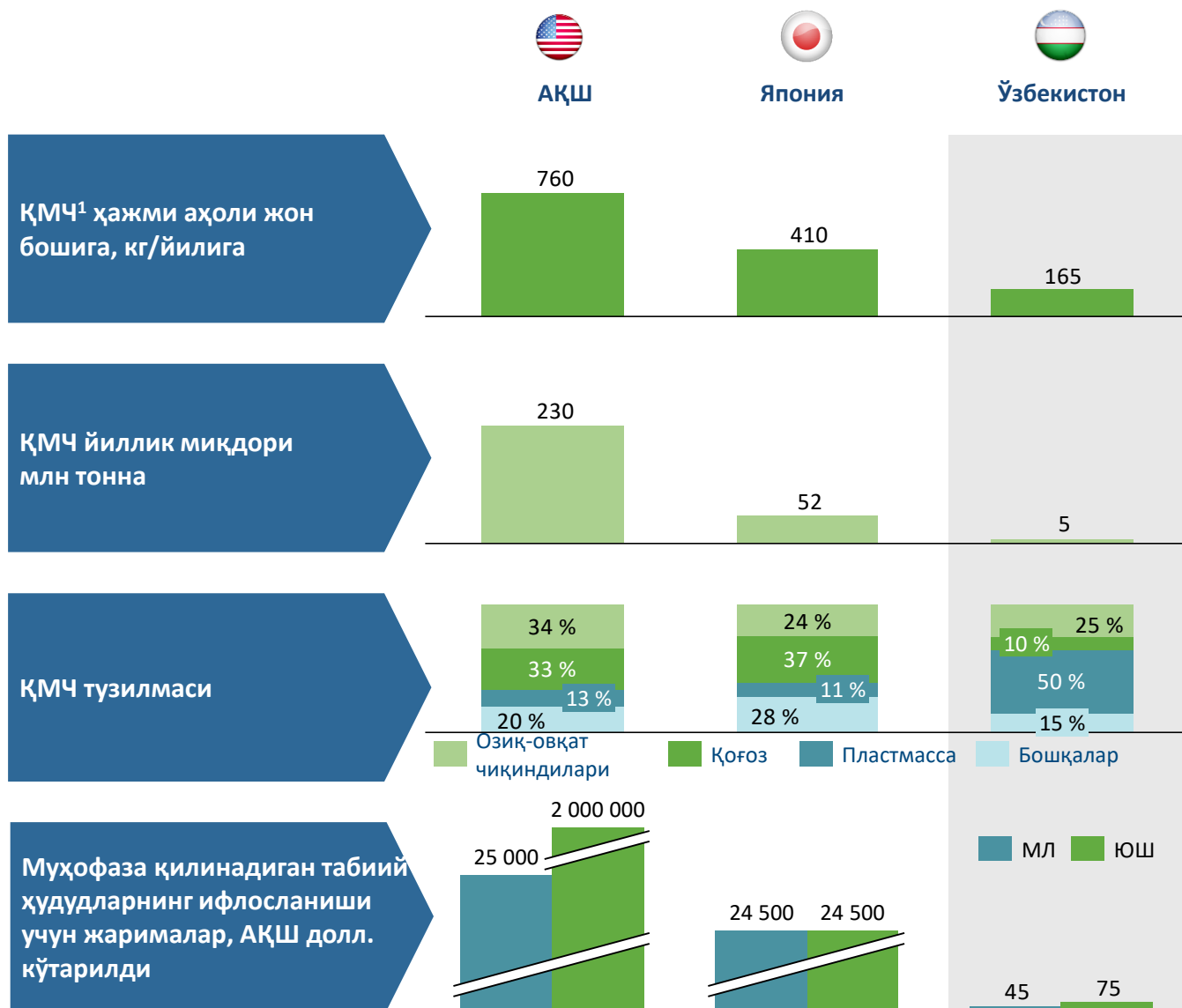
%

Шарҳлар

- Оролни қутқариш халқаро жамғармасининг (ОҚХЖ) лойиҳаси Аккум тизмасида ва Орол денгизининг қуриган тўбининг Аханта участкасида 20 минг гектар майдонида ҳимоявий ўрмон яратиш бўйича лойиҳасига қарамай, Ўзбекистон Республикасида ўрмон қопламнинг майдони қисқариб бормоқда.
- Ўрмон қопламсининг улуши камайишининг асосий сабаблари қуйидагилардир:
 - Ҳуқуқий ва ноқонуний кесиш
 - Чўллар тарқалиши
- Ўзбекистон Республикаси Ўрмон хўжалиги Давлат қўмитасининг Орол денгизи қуриган тубида ҳимоя ўрмонзорларни яратиш бўйича лойиҳасини амалга ошириш Ўзбекистон ўрмон майдонининг ҳажмини ошириш имконини беради ва унинг ўрмон қопламини 2030 йилда 10 фоизгача етказиш прогноллаштирилган

Жорий ривожланиш даражаси: чиқиндилар

Шарҳлар

- 2018 йилда Ўзбекистоннинг Сурхондарё вилоятида **биринчи чиқиндиларни қайта ишлаш заводи очилди**. Заводнинг қуввати - йилига **182 минг тонна чиқиндилар**. Завод Термиз ва Ангора туманларидан 10 дан ортиқ турдаги чиқиндиларни тўплаш, ажратиш, қайта ишлаш, шунингдек, уларнинг асосида тайёр маҳсулот ишлаб чиқариш билан шуғулланади.
- Ўзбекистонда ҚМЧни кўмиш ва утилизация қилиш учун 221 та полигон мавжуд. Ҳозирги вақтда 33,4 миллион тонна ҚМЧ тўпланган
- Ўзбекистонда атроф-муҳитни ифлослантириш учун жарималар мавжуд, аммо улар самарали эмас

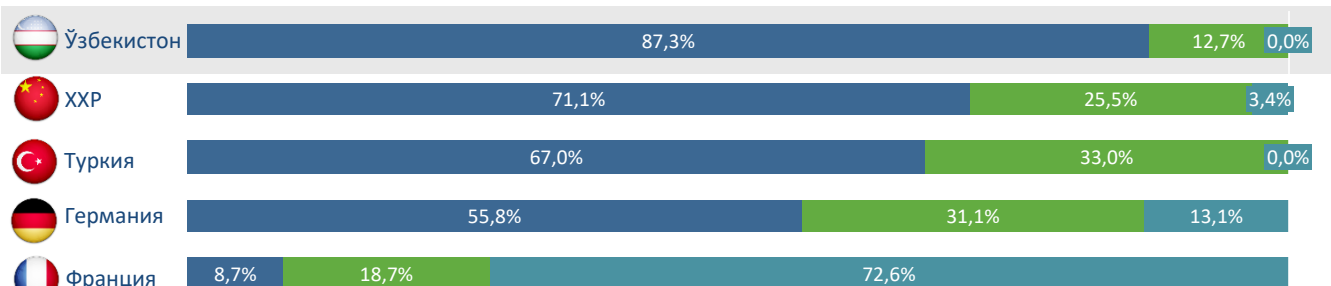

Сурхондарё вилоятидаги чиқиндиларни қайта ишлаш заводи

Жорий ривожланиш даражаси: қайта тикланадиган электр энергияси

Электр энергия манбаларининг улуши турлар бўйича

2017 й., %

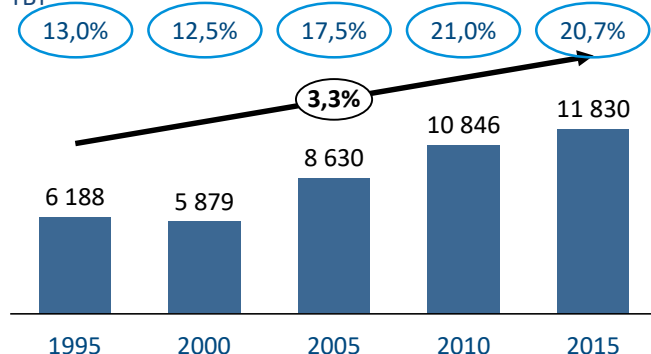

⚠ Хозирги кунда Ўзбекистонда ҚТЭ¹ томонидан ишлаб чиқарилган электр энергиянинг 100 фоизи гидроэнергетикадан чиқади.

■ Нефть, газ ва кўмир ■ Атом энергияси
■ ВИЭ

ҚТЭ томонидан ишлаб чиқарилган электр энергияси ҳажми

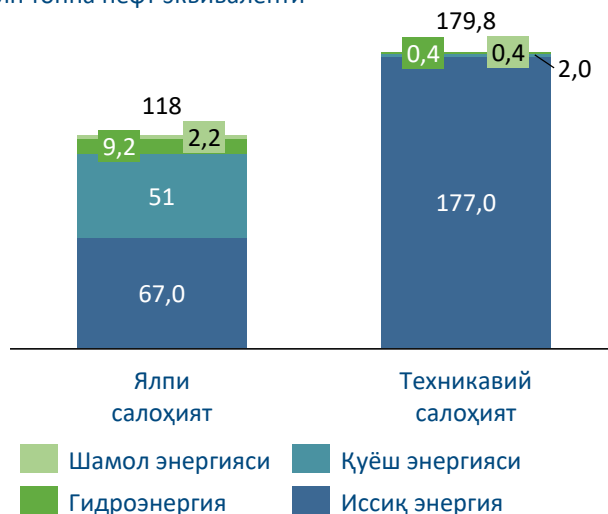
ТВт

xx - умумий электр энергиясида улуши

Ўзбекистонда ҚТЭнинг салоҳияти

млн тонна нефт эквиваленти

Шарҳлар

- Қуёш ва шамол энергиясидан фойдаланишнинг катта салоҳиятига қарамасдан, Ўзбекистон Республикасида жорий вақтда электр энергиясининг асосий манбалари табиий газ, кўмир ва нефт маҳсулотлари бўлиб қолмоқда- 2017 йилда уларнинг улуши 85,8% ташкил қилди
- 1995-2015 йилларда ҚТЭ манбаларидан олинadиган электр энергиясининг ўсиши йилига 3,3% ни ташкил этди. Шу билан бирга, ишлаб чиқарилаётган электр энергиясининг умумий ҳажмидаги ҚТЭ улуши етакчи халқаро тажрибага нисбатан паст даражада қолмоқда.
- 2025 йилгача Ўзбекистоннинг қайта тикланадиган энергия манбаларини ривожлантиришга давлат бюджетидан 314,1 миллиард сўм (81 миллион АҚШ доллари) ва 20,5 трлн сўм (5,3 млрд АҚШ доллари) хорижий инвестициялар шаклида сарфлаш режалаштирилган.
- Ўзбекистон Республикасининг қуёш энергияси қайта тикланадиган энергиянинг умумий техник салоҳиятининг 98 фоизини қамраб олиши мумкин. Бироқ, фақат битта электр энергия манбасидан фойдаланиш иқтисодий хатарларга боғлиқ. ҚТЭ ҳар хил турларини биргаликда ишлатиш хавфни баҳолаш, иқтисодий харажатлар ва самарадорлик жиҳатидан энг яхши ечим ҳисобланади

Эслатма: 1- қайта тикланадиган электр энергия манбалари
Манбалар: Халқаро энергетика агентлиги, Давлат қўмитаси, Ўзбекистоннинг муқобил ёқлиги ва энергия турлари уюшмаси, ишчи гуруҳнинг таҳлили

Қишлоқ хўжалигини хавфсиз ривожлантириш учун нима керак?

Мухим муаммолар

- Қайта ишлаш саноати ҳали қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг асосий омилига айланмади
- Кучайиб бораётган иқлим ўзгариши қишлоқ хўжалигининг ярим чўл ва чўл шароитида қийинчиликларини кучайтиради ва аҳоли учун хавф туғдиради.
- Озиқ-овқат хавфсизлигининг йўқлиги билан боғлиқ юқори хавф: озиқ-овқат сифатини назорат қилиш ва хавфсизлиги учун халқаро стандартларга мувофиқ аккредитацияланган тўлиқ ҳажмли лабораторияларнинг йўқлиги ва уларнинг техник талабларга мувофиқ эмаслиги.
- Мева ва сабзавотлар каби қимматли озиқ-овқат маҳсулотлари (айниқса, органик ва биологик сертификатланган ҳисобланади) муҳим экспорт маҳсулотлари, яъни самарали озиқ-овқат хавфсизлиги тизимининг йўқлиги Ўзбекистонга халқаро савдода иштирокини максимал даражада оширишга имкон бермайди.

Мухим хулосалар

- Ўзбекистонда Европа Иттифоқи ва бошқа муҳим халқаро илғор усулларни тўлиқ мувофиқлаштиришни қўллаб-қувватлаш учун озиқ-овқат хавфсизлиги тизимини ислоҳ қилиш қийин, бироқ агробизнесдаги табиий рақобат афзаллигини ҳисобга олган ҳолда мамлакатнинг ўсиши ва фаровонлиги учун стратегик аҳамиятга эга. Қонунчилик, норматив, институционал ва инфратузилмавий соҳаларда катта тузилмавий ислохотларни амалга ошириш доимий сиёсий қўллаб-қувватлашни талаб этади.
- Озиқ-овқат хавфсизлиги масалаларини мониторинг қилиш учун жавобгарлик озиқ-овқат хавфсизлиги тўғрисидаги қонунга биноан бир нечта агентликлар ўртасида бўлинади, уларнинг аксарияти Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Иқтисодиёт вазирлиги, Қишлоқ хўжалиги вазирлиги ва Сув хўжалиги вазирлиги назорати остида ва унги ҳисобот беради. Ушбу муассасаларнинг роли ва масъулияти баъзан бир-бирига ўхшаш, бироқ тизимда сезиларли бўшлиқлар мавжуд.
- Республикада мавжуд миллий институтсионал озиқ-овқат хавфсизлиги тизими қуйидагиларни ўз ичига олади: (i) ваколатли давлат тузилмалари (Иқтисодиёт вазирлиги, Қишлоқ хўжалиги ва мелиоратсия вазирлиги, Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Ветеринария ва фитосанитария давлат карантин инспекцияси, Ўзстандарт агентлиги); (ii) озиқ-овқат саноати операторлари (кимёвий моддалар, ҳайвонлар учун дори препаратлари, озуқа ва озуқа қўшимчалари, бирламчи ишлаб чиқариш объектлари, тайёр маҳсулотлар, савдо, умумий овқатланиш ва бошқалар); (iii) хизмат кўрсатувчи провайдерлар (мувофиқликни баҳолаш тузилмалари, шу жумладан лабораториялар ва сифатни назорат қилиш хизмати кўрсатувчи провайдерлар, хусусий ветеринария хизматлари ва бошқалар)
- Давлат ваколатли тузилмаларига келадиган бўлсак, қуйидаги каби тизимли муаммолар мавжуд: (i) улар орасидаги функцияларни аниқ тақсимлаш ва ажратишнинг йўқлиги; (ii) улар ўртасида мувофиқлаштириш ва алоқа йўқлиги; (iii) молия етишмаслиги; (iv) ходимларни танлаш тизими нотўғри ва уларнинг малакаси паст; (v) заиф техник жиҳозланиш, жумладан лаборатория инфратузилмаси; (vi) паст ижро интизоми; (vii) коррупция.

1

Иқлим ўзгаришининг таъсири

Иқлим ўзгаришига мослашиш мақсади барқарор қишлоқ хўжалиги бўлиши керак. Ушбу мақсадга эришиш учун тавсия этилган асосий восита Иқлим инструментида (Climate Proofing Tool) фойдаланиш ва кейинчалик алоҳида қиймат занжирларида ишлаб чиқариш ва ишлов беришни ўзгартириш ҳисобланади.

2

Озиқ-овқат хавфсизлиги ва очин-тўқинлик

Республикада озиқ-овқат хавфсизлиги йўқлиги мавсумий бўлиб, ўсиб бораётган демографик кўрсаткичлар билан боғлиқ. Аҳолининг учдан бир қисми бўлган деярли 33 миллион киши озиқ-овқат танқислигини сезмоқда. Тавсия этилаётган чора-тадбирлар ўз ичига очин-тўқинликка олиб келадиган омилларни таҳлил қилиш ва қарши чора-тадбирларни ишлаб чиқишни, мавжуд ишлаб чиқариш ва сотиш занжирлари салоҳиятига эътибор қаратишни олади.

3

Озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлиги тизими

Озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлиги соҳасида чуқур институционал ислохотлар талаб қилинади. Учта чора-тадбирлар гуруҳлари таклиф этилади: қишлоқ хўжалик агрегатлаш коопманияларини ташкил қилиш, миллий даражада озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлиги ва сифатини таъминлаш бўйича таҳлилий ва техник имкониятларни кучайтириш, шунингдек, давлат-хусусий ҳамкорлигининг ягона юридик шахс сифатида озиқ-овқат альянсини ташкил этиш.

4

Қишлоқ хўжалиги суғуртаси

Қишлоқ хўжалик микрокредитлари суғуртаси ва индекс асосида суғурталаш тизими озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш ва миллий қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқаришни иқлим ўзгариши билан боғлиқ хатарларга чидамлилигида муҳим рол ўйнаши мумкин. Энг заиф занжирларни таҳлил қилиш ва мос схемани ишлаб чиқиш таклиф этилди.

5

Агрокимёвий импорт ва транзитни бошқариш

6

Қўшимча қишлоқ хўжалик ишлаб чиқариш ва сотиш занжирлари.

Биогаз ва биодизел ишлаб чиқариш, ем ишлаган чиқариш, чорва моллари учун яйловлар етиштириш ва органик ишлаб чиқаришни мустаҳкамлаш қиймат яратиш занжири ривожланиши учун асосий қўшимча фаолият турлари сифатида белгиланган

Давлат стратегиялари, сиёсати, дастурлари

- Қишлоқ хўжалик маҳсулотларини иглаш чиқариш ва озиқ-овқат маҳсулотларининг хавфсизлиги: Республиканинг 2019 йилда Жаҳон Савдо Ташкилотига (ЖСТ) аъзо бўлиши техник жиҳатдан тартибга солиш (стандартлаштириш, мувофиқликни баҳолаш) ва метрология соҳасида туб ислохотларни амалга ошириш зарурлигини кўрсатмоқда. Ўзбекистон Республикасининг "Техник жиҳатдан тартибга солиш асослари тўғрисида" ги Қонуни ва мамлакатнинг "техник конституцияси" бўлмиш "ўлчовларнинг бир хиллигини таъминлаш тўғрисида" ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг янги нашри республиканинг миллий сифат инфратузилмасининг ҳуқуқий асосларини белгилаб беради. Миллий сифат инфратузилмаси (NIQ) ишлаб чиқариш ва/ёки унга тегишли лойиҳалаштириш жараёнлари (тадқиқотни ўз ичига олган ҳолда), ишлаб чиқариш, қуриш, монтаж қилиш, созлаш, сақлаш, ташиш, амалга ошириш, фойдаланиш, утилизация қилиш (бундан буён матнда техник жиҳатдан тартибга солиш объектлари), шунингдек метрология учун мажбурий ва ихтиёрий техникавий талабларни ишлаб чиқиш бўйича ўзаро боғлиқ фаолият соҳаларининг ягона тизими сифатида тушунилиши керак.
- Техник регламентни ишлаб чиқишда кечикишнинг асосий сабаблардан бири Республикада тегишли халқаро стандартларга асосланган техник регламентларни ишлаб чиқишга қодир муассасаларнинг мавжуд эмаслиги.
- Божхона иттифоқи талабларига мувофиқ, Евроосиё божхона иттифоқининг техник регламентларини республика ҳудудига қўллашни ҳисобга олган ҳолда техник регламентларни ишлаб чиқиш бўйича Дастурни қайта кўриб чиқиш керак.
- Божхона иттифоқининг Комиссияси Божхона иттифоқи мамлакатлари бозорларига кирадиган маҳсулотларга мажбурий талабларни белгилайдиган бир қатор қарорларни қабул қилди. Булар Божхона иттифоқи ҳудудига олиб кириладиганда ветеринария назорати остига тушадиган маҳсулотлар учун Ягона ветеринария (ветеринар-гигиеник) талаблари, санитар-эпидемиологик назорати остига тушадиган маҳсулотлар учун Ягона санитар-эпидемиологик ва гигиеник талаблар; мувофиқлиги мажбурий равишда баҳоланадиган (тасдиқланадиган) маҳсулотга қўйиладиган мажбурий талабларни белгилайдиган турли тоифадаги стандартлар.
- Ишлаб чиқарувчилар томонидан уларни мажбурий кузатишнинг талаблари Божхона иттифоқи мамлакатларида асосий озиқ-овқат маҳсулотлари нисбатан қонуний равишда ўрнатилган. Божхона иттифоқининг Комиссиясининг талабларига мувофиқ, божхона иттифоқининг божхона ҳудудига чорвачилик маҳсулотларини олиб киришга фақат уларни ишлаб чиқариш, қайта ишлаш ва (ёки) сақлаш билан шуғулланадиган ташкилотлар ва уларнинг реестрларига киритилган учинчи давлатларнинг фермаларига ёки корхоналарига рухсат этилади.

Мақсадларга қараш 2035

Баъзи қиймат яратиш занжирлари учун бирламчи хом ашё ишлаб чиқаришда мавжуд муаммоларни таҳлил қилиш

- Озиқланиш соҳасида ҳукумат турли хил халқаро ташкилотлар билан ҳамкорлик қилиб аҳолининг озиқланиш ҳолатини сезиларли яхшиланишига олиб келиши мумкин бўлган бир қатор чораларни амалга ошириши керак.
- Иқлим ўзгариши қишлоқ хўжалиги учун сувнинг мавжудлигига салбий таъсир кўрсатмоқда, бу ерда бирламчи ишлаб чиқариш учун хом ашёнинг юқори харажатлари озиқ-овқат маҳсулотларини нисбий ишлаб чиқаришнинг барқарорлигини ва таъминланишини юқори хавф остига солади. Қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқаришнинг муваффақияти минтақадан минтақага ўзгариб туради; ва у узоқ муддатли қўрқоқчилик каби экстремал иқлим ҳолатларнинг кўпайишига боғлиқ. Натижада, озиқ-овқат маҳсулотларини барқарор ишлаб чиқариш ва етказиб беришни барча хавфларни тегишли равишда бошқариш ва барқарор қишлоқ хўжалиги тамойилларини амалга оширишсиз таъминлаб бўлмайди

Асосий муаммоларнинг қисқача тавсифи

- Қайта ишлаш саноати ҳали қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг асосий омилига айланмади. Қайта ишлаш саноати ривожланишининг устуворлиги шубҳасиздир, чунки бу соҳа қишлоқ хўжалиги саноатининг ажралмас қисми ҳисобланиб, муайян қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқаришга ҳақиқий ички талабни шакллантиради.
- Қуйидаги омиллар қишлоқ хўжалигида қиймат яратиш занжирларининг ривожланишига тўсқинлик қилади: (1) "арзон" кредитларга чекланган кириш; (2) "заиф" маркетинг ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ва қайта ишланган маҳсулотлар учун даромадли бозорларнинг йўқлиги, бу эса: сотиб олиш нархларининг пастлиги, паст меҳнат маҳсулдорлиги ва паст ҳосилдорликка олиб келди.
- Қишлоқ хўжалигининг суғориш ва ривожланаётган иқлим ўзгаришига боғлиқлигининг яримчўл ва чўл шароитлари бирикмаси ҳосилсизлик бутун минтақаларга таъсир кўрсатиши мумкин бўлиб аҳолининг истеъмол қилишини хавф остига солади.
- Яна бир хавф - озиқ-овқат хавфсизлигининг йўқлиги билан боғлиқ. Бу минтақа агрохимикатлардан жуда юқори даражада фойдаланиши ҳақида Совет Иттифоқи давридан буён маълум бўлган ва парчланишдан сўнг кескин камайган. Ўша пайтларда ишлатилган агрохимёвий маҳсулотлар доимий ифлослантирувчи моддалар бўлган, бу дегани, метаболитлар кўп йиллар давомида тупроқда қолиб келажак экинларни заҳарлаштиради. Бундан ташқари, охириги йилларда агрохимёвий моддаларни истеъмол қилиш янада ортиб бормоқда, на келиб чиқиши (асосан, Хитойдан келтирилган), на таркиби, на ишлатилиши ҳеч қандай назоратга олинмайди.
- Давлатда сифатни назорат қилиш ва озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлиги бўйича халқаро стандартлар ва уларнинг техник талабларга мувофиқлиги бўйича аккредитацияланган тўлиқ миқёсда тегишли лабораториялар мавжуд эмас. Шунинг озиқ-овқат маҳсулотлари радиацион фонга, антибиотик қолдиқларига ва ҳоказоларга текшириш ўтказилмайди, ва генетик модификацияланган ва контрафакт маҳсулотлар, жумладан шубҳали агрохимёвий маҳсулотлар сони ортиб бормоқда.
- Бироқ, озиқ-овқат хавфсизлиги соҳасида ҳали ҳам жиддий камчиликлар ва муаммолар мавжуд. «Хавфсиз» овқат деб истеъмолчи саломатлиги учун мақбул хавф даражасидан кўпроқ ҳосил қилмайдиган овқат ҳисобланади. Ўзбекистонда Иттифоқдан мерос бўлиб қолган стандартларга мувофиқ бошқариладиган озиқ-овқат хавфсизлиги тизими мураккабдир, чунки турли институтлар бир-бирига ўхшаш масъулиятга эга бўлиб, мониторинг муассасаларининг имкониятлари эса заиф ва халқаро стандартларга жавоб берадиган даражага етмайди.
- Озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлиги Ўзбекистон учун муҳимдир. Мева ва сабзавотлар каби қадрли озиқ-овқат маҳсулотлари муҳим экспорт маҳсулотидир, бу дегани, самарали озиқ-овқат хавфсизлиги тизимининг йўқлиги Ўзбекистонга халқаро савдода максимал равишда иштирок этишига имкон бермайди. Бундан ташқари, озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлиги қоидалари одамларни хавфли озиқ-овқат билан боғлиқ бўлган соғлиққа тегишли хавф-хатарлардан ҳимоялаш воситаси сифатида хизмат қилади.

Асосий муаммоларнинг қисқача тавсифи

Озиқ-овқат хавфсизлигига тегишли кўпгина муаммолар ФАО дастурлари/лойиҳалари доирасида (ЎО-да Озиқ-овқат хавфсизлиги ва мувозанатлаштирилган озиқланиш дастури (2014-2017 йиллар) каби ўрганиб чиқилган); озиқ-овқат хавфсизлиги ахборот тизимига (GCP / EC) интеграциялашадиган Миллий озиқ-овқат маҳсулотларини мониторинг қилиш, фермерлар учун прогнозлаш ва маслаҳат хизматлари тизимини мустаҳкамлаш. Бирламчи ишлаб чиқариш даражасида юқори даражадаги хавфлар қуйидаги босқичларда кузатилади: пестицидлардан фойдаланиш, ҳайвонлардан келиб чиққан дори воситалардан фойдаланиш, озуқавий қўшимчалардан фойдаланиш ҳайвонларнинг саломатлигига салбий таъсир қилади. Озиқ-овқат маҳсулотларини ишлаб чиқариш, сақлаш, ташиш босқичида озиқ-овқат хавфсизлиги учун юқори хавф барча манбалардан мумкин бўлган микробиологик ифлосланишдан келиб чиқади; тайёр маҳсулотларни ишлаб чиқариш; озиқ-овқат хавфсизлиги объектларининг олиб кириш; Оммавий овқатланиш тизими.

Муқобил ечимлар

Озиқ-овқат ва озиқланиш маҳсулотларининг хавфсизлиги

Иқлим ўзгаришига чидамлик

Қиймат яратиш занжирларининг энг заиф қисмини ривожлантириш

Нима қилиш керак? - Асосий фикрлар

Қуйидаги чоралар бўлиши мумкин:

- Фермер хўжаликларининг озиқ-овқат хавфсизлиги даражасини миллий ва ажратилган даражаларда таҳлил қилиш
- Кўплик кўрсаткич/multiple indicators (FAO / WFP / IFAD 2013 таклиф этган озиқ-овқат хавфсизлиги кўрсаткичлари тўплами)
- Фермер хўжаликларнинг озиқ-овқат хавфсизлигидаги ўзгаришларни тенденцияларни олдингилари билан таққослаб баҳолаш
- HFSA ҳуббиш кўрсаткичлар ёрдамида амалга оширилади
- Озиқ-овқат хавфсизлигини аниқлайдиган омиллар ўртасида потенциал сабабли боғланишларни баҳолаш
- Қарши кураш/нейтралламоқ (counteract) учун мос чораларни таклиқ қилиш ва амалга ошириш

- Ушбу чора-тадбирлар Миллий барқарор ривожланиш стратегиясига (2021-2035), БМТнинг тараққиётга кўмаклашиш бўйича дастурида (2017-2020) ва БООД Стратегик Режа бўлиб (2020-2050) ва Мингйиллик Ривожланиш Мақсадларига эришишга ёрдам беради 1,3 (Millennium Development Goals 1,3.)

Инфратузилмани ривожлантириш

Озиқ-овқат ва озиқланиш хавфсизлиги тизими:

(Ўзбекистонда иқтисодий ривожланиш билан вазиятни яхшилаш муаммоси ва имконияти)

Озиқ-овқат хавфсизлиги бўйича тўртта орган:

- Соғлиқни сақлаш вазирлигининг Давлат санитария-Эпидемиология хизмати (СЭХ)
- Қишлоқ хўжалиги вазирлиги ҳузуридаги Давлат ветеринария хизмати
- Қишлоқ хўжалиги вазирлигининг ўсимликлар карантини бўйича давлат инспекцияси
- Давлат стандартлаштириш ва метрология агентлиги, Иқтисодиёт вазирлиги қошидаги KG Standard Center

Республиканинг қўтилган ЖСТга аъзо бўлиши билан боғлиқ жорий ҳодисалар яқин келажакда ягона озиқ-овқат назорати бўйича агентликка эга бўлиш мақсади билан интеграциялашган озиқ-овқат маҳсулотларини бошқариш тизимини яратиш бўйича қарорига таъсир кўрсатади. Бундай агентлик озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлиги тизимини тартибга солишга масъул бўлиб, озиқ-овқат хавфсизлигини яхшилашга ёрдам беради, шу билан республикада истеъмолчилар саломатлигини ҳимоя қилишни кучайтиради. Бундай ҳолда истеъмолчиларнинг соғлиғига зарар етказмайдиган ва ҲАССП/ISO 220003 қонунчилиги томонидан белгиланган умумий стандартларга жавоб берадиган озиқ-овқат маҳсулотларини мамлакатда махсус рухсатсиз ишлаб чиқариш ва сотиш мумкин. Бироқ, ишлаб чиқарувчилар, ташувчилар, импортерлар ва чакана савдогарлар бозорга ўтказган маҳсулотлари учун масъулдирлар. Улар ички назорат механизмларидан фойдаланган ҳолда хизматларининг хавфсизлиги ва сифатини таъминлаш ва ҳужжатлаштиришлари шарт.

Таклиф этилган чора-тадбирлар

1. Қишлоқ хўжалик Агрегатор корхонаси

хавфсизлик дастури томонидан қўллаб-қувватланадиган бутун қиймат яратиш занжири бўйича беш даражали озиқ-овқат хавфсизлиги тизимини таъминлаш учун масъул бўлган тижорат ташкилоти. Беш даражадали озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлиги тизими бешта асосий назорат нуқтасида: далалар, ишлаб чиқариш/қайта ишлаш/асбоб-ускуналар (facilities), транспорт, тарқатиш омборлари ва ошхона/истеъмолчиларнинг тавсифномалари, текширувлари ва ахборотларига асосланган.

1.1. Агрегаторли ёндашув қуйидагиларни таъминлайди:

- Бошқа улгуржи бозорлардан фарқли ўлароқ, фермерлар ушбу сотиш канали орқали маҳсулотнинг катта ёки кичик ҳажминини сотишлари мумкин.
- Фермерлар маҳсулотлари ферманинг ноёблигини сақлаб қолиши ва маҳаллий ёки минтақавий миқёсда сотилиши мумкин.
- Агрегатор фермер хўжалигидаги техникавий ёрдамни таъминлаш, хосилни режалаштириш ва бозор прогнозларига мувофиқ ишлаб чиқаришни режалаштириш учун фермерлар билан ишлайди.
- Агрегатор маркетинг ва тарқатувчи сифатида фаолият юритади, бу фермерга қишлоқ хўжалигига кўпроқ вақт сарфлашига ва фермернинг маркетинг ва тарқатиш харажатларини камайтиришга имконият беради.
- Агрегаторлар ва маркетинг кооперативлари қадоқлаш материаллари, этикеткалар ва маркетинг материалларини гуруҳ харидлари орқали харид қилишда ёрдам бериши мумкин, бу эса алоҳида ишлаб чиқарувчилар учун материал харажатларини камайтириши мумкин.

1.2. Озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлиги ва сифати бўйича (мажмуавий лаборатория) аналитик ва техник имкониятларни миллий даражада мустаҳкамлаш. Лаборатория озиқ-овқат сифатини ва хавфсизлигини таҳлил қилиш учун масъулиятни ўз зиммасига олган занжирнинг энг муҳим қисми ҳисобланади. Истеъмолчиларнинг кўплаб муаммоларидан, шунингдек озиқ-овқат сифати ва хавфсизлигининг миқёси ва муаммолари туфайли кўпинча техник ёрдам талаб қилинади. Озиқ-овқат билан боғлиқ касалликлар кўпинча озиқ-овқат маҳсулотларини нотўғри қўллаш, пишириш ёки сақлаш натижасида пайдо бўлади. Пишириш вақтида, ундан олдин ва кейин тегишли гигиена амалиёти касал бўлиш эҳтимолини пасайтириши мумкин. Озиқ-овқат маҳсулотлари касалликларига олиб келмасликларини таъминлаш учун озиқ-овқат маҳсулотларини мониторинги озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлиги дейилади. Озиқ-овқат билан боғлиқ касалликлар атроф муҳитга таъсир қиладиган кўп миқдордаги токсинлар томонидан ҳам юзага келиши мумкин. Озиқ-овқатдаги консервант ёки доридармонлар ҳам озиқ-овқат билан боғлиқ касаллигига олиб келиши мумкин.

Таклиф этилган чора-тадбирлар

1.3. Инсоний ресурслар - лаборатория ходимлари ва озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлиги бўйича инспекторларни озиқ-овқат хавфсизлиги бўйича халқаро стандартлар бўйича тайёрлаш дастур томонидан талаб қилинадиган ўқув методологияси, жадвали, дастурлари, материаллари, амалий қўлланмалари ва мактаб партасидан бошлаб СОЖ стандарт операцион жараёнларни ишлаб чиқишни ҳисобга олган ҳолда хавфсиз қишлоқ хўжалиги соҳасида сертификатланган мутахассислар сонини кўпайтириш керак

1.4. Мамлакатда озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашнинг беш босқичли тизимини амалга ошириш учун асос бўлиб хизмат қилувчи ахборотни бошқаришнинг марказлашган мониторинг маркази, лаборатория ва озиқ-овқат хавфсизлиги аудиторлари/инспекторлари гуруҳини яратиш керак.

1.5. Озиқ-овқат иттифоқини яратиш - давлат-хусусий ҳамкорлигининг (ДХХ) ягона юридик шахсини

Озиқ-овқат ишлаб чиқарши ва қишлоқ хўжалигини юритиш учун барқарорлик

Food Alliance сертификати қишлоқ хўжалик корхоналари, озиқ-овқат саноати корхоналари ва дистрибьюторлари учун мўлжалланган, улар:

- Тупроқни, сувни, ёввойи ҳайвонларнинг яшаш жойларини ва биологик хилма-хилликни сақлаш, ҳимоя қилиш ва такомиллаштириш.
- Энергияни тежаш, чиқиндиларни камайтириш ва қайта ишлаш
- Пестицидлар ва бошқа токсик ёки хавfli материаллардан фойдаланишни қисқартириш.
- Шаффоф ва кузатиладиган таъминот занжирларини сақлаш
- Хавфсиз ва адолатли меҳнат шароитларини таъминлаш
- Генетик муҳандислик ёки сунъий таркибий қисмлардан фойдаланмасдан озиқ-овқатнинг яхлитлигини таъминлаш.
- Ҳайвонларга соғлом ва инсонпарварларча муомалани таъминлаш.
- Амалиётни доимий яхшилашни таъминлаш

Таклиф этилган чора-тадбирлар

2. Халқаро сертификатлаштириш стандарт маркази

Фермер хўжаликлари учун Food Alliance барқарорлигининг ўзига ҳос стандарти.

- Ўсимликларни етиштириш бўйича оператор - мева, сабзавот, ғалла ва уруғ ишлаб чиқаришни ўз ичига олади.
- Чорвачилик оператори - мол ғўшти, йирик қорамол ва бизон, қўй ва эчкилар, ўтхўрлар, чўчқалар, паррандалар ва тухумларни, шунингдек, сут маҳсулотлари билан таъминлайди.
- Сув хўжалиги оператори - балиқ, гўлмоҳи, зоғорабалиқ, карплар, устрица, креветка, қисқичбақасимонлар, денгиз маҳсулотларини ўз ичига олади.
- Ўрмон хўжалиги ва иссиқхоналар оператори - ёғочли безак ўсимликларини, йиллик ўсимликлар, кўп йиллик ўсимликлар, ўсимликларнинг барглари, кўзадаги гуллайдиган ўсимликларни ва кесилган гулларни ўз ичига олади.
- Озиқ-овқат маҳсулотларини қайта ишлаш оператори - объектлар ва ресурсларни қадоқлаш, қайта ишлаш ва тарқатишни ўз ичига олади.

3. Глобал иқлим ўзгариши: иқлим шароитига бардош берадиган қишлоқ хўжалиги

Иқлим ўзгариши ва унинг мамлакатдаги қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришига таъсирига миллий сиёсат даражасида ёки фермерлар томонидан керакли даражада эътибор берилмайди. Биринчи вазифа иқлим ўзгаришининг қишлоқ хўжалигида сувдан фойдаланишга қўйилган таъсири бўйича тегишли ҳамкор ташкилотлар ўртасида хабардорликни ошириш ва тегишли мослашув чоралари тўғрисида маслаҳат беришдир. Хавф-хатар ва чорва ва яйловларга об-ҳавонинг таъсир ҳақида ўз вақтида ахборот бериш учун эрта огоҳлантириш тизимини (Early Warning System (EWS)) яратишни мақсад қилган (5-илова), ЕИ/ФАО томонидан тавсия этилган қишлоқ хўжалиги экинларини мониторинг қилиш ва ҳосилни прогнозлаш бўйича лойиҳа билан ҳамкорлик бунинг учун яхши асос бўлиши мумкин.

Мумкин чоралар қуйидагиларни ўз ичига олиши мумкин:

- Адекват мослашув чораларини жорий қилиш мақсади билан тегишли қиймат яратиш занжирларида иқлимни синаб кўриш учун ЭОТ воситасидан фойдаланишни жорий қилиш ва ўргатиш
- Суғориш ва ёмғир сувидан самарали фойдаланишга қаратилган ишлаб чиқариш технологияларини такомиллаштириш.
- Ер ва сув ресурсларини муҳофаза қилиш, сақлаш ва бошқариш учун дарё ҳавзаси ёндашувларини ва амалиётларини илгари суриш (сув ресурслари, юқори йиғим жойларида тупроқ муҳофазаси, яйловларни тиклаш ва бошқалар)
- Инструкторларни тайёрлаш (билим тарқатиш бўйича мутахассислар, иқлим ўзгаришига мослашув хизмати ва барқарорликни таъминлаш амалиётининг провайдерлари)
- Сиёсий субъектларга сиёсий ва институтсионал муҳитни яхшилаш ва иқлим ўзгаришига мослашиш учун салоҳиятни ривожлантириш бўйича маслаҳат хизматларини тақдим этиш .
- Амалиётчилар ва сиёсатчилар ўртасида иқлим ва қишлоқ хўжалиги ўзгариши тўғрисида маълумот алмашишни қўллаб-қувватлаш.

Глобал иқлим ўзгариши инфратузилмаси: мамлакатдаги барча манфаатдор донорлар билан ҳамкорликни ривожлантириш ва уларнинг фрагментли фаолиятининг синергияси билан фойдаланиш учун иқлим ўзгариши хавфларини камайтириш лойиҳалари учун хизматларни мувофиқлаштириш мақсадида махсус ривожланиш маркази тузилиши мумкин. Марказ, шунингдек, рақамли онлайн тизимнинг ишлашини бошқариши мумкин.

Таклиф этилган чора-тадбирлар

4. Об-ҳаво индекси Қишлоқ хўжалиги учун суғурталаш схемалари

Иқлим ўзгаришига мослашиш учун қишлоқ хўжалик микрокредитларини суғурталаш

Суғурта юқори нархларда хизмат кўрсатиш ва ундан ортиқ даражадаги хавф-хатар учун қулайроқлигини эсда тутиш керак, шунинг учун индексли ёки суғурта ва тасодифий кредитлар комбинацияси каби анъанавий суғурта маҳсулотларини бирлаштириш тавсия этилади. Бундан олдин суғуртани сотиб олишни қўллаб-қувватлайдиган кредит ва жамғармалар маданиятини ривожлантириш муҳимдир. Жаҳон банки ривожланиш амалиётчилари учун фойдаланиш учун тавсия этилган "Қишлоқ хўжалиги учун об-ҳаво кўрсаткичларини суғурта қилиш бўйича қўлланма" ни ишлаб чиқди. Мамлакат концепциясига мослашган ҳолда қуйидаги чора-тадбирлар амалга оширилиши мумкин:

- Суғурта схемасига тўғри келадиган эҳтимолий ҳавфларни баҳолаш (ҳосилни, нархлар ва ҳк суғурталаш)
- Маданият ривожланишига таъсир қиладиган ўзгарувчанни текшириладиган ва мустақил ўлчамини таҳлил қилиш ва аниқлаш
- Индекслаштириш учун зарур бўлган об-ҳаво ва иқлим ҳақида маълумотларининг мавжудлиги ва ишончлилигини таъминлаш (Жаҳон банки иқлим дастурлари , ЭИ/ФАО томонидан тавсия ҳосил мониторинги ва ҳосилни прогнозлаш бўйича лойиҳа билан мумкин ҳамкорлик, Илова 5)
- Ҳосил ўсиш моделларини иқлим/об-ҳаво моделлари билан таққослаш
- Ҳаражатларни ва давлат ролини тақсимлаш учун тегишли схемани (хусусий, хусусий/жамоат, кооператив) ишлаб чиқиш, уни диққат билан таҳлил қилиш. Бир томондан, индекс суғуртаси жуда қиммат бўлиб, давлат иштирокини мажбурий ҳолга келтиради, бошқа томондан, давлат бюджети камчиликлари янги суғурта схемасини ишончсиз қилиб қўйиши мумкин.
- Пилот схемасини яратиш ва синаб кўриш (маълум бир маданият учун ёки ҳудудий хусусиятларни ҳисобга олган ҳолда)
- Схемани киритиш учун тайёргарлик кўриш учун ҳуқуқий ва институционал доирани тўғрилаш

Таклиф этилган чора-тадбирлар

5. Агрокимёвий импорт ва транзит устидан божхона назорати

Беқарор ва секин ўсиш йиллари мамлакатда аҳолининг фаровонлигини ошириш учун иқтисодий интеграциядан фойдалана олмаганидан далолат беради: Мамлакат аҳолисининг 34 фоизи ҳали ҳам қашшоқлик чегарасидан паст бўлиб, айниқса, аёллар аҳолиси орасида ишсизлик даражаси юқори. Бундан ташқари, товарларни беқарор экспорт қилиш ва энергия импортига боғлиқлик ташқи савдо балансининг дефицитини доимий равишда ошишига олиб келди.

Секин ривожланишнинг сабаблари: мамлакатнинг қишлоқ хўжалиги ва хом ашё ресурсларига доимий равишда боғлиқлиги, шу билан бирга пул жўнатмалари ва хорижий ёрдамга ҳам. Иқтисодиётнинг ривожланишига экспорт муносабатларининг "омон қолиш" қобилияти пастлиги тўсиқ бўлиб келмоқда ва мамлакатнинг ўсиш потенциалини рўёбга чиқариш қобилиятига пўтўр етказди. Компонентлар ва эҳтиёт қисмларидаги савдо ўлушининг камайиши халқаро қўшимча қиймат занжирида иштирок этишни қисқаришига олиб келади ва экспорт қилинадиган маҳсулотларнинг паст технологик даражаси ижтимоий ва иқтисодий фаровонликни оширишга қаратилган ишлаб чиқариш алоқаларини ва ҳамкорлик таъсирини шаклланишига тўсқинлик қилади.

Экспортчиларнинг халқаро стандартлар ва қоидалар бўйича маълумотларга киришига ва мамлакатларнинг тариф ва нотариф сиёсатларидаги доимий ўзгаришларидан бошқа - савдо ҳамкорлари етарли эмас. Шундай бўлса-да, доимий қийинчиликларга қарамай, бугунги кўнда мамлакатнинг 33 миллион аҳолиси халқаро даражада рақобатбардош иқтисодиётнинг баъзи секторларини ривожлантириши мўмкин. Қишлоқ хўжалиги юқори сифатли қишлоқ хўжалиги экинлари ҳисобидан, қайта ишлов бериш ва чорвачилик, енгил саноат ва туризм ҳисобига, айниқса, энг яхши замонавий техника ва технологияларни жорий қилиш билан бирга катта салоҳиятга эга.

Таклиф этилган чора-тадбирлар

6. Қўшилган қиймат занжири: Ўзбекистоннинг иқтисодий ривожланиш дастурини кенгайтириш имкониятларини кўриб чиқиш

Органик қишлоқ хўжалиги - “Экологик ферма”

Экологик қишлоқ хўжалиги - бу барқарор қишлоқ хўжалиги соҳасида юқори сифатли ечим ҳисобланади. Экологик деҳқончилик органик деҳқончилик билан бир хил эмас, лекин кўплаб ўхшашликлар мавжуд ва улар келавермайди. Экологик деҳқончилик барча усулларни ичига олади, жумладан, экотизим хизматларини тиклайдиган органик усуллар: тупроқ эрозиясининг олдини олиш, сувнинг кириб бориши ва ушлаб олиниши, гумус шаклида углеродни ушлаш, биологик хилма-хилликни ошириш ва бошқалар. Тупроқнинг экотизимини ва атроф-муҳитни сақлаб қолиш ва тиклаш технологияларидан фойдаланиш керак бўлган жуда кўп усуллар, жумладан, тўлиқ узатмали, нотипик, қоплама экинлар, полосали экиш, террасларда етиштириш, ҳимоя полосалар, яйловларни қирқиш ва бошқалар ишлатилади.

Микробиология Академик Институти, қишлоқ хўжалиги учун инноватсион биологик ўғитларни ишлаб чиқариш лойиҳаси, “Green Bio Tech” МЧЖ қўшма корхонаси ташкил этилди ва мамлакатнинг иқлим зонасида оптимал тарзда фаолият юритадиган (илмий асосда тасдиқланган) биологик ўғитлар ишлаб чиқариш йўлга қўйилди. Дастур бўйича экологик фермер хўжалиги учун жойни ташкил қилиб ўшбу лойиҳа доирасида юқори ҳосилдорлик ва барқарор ишлаб чиқаришни таъминловчи хусусиятларни намойиш этиш учун барча технологияларни ўтказиш керак.

Чорвачилик учун ем ишлаб чиқариш

Ҳозирги вақтда чорвачилик ва балиқчилик учун ем-хашакка бўлган эҳтиёж, масалан, маҳаллий ресурсларга асосланган рецепт бўйича мувозанатлаштирилган органик озуқа каби, маҳаллий бозорлардаги мавжуд бўлган ем-хашакларга қараганда анча юқори.

Биёдизелни ишлаб чиқариш

Биодизел Европада энг кўп ишлатиладиган биоёқилғи. Қайта этерификациядан фойдаланиб ёғлар ёки мойлардан тайёрланади ва таркиби қазилма/минералли дизел ёқилғисига ўхшаш суюқлик ҳисобланади. Кимёвий таркиби асосан метил (ёки этил) эфир мойли кислоталардан (FAME) иборат. Биёдизел ишлаб чиқариш учун хомашё ҳайвон мойлари, ўсимлик ёғлари, соя, рапс, ятрофа, махуа, хантал, зиғир, кунгабоқар, палма ёғи, наша ўсимлиги, дала пеннисресси, *Pongamia pinnata* ва сув ўтлари. Соф биодизел (B100) ҳозирги вақтда иккинчи авлод B100 дизел ёқилғисига нисбатан эмиссияни 60% гача қисқартиради

Биогаз ишлаб чиқариш

Биогаз амалиётда чиқинди газ (LFG) ёки пиширилган газ сифатида ишлаб чиқарилади. Биогаз қурилмаси кўпинча қишлоқ хўжалик чиқиндилари ёки энергия экинларини қайта ишлайдиган анаэробик реактор деб аталадиган ном. Уни анаэробик пишириш қозонларидан фойдаланиб ишлаб чиқариш мумкин. Бу ўсимликлар, жўхори силос ёки биологик парчаланадиган чиқиндилар, шу жумладан, оқова сув чўқиндилари ва озиқ-овқат чиқиндилари каби энергия экинлари билан озиқланиши мумкин. Ушбу жараён давомида герметик идиш биомасса чиқиндиларини метанга айлантириб, иссиқлик, электр энергияси ва GE Jenbacher ёки Caterpillar газ двигателлари каби ички ёниш поршенли двигателдан фойдаланадиган бошқа операцияларда қайта тикланадиган энергия ишлаб чиқаради. Газ турбиналари каби бошқа ички ёниш двигателлари биогазни электр ва иссиқликка айлантириш учун тўғри келади.

Кейинчалик амалга ошириладиган ташкилотлар Иқтисодиёт вазирлиги, Қишлоқ хўжалиги вазирлиги ва Соғлиқни сақлаш вазирлиги; Давлат-хусусий диалог учун платформани таъминлайдиган бизнес ва инвестицияни ривожлантириш кенгаши; Савдо-саноат палатаси; ривожланган таъминот занжирларида, айниқса қишлоқ хўжалиги ва озиқ-овқат саноатида ишбилармонлар уюшмалари; илгари суриладиган таъминот занжирларида хизмат кўрсатувчи провайдерлар; маслаҳат органлари, илмий-тадқиқот институтлари; шаҳар ва вилоят/туман ҳокимиятлари; миллий ва маҳаллий иқтисодий ривожланиш ва яшил иқтисод (иқтисодий клуб, экологик, истеъмолчи ва ноҳукумат ташкилотлари), шунингдек кооператив жамиятларда ваколатли фуқаролик жамияти ташкилотлари. Хусусий ташкилотлар ва хизмат кўрсатувчи провайдерлар аввалги дастурларда қисман кучайтирилди, давлат муассасалари, айниқса, шаҳар ва вилоят даражаларида заиф имкониятларга эга.

Янги компонентнинг кутилаётган таъсири

Ишлаб чиқарувчилари фермерлар учун иқлим ўзгаришига мослашиш чоралари барқарор қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини қўллаб-қувватлаш учун дастурий чора-тадбирларнинг ажралмас қисми бўлади. Сув ресурсларини тежаш ва тупроқ эрозиясининг олдини олиш мақсадида барқарор қишлоқ хўжалиги тамойиллари амалга оширилади. Натижада у тупроқ унумдорлигини сақлаб қолади ва иқлим ўзгариши оқибатида ҳосил йўқотишлари учун фермерларга тақдим этиладиган микрокредитлаш схемаларидан фойдаланади. Озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлиги ва озиқ-овқат маҳсулотлари сифати дастури, шубҳасиз, иқлим ўзгариши жиҳатларининг миллий иқтисодий ривожлантириш сиёсатида интеграциялашувини таъминлашга қаратилган озиқ-овқат хавфсизлигини кенгайтириш ва қишлоқ ҳудудлар ривожланиш соҳасида кенг чора-тадбирларнинг муҳим қисмига айланади.

- Қуйида Республикада озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлиги ва озиқ-овқат хавфсизлиги бўйича дастурни амалга оширишдан кутилган натижалар келтирилган
- Қайта ишланган маҳсулотларнинг ялпи миқдоридagi йиллик ўсиш млн. сўм
- Қайта ишлаш саноати ва қишлоқ хўжалигида йиллик реал ўсиш
- Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишлайдиган кичик ва ўрта корхоналар сонининг ўсиши
- Саноатдаги хусусий инвестицияларнинг ўсиши
- Ҳар бир туманда маркетинг ва маслаҳат марказларини очиш
- Қайта ишлаш саноатида иш ўринларини яратиш
- Қайта ишлаш саноатида солиқ тушумларининг йиллик ўсиши

Хавфни баҳолаш

- Сиёсий беқарорликнинг доимий юксак салоҳияти, жумладан, исломлашишнинг жадал тараққиёти,
- Ҳукумат тузилмаларининг нозиклиги ва ҳукумат ишида ва сиёсатида тегишли ўзлуксизлигининг мавжуд эмаслиги.
- Минтақалардаги сиёсий ва этник тартибсизликларнинг тикланиши хавфи

Етказиб бериш занжири ишининг ва экспортни илгари суриш муваффақияти ташқи глобал ва минтақавий иқтисодий омиллар, хусусан, мамлакат бизнес ва саноатининг ҳали тайёр эмас ва уларнинг рақобатбардошлигига сезиларли таъсир кўрсатиши мумкин бўлган ЖСТга кутилган кириш билан таъсирланади.

Экологик барқарор ривожланиш ва айниқса иқлимий хавфларни ҳисобга олиш, Ўзбекистон учун янги муаммодир. Мавжуд тузилма ҳар қандай профилактик чораларга ўз ҳиссасини қўшмайди. Бу сиёсий манфаатдор томонларни олдини олиш чоралари экологик муаммоларни ҳал қилишнинг зарур ва кейинги етказилган зарарни бартараф этишдан кўра самаралироқ усулларида бири эканлигига ишонтириш учун жуда кўп экологик сезгирлик ва қатъий ишни талаб қилади.

Озиқ-овқат маҳсулотлари хавфсизлигини мониторинг ва назорат қилишни кучайтириш билан боғлиқ чора-тадбирлар нозик давлат муассасаларини мустаҳкамлашга ҳисса қўшиб, ижобий таъсир кўрсатади. Дастур томонидан қўллаб-қувватланадиган органлар ва ташкилотларда давлат-хусусий ва фуқаролик алоқаларини илгари суришда муҳим рол ўйнайди.

Стратегик вариантлар

1

Эмиссияларни камайтиришга ва ресурсларни тежайдиган ишлаб чиқаришларга йўналиш

Муайян корхона, умуман олганда, шаҳар, дарё ҳавзаси ва бошқалар учун эмиссия ва ифлосланиш мақбул даражаси бўйича давлат даражасида рухсатномалар шаклида чекловларни (лимитларни) жорий этиш (нормани саноат вазирликлари ва идоралар белгилайди)

Мамлакатлардан мисоллар:

Япония

Хитой

АҚШ долл.

- Ҳар бир алоҳида корхона фаолияти назоратини амалга ошириш
- Давлат томонидан ўрнатилган нормалар табиий ресурсларнинг тикланиш қобилиятдан сезиларли даражада ошиши мумкин

Саноатнинг доирасида айрим корхоналари устидан экологик назорат

2

Ривожланиш мақсадининг варианты

Табиий ресурслардан рухсат этилган йиллик максимал фойдаланиш даражасига йўналиш

Давлат даражасида чеклашлар жорий этилиши, унда биологик ресурслар фақат табиий қайта тикланиш қобилиятлари даражасида қўлланилади

Мамлакатлардан мисоллар:

Франция

Германия

Швейцария

Голландия

- Ресурсларнинг табиий заҳиралари ва уларни тикланиш қобилиятини ҳисобга олиш мамлакатнинг муайян минтақасидаги экологик муҳитни йўқ қилиш хавфини камайтиради
- Ресурсларни тежайдиган ёки экологик тоза ишлаб чиқаришга тўлиқ ўтишга рағбат йўқ.

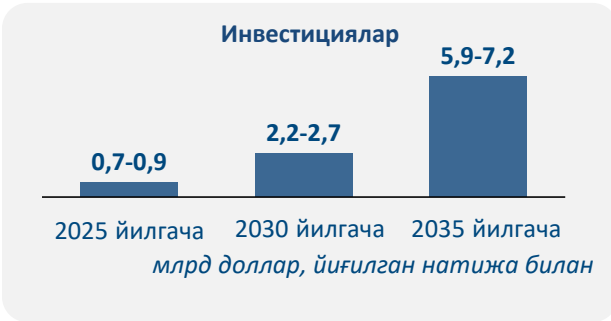
Умуман, барча тармоқларнинг экологик назорати

Мақсадларга қараш 2035

Ўзбекистон барқарор ривожланиш мақсадларига киритилган элементларнинг ҳар бирини уйғунлаштириб, иқлим ўзгаришини назорат қилиш, сув таъминотини такомиллаштириш, ҚТЧ бошқариш тизимини ривожлантириш, ўрмон майдонини ошириш, Орол денгизи инқирозини бартараф этиш ва қайта тикланадиган электр энергиясига ўтишга эътиборни сақламоқда

- "Ўзбекистон сувлари" миллий лойиҳаси (сўвни етказиб бериш ва сўғориш тизимларига замонавий технологияларни жорий қилиш, шу жумладан сув йўқотишларини 30-40% камайтириш имконини берадиган сув каналларини бетонлаштириш)
- "Чиқинди" миллий лойиҳаси (иссиқлик ёки электр энергияси ишлаб чиқариш ва ундан кейин экспорт қилиш учун ҚМЧ қайта ишлаш мажмуаларни жорий этиш, "яшил" тарифларни жорий қилиш - ҳозирда Ўзбекистоннинг қайта тикланадиган энергия соҳасида техник салоҳиятининг 40 фоизини ишлатилмаган)
- Атроф муҳитга юқори даражада зарар етказадиган (Орол денгизи, Марказий Фарғона, Хоразм вилояти) ҳудудларда экологик вазиятни маҳаллийлаштириш, тиклаш ва соғломлаштириш бўйича комплекс чора-тадбирларни қабул қилиш, шунингдек, чекланган давлат чораларини жорий қилиш йўли билан тўпланган зарарни бартараф этиш
- Орол денгизининг қуриган тубида ва Оролбўйи минтақасида ҳимоя ўрмонзорларни яратиш, шунингдек, Оролбўйи минтақасидаги шаҳар ва аҳоли пунктларини кўкаламзорлаштиришни таъминлаш орқали кўчма қумларни мустаҳкамлаш бўйича чора-тадбирлар мажмуини ишлаб чиқиш ва жорий қилиш.
- Давлат атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ташкилотларини потенциал экологик оқибатларга олиб келадиган йирик лойиҳаларни ишлаб чиқишда жалб қилиш
- Мактабгача ёшдан бошлаб аҳолини экология ҳақида хабардор қилиш
- Маиший ва саноат чиқиндиларни қайта ишлаш тизимини ривожлантириш

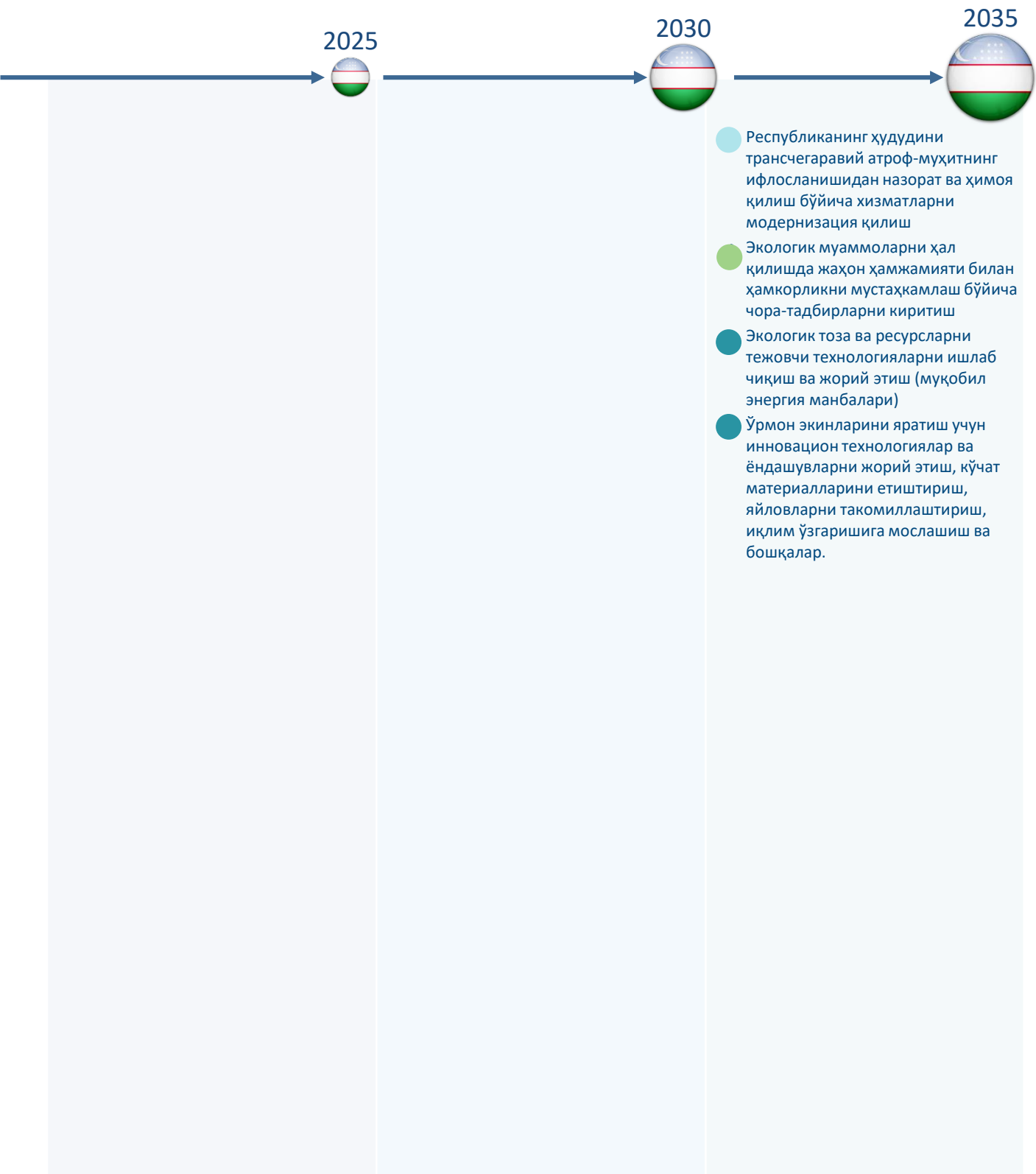
Рақамли кўрсаткичлар			
	2017	2035	CAGR
The Environmental Performance Index (рейтингдаги ўрин)	136	Топ-60	2%
Ичимлик суви билан таъминланган аҳоли:			
Шаҳар	98%	100%	0,1%
Қишлоқ	81%	100%	1,2%
Sustainable Development Goals Index	71,2	80	0,6%
Сув ресурсларининг маҳсулдорлиги (ЯИМ/м³)	0,53	14,9	20,4%
Қишлоқ хўжалиги учун йиллик сув олиниши	90%	70%	-1,4%

Асосий стратегик ташаббуслар

Асосий стратегик ташаббуслар

кадрлар

молия

технологиялар

қонунчилик ва давлат томонидан тартибга солиш

инфраструктура

4. Технология ва инновациялар

Ўзбекистон Республикасининг 2035-йилгача
ривожланиш стратегиясининг концепцияси

Илм-фан, технология ва инновациялар

Технология ва инновациялар ривожланиши

Жорий ривожланиш даражаси

Муҳим муаммолар

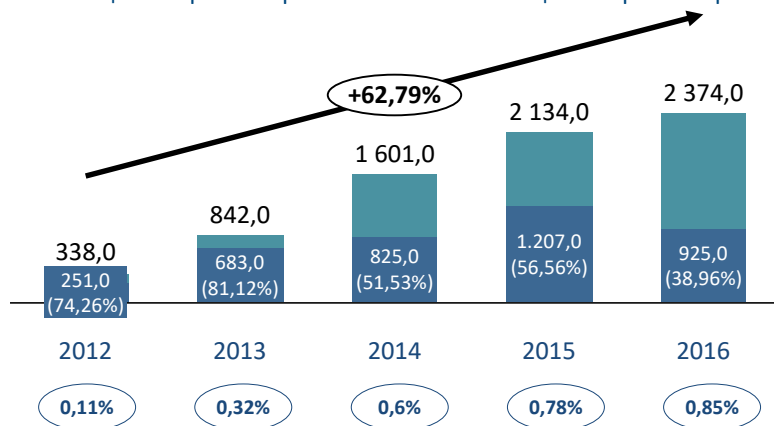
- Меҳнат бозорида, хусусан, АТ соҳасида юқори малакали кадрларнинг мавжудлиги муаммолари бор
- Тадқиқотни молиялаштиришнинг самарасиз тизими, молиялаштириш ҳажмининг қисқариши
- Ихтироларни тижоратлаштириш муаммолари
- Инновацион инфратузилмани ривожлантиришнинг паст даражаси (хусусан, ЭИЗ, бизнес инкубаторлар)
- Давлат бизнес ишларига аралашиши
- Телекоммуникация инфратузилмасининг ривожланмаганлиги
- Статистика билан боғлиқ муаммолар
- Фундаментал фан уюшмаган ва жаҳон илмий жамиятдан ажралган.

Муҳим хулосалар

- **Ўзбекистон Республикасининг инновацион ривожланиши дастлабки босқичда;** кўрсаткичларнинг кўпчилигида Ўзбекистон инновацион ривожланиш бўйича **етақчи мамлакатлардан анча орқада**
- Корхоналар умумий сонида инновацион корхоналарнинг **улуши кам** (умумий ҳажмининг 0,85 фоизи)
- **Ўзбекистон Республикаси** юқори технологияли ва тадқиқотталаб маҳсулотларнинг **соф импортчиси**, аммо **импортнинг умумий ҳажмида у фақат 6,2 фоизни ташкил этади.**
- Ҳукуматни тартибга солиш ҳозирги ҳолати **инновациявий фаолиятни ривожлантиришга ёрдам бермайди** - Ўзбекистон Doing Business, Economic Freedom, Corruption Perception Index каби халқаро рейтингларда **энг паст ўринларга эга.**
- Фундаментал фаннинг **заиф ривожланиши мавжуд:** Ўзбекистон жаҳон **тадқиқотларнинг 0,02 фоизини** амалга оширади ва улар **далил қилиб келтиришда паст кўрсаткичларида эга.**
- Олимлар ва тадқиқотчилар **иш билан банд аҳолининг кичик қисмини ташкил этади (0,12%),** уларнинг мутлақ сони ҳам кичкина - 16,7 минг киши
- **Интеллектуал мулкни ҳимоя қилиш муаммолари** ҳам таъкидланди

Инновацион компаниялар сони

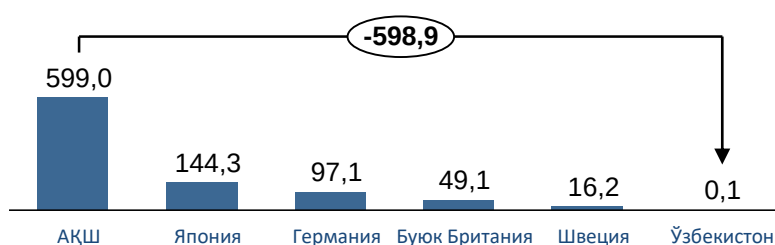
Инновацион корхоналар сони ва янги инновацион корхоналарнинг улуши, дона ва %

- Сўнгги 5 йил давомида инновацион маҳсулот ва хизматларни ишлаб чиқариш билан шуғулланадиган компанияларнинг жадал ўсиши таъкидланди (йиллик ўсиш суръати 63% ташкил қилади)
 - Корхоналар умумий сонида инновацион корхоналарнинг улуши ортмоқда, бироқ 2016 йилда компания умумий сонининг 0,85 фоизидан (шу даврда Россия Федерациясида - тахминан 9%) ошмаган
- Янги инновацион корхоналар
■ Компанияларнинг умумий сонида инновацион компанияларнинг улуши

Ўзбекистонда инновацияларни молиялаштириш

ИТТКИ харажатларининг ҳажми, млрд АҚШ доллари, 2015

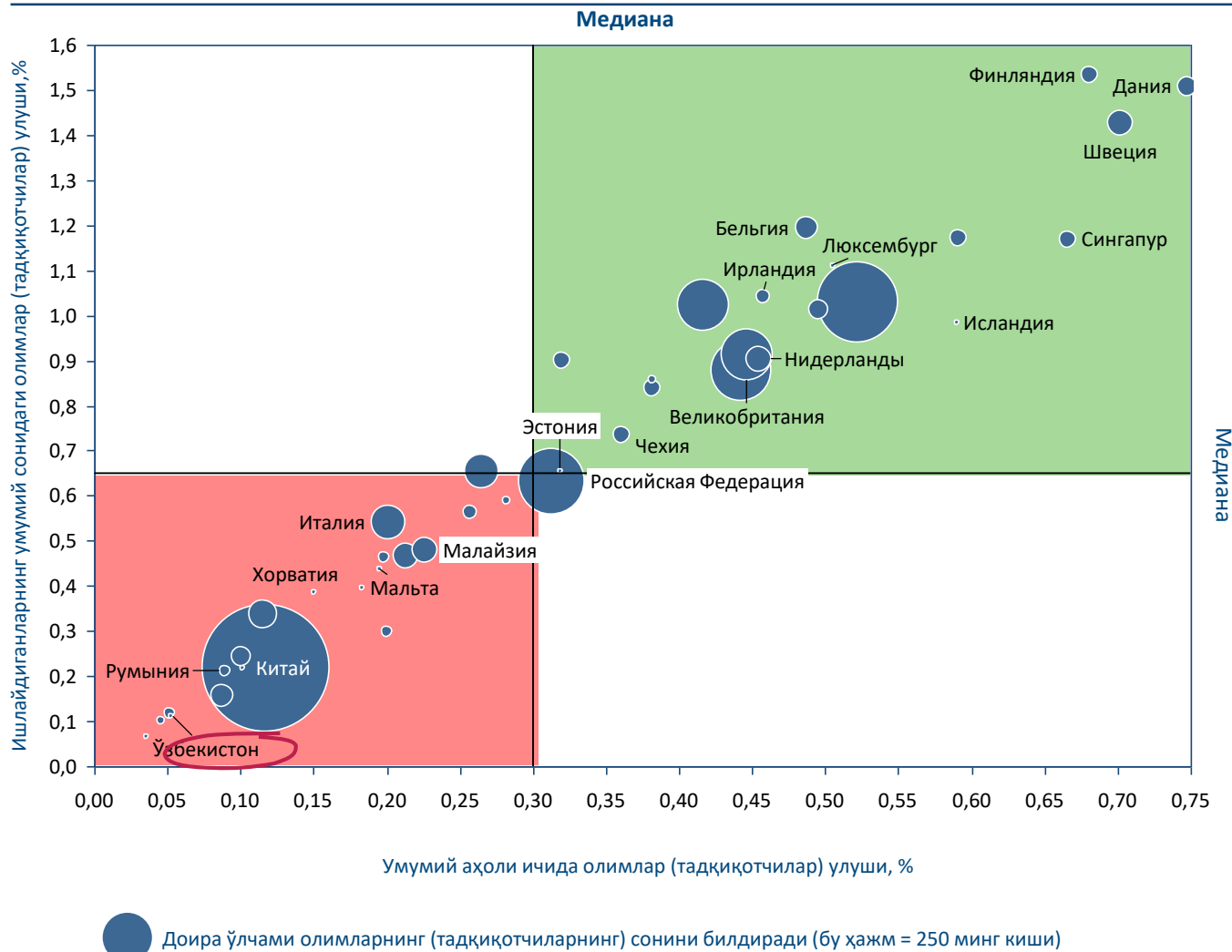
- Ўзбекистонда ИТТКИ молиялаштириш 2015 йилда **133 млн АҚШ долларини** ташкил этди.
- Ривожланган мамлакатларда ИТТКИ молиялаштириш ўн баробар юқори: 16,2 млрд АҚШ доллари Швецияда 599 млрд АҚШ долларигача АҚШда

Фан, технология ва инновациялар ривожланиши

Тадқиқотчиларнинг иқтисодиётда тарқалиши, 2016 й.*

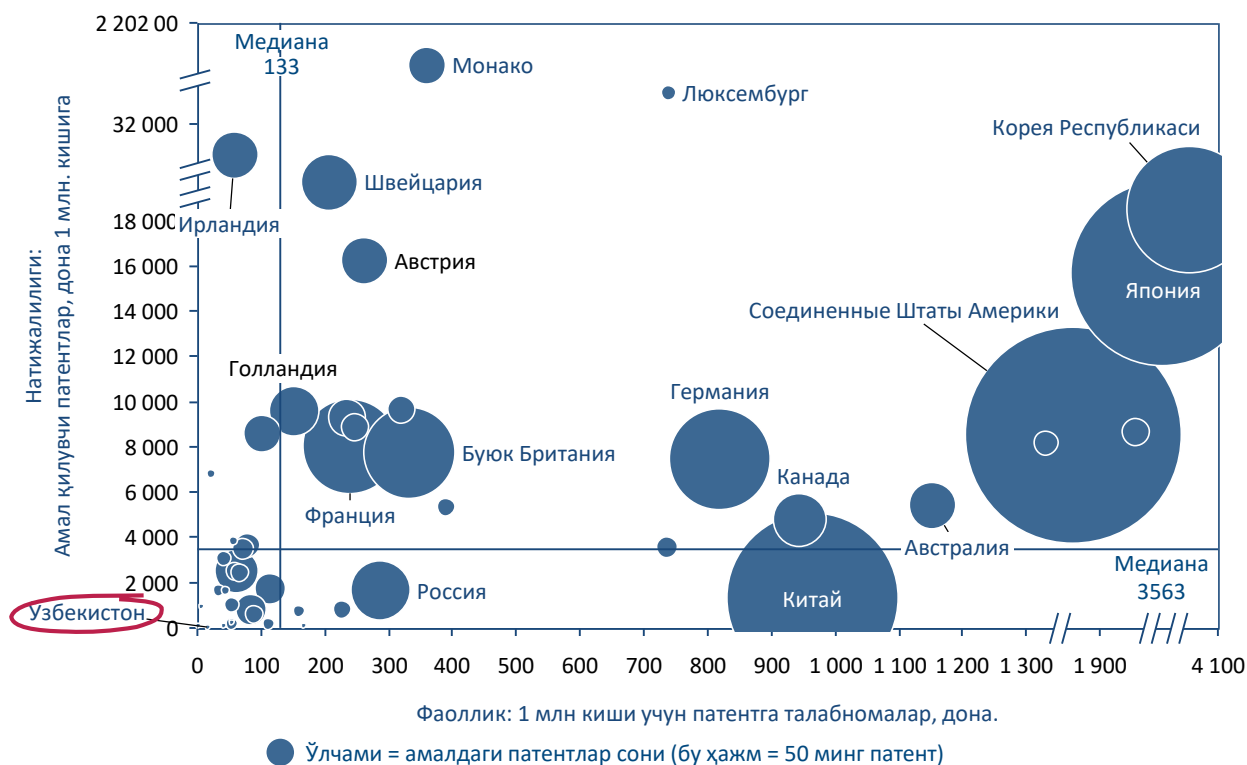
Олимлар ва тадқиқотчилар иш билан банд аҳолининг кичик қисмини ташкил қилади, уларнинг мутлақ сони ҳам паст - 16,7 минг киши

Мутлақ кўрсаткич бўйича, Ўзбекистоннинг тадқиқотчилари умумий сони Ирландия (22 минг), Венгрия (25 минг киши) билан таққосланадиган даражада - 16,7 минг киши. "Иш билан банд аҳоли сонига олимлар улуши" нисбатан кўрсаткич бўйича Ўзбекистон (кўрсаткич 0.12%) таққосланадиган мамлакатларнинг орқасида қолмоқда: Ирландияда бу кўрсаткич 1,04%, Венгрияда - 0,56%

Тадқиқотчиларнинг иқтисодийда тарқалиши, 2016 й.*

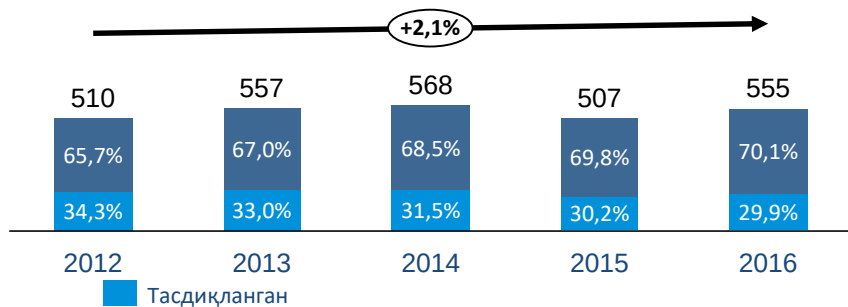
Ўзбекистон етакчи мамлакатлардан тарқалиш ва патентлик фаолияти бўйича жуда орқада қолмоқда, амалдаги патентлар сони эса камайиб бормоқда

- Ўзбекистон Республикасида 1 миллион аҳолига 17,1 патентга талабнома ва 1 миллион аҳолига 30,2 амал қилувчи патент

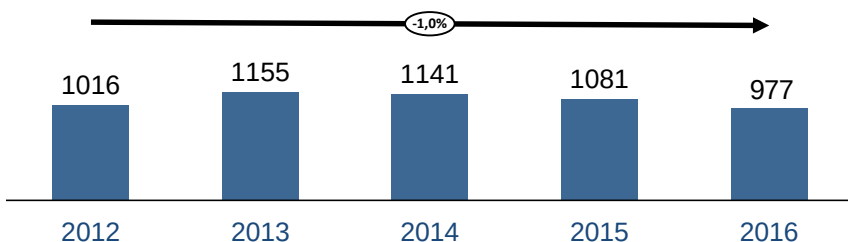
Ўзбекистон Республикаси патент фаоллиги кўрсаткичлари, 2012-2016

Патентга талабномалар сони ва тасдиқланган патентлар улуши, донга.

- Патентга талабномаларнинг (йилига 2,1%) оз кўпайиши билан тасдиқланган патентларнинг улуши 34,3% дан 29,9% га камайди

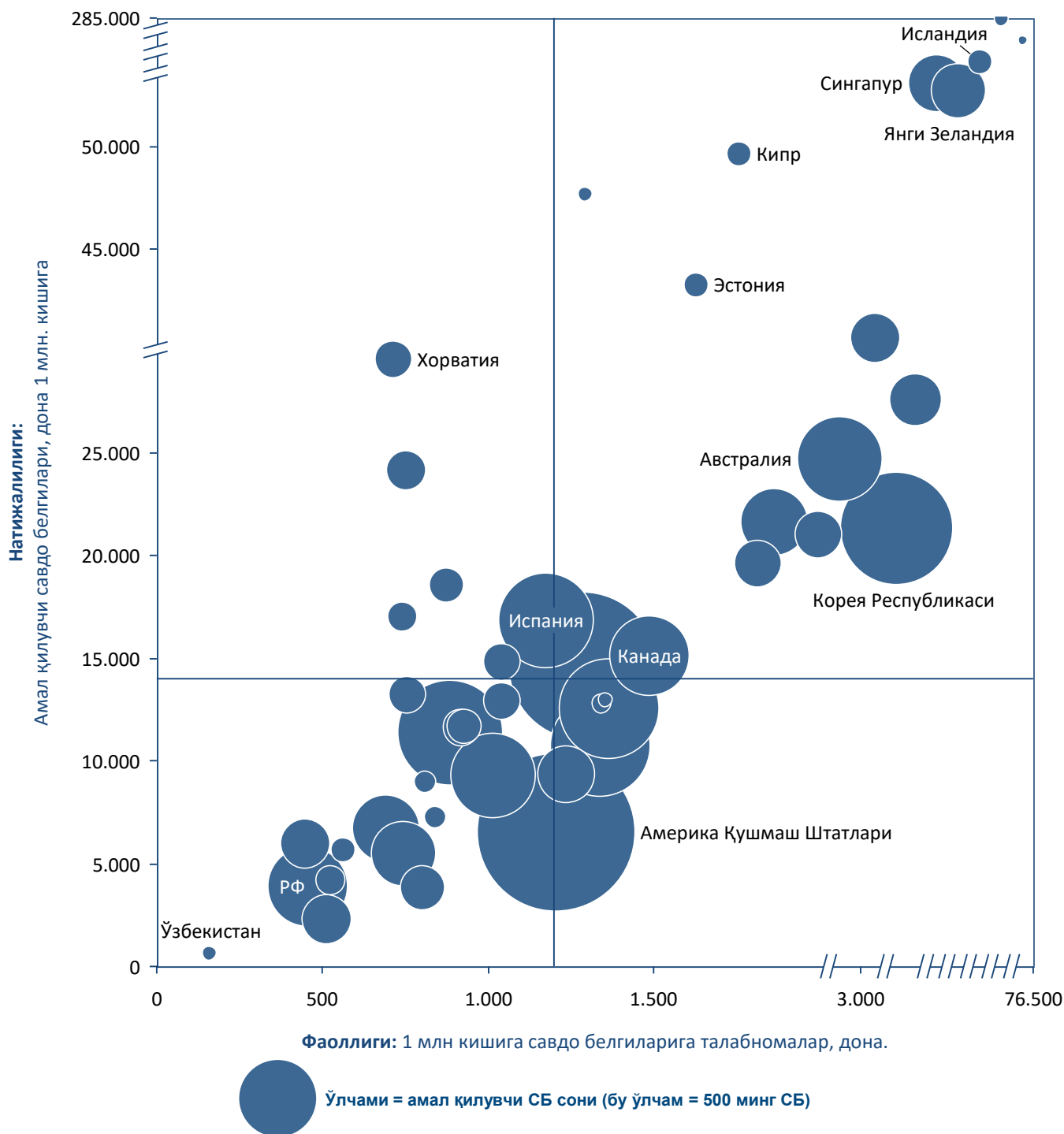
Амал қилувчи патентлар сони, донга.

- Мавжуд патентлар сони 2016 йилда 977 донгача қисқарди.

Савдо белгисини рўйхатдан ўтказиш бўйича фаоллик кўрсаткичлари (СБ), 2016

Ўзбекистоннинг рақобатдош мамлакатларига нисбатан талабномалар миқдори ижобий динамикага қарамасдан, Ўзбекистон кечикишни намоиш этади

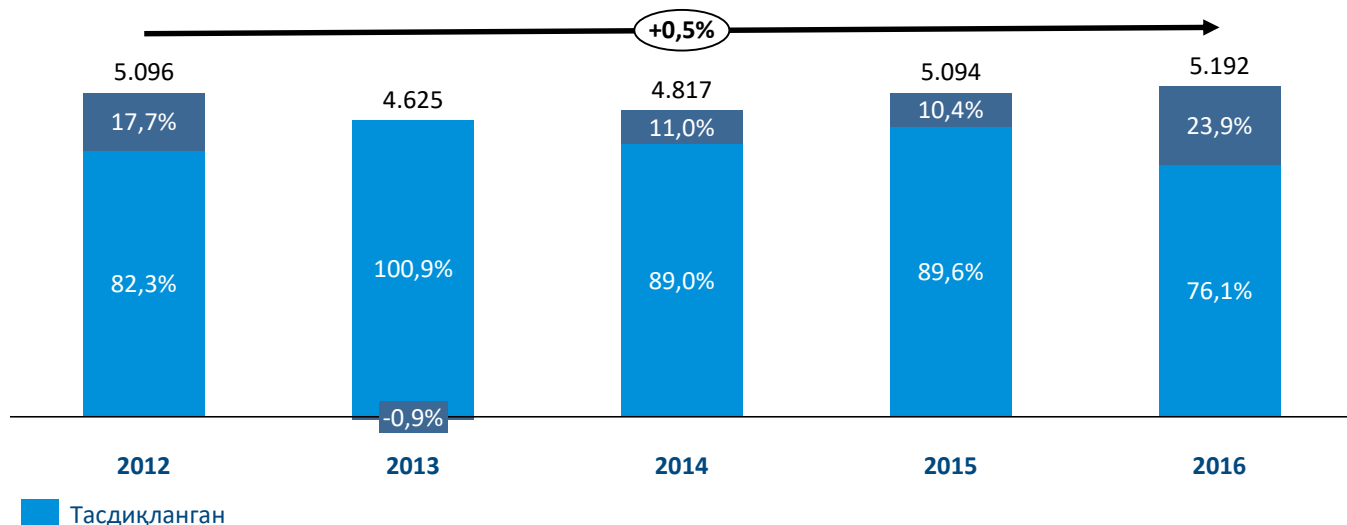
- Ўзбекистон Республикасида 1 миллион аҳолига СБни рўйхатдан ўтказиш учун 160,3 та талабнома ва 1 миллион аҳоли учун 615,4 амалдаги СБ

ЎзРда савдо белгисини рўйхатдан ўтказиш бўйича фаоллиги кўрсаткичлари, 2012-2016

Ўзбекистоннинг рақобатдош мамлакатларига нисбатан талабномалар миқдори ижобий динамикага қарамасдан, Ўзбекистон кечиқишни намоиш этади

СБни рўйхатга олиш учун топширилган ва тасдиқланган талабномаларнинг нисбати

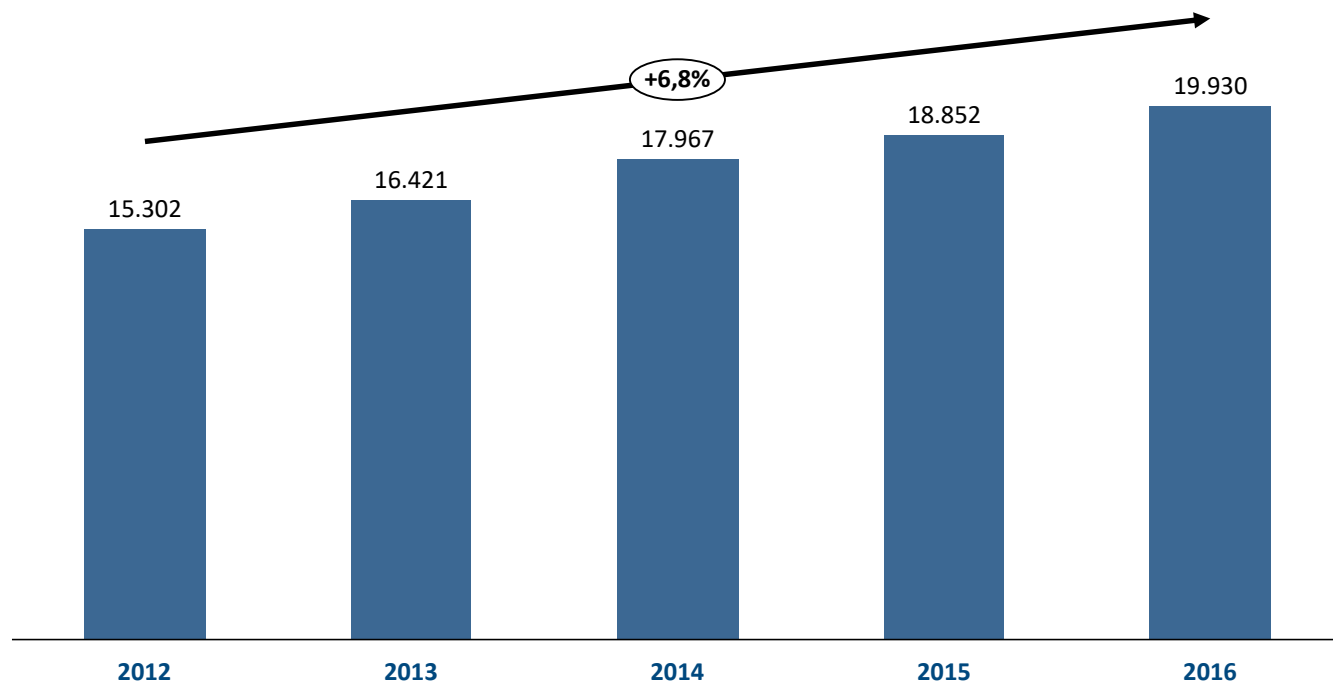
дона

- Талабномалар сонининг (йилига 0,5%) оз ортиши билан тасдиқланган савдо белгилари улуши 76,1% камайди

Амалдаги СБлар сони

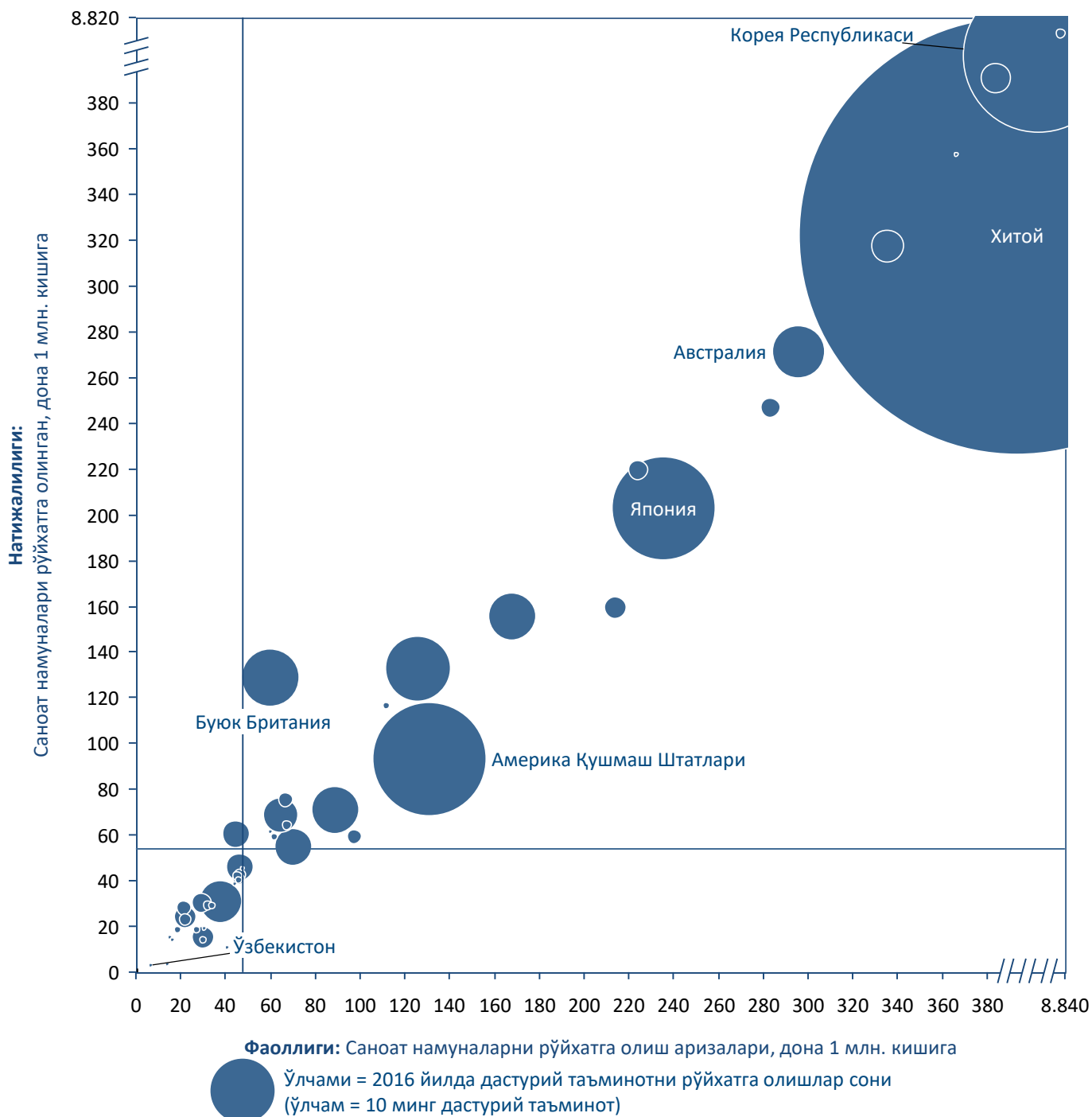
дона

- Амалдаги савдо белгиларининг сони йилига 6,8% га ўсишни намоиш этмоқда

Саноат намуналарини (дастурий таъминотни) рўйхатдан ўтказиш бўйича фаоллик кўрсаткичлари, 2016

Саноат намуналарини рўйхатдан ўтказиш учун талабномалар сони ортиб бормоқда, аммо рўйхатга олишлар сони барқарор эмас

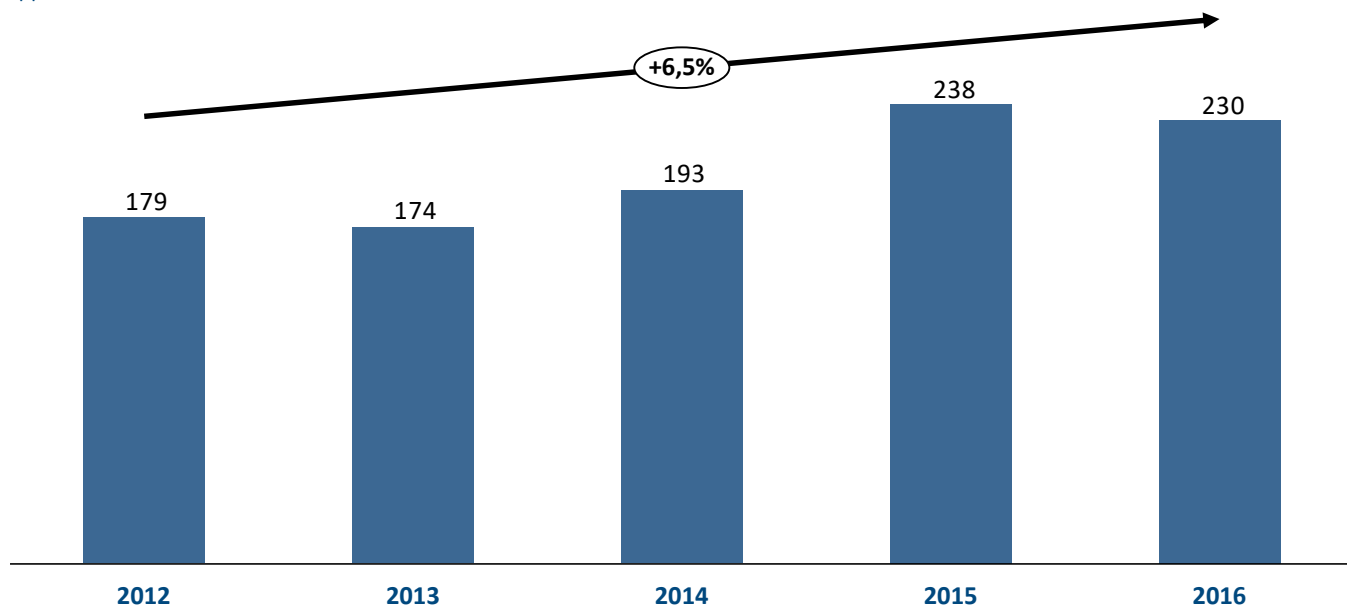
Ўзбекистон Республикасида 1 млн кишига дастурий таъминотни рўйхатдан ўтказиш учун 7,1 та талабнома ва 1 млн кишига 2,8 дастурий таъминотни рўйхатдан ўтказиш

ЎзРда саноат намуналарини рўйхатдан ўтказиш бўйича фаоллик кўрсаткичлари, 2012-2016

Саноат намуналарини рўйхатдан ўтказиш учун талабномалар сони ортиб бормоқда, аммо рўйхатга олишлар сони барқарор эмас

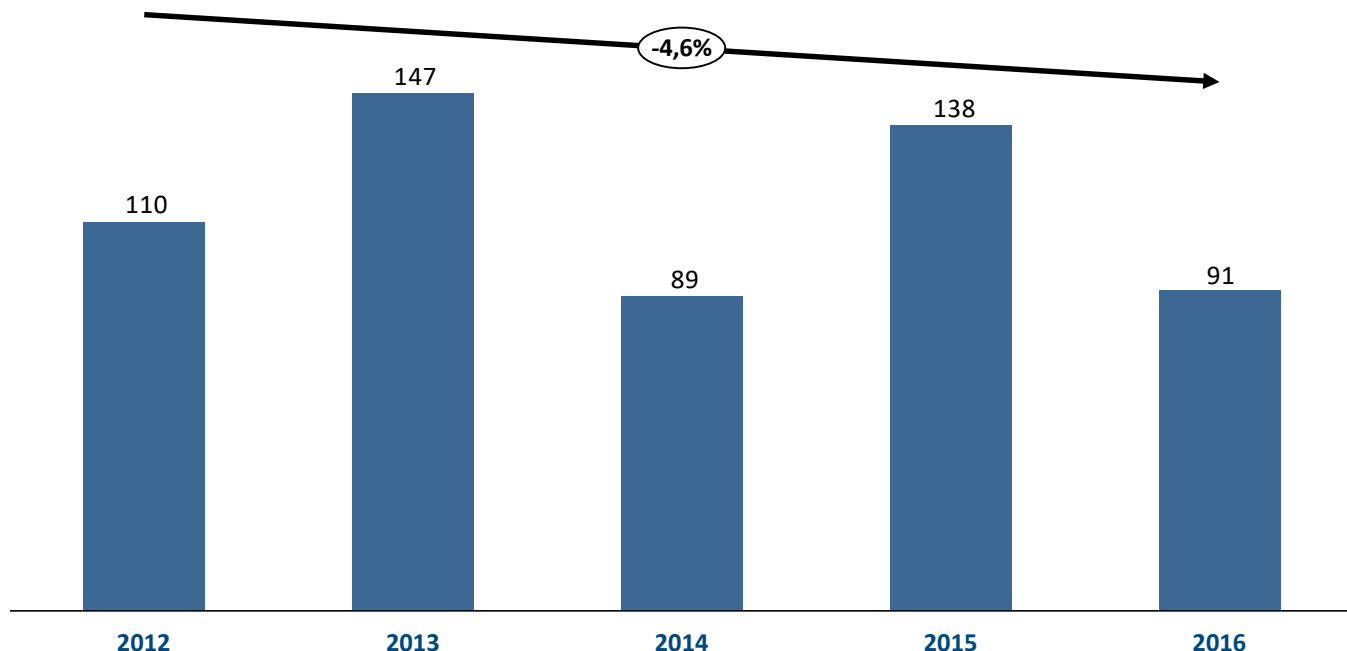
Дастурий таъминотни рўйхатдан ўтказиш учун талабномалар сони

дона

Дастурий таъминотни рўйхатга олиш сони

дона

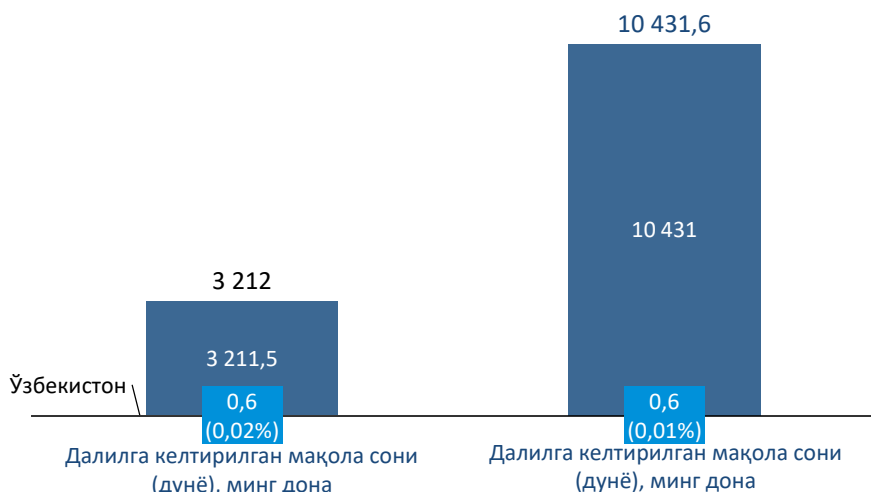

Саноат намуналарини рўйхатдан ўтказиш сони барқарор эмас ва 90-150 дона орасида ўзгаради.

Фундаментал фаннинг ривожланиши

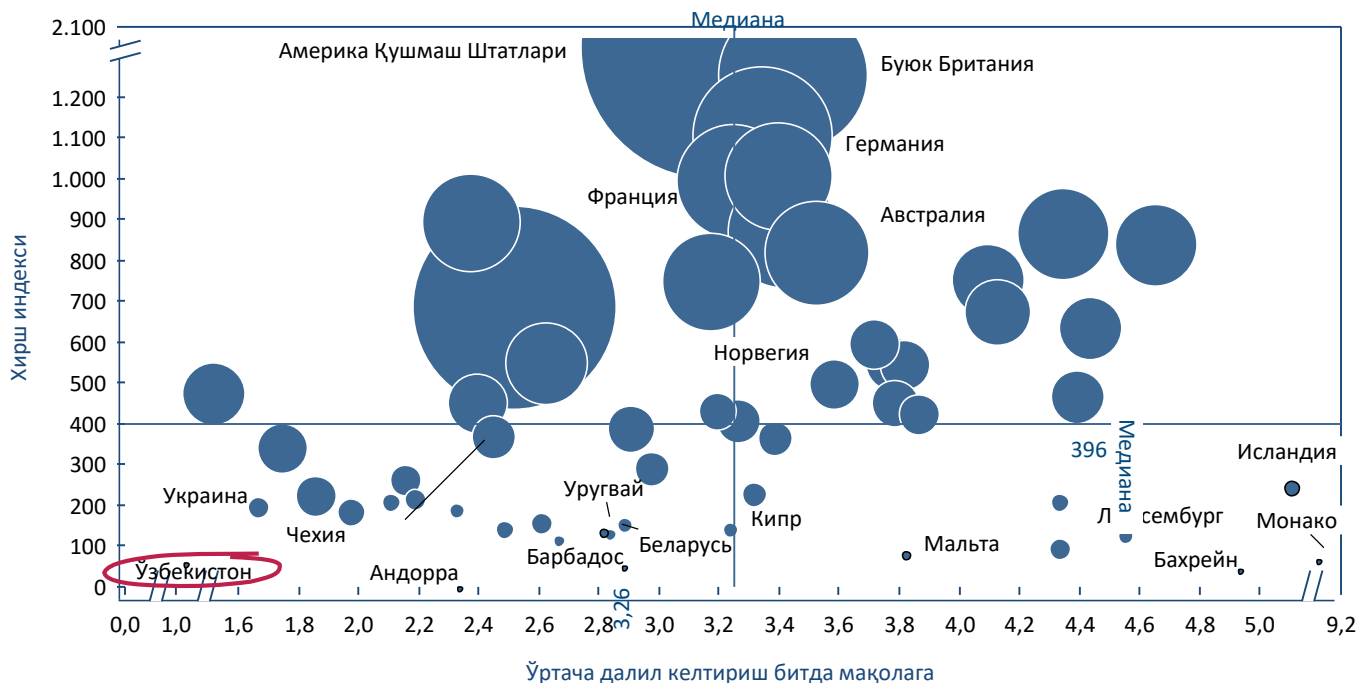
Фундаментал фаннинг суст ривожланиши таъкидланади: Ўзбекистон глобал тадқиқотларнинг 0,02 фоизини амалга оширади ва улар далил қилиб келтиришда паст кўрсаткичларида эга

Ўзбекистоннинг илмий мақола чиқаришда ва илмий мақолаларни далил қилиб кўрсатишда ўлуши, 2016 й.

- Ўзбекистон жаҳон илмий тадқиқотларнинг 0,02 фоизини ишлаб чиқаради
- Ўзбек тадқиқотларни далил қилиб кўрсатиш сони ундан ҳам паст - жаҳондагининг 0,01%

Илмий мақолалар далил қилиб келтириш кўрсаткичлари, 2016

● Ўлчам = 2016 йилда далил қилиб келтириш сони (ушбу ўлчам = 10 мингтага тенг)

Ўзбекистон далил қилиб келтириш кўрсаткичлари: 1 мақола учун 1,06 марта далил қилиб келтириш ўртача 3,26 марта медиан билан; Ҳиш индекси* 83, медиан 396 билан

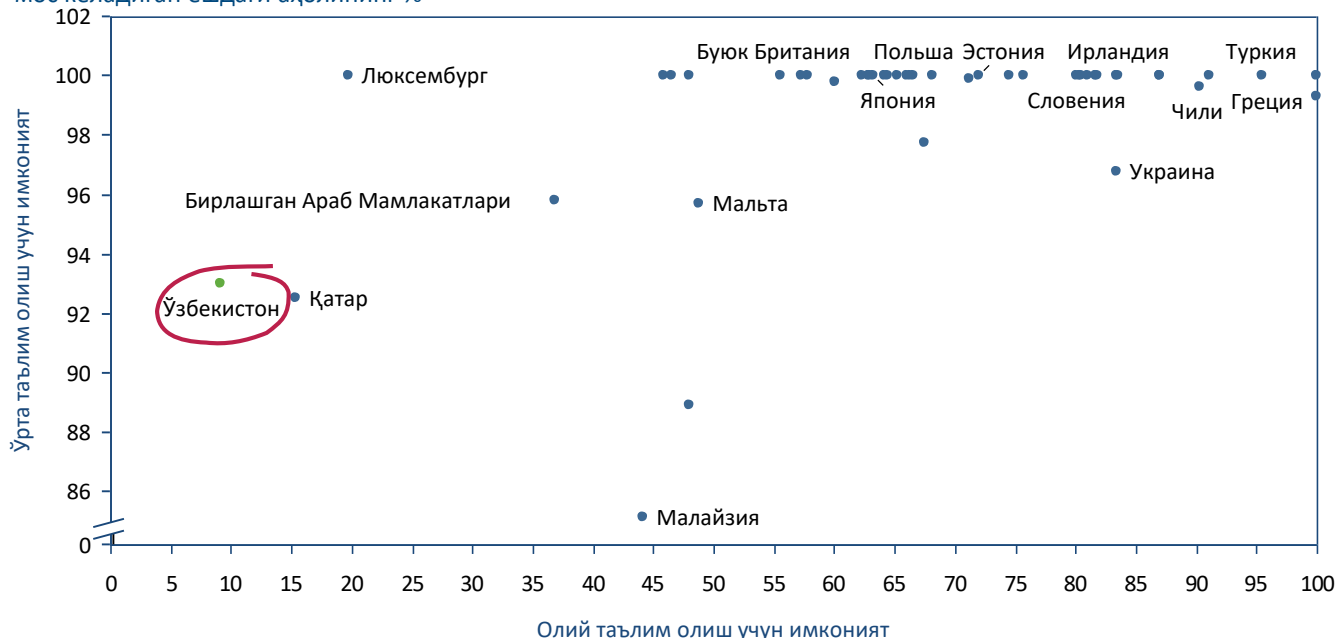
Эслатма: * Ҳиш индекси нашрларнинг сони ва ушбу нашрларга далил қилиб келтиришлар сони (юқори қиймат юқори самарадорликни англатади) асосида мамлакатнинг маҳсулдорлигининг миқдорий хусусияти бўлади

Таълимдан фойдаланиш имконияти

Таълимдан, айниқса, олий таълимдан фойдаланиш қийин, бу эса олий маълумотли кишиларнинг етишмаслиги ва бунинг натижасида юқори малакали кадрлар етишмаслигига олиб келади

Олий ва ўрта таълимдан фойдаланиш имконияти *

мос келадиган ёшдаги аҳолининг %**

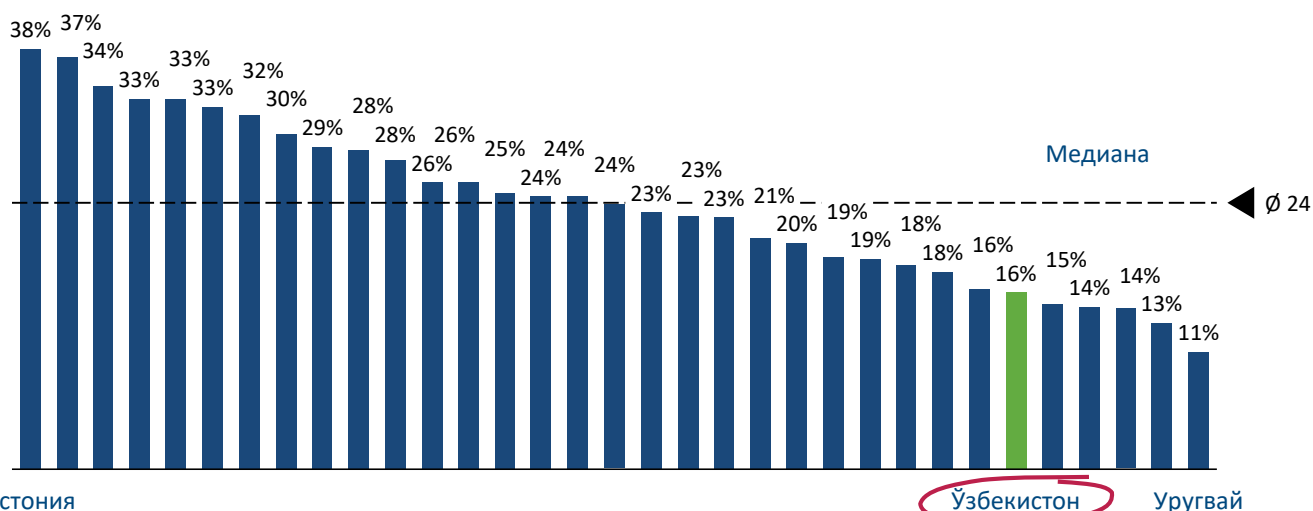

- Кўпгина мамлакатлар ўрта таълимдан фойдаланиш имконияти даражаси 100% ва ундан юқори даражасига эга ва, Ўзбекистонда - 9,3%

- Ўзбекистонда олий таълимдан фойдаланиш даражаси референт гуруҳда энг паст кўрсаткичка эга - 9,2%

Референт мамлакатлар гуруҳида 25 ёшдан юқори бўлган олий маълумотли* аҳолининг улуши

%

Эстония

Ўзбекистон

Уругвай

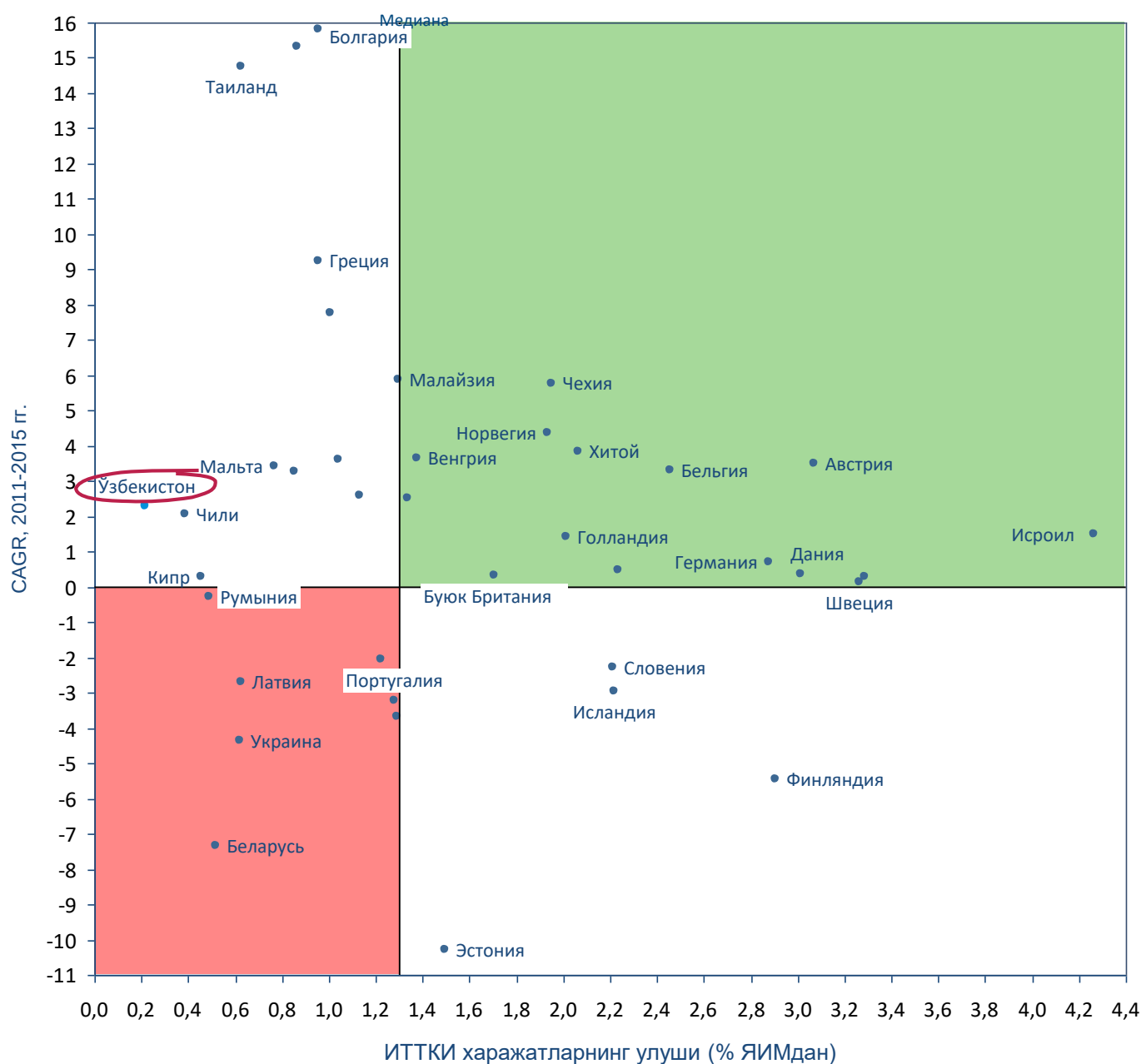
- Ўзбекистон Республикасининг 25 ёшдан ошган аҳолининг 15,8 фоизи олий маълумотга эга (бакалавр, магистр ёки фанлар доктори ўнвони ёки шунга ўхшаш ўнвонлар)
- Ушбу кўрсаткич бўйича Ўзбекистон референт гуруҳидаги мамлакатларнинг тўртинчи чорагида жойлашган

Эслатма: * 2016 йил маълумотлари, маълумотлар йўқлигида олдинги йиллардаги маълумотлардан фойдаланилган (2014 йилга қадар) ** Агар кўрсаткичнинг қиймати 100% дан юқори бўлса, графикда 100% этиб кўрсатилган

ИТТКИ молиялаштириш

2015 йилда Ўзбекистонда инновацион ривожланиш соҳасида етакчи мамлакатлар орасида ИТТКИ харажатларининг энг паст улуши кузатилган, динамикаси эса ижобий бўлган

2015 йилда ИТТКИ харажатларининг ЯИМдаги улуши ва йиллик ўртача ўсиш суръати бўйича инновацияларни ривожлантириш даражаси (2011-2015)

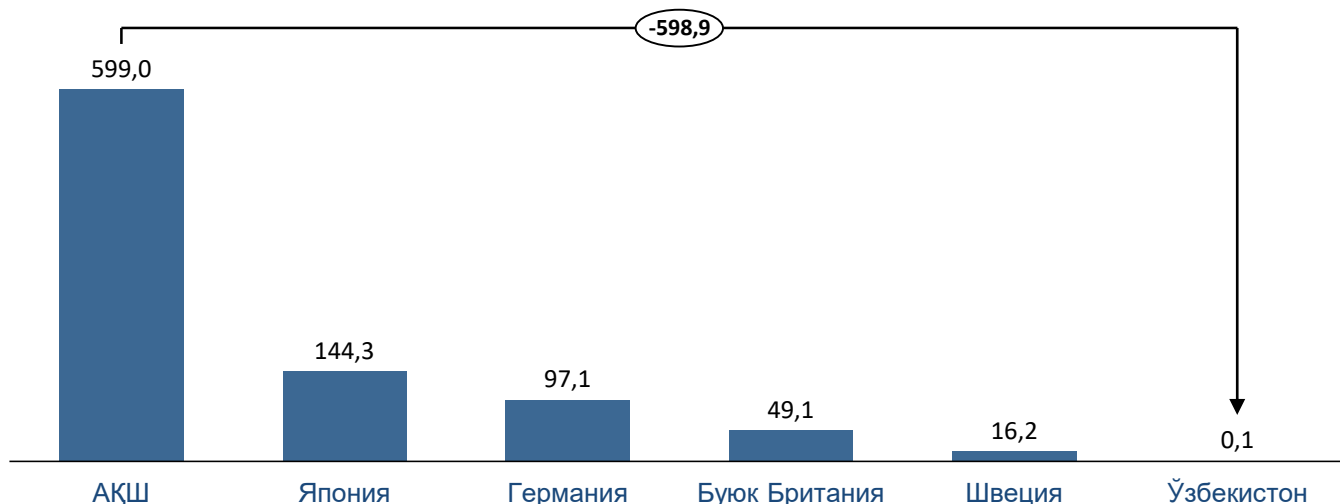

- Ўзбекистонда ЯИМда ИТТКИ харажатлари улуши 0,2% ни ташкил этди; йиллик ўсиш суръати - 2,3%
- "ИТТКИ харажатларининг ЯИМдаги улуши" кўрсаткичи бўйича сўнгги маълумотлар 2015 йилдан, фойдаланиш имкони бор маълумотларга эга мамлакатлар сони - 39 мамлакат

ИТТКИ молиялаштириш

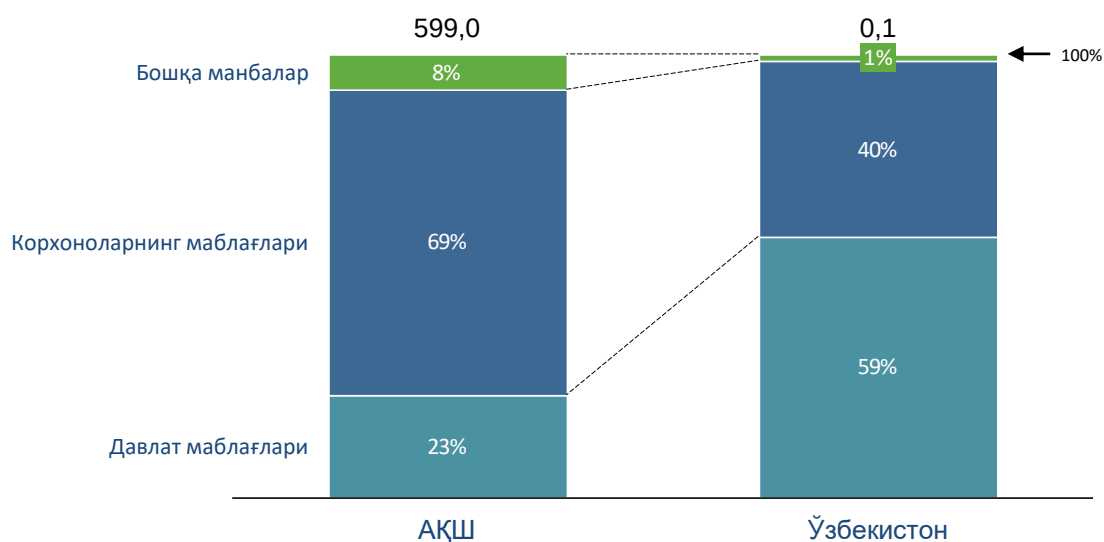
Ривожланаётган мамлакатлардан анъанавий манбалардан (давлат ва бизнес) ИТТКИ харажатларининг ҳажми ва таркиби сезиларли даражада фарқ қилади.

ИТТКИ харажатларининг ҳажми, млрд АҚШ доллари, 2015

- Ўзбекистонда ИТТКИ молиялаштириш 2015 йилда **133 млн АҚШ** долларини ташкил этди.
- Ривожланган мамлакатларда ИТТКИ молиялаштириш ўн баробар юқори: 16,2 млрд АҚШ доллари Швецияда 599 млрд АҚШ долларигача АҚШда

ИТТКИ харажатлари таркиби, млн АҚШ доллари, 2015-2013 йй.*

- АҚШда ИТТКИ харажатларини молиялаштиришнинг асосий манбаи компаниялар, давлат маблағлари эса фақатгина 23%
- Инновацион фаолиятнинг бошланғич босқичида ИТТКИ рағбатлантириш давлат маблағлари ҳисобидан амалга оширилади - Ўзбекистон Республикасида бўлгани каби (59%)

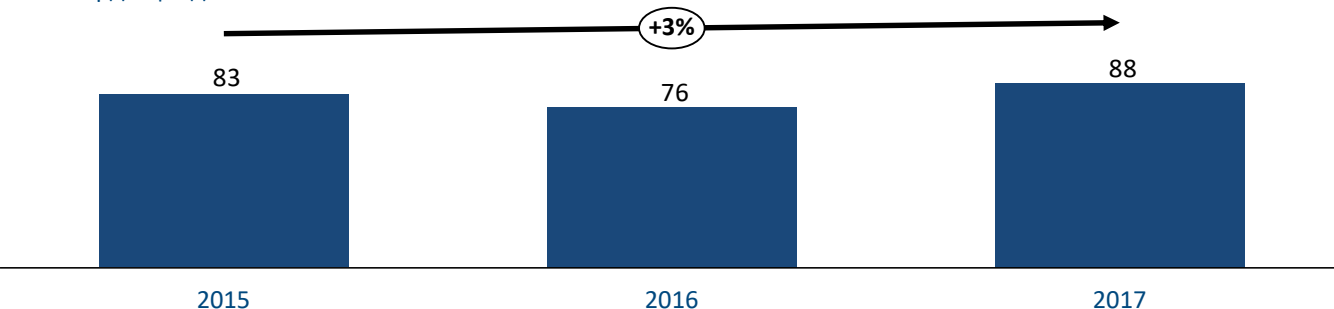
Эслатма: * Ўзбекистон Республикасининг 2013 йил учун маълумотлари, АҚШ учун - 2015 йил учун маълумотлар

Халқаро амалиётда венчурли молиялаштириш (2017)

Ўзбекистонда шериклик молиялаштириш мавжуд эмас, бироқ Инновацион ривожланиш ва инновацион ғояларни қўллаб-қувватлаш жамғармаси ташкил этилди ва венчур жамғармалари учун солиқ имтиёзлари жорий этилди.

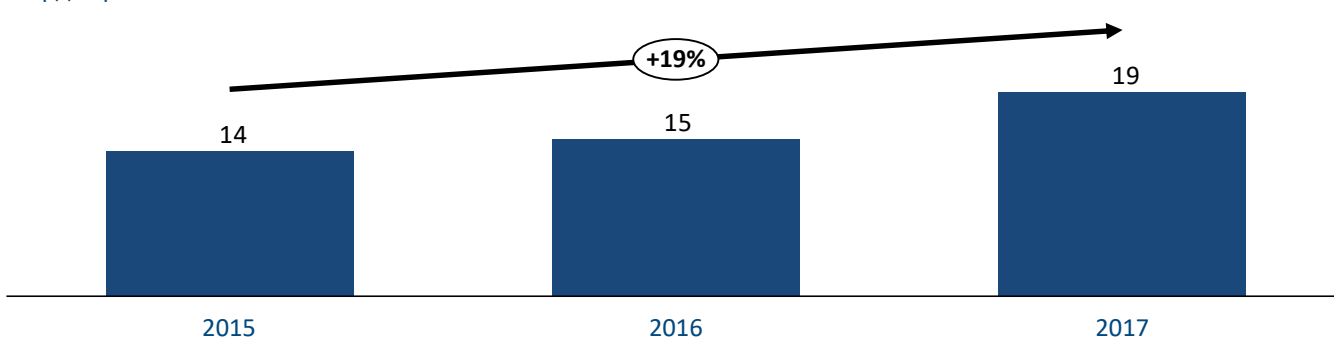
Шимолий ва Жанубий Америкада венчурлик молиялаштириш ҳажми

миллиард АҚШ долл.

Европада венчурли молиялаштириш ҳажми

млрд евро

Ўзбекистонда венчурли молиялаштириш

- Ўзбекистонда венчурлик жамғармалар ёки венчурлик инвестициялар мавжудлиги тўғрисидаги маълумотлар йўқ
- Инновацион ривожлантириш вазирлигига кўра, "Венчурли капитал бўйича шартномалар" кўрсаткичи бўйича Ўзбекистон GII-да 92-ўринда
- 2018-йилда Ўзбекистон Республикаси Инновацион ривожланиш вазирлигининг ташаббуси билан Инновацион ривожланиш ва инновацион ғояларни қўллаб-қувватлаш жамғармаси ташкил этилди.
- Жамғарма фаолиятининг дастлабки натижалари ҳақида, шунингдек режалаштирилган инвестициялар ҳажми тўғрисидаги маълумотлар мавжуд эмас
- Венчурлик фаолиятни рағбатлантириш фаолияти амалга оширилмоқда: Ўзбекистонда юқори технологияли тадбиркор стартап лойиҳаларини биргаликда молиялаштирадиган ташкил этилаётган венчур жамғармалари 2023 йил 1 январдан бошлаб барча турдаги солиқ ва мажбурий тўловлардан озод этилади.
- Инвестиция муҳити, хусусан, "Economic Freedom" рейтингининг "Investment Freedom" бўлимига мувофиқ, Ўзбекистон "0 балл" баҳосига эга ва охириги позицияларни эгаллайди

Ўзбекистон Республикасида венчурли молиялаштириш ривожланишининг бошланғич босқичида турибди

Инфратузилмани ривожлантириш

Инфратузилма ривожланишнинг паст даражаси билан тавсифланади

Инновацияларни ривожлантириш учун инфратузилма

Асосий инфратузилма

Инновацион инфратузилма

АКТ

Бошқа асосий инфратузилма

Анъанавий ишлаб чиқариш инфратузилмаси

Тижоратлаштириш инфратузилмаси

- Кириш элементлари:**
 - Ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш имконияти (GII-да* 119-ўрин)
 - АКТдан фойдаланиш (GII*да 90-ўрин)
- Кириш элементлари:**
 - Электр энергия маҳсулдорлиги (GII*да 79-ўрин)
 - Логистика маҳсулдорлиги (GII*да 116ўрин) *
- Кириш элементлари:**
 - Анъанавий саноат кластерлари
 - ИТИ, ИТТИ ва бошқалар
- Кириш элементлари:**
 - Эркин иқтисодий зоналар (11 та ҳудудда 18 та ЭИЗ)
 - Технопарклар (1 амал қилмоқда - "Яшнабод")
 - Махсус кичик саноат зоналари (Ўзбекистон Республикасининг 8 та вилоятида - 306 гектар)
 - Бизнес инкубаторлар ва бошқалар

- Муаммолар:**
 - Кенг полосали Интернет қоплашининг даражаси паст
 - Мобил Интернетнинг тарқалишининг даражаси паст
- Муаммолар:**
 - Баъзи ҳудудларда электр таъминотининг етишмаслиги
 - Паст маневрлик қуввати (тахминан 6%), базаси - иссиқлик энергияси
 - Эски тақсимлаш тармоқларида юқори йўқотишлар даражаси
 - Юқори логистика қиймати
- Муаммолар:**
 - Асосий воситаларнинг юқори даражадаги ейилиши
 - Эскирган усқуналар
 - Ходимларнинг етишмаслиги
- Муаммолар:**
 - Резидентларнинг кам сони, натижада, иш ўринларини яратишнинг паст кўрсаткичлари
 - Чет эллик инвесторлар томонидан қизиқиш кам

Эслатма: *GIIда "Ўзбекистон 2035" Форумида тақдим этилган Инновацион ривожланиш Вазирлиги маълумотларига кўра
Манбалар: GII, Инновацион ривожланиш вазирлиги маълумотлар, очиқ манбалар маълумотлари, ишчи гуруҳнинг таҳлили

Ўзбекистон халқаро рейтингларда

Давлат томонидан тартибга солишнинг ҳозирги ҳолати инновацион фаолиятни ривожлантиришга ёрдам бермайди

Index of Economic Freedom

2017

Corruption Perceptions Index

2017

Doing Business

2018

Indigo Index

2018

Ўзбекистон Республикаси муҳим рейтингларда иштирок этмайди: International Property Rights Index, ICT Development Index, Global Innovation Index, Ease of Doing Business Index, Bloomberg Innovation Index, Global Competitiveness Report

Интеллектуал мулк ва муаллифлик ҳуқуқини ҳимоя қилиш

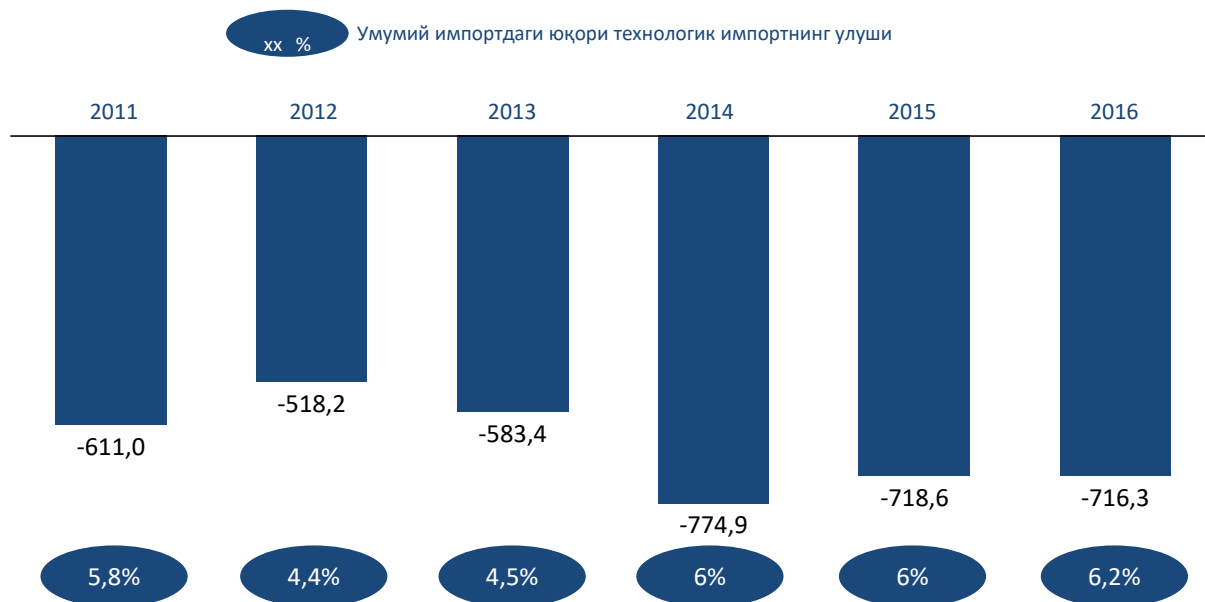
- Асосий тартибга солувчи ҳужжатлар: "Товар белгилари, хизмат кўрсатиш белгилари ва товар келиб чиққан жой номлари тўғрисида"ги қонун, "Муаллифлик ҳуқуқи ва турдош ҳуқуқлар тўғрисида"ги қонун ва "Ихтиролар, фойдали моделлар ва саноат намуналари тўғрисида"ши қонун
- Интеллектуал мулк агентлиги (ИМА) WIPOнинг аъзоси ҳисобланади
- Интеллектуал мулкка тааллуқли ишлар сони ортиб бормоқда (2011 йилда интеллектуал мулкка ва унга нисбатан ҳуқуқларга тааллуқли 22та иш кўриб қичилди, 2017 йилда бу кўрсаткич 80тадан ошди)
- Очиқ манбаларда мамлакатда интеллектуал мулк соҳасида адолатсиз рақобат ривожланиб бораётгани, хусусан, чет эл компаниялари миллий компания томонидан брендни олиб қўйиш сабабли Ўзбекистон бозорига чиқа олмаганлиги ҳақида маълумот мавжуд (масалан: Туркиянинг Kalekim компанияси)
- Инновацияларни қўллаб-қувватлаш соҳасида давлат ишларини фаоллаштириш мақсадида 2017 йилда Ўзбекистон Республикаси инновацион ривожланиш вазирлиги ташкил этилди.
- Электрон ҳукуматни жорий этиш бўйича фаол иш олиб борилмоқда

Юқори технологик ва тадқиқотталаб маҳсулотларни экспорт ва импорт қилиш

Ўзбекистон юқори технологияли ва тадқиқотталаб маҳсулотларнинг соф импортчиси, аммо уларнинг улуши импортнинг умумий ҳажмида фақат 6,2 фоизни ташкил этади.

Юқори технологияли ва тадқиқотталаб маҳсулотлар ** бўйича савдо баланси **

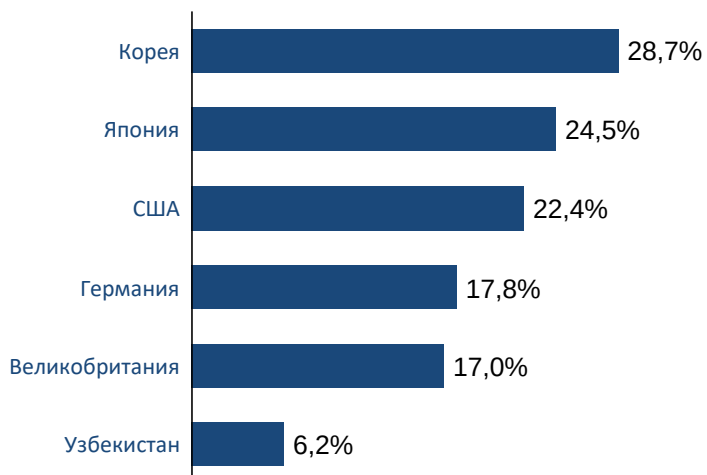
млн АҚШ долл.

- Ўзбекистон юқори технологияли ва тадқиқотталаб маҳсулотлар бўйича **салбий савдо балансини** намоиш этмоқда, юқори технологияли импортнинг улуши эса **бир оз ошди**

Юқори технологияли ва тадқиқотталаб маҳсулотларнинг ** импортдаги улуши

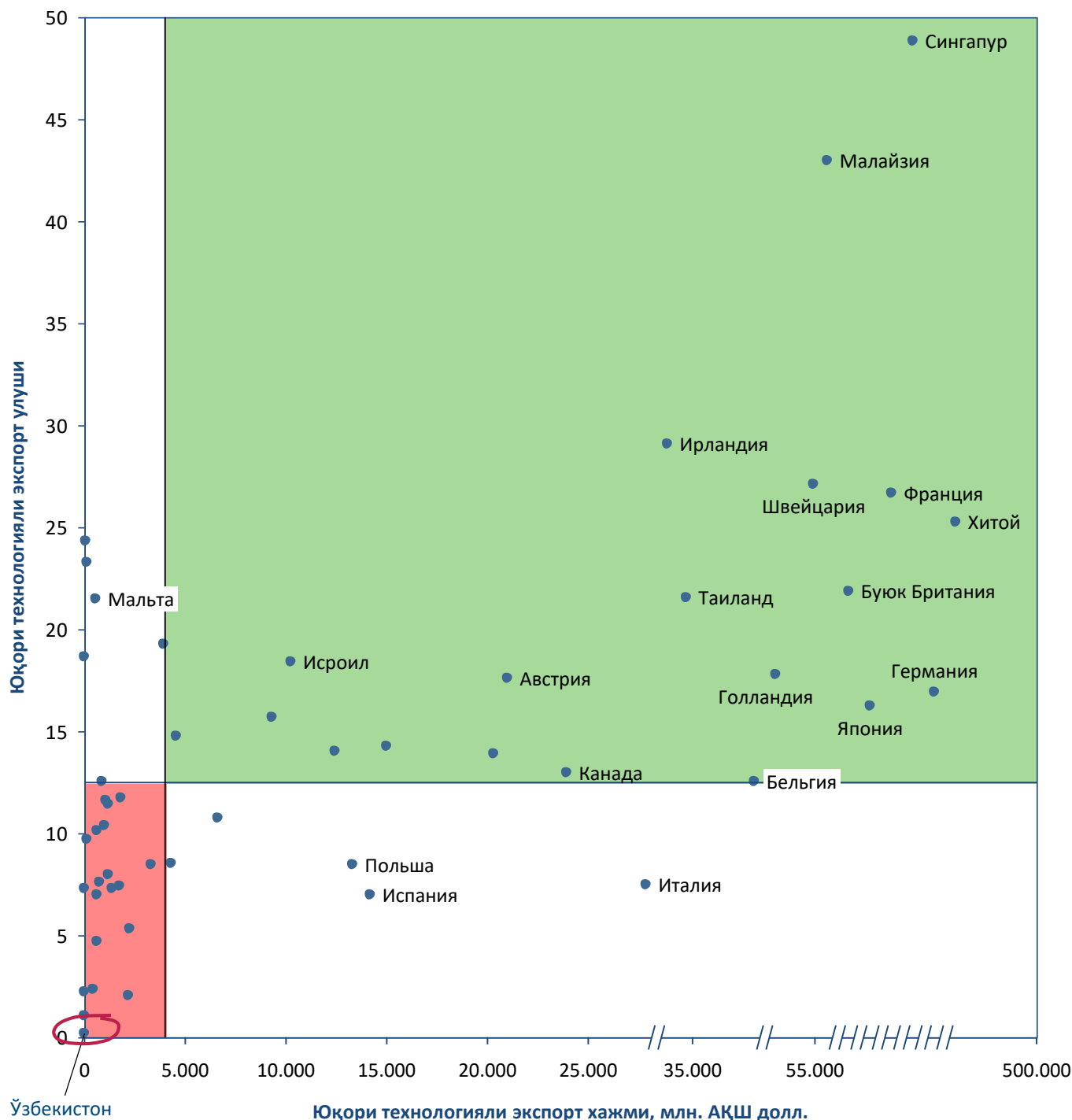
%

- Ривожланган мамлакатларда юқори технологик ва илмий маҳсулотларнинг улуши импортнинг тахминан 20% ни ташкил этади.

Юқори технологиялар экспортининг ҳажми ва улуши, 2017*

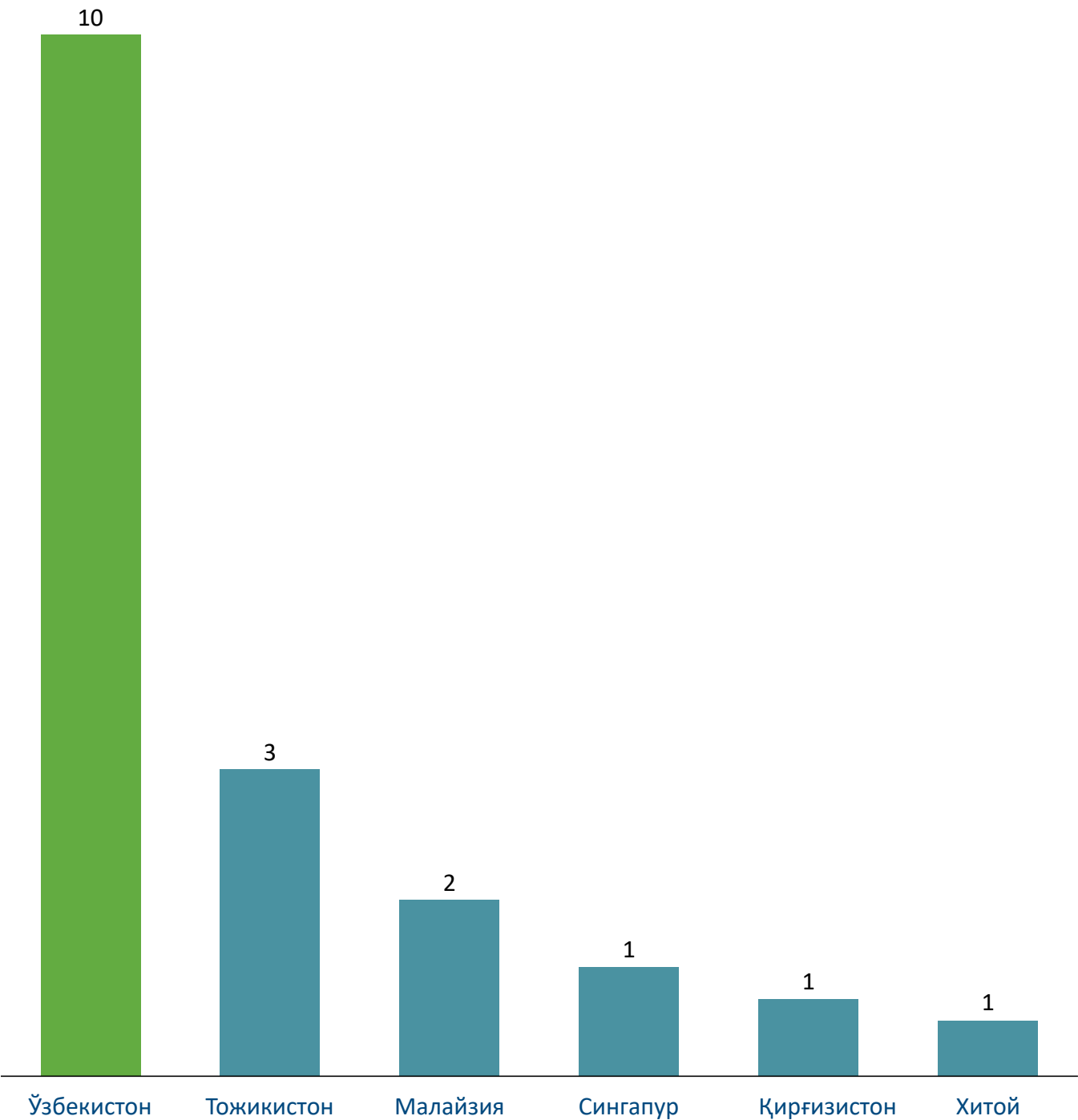
Ўзбекистон Республикаси компаниялари юқори технологияли экспортчилар эмас: қийматий ҳажми ва юқори технологик экспорт улуши пастлигича қолмоқда.

- Ўзбекистоннинг юқори технологиялар экспортининг улуши 0,2% ни ташкил этди; қийматий ҳажми 27 млн доллар

Экстремал камбағалликда яшовчи аҳоли улуши^(a)

Юқори технологияли маҳсулотларга истеъмолчилар талаби аҳолининг даромадларининг паст даражаси билан чекланган

Эслатма: (a) - экстремал камбағаллик кунига киши бошига \$ 1,9 дан кам бўлган даромад деб белгиланади
Манбалар: World Poverty Clock, Food Security Index, Газета.uz

Халқаро тажриба: Сингапурда технологиялар трансфери модели

Сингапур инновацион ривожланиш соҳасидаги жаҳон етакчиларидан бири саналади, ва 2018 йилда GGlobal Innovation Index бўйича 5-ўринни эгаллади. Сингапурга инновацион лидер бўлишига имкон берадиган омиллардан бири - бу технологияни узатишнинг муваффақиятли моделидир

Технологиялар трансфери соҳасидаги офис тармоғи (Technology Transfer Network)

Таъриф:

- 2008 йилда 8 Сингапур университетининг ташаббуси сифатида ташкил этилган
- Асосий мақсадлар:
 - патентларни расмийлаштириш ва янгилашда ёрдам
 - технологиялар трансферида мутахассислари тайёрлаш
 - қўшма маркетинг
 - технологиялар трансфери бўйича етакчи амалиётларни ривожлантириш

Фаолият натижалари:

- 2015 йилдан бошлаб аъзолик 25 та ташкилотга, шу жумладан, бошқа Осиё мамлакатлари, АҚШ, Канада, Европа ва Янги Зеландиядан кенгайди.

Университетларда ишлаб чиқилган технологик маълумотлар базасининг онлайн каталоги (technology offer database)

Таъриф:

- Университетларда ишлаб чиқилган технологиялар ҳисоботи олиб борилмоқда
- Технологиялар турли компанияларга баҳолаш учун танлаб юборилади
- Бундан ташқари, компаниялар уларни қизиқтирадиган технологияга асосланган бизнес-режани талаб қилишлари ва лицензияни сотиб олишлари мумкин.

Фаолият натижалари:

- Ушбу восита ҳар йили ишлатмани энг яхши қўллаши мумкин бўлган компанияларга бир нечта лицензияларни тақдим этиш имконини беради

Corp Lab@University Scheme дастури

Таъриф:

- Дастур хорижий ва маҳаллий компаниялардан университет тадқиқотларига буюртма беришга имкон беради
- Дастурлар доирасида компаниялар Сингапур университетларида ўз лабораторияларини очиш мумкин

Фаолият натижалари:

- Биринчи ҳамкорлик Nanyang Technological University кампусида Rolls-Royce лабораторияси бўлган.
- 5 йил ичида 32 та қўшма илмий лойиҳани амалга ошириш режалаштирилган.

АКТ соҳаси ривожланишининг дастлабки шартлари

Ривожланган ва ривожланаётган иқтисодиётларда рақамли алоқанинг замонавий, арзон ва тезкор ахборот каналларининг роли умуман иқтисодиётнинг ривожланишида муҳим рол ўйнайди. Шу муносабат билан келажакда соҳанинг ривожланишига таъсир қилувчи бир қатор вазиятлар мавжуд

- Марказий Осиёда TIR3+ тоифасидаги техник жиҳатдан жиддий ва йирик маълумотлар марказлари мавжуд эмас, мавжуд маълумотлар марказлари ва алоқа каналлари кам қувватли, асоссиз қиммат ва давлат, саноат ва хусусий истеъмолчиларнинг реал эҳтиёжларини қондирмайди.
- Ўзбекистоннинг Интернетнинг (Хитой (Шанхай), Европа (Франкфурт, Амстердам), Яқин Шарқ) барча энг йирик алоқа линияларигача масофаси тенг.
- ЎзР Марказий Осиёдаги стратегик жиҳатдан фойдали географик жойни эгаллайди, минтақанинг асосий иштирокчиси ҳисобланади
- Ўзбекистонда (шунингдек, минтақанинг бошқа мамлакатларида) тезкор алоқа каналларига кириш учун жиддий зарурият пайдо бўлди.

Ўзбекистон Республикасида йирик маълумотлар марказини яратиш давлатга энг катта ҳудудий ахборот “хаб”ининг (тугун) вақтинчалик бўш нишасини эгаллаш имконини беради. Маълумотни қайта ишлаш ва сақлашнинг юқори технологияли воситалари, замонавий тезкор алоқа воситалари мавжудлиги иқтисодиётни ва ҳукуматни самарали модернизациялашни, рақамлаштиришни таъминлайди, шунингдек, минтақа давлатларига АКТ хизматларини экспорт қилиш имконини беради.

АКТ соҳасини жадал ривожлантириш имконияти соҳани ва умуман иқтисодиётни мониторинг қилиш воситаларини бошқаришни қайта ташкил этиш бўйича жиддий маъмурий ва ташкилий қарорлар ва бир вақтнинг ўзида йирик инвесторларни жалб қилиш (шу жумладан, ДХХ шаклида) орқали яратилади ва соҳада асосий инвесторларнинг, ихтисослашган корхоналарнинг, юқори малакали мутахассислар гуруҳининг келгуси 10-15 йил ичида фаолияти махсус имтиёзли мақомига эга бўлишини талаб қилади. Энг йирик минтақавий ахборот “хабини” яратиш вазифаси босқичма-босқич ҳал қилиниши керак, фақатгина бу ҳолатда биз қисқа вақт ичида тўпланган технологик камчиликларни бартараф эта оламиз

АКТ ривожланишига қараш

Норматив-ҳуқуқий базани яратиш

- Умуман, АКТ соҳасини ривожлантиришни таъминлаш, соҳада инвестицияларни Ҳимоялаш, провайдерлар ва фойдаланувчилар ўртасидаги ўзаро муносабатларни қатъий равишда ҳуқуқий тартибга солиш имкониятини таъминлайдиган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар мажмуасини ишлаб чиқиш ва қабул қилиш
- Ҳуқуқий меъёрларни ишлаб чиқиш жараёнида давлат органларининг функционал имкониятларини тартибга солиш ва назорат қилиш функциялари билан чеклаш зарур ва уларни давлат ахборот кибер-хавфсизлиги жиҳатидан керак бўлган ҳолатлардан ташқари юқори технологияларни жорий қилишга ва ривожлантиришга лицензиялар ва бошқа руҳсатномалари киритиш билан чеклаш имкониятини олиб қўйиш керак.
- Ўзбекистон Республикаси ҳудудида асосий фаолияти АКТ соҳасида юқори технологияли инновацион ечимлар ишлаб чиқиш, жорий этиш ва техник қўллаб-қувватлашдан иборат юқори малакали мутахассислар ва ташкилотлар учун имтиёзли (шу жумладан, солиқ режими) режимни ўрнатишни амалга ошириш.

Асосий инфраструктуранинг яратиш

- Европа (Франкфурт-Амстердам), Осиё (Шанхай), Яқин Шарқ энг катта учта энг йирик трафик тўғунларида камида уч марта захираланган янги магистрал оптик толали алоқа линияларини (халқаро ва маҳаллий) ўтказиш.
- Канал ҳосил қиладиган ускуналар алоқа линияларида лойиҳа биринчи босқичида режалаштирилган узатиш қувватининг 60-70% ҳажмида фойдаланишни ва кейинчалик сўнгги технологик ўзгаришлар ҳисобга олган ҳолда, реинжиниринг усули орқали узатиш қобилиятини босқичма-босқич кенгайтиришни ўз ичига олади
- Ўзбекистон Республикаси ҳудудида бир вақтда учта бир-бирларининг ишлашига ёрдам берадиган тенг қувватли маълумот марказларини қуриш, уларнинг ҳар бири камида TIR3+ стандартига мувофиқ бўлиши керак
- Трафик бўйича каналларнинг ва ахборотни сақлаш ва қайта ишлаш бўйича маълумот қайта ишлаш марказларининг режалаштирилган қуввати юзлаб терабайт ва петабайтда ўлчанади, бу кўрсаткич ҳозирги кўрсаткичлардан анча юқори, лекин бозор ва ҳукуматнинг замонавий технологик талабларига жавоб беради.

АКТ соҳасида ИТТКИ амалга ошириш ва кадрлар сиёсати

- Замонавий технологик ечимларни жорий қилиш ва уларни техник қўллаб-қувватлаш учун зарур бўлган мутахассисларни фаол тайёрлаш, шу жумладан, ўз илмий ва амалий мактабни келажакда яратиш мақсадида профилли ОЎЮда махсус кафедраларни ташкил қилиш
- Олий ўқув юртларининг профилли кафедралари ва амалдаги корхоналар яқин алоқасини назарий ва амалий билимларни баҳолаш, талабалар учун амалиёт ўташда амалга ошириш, иқтидорли ва меҳнатсевар талабаларни рақобатбардош ва объектив танлаш ва кейинчалик юқори малакали битирувчиларга Ўзбекистонда юқори иш ҳақили иш жойлари билан кафолатли таъминлаш

Ахборот ва кибер хавфсизлик давлат хавфсизлиги стратегиясининг қисми сифатида

- Барча республика рақамли алоқаларни IPv6 адресациясига ўтказиш, мажбурий равишда асосий маълумотлар марказларида ва бошқа йирик провайдерларида СОРМ2-3, "ЛАВИНА" ва бошқаларни тўлиқ равишда жорий қилиш.
- Объектларнинг стратегик аҳамияти ва муҳофазаси даражасини таснифлаш тизимини, уларнинг ахборот хавфсизлигини таъминлаш ва "кибер ҳужумларга" қарши туриш учун иқтисодий тузилмасида уларнинг стратегик аҳамияти даражаси бўйича давлат ва хусусий объектларга бўлган талаблар тизимини ишлаб чиқиш ва жорий этиш.
- Давлат, илмий ва технологик ва айниқса муҳим тижорат маълумотларининг режасиз "оқиб кетишларидан" кафолатли Ҳимоя қилиш мақсадида барча давлат тузилмаларида хусусий тизимли платформани (ОС) яратиш ва амалга ошириш

Стратегик вариантлар

1

Ўзбекистон янги технологияларни импортёри ҳисобланади

Ўзбекистон анъанавий соҳалар ҳисобидан ЯИМни кўпайтирмакда. Технологияларни жорий этиш ва ривожлантириш хорижий мутахассислар ҳисобига амалга оширилади, бу эса мамлакатдаги фан ва ИТТКИ ривожланишига таъсир кўрсатмайди.

Мамлакатлардан мисоллар:

Қирғизистон

Тожикистон

- Илғор технологиядан фойдаланиш имконияти

- Илм-фанни ривожлантириш учун мотивация йўқлиги
- Ходимларнинг малакасини ошириш учун узоқ муддатли имтиёзларнинг йўқлиги
- Инновацияларни ривожлантириш учун рағбатларнинг йўқлиги

Мавжуд вазиятни сақлаб қолиниши

2

Ўзбекистон - жаҳондаги инновациялар ривожланишининг бир қисми

Кўпгина технологиялар импорт қилинади. Баъзи соҳаларда (масалан, анъанавий) Ўзбекистон янги технологияларга фаол равишда инвестиция қилади ва яратади

- Асосий соҳаларда меҳнат унумдорлигини ошириш
- Ўзбек компанияларининг глобал таъминот занжирларига уланиши
- Тегишли соҳаларни ривожлантириш учун технологик спин-офф моделларидан фойдаланиш имконияти
- Хусусий компанияларнинг амалий технологияларга бўлган инвестициялари

- Жорий саноат профили глобал ўсиш трендларига тўлиқ мос келмайди
- Кўп иқтисодий соҳаларга (хизматларга) технологияларни импорт қилиш керак бўлади

Ривожланиш мақсадининг варианты

Мамлакатлардан мисоллар:

Бразилия

Таиланд

Эксперт соҳаларда инновацион етакчилик

3

Ўзбекистон - жаҳон инновацион маркази

Иқтисодиётнинг барча тармоқларида инновацион ривожланиш. Компетенцияларни ривожлантиришга ва мутахассисларни излашга инвестиция қилиш. Жаҳон ИТТКИ маркази

- Узоқ муддатли қўллаб-қувватлаш таъсирлари мавжудлигида КўКни тезда ишга тушириш имконияти

- Инновацияларни ривожлантиришга жиддий инвестициялар керак
- Илғор технологияларни тезкор ривожлантириш учун малакали кадрлар етишмаслиги
- Инновацияларни синаш учун юқори технологияли саноатнинг етишмаслиги

Мамлакатлардан мисоллар:

АҚШ

Япония

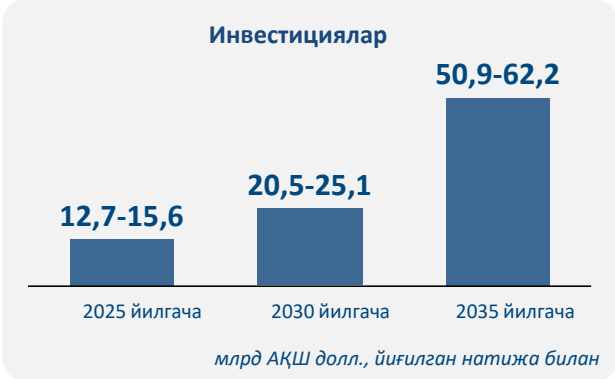
Компетенцияларни ривожлантиришга инвестициялар, жумладан устуворлиги йўқларга ҳам

Мақсадларга қараш 2035

Ўзбекистон иқтисодий ривожланишнинг асосий омиллар бўлган соҳаларда инновацион хаб. Кўпгина технологиялар импорт қилинади. Баъзи соҳаларда (масалан, анъанавий) Ўзбекистон янги технологияларни яратиш ва ривожлантиришга фаол равишда инвестиция қилади

- Телекоммуникация инфратузилмасини янгилаш ва қуриш, шу жумладан Broadband
- Фундаментал илмий тадқиқотларни ривожлантириш ва қўллаб-қувватлаш тизимини яратиш ва олий таълим тизимини ислоҳ қилиш
- Таълим муассасалари фондларининг хусусий молиялаштирилишини, хусусан, мақсадли стипендия дастурлари ва эндаумент-фондларни (Endowment funds) рағбатлантириш
- Тадқиқот ва ривожланишни молиялаштиришнинг ўсиши, шу жумладан, халқаро инвестиция жамғармалари иштироки билан стартаплар учун венчурлик молиялаштиришни ривожлантириш
- Ички компетенцияларини ривожлантириш учун R&D - марказларни яратиш учун хорижий компанияларни (корейс, япон, немис ва шу кабилар) жалб қилиш
- Хусусий таълимни ривожлантириш (асосий эътибор - университетлар), шунингдек, хусусан техникавий олий таълимни ривожлантириш учун дунёга таниқли мутахассисларни жалб қилиш
- Интеллектуал мулк ҳуқуқларини ҳимоя қилиш: қароқчилик, плагиат ва халқаро савдо белгиларини нусхалашга қарши кураш
- Ўзбекистон Республикасининг ҳар бир минтақасида (технопарклар, бизнес-инкубаторлар, ЭИЗ) инновацион инфратузилмани янгилаш ва яратиш
- Инновация марказлари учун солиқ ва божхона имтиёзлари (узоқ муддатли инвестициялар учун 10+ йил)
- Технологиялар узатиш тизимини яратиш
- Фанни оммалаштириш, шунингдек, фанни инглиз тилида ўрганишни рағбатлантириш

Рақамли кўрсаткичлар		
	2017	2035
Global Innovation index (рейтингда ўрни)	-	Топ-50
ИТТКИ харажатлари	0,2%	1%

Ривожланишнинг асосий йўналишлари

Ўзгаришларнинг асосий соҳалари

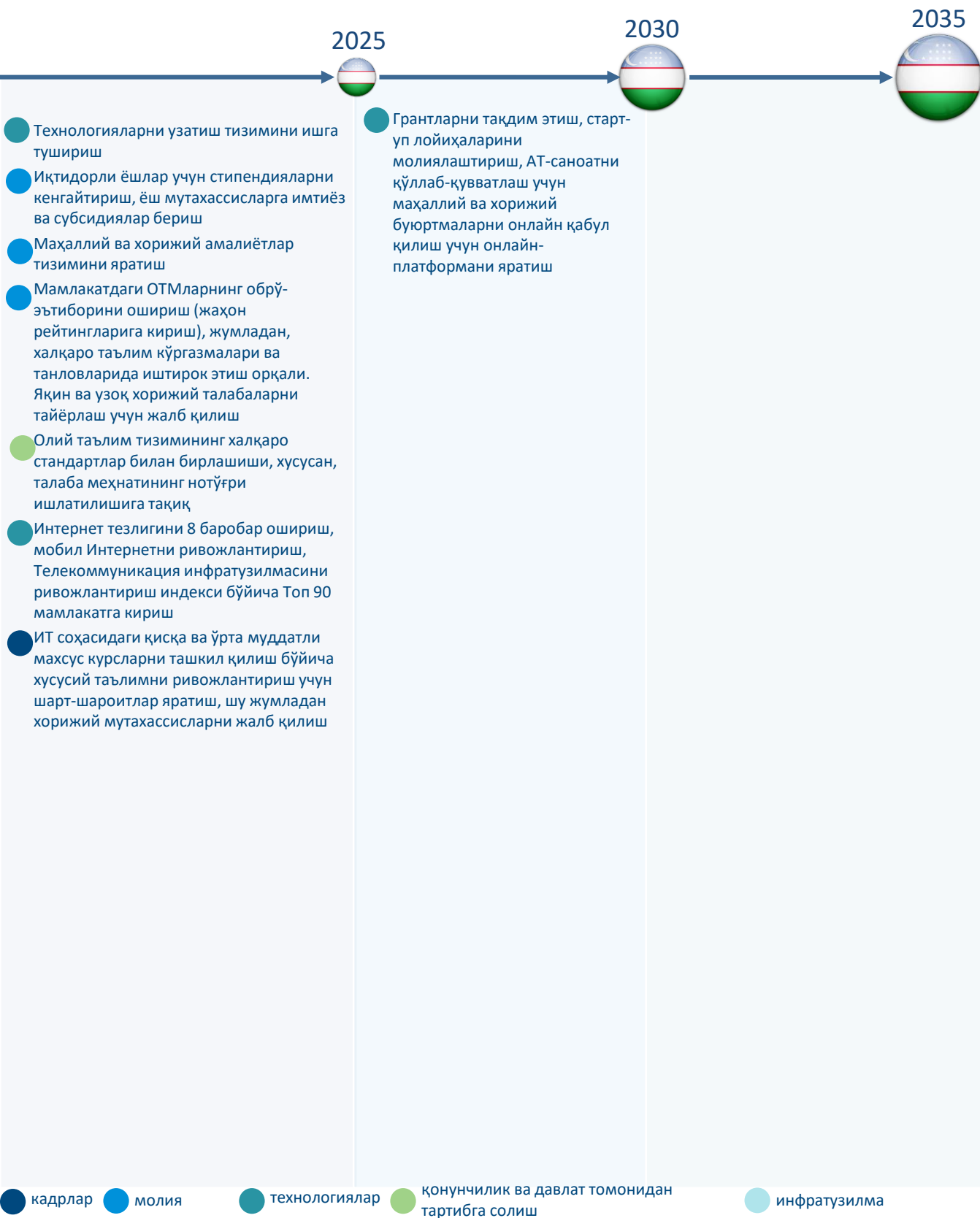

Манбалар: Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси, World Bank, National Science Foundation (US), “Жаҳон ва миллий хўжалик” даврий нашрлари, лойиҳа ишчи гуруҳининг таҳлили

Мақсадларга қараш 2035

Асосий стратегик ташаббуслар

Батафсил махлумотга илова

Ўзбекистон Республикасининг 2035-йилгача
ривожланиш стратегиясининг концепцияси

Солиқ тизими

Батафсил махлумотга илова

Муҳим муаммолар

- Солиқ юкининг юқорилиги
- Солиқ ставкаларининг тез-тез ўзгариши
- Солиқ қонунчилигининг мураккаблиги ва беқарорлиги (Солиқ кодекси тўғри амал қилиш қонуни эмас)
- ССТТ ва АСТТ ўртасидаги солиқ юки даражасида сезиларли фарқ
- Солиқдан қочиш учун "солиқ схемаларини" кенг қўллаш
- Солиқ ва божхона имтиёзлари орқали бизнесни қўллаб-қувватлашнинг кенг қамровли амалиёти
- Халқаро миқёсда эътироф этилган солиқ концепциялари йўқлиги
- Солиқ назорати ва бошқарувининг мукамал эмаслиги

Муҳим хулосалар

- Билвосита солиқлар бюджетнинг 54 фоизини таъминлайди, лекин уларнинг даромадлардаги улуши тўғри солиқларнинг улуши қисқариши билан ошади (ҚҚС бюджетнинг 1/3 қисмидан кўпини таъминлайди)
- Асосий солиқ тўловчи йирик корхоналар ўртасида солиқ тўловларининг 65,7 фоизини таъминлайдиган саноатдир, унинг таркибида озиқ-овқат ва ёқилғи саноати эса солиқларнинг 52 фоизидан кўпроғини таъминлайди
- Солиқ ставкалари тез-тез ўзгариб туриши таъкидланади, бу эса инвестиция муҳитига салбий таъсир кўрсатмоқда.
- Солиқ кодекси тўғри амал қилиш қонуни эмас, бу жуда кўп сонли қонуности актлар тузилишига олиб келади. Солиқ ставкалари ҳар йили Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарорлари билан белгиланади
- Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётнинг ривожланишига тўсқинлик қиладиган юқори солиқ юки таъкидланади, хусусан, инвестицияларнинг маржинал ставкаси 49% ташкил этади (Грузияда - 23%),
- Иш ҳақи фондига юқори солиқ ставкаси солиқ тўловчиларга ҳақиқий ишчи ва иш ҳақи миқдорини (номинал иш ҳақи даражасидан тахм. 50%) яшириш ҳолларига олиб келади
- Солиқ ва божхона имтиёзлари ҳисобидан хўжалик субъектларини қўллаб қувватлашнинг кенг тарқалган амалиёти, шу жумладан алоҳида шахслар томонидан, бу тақдим этилаётган имтиёзларнинг самарадорлигини мониторинг ва назорат қилишнинг самарали тизимининг йўқлиги туфайли соғлом рақобатни таъминлашга салбий таъсир кўрсатмоқда (манзилли фискал имтиёзлар умумий сони 2017 йилда - 48 трлн сўмдан ортиқ).
- Солиққа тортишнинг соддалаштирилган ва умумий тизими бўйича солиқ тўлаётган хўжалик юритувчи субъектлар ўртасида солиқ юки даражасида катта фарқи;
- Солиқни камайтириш учун "солиқ схемаларини" кенг ишлатиш, асосан бизнесни кичик корхоналарга сунъий равишда бўлишдан иборат, улар фойдалироқ солиққа тортиш тизимини қўллаши мумкин ("соддалаштирилган" схемани қўллайдиган корхоналар сонини стандарт тартибни қўллаган корхоналар сонига нисбати 10гача)
- Соя иқтисодининг сезиларли қисми, шунингдек, ривожланган коррупциялашган амалиётлар
- "Doing Business" рейтингда Ўзбекистон "Солиққа тортиш тизимининг самарадорлиги" бўлимида 190 мамлакат орасида 64-ўринни эгаллади.
- Давлат идоралари ва ташкилотлари ўртасида ахборот алмашиш механизмларининг, солиқларни электрон бошқариш шакллари ва усуллари ва солиқ назоратини амалга ошириш чалалиги

Асосий солиқлар

Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар

Умумдавлат

- юридик шахслар фойда солиғи
- жисмоний шахслар даромад солиғи
- қўшимча қиймат солиғи;
- акциз солиғи
- ер қаъридан фойдаланувчилар учун солиқлар ва махсус тўловлар
 - ер қаъридан фойдаланиш солиғи
 - ортиқча фойда солиғи
 - обуна бонуси
 - тижорий кашфиёт бонуси
- сув ресурсларидан фойдаланиш солиғи
- ягона ижтимоий тўлов
- бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига фуқароларнинг суғурта бадаллари
- давлат мақсадли жамғармаларига мажбурий ажратмалар
- Республика йўл жамғармасига тўловлар
- давлат божи
- божхона тўловлари
- ягона солиқ тўлови
- ягона ер солиғи

Маҳаллий

- мулк солиғи
- ер солиғи
- бензин, дизел ёнилғиси ва газ истеъмолига солиқ
- товарларнинг муайян турларини чакана савдо қилиш ҳуқуқи ва айрим турдаги хизматлар кўрсатиш учун тўлов
- тадбиркорлик фаолиятининг муайян турларига қатъий белгиланган солиқ

Солиқ ставкалари

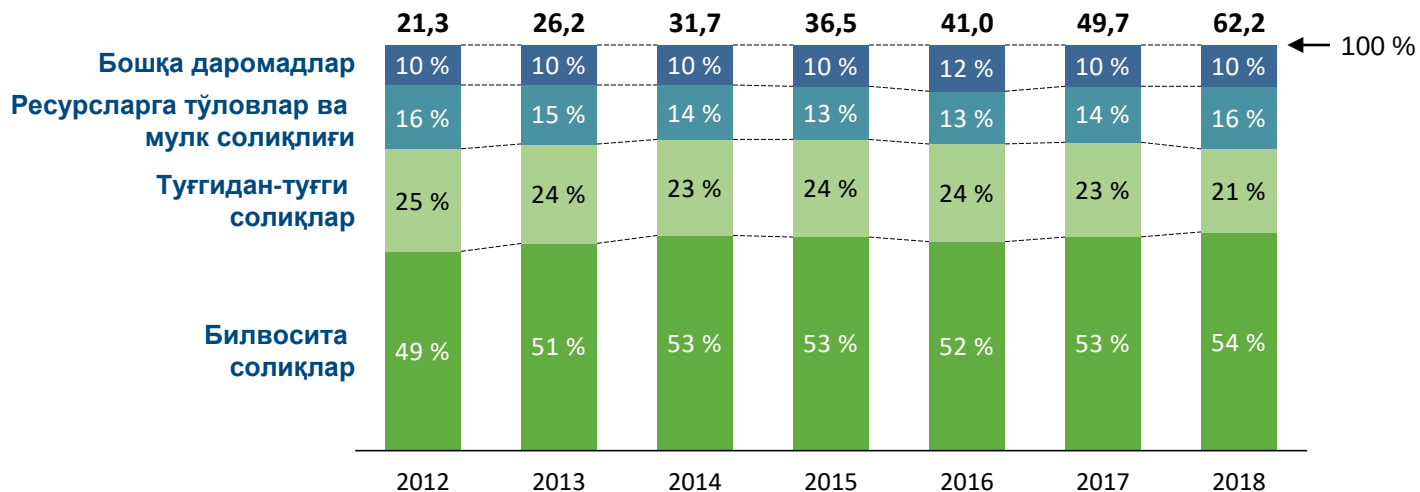
- Солиқ ставкалари ҳар йили Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарорлари билан белгиланади
- Солиқ ставкалари тез-тез ўзгариб туради, ва бу инвестиция муҳитига салбий таъсир кўрсатмоқда, чунки солиқ ставкалари ноаниқлиги сабабли лойиҳаларнинг инвестицион жозибадорлигини ҳисоблаш имкониятини йўқ қилади

Кўрсаткичлар	2012 й.	2013 й.	2014 й.	2015 й.	2016 й.	2017 й.	2018 й.	2019 й.
Юридик шахслар даромад солиғи	9	9	8	7,5	7,5	7,5	14	12
Дивидендлар солиғи	10	10	10	10	10	10	10	10
жисмоний шахслар даромад солиғи (максимал)	22	22	22	23	23	23	22,5	12
Қўшилган қиймат солиғи	20	20	20	20	20	20	20	20
Ягона ижтимоий тўлов	25	25	25	25**	25**	25**	25**	12
Кичик ва хусусий тадбиркорлик субъектлари учун ягона солиқ тўлови	6*	6*	6*	6*	5*	5*	5*	бекор қилинди
Айланмадан солиқ (1 млрд сўмгача)	0	0	0	0	0	0	0	4
Юридик шахсларнинг мол-мулк солиғи	3,5	3,5	4	4	5	5	5	2
Ижтимоий инфратузилмани ободонлаштириш ва ривожлантириш солиғи	8	8	8	8	8	8	бекор қилинди	0

* 2012 йилдан саноат учун 5%, 2015 йилдан бошлаб қурилиш учун 5%

** Кичик ва ўрта тадбиркорлик субъектлари учун 2015 йилдан бошлаб 15%

Бюджетга солиқ тушумларининг тузилмаси солиқлар турлари бўйича, трлн сўм

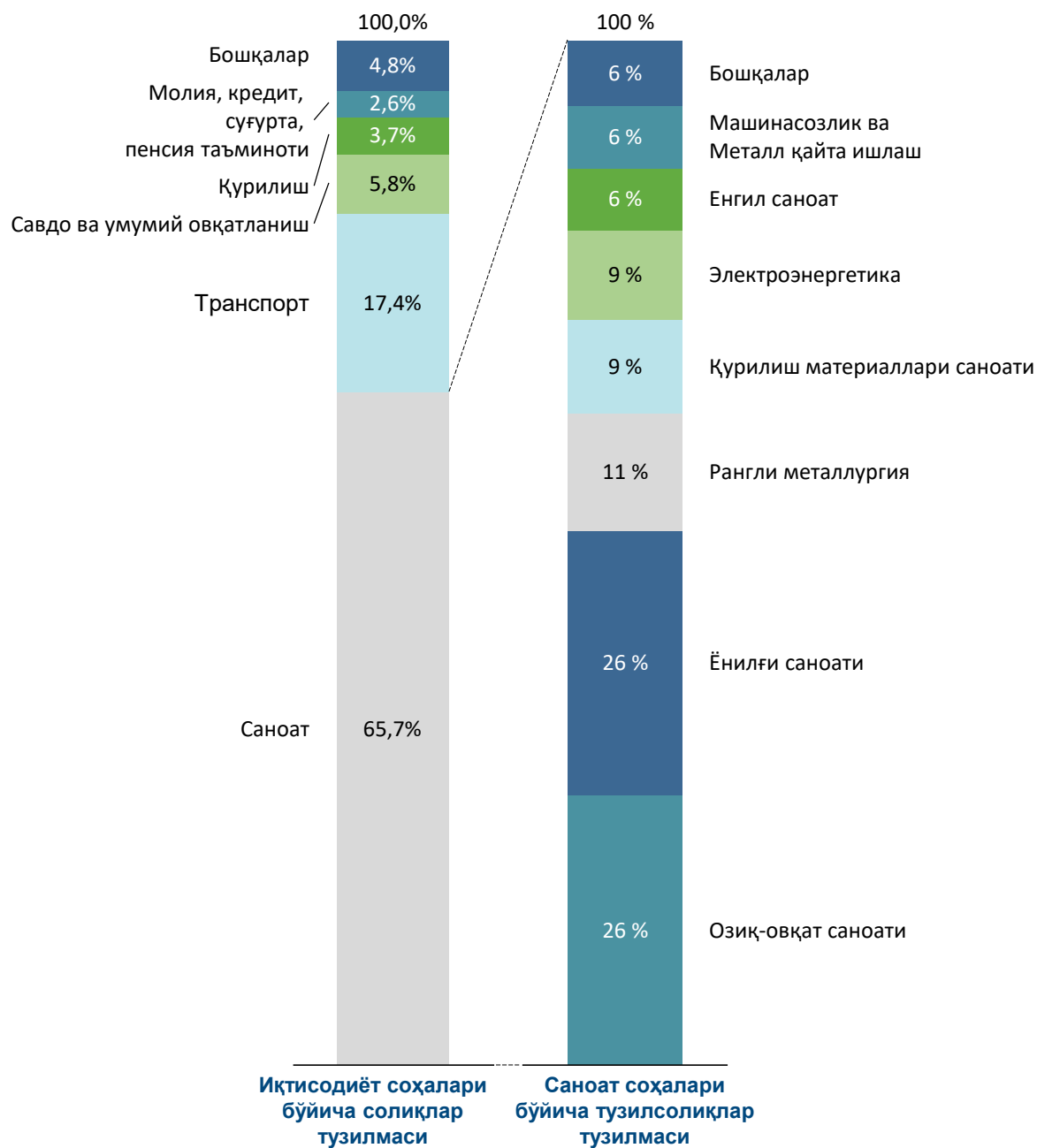
- Билвосита солиқлар бюджетнинг 54 фоизини таъминлайди, лекин уларнинг даромадлардаги улуши тўғри солиқларнинг улуши қисқариши билан ошади

Бюджетга солиқ тушумларининг тузилмаси алоҳида солиқлар бўйича, 2018

- ҚҚС бюджет даромадларининг 1/3 қисмидан кўпини таъминлайди
- ҚҚС, акциз солиғи, ер қаридан фойдаланиш солиғи ва жисмоний шахс даромад солиғи бюджетнинг 67,2% таъминлайди

Солиқ тўловлари тузилмаси иқтисодиёт соҳалари бўйича (йирик корхоналар) %, 2016

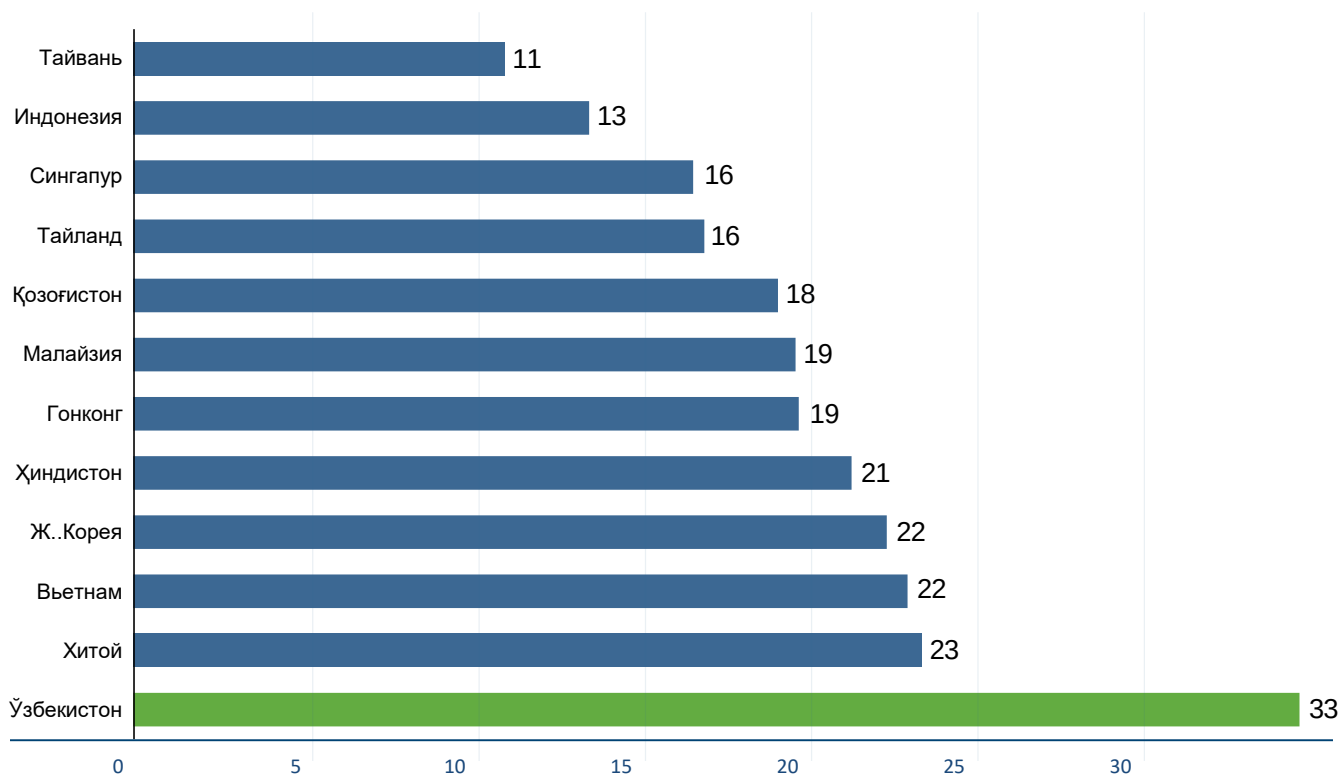

- Асосий солиқ тўловчи саноат бўлиб у солиқ тўловларининг 65,7% таъминлайди
- Озиқ-овқат ва ёқилғи саноати солиқ тўловларининг 52% дан ортиғини таъминлайди

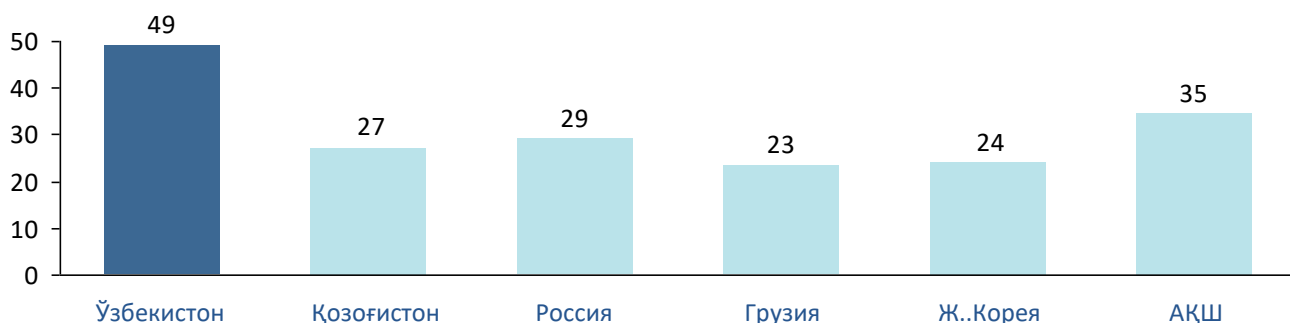
Солиқ юки даражаси

Ўзбекистон Республикаси иқтисодиёти ривожига тўсқинлик қилувчи юқори солиқ юки бор.

Танланган Осиё мамлакатларида ЯИМга давлат бюджети ва бюджетдан ташқари жамғармаларнинг даромадлари 2015 йилда (фоизда), Осиё тараққиёт банкининг маълумотлари

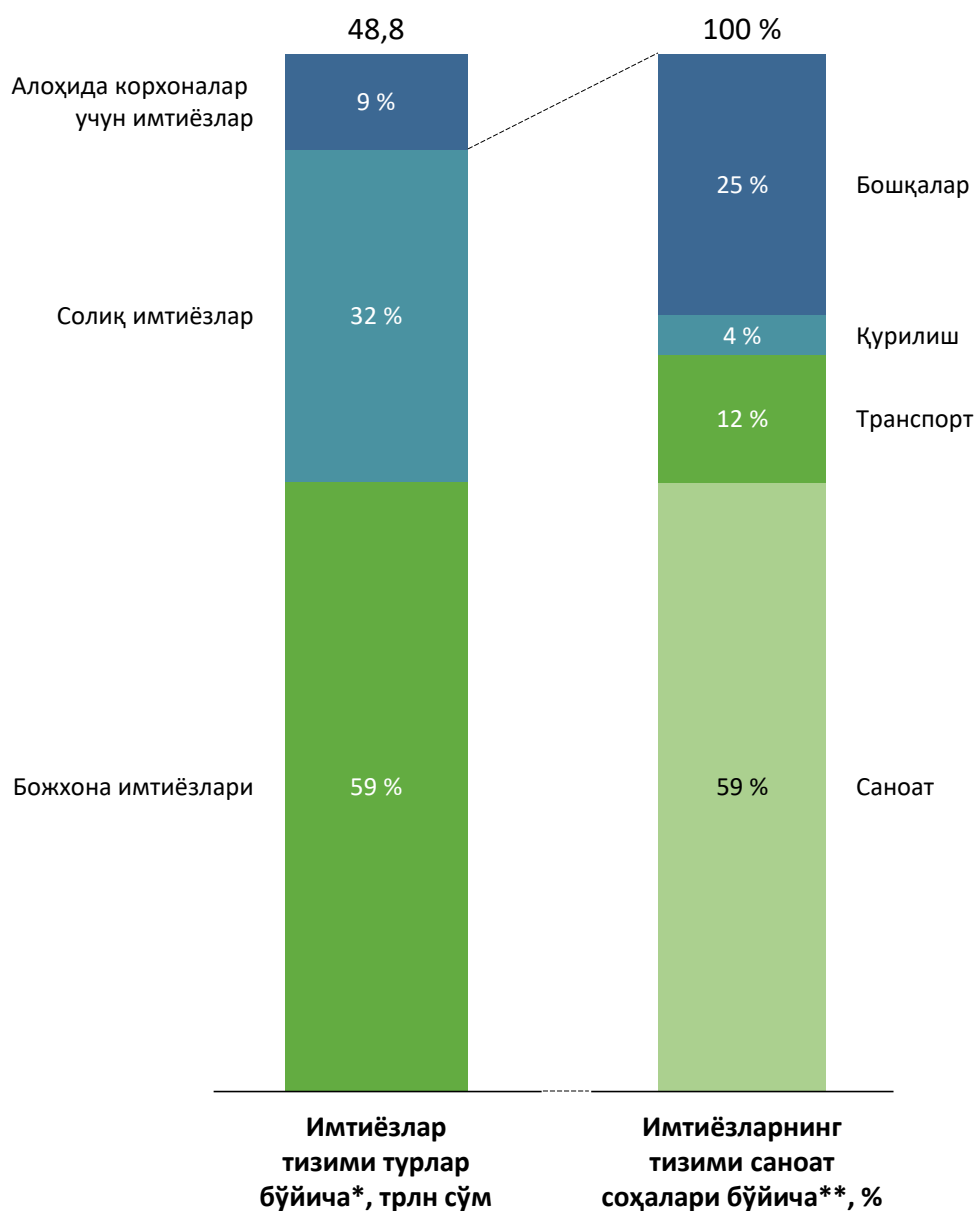

Маргинал самарали солиқ ставкаларини солиштириш*

* Инвестицияларга солиқ юкининг даражасини кўрсатади

Солиқ ва божхона имтиёзлари

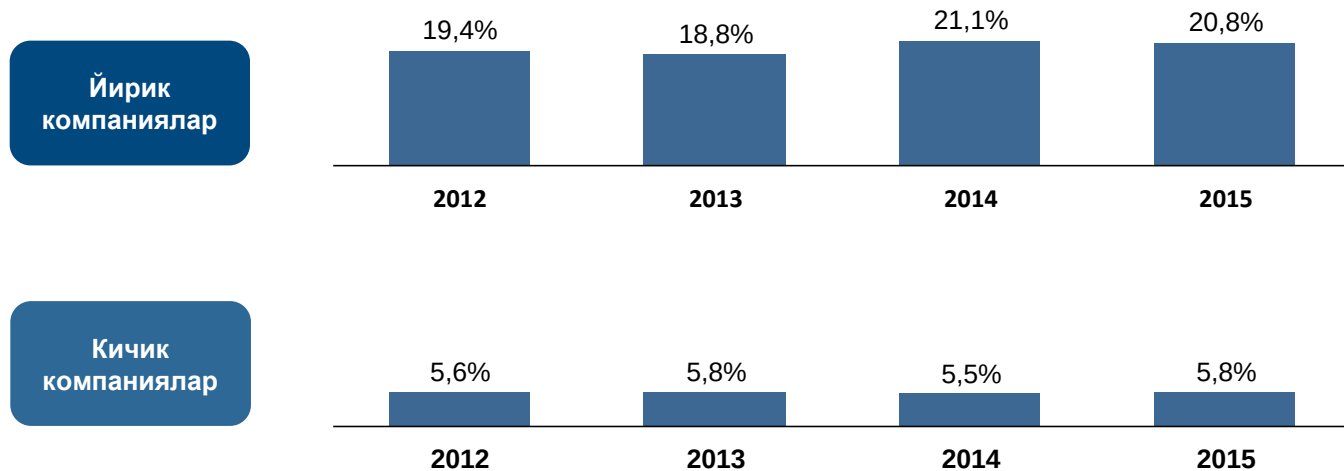

- Тақдим этилган имтиёзлар суммаси 2017 йилда 48,8 триллион сўмни ташкил этди, бунда имтиёзларнинг асосий қисми божхона имтиёзлари билан боғлиқ
- Асосий солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича имтиёзлар Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексида, хусусан, алоҳида солиқ тўловчилар ёки инвестицион лойиҳалар бўйича Президент қарорлари билан белгиланади (имтиёзлар рўйхатига кўра - 230 дан ортиқ бундай қарорлар).
- Бу ҳолат солиқ тизимининг беқарорлиги ва прогнозлашмаслигига олиб келади, бу эса мамлакатнинг инвестиция муҳити ва умуман иқтисодиётига салбий таъсир кўрсатиши мумкин.

Ўзбекистон Республикасида солиққа тортиш режимлари

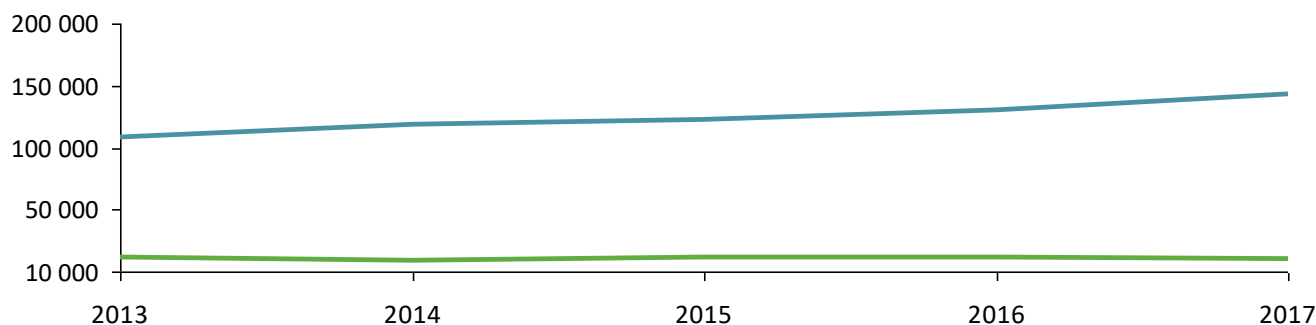
Стандарт режим	Соддалаштирилган режим
Қисқача тавсиф	
Стандарт режим солиқ тўловчилар учун жиддий солиқ юкида ифодаланган солиқ ва бошқа мажбурий тўловларнинг кенг доирасини тўлашни назарда тутди.	Соддалаштирилган солиққа тортиш тартиби баъзи умумий ўрнатилган солиқларни қуйидаги солиқлар билан алмаштиришни назарда тутди: • Ягона солиқ тўлови (бундан кейин - "ЯСТ") • Ягона ер солиғи • Тадбиркорлик фаолиятининг муайян турларида қатъий солиқ ЯСТ қуйидаги солиқ ва тўловлар эвазига тўланади: • Юридик шахслар даромад солиғи • Мулк солиғи • Давлат мақсадли жамғармаларига мажбурий ажратмалар Ягона солиқ тўловининг тўловчилари бўлган юридик шахслар қўшилган қиймат солиғини ихтиёрий равишда тўлашлари мумкин.
Фойдаланиш мезонлари	
• Йирик солиқ тўловчилар • Акциз тўланадиган товарлар ишлаб чиқарувчилари • Фойдали қазилмаларни қазиб олиш билан шуғулланадиган ва ер қаъридан фойдаланишга солинадиган солиқ тўловчилари бўлган корхоналар • Маҳсулот тақсимотига оид битимларнинг иштирокчилари • Кичик бизнес субъектлари учун белгиланган сонларга тўғри келмаган солиқ тўловчилар	Кичик бизнес субъектлари (микрофирмалар ва кичик корхоналар) Солиқ тўловчиларнинг айрим тоифалари (савдо ва умумий овқатланиш корхоналари, лотереялар ва бошқалар) учун соддалаштирилган солиқ режимини қўллаш мажбурийдир.

Йирик ва кичик корхоналар бўйича солиқ юкини таққослаш

- Солиқ юки бир маромда тақсимланмаган - йирик компаниялар солиқ юки умумий солиқ режимида соддалаштирилган тизимини қўллаши мумкин кичик бизнес солиқ юкига нисбатан 3,6 баробар юқори

Соддалаштирилган ва умумий солиқ тизимини қўллайдиган солиқ тўловчилар сони

- Соддалаштирилган солиққа тортиш тизимини қўллайдиган солиқ тўловчилар сони
- Умумий солиққа тортиш тизимини қўллайдиган солиқ тўловчилар сони

- Ўтган 5 йил давомида солиқ тўловчиларнинг умумий сони 26 фоизга ўсди ва 153 мингта солиқ тўловчи компанияни ташкил этди
- Шу билан бирга, 2017 йилда умумий солиққа тортиш тизимини қўллайдиган солиқ тўловчилар сони 2013 йил билан таққослаганда 15% камайди ва 10 мингта солиқ тўловчи компанияни ташкил этди
- 2017 йилда соддалаштирилган солиққа тортиш тизимини қўллайдиган солиқ тўловчилар сони 34 мингга ошди ва 153 минг солиқ тўловчи компанияларни ташкил этди
- Солиқ юкини камайтириш мақсадида соддалаштирилган солиқ режими қўллаш учун компанияларнинг сунъий парчаланиш муаммоси қайд этилади

Солиқ тизими самарадорлиги кўрсаткичлари, 2017

Қирғизистон Тожикистон Беларусь Арманистон Ўзбекистон Қозоғистон РФ Грузия

Солиққа тортиш бўйича рейтинг

150 ўрин

136 ўрин

99 ўрин

82 ўрин

64 ўрин

56 ўрин

53 ўрин

16 ўрин

"Doing Business" рейтингда Ўзбекистон "Солиққа тортиш тизимининг самарадорлиги" бўлимида 190 мамлакат орасида 64-ўринни эгаллади.

Тўловлар (йил миқдори)

51

6

7

14

10

7

7

5

Йил давомида тўловлар миқдори бўйича Ўзбекистон кўрсаткичи ўхшаш мамлакатларга қараганда бир оз юқори

Вақт (йилига соат)

225

224

184

262

181

168

206

182

220

Йиллик ўтказиладиган вақт бўйича, Ўзбекистон кўрсаткичи танлашдаги ўртача қийматдан (ўртача қиймат 206 соат) яхшироқ

Солиқлар ва йиғимларнинг умумий ставкаси (фойдадан %)

29

67

53

19

32

46

29

35,7%

10

Умумий ставка бўйича Ўзбекистон кўрсаткичи ўртача қийматдан юқори (ўртача қиймати - 35,7 %)

топшириш ва солиқларни тўлашдан кейинги процедуралар

37

40

50

49

48

73

49

54

86

Ҳисоботларни топшириш ва солиқ тўлашдан кейин процедуралар индекси бўйича Ўзбекистон кўрсаткичи ўртача йиматдан яхшироқ (ўртача қиймат - 54)

Солиқ сиёсатини ислоҳ қилиш концепцияси

2018 йил 29 июн Ўзбекистон Республикаси Президенти ПФ-5468-сонли фармони билан Ўзбекистон Республикаси солиқ сиёсатини ислоҳ қилиш концепциясини тасдиқлади.

- Президентнинг фармонига мувофиқ 2019 йил 1 январидан бошлаб:
- иш ҳақи фондига солиқ юки камаяди
 - одатий ва соддалаштирилган солиқлар тўловчиларни солиққа тортиш такомиллаштирилади ва айланмадан (даромаддан) солиқлар оптималлаштирилади, шунингдек соддалаштирилган солиққа тортиш тартибига ўтиш мезонлари ҳам
 - солиқ сиёсатининг такомиллаштирилиши соддалаштирилган солиқ режимидаги солиқ тўловчиларга салбий таъсирини камайтириш бўйича чора-тадбирлар амалга оширилади
 - қўшилган қиймат солиғи ва акциз солиғини ҳисоблаш ва тўлаш тартиби такомиллаштирилади

Президентимиз фармонига мувофиқ солиқ сиёсатини такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари қуйидагилардан иборат:

- иқтисодиётга солиқ юки даражасини камайтириш;
 - Солиққа тортишнинг соддалаштирилган ва умумий солиққа тортиш тизими бўйича солиқ тўлаётган хўжалик юритувчи субъектлар ўртасида солиқ юки даражасида номуаносибликларни бартараф этиш;
 - уларнинг бирлашиши ва қўшилиши орқали солиқлар сонини оптималлаштириш
 - макроиқтисодий барқарорликни таъминлаш;
 - солиқ қонунчилигини соддалаштириш, қарама-қаршилик ва низоларни бартараф этиш;
 - солиқ қонунчилигининг барқарорлигини ва Солиқ кодексининг нормаларини бевосита амал қилишини таъминлаш;
 - хорижий инвесторлар учун қулай шарт-шароитлар яратиш;
 - солиқ назорати шакллари ва механизмларини такомиллаштириш
- Концепция узоқ муддатли солиқ маъмуриятчилигининг тамойилларини ўрнатмайди (солиқ ставкаларининг ўзгартириш эҳтимоллиги)
 - Солиқ ва божхона имтиёзларининг камайтирилишига доир аниқ муддат ва ҳажмлар йўқ.
 - Бюджетнинг солиқ тушумлари таркибида билвосита солиқлар устунлиги сақланмоқда
 - Тўловларни бекор қилгандан сўнг бюджетдан ташқари жамғармалар харажатларини молиялаштириш манбаи йўқ

Жорий ва таклиф қилинган солиқ ставкалари ва бошқа мажбурий тўловларни таққослаш

Солиқ / мажбурий тўлов	Жорий ставкалар	Таклиф этилган ставкалар	Фарқи
Фойда солиғи	14%	12%	-2%
Дивидендлар ва фоизлар шаклидаги даромад солиғи	10%	5%	-5%
Ягона солиқ тўлови	5%	4%	-1%
Давлат мақсадли жамғармаларига мажбурий ажратмалар	3,2%	0%	-3,2%
ҚҚС	20%	20%	0%
Мулк солиғи	5%	2%	-3%
Жисмоний шахслар даромад солиғи	7,5% - 22,5%	12%	
Ягона ижтимоий тўлов	25% / 15%	12%	-3%
Фуқароларнинг суғурта бадаллари	8%	0%	-8%

Манбалар: очиқ манбалар маълумотлари, ишчи гуруҳнинг таҳлили

Бюджетга таъсири (1/2)

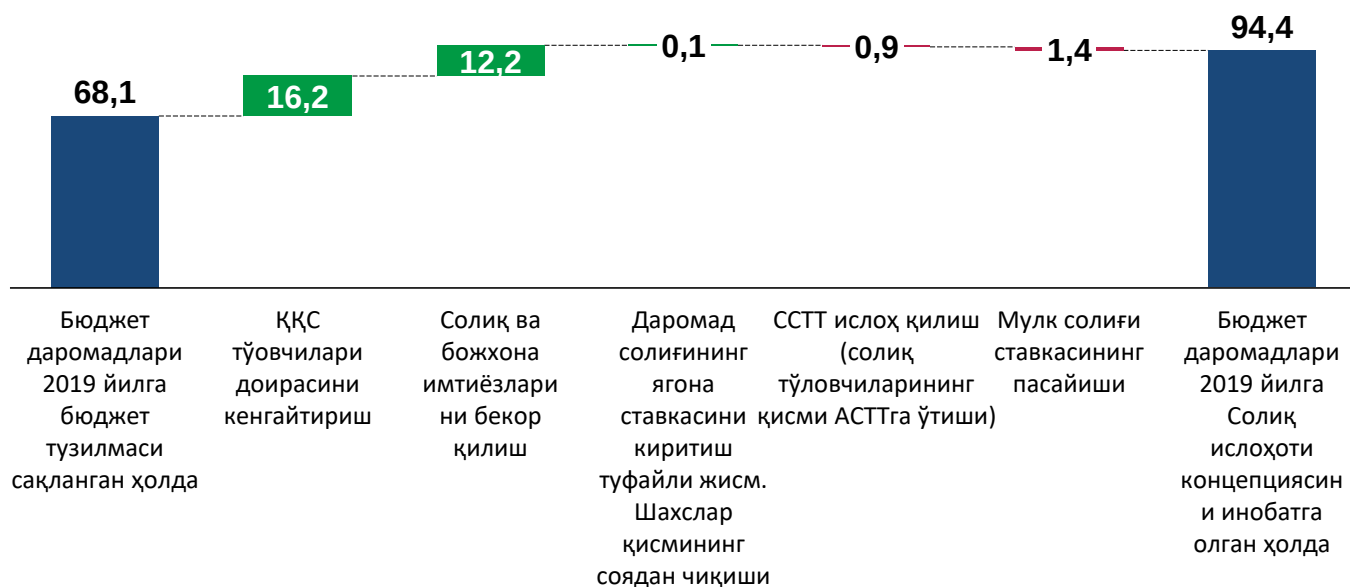
Ўзбекистон Республикаси солиқ сиёсатини такомиллаштириш концепциясининг қоидалари	Кутилаётган бюджетга таъсири
Кўплаб манзилли фискал имтиёзларни бекор қилиш	Ялпи солиқ даромадлари ҳисобига бюджет даромадларини кўпайтириш
ҚҚС тўловчилари доирасини кенгайтириш (ставка 20%)	ҚҚС-дан тушумларнинг кўпайиши ҳисобига бюджетнинг даромад қисмининг кўпайиши (билвосита солиқлар гуруҳи)
Барча фуқаролар учун 12 фоиз миқдорида шахсий даромад бўйича ягона солиқ ставкасини жорий қилиш	Даромад солиғи даромадларини “соя”дан чиқиш ҳисобидан солиққа тортиш базасини кенгайтириш орқали кўпайтириш (тўғридан-тўғри солиқлар гуруҳи)
Юридик шахсларнинг айланма маблағлари (тушумлари) бўйича давлат мақсадли жамғармаларига мажбурий ажратмалар бекор қилиниши (умумий солиқ тўловчиларнинг соф фойдасининг 3,2 фоизи)	Бюджетдан ташқари жамғармаларга (Пенсия, Йўл, Мактаб) тўғридан-тўғри молиялаштириш келишининг йўқлиги, агар ушбу жамғармаларнинг фаолияти (молиявий эҳтиёжи) ўзгармаса, бюджетга юк кўпаяди
Фуқароларнинг иш ҳақи шаклидаги фуқароларнинг даромадидан олинadиган (иш ҳақи фондидан 8%) бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига суғурта бадалларини бекор қилиш	Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасида тўғридан-тўғри молиялаштиришнинг мавжуд эмаслиги, агар фонднинг фаолияти (молиявий эҳтиёжи) ўзгармаса, унда бюджет юки ошади
Тадбиркорлик субъектлари учун ягона ижтимоий тўловнинг ставкасини 25% дан (15%) 12%гача тушириш	Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасида тўғридан-тўғри молиялаштиришнинг камлиги, агар фонднинг фаолияти (молиявий эҳтиёжи) ўзгармаса, унда бюджет юки ошади
Юридик шахслар фойда солиғи ставкасини 14 фоиздан 12 фоизгача, тижорат банклари учун 22 фоиздан 20 фоизгача пасаяди, Алоқа операторлари учун 20 фоиз ставкасида фойда солиғини киритиш рентабеллик даражасига қараб ортиқча фойда солиғини ҳисоблаш тартибини бекор қилиш билан	Хўжалик юритувчи субъектларнинг фойдаси жорий даражада сақланган ҳолда бюджет даромадларини фойда солиғидан (тўғридан-тўғри солиқлар гуруҳи) тушумлар шаклида камайиши
Юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ ставкасини 5% дан 2% гача камайитириш	Агар мол-мулкнинг ялпи қиймати ҳозирги даражада сақланиб қолинса, мол-мулк солиғи (тўғридан-тўғри солиқлар гуруҳи) даромадлари шаклида бюджет даромадлари камайиши
Соддалаштирилган солиқ тизимини ислоҳ қилиш 1 млрд. сўмгача йиллик даромади мавжуд солиқ тўловчилар учун 4% асосий ставка билан айланма маблағ (даромад) солиғини ҳисоблаш ва тўлаш тартибини ўртнатиш	Юқорида келтирилган фикрларни ва Ўзбекистонда солиқ тўловчиларнинг аксарияти соддалаштирилган солиққа тортиш тартибини қўллаши ва уни бекор қилиш билан умумдавлат солиғи тўловчиларининг базаси ортиб боришини ҳисобга олган ҳолда бюджетга таъсирини аниқ баҳолаш имкони йўқ.

Манбалар: очиқ манбалар маълумотлари, ишчи гуруҳнинг таҳлили

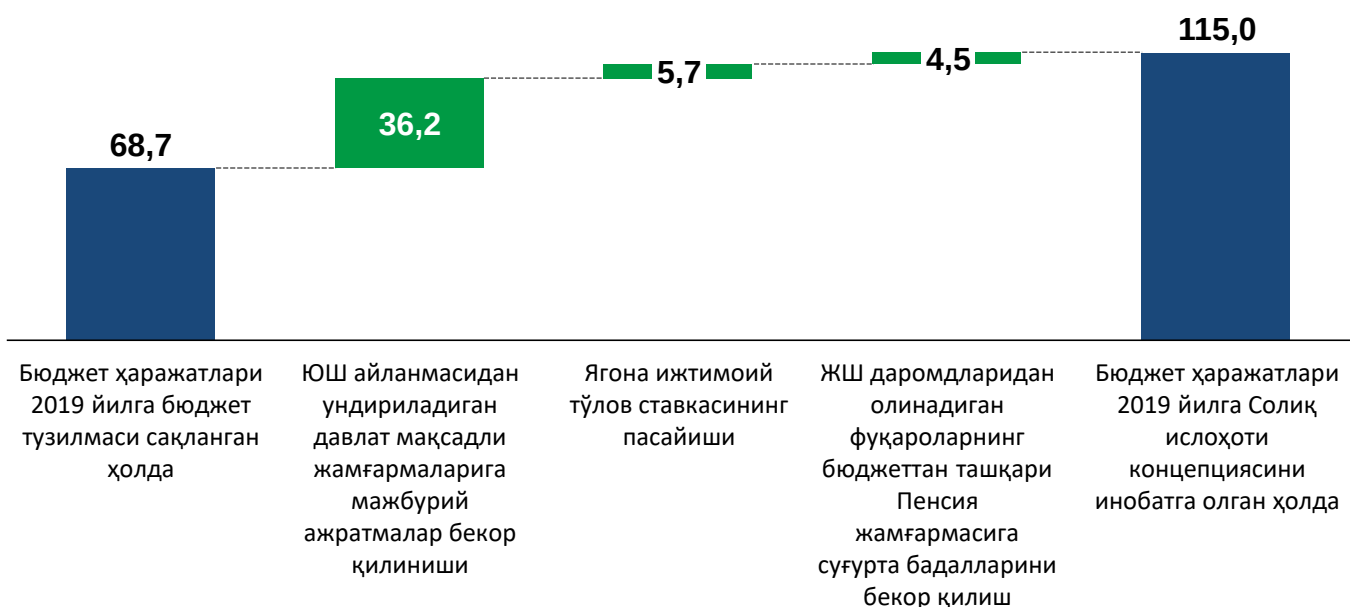
Бюджетга таъсири (2/2)

Солиқ ислоҳотлари концепциясини амалга ошириш 2019 йилда бюджетнинг даромад қисмини 26,3 трлн сўмга оширишга имконият беради; шу билан бирга, ўша даврда харажатларни 46,3 трлн сўмга кўпайтиришни талаб қилади

ЎзР Давлат бюджетининг даромадлари мақсадли жамғармаларни инobatга олмаган ҳолда, трлн сўм

ЎзР давлат бюджети харажатлари, мақсадли жамғармаларни инobatга олмаган ҳолда, трлн сўм

Стратегик вариантлар

1

Англо-Саксон варианты

Хусусиятлари:

- Тўғридан-тўғри солиқларнинг устуворлиги

Мамлакатлардан мисоллар:

АҚШ

Буюк Британия

- Нисбатан барқарорлик ва прогнозлашувчанлик

- Солиқ юки фуқароларга юкланган

2

Қўшма вариант

Хусусиятлари:

- Турли моделларнинг хусусиятларини бирлаштиради
- Давлат бюджети даромадлари таркибининг диверсификацияси

Ривожланиш мақсадининг варианты

Мамлакатлардан мисоллар:

Жанубий Корея

Япония

- Бюджет даромадларининг муайян солиқлардан ёки солиқларнинг бир гуруҳидан мустақиллиги, бунинг натижасида мослашувчан солиқ-бюджет сиёсати

- Норматив-ҳуқуқ базасида тез-тез ўзгаришлар бўлиши мумкин.
- Солиқ бошқаришининг потенциал жиҳатдан юқори ҳаражатлари

- Аралаш модел бюджет даромадлари ташқи бозор шароитларига жуда боғлиқ бўлган иқтисодиёт учун оптимал бўлади
- Аралаш модел фоиз ставкаларини ўзгартириш, солиқ тўловчилар базасини кенгайтириш, имтиёзларни тақдим чилиш/бекор қилиш ва ҳоказолар орқали ташқи омилларнинг ўзгаришига тез мослашувни таъминлайди.

3

Континентал вариант

Хусусиятлари:

- Билвосита солиқларнинг устуворлиги
- Ижтимоий сўғурта бўйича юқори ажратмалар

Мамлакатлардан мисоллар:

Германия

Голландия

- Нисбатан барқарорлик ва прогнозлашувчанлик
- Аҳолини ижтимоий ҳимоя қилишнинг юқори даражаси

- Баланд солиқ юки даражаси

4

Лотин Америка варианты

Хусусиятлари:

- Инфляция иқтисодиёти учун хос
- Билвосита солиқларнинг баланд улуши

Мамлакатлардан мисоллар:

Чили

Перу

- Инфляциявий ҳодисалардан ҳимояланганлик

- Билвосита солиқлар йиғимининг моҳиятидан - солиқ маъмурчилигида тежамкорлик

Суғурта тизими мақсадларига қараш 2035

Мақсад:

Инвестицияларнинг ва Ўзбекистон Республикаси бюджети даромад қисми ўсиб боришини рағбатлантирадиган замонавий юмшоқ солиқ тизимини яратиш

Вазифалар:

- Солиқ юкини билвосита солиқлар улушини 35 фоизга қисқартириш билан оптималлаштириш
- Чет эл инвестицияларини жалб қилиш мақсадида бюджетга солиқ тушумларининг ўсишини таъминловчи ва капитал бозорларида рақобатлашишга имкон берадиган солиқ режимига риоя қилиш
- Узоқ муддатли солиқ маъмуриятчилиги тамойилларига ўтиш
- Инвесторлар учун солиқ ставкаларини музлатиш махсус механизмини ишлаб чиқиш
- Ўзбекистон иқтисодиётининг устувор тармоқларида ишлайдиган солиқ тўловчиларга имтиёзлар беришнинг самарали механизмини ишлаб чиқиш
- Солиқ тўловчилар учун барқарорликни ва прогнозлашувчанлигини таъминлаш мақсадида солиқ қонунчилигини янада оптималлаштириш ва соддалаштириш

Солиқ тизимини ислоҳ қилиш йўналишлари:

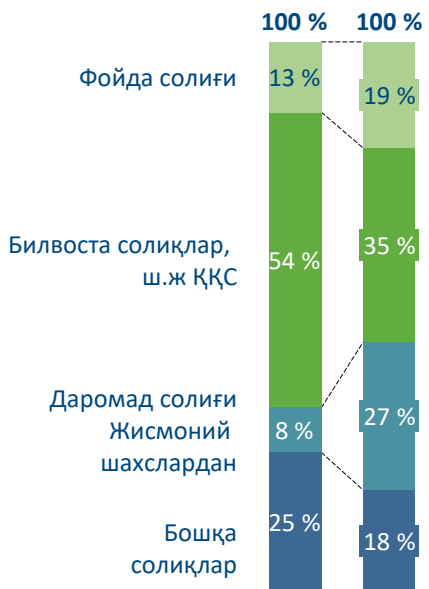
- **Солиқ тизимининг умумий тузилмаси:** узоқ муддатли солиқ маъмуриятчилигига ўтиш ва солиқ тизимининг солиққа тортиш ва ҳуқуқий тартибга солиш тамойилларини такомиллаштириш
- **Солиқлар тузилмаси:** билвосита солиқлар улушини қисқартириш, узоқ муддатда жисмоний шахслар даромад солиғининг улушини кўпайтириш
- **Солиқлар ва тўловлар тизими:** алоҳида солиқлар бўйича концептуал муаммоларни аниқлаш, юқорид даражадаги жаҳон амалиётларини ва солиққа тортиш соҳасидаги глобал тенденцияларни жорий қилиш (BEPS, солиқ маълумотларини автоматик алмаштириш, MLI, CbCr, НХК, ТНТ ва бошқалар)
- **Солиқ ва божхона имтиёзлари:** мақсадли имтиёзларни бекор қилиш, саноатнинг айрим тармоқларини рағбатлантириш учун саноат имтиёзларини жорий этиш
- **Инвесторлар учун махсус механизмлар:** махсус механизмларни ишлаб чиқиш (МИШга ўхшаш) ** инвесторлар учун узоқ муддатли инвестицияларни жалб қилиш учун солиқ ставкаларини музлатиш
- **Солиқ назорати ва маъмуриятчилиги:** солиқ назоратини такомиллаштириш ва солиқ низоларини кўриб чиқиш жараёнларини АКТ ва автоматлаштириш воситаларини жорий этиш, шунингдек, солиқ органлари ходимларини малакасини ошириш орқали такомиллаштириш
- **Юридик жавобгарлик тизими:** солиқ қонунчилигини бузганлик учун юридик жавобгарлик тизимини такомиллаштириш

Рақамли кўрсаткичлар

	2017/18	2035
“Бизнесни юритиш” рейтингдаги ўрин	74	Топ-20
“Солиққа тортиш” рейтингда ўрин (Бизнесни юритиш, ЖБ)	64	Топ-20
Ҳисоботларни топшириш ва солиқ тўлашдан кейин процедуралар индекси (0 - энг паст, 100 - энг юқори)	48,17 балл	>80 балл
Бюджет солиқ тушумларида билвосита солиқлар улуши	54%	<35%

Солиқлар таркиби

бюджет солиқ тушумларидан %

Тузилманинг ўзгариши: 2018 2035

- Мақсадли ҳолат Япония ва Жанубий Кореянинг мезонлари асосида ҳисобланган
- Жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғи ставкаси 2035 йилга бориб, 1,4 мартага кўпайиши, даромадларни легаллаштириш ва иш ҳақи даражасининг ошиши (шахсий даромад солиғининг ортиши - ривожланган мамлакатлар тажрибаси бўйича)

Иловалар

Ўзбекистон Республикасининг 2035-йилгача
ривожланиш стратегиясининг концепцияси

Илова 1

Глоссарий

Ўзбекистон Республикасининг 2035-йилгача
ривожланиш стратегиясининг концепцияси

Атама	Таърифи
AISP (Account Information Service Providers)	Молиявий хизматлар ҳисоблари бўйича маълумотларни тақдим қилувчи компаниялар
ANZSOG (The Australia and New Zealand School of Government)	Карлтон (Австралия) да жойлашган, стратегик менежмент ва сиёсатга ихтисослашган таълим муассасаси
API (Application Programming Interface)	Турли хил дастурий компонентлар бир-бири билан ўзаро алоқа ўрнатиши мумкин бўлган дастурий иловаларни яратиш учун ишлатиладиган процедуралар, протоколлар ва функциялар тўплами.
ASPSP (Account Servicing Payment Service Provider)	Тўловчининг ҳисоб қайдномасини банк экотизими контекстида сақлаб туришга хизмат қилувчи махсус хизматлар провайдери ва мижознинг розилиги билан операцияларнинг бошқа томонлари бошлаган тўловларни амалга оширишга рухсат беради.
B2B ("Бизнес учун бизнес")	Корпоратив шахслар ўртасидаги ахборот ва иқтисодий ўзаро ҳамкорлик
Basel 2/3	Банк назорати бўйича Базел қўмитасининг банкларнинг капитал етарлилиги талаблари тўғрисидаги ҳужжатлари
BASF (Badische Anilin & Soda-Fabrik)	Дунёнинг энг йирик кимёвий ишлаб чиқарувчиси бўлган қишлоқ хўжалиги соҳасида фаолият юритувчи немис компанияси. Бу ташкилот фермерлар учун қатор тренинг дастурларини амалга оширди
Big Data	Таркиблашган ва таркиблашмаган маълумотларнинг катта массивларини (ҳажми 2,5 петабайтдан катта) қайта ишлаш билан боғлиқ операцияларни англатадиган атама
Broadband	Кенг полосали узатиш - маълумотларни модуляцияланган радио частотали сигналлари шаклида узатадиган тармоқ орқали маълумотларни узатиш технологияси
CAGR (Compound Annual Growth Rate)	Ўртача йиллик ўсиш суръати
CapEx	Компаниянинг ускуналар, мол-мулк ва ишлаб чиқариш қуввати каби турли активларни модернизация қилиш ва техник хизмат кўрсатиш учун фойдаланадиган харажатлари
CIR (Cost-to-income Ratio)	Компания харажатларининг маълум бир давр учун даромадларига нисбатини кўрсатадиган молиявий кўрсаткич
Civil Service College (CSC), Singapore	Сингапурда давлат хизматига кадрларни тайёрлаш ва давлат органларига маслаҳат хизматларини кўрсатиш бўйича ихтисослашган давлат муассасаси (университет коллежи)
Corruption perceptions Index (Коррупцияни идрок қилиш индекси)	Transparency International халқаро нодавлат ташкилотининг дунёдаги маълум бир мамлакатнинг давлат секторида коррупция тарқалишини баҳолаш методологияси бўйича ҳисобланган индекс
D/E (Debt-to-Equity)	Улуш эгалари (акциядорларнинг) ўз капиталининг ва компаниянинг жорий активларини молиялаштириш учун фойдаланиладиган қарз маблағларининг нисбати кўрсатилган молиявий кўрсаткич
Elder Shield	Ёши 40-дан ошган Сингапур фуқаролари иштирок этиши мумкин суғурта дастури

Атама	Таърифи
EPC SDD (European payments council sepa direct debit)	SEPA (Европа Иттифоқи, Норвегия, Исландия, Лихтенштейн ва Швейцария) мамлакатларида товарлар ва хизматлар учун тўловларни ишончли ва самарали бажариш имконини берувчи Европа Тўловлар Кенгаши (European Payments Council, EPC) томонидан жорий этилган бевосита дебетлаш тизими
ETF (Exchange Traded Funds)	Биржа инвестиция фондлари - акциялари биржада сотиладиган индексли фондлар
FATF (Financial Action Task Force)	Хукуматлараро ташкилот, пул ювишга қарши курашиш учун молиявий чора-тадбирларни ишлаб чиқиш мақсадида 1989 йилда ташкил этилган
Federal Employee Education and Assistance Fund Scholarship Program	АҚШдаги нодавлат нотижорат ташкилоти томонидан очилган дастур талаба грантлари ва кам таъминланган фуқароларга субсидиялар шаклида молиявий ёрдам кўрсатмоқда.
FinCEN	Пул ювишга, терроризмни молиялаштириш ва бошқа молиявий жиноятларга қарши курашиш мақсадида молиявий операциялар ҳақида маълумотни тўплайдиган ва таҳлил қиладиган АҚШдаги молиявий жиноятларга қарши кураш бюроси
GCP (Good Clinical Practice)	Тегишли клиник амалиёт. Бу атама этикали меъёрларнинг халқаро стандарти ва илмий тадқиқот сифатини англатади ва инсоннинг клиник тадқиқотларда қатнашишини ўз ичига олган ҳужжат жараёнини ишлаб чиқиш, ўтказиш, амалга ошириш ва ҳисоботларни тадқиқ қилиш тамойилларини белгилайди.
GDPR (General Data Protection Regulation)	Европа Иттифоқида шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш тўғрисидаги умумий регламент
GII (Global Innovation index)	Мамлакатда инновация даражасини баҳоловчи индекс. Ҳар йили Корнел Университети (АҚШ), INSEAD бизнес мактаби (Франция) ва Жаҳон интеллектуал мулк ташкилоти консорциуми орқали тузилади
IIOC (Industrial Internet of Customers)	Янги технологиялар асосида савдо-сотиқ жараёнини автоматлаштирадиган тизим
IIOM (Industrial Internet of Machines)	Саноат соҳасида махсус сенсорлар ва назорат мосламалари асосида машиналар ўзаро таъсири тизими
Indigo Index	Хом ашё ва табиий ресурслардан фойдаланишдан инновациялар ва технологиялардан фойдаланишга ўтиш шароитларида иқтисодиётнинг мослашиш ва ривожланиш қобилятини баҳоловчи индекс. Рейтинг "Global perspectives" халқаро ташкилоти орқали тузилади
IPO (Initial Public Offering)	Компания акцияларининг бозордаги биринчи оммавий жойлашуви
Just-in-time	Белгланган вақтда етказиб бериш ғоясига асосланган логистика концепсияси. Компанияда тежамкор маҳсулот ишлаб чиқаришнинг асосий принципларидан бири ҳисобланади.
KYC (Know your Client)	Молиявий институтлар учун банкни тартибга солиш, шунингдек жисмоний шахслар пуллари билан ишлайдиган бошқа компаниялар, яъни молиявий операцияни амалга оширишдан олдин контрагентни идентификация қилиш ва аниқлашлари кераклигини англатадиган атама
Mayor's Graduate Scholarship Program (New York City)	Нью-Йоркдаги маҳаллий ҳокимият ходимлари учун дипломдан кейинги ўқиш дастури
MediFund	Давлат томонидан молиялаштирилган Сингапур фуқароларига тиббий ёрдам, даволашни амалга ошириши мумкин бўлмаган ва Medisave ва MediShield маҳсулотларидан фойдалана олмайдиган фуқароларни таъминлашга мўлжалланган.

Атама	Таърифи
MediSave	Сингапурдаги мажбурий тиббий ажратмалар тизими, унда ходим иш ҳақидан (2016 дан 8 фоиздан 10,5 фоизга қадар ёшига боғлиқ ҳолда) шахсий ҳисобга ўтказди ва иш берувчи тенг миқдорда бадал тўлайди
MediShield	Medisave бўйича фойдаланиш учун мавжуд миқдордан ошиб кетган ҳолатлари учун тиббий суғурта тизими (одатда жиддий касаллик ҳолатида қўлланилади). Касалликнинг ривожланишига мойил бўлган фуқаролар 10 йил давомида MediShieldLife дастури бўйича даромаддан каттароқ ажратмаларни амалга оширади
Middle Office/ Back Office	Молиявий ташкилотнинг асосий фаолиятини амалга оширувчи ташкилотнинг активлари ва мажбуриятларини бошқариш билан шуғулланадиган бўлимларни ишлашини таъминлайдиган, мижоз операциялари/оператив ҳисобот бўлинмасини текшириш ва тўғридан-тўғри қайта ишлашга масъул бўлимлар ёки жараёнлар гуруҳлари
MIFID (Markets in Financial Investment Derivatives)	Саноат молиявий воситаларининг айланиши бозори
National Health Insurance Program	Жанубий Кореяда ишлайдиган фуқаролар ва уларнинг яқинлари учун тиббий суғуртани таъминлайдиган, камбағал ва кам таъминланган оилаларнинг тиббий хизматларини қоплайдиган ва пенсионерларга тиббий хизмат кўрсатадиган махсус дастур
OpEx (Operational Expenditures)	Операцион харажатлар, яъни компания томонидан кундалик фаолияти давомида сарфланадиган ҳаражатлар (масалан, маҳсулот нархи, ижара ва ҳ.к.)
P2P	Жисмоний шахслар ўртасида молиявий ўзаро таъсирнинг бир тури, шу жумладан, томонлар учинчи шахсларнинг хизматларидан фойдаланмайдиган молиявий воситачисиз пул маблағларини ўтказиш билан боғлиқ
PISP (Payment Initiation Service Providers)	Фойдаланувчиларга Visa ёки MasterCard каби учинчи томон компаниялари орқали ўз дебет ёки кредит картасидан фойдаланмасдан бевосита банк ҳисобидан тўлашга имкон берадиган компаниялар
PR (Public Relations)	Ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий рақобат тизимларига объект образини ижтимоий гуруҳнинг қадрият қаторига жорий қилиб ушбу образни ҳаётда муҳим аҳамиятга эга нарсалар маҳкамлаш мақсадида яратиш ва жорий этиш технологиялари
PSD2 (Payment Services Directives)	Европа Иттифоқи директиваси, тўлов хизматлари бозорида рақобат ва қонунчиликни назорат қилади
Public Service Agreement (Буюк Британияда дастур)	Буюк Британия ҳукумати идораларининг уч йилга мўлжалланган стратегик мақсадлари ва вазифалари тасвирланган ҳужжат PSA 2010 йил июн ойида Коалиция ҳукумати томонидан бекор қилинди
Regulatory Impact Analysis (RIA)	Аниқ давлат тартибга солишининг ижтимоий-иқтисодий оқибатларини акс эттирувчи ҳужжат. RIA кўплаб мамлакатларда ишлаб чиқарилган, гарчи уларнинг ҳажми, мазмуни, роли ва сиёсатга таъсири фарқ қилади
ROA (Return on Assets)	Компаниянинг бизнеси корпоратив активларига нисбатан қанчалик фойдали эканлигини кўрсатувчи кўрсаткич. Компаниянинг соф фойдасининг компаниянинг умумий активлари қийматида нисбати сифатида ҳисобланади
ROA (Return on Assets)	Соф фойдани компаниянинг ўз капитали қийматида нисбатини кўрсатадиган ўз капиталнинг даромадлилик даражаси

Атама	Таърифи
SCA (Strong Customer Authentication)	Кучли мижозларни аутентификация қилиш (ССА) - 2019-йилда Европада жорий этиладиган ва олдинги усулларга қараганда кўпроқ маълумот хавфсизлигини таъминлайдиган онлайн тўловларни тасдиқлаш учун янги мажбурий усул (ёки онлайн тўловни қабул қилгунга қадар мижозлар шахсини тасдиқлаш)
Solvency 2	Суғурта бизнеси вакилларининг фаолиятини тартибга солиш жараёнларига талабларни белгилайдиган Европа Иттифоқининг норматив ҳужжати. Директивада суғурта ташкилотларнинг тартибга солиш ва назорат қилиш тузилмасининг асосий таркибий қисмларини аниқланган.
Study Leave Program for Abu Dhabi Government Employees	Абу-Даби ҳукумати ҳудудида фаолият юритадиган мамлакатга устувор аҳамиятга эга бўлган ҳудудларда яшовчи БАА фуқароларини қўллаб-қувватлаш дастури. Бу уларга БАА ва хорижда университетда ўқишга ёки етакчи олий ўқув юртларида аспирантурани битиришга имкон беради
SDG Index (Sustainable Development Goals Index) Барқарор ривожланиш мақсадлари бўйича тараққиёт индекси	Ижтимоий, ҳуқуқий, иқтисодий ва экологик соҳадаги мақсадлар тўплами бўйича маълум бир мамлакатнинг халқаро ҳамкорлик соҳасидаги ҳаракатини баҳоловчи БМТ индекси
Technology Transfer Network	Технологияни ҳар қандай ахборот каналлари орқали шахсий ёки жамоавий ташувчилардан бошқасига ўтказиш
Technology transfer office	Технологияларни узатиш тизимидаги тугун
TEU (Twenty-foot equivalent unit)	Йигирма футлик эквивалент - юк ташиш учун мўлжалланган транспорт воситаларининг шартли ўлчов бирлигидир. Контейнерларни ташишда кенг ишлатилади
EPI (The Environmental Performance Index, Экологик самарадорлик индекси)	Йель университети Экологик сиёсат ва ҳуқуқ маркази (Yale Center for Environmental Law and Policy), томонидан аниқланган маълум бир мамлакат учун табиий ресурсларни бошқариш ва экология соҳасида мамлакатнинг ривожланишини намойиш этадиган таркибли кўрсаткич
TPP (Third Party Providers)	Мижозлар учун тўловлар ва хизматларни таклиф қилувчи учинчи томон етказувчилари
WPFI (World Press Freedom Index (Умумжаҳон матбуот эркинлиги индекси))	“Reporters without borders” халқаро нодавлат ташкилоти томонидан аниқланган дунёдаги маълум бир мамлакатда матбуот эркинлигини кўрсатадиган кўрсаткич
Акционерлар капитали ва унинг таркибий қисмларининг қиймати	Фирма оддий акциядорларларга фойдани кутиш ва хавф учун таъминлаши керак бўлган минимал бир йиллик даромад даражасига тегишли бўлган молиявий атама. ERP - акционерлар капиталининг хавф-мукофоти Ke- акционерлар капиталининг қиймати CRP - мамлакат хавф-мукофоти RfR - хатарсиз ставка
АРВ (Архитектура ва режалаштириш вазифалари)	Муайян ҳудудда меъморий объектнинг мақсади, асосий параметрлари ва жойлашуви, шунингдек, давлат қонунчилигида кўзда тутилган объектни лойиҳалаштириш ва қуриш учун мажбурий бўлган экологик, техник, ташкилий ва бошқа шартлар бўйича талаблар тўплами
АСМ (Агросаноат мажмуи)	Фаолияти қишлоқ хўжалиги хомашёсини териш ва қайта ишлашга ва ундан бозорда сотиладиган маҳсулотларни ишлаб чиқаришга йўналтирилган иқтисодиёт тармоқлари мажмуаси
АТС (автоматик телефон станцияси)	Ушбу махсус ускуна ёрдамида абонентлар ўртасида автоматик ўланиш ва телефон алоқасини таъминлайдиган механизмлар тизими

Атама	Таърифи
Бизнес инкубатор	Кичик бизнесни қўллаб-қувватлайдиган компания. Бизнес-инкубаторнинг мақсади бошланғич ва ёш инновацион корхоналарнинг уларни мустақамлаш, рақобатбардошлигини ошириш ва ташқи иқтисодий муҳит шароитларига мослашиш мақсадида пайдо бўлиши ва ривожланиши учун қулай шарт-шароитларни яратиш.
Блокчейн	Маълумотларни тарқатилган равишда сақлаш технологияси
УУВ (учувчисиз учиш воситаси)	Экипажсиз учиш аппарати
ЯИМ (Ялпи Ички Маҳсулот)	Муайян мамлакатда муайян вақт ичида ишлаб чиқарилган барча товарлар ва хизматларнинг бозор қийматини кўрсатувчи макроиқтисодий кўрсаткич
ЯҚҚ (Ялпи қўшилган қиймат)	Ишлаб чиқарилган товарлар ва хизматлар (ишлаб чиқариш) нархининг ва ишлаб чиқариш жараёнида тўлиқ истеъмол қилинган товарлар ва хизматларнинг нархи ўртасидаги фарқни кўрсатувчи кўрсаткич
ЖССТ (Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти, World Health Organization)	Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг (БМТ) Махсус Ташкилоти, унинг асосий вазифаси Ер аҳолиси халқаро соғлиқ муаммоларини ҳал қилишда ётади
Қайта тикланадиган энергия манбалари (ҚТЭМ)	Тугамайдиган манбалардан олинадиган энергия
ЯҲМ (ялпи ҳудудий маҳсулот)	Муайян минтақада (муайян очиқ иқтисодий тизим) муайян вақт давомида ишлаб чиқарилган барча маҳсулотларнинг бозор қийматини кўрсатадиган иқтисодий кўрсаткич
ЖСТ (Жаҳон савдо ташкилоти)	Асосий вазифалари аъзо давлатлар ўртасида савдо музокараларини олиб бориш, манфаатдор томонлар ўртасидаги маслаҳатлашувлар, савдо келишмовчиликларини ҳал қилиш бўйича халқаро савдо ташкилоти
ТИФ (ташқи иқтисодий фаолият)	Жаҳон бозорига йўналтирилган корхоналарнинг иқтисодий, саноат, тижорат алоқалари тизими билан боғлиқ бўлган давлат ва бизнеснинг ҳўжалик фаолияти соҳаси
ОўЮ (Олий ўқув юртлари)	Олий касб-ҳунар таълим муассасаси
ДҚ (Давлат қўмитаси)	Ўз ваколати доирасига кирадиган масалалар бўйича тармоқлараро мувофиқлаштиришни, шунингдек маълум фаолият соҳасидаги функционал тартибга солишни амалга оширувчи ижроия орган
Кафиллик жамғармаси	Ҳукумат томонидан кичик ва ўрта бизнес ташкилотларини қўллаб-қувватлаш учун ташкил этилган муассасалар, одатда давлат бюджети ҳисобидан молиялаштирилади ва мамлакатда кафолатлар беради
Давлат томонидан тартибга солиш сифатининг глобал кўрсаткичлари (Жаҳон банки, баллар)	Ушбу кўрсаткичлар мамлакатда қонун ижодкорлиги жараёнининг сифати, қонунчилик базасининг сифати ва аҳоли учун фойдаланиш имкониятининг даражасини акс эттиради. Ушбу кўрсаткич асосида тегишли рейтинг тузилади.
КМЗ (Кон-металлургия заводи)	Металлургия маҳсулотларини ишлаб чиқаришга ихтисослашган саноат корхонаси

Атама	Таърифи
КММ (Кон-металлургия мажмуаси)	Муайян мамлакатдаги тоғ-кон ва металлургия саноати тармоқларининг мажмуи
Давлат-хусусий ҳамкорлик (ДХХ)	Инвестицияларни жалб қилиш ва ресурсларни бирлаштириш мақсадида ҳамкорлик шартномаси асосида амалга ошириладиган бир томондан хусусий бизнес вакиллари ва бошқа томондан давлат сектори вакиллари ўртасидаги муносабатлар тизими.
ГҚИЗ (Газни қайта ишлаш заводи)	Табиий ва йўловчи газни қайта ишлаш саноат корхонаси
ГЭС (Гидроэлектр станцияси)	Сув оқимининг кучини энергия манбаи сифатида ишлатадиган электр станция
ПКС (Пул-кредит сиёсати)	Ихтисослаштирилган давлат органларининг валюта курсини, инфляция даражасини, бандликни, иқтисодий ўсишнинг барқарорлигини назорат қилишга йўналтирилган пул ва валюта бозорида хатти-ҳаракатлари Одатда, марказий банклар пул-кредит сиёсатини олиб бориш учун масъулдирлар.
УЖКХ (уй-жой коммунал хизматлар)	Уй-жой мажмуининг ишлашини таъминлаш мақсадидаги иқтисодий тармоқлар мажмуаси
СИ (сунъий интеллект, Artificial Intelligence)	Машиналарнинг, компьютерларнинг заковати ва уларнинг ижодий ва технологик жиҳатдан мураккаб вазифаларни бажариш қобилиятига ишора қилувчи атама.
ШИҲ (Шахсий инвестиция ҳисоб-рақами)	Давлат томонидан ўрнатилган аниқ солиқ имтиёзлари мавжуд бўлган жисмоний шахснинг ишончли бошқариш ҳисоб-рақами. Бундай ҳисоб-рақам инвестицияларни диверсификация қилишнинг йўлини кўрсатади.
Иммиграция	Мигрантлар кирган мамлакатга нисбатан кўриб чиқиладиган вақтинчалик ёки доимий яшаш учун бир давлат (аҳоли) аҳолисининг бошқа мамлакатга кириши
АКТ (Ахборот ва коммуникация технологиялари)	Асосий вазифаси ахборотни олиш, қайта ишлаш ва узатиш бўлган усуллар ва дастурий таъминот ва технология воситалари
Қонун устуворлиги индекси (The World Justice Project: The Rule of Law Index)	Муайян мамлакатда қонун устуворлигини таъминлашнинг универсал тамойилларида асосланган ҳуқуқий муҳитнинг таъминланганлигини намоиш этадиган кўрсаткич Рейтинг "World Justice Project" халқаро ташкилоти орқали тузилади
Озиқ-овқат хавфсизлиги индекси	Молиявий имкониятлар ва соғлом озиқ-овқат мавжудлиги нуқтаи назаридан мамлакатдаги озиқ-овқат ресурсларидн фойдаланиш имкониятини ва сифатини кўрсатадиган индекс. Бу кўрсаткич Economist Intelligence Unit таҳлил агентлиги орқали тузилади
Демократияни ривожлантириш индекси (The Economist)	The Economist Intelligence Unit тадқиқот ташкилотининг усули орқали аниқланадиган мамлакатда демократия даражасини кўрсатадиган кўрсаткич
ИНТ ривожланиш индекси (Web Index)	Дунёнинг маълум бир мамлакатида Интернетнинг жамиятга таъсири даражасини тавсифловчи кўрсаткич. Индекс World Wide Web Foundation ташкилоти орқали аниқланади
Электрон ҳукумат ривожланиши индекси (E-Government Development Index, EGI), 2018й.	Миллий давлат тузилмаларининг фуқаролар билан ўзаро ҳамкорлик қилиш учун ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланишга тайёрлиги ва имкониятларини тавсифловчи таркибли кўрсаткич. Рейтинг БМТ орқали тузилади
Иқтисодий эркинлик индекси (Index of Economic Freedom)	Фуқароларнинг зарур бўлган эркинликларини ҳимоя қилиш ва қўллаб-қувватлашдан ташқари, ҳукуматнинг маҳсулот ёки хизматларни ишлаб чиқариш, тарқатиш ва истеъмол қилишга аралашишини ва тўсий қўйишининг йўқлигини намоиш этадиган кўрсаткич. Кўрсаткич Wall Street Journal ва Heritage Foundation тадқиқот маркази орқали ҳисобланади
ЯТТ (якка тартибдаги тадбиркор)	Корхона тузмаган холда тадбиркорлик фаолиятини юритадиган шахс

Атама	Таърифи
РТ (Ривожланиш ташкилотлари)	Асосан, давлат-хусусий ҳамкорлик механизмларидан фойдаланиган инновация жараёнларини ва инфратузилмани ривожлантиришни рағбатлантирадиган ташкилотлар
Джинни коефициенти	Турли хил аҳоли гуруҳлари даромадлари тақсимотида тенгсизлик даражасини акс эттирадиган иқтисодий атама.
АСК (Асосий самарадорлик кўрсаткичлари)	Бизнес, ҳукумат ва муайян ҳудудда бошқа соҳалар вакилларининг муваффақиятларига эришиш учун мезонлар
КИМ (Корпоратив Ижтимоий Масъулият)	Ишбилармонларнинг маълум бир мамлакатда тузилган қонунларга мувофиқ бир қатор ижтимоий тadbирларни амалга ошириши мажбурлиги концепцияси
Кичик ва ўрта корхоналар (КЎК)	Ўрта, кичик ва микро корхоналарни ўз ичига олган иқтисодий сектор
МБ/с	Сонияга Мбит. Маълум миқдорда маълумотларни узатиш тезлиги
КБваХТ (Кичик бизнес ва хусусий тadbиркорлик)	Кичик ва микрофирмалар, шунингдек, хусусий тadbиркорларни ўз ичига олган иқтисодий сектор
ОЎМТВ (Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги)	Мамлакатда муайян таълим даражасини назорат қилиш ва ривожлантириш учун масъул бўлган ҳокимият органи
ИЎХЭГ (Иқлим ўзгариши бўйича ҳукуматларaro экспертлар гуруҳи)	Мақсади техноген омиллари сабабидан глобал иқлим ўзгариши хавфларини баҳолаш бўлган ташкилот.
МТВ (Мақтабгача таълим вазирлиги)	Мамлакатда муайян таълим даражасини (мақтабгача) назорат қилиш ва ривожлантириш учун масъул бўлган орган
Бизнес юритиш қулайлиги халқaro рейтинги (Doing Business)	Бу индикатор маълум бир мамлакатда бизнесни юритиш учун қулай шароитлар даражасини кўрсатади. Бизнес юритиш учун шарт-шароитлар рейтингида мамлакатнинг ўрни қанчалик юқори бўлса, корхона очилиши ва фаолият юритиши учун ишбилармонлик шароитлари шунчалик қулай ҳисобланади. Рейтинг Жаҳон банки томонидан тузилади.
Миграция	Аҳоли мамлакат ичида ёки бир мамлакатдан бошқасига, хайвонлар бир жойдан бошқасига кўчиши, ва ҳоказо
ХТВ (Халқ таълими вазирлиги)	Мамлакатда муайян таълим даражасини назорат қилиш ва ривожлантириш учун масъул бўлган ҳокимият органи
"Top-down" ("Юқоридан пастгача" ташаббусларини амалга ошириш тамойили бўйича модел)	Таҳлили муайян иерархиянинг юқори даражасидан бошланиши керак бўлган ёндашув
"Bottom-up" ("Пастдан юқорига" ташаббусларини амалга ошириш тамойилига асосланган модел)	Таҳлилни аниқ бир иерархиянинг паст даражасидан бошлаш керак бўлган ёндашув
КЎБ (Кичик ва ўрта бизнес)	Кичик ва ўрта бизнес корхоналарини, шунингдек, микрокорхонларни қамраб олувчи иқтисодий сектор. Ушбу атама КЎКга ўхшаш ва асосан банк тизимида қўлланилади.

Атама	Таърифи
ХМХС (Халқаро молиявий ҳисобот стандартлари, IFRS, International Financial Reporting Standards)	Компаниянинг молиявий ҳисоботларини тузиш қоидаларини белгиловчи ҳужжатлар мажмуи (тамойиллар, тушунтиришлар, стандартлар). Ушбу ҳисобот тизими 100 дан ортиқ мамлакатларда қўлланилади.
ОҚХЖ (Оролни қутқариш халқаро жамғармаси)	Жамғарма атроф-муҳит инқирозини бартараф этиш ва Орол денгизи ҳавзасидаги ижтимоий-иқтисодий вазиятни яхшилаш мақсадида ташкил этилган. Жамғарма 1993 йилда Марказий Осиё давлатлари (МО) раҳбарларининг қарори билан ташкил этилган
ИТИ (илмий-тадқиқот институти)	Илмий-тадқиқот ишларини ўтказиш учун ташкил этилган давлат муассасаси
ИТТКИ (илмий-тадқиқот ва тажрибавий-конструктор ишлари, ингл. Research and Development, R&D)	Янги маҳсулотни ёки технологияни яратишда янги билимларни олиш ва уларни амалиётга татбиқ этишга қаратилган ишлар тўплами
ИТТИ (Илмий-тадқиқот техник институти)	Илмий ишларни ва мажмуий синовларни ўтказиш учун ташкил этилган давлат ташкилоти
НҲА (норматив-ҳуқуқий акт)	Ҳуқуқ органи томонидан муайян шаклда ўз ваколатлари доирасида чиқарилган ва тасдиқланган ва давлат ёки уюшмадаги муайян қоидаларни белгилаш, ўзгартириш ва/ёки бекор қилишга қаратилган расмий ҳужжат .
НҚИЗ (нефт қайта ишлаш заводи)	Нефтни ёқилғи ва бошқа нефт маҳсулотларига қайта ишлаш учун ташкид этилган саноат корхонаси
МТС (Мажбурий тиббий суғурта)	Давлат томонидан белгиланадиган даволаш харажатларнинг бир қисмини қоплайдиган мажбурий тиббий суғурта шакли.
БМТ (Бирлашган Миллатлар Ташкилоти)	Халқаро тинчлик ва хавфсизликни сақлаш ва мустаҳкамлаш, мамлакатлар ўртасида ҳамкорликни ривожлантириш мақсадида 1945 йилда ташкил этилган халқаро ташкилот
БГУ (буғ-газ ускунаси)	Икки двигателда ишлайдиган электр ишлаб чиқариш станцияси: буғ қуввати ва газ турбинаси
СМ (Саноат намуналари)	Саноат ишлаб-чиқариш маҳсулоти кўриниши, дизайни ва эргономик хусусиятларга тегишли интеллектуал ҳуқуқ объекти
ПЮОО:	Пул маблағларини ноқонуний равишда олишнинг олдини олиш чоралари
“One in One out” тамойили	Янги киритилган қонунчилик акти ушбу субъектни назорат қилувчи олдинги қонунчилик актини илгари сурувчи ёндашув
“Regulatory guillotine” тамойили	Ҳисоблаш, текшириш, таҳлил қилиш ва мажбурий бўлмаган қонунларни қонунчилик базасидан чиқариб ташлаш жараёнларини ўз ичига олган ёндашув
“Sunset clause” тамойили	Ушбу қонуннинг амал қилиш мuddатини узайтириш учун қонуний чоралар кўрилмаса, муайян қонун маълум бир вақтдан кейин амал қилишни тўхтатадиган давлат сиёсатидаги тамойили

Атама	Таърифи
Government transformation programme (GTP) дастури	Малайзия Ҳукумати томонидан аҳоли ҳаётини яхшилаш учун етита асосий йўналишда амалга оширилган дастур. Дастур 2010 йилда бошланган ва мамлакатнинг "Vision 2020" қарашининг қисми бўлиб қолган
ҲМВ (ҳосила молиявий восита)	Шартлари шартноманинг бир томони бошқа томонига асосий активларни белгиланган нархда ва келишилган муддатда етказиб беришни талаб қиладиган шартнома.
“Экологик из (Ecological footprint)” рейтинг	Муайян мамлакатда инсоннинг яшаш жойига таъсири мезонини кўрсатувчи индикатор. Рейтинг Жаҳон ёввойи табиат жамғармаси (WWF) томонидан тузилган.
LPI рейтинги (Logistics Performance index)	Кўрсаткич логистиканинг нисбатан самарадорлиги ва мамлакатда транспорт комплексининг ривожланишини намойиш этади. Ушбу кўрсаткич асосида давлатлар рейтинги тузилади. Рейтинг Жаҳон банки томонидан тузилади (World Bank)
Аҳоли меҳмондўстлиги рейтинг	Давлатларнинг неча давлатлар фуқароларига виза бермасдан киришга рухсат берганини, визани келиш билан бериши ёки электрон кириш рухсатини беришни ўлчайдиган кўрсаткичи асосидаги рейтинг. Рейтинг “Жаҳон иқтисодий форуми” ноҳукумат ташкилоти томонидан тузилади.
Банк активларининг ЯИМга нисбати рейтинг	Банк активларининг миқдори бўйича йирикроқдан кичикроқгача мамлакатлар рейтинги. Рейтинг Халқаро валюта жамғармаси томонидан тузилади
БМТ Телекоммуникациялар инфратузилмаси (Telecommunications Infrastructure Index, TII) ривожланиш рейтинг	Дунёнинг барча мамлакатларга қуйидаги қисмларни ўз ичига олган таркибий кўрсаткичга асосланган ҳолда ўрин белгиланиши: 100 кишига Интернет фойдаланувчилари сони; 100 кишига мобил телефон фойдаланувчилари сони; 100 кишига мобил алоқа абонентлари сони; 100 кишига симсиз кенг полосали кириш фойдаланувчилар сони; 100 кишига симли кенг полосали кириш фойдаланувчилар сони. Рейтинг БМТ орқали тузилади
Халқаро Валюта Жамғармаси (IMF (International Monetary Fund) рейтинги) рейтинг	ЯИМ ҳажмлари бўйича мамлакатларни ранжлаш, ҳисоб-китоб қилиш методикаси Халқаро валюта жамғармаси (IMF) томонидан аниқланган
Туризмнинг ЯИМдаги улуши бўйича мамлакатларнинг рейтинг	Муайян мамлакатнинг миллий иқтисодиётининг туристик секторга боғлиқлигини кўрсатувчи кўрсаткич асосидаги рейтинг. Жаҳон Туризм ва Саёҳат Кенгаши (WTTC) экспертлари томонидан тайёрланган рейтинг
Туризм соҳасининг рақобатбардошлиги бўйича мамлакатларнинг рейтинг	Муайян мамлакатда сайёҳларни қабул қилиш сифатини баҳолайдиган дунёнинг давлатларини комплекс кўрсаткичга мувофиқ ранжлаш (кўрсаткичнинг таркибий қисмлари мамлакатнинг тарихий ва маданий мероси, иқтисодиёт, транспорт, мобил алоқа, тиббиёт ривожланиши, аҳолининг очиқлиги ва бошқалар бўлади)
Туризм экспортидаги давлатларнинг рейтинг	Чет эллик сайёҳлар келиши бўйича энг катта ва энг кичик даражадаги тартибда дунё мамлакатлари рейтинглари. Рейтинг Жаҳон Туризм Ташкилоти (UNWTO) томонидан тузилади.
Туризм соҳасига инвестициялар бўйича мамлакатлар рейтинг	Дунё мамлакатларининг рейтинг туризм соҳасини ривожлантиришда давлат томонидан инвестиция қилинган пул маблағлари миқдори бўйича энг юқори даражадан энг паст даражагача тартибда амалга оширилади. Жаҳон Туризм ва Саёҳат Кенгаши (WTTC) томонидан тайёрланган рейтинг
Мамлакатлар маданий таъсири даражаси бўйича рейтинг (Cultural Influence Ranking)	Y&R's BAV Group ва The Wharton School of the University of Pennsylvania томонидан ҳисобланган санъат, мода ва бошқа маданий фазилатларга давлатнинг таъсири бўйича рейтинг

Атама	Таърифи
ҚР	Қорақалпоғистон Республикаси
ЎзР	Ўзбекистон Республикаси
Давлат хизматчилари учун "in-out" тизими	Ташкилотда ишлайдиган ходимларнинг фақатгина битта танлови бор ташкилотларда ходимларни ривожлантириш тизими: касбий ўсиш ёки ташкилотни тарқ этиш.
МДХ (Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги)	ССРИнинг собиқ давлатлари ўртасидаги ҳамкорлик муносабатларини тартибга солувчи халқаро ташкилот
ҚК (қўшма корхона)	Биргаликдаги фаолиятнинг шакли, бу битим ҳамма томонининг ўз ресурсларидан фойдаланишини, хатарларни бўлишни, лойиҳа тарафларининг биргаликдаги фаолиятнинг соф активларига ҳуқуқлари мавжудлигини ўз ичига олади
ЭИХ (эркин иқтисодий ҳудуд)	Ҳудудда рўйхатдан ўтган тижорат ташкилотлари ва хорижий компанияларнинг ваколатхоналарига тақдим қилинадиган махсус тадбиркорлик фаолияти режими ўрнатилган мамлакатнинг чекланган ҳудуди
Т Н.Э. (Бир тонна нефт эквиваленти)	Халқаро энергия саноатида ишлатиладиган энергия бирлиги
ҚМЧ (қаттиқ маиший чиқиндилар)	Истеъмол хусусиятларини йўқотган маҳсулотлар
IIOT технологиялари (Industrial Internet of Things)	Турли объектларни, шу жумладан саноат объектларининг тугунлари ва агрегатларига ўрнатилган сенсорлар ва контроллерларнинг кўп даражали ўзаро алоқа тизими, олинган маълумотларни узатиш ва уларнинг визуализацияси воситалари, олинган маълумотларни таҳлил қилиш учун кучли аналитик воситалар
Технопарк	Инновацион маданиятни ривожлантириш, инновацион бизнес ва илмий ташкилотлар рақобатбардошлигини ошириш орқали маҳаллий ҳамжамиятнинг фаровонлигини ошириш мақсадида мутахассислар томонидан бошқариладиган ташкилот.
СБ (Савдо белгиси)	Муайян юридик шахснинг ёки яқка тартибдаги тадбиркорнинг маҳсулотларини индивидуаллаштиришга нисбатан ишлатиладиган атама.
Ёқилғи-энергетика мажмуаси (ЁЭМ)	Ёқилғи-энергетика ресурсларини қазиб олиш, ишлаб чиқариш, ташиш, тақсимлаш ва асосий ва қайта ишланган энерготашувчиларни истеъмол қилиш турларини ишлаб чиқаришлар, жараёнлар, моддий қурилмалар мажмуасига тааллуқли иқтисодиёт сектори
ССП	Савдо-саноат палатаси
ТРАСЕКА	"Европа - Кавказ - Осиё" транспорт коридорини ташкил этиш бўйича Европа Иттифоқи ва ҳамкор давлатлар ўртасидаги халқаро ҳамкорлик дастури
СХК	Савдо ва хизмат кўрсатиш корхоналари
ИЭМ	Иссиқлик ва электр маркази
ЎзҚҚЧМК	Ўзбекистон қаттиқ қотишмалар ва чидамли металллар комбинати
Урбанизация	Шаҳарлар, шаҳар маданияти ва "шаҳар муносабатлари" жамият ривожланишида ролини ошириш, шаҳар аҳолисининг қишлоқ жойларга нисбатан ўсиши
ССТ	Соддалаштирилган солиқ тизими

Атама	Таърифи
МИ	Молиявий институт
МТ	Молиявий терроризм
МО (Марказий Осиё)	Марказий Осиё минтақаси
МОМИХ	Марказий Осиё минтақавий иқтисодий ҳамкорлик
ҚДҚҚ	Қатъий даромадли қимматли қоғозлар
ТҚҚМ	Тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш маркази
ЯЭҚҚМ (Ягона экспортни қўллаб-қувватлаш маркази)	Одатда давлат ташкилоти бўлган, мамлакат экспортини ривожлантиришга ва экспорт қилувчи компанияларга турли кўмак кўрсатишга хизмат қиладиган ташкилот
Экстремал камбағаллик	Озиқ-овқат, ичимлик суви, тиббий хизматлардан фойдаланиш имконияти етишмаслиги, турар жой ва таълим олиш имкониятининг йўқлиги
Эмиграция	Иқтисодий, сиёсий ва шахсий сабаблар туфайли бир мамлакатдан иккинчисига кўчиш. Улар эмиграция қайси мамлакатдан бошланишига нисбатан кўрсатилади
ЮШ (юридик шахс)	Операцион ва хўжалик фаолиятини юритувчи расмий равишда рўйхатдан ўтган компания
ЮНЕСКО	Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг таълим, фан ва маданият масалалари бўйича махсус ташкилоти
“Argentina Top Wines”	Маҳсулотларини экспорт қилишга йўналтирилган ўндан зиёд вино ертўлаларини бирлаштирган ташкилот
“Design-to-cost”	Берилган харажатларга мувофиқ лойиҳалаштириш
“Олтин акция”	Маълум бир компаниянинг акциядори бўлган давлат ёки маҳаллий ҳокимият органига тегишли корпоратив қонуннинг шартли номи. Хусусийлаштирилаётган корхонага давлат назорати чораси сифатида хизмат қилади.
“Камолина”	Икки томонлама ишлатиладиган маҳсулот: - авиация биоёқилғи ва биодизелни ишлаб чиқариш учун - йирик қорамолн боқиш учун
5G	Мавжуд 4G стандартларидан кейинги телекоммуникация стандартлари бўйича ишлайдиган мобил алоқанинг бешинчи авлоди

2. Ўзбекистон Республикасининг 2035 йилгача мақсадли ривожланиш

Ўзбекистон Республикасининг 2035-йилгача
ривожланиш стратегиясининг концепцияси

Ушбу ҳужжатда келтирилган маълумотлар умумий хусусиятга эга бўлиб, шахс ёки ташкилотнинг ўзига хос ҳолатини ҳисобга олмасдан тайёрланган. Биз доимо ўз вақтида ва аниқ маълумотни тақдим этишга интиламиз, аммо биз ушбу маълумотни олиш вақтида аниқ бўлиши ёки келажакда аниқ бўлиб қолишига кафолат бера олмаймиз. Бундай маълумотларга асосланган ҳолда бирон бир ҳаракатни фақат тегишли мутахассислар билан маслаҳатлашиб ва аниқ вазиятни батафсил таҳлил қилиш асосида амалга ошириш мумкин.

Ҳужжатда тақдим этилган маълумотлар оммавий манбаларда мавжуд умумий маълумотларга ва “BUYUK KELAJAK” ХННТ лойиҳа иш гуруҳига тақдим этилган маълумотга асосланган. У тадқиқот муддати давомида мавжуд бўлган қарашлар ва шарт-шароитларни акс эттиради, ва улар вақт ўтиши билан ўзгариши мумкин. Тайёрлашда лойиҳа ишчи гуруҳи қўшимча мустақил баҳо бермасдан ҳужжатнинг асосини ташкил этувчи маълумотларнинг, шу жумладан, жамоатчилик манбаларининг маълумотлари ва учинчи томонлар томонидан тақдим этилган маълумотларнинг тўлиқлигини, аниқлигини ва ишончлилигини назарда тутди. Лойиҳанинг ишчи гуруҳи учинчи томонлардан олинган, ҳамда очиқ манбалардан олинган маълумотларнинг тўлиқмаслигига, ноаниқлиги, нотўғрилиги сабабли ҳужжатдаги хатолар ва / ёки ноаниқликлар учун жавобгарликни ўз зиммасига қабул қилмайди ва олмайди.

Ҳужжатда ишчи гуруҳ томонидан келтирилган келажакда муайян тенденциясини ёки ҳолатнинг келажакда ривожланишига оид тахминлар умумий маълумот учун тайёрланган - берилган кўрсаткичларнинг қийматлари 2035 йилгача Ўзбекистон Республикасининг ривожланиш стратегиясининг концепциясида тасвирланган сценарийлар, вариантлар ва стратегик ташаббусларнинг миқдорини акс эттиради ва стратегия ташаббусларини амалга ошириш доирасида қабул қилинган ёки қилинмаган сиёсий ва бошқарув қарорларига боғлиқ.

Лойиҳанинг ишчи гуруҳи таҳлилни ҳалол бажаргани билан, тахминлар, ҳисоблар ва натижаларнинг аниқлиги, тўлиқлиги ва тўғрилиги ҳақида ҳеч қандай аниқ ёки назарда тутилган кафолат берилмаган. Лойиҳа ишчи гуруҳи ҳужжатда келтирилган маълумотларга асосланган ҳар қандай ҳаракатлар, қарорлар, фикрлар учун жавобгар эмас. Барча Томонлар ушбу ҳужжатда келтирилган маълумотларга асосланган ҳолда бирон бир қарор қабул қилиш ёки мажбуриятни қабул қилишдан олдин ўз таҳлилларини ва зарурий текширувларини ўтказиши тавсия қилинади.

2.1. Прогнозли моделни яратиш мақсади

Прогнозли моделни яратишдан мақсади, 2035 йилгача Ўзбекистон Республикаси ривожланишининг мақсадли макроиқтисодий кўрсаткичларининг қийматларини аниқлашдан иборат.

Хисоб-китоблар Ўзбекистон Республикаси давлат манбалари ва халқаро ташкилотларнинг маълумотлар базаларидан олинadиган миқдорий маълумотларга, шунингдек, ишчи гуруҳ саноат экспертлари билан суҳбати натижасида яратилган сифат кўрсаткичлари ва сценарийларга асосланди

Мақсадлар:	Прогнозли модель	Кириш маълумотлари:
1 Иқтисодий ривожланиш даражасини тавсифловчи асосий макроиқтисодий кўрсаткичларни ҳисоблаш		● Статистика
2 Иқтисодиётнинг тузилмасини, даромад ва харажатларнинг асосий манбаларини аниқлаш		● Прогнозлар
3 ЯИМ таркибий қисмларини тузилмасини аниқлаш ва уларнинг мақсадли қийматларини белгилаш.		● Сценарийлар
		● Асосий параметрлар
		● Эксперт баҳолари
		● Глобал трендлар

2.2. Прогнозли моделни параметрлари

ЎЗР 2035 йилга оид асосий кўрсаткичларини прогноз қилиш мақсадида Осиёнинг энг жадал ривожланаётган мамлакатларининг халқаро бенчмарклари қўлланилди.

Ҳисоб-китоблар қўйидаги ёндашувлардан фойдаланган ҳолда Ўзбекистон Республикасининг ҳозирги ҳолатини тавсифловчи 34 кўрсаткич бўйича халқаро маълумотларга асосланади:

Бенчмаркинг

Ривожланиш учун мезон сифатида фойдаланиладиган мамлакатлар кўрсаткичларига асосланган мақсадли кўрсаткичларни танлаш

Прогноз қилиш учун бенчмаркларни танлаш - танланган иқтисодий тизимларнинг ва мамлакатнинг ўзи ривожланишининг аввалги динамикасинини солиштириш асосида

Трендлар бўйича баҳолаш

Индикаторга бевосита таъсир кўрсатадиган ички ва ташқи динамикага асосланган ўсиш суръатларини баҳолаш

Узоқ вақт давомида ўхшаш мамлакатлар учун тарихий қаторларга асосланган ўсиш суръатларини баҳолаш

Омиллар асосида

Асосий прогнозланалиган кўрсаткичлар учун асосий омиллар ва уларнинг жорий қийматлари аниқланади

Бир қатор омилларни таҳлил қилиш асосида ҳисобланган кўрсаткичнинг ўсиш суръати қайд этилади

Афзаллик ва чекловлар:

➕ Мақсадга қарашни белгилайди ➖ Бенчмаркларни танлашда хато бўлиши мумкин ➖ Ташқи шароитдаги ўзгаришлар (масалан, жаҳон бозоридаги шарт-шароитлар) ҳисобга олинмайди .	➕ Прогноз оддий ➖ Муайян натижаларга эришишга таъсир кўрсатадиган сабаблар ҳисобга олинмайди ➖ Ташқи шароитдаги ўзгаришлар (масалан, жаҳон бозоридаги шарт-шароитлар) ҳисобга олинмайди .	➕ Сабаб ва оқибат муносабатларини акс эттиради. ➖ Омил ва ҳисобланадиган кўрсаткич ўзаро боғлиқлигини аниқлашда мумкин бўлган хато ➖ Омилларнинг динамикасини аниқлашда мумкин бўлган хато

34 муҳим кўрсаткич:

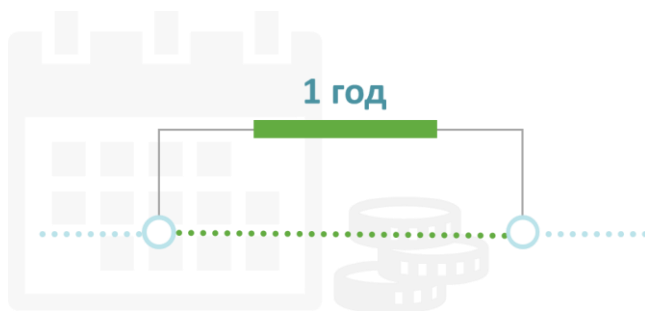
ЯИМ (номинал)	Банд бўлган аҳоли
ЯИМ аҳоли жон бошига	АСМда бандлик
ЯҚҚ	Саноатда бандлик
Солиқ тушумлари	Хизматлар соҳасида бандлик
АСМнинг ЯҚҚдаги ҳиссаси	Рўйхатдан ўтган ишсизлик даражаси
Саноатнинг ЯҚҚдаги ҳиссаси	Реал иш ҳақи даражаси
Хизматлар соҳасининг ЯҚҚдаги ҳиссаси	Давлат қарздорлигининг ҳажми
АСМнинг ЯҚҚдаги улуши	Инфляция
Саноатнинг ЯҚҚдаги улуши	КўК сони
Хизматлар соҳасининг ЯҚҚдаги улуши	Қўшилган қиймат 1 КўКга
АСМ маҳсулдорлиги	ЎЗРга йиллик инвестициялар ҳажми
Саноат маҳсулдорлиги	Товарлар ва хизматлар экспорти ҳажми
Хизмат соҳасининг маҳсулдорлиги	Товарлар ва хизматлар импорти ҳажми
Аҳоли	UZS/USD ўртача тортилган айирбошлаш курси
Ишга лаёқатли аҳоли	ҚҚС ҳажми

2.3. Прогнозли моделнинг асосий параметрлари

Кўрсаткичларни ҳисоблаш 2017 йилдан 2035 йилгача бўлган муддатга 1 йиллик қадамда амалга оширилган. Ҳисоб-китоб валютаси АҚШ доллари ўзгарувчанлик таъсирини юмшатиш учун танланди.

Ҳисоб-китобларни тузиш
18 йил (2017-2035 йиллар) ва
2035 йилгача қарашни ўз ичига олади

Минимал ҳисоблаш қадами
бир йилга тенг

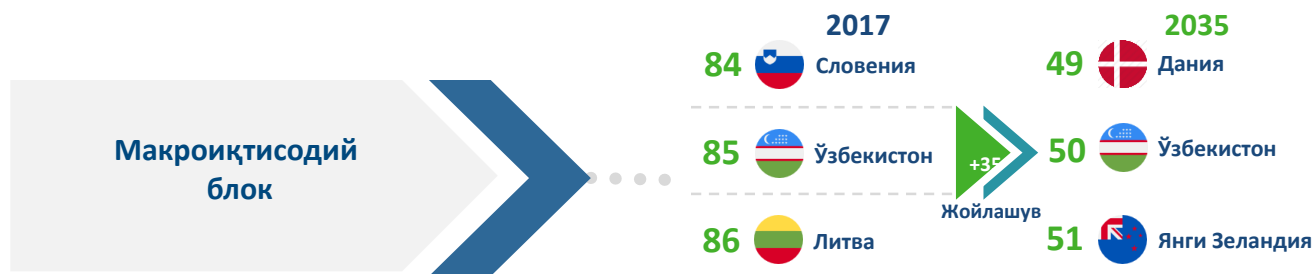
Ҳисоб валютаси - АҚШ доллари

Ҳисоблаш учун
Microsoft Excel ишлатилади

2.4. Прогнозли моделнинг асосий блоклари

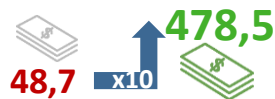
Прогноз моделининг асосий блоки - Осиёдаги энг жадал ривожланаётган мамлакатлар бенчмарклари асосида макроиқтисодий кўрсаткичларни ҳисоблашдир

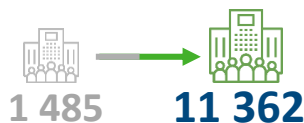
Асосий дастлабки шартлар

- Ҳисоблашнинг бошланғич нуқтаси 2017 йил учун Ўзбекистон Республикасининг асосий макроиқтисодий кўрсаткичлари қийматларидир
- Ялпи кўрсаткичларнинг ўсиш динамикаси ЯИМнинг ўсиш суръатларига мос келади
- Иқтисодиёт тузилмаси - АСМ, саноат ва хизматларнинг нисбати - Малайзия, Туркия, Жанубий Корея бенчмарклари қийматларига йўлида ўзгармоқда
- Алоҳида соҳа кўрсаткичларининг динамикаси Ўзбекистон Республикаси ривожланиш стратегиясининг концептсиясига киритилган ривожланишнинг модели сифатида қабул қилинган мамлакатларнинг тарихий динамикаси асосида олинган

Номинал ЯИМ, млрд АҚШ долл.

ЯИМ аҳоли жон бошига, АҚШ доллари / жон бош.

Doing Business халқаро рейтингдаги ўрни, ўрин

АСК маҳсулдорлиги, АҚШ доллари/иш билан таъминланганлар

Саноат самарадорлиги, АҚШ доллари/иш билан таъминланганлар

Хизмат соҳасининг маҳсулдорлиги АҚШ доллари/иш билан таъминланганлар

Рўйхатга олинган ишсизлик, % меҳнатга лаёқатли аҳолидан

Камбағаллик чегарасидан паст аҳоли улуши (\$ 1,95 кунига), %

Туғилганда кутилган умр кўриш давомийлиги, йил

Моделдаги чекловлар қуйидагилардан иборат:

- Инфляция таъсири ва миллий валютанинг сотиб олиш кучи ҳисобланмаган
- Турли хил аҳоли ўсиш сценарийларини ҳисоблаш йўқ

Манбалар: ишчи гуруҳнинг таҳлили

2.5. Ҳисоблаш натижалари. Макроиқтисодий блок: асосий кўрсаткич сценарийлари

Эволюцион сценарий

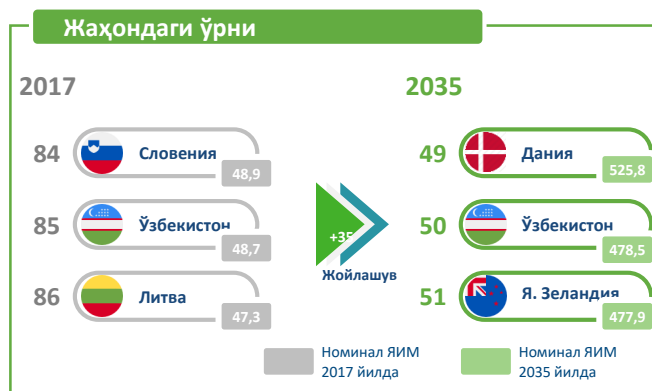
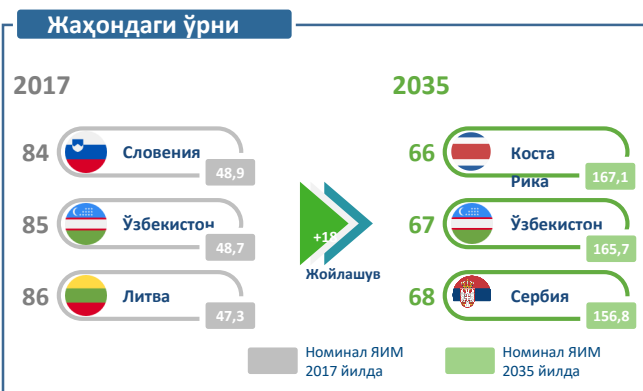
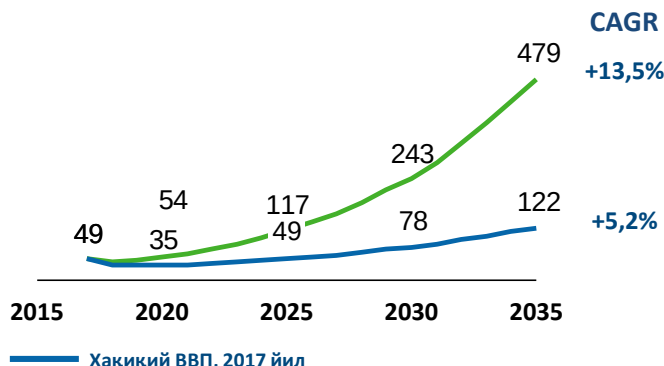
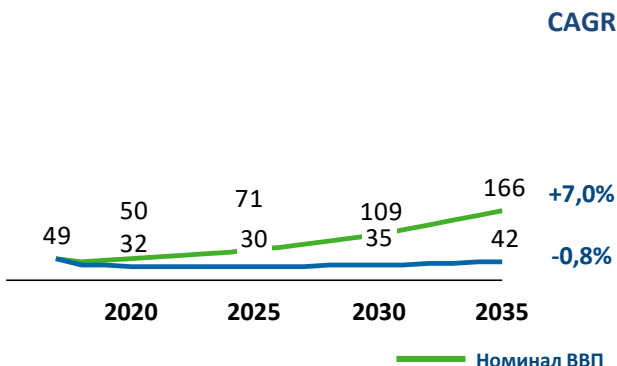
- Мамлакат ривожланишини минимал институционал ўзгаришлари билан давом эттириш
- Жаҳон ҳамжамияти ва трансмиллий инвесторларнинг (2019-2025 йиллар) қизиқишларининг бошланғич даври Шарқий минтақага ва умуман ривожланаётган бозорларга қизиқиш пасайиши билан инвестициялар ҳажмининг босқичма-босқич пасайиши билан алмаштирилади
- Етарли миқдорда инвестициялар мавжуд эмаслиги сабабли 2035 йилда ЯИМнинг мақсадли даражасига эришилмайди

Динамик сценарий

- Бозор иқтисодиёти тизимига босқичма-босқич ўтиш
- Хусусий маблағлар - инвестицияларнинг асосий манбаидир, шу жумладан инфратузилма лойиҳаларида ДХҲ дастурлари, ёнилғи-энергетика соҳасига хусусий инвестициялар, шунингдек, Ўзбекистон Республикасида халқаро корпорацияларнинг лойиҳалари, бу эса саноат ва қишлоқ хўжалигига инвестицияларни олиб киради.
- ЯИМнинг мақсадли даражаси 2035 йилга бориб етилади, давлат ва хусусий инвестицияларнинг 993-1213 миллиард АҚШ доллари миқдорида ўсиш суръатлари долл. кўтарилди

Номинал ва реал ЯИМ динамикаси

Млрд АҚШ долл.

Эволюцион сценарий бўйича прогноз консенсус-прогнозга асосланиб тузилган:

- Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги прогнози
- Euromonitor прогнози
- IMF прогнози
- Жаҳон банки, жумладан, Ҳиндистон, Мексика, Аргентина, Туркия ва бошқалар бўйича "Early-demographic dividend" тоифасига кирувчи мамлакатларнинг тарихий ўсиш суръатлари.

Номинал ЯИМ:

- Динамик сценарий бўйича прогноз топ 50та жойига эришиш мақсадида асосланади
- Асос сифатида EIU ва Euromonitor прогнозларини ишлатилган
- Ўсиш суръатлари ўхшаш тарихий ҳолатлар инobatга олиниб тўхрилган (жумладан, Бразилия, Хитой, Индонезия, Корея Республикаси, Малайзия, Сингапур, Таиланд, Хитой, Қозоғистон)

Реал ЯИМ:

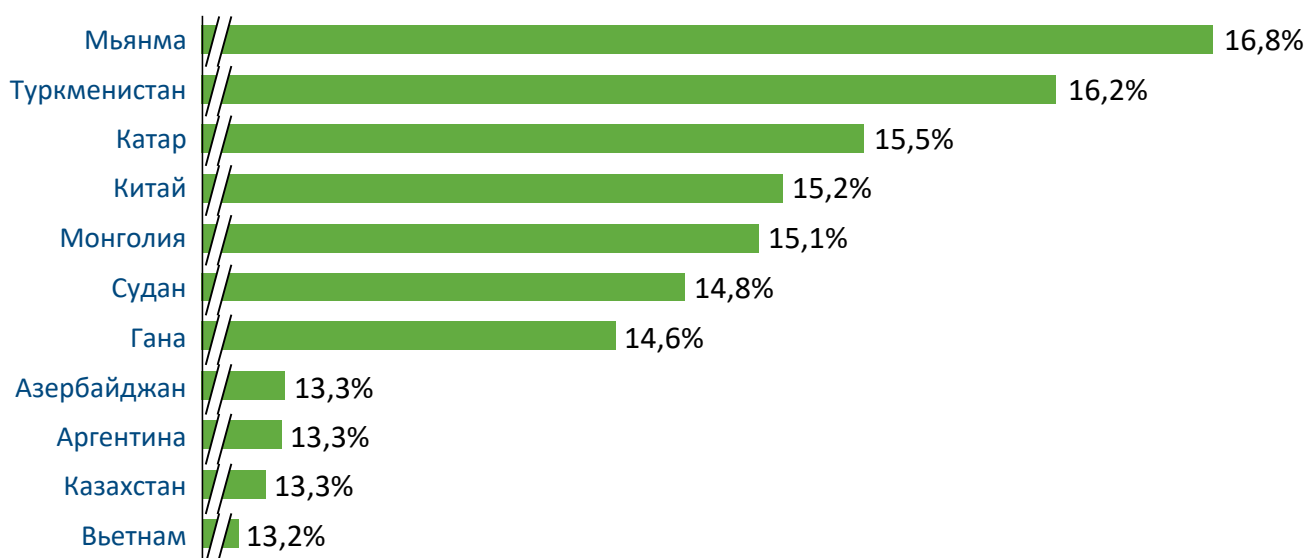
- Эволюция сценарийси билан бир хил дастлаб шартлар билан ҳисобланган: инфляциянинг 14 фоиздан 5 фоизгача пасайиши ва 2017 йилда 1 доллар учун 8130 сўмдан 2035 йилда бир доллар учун 7000 сўмгача сўм кучайиши

2.5. Ҳисоблаш натижалари. Макроиқтисодий блок: асосий кўрсаткич сценарийлари

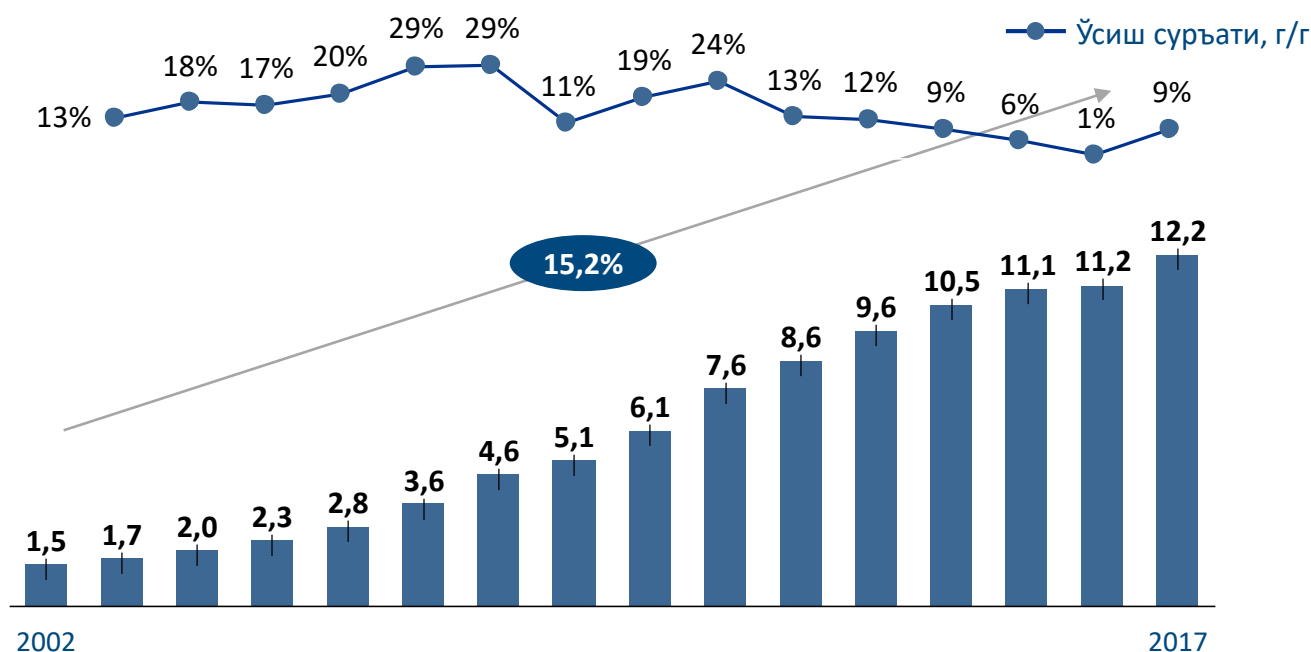
Халқаро тажриба

Тарихий таҳлил динамик сенарийда назарда тутилган ўсишнинг имкониятини кўрсатади.

Мамлакатлар бўйича номинал ЯИМ ўсишининг ўртача CAGR, 2012-2017 йй.

Хитойнинг номинал ЯИМи, трлн АҚШ доллари, 2002-2017 йй.

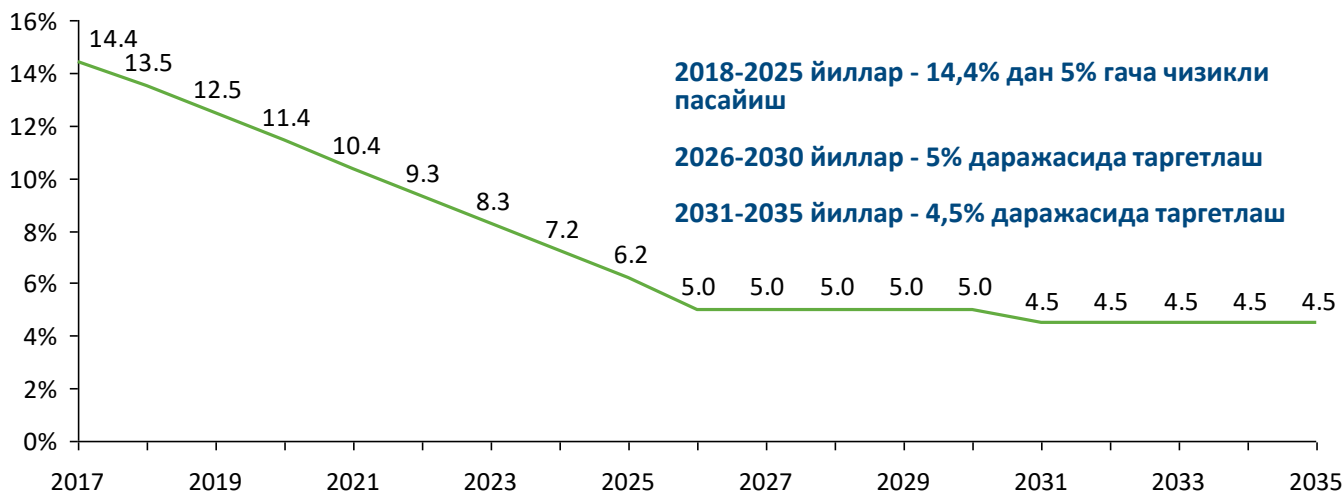

2.5. Ҳисоблаш натижалари. Макроиқтисодий блок: асосий кўрсаткич сценарийлари

Таргетлаш сиёсати шароитида инфляциянинг мўлжалланган даражалари (динамик сценарий)

Ўзбекистонда мўлжалланган инфляция даражалари

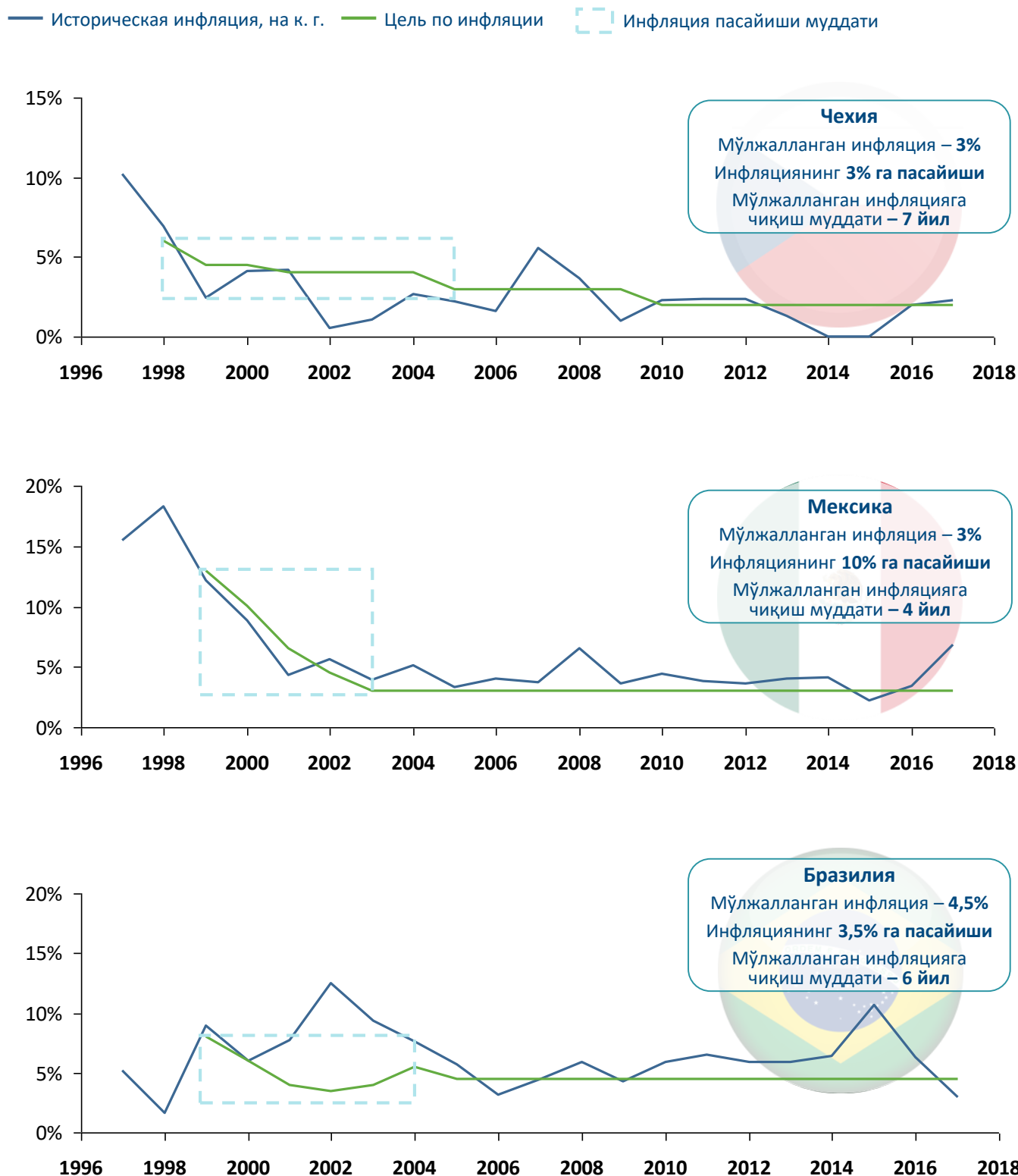
ҳ.й. учун %

- 2035 йилга бориб, мақсадли инфляция 4,5 фоизни ташкил этади. Ушбу индикатор халқаро мезонларга асосланган, шу жумладан Сингапур ва Бразилия
- Узоқ муддатда инфляция бўйича мўлжалланган кўрсаткич 2-3 фоиз бўлиши мумкин, бу барқарор иқтисодиётда оптимал қийматдир
- Ўзбекистон Республикасида мўлжалланган инфляцияга эришиш даври таргетлаш сиёсати бошлангандан тахминан 7 йил ташкил этади. Чехия ва Бразилияда ўхшаш инфляция даражасининг пасайиши кузатилди.
- Мақсадли инфляцияга эришиш учун тавсия этилган сценарий Мексиканинг мисолига қараганда консерватив бўлиб, мақсадли кўрсаткич 3 йил ичида эришилган
- Таргетлашнинг асосий воситаси марказий банкнинг қисқа муддатли кредитлар бўйича фоиз ставкаси бўлиб қолмоқда. Ушбу ставканинг ўсиши ҳолатида иқтисодиётнинг реал секторига кредит бериш қисқаради. Натижада, аҳоли ва бизнес харажатларини камайтиради, товарлар ва хизматларга талаб камаяди, бу эса ўз навбатида нарх ўсишни секинлаштиради
- Шу билан бирга, юқори фоиз ставкасини сақлаб қолиш мамлакат иқтисодиётига салбий таъсир кўрсатиши мумкин. Бразилияни мисолида, инфляцияни юқори ликвидли фоиз ставкалари орқали таргетлаш иқтисодий ўсишнинг қисқаришига ва бир қатор макроиқтисодий кўрсаткичлар, жумладан давлат қарзларининг ёмонлашувига олиб келди
- Реал секторга кредит беришни қисқартиришга олиб келадиган қўшимча инфляцияни таргетлаш воситалари мажбурий захиралар миқдорини ошириш ва молия бозорида давлат қимматли қоғозларини сотиш йўли билан пул маблағларини олиш бўлиши мумкин.
- Муваффақиятли таргетлаш учун инфляцияга таъсир кўрсатадиган бир қатор ташқи омилларни ҳисобга олиш керак:
 - Импорт қилинадиган асосий товарлар нархларининг кўтарилиши
 - Ҳосилсизлик туфайли қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари нархларининг ўсиши
 - Айрим товарлар нархларини давлат томонидан тартибга солиш
 - Давлат харажатларининг кўтарилиши
 - Айрим соҳаларда монополиялар мавжудлиги

2.5. Ҳисоблаш натижалари. Макроиқтисодий блок: асосий кўрсаткич сценарийлари

Инфляция даражасини таргетлашнинг халқаро мисоллари

2.5. Ҳисоблаш натижалари. Макроиқтисодий блок: асосий кўрсаткич сценарийлари

Макроиқтисодиёт ўсиш кўрсаткичларнинг турли хил сценарийлари мавжуд, модел мақсадли динамик сценарийга асосланган

Муҳим ЎзР кўрсаткичлари, 2035	Ўлчов бирлиги	2017	Эволюцион сценарий 2035	Динамик сценарий 2035
АСМнинг ЯҚҚдаги улуши	% ЯҚҚдан	19%	 16% Арманистон	 8% Гуржистон
Саноатнинг ЯҚҚдаги улуши	% ЯҚҚдан	33%	 33% Беларусь	 35% Ж. Корея
Хизматар соҳасининг ЯҚҚдаги улуши	% ЯҚҚдан	48%	 51% Арманистон	 58% Гуржистон
Банд бўлган аҳоли	Млн киши	12,8	13,9 ҳисоблаш	18,8 ҳисоблаш
АСМда бандлик	% бандлардан	29%	 24% Миср	 12% Малайзия
Саноатда бандлик	% бандлардан	24%	 24% Украина	 12% Болгария
Хизматлар соҳасида бандлик	% бандлардан	47%	 51% Қирғизистон	 59% Ж. Корея
Рўйхатга олинган ишсизлик	аҳолидан %	9%	 8% Словакия	 6% Малайзия
Реал иш ҳақи	АҚШ долл. киши бошига	182,0	212,8 ҳисоблаш	370,5 ҳисоблаш
Инфляция	% ўтган йилга нисбатан	14%	 11% Беларусь	 5% Ж. Корея
Инвестициялар ҳажми	Млн АҚШ долл.	910,0	16 292,0 ҳисоблаш	55 124,0 ҳисоблаш

Манбалар: World Bank Data

2.5. Ҳисоблаш натижаларининг тавсифи

Макроиқтисодий блок: асосий кўрсаткич сценарийлари

2035 йилгача Ўзбекистон номинал ЯИМи 48,7-дан 479 млрд АҚШ долларигача ошади, йиллик ўсиш 13,5% 2017- 2035 уфқида, иқтисодиёт тузилмаси ўзгариши ва унинг ҳосилдорлиги 3 баробар кўтарилиши туфайли

 Кўрсатилган қийматлар динамик ривожланиш сценарийси асосида ҳисоб-китоб натижасидир, чунки у ЎЗР ривожланиш стратегиясининг Концепсияси доирасида мақсад бўлиб ҳисобланади.

Агросаноат мажмуаси:	2017	2035	Шарҳлар
ЯҚҚда АСМ улуши, жами ЯҚҚдан %	19,2	8,4	Бенчмарк: Туркия, Малайзия
АСКнинг ЯҚҚдаги ҳиссаси реал ифодада, млрд АҚШ дол. кўтарилди	8,3	35,7	Бенчмарк: Туркия, Малайзия
АСМда бандлар улуши, бандлар умумий сонидан %	29	12,2	Бенчмарк: Туркия, Малайзия
АСМ маҳсулдорлиги, минг доллар АСМда 1 банд кишига	2,2	15,6	Ишчи гуруҳининг ҳисоби
Саноат:			
Саноатнинг ЯҚҚда улуши, % жами ЯҚҚдан	32,9	34,7	Бенчмарк: Ж.Корея, Малайзия
Саноатнинг ЯҚҚдаги ҳиссаси реал ифодада, млрд АҚШ долл. кўтарилди	14,2	147,9	Бенчмарк: Ж. Корея, Малайзия
Саноатда бандларнинг улуши, % жами бандлардан	23,9	29,1	Бенчмарк: Туркия, Малайзия
Саноат маҳсулдорлиги, минг доллар саноатда 1 банд кишига	4,6	27,0	Ишчи гуруҳининг ҳисоби
Хизмат кўрсатиш соҳаси:			
ЯҚҚда хизматларнинг улуши, % жами ЯҚҚдан	47,9	56,9	Бенчмарк: Ж.Корея, Малайзия
Хизматлар соҳасининг ЯҚҚдаги ҳиссаси реал ифодада, млрд АҚШ долл. кўтарилди	20,7	242,3	Бенчмарк: Ж.Корея, Малайзия
Хизмат кўрсатишда бандлар улуши, % жами бандлардан	47,1	58,7	Бенчмарк: Туркия, Малайзия
Хизматлар соҳасида маҳсулдорлик, минг доллар хизмат кўрсатиш соҳасида 1 банд кишига	3,4	22,0	Ишчи гуруҳининг ҳисоби
Умумий кўрсаткичлар			
Аҳолининг умумий сони, млн киши	32,8	42,1	Прогноз: World Bank Data
ЯИМ аҳоли жон бошига, минг АҚШ долларигача кўтарилди	1,5	11,4	Ишчи гуруҳининг ҳисоби
Рўйхатдан ўтадиган ишсизлик даражаси, % меҳнатга лаёқатли аҳолидан	8,9	6,2	Бенчмарк: Ж.Корея, Малайзия, Сингапур
Қўшилган қиймат 1 КЎКга, минг АҚШ долл. кўтарилди	113	272,7	Бенчмарк: Ривожланган
Инвестициялар йиллик ҳажми, млрд АҚШ долл. кўтарилди	0,9	129,2	Ривожланган давлатлар даражаси
Давлат бюджетининг қарздорлик юкламаси, % ЯИМдан	16	38,7	Бенчмарк: Тайван
Инвестиция суръати, олдинги йилга нисбатан истъеомол нархлари ўзгариши %да	14,4	4,5	Бенчмарк: Сингапур

Қўшимча ҳисоблар

Ўзбекистон Республикасининг 2035 йилгача
мақсадли ривожланиш кўрсаткичларининг прогнози

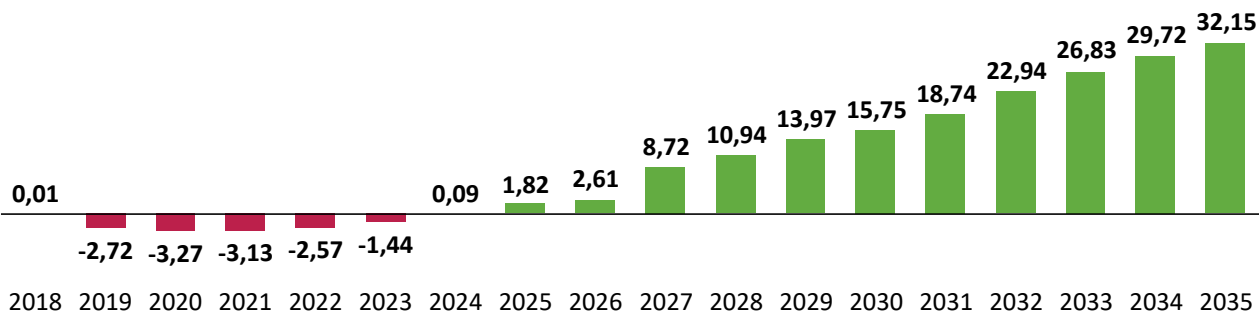
Ўзбекистон Республикасининг 2018-2035 йиллардаги бюджети

Қўшимча ҳисоблар

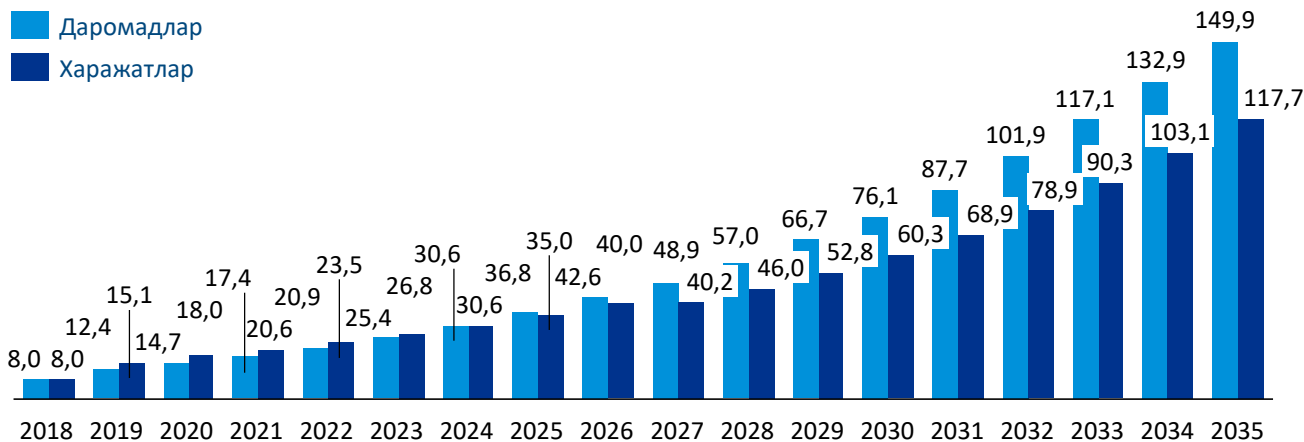
Ўзбекистон Республикасининг 2018-2035 йиллардаги бюджети

Ўзбекистон Республикасининг Давлат бюджети прогнози

Давлат бюджетининг профицити/дефицити прогнози бюджет таркиби сақланган ҳолда ва* ва солиқ ислохотлари концепцияси инобатга олган ҳолда, млрд АҚШ долл. кўтарилди

Давлат бюджетининг профицити/дефицити прогнози бюджет таркиби сақланган ҳолда ва* ва солиқ ислохотлари концепцияси инобатга олган ҳолда, млрд АҚШ долл. кўтарилди

- 2024 йилгача бюджет дефицити кузатилади
- Солиқ ислохоти бюджет харажатларини 2019 йилда сезиларли даражада оширади.
- 6 йил мобайнида профицитга чиқиш учун, 2025 йилдан бошлаб, бюджет харажатларининг ўсиш суръати йилига 13,5% гача чекланиши керак.
- Солиқ ислохоти концепцияси давлат бюджетининг юкини сезиларли даражада оширишни, хусусан, юридик шахсларнинг айланма маблағлари (даромадлари) дан тушган давлат мақсадли жамғармаларига мажбурий ажратмаларнинг бекор қилиниши ҳисобидан амалга оширилади; фуқароларнинг бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига суғурта бадалларини бекор қилиш; тадбиркорлик субъектлари учун ягона ижтимоий тўловлар ставкасини 25% дан (15%) 12% гача қисқартириш; бу олдин бюджетдан ташқари маблағлар билан қопланган харажатларни қоплаш учун бюджетдан 46,3 триллион сўм (6 млрд. АҚШ доллари) талаб қилади
- Шу билан бирга, бюджет даромадларининг асосий ўсиши ҚҚС тўловчилари доирасини кенгайтириш (2019 йилда +16,2 триллион сўм ёки 2,1 миллиард доллар) ва манзилли фискал имтиёзларини бекор қилиш (агар имтиёзларнинг 25 фоизи бекор қилинса, бюджетга ялпи тушумлар ўсиши +12,2 триллион сўм ёки +1,6 миллиард АҚШ доллари ташкил қилади) ҳисобидан кўзда тутилган

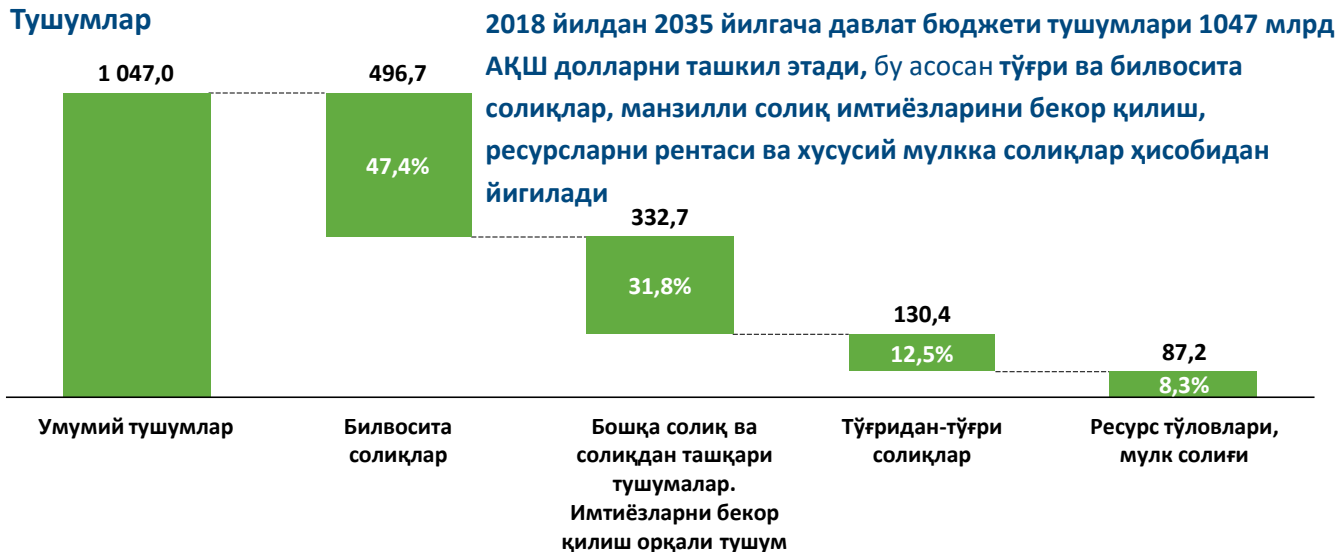
Ўзбекистон Республикасининг 2018-2035 йиллардаги бюджети

Давлат бюджетининг прогнозлаштирилган модели даромад ва харажатлар ҳажмининг Ўзбекистон иқтисодиётининг ўсишига мутаносиб ўсиши ва консерватив тузилмага эга.

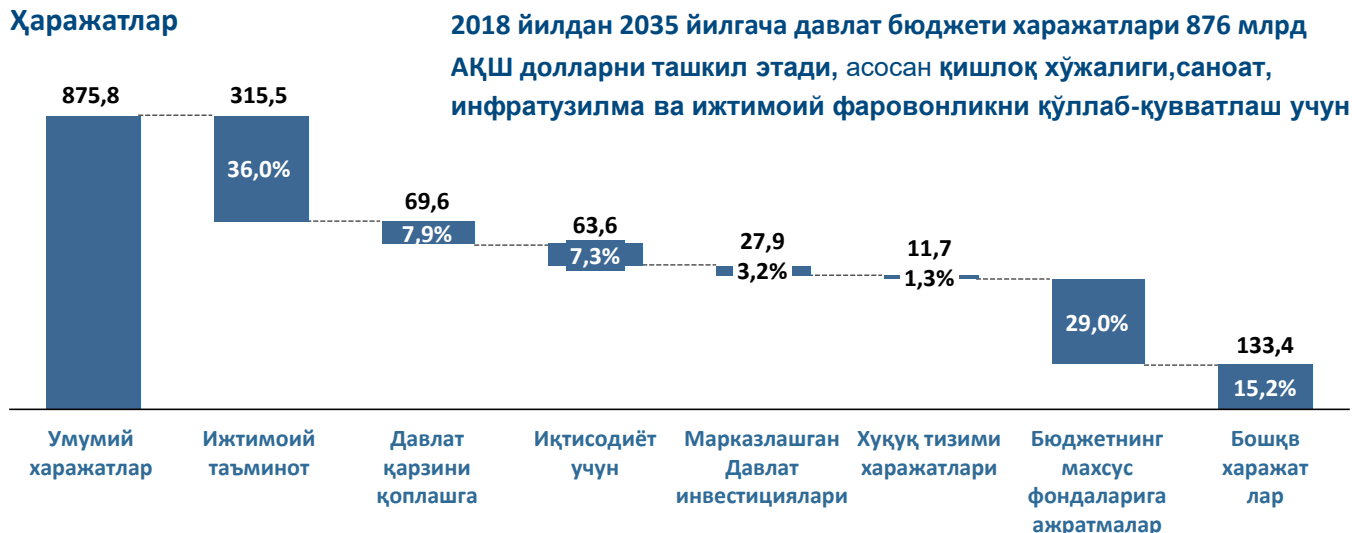
Асосий дастлабки шартлар

- Ҳисоблашнинг бошланғич нуқтаси - ЎЗР бюджети тузилмаси ва ҳажмидир
- Бюджет тузилмаси дастлаб шартларнинг консервативлиги сабабли шартли равишда доимий ҳолатда сақланади
- 2019-йилда бюджет солиқ ислохотлари концепциясига мувофиқ тўғриланган
- Даромадларнинг ўсиши ЯИМнинг ўсиш суръатларига мутаносиб равишда ҳисоблаб чиқилади, асосий дастлаб шартлар - иқтисодиётнинг ривожланиши ҳисобига солиққа тортиладиган базанинг ўсишидир
- Давлат харажатлари ўсиши йиллик 13,5%га чекланган - Ўзбекистонда аҳоли ўсиши, инфляция ва турмуш даражаси ўсиши туфайли иқтисодий ўсишнинг ўртача суръати

Тушумлар

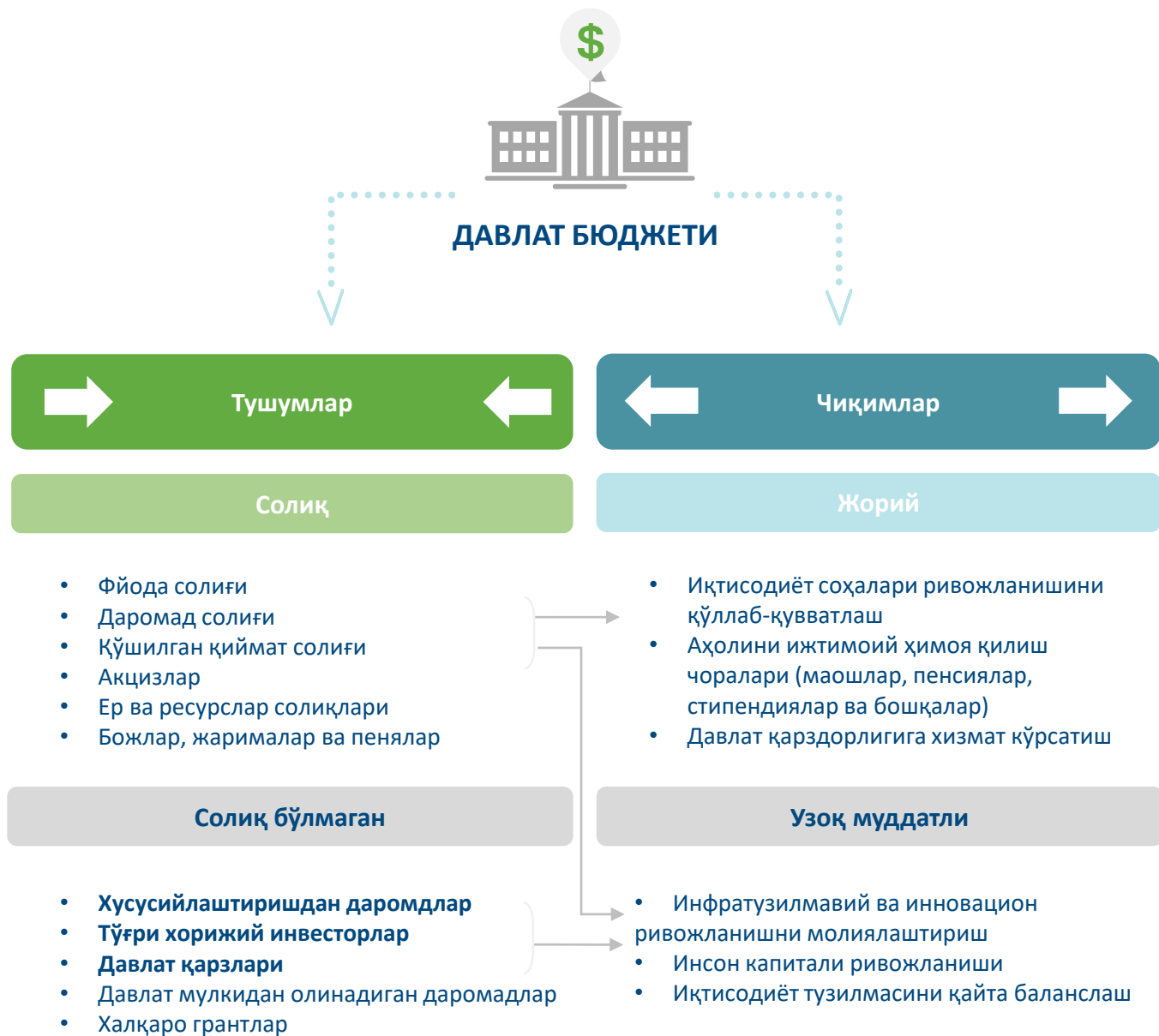

Харажатлар

Ўзбекистон Республикасининг 2018-2035 йиллардаги бюджети

Стратегик ташаббуслар асосан солиқдан ташқари даромадлар ва давлат бюджети профицити ҳисобидан амалга оширилади

Баъзи ижтимоий масалалар мақсадли халқаро дастурлар ва грантлар ёрдамида ҳал қилиниши мумкин, бўшаган маблағлар иқтисодиётнинг устувор тармоқларини ривожлантиришга йўналтирилиши керак

Солиқ сиёсатини ислоҳ қилиш концепцияси

2018 йил 29 июн Ўзбекистон Республикаси Президенти ПФ-5468-сонли фармони билан Ўзбекистон Республикаси солиқ сиёсатини ислоҳ қилиш концепциясини тасдиқлади.

Президентнинг фармонига мувофиқ 2019 йил 1 январидан бошлаб:

- иш ҳақи фондига солиқ юки камаяди
- одатий ва соддалаштирилган солиқлар тўловчиларни солиққа тортиш такомиллаштирилади ва айланмадан (даромаддан) солиқлар оптималлаштирилади, шунингдек соддалаштирилган солиққа тортиш тартибига ўтиш мезонлари оптималлаштирилади
- солиқ сиёсатининг такомиллаштирилиши соддалаштирилган солиқ тизимидаги солиқ тўловчиларга салбий таъсирини камайтириш бўйича чора-тадбирлар амалга оширишни назарда тутди
- қўшилган қиймат солиғи ва акциз солиғини ҳисоблаш ва тўлаш тартиби такомиллаштирилади

Президентимиз фармонига мувофиқ солиқ сиёсатини такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари қуйидагилардан иборат:

- иқтисодиётга солиқ юки даражасини камайтириш;
 - Солиққа тортишнинг соддалаштирилган ва умумий солиққа тортиш тизими бўйича солиқ тўлаётган хўжалик юритувчи субъектлар ўртасида солиқ юки даражасида номуаносибликларни бартараф этиш;
 - солиқларнинг бирлашиши ва қўшилиши орқали солиқлар сонини оптималлаштириш
 - макроиқтисодий барқарорликни таъминлаш;
 - солиқ қонунчилигини соддалаштириш, қарама-қаршилик ва низоларни бартараф этиш;
 - солиқ қонунчилигининг барқарорлигини ва Солиқ кодексининг нормаларини бевосита амал қилишини таъминлаш;
 - хорижий инвесторлар учун қулай шарт-шароитлар яратиш;
 - солиқ назорати шакллари ва механизмларини такомиллаштириш
- Концепция узоқ муддатли солиқ маъмуриятчилигининг тамойилларини ўрнатмайди (солиқ ставкаларининг ўзгартириш эҳтимоллиги)
 - Солиқ ва божхона имтиёзларининг камайтирилишига доир аниқ муддат ва ҳажмлар йўқ.
 - Бюджетнинг солиқ тушумлари таркибида билвита солиқлар ўстунлиги сақланмоқда
 - Тўловларни бекор қилгандан сўнг бюджетдан ташқари жамғармалар харажатларини молиялаштириш манбаи йўқ

Жорий ва таклиф қилинган солиқ ставкалари ва бошқа мажбурий тўловларни таққослаш

Солиқ / мажбурий тўлов	Жорий ставкалар	Таклиф этилган ставкалар	Фарқи
Фойда солиғи	14%	12%	-2%
Дивидендлар ва фоизлар шаклидаги даромад солиғи	10%	5%	-5%
Ягона солиқ тўлови	5%	4%	-1%
Давлат мақсадли жамғармаларига мажбурий ажратмалар	3,2%	0%	-3,2%
ҚҚС	20%	20%	0%
Мулк солиғи	5%	2%	-3%
Жисмоний шахслар даромад солиғи	7,5% - 22,5%	12%	
Ягона ижтимоий тўлов	25% / 15%	12%	-3%
Фуқароларнинг сугурта бадаллари	8%	0%	-8%

Манбалар: очиқ манбалар маълумотлари, ишчи гуруҳнинг таҳлили

Бюджетга таъсири (1/2)

Ўзбекистон Республикаси солиқ сиёсатини такомиллаштириш концепциясининг қоидалари	Кутилаётган бюджетга таъсири
Кўплаб манзилли фискал имтиёзларни бекор қилиш	Ялпи солиқ даромадлари ҳисобига бюджет даромадларини кўпайтириш
ҚҚС тўловчилари доирасини кенгайтириш (ставка 20%)	ҚҚС-дан тушумларнинг кўпайиши ҳисобига бюджетнинг даромад қисмининг кўпайиши (билвосита солиқлар гуруҳи)
Барча фуқаролар учун 12 фоиз миқдорида шахсий даромад бўйича ягона солиқ ставкасини жорий қилиш	Даромад солиғи даромадларини “соя”дан чиқиш ҳисобидан солиққа тортиш базасини кенгайтириш орқали кўпайтириш (тўғридан-тўғри солиқлар гуруҳи)
Юридик шахсларнинг айланма маблағлари (тушумлари) бўйича давлат мақсадли жамғармаларига мажбурий ажратмалар бекор қилиниши (умумий солиқ тўловчиларнинг соф фойдасининг 3,2 фоизи)	Бюджетдан ташқари жамғармаларга (Пенсия, Йўл, Мактаб) тўғридан-тўғри молиялаштириш келишининг йўқлиги, агар ушбу жамғармаларнинг фаолияти (молиявий эҳтиёжи) ўзгармаса, бюджетга юк кўпаяди
Фуқароларнинг иш ҳақи шаклидаги фуқароларнинг даромадидан олинадиган (иш ҳақи фондидан 8%) бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига суғурта бадалларини бекор қилиш	Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасида тўғридан-тўғри молиялаштиришнинг мавжуд эмаслиги, агар фонднинг фаолияти (молиявий эҳтиёжи) ўзгармаса, унда бюджет юки ошади
Тадбиркорлик субъектлари учун ягона ижтимоий тўловнинг ставкасини 25% дан (15%) 12%гача тушириш	Бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасида тўғридан-тўғри молиялаштиришнинг камлиги, агар фонднинг фаолияти (молиявий эҳтиёжи) ўзгармаса, унда бюджет юки ошади
Юридик шахслар фойда солиғи ставкасини 14 фоиздан 12 фоизгача, тижорат банклари учун 22 фоиздан 20 фоизгача пасаяди	Хўжалик юритувчи субъектларнинг фойдаси жорий даражада сақланган ҳолда бюджет даромадларини фойда солиғидан (тўғридан-тўғри солиқлар гуруҳи) тушумлар шаклида камайиши
Юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ ставкасини 5% дан 2% гача камайитириш	Агар мол-мулкнинг ялпи қиймати ҳозирги даражада сақланиб қолинса, мол-мулк солиғи (тўғридан-тўғри солиқлар гуруҳи) даромадлари шаклида бюджет даромадлари камайиши
Соддалаштирилган солиқ тизимини ислоҳ қилиш 1 млрд. сўмгача йиллик даромади мавжуд солиқ тўловчилар учун 4% асосий ставка билан айланма маблағ (даромад) солиғини ҳисоблаш ва тўлаш тартибини ўртнатиш	Юқорида келтирилган фикрларни ва Ўзбекистонда солиқ тўловчиларнинг аксарияти соддалаштирилган солиққа тортиш тартибини қўллаши ва уни бекор қилиш билан умумдавлат солиғи тўловчиларининг базаси ортиб боришини ҳисобга олган ҳолда бюджетга таъсирини аниқ баҳолаш имкони йўқ.

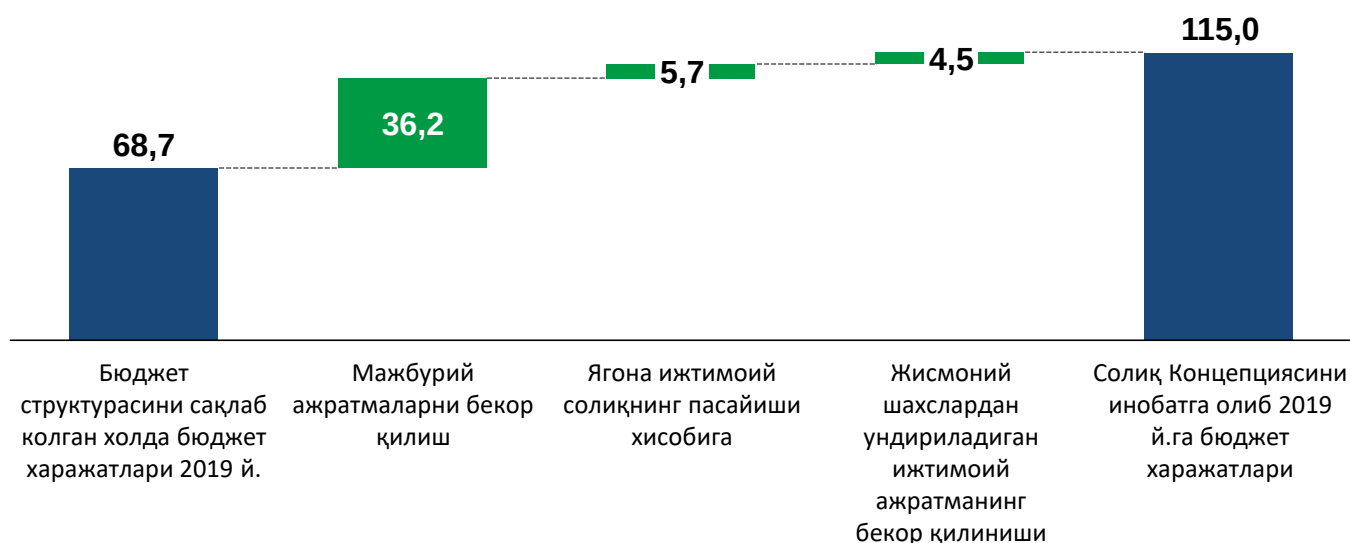
Бюджетга таъсири (2/2)

Солиқ ислохотлари концепциясини амалга ошириш 2019 йилда бюджетнинг даромад қисмини 26,3 трлн сўмга оширишга имконият беради; шу билан бирга, ўша даврда харажатларни 46,3 трлн сўмга кўпайтиришни талаб қилади

ЎзР Давлат бюджетининг даромадлари мақсадли жамғармаларни инobatга олмаган ҳолда, трлн сўм

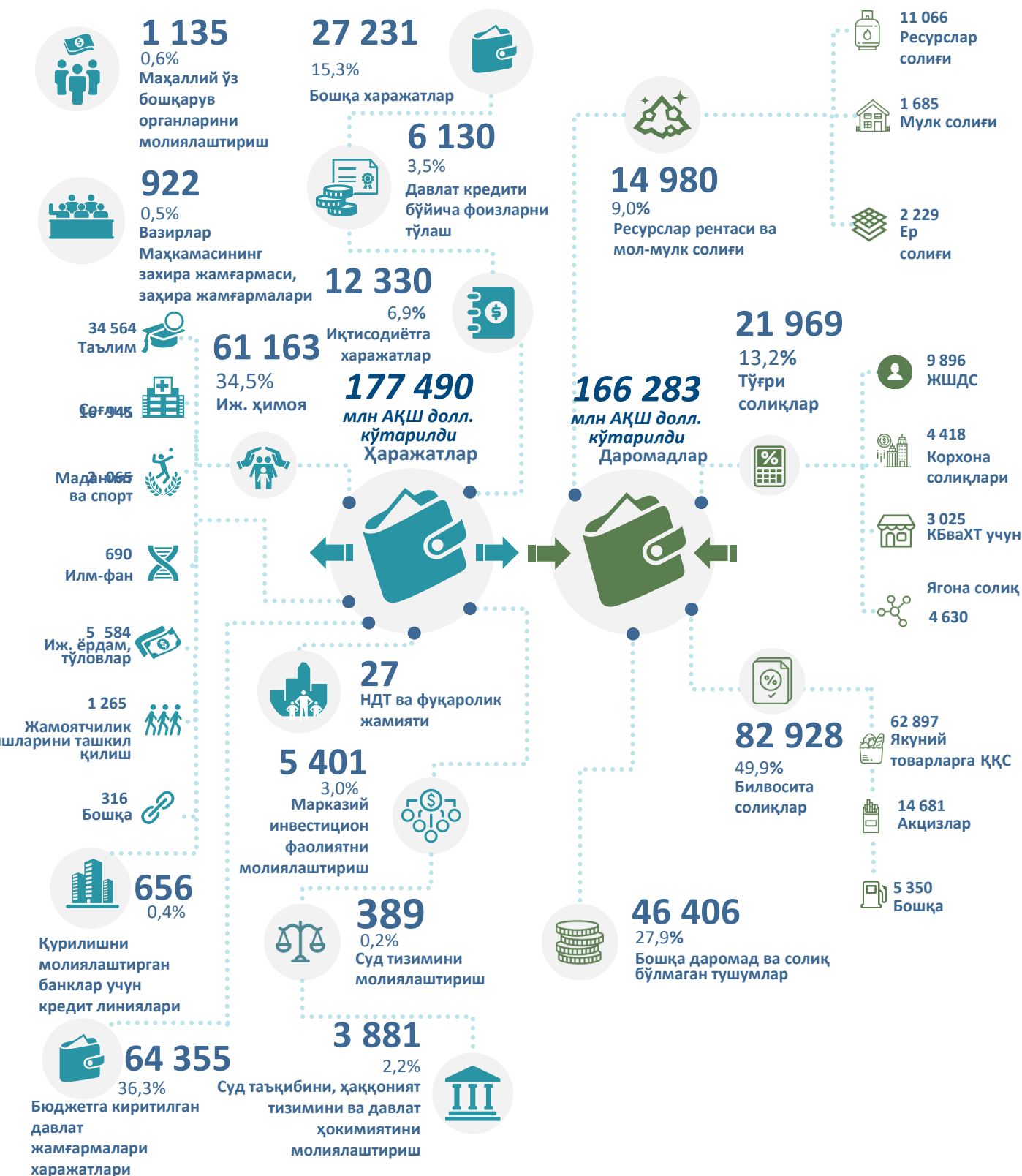

ЎзР давлат бюджети харажатлари, мақсадли жамғармаларни инobatга олмаган ҳолда, трлн сўм

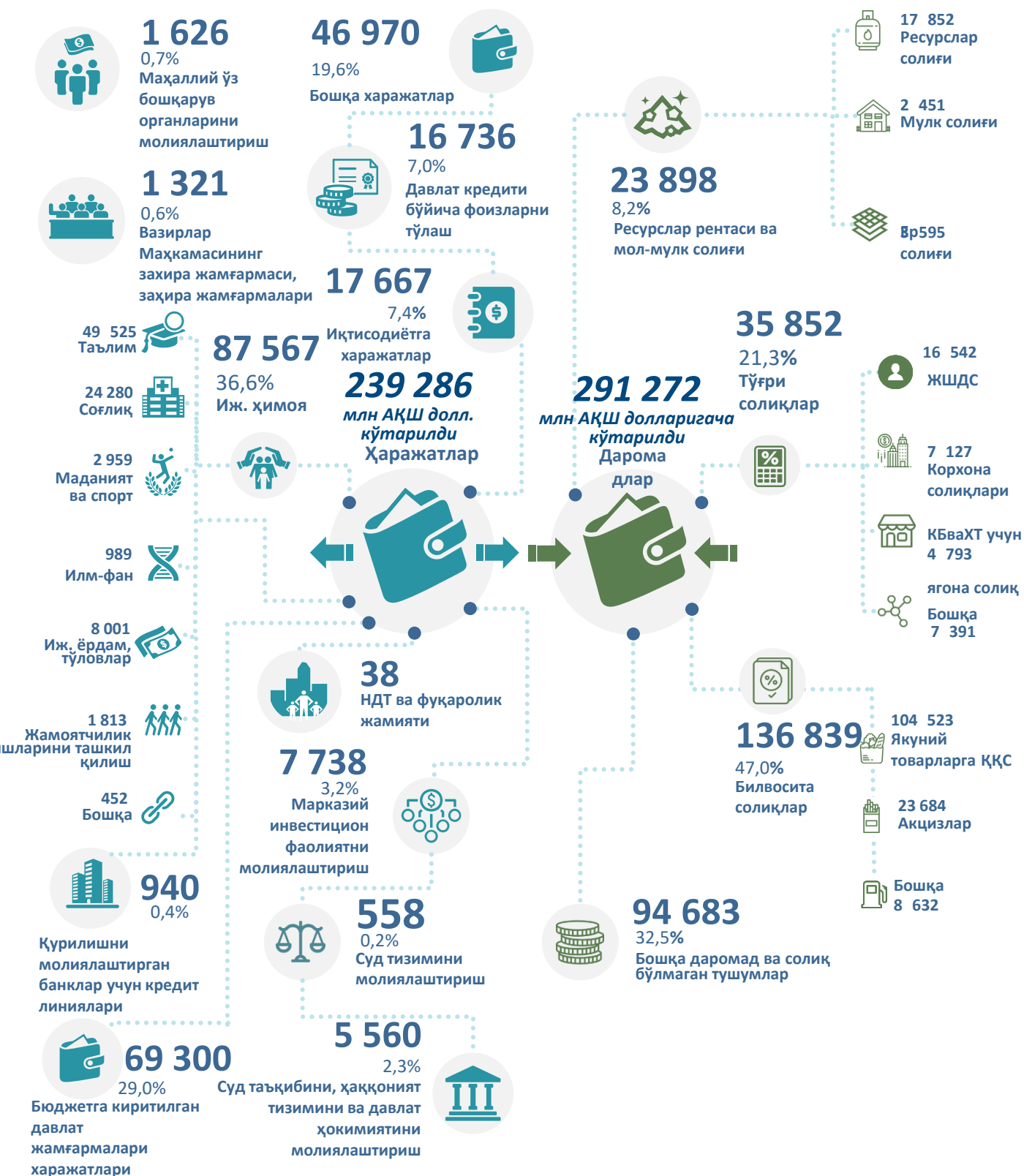
Ўзбекистон Республикасининг 2018-2035 йиллардаги бюджети

2018-2025 йиллар мобайнида Ўзбекистон Республикасининг давлат бюджетининг умумий харажатлари ва даромадлари тушум манбаи ва асосий харажатлар бўйича

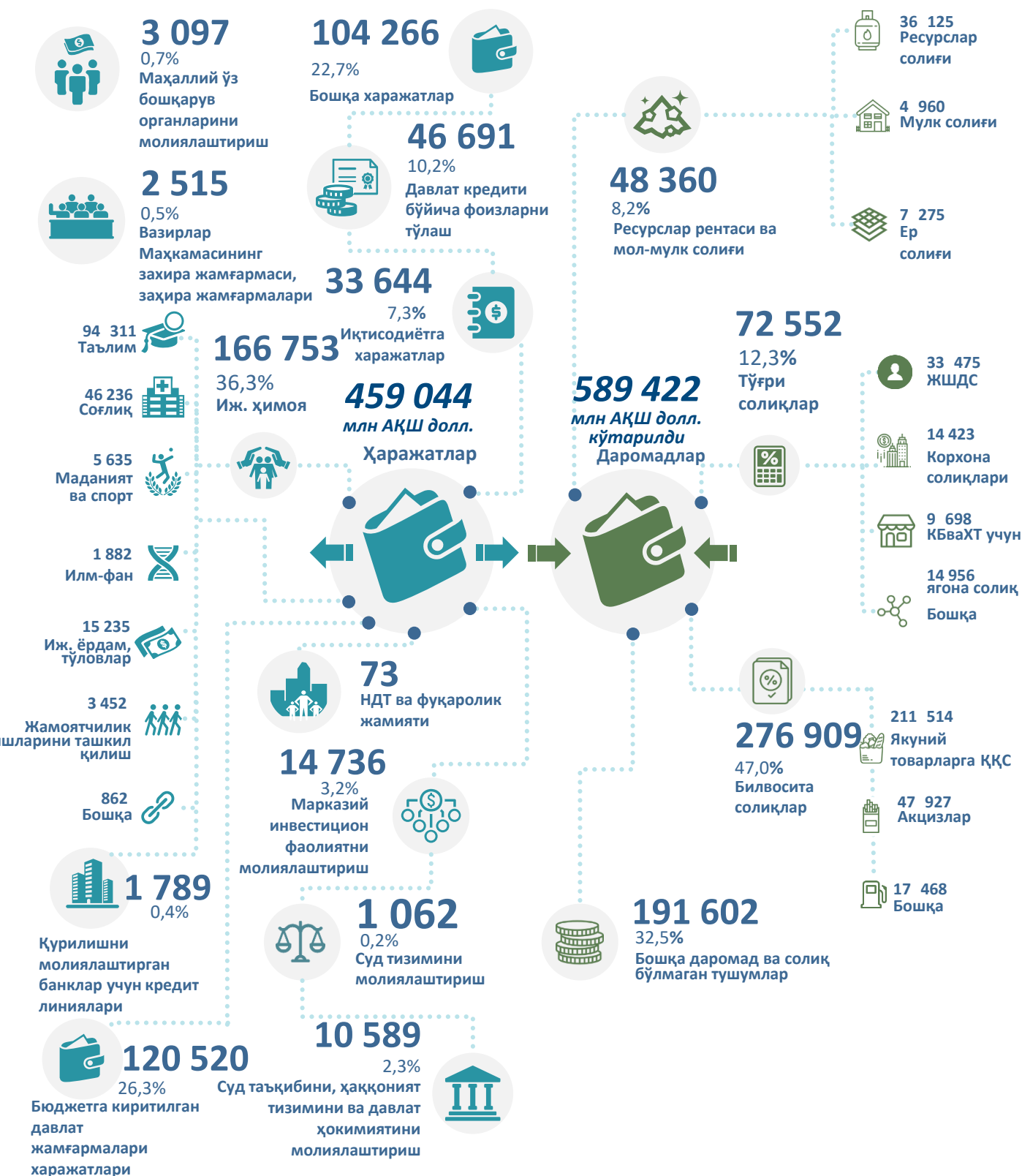
Ўзбекистон Республикасининг 2018-2035 йиллардаги бюджети

2026-2030 йиллар мобайнида Ўзбекистон Республикасининг давлат бюджетининг умумий харажатлари ва даромадлари тушум манбаи ва асосий харажатлар бўйича

Ўзбекистон Республикасининг 2018-2035 йиллардаги бюджети

2031-2035 йиллар мобайнида Ўзбекистон Республикасининг давлат бюджетининг умумий харажатлари ва даромадлари тушум манбаи ва асосий харажатлар бўйича

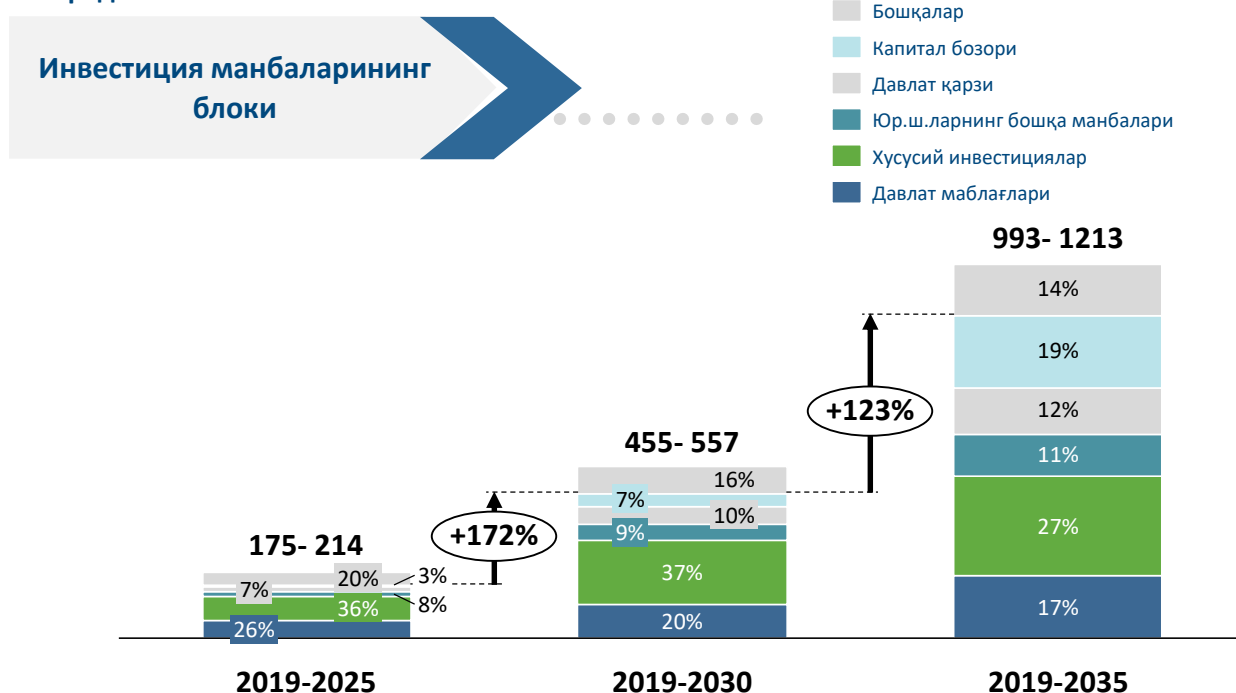

Инвестициялар: йўналишлар ва манбалар

Қўшимча ҳисоб китоблар

Инвестициялар: прогнозни тузишга ёндашув

Инвестициялар ҳажмини ҳисоблаш учун прогнозли модел энг муҳим манбаларни аниқлашга имкон беради, шунингдек даромадларни максималлаштириш учун энг муҳим дастлаб шартларни акс эттиради.

Асосий дастлабки шартлар

- Инвестициялар Малайзия, Жанубий Корея, Туркия каби мамлакатларнинг тарихий динамикаси мисолида ривожланаётган иқтисожиётлар учун даромад манбаларининг энг муҳимлари кесимида, шунингдек, озроқ даражада, Грузия, Озарбайжон ва Қозоғистон ҳудудий хусусиятларини тартибга солиш учун кўрсатилади
- Ҳисоблашнинг бошланғич нуқтаси - ЎЗР банк тизимининг жамғармалари жорий тузилмаси ва ҳажми, даромад манбалари ва пасивлар ҳажмидир
- Инвестицияларнинг ҳар бир манбаи учун ўзига хос хусусиятига қараб ноёб параметрлар тўплами йиғилди ва сифатли баҳолаш ва ривожланиш сценарийлари асосида турли ўсиш суръатлари яратилди

2019-2025

- Ҳам ДХХ схемаси доирасида, ҳам халқаро компанияларнинг бозорга кириши туфайли сезиларли инвестициялар оқими
- Инвестицияларнинг асосий соҳалари - саноат, энергетика ва қишлоқ хўжалиги
- Юқори иқтисодий ўсиш (13,5%) давлат қарзларини нисбатан арзон нархларда олиш ва ҳажмини ошириш имконини беради

2025-2030

- Биринчи беш йил давомидаги динамика давом этади, лекин бозор механизмларининг фаол ривожланиши ва банк тизимининг ривожланиши туфайли, банк лойиҳавий молиялаштириши янада муҳим рол ўйнайди

2030-2035

- Давлат катта ролини сақлаб қолади - инвестицияларнинг 20 фоиздан ортиғини
- Тўғри хусусий инвестициялар олди қаторга чиқади, капита бозори ва хусусий банклар орқали инвестициялар

Моделдаги чекловлар қуйидагилардан иборат:

- Инфляция таъсири ва миллий валютанинг сотиб олиш кучи ҳисобланмаган
- Қўшимча солиқлар жорий этилиши, мавжудларни бекор қилиш ёки ставкаларнинг ўзгариши таъсирини ҳисоблаш мавжуд эмас
- Турли хил аҳоли ўсиш сценарийларини ҳисоблаш йўқ

Инвестициялар: асосий йўналишлар

Ҳаражатлар манбалари

		2019-2035
		Млрд АҚШ долл.
1	Ижрочи ҳокимият	0,5 – 0,6
2	Қонун чиқарувчи ҳокимият	0,4 – 0,5
3	Суд ҳокимияти	-
4	Қишлоқ хўжалиги	67,9 – 83,0
5	Тўқимачилик саноати	21,0 – 25,6
6	ЁЭК	70,2 – 85,8
7	КМК	43,2 – 52,8
8	Автомобил саноати	41,6 – 50,9
9	Кимё саноати	40,6 – 49,6
10	Транспорт	28,7 – 35,0
11	Курилиш саноати ва инфратузилма	129,9 – 158,7
12	Туризм	39,6 – 48,4
13	КБваХТ	30,0 – 36,8
14	Банклар ва мувофиқлик	17,4 – 21,2
15	Суғурта тизими	4,8 – 5,8
16	Пенсия тизими	0,6 – 0,8
17	Капитал бозорлари	10,8 – 13,1
18	Соғлиқни сақлаш	132,2 – 161,5
19	Ижтимоий сиёсат	44,7 – 54,6
20	Инсоний капитал	145,6 – 178,0
21	Маданият	10,3 – 12,6
22	Экология	5,9 – 7,2
23	Илм-фан, технология, инновациялар	50,9 – 62,2

Умумий ҳаражатлар:
(млрд АҚШ Долларига нисбатан).

940 – 1 149

Инвестициялар: асосий манбалар

Молиялаштириш манбалари

1	Хусусий инвестициялар, ДХХ билан бирга (тўғридан-тўғри ҳорижий, корпоратив ва хусусий инвестициялар, ДХХ)
2	Давлат маблағлари
3	Капитал бозорлари (Корпоратив қимматли қоғозларга инвестициялар)
4	Юридик шахсларнинг бошқа маблағлари (сўғурта маблағлар ва юридик шахсларнинг депозитлари)
5	Жисмоний шахсларнинг бошқа маблағлари (жисмоний шахсларнинг депозитлари ва халқаро пул ўтказмалари)
6	Давлат қарздорлиги (ташқи бозорда қарз олиш)
7	Хусусийлаштиришдан маблағлар (давлат мулкини сотишдан тушган тушум)
8	ХТВ дастурлари бўйича маблағлар (Трансфертлар ва ХТВ дастурлари бўйича грантлар)

Режалар динамикаси

2019	2019-2035
Млрд АҚШ долл.	Млрд АҚШ долл.
4,0	263- 322
Шу жумладан, ДХХ	157- 191
4,8	166- 202
0,082	192- 234
1,1	112- 137
1,7	113- 138
0,9	122- 149
5,4	25- 31
0,004	0,05- 0,06
	13,5%

ЯИМнинг ўсиш суръатларининг ўртача даражаси:
Ялпи инвестициялар оқими:

993 – 1 213

Инвестицияларнинг манбалари: батафсил (1/4)

1 Хусусий инвестициялар, ДХХ билан бирга (тўғридан-тўғри ҳорижий, корпоратив ва хусусий инвестициялар, ДХХ)

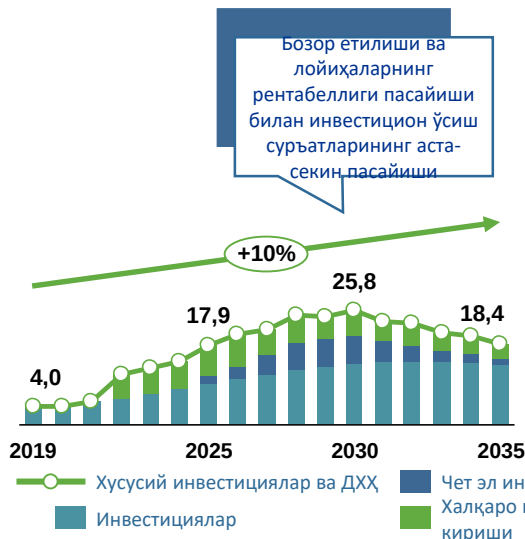
ЎЗРда хусусий инвестицияларнинг максимал миқдори хусусий инвесторлар томонидан бозорга киришидан кейин ҳам ДХХ механизмлари сақланган ҳолда эришилади

\$263 – 322 млрд⁽¹⁾

Инвестициялар ДХХ схемаси бўйича ҳам, давлатнинг иштирокисиз ҳам амалга оширилади. Инвестицион муҳит яхшиланиши туфайли инвестицияларнинг ўсиш суръати юқори. Ҳажми иқтисодиёт инвестицияларга тўлиши билан 2030 йилдан бошлаб камаё бошлайди

Хусусий тўғри ва корпоратив инвестициялар, шунингдек, ДХХ схемаси доирасида хусусий инвестициялардан маблалар тушуми

Млрд АҚШ долл.

- ДХХ механизми бўйича инвестициялар, тўғри хусусий инвестициялар, шунингдек ҳорижий компаниялар кириши ҳисобидан
- Инвестиция соҳалари: ЁЭМ, сув таъминоти ва уй-жой коммунал хўжалиги, инфратўзилма ва телекоммуникация, саноат, қишлоқ хўжалиги, энергетика
- Хусусий инвесторлар келишига қарамай, давлат ДХХ лойиҳаларининг фаол ривожланишини таъминлайди
- Бозор етилиши ва лойиҳаларнинг рентабеллиги пасайиши билан инвестицион ўсиш суръатларининг пасайиши

2 Давлат маблағлари

Инвестициянинг асосий омили мамлакатдаги бизнеснинг ўсиши ва солиқ базаси ҳажмининг ошиши

\$166 – 202 млрд⁽¹⁾

Инвестициялар бюджетдан ташқари давлат мақсадли жамғармалари ҳисобидан (ёки тўғридан-тўғри бюджетдан мақсадли жамғармаларни молиялаш тўхтатилган тақдирда) амалга оширилади. Расмий иқтисодга, ошқора солиққа тортиш ва нақд пулсиз ҳисоб-китоб тизимига максимал ўтиш мумкинлиги ҳисобига солиққа тортиш базасида сезиларли ўсиш кузатишмоқда

Давлат маблағлари тушумлари

Млрд АҚШ долл.

- Солиқ базасини ўсишнинг юқори суръатлари - 13,1 %
- Солиқ йиғими ортиши ва норасмий иқтисодиётнинг 0%гача камайиши ҳисобига солиқ базаси ЯИМнинг ўсишидан тезроқ ўсиб бормоқда.
- 2026 йилдан бошлаб тўпланган маблағларнинг 40% хусусий пенсия тизимини қўшимча капиталлаштиришга йўналтирилган.
- Ўтган йиллардаги маблағлар даромадари миқдоридан ошмайдиган миқдор ҳар йили сарфланади.
- Даромадлар ва харажатлар ўртасидаги фарққа фоиз ҳисобланади.

Инвестицияларнинг манбалари: батафсил (2/4)

3

Капитал бозорлари

(Корпоратив қимматли қоғозларга инвестициялар)

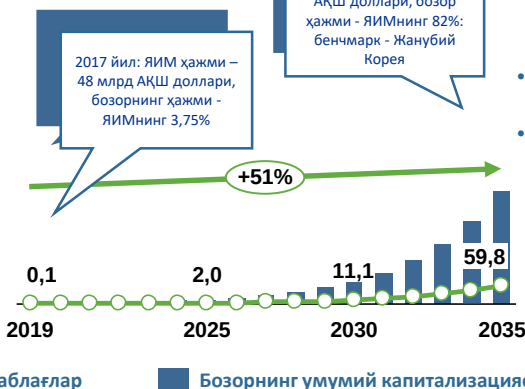
Капитал бозорларда олинган маблағларнинг максимал миқдори иқтисодиётнинг юқори ўсиш суръати ва хорижий инвесторларнинг юқори улуши билан эришилади.

\$192- 234 млрд⁽¹⁾

Капитал бозорларини тубдан ислоҳ қилиш, тизимнинг ошқоралиги ва барқарорлигини таъминлаш, хусусий инвестицияларнинг жиддий оқими ва ЯИМ ўсиши билан биргаликда бозор капитализацияси юқори ўсишини таъминлайди, бунинг 70 фоизини хорижий инвестициялар таъминлади

Тушумлар

Млрд АҚШ долл.

- Бозорнинг мақсадли ҳажми ЯИМга нисбатан - 82% (Ж. Корея)
- ЯИМнинг ўсиш суръати - 8,3%
- Хорижий инвесторлар улуши - 70% (ҳозирда - 43%, бенчмарк - Ж. Корея)

Капитал бозорлар ҳисобидан маблағлар оқими ЯИМнинг ўсиш суръатларига, капитал бозорларининг ЯИМга нисбатан ҳажми ва хорижий инвесторларнинг улушига боғлиқ. Капитал бозорининг нисбий ҳажми тизимнинг ривожланиш даражасига, шу жумладан биржа, ахборот-аналитик хизматлар, жамоат компанияларининг улуши, ҳисобот ва компания коммуникациялари сифатига боғлиқ. Хорижий инвесторларнинг улуши ЯИМнинг ўсиш суръатларига боғлиқ, чунки у тўғридан-тўғри компанияларнинг ROE кўрсаткичига таъсир қилади, инвестицион имкониятларнинг мавжудлиги, бу ҳам иқтисодий ривожланиш суръатига боғлиқ.

4

Юридик шахсларнинг бошқа маблағлари

(суғурта маблағлар ва юридик шахсларнинг депозитлари)

Юридик шахслар тушумларининг максимал ўсиши банк тизимига маҳаллий ва хорижий компанияларнинг ишончини оширишни талаб этади.

\$112 - 137 млрд⁽¹⁾

Юридик шахс пасивларининг ҳажми маҳаллий ва халқаро компанияларнинг ишончини ошириши ва бизнеснинг кучли ўсиши ҳисобига ҳар беш йилда икки баробар ортади. МТСни жорий этиш туфайли суғурта активларининг ҳажми сезиларли даражада ошди

Тушумлар

Млрд АҚШ долл.

- Банк сектори давлат томонидан, шунингдек, хусусий шахслар томонидан фаол ривожлантирилмоқда.
- Юридик шахсларнинг пасивлари ҳажми йилига 20 фоизга ўсиб бормоқда
- ЯИМ ўсиши ўртача 13,5% даражасида
- Суғурта тизими сезиларли ўсиши - ЯИМнинг 2,8 %гача (2017 - 0,4%), ўсиш суръати - 20%дан ортиқ, жумладан МТС ҳисобига, бенчмарк - Бразилия

Юридик шахсларнинг пасивларини жалб қилиш асосан икки омилга боғлиқ: иқтисодий ва тадбиркорлик фаолияти ривожланиш суръати, шунингдек, банк тизимининг ривожланиш даражаси. Шу боис, тушумларнинг ўсиш суръатлари ЯИМнинг ўсиш суръатларига, банк тизимидаги давлат улушининг пасайишига ва ишбилармонлик муҳитида банк тизимига бўлган ишончининг ортишига боғлиқ.

Суғурта тизимининг маблағлари ўсиши мажбурий суғурта турлари сонининг кўпайишига боғлиқ ва булар суғурта мукофотларининг ва натижада давлат ва корпорацияларнинг қимматли қоғозларига жойлаштирилган маблағлар ҳажмини ўсишини таъминлайди. Маблағнинг катта оқимини фақат динамик сценарийда киритиладиган МТС беради

Инвестицияларнинг манбалари: батафсил (3/4)

5 Жисмоний шахсларнинг бошқа маблағлари (жисмоний шахсларнинг депозитлари ва халқаро пул ўтказмалари)

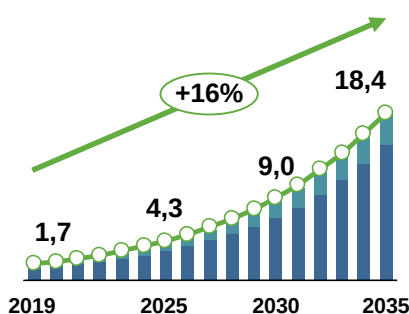
Жисмоний шахсларнинг тушумлари ўсиши банк секторининг ривожланишига, аҳолининг молиявий саводхонлиги ва ижтимоий таъминот даражасига боғлиқ

Тушумлар

Млрд АҚШ долл.

\$113 – 138 млрд⁽¹⁾

Банк тизими ишончли ва шаффоф бўлиб қолмоқда. Банклар жамғарма ва омонат маҳсулотлари кенг доирасини таклиф этадилар. Банк хизматлари пенетратсияси 100% га етади. Илғор ижтимоий таъминот туфайли хориждан пул ўтказмаларининг 30 фоизи омонатларга йўналтирилади

- Жисм. шахслар депозитлари ҳажми – 3 млрд АҚШ долларини 2019 йилга ташкил этади
- Ўзбекистонда халқаро ўтказмалар 2,2 миллиард АҚШ долларини 2019 йилга ташкил этади
- Пул ўтказмаларидан тажаашлар - 30%
Общие средства физических лиц
- Поступление пассивов за счет средств физ.лиц
- Сбережения от международных переводов

Юридик шахсларнинг пассивларини жалб қилиш асосан аҳоли қўлидаги реал даромадлари ва банк тизимига аҳолининг ишончини оширишга боғлиқ. Банк хизматларини тарқалиши ҳам муҳимдир: мақсадли даража - 2035 йилга - 100% (2017 йилда - 60%). Банк маҳсулотлари тарқалиши ўсиб бораётгани жисмоний шахсларнинг пассивлари ҳажмини ҳам оширади

Халқаро пул ўтказмаларидан тежаашлар аҳоли турмуш даражасига боғлиқдир. Давлат томонидан тақдим этилаётган хизматлар ҳажми қанчалик юқори бўлса, жамғармаларнинг ҳажми ҳам юқори бўлади. 2018 йилга келиб, чет элдан келган пул ўтказмалари 5 млрд АҚШ долларини ташкил этди. Паст турмуш даражаси туфайли 10% дан камроқ маблағ тўплашга йўналтирилган

6 Давлат қарздорлиги (ташқи бозорда қарз олиш)

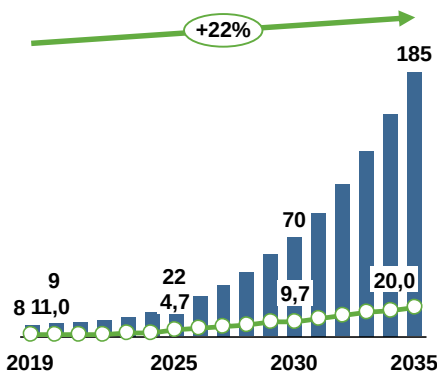
Давлат қарздорлигининг ошиши, ортиқча қарз юкини бартараф этиш ва дефолт хавфини камайтириш учун ЯИМнинг ўсиши билан мувофиқлаштирилган бўлиши керак

Тушумлар

Млрд АҚШ долл.

\$122 – 149 млрд⁽¹⁾

Давлат қарзининг 2025 йилдаги ўсиш суръатлари ЯИМ ўсиши ва суверен кредит рейтингини пасайтирмасдан қарз юкининг ўсишида катта салоҳиятга боғлиқ. 2025 йилдан кейин қарз юкининг сезиларли ўсиши

- Қарз юки 2025 йилга келиб 16,1% дан 17% гача кўпайтириш, кейин қарз юкини йилига 2% гача (38,7% даражага) аста-секин ўсиши
- ЯИМ ўсиши 8,3%
- 2030 йилдан бошлаб қарздорликнинг баданини қатариш амалга оширилади
- Тайван даражасида дав. қарзининг мақсадли даражаси
- Давлат қарзини муомалага чиқариш
- Давлат қарзи баланси

Муайян йил учун қарз миқдори ЯИМ ҳажмидан қарз юкининг фоизи сифатида ҳисобланади, маблағлар оқими жорий йилда қарз миқдори ва ўтган йил қарз миқдори ўртасидаги фарқи сифатида агар қарз қайтариш шу йили амалга оширилса, қарздорликни қайтаришни олиб ташлаган ҳолда.

Инвестицияларнинг манбалари: батафсил (4/4)

7

Хусусийлаштиришдан маблағлар (давлат мулкани сотишдан тушган тушум)

Хусусийлаштиришнинг максимал таъсири хусусий инвесторларни давлат корхоналарининг капиталига босқичма-босқич кириш орқали эришилади.

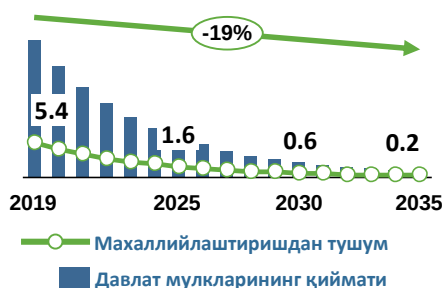
\$25 – 31 млрд⁽¹⁾

Иқтисодиётда давлат улушининг босқичма-босқич пасайиши кузатилмоқда. Давлат стратегик активлар улушларини фаол инвесторларга сотмоқда.

Бундан ташқари, самарасиз активларнинг босқичма-босқич сотилиши амалга оширилмоқда.

Тушумлар

Млрд АҚШ долл.

- Амалга ошириш учун мол-мулкнинг бошланғич қиймати 21,7 миллиард АҚШ доллариғача кўтарилди
- Тушумларнинг 30 фоизга ошиши кимовди савдоларида сотиш ҳисобига эришилади
- Компаниялар мулки ва улушларининг 25 фоизга яқини ҳар йили сотилади
- Сотилмаган мол-мулк баҳода йилига 8% ўсади

Пул маблағлари тушунчаси нуқтаи назаридан энг самаралиси хусусийлаштиришнинг “аста-секин” сценарийсидир, унда давлат активларининг 10 фоизигача ҳар йили сотилади, чунки сотилмаган қисм қиймати ошади. Бироқ, ЎзР иқтисодиётининг муҳим муаммоларидан бири давлатнинг юқори улушидир, бу эса инвесторларни маҳаллий бозорга киришдан тўхтатиши мумкин. Секин даражадаги хусусийлаштириш инвесторларга давлат иқтисодиётни бошқаришдан узоқлашишга тайёр эмаслиги ҳақида сигнал бериши мумкин. Бундан ташқари, бозорнинг паст ликвидлиги туфайли айрим инвесторлар капиталга 25 фоиздан камроқ миқдорда киришга тайёр бўлмаслиги мумкин.

8

ХТВ дастурлари бўйича маблағлар (Трансфертлар ва ХТВ дастурлари бўйича грантлар)

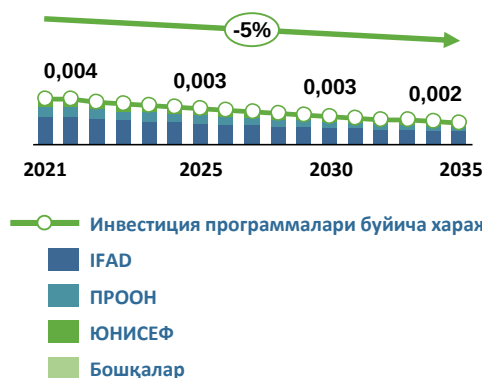
Иқтисодиёт ўсиб бораётганлиги ва инвестицияларни талаб қиладиган ижтимоий лойиҳалар сони камайиши сабабли ХТВ-ларнинг текин ўтказмалари камаяди .

\$88 - 108 млрд⁽¹⁾

Халқаро ташкилотлар ҳаёт сифати сезиларли даражада ошганлиги сабабли ҳар бир кейинги йилга бюджетга кичикроқ миқдор тўлайди. Бундан ташқари, Ўзбекистон ижтимоий муаммоларни ҳал қилиш учун ўзининг катта ресурсларига эга бўлади.

Тушумлар

Млрд АҚШ долл.

- Трансферлар доирасига кирадиган кичик миқдордаги ички лойиҳалар
- Ўз маблағлари етарли миқдорда бўлиши сабабли пул ўтказмалари камайиши
- Иқтисодиётнинг тез ўсиши
- Ташқи пул тушумларини мустақил назорат қилиш қобилияти

Давлат активларини хусусийлаштириш бўйича аналитик хулоса

Қўшимча ҳисоб китоблар

Хусусийлаштириш сценарийлари

Фақат босқичма-босқич хусусийлаштириш 13,5% ўсиш суръатига эришишга имон беради, чунки бу бозорга "тўғри" сигналини юборади: ЎзР либерализатсияга тайёр, аммо фақат стратегик инвесторлар билан

+13,5%

ЯИМнинг ўртача
йиллик ўсиши
динамик
сценарийда

«Улгуржи хусусийлаштириш»

- Оммавий хусусийлаштириш сотилган активлар **максимал қийматини таъминламайди**
- **Мулк исталмаган инвесторларларга ўтказилишига** имконият яратади
- Иқтисодиётнинг муҳим соҳаларида шок ҳодисаларига олиб келади

Давлат мулкани сақлаб қолиш

- Ривожланиш бошида қўшимча инвестиция манбаларини **олишга имкон бермайди**
- Хусусий халқаро инвестициялар **келишига тўқинлик қилади**
- Самарасиз корхоналарни **тўлиқ молиялаштиришни талаб қилади**

Босқичма-босқич тўлиқ хусусийлаштириш

- Инвесторларга иқтисодиёт «давлатсизланиши» ҳақида сигнал жўнатади
- Активнинг сотилган акциялар пакети учун **“адолатли” қийматни олишга** имконият беради
- **Самарасиз активлардан шокли** ҳодисаларсиз **қутулишга** имконият беради
- Потенциал исталмаган инвесторларнинг бозорга киришини чеклаш
- Стратегик активларнинг самарадорлигини ошириш ва бозор баҳосини оширишга имконият беради.

«25%+1»

«50%-1»

«Олтин акция»

Инвестор активнинг капиталига киради ва активнинг самарадорлини оширишда ҳисса қўшади. Инвестор вето ҳуқуқига эга

Инвестор мулкчилик улушини оширади ва бозор салоҳияти ва қийматини оширишга ёрдам беради. Давлат якуний қарор ҳуқуқини сақлаб қолади

Инвестор давлатдан мулк сотиб олади. Давлат «олтин акция»ни сақлаб қолади - вето ва дивидендлар ҳуқуқи, лекин оператив бошқарувдан чиқариб ташланади

Хусусийлаштириш: ҳисоблаш натижалари

Ҳозирги кунда умумий миқдорида 733 миллион долларлик 200 та давлат мулки объектлари хусусийлаштирилиб, 61 объект хусусийлаштирилмайди

Президент фармонида мувофиқ хусусийлаштирилмайдиган мулк¹

Тоифалар бўйича мулк қиймати АҚШ доллари, (3 квартал)

Хусусийлаштиришга тегишли бўлмаган ҳўжалик юритувчи субъектларнинг мисоллари

"Навоий кон-металлургия комбинати" ДУК	"Ўзбекнефтегаз" НКМ
"Шарқ" ДУК	"Ўзнефтқазибчиқариш" АК
"Сифат" Ўзбекистон пахта сертификатлаш маркази" ДУК	"Ўзнефтмаҳсулот" АК
"Ўзмаҳсусимпекс" ДУК	"Ўзтрансгаз" АК
"Ўзбектелеком" АК	"Халқ банки" АТБ
"Радиоалоқа, радиоешиттириш ва телевидение маркази" ДУК	"Ўзбекистон Республикаси Ташқи иқтисодий фаолият миллий банки" УК
"Ўзимпексалоқа" МЧЖ	"Чирчиқ авиация техникасини таъмирлаш заводи" ДУК
"Ўзгеобурғунефгаз" АК	"Ўзбекистон металлургия комбинати" АЖ
"Ўзбекгеофизика" АЖ	"Олмалик кон-металлургия комбинати" АЖ

... жами **61** ташилот

Президент фармони билан хусусийлаштириладиган мулк²

Тоифалар бўйича мулк қиймати млн АҚШ долл.

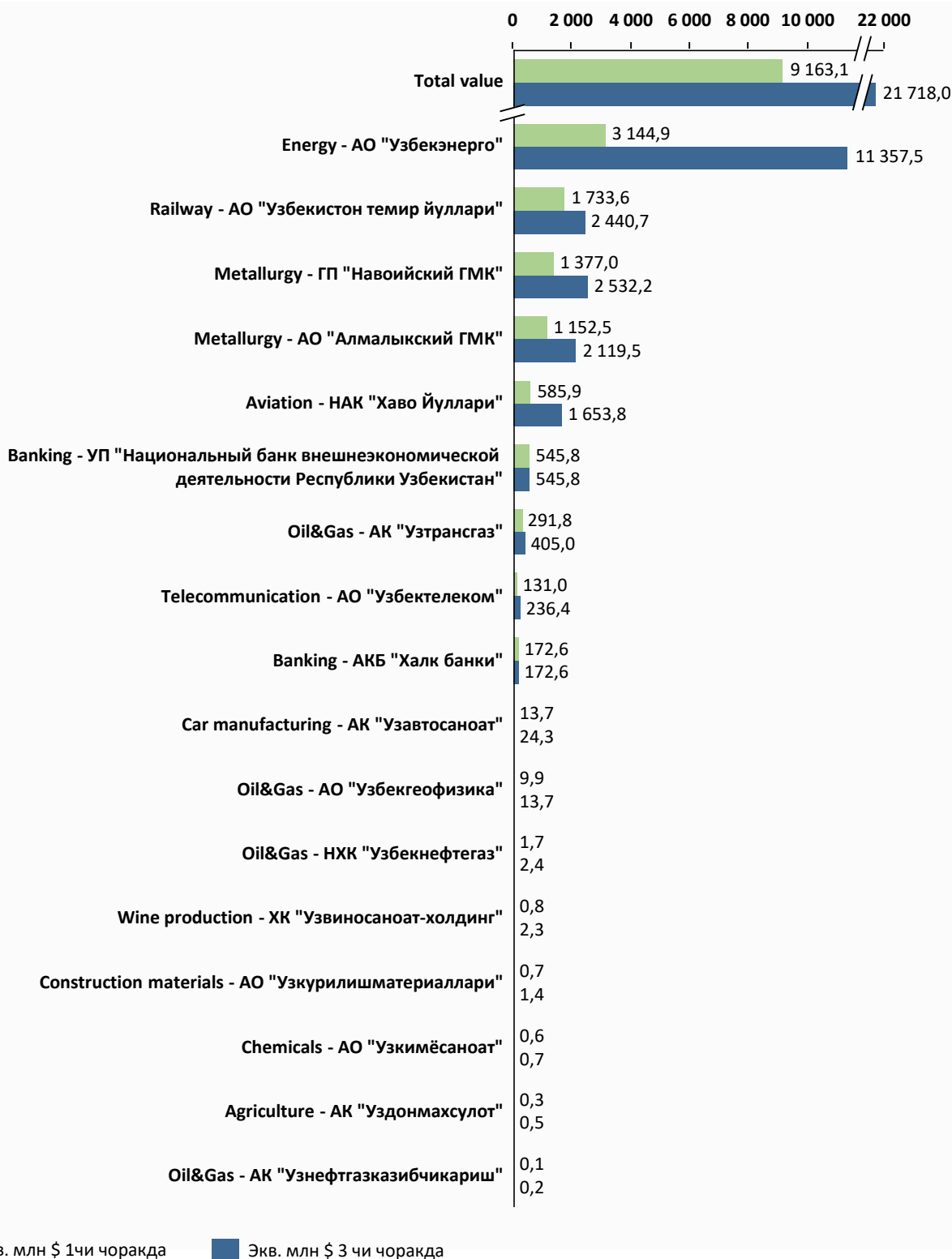
Эслатма: 1 - солиштирма кўпайтиригичлар бўйича танланган активлар қаторини қиёсий таҳлилин баҳолаш бўйича ишлаб чиқилган Маълумотлар 61дан 17 та компания бўйича топилди
Манба: 2 - Ўзбекистон Республикаси Хусусийлаштирилган корхоналарга қўмаклашиш ва рақобатни ривожлантириш давлат қўмитаси

Хусусийлаштириш: батафсил маълумот

Сотилмайдиган давлат мулки рўйхатидан давлат мулкининг қийматини танлаб ҳисоблаш қиймати 9 дан 22 миллиард долларгача чиқиши мумкинлигини долларигача кўтарилди

Давлат компанияларининг қийматлари диапозони

Млн АҚШ долл.

Эслатма: таққослаш 31.08.2018 санасидаги ҳолатда амалга оширилган, EV – enterprise value - барча молиялаштириш манбаларини ҳисобга олган ҳолда, компаниянинг баҳоланиши: қарз, имтиёзли акциялар, озчиликлар улуши ва оддий акциялар.

Манбалар: компания ҳисоботлари, очиқ маълумотлар

Концепция қуйидаги муассасалар қўллаб-қувватлаши ва ёрдами билан ишлаб чиқилган

Ўзбекистон Республикасининг Президенти Маъмурияти

• Ўзбекистон Республикасининг Президенти	Маъмурияти

Ижрочи ҳокимият

• Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси • Инвестициялар бўйича ДҚ • Ўзбекистон Республикаси Автомобил йўллар ДҚ • Ўзбекистон Республикаси Геология ва минерал ресурслар ДҚ • Ўзбекистон Республикаси Ер ресурслари, геодезия, картография ва давлат кадастри ДҚ • Ўзбекистон Республикаси Туризм ривожлантириш ДҚ • Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси • Ўзбекистон Республикаси Экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш ДҚ • Ўзбекистон Республикаси Фавқулодда вазиятлар вазирлиги ҳузуридаги Катта ва алоҳида муҳим сув хўжалиги объектларининг техник ҳолатини ҳамда бехатар ишлашини назорат қилиш давлат инспекцияси • Ўзбекистон Республикасининг миллатлараро муносабатлар ва хорижий мамлакатлар билан дўстона муносабат давлат қўмитаси • Ўзбекистон Республикаси Ўрмон хўжалиги давлат қўмитаси • Ўзбекистон Республикаси Хусусийлаштирилган корхоналарга қўмаклашиш ва рақобатни ривожлантириш давлат қўмитаси • Ўзбекистон Республикаси Ташқи савдо вазирлиги	• Ўзбекистон Республикаси Сув хўжалиги вазирлиги • Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги • Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим вазирлиги • Ўзбекистон Республикаси Уй-жой коммунал хўжалиги вазирлиги • Ўзбекистон Республикаси Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги • Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги • Ўзбекистон Республикасининг Инновацион ривожланиш вазирлиги • Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазирлиги • Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги • Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги • Ўзбекистон Республикаси Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги • Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ хўжалиги вазирлиги • Ўзбекистон Республикаси Қурилиш Вазирлиги • Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги • Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги • Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги • Ўзбекистон автомобил транспорти агентлиги • Ўзбекистон Республикаси Марказий банки

Қонун чиқарувчи ҳокимият

• Олий Мажлис Қонунчилик палатаси аппарати	• Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Сенати

Суд ҳокимияти

- Ўзбекистон Республикаси Олий суди

Жамоатчилик ташкилотлари, қўллаб-қувватловчи институтлар, компаниялар

• "Ўзавтосаноат" АЖ • "Ўзбекистон ҳаво йўллари" миллий авиакомпанияси. • "Тошшаҳартрансхизмат" АЖ • "Ўзбекистон темир йўллари" АЖ • "Ўзпахтасаноат" АЖ • "Ўзбекнефтегаз" АЖ • "Ўзбекенерго" АЖ • "Ўздонмахсулот" АЖ • "Ўзшаробсаноат" АЖ	• "Ўзкимёсаноат" АЖ • «Ўзтўқимачиликсаноат» АЖ • "Ўзчармсаноат" АЖ • Прогнозлаштириш ва макроиқтисодий тадқиқотлар институти • Ўзбекистон Республикасининг ССП • Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг экспортини қўллаб-қувватлаш жамғармаси • "Ўзбекозиковкахолдинг" холдинг компанияси